BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

VERKLAARING
VAN DE
TYTELPRINT.

Zee, Lucht en Aarde door een ſchoone Vrou verbeelt,
Op 't kundigſte afgerecht op fixe Zeekompaſſen,
En Weereltſtreeken, en 't Geſternt der Noorder Aſſen,
Zit op den voorgront met een' glans die ieder ſtreelt.

De Tydt, die 't al vernielt, en alles weet t' ontdekken,
Schuift 't kleedt der onkunde op, en toont haar vrank en vry
De lang verhoolene Groenlantſche Viſſchery,
Om door dat klaar gezicht haar aandacht op te wekken.

Harpoen en Lyn en Lens, haar wapenen en kracht,
Om fier den Walviſch in het pekel te verbaazen,
En hem en bloet en ziel ten neusgaate uit te blaazen,
Staan hier, als dienaars van haar Godtheit, op de wacht.

De Faam, gewoon den lof der braaven te trompetten,
Bazuint der Schryvren roem, en kroont hun heerlyk werk
Met eeuwigen Laurier, den prys van 't letterperk,
Waar op de volgende eeu haar toonen noch zal zetten.

De byſieraaden, hier en daar voor 't oog gemaalt,
Verbeelden ſtoffen die hier braaf zyn uitgehaalt.

A. Bógaert.

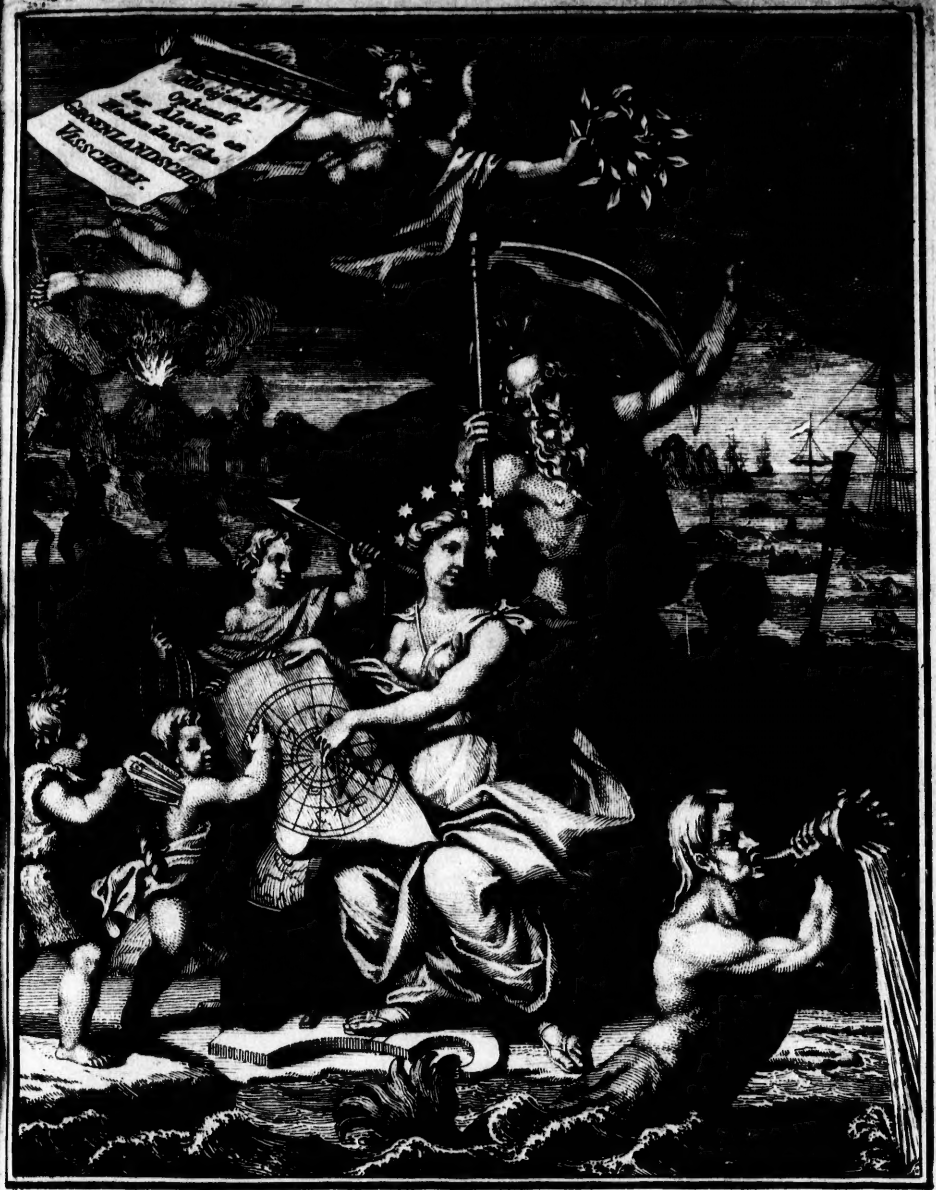

F. Ottens invent. del. J. Folkema sculps.

Bij JOANNES OOSTERWYK Boekverkoper 1720.

C: G: ZORGDRAGERS

Bloeyende Opkomſt der Aloude en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

Waar in met eene geoeffende ervaarenheit de geheele omſlag deezer Viſſcherye beſchreeven, en wat daar in dient waargenomen, naaukeurig verhandelt wordt.

Uitgebreid

Met eene korte Hiſtoriſche Beſchryving der Noordere Geweſten, voornamentlyk Groenlandt, Yslandt, Spitsbergen, Nova Zembla, Jan Mayen Eilandt, de Straat Davis, en al 't aanmerklykſte in d' Ontdekking deezer Landen, en in de Viſſchery voorgevallen.

Met byboeging van de

WALVISCHVANGST,

In haare hoedanigheden, behandelingen, 't Scheepsleeven en gedrag beſchouwt.

DOOR

ABRAHAM MOUBACH.

Verciert met naaukeurige, correcte en naar 't leven geteekende nieuwe Kaarten en kunſtige Printverbeeldingen.

T'AMSTERDAM.
By JOANNES OOSTERWYK,
Boekverkooper op den Dam, 1720.

VISSCHERY.

Aan de HEEREN

GECOMMITTEERDEN

Der Hollandſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

JACOB NOORDHEY. - *Wegens* ROTTERDAM.

JAN van TARELINK.
ALBERT DOORNEKROON. } *Wegens* AMSTERDAM.

JAN BOTERPOT. - - } *Wegens* HOORN.
CORNELIS DIRKSZ. THEWES. } SARDAM.
JAN JACOBSZ. MOL. - } JISP.
CORNELIS EENHOORN. - } DE RYP.
GERRIT VIS. - - - } ZAANDYK.

Zeer Waarde en Veelgeachte HEEREN.

DE Groenlandſche Viſſchery, die men met recht een Goudtmyn voor ons Landt noemen mag, word U veelgeachte Heeren, hier op het nau-

keu-

keurigſte met alle haare hoedanigheden beſchreeven, eerbiedig aangeboden; 't is een nieuw Werk dat van die nature nooit het ligt heeft gezien, behalven een klein tractaatje of twee, vol beuzelachtige vertellingen. Maar *C: G: Zorgdrager*, een man van groote ervarenheit in de Groenlandſche Viſſchery, hebbende lange Jaaren voor Commandeur op Groenlandt gevaaren, geeven wy de eere als oorzaeke, dat dit Werk in de Waereldt is gekomen, overmits hy op alle zyne gedaane Reizen, met opmerking, heele nette aenteekeningen gehouden hebbende, een ontwerp van deeze natuur hadde opgeſteld; het welk ons ter ooren gekomen, kreegen wy door goede Vrienden gelegentheit het zelve te zien; dies wy 't wel waardig vonden te drukken, om 'er de Waerelt dienſt en vermaak mede te doen. Doch zoo als het dien oprechten Man hadde beſchreeven, was het in geen order om het ter Drukperſſe te brengen, nademaal hy zyne aanteekeningen, hoewel genoeg naar waarheit uitgedrukt, by alle voorvallende gelegentheden, tot onderwys zyner Amptsgenooten hadde ter neergeſtelt. Derhalven verzochten wy den Heer *A: Moubach*, onzen goeden Vriendt, dit Geſchrift eens te doorloopen, als zynde een Man daer toe bekwaam, en wiens naam reeds door verſcheidene Werkjes bekent is: welken Heer het zoo wel bevond, dat hy niet al-

alleen de geſchriften van onzen Vriendt Zorgdrager in zyn zaamenhang bragt, maer het Werk zelfs uit den grondt heeft opgehaalt, beginnende van de eerſte ontdekkers dier Geweſten af, met een aaneenſchakeling tot onzen leeftyd toe; hebbende de beginſelen uit oude Deenſche als andere Kronyken en Geſchriften, met veel moeiten opgeheldert. Insgelyks hebben verſcheide Kooplieden en Liefhebbers, ons mede veel dienſt gedaan, welke ons niet alleen ter hand ſtelden dat ons aen dit Werk ontbrak, om het zyn volle beſlag te doen hebben, maer daer en boven begunſtigden met fraaye orgineele en naar't leven geteekende Kaarten dier Geweſten, dat ik derf zeggen, diergelyke nette naaukeurige Kaarten van die natuur in de Waereldt niet zyn.

Deeze Bloeyende Opkomſt der Aloude en Hedendaagſche Groenlandſche Viſſchery, een Werk met moeiten en koſten voltrokken, en met Kunſtplaaten op het ſierlykſte, dat zoo een Werk vereyſt, dus in't ligt gebragt: geeve ik my de eere zeer Waerde en Veelgeachte Heeren aen U op te draagen, als weezende de Hoofden, en door de Kooplieden van dien Handel en by de Souverainen onzer Landen bevestigdigde Gecommitteerdens der Groenlandſche Visſchery.

Zeer Waerde en veelgeachte Heeren, gy Beſtier-

 ders

ders der krachten van den Koophandel, die de sterkste zenuw der vrygevochte Landen is, ik vleye my, dat uwe Geachte Perzoonaadjes deezen Opdragt met uwe goetkeuring zult begunstigen; en ik bidde Godt, dat hy uwe Perzoonen en Familiën wil zegenen, dat hy uwe dagen, in zyne gunste, wil rekken met een gezonde ziel in een gezond lighaam, tot Gy naer een vergenoegt leven de eeuwige Zaligheit voor het tydelyke moogt verwisselen:

Wyl ik ben en blyve

Zeer Waerde en Veelgeachte HEEREN,

Uwen ootmoedigen Dienaer

J. OOSTERWYK.

In myn Boekwinkel den 1ade February, 1720.

AAN

AAN DEN

LEZER.

IMmers zal 'er nooit ſtoffe tot ſchryven ontbreeken; wanneer men 't eene afgehandelt heeft, doet 'er zich weer wat anders op. Indien de luſt tot ſchryfarbeid verkleumen mogt, 't waare een groot verlies den Letterbeminnaars toegebragt, zich verſteeken te zien van veele nutbaare en weetenswaardige zaaken, ſchoon ze wel juiſt niet alle den ſtylentop van een byna ongenaakbaare geleertheit bereiken.

Wy onderneemen dan, doch met verontſchuldiging over de vermeetelheit onzer penne, die zich zoo onbedreeven, dus verre in Zee begeeven durft, mede een ſchryfkoers te houden, is 't niet naar de juiſte afmeeting van kundige lengte en breete in den Oceaan van hooggeſteege deftigheit uit een welbeblokt vernuft geboo-ren, echter van den tongriem een weinig geſneeden, zal zy 't waagen; en wy vleyen ons, dat de wichtigheit der ſtoffe, tot een inſlag van ons geweef gebruikt, indien 't web ergens gaapen mogt, de gebrekkelykheit van 't ſamenſtelſel zal konnen opweegen, zoo wy 't geluk hebben deezen onzen arbeid in handen van beſcheidentheit te geraaken.

Eerſtelyk zal ons erachtens te letten ſtaan op 't onderwerp, als mede den aart en eigenſchap van dien; daar na, wat nut en voordeel daar uit te trekken zy, zal met een toeleg van een grondig onderwys, op ervaarentheit ſteunende, rypelyk overlegt en aangeweezen worden.

Vinden we hier en daar den weg van onze verhandeling opgedolven, en zien we ons weerſtreeft door 't Yzige Geweſt, of bepaalt de noch onbekende en onbevaarbaare Geweſten verder in te dringen? zullen we echter niet ſchroomen, ons Borientaalſch en Groenlandſch Wintergerecht, op zyn Hollandſch geſtooft en ge-

ſchootelt, den beſcheiden Lezer ſmaaklyk voor te zetten; en ſchoon, niet tegenſtaande onze bekleumde hand naaulyks beſtand is, door 't ſtremmen van den inkt haare pen te beſtieren, nochtans trachten we met een waanloos begrip, dit gebrek voor te komen: doch onder beding, dat men 't alles t'eenemaal op den as van oordeel en ervaarentheit draaye.

Zyn we dan elders tot in den grond en tot den bodem deezer verhandelde ſtoffe niet genoeg doorgedrongen? 't is niet onze onkunde, maar 't wyffelend geval alleen te wyten, waar mede voornamentlyk deeze wetenſchap verzelt gaat, gelyk door onzen Schryver, in zaaken van de Viſſchery, met zyn redenerend onderwys word getoont; en hoe zuiver een oordeel hier toe vereiſcht word, nochtans verdient het, dat het op den wetſteen van ervaarentheit geſtreeken zy.

Om des Schryvers gedachten over dit onderwerp hier nevens uit te drukken, zoo zegt hy: „ dat, nademaal de Groenlandſche „ Viſſchery te bedienen, veele Jaaren zyn Ampt en Handteering „ is geweeſt, hy zich oordeelde aan die kennis en wetenſchap des „ te meer verſchuldigt te zyn, als of hy een ander handwerk had „ geoeffent, of een onverſchillig beroep had waargenomen, „ dat hy, behalven zyn eige ervaarnis in deeze Viſſchery, naar „ veele zaaken, by oude en ervaare Commandeurs heeft getracht „ naar een grondig onderzoek, verſcheide Dagregiſters, Hiſtoriën en Jaarboeken nageſlagen, en bovenal met een naarſtige „ opmerking, alle merkwaardige voorvallen, zich zelven bejegent, gaa geſlagen en in zyn Jaarlykſche Dagteekeningen „ op een byzondere wyze aangeteekent, om alzoo voor zich „ zelven een goed begrip van eigen bedryf en verrichting t'erlangen.

„ Toen hy nu door dit zyn onderzoek gewaar werd, hoe. verdicht en beuzelachtig eenige Jaarboeken en Hiſtoriën over deeze ſtoffe ſchreeven, zulks 'er in 't minſt geen onderwys ter ervaarnis over deeze Viſſchery in 't algemeen meê verzelt ging; „ zoo dacht hem vreemd, in dit onderzoek noch nooit een volkome beſchryving, niet alleen van een doorkneed en kundig Hiſtoriſchryver, noch ſlechts van een oud en ervaaren Commandeur

„ gevon-

„ gevonden te hebben, die getracht had, deeze voorname Visschery, eensdeels van sommige Jaarboeks feylen te zuiveren, en voornamentlyk anderdeels, met zyne ervaarentheit eenige jonge Commandeurs ten onderwys te dienen.

„ Men zou my (vervolgt den Schryver) wel te gemoet voeren: dat deeze Visschery meer het geval onderheevig is, dan 't bedryf der Boulieden, Hoveniers en Warmoeziers, of het wiskunstig gedrag in d' *Arithmetica*; *Astronomie*, *Geometrie* en andere diergelyke behandelingen en kunsten, dat door oeffening kan geleert worden: in 't eerste, door waarneeming van zaaizoenen en tyden, en in 't andere waar in de getallen en aaneenverknochte regels met vrucht zyn waar te neemen; maar met de Visschery is 't geenzins dus gestelt. Derhalven, hoe ervaaren men zy, zal men 't telkens daar in zeer toevallig en veranderlyk vinden, zulks de ouden jaarlyks weder evenwys gelyk de jonge Commandeurs t' huiskomen, konnende zich even min naar een gestelde regel schikken, dan aan anderen eenig regelmaatig onderwys geeven, hangende alles van 't geluk en 's hemels zege af.

„ Deeze voorwendsels hem niet onbewust, konden hem nochtans niet voldoen, om alleen op 't bloot gezegde, volgens de sleur van 't meeste gros, deezen slenter te volgen. Maar overdenkende welk een Kapitaal hem onder zyn bestier werd aanvertrouwt, dies trachte hy zoo veel mogelyk een regelmatig en goed begrip van zyn eige doening te bekomen, zonder evenwel hier door, 's Hemels zege niet te wraaken, of zyn gedrag aan 't bloote menschelyk vernuft te hechten, noch 'er zich ook t' eenemaal van t' ontrekken: 't best handele men naar zyn eige meening, even eens als in den Landbouw en meer andere bedryven van dien aart, alhoewel 'er den groei en wasdom voornamentlyk van 's Hemels zege afhangt; nochtans zoo is het waarneemen der zaaizoenen, 't ploegen, mesten en meer andere bereidingen geenzins onnut, want de menschelyke pligt en te werkstelling van zyn vernuft, gaat met die zege gepaart. Insgelyk is men gehouden zynen pligt verstandiglyk en getrouw in de Weetenschap van de Visschery

„ waar te neemen, dies men 't onderwys niet t'eenemaal moet
„ verwerpen, maar wel toezien, dat men noch door onkunde,
„ noch door achteloos verzuim zynen pligt niet verwaarlooze,
„ en echter deeze achteloosheit geenen glimp geeve, noch onder
„ 's Hemels zege verbloeme.

„ Om nu deeze achteloozen hun verbloemd geweer uit de
„ hand te wringen, en de noch jonge en alle leergierige Com-
„ mandeurs met zyne ervaarentheit te dienen, is hy eindelyk te
„ raade geworden, dit zyn ontwerp, in verscheide jaaren by
„ wyze van aanteekening, alleen voor zich zelven ontworpen,
„ aan een ieder meê te deelen, in vertrouwen, dat het allen
„ leerzuchtigen Commandeurs, Stuurlieden, Harpoeniers en an-
„ dere Bedienden ten nuttelyk gebruik zal dienen; en met dee-
„ ze verwachting, dat het den ouden en ervaaren Comman-
„ deurs niet schaaden zal, maar hen aanleiding geeven, om de
„ gebreken te helpen verbeeteren: als vindende nu reeds een
„ schets, op welkers spoor een volkome Beschryving op te maaken
„ zy, deeze alom beruchte Visschery genoegzaam waardig.

„ Gelykerwys men dan veel nut uit de *Arithmetica* voor den
„ Koophandel weet te trekken, als ook uit de Wiskunst ver-
„ scheide Mathematische Weetenschappen, die volgens de kunst
„ der Zeevaart den Stuurlieden niet weinig ten dienst zyn; zoo
„ is hier uit blykbaar, dat zodanige Mededeelders deezer wee-
„ schappen, een loflyk werk hebben verricht, hunne gaaven
„ voor 't gemeene welzyn opofferende. Maar wat onze Vis-
„ schery aangaat, is 't nochtans kennelyk genoeg, dat 'er in
„ een welgeoffende kennis door 't wel handhaven der Visschery
„ zodanig een voordeel steekt, zulks 'er veel menschen deel in
„ hebben; voornamentlyk die van de Scheepsbouwery bestaan,
„ Uitreeders van Schepen; Leveraars van Leeftocht en Scheeps-
„ behoeften; Vervaardigers van Gereedschappen tot de Wal-
„ vischvangst; Traan- en Baardekopers; Arbeiders, Sjouwers,
„ Schuitevoerders, en wat meer is: een groot getal Comman-
„ deurs, Harpoeniers en andere Scheepsbedienden en Matroozen,
„ die jaarlyks hun gewin op de Neering deezer Visschery zoeken
„ en voor een groot gedeelte daar uit bestaan.

„ Dee-

„ Deeze redenen overweegende, vond hy zich bewoogen, zyn „ ontwerp ten dien einde op te maaken, zulks 'er een ander op- „ merkend oeffenaar eenig genot van te verwachten hadde.

Dus mogt nu deeze vrucht wel niet geheel vruchteloos wezen, naardien den toeleg alleen tot onderwys is aangelegt, en ook om te dienen, waar voor men zich te wachten heeft. Dies loopt dan het verlangen, om onzen Landaart dienst te doen, zynen draf, nademaal wy ons verbeelden, dat d'ervaarnis, de beste Schoolmeestereesse, te beeter schoolgeld aan hun verdienen zal; en zulks te meer: vermits 'er den rook uit voort komt, waar van der Kooplieden Schouw kan rooken. Hierom is 't, dat wy geneegen waren, om dit werk, alhoewel in zich zelven, de Visschery alleen raakende, genoeg voldongen, met verscheide keurlyke zaaklykheden te verryken, vervattende in zich een Historische Beschryving van alle deeze Noordere Gewesten, gemeenlyk onder den naam van Groenlandt bekent; en, om hier toe te geraaken, vertoonen we vooraf, inleidingsgewyze, een schets van alle de Kust- en Landtontdekkers, zoo sedert eenige eeuwen zich in dien hachlyken arbeid hebben afgesloofd. Nadat wy dan ter onderzoek van eenige Oud- en Nieuw-Groenlandsche Historiën en zaaklykheden van een keurlyk gewicht getreeden zyn; wenden wy 't naar Yslandt, welkers aloude gedenkenissen worden opgeslagen en ontvouwt, en zoo veel mogelyk allen bygeloof voordachtelyk ter zyden geschoofen: want wy vervaaren ons nooit voor den stem der schimmen, vermits der Geesten gewoonte is, niet dan binnens monds te prevelen, welker praatjes wy luttel achten, en daarom niet naa vertellen, gedachtig, dat 'er niet weinig toe hoort, Lieden van onzen Landaart by den neus om te leiden, wanneer ze oogen in den nek hebben. Dus hebben we ons dan zoo veel mogelyk door de verwarring van een mengelmoes deezer Oriental'sche of Noordsche Gebeurtenissen gered, en 't hinken onzer penne, door Schryvers doordringende van oordeel doen steevigen, schoon wy niet ang voor den arbeid en 't Hoofdbreeken waren. Ook hebben we den Beminnaars van Boekoeffening ten dienst, zoo nu en dan waar 't pas gaf, eenige aanmerkelyke zaaken met verscheide keurlyke stoffen verzelt, als

bloem-

bloemſchakeerſels tuſſchen beiden in gelaſt, hunne opmerking wel waardig.

Naa de verhandeling van Yslandt, ſtevenen wy 't naar het van ouds zeer Viſchryke Spitsbergen, Viſchryk zeggen we, nademaal 't 'er eertyds voor de Viſſchery zoo wonder wel ſlaagde, dat men maar ſlechts Schepen derwaart uit te ruſten had, wilde men die vol en zoet met eene ſchoone laading van ſmeerige, doch echter goed voordeel opbrengende traanſtoffe, binnen vier Maanden de Maas en 't Y weder zien opzeilen. Sedert d' ontdekking van dit Eiland, heeft 'er vervolgens de Groenlandſche Viſſchery haaren aanvang genomen, en met een gezeegenden voortgang, jaarlyks ſchatten den Vaderlande toegebragt, waar door de Reedery krachtig geſtyft, onderling een welgeordende Maatſchappy aanging, die nochtans door beurtwiſſeling der Waereldlyke onzeekerheden allenks wederom gezwakt en geen kleine haapering onderheevig werd, tot men eindelyk alle haare koſtbaare toebereidſelen, in dit guure Geweſt geſtigt, met de loop- en koersverandering der Viſſchen, door 't groetig vervolgen veroorzaakt, wederom ſloopte.

't Zelfde lot viel mede de Viſſchery aan Jan Mayen Eiland te beurt daar 't anders niet min Viſchryk dan te Spitsbergen was, waar door men toen genoodzaakt werd, de Zeeviſſchery voor eerſt ter hand te neemen, en vervolgens zich in 't Ys te waagen, te vooren meer dan de Ciciliaanſche *Charybdis* en *Scylla* geſchouwt.

Hoe deeze Ysviſſchery hedendaags noch in zwang gaat en beſt dient waargenomen, toont onzen Schryver doorgaans vernuftelyk, wanneer hy zyne redeneering met d' ervaarentheit gepaart, dus onderwysgeerig voorſtelt, dat alleen een naaukeurige achtgeeving veel vermag, om de zwaarigheden die zich ſomtyds in de Viſſchery opdoen, uit den weg te ruimen, want zich alleen maar op het ſpoorloos geval vertrouwende, zullen 'er telkens zodanige onverwachte wederwaardigheden zich opdoen, dat men naauwlyks weet hoe zich in deeze ongelegentheden te redden, en zyne zaaken ten beſten van de Reedery aan te leggen. Word men dan allenks door een geduurige oplettentheit ervaarender,

zal

zal deeze ervaarnis veelryds in diergelyke omgelegenheden wonder wel te pas komen.

Naardien nu den Schryver voornamentlyk zich daar op toegelegt heeft, deeze beruchte Visschery met zyn ontwerp, uit een lange achtgeeving gebooren, gelykerwys met zodanig een yver te dienen, als hy die by zyne noch frisse en jougdiger Jaaren in Persoon als Commandeur getrouwelyk gedient had; zoo vonden we ons deswegen ingewikkelt, dit zyn ontwerp, op zyn Zeemans opgestelt, als zich 't best op zyne gewoone Handtooring verstaande, waar in wy hem verre boven 't gemeene bereik van anderen zyns gelyken geoeffent gevonden hebben, doorgaans wegens den trant van zyne schryfaart wat te verstellen, zonder nochtans in 't minst de zin van zyne gedachten te quetsen; want woorden zyn zwaaibaar, doch de zin moet pal staan, nademaal ze geen vreemde uitlegging veelen wil; dat dan al vry wat moeiten in had: naardien zyne redeneeringen vraag- en antwoords gewyze waren ingestelt, die wy noodzaaklyk op een andere leest schoeijen moetten, om al 't zaakelyke in een aaneenschakelende redenvoering over te brengen, nademaal het bestek, zoo als 't door onzen Shryver ontworpen lag, ons in die gestalte niet dienen kon, vermits 'er een gantsch ander maaksel uit stond gebooren te worden. Dies worstelde in 't overleg de rede, volgens onze keur, met de verkoore zinlykheit en schikking, tot 'er eindelyk deeze onze verhandeling uit ontsprooten is, die wy nu onder den Tytel van BLOEYENDE OPKOMST DER ALOUDE EN HEDENDAAGSCHE GROENLANDSCHE VISSCHERY onzen Landsgenooten mededeelen: een werk, voonamentlyk de Groenlandsche Visschery behelzende, welker stoffe niet alleen nieuw is, en nooit te vooren beschreeven, maar ook voorbedachtelyk naar waarheit zodanig ingestelt, dat 'er in 't minst geene verdichte en beuzelachtige zaaken noch opgepronkte zwetseryen mede vermengt zyn.

Gebruik dan des Schryvers en onzen Arbeid ten nutte, 't zy die in opvolging van eigen oeffening in zyn beroep ten dienste van de Visschery word aangelegt, 't zy dat zich eenige Belanghebbers daar in bevoordeelt vinden; behalven dat Beminnaars der Letteren, zoo wy ons verbeelden, in 't leezen van deeze Verhandeling, nooit van dien aart

 hen

hen voorgekomen, mede zich vergenoegen zullen: ten wiens dienſte voornamentlyk, wy achter deeze af handeling, ons door den Schryver en een voornaam Liefhebber de ſtoffe daar toe ter hand geſtelt, noch een nagerechtje te voorſchyn brengen, zodanig beſauſt en toebereid, dat het hen den weetluſt niet ontſmaakelyk verzadigen zal, vermits men 'er een volkome bericht van d' uitruſting ter Groenlandſche Viſſchery vind aangeteekent, waar nevens men mede al het Scheepsleven geduurende deeze Viſſcheryoeffening naar waarheit beſchouwen kan. Hier mede wenſſchen wy den Gunſtigen Lezer alle heil, en zullen ons onder zyn beſcheiden oordeel, deezen onzen arbeid getrooſten, met te toonen dat wy zyn:

Zynen bereidwilligen Dienaar

A. MOUBACH.

Korte

Korte inhoud der
HOOOFDTSTUKKEN.

Inleiding: handelt van d' eerſte Kuſt- en Landtontdekkers in 't algemeen.

EERSTE DEEL.

I. HOOFDTSTUK.
Van d' eerſte Ontdekkers van Groenlandt, en wie die waren. 1.

II. HOOFDTSTUK.
Ongemeene Viſchrykheit der Groenlandſche Zee; en omſtandig bericht van d'Eenhoorns gegeeven. 6.

III. HOOFDTSTUK.
Geſteltheit en gematigheit der Oud-Groenlandſche Lucht, enz. 10.

IV. HOOFDTSTUK.
Vruchtelooze togten der Deenen naar Groenlandt. enz. 12.

V. HOOFDTSTUK.
Groenlandſche Compagnie te Koppenhagen opgerecht, zend Schepen naar de Straat Davis. 21.

VI. HOOFDTSTUK.
Onderzoek over Groenlandts ſtrekking naar Tartarië en America, en bericht over Spitsbergens byzonderheden. enz. 24.

VII. HOOFDTSTUK.
Yslandts ſtrekking en uitgeſtrektheit, eerſte Ontdekkers, en 's Lands gelegentheit. enz. 34.

VIII. HOOFDTSTUK.
Handel en bedryf der Yslanders onderzocht. 47.

IX. HOOFDTSTUK.
't Aloude Landbeſtier van Yslandt, invoering van 't Kriſtendom. enz. 49.

X. HOOFDTSTUK.
Zeemagt der Yslanders eertyds, en d' aloude Bevolkers naageſpeurt. 53.

XI. HOOFDTSTUK.
Verſcheide gevoelens wegens Yslandts bevolking onderzocht. 60.

TWEEDE DEEL.

I. HOOFDTSTUK.
Eerſte Ontdekkers van Spitsbergen, en waarom dus genoemt. enz. 67.

II. HOOFDTSTUK.
Ongemeene koude te Spitsbergen, en den aart der Verheevelingen beſchreeven. enz. 71.

III. HOOFDTSTUK.
Geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen. enz. 75.

IV. HOOFDTSTUK.
Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt, eertyds Viſchryke Geweſten. enz. 78.

V. HOOFDTSTUK.
Veelerly ſoorten van Walviſſchen, waar onder d' Eilandſche Walviſch de voornaamſte is. enz. 80.

VI. HOOFDTSTUK.
Eilandſche Walviſſchen waar zich onthouden. 't Walviſchaas beſchreeven en waar meeſt gevonden word. enz. 87.

VII. HOOFDTSTUK.
Noordkapers Geweſt beſchreeven, als mede dat der Vinviſſchen. enz. 91.

VIII. HOOFDTSTUK.
Of de Biskayers d' eerſte aanleiders tot de Walviſchvangſt zyn geweeſt. enz. 98.
IX. HOOFDTSTUK.
't Walviſch Geweſt van een ruime uitgeſtrektheit beſchouwt. enz. 103.
X. HOOFDTSTUK.
Verſcheide gevoelens over den doortogt door de Waigats onderzocht. 106.
XI. HOOFDTSTUK.
Hoedanig de Walviſſchen tot in de Tartariſche Zee doordringen onderzocht. enz. 123.
XII. HOOFDTSTUK.
Gedachten over de warmte der Zon en haare werkzaamheit. enz. 134.
XIII. HOOFDTSTUK.
Koershouding der Zuidys Viſſchen, en hoe men die moet opſpeuren. enz. 140.
XIV. HOOFDTSTUK.
Zuidys Viſſchen van hun gewoon Geweſt kundig, en hunne vlucht voor den komſt der Groenlandſche Vloot. enz. 157.

DERDE DEEL.

I. HOOFDTSTUK.
Weſtys Viſſchen waar voornamentlyk gevonden. Vaart op Spitsbergen begonnen en wanneer. enz. 157.
II. HOOFDTSTUK.
Walruſſen en Robben hoedanig gevangen. enz. 165.
III. HOOFDTSTUK.
Eerſte opkomſt der Walviſchvangſt, die voordeelig was, en door Compagnieſchap omtrent de Bayen van Spitsbergen geoeffent wierd. enz. 172.
IV. HOOFDTSTUK.
De Groenlandſche Maatſchappy allenks weder gezwakt en om wat reden. enz. 175.
V. HOOFDTSTUK.
Eilandſche Walviſch van voor Spitsbergen verjaagt, en de Zeeviſſchery ondernomen. enz. 197.
VI. HOOFDTSTUK.
Ysviſſchery ondernomen, en hoedanig. De wykende Viſſchen nageſpeurt 203.
VII. HOOFDTSTUK.
Weſtysviſſchery hoe verre zich uitſtrekt. Hooge Graden gereeder dan laage om Viſch op te doen. enz. 208.
VIII. HOOFDTSTUK.
Werwaarts de Viſch te vinden, wanneer plaatſen en tyden wel worden onderſcheiden. enz. 211.
IX. HOOFDTSTUK.
Viſſchery op laage Graden wanneer tydig is; Oud-Groenlands ſtrekking voor wiens Kusten Walviſchaas gevonden word, waar zich veel Viſch onthoud. enz. 215.
X. HOOFDTSTUK.
Overwintering op Spitsbergen. Verſcheide Obſervatiën over 't Noorderlicht. 221.
XI. HOOFDTSTUK.
Verſcheide vreemde ontmoetingen en ongevallen den Groenlandsvaarders bejegent. Loosheit tuſſchen de Weſt en Zuidys Viſſchen hoe t' onderſcheiden. enz. 235.
XII. HOOFDTSTUK.
Zaaken wegens de Viſſchery noodig in acht te neemen. enz. 248.
XIII. HOOFDTSTUK.
Misbruik in den Traan-en Baarden handel afgeſchaft. Voordeelen door de Viſſchery ſedert eenige Jaaren behaalt. enz. 260.
Groenlandſche Walviſchvangſt in haar byzonder Scheepsleven en gedrag beſchouwt. 287.

BLOEYENDE OPKOMST

Der Oude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

EERSTE DEEL.

INLEIDING.

Handelende van d'eerſte Kuſt en Land-Ontdekkers in 't algemeen.

't Zal niet onbehaaglyk zyn, een kort Vertoog te doen, over de zeeghaftige Onderneemingen en Ontdekkingen ſedert eenige eeuwen naar veele Geweſten der Waereld gedaan, en zoo roemwaardig en kloekmoedig uitgevoert, waar onder die naar d'afgeleegene en onbekende Noorder-Geweſten, niet min dan alle anderen uitmunten; Meerendeels hadden ze geenen anderen grondſlag, dan daar door den Koophandel allerwegen uit te breiden, en 't zy met beſchaafde of onbeſchaafde verre afgeleege Volkeren zodanig een gemeenſchap aan te gaan, waar door niet alleen eigen nut en voordeel wierd beoogt, maar ook den wederzydſchen band van oprechte vriendſchap gelegt, om allenks een menſchelyke t'zamenleeving op te rechten.

Oogmerk, waarom d'ontdekkingen van onbekende landen wierden ondernomen.

Niets nuttelyker was 'er dan voor 't Gemeen, als dat men naaukeurige en ſchrandere Reistogten ondernam, en ook te gelyk niets moeyelyker voor d'eerſte Onderneemers van de zelven, nademaal 'er zoo veele bequaame en noodige hoedanigheden worden toe vereiſcht. Genoegzaam moet men bekennen, dat het bynaa onmooglyk is, in een Perzoon, hoe ervaaren hy zy, alle de vereiſchte wetenſchappen te bezitten, die tot zodanig een

Hoedanigheden in den Ontdekker vereiſcht.

een Onderneeming van nooden zyn; te weten: dat hy de Hiſtoriekunde, Sterrekunde, Aardklootkunde, Zee- en Waterkunde, Zedekunde, Koophandel enz. grondig verſtaat.

die veeltyds gebreklyk waren,

Hierom is 't dat meeſt alle de Onderneemers deezer Reistogten, de noodige bequaamheit niet bezeeten hebben; om hunne Ontdekkingen met zodanig een vrucht te doen, als wel het oogmerk hadde vereiſcht; en om welker reden zy zich dan blootelyk vergenoegen, met zodanige zwakke berichtgeevingen van hun bedryf, dat 'er veel onnoodige zaaken, en die ſomtyds noch tegenſtrydig zyn, door hen worden opgeteekent, alleen door een gebrek van naaukeurigheit, met hunne onkunde verzelt.

en daarom verbeetert dienden.

Hier in te voorzien, heeft men deeze gebreklykheit door een nader onderzoek trachten te verbeeteren; waar aan voornamentlyk gearbeid hebben: *Ramuſius*, *de Bry*, *Hackluit*, *Purchas*, *de Laat*, *Thevenot* en meer anderen; die, 't zy zelf ter deezer Ontdekking hebben uitgeweeſt, of naaukeurig de berichten van verſcheide Ontdekkers ingezien, en ons zeer nuttelyk hunne byeen verzaamelde ſchriften nagelaaten.

Vinding van 't Kompas,

Sedert d'Ontdekking en uitvinding van 't Kompas, heeft *Jean de Betencourt* in den aanvang van de vyftiende eeuw de Kanariſche Eilanden ontdekt, en dit was d'eerſte aanmerklyke Reistogt, die dus verre op den Atlantiſchen Oceaan naaby de * Noorder Keerkring wierd gedaan.

Wat voordeel daar uit ontſprooten is.

Vervolgens deeden de Portugeezen en Caſtillaanen verſcheide Reistogten op denzelfden koers, en ontdekten langs de Afrikaanſche Kuſten eenige Eilanden in den Oceaan. *Bartholomi Diaz* geraakte *Cabo de Bona Speranca* ten einde deezer gemelde eeuw te boven, en bezocht de Kuſten ten Ooſten van Africa. *Vaſco de Gama* nam insgelyks deeze koers, en hunne Navolgers zyn tot de Ooſtelykſte eindpalen van Aſie doorgedrongen.

Een Nieuwe Waereld door Columbus ontdekt;

De roemruchtige *Chriſtoffel Columbus*, ſtak in den jaare 1492 ter ontdekking van de Nieuwe Waereld, onder d'uitrusting van Koninginne Iſabella naar de Kanariſche Eilanden over; en naar 't Weſten wendende, ontdekte hy de Eilanden *Cuba*, *Eſpagnola*, de *Caribes*, *Guardeloupe* en *Jamaica*. Van daar ſteevende hy vervolgens naar de vaſte Kuſt, en ontdekte een gedeelte Lands door

* Tropicus Cancri.

door d'Indianen van dien Landaart *Paria* genoemt. *Alonzo Ni-nus* volgde dit spoor. Insgelyks *Alonzo d'Ojeda*, en *Americus Ve-ſputius*. *Pinzon* ontdekte A°. 1499 eenige Zuiderdeelen. *Alonzo Fogueda* en *Diego Nicueza* leiden d'eerſte grond van Regeering in deeze Nieuwe Waereld, door den Caſtiliaanſchen Koning daar toe afgevaardigt. Insgelyks waren *Anciſo* en *Lopez d'Olano* gelaſt, *Carthagena*, *Nueſtra Senora de la Vittoria*, *Nombre de Dios*, *Darien* enz. in bezit te neemen. Alle deeze Opperhoofden, geraakten eerlang onderling oneens, 't zy wegens d'uitgeſtrektheit van hun beſtier, 't zy om de grootigheit naar ſchatten, die deeze ontdekte Gewelten uitleeverden; zulks het weinig ſcheelden of de Caſtiliaanen zouden de vrucht hunner ontdekkingen eerlang wederom verwaarloost hebben. *Vaſco Nunes de Balboa*, een der aangeſtelde Opperhoofden, de gunſt des Konings verlooren hebbende, beſloot door nieuwe Ontdekkingen zich weder in de zelve te wikkelen; dies drong hy Landwaart in, tot aan de Zuidzee en de Golf van *St. Michel*. Hier moeſt hy en de zynen niet weinig gevaar bezuuren, vermits hen den leeftogt nevens andere noodzaaklykheden op 't aller onverdraaglykſte ontbrak. Gelykerwys de Fabel van *Midas* getuigt, die alle onnoemlyke rykdommen voor zyn grootſte goed verkoor, en echter den doodelyken honger ſmaaken moeſt; door den hoogdraavenden Dichter L. Rotgans in zyne Zedeleſſen dus krachtig uitgebeeld:

Waar in hem veele anderen nagevolgt zyn, om deeze ontdekking verder uit te breiden.

Hy hadt den rykdom voor zyn grootſte goedt verkoren.
Geef, zegt hy, dat al 't geen ik raake in gout verkeer'.
Maar hoe verging den Vorſt dat onbedacht begeeren?
Ganſch qualyk: Want de maag kon geen metaal verteeren.
't Geſchenk was doodelyk dat hem de Wyngodt gaf.

Sebaſtiaan Cabot een Venetiaan, door zoo veel welgelukte ontdekkingen bekoort, ruſte twee ſcheepen uit; vertrok uit de Havens van Engeland, en ſteevende tot op 55 Graden Noorder breete. *Pedraria d'Avila* wierd voor algemeen Bevelhebber der Nieuwe Waereld uit Spanje afgevaardigt; Hy benaarſtigde zich in 't bevaaren van de Zuidzee, ten dien einde eenige

Een algemeene Landvoogd naar de ontdekte Nieuwe Waereld gezonden.

ſterktens opwerpende. *Gaſpar de Morales* door deezen zelfden Bevelhebber afgezonden, trok over 't gebergte naar de Zuidzee. Veele Hoplieden *de Morales* op deezen togt gevolgt, beroofden d'Indiaanen van alles, op een gewelddaadige en barbaarſche wyze: maar deezen, om zich te wreeken, in hinderlaag gelegen, ontweldigden den Spanjaarden wederom van den geroofden buit. *Juan Soliſio* en *Juan Ponce* met eenige manſchap op ontdekkingen uitgezonden, wierden byna ter zelver tyd door de *Karibaanen* overrompelt, en door hunne greetige ingewanden verſlonden. *Vaſco Nunez* voorhebbende ten Zuiden nieuwe ontdekkingen te doen, om zich 't juk van *Pedraria* t'ontrekken, wierd, midlerwyl de tegenwind hem te vertrekken ophield, eerlang aangehouden, en gedoemt het hooft te verliezen.

Onluſten onder deeze nieuwe Regeering ontſtaan.

Midlerwyl het zich dus in d'eerſte ontdekkingen der Indiën onder de Spanjaarden toedroeg, had *Ferdinand Magellaan* een Portugees, eenen weerzin tegen Koning *Emanuel*, zyn Heeren Meeſter opgevat; dies vertrok hy naar 't hof van Spanje. Hy bood zynen dienſt deezen Monarch aan, om de waereld rond te zeilen, en d'ontdekking der Speſery Eilanden te voltrekken. Karel den vyfden was 't die hem van vyf ſchepen voorzag, door een manſchap tweehondert en vyftig ſterk verzelt; hier mede vertrok hy in den jaare 1519 van Sevilje; nadat hy vergeefs getracht had de Rivier *de La Plata* door te ſteevenen, overwinterde hy in de haven *St. Juliaan:* vervolgens zette hy zyne koers voort, vond een Straat die gemeenſchap met de Zuidzee had, en men van toen af de Straat van *Magellaan* noemde. Dus was hy d'eerſte der Europiaanen die d'Atlantiſche Oceaan tot in de Zuidzee doorſteevende, en deeze zee overſtak, den gantſchen Aardkloot rond zeilde, by de Molukſche Eilanden aanquam, vervolgens *Cabo de Bona Eſperanca* voorby loopende; zulks deezen togt in den tyd van drie jaaren voltrokken wierd. Dit ſpoor door verſcheide anderen gevolgt, wierd eindelyk, in den jaare 1539, door deeze voornoemde Straat, *Peru* ontdekt.

Ferdinand Magellaan gaat insgelyks op ontdekking uit.

Vind de Straat *Magellaan* naar hem genoemt, en zeilt vervolgens den Aardkloot rond;

Vervolgens ondernam *Francois Draak* in 't jaar 1577 zyne beruchte Reistocht rondom den Aardkloot, met vyf ſchepen; hy ſtelde koers door de Straat van *Magellaan* naar *Peru*, van daar

Waar in hem *Draak* navolgt.

naar

naar *Mexico*, *California* enz. en keerde weder, door d'Ooſt-Indiën, *Cabo de Bona Eſperanca* om vaarende, naar Engeland. In 't overſteevenen van de Zuidzee, wierd *Draak*, door ſtorm, van *Winter*, zyn gezelſchap afgeſcheiden; *Winter* ſtak toen d'eerſte weder te rug over de Zuidzee, en quam door de Straat van *Magellaan* wederom in den Atlantiſchen Oceaan.

Naa verſcheide gedaane tochten door deeze gemelde Straat, wierd in den jaare 1584 Koning Philips den tweeden door *Sermiento* geweldig aangezocht, om in de Straat *Magellaan* Sterktens te bouwen, en 'er een Volkplanting op te rechten, zulks daar door den doortogt van vreemde Natiën geweert wierde: Maar door ſchipbreuk, hongersnood, en mooglyk ook door d'onmenſchelykheit der *Patagonen*, wierd deeze onderneeming geſtuit, in weerwil van de poogingen, door den Hertog van *Alba* daar toe aangewend. Voorneemen om den doortogt van deeze Straat te hinderen, dat vruchteloos afloopt.

Thomas Candis was de derde, die gelukkig in den jaare 1586, in den tyd van twee jaaren en twee maanden den Aardkloot rond zeilde, waar over *Magellaan* en *Draak* ruim drie jaaren hadden toegebragt. Derde togt door *Candis*.

Om nu tot onze Landsgenooten over te gaan; *Olivier van Noord* was 't, die in den jaare 1598 de vierde Reistogt rondom den Aardkloot deê. Zyn Opperſtuurman was een Engelsman, *Melis* genoemt, die *Candis* te vooren in zynen togt verzelt had. Van *Noord* hield de zelfde koers als *Magellaan*, *Draak* en *Candis* te vooren gehouden hadden, en quam naa drie jaaren wederom in 't Vaderland aan te landen. Vierde door van *Noord*.

In den jaare 1598 ſtak de Vloot van *Van der Hagen* in zee, verzelt van *Jaques Mahu*, *Simon de Cordes*, *Sebald de Weert* enz. wiens Opperſtuurman *Willem Adamſz.* was, doch moeſt, in de Straat gekomen, veel uitſtaan; tot aan de mond van de Straat gevordert, wende men 't Zuidwaarts, wanneer *Sebald de Weert* de Eilanden ontdekte, ſedert met den naam van *Sebalds Eilanden* bekent.

De vyfde Reistogt rondom den Aardkloot, wierd in den jaare 1614 voltrokken door *George Spilbergen*, als Opperhoofd van zes Hollandſche ſchepen, waar mede hy de Straat van *Magellaan* doorſteevenende, over de Zuidzee in Indiën quam, en naa Vyfde door *Spilbergen*.

een togt van drie jaaren weder in Holland aanlande.

Verſcheide ontdekkingen der Nederlanders

Vervolgens hebben de Nederlanders verſcheide ontdekkingen ten zuiden de Straat *Magellaan* gedaan, en aan die Landſtreeken deeze namen gegeeven, als 't land van *Tasman*, *Diemensland*, *Nieuw Zeeland*, *Nieuw Holland*, *Carpentaria* en *Nieuw Guinee*, insgelyks aan de Bayen, Kaapen en Rivieren, en zulks van den * Evenachtslyn af tot op 44 Graaden Zuider breete.

Kuſten van 't onbekende Zuidland ontdekt;

Zeer groote ontdekkingen hebben de Nederlanders ſedert aan de Kuſten van 't onbekende *Zuidland* gedaan, die echter voor 't Algemeen niet in 't ligt zyn gekomen. *Dirk Rembrantſz.* heeft een beknopt verhaal in 't licht gegeeven, van een Reistogt door *Abel Janſz Tasman* 1642 naar 't onbekende *Zuidland*, ten zuiden *Nieuw-Holland* en van *Diemensland* gedaan. Aanmerklyk is 't, dat alle die rondom den Aardkloot hunnen togt volvoert hebben, geduurig door de *Philipynſche* of door de *Molukſche Eilanden* in d'Ooſt-Indiën gekomen zyn; mogelyk dat deeze lange aaneenſchaakeling van Landen, die zich ſchynen by naa van den Evenachtslyn tot de 50 Graaden Zuider breete uit te ſtrekken, den doortogt zuidelyker gehindert heeft, waarom dan gemeenlyk de koers door de Zuidzee naar de *Eilanden van Salomon*, of de *Ladrones* genomen word.

Insgelyks verſcheide Eilanden ten zuiden Magellaan,

In den jaare 1615 was 't, toen *Cornelis Schouten* van *Hoorn*, en *Jaques le Maire* de zesde Reistogt rondom den Aardkloot ondernamen, een nieuwen koers ten zuiden de Straat van *Magellaan* naar *Terra del Fuego* neemende, die zy ontdekten en gelukkig volbragten. Door deezen genomen koers, paſſeerden ze en ontdekten de *Sebalds Eilanden*, *'t Staten Land*, *Mauritius Land*, *Barnevelds Eilanden* enz. en 't is omtrent de *Kaap Hoorn* op 57 Graaden Zuider breete, dat ze een nieuwe doortogt naar de Zuidzee vonden; die ſedert de *Straat Le Maire* genoemt is. In deeze Reistogt gaven ze aan veele Landen en Eilanden namen, en keerden toen weder als d'anderen door d'Ooſt-Indiën naar hun Vaderland, nadat ze twee jaaren en agtien dagen op deezen togt hadden toegebragt. Deeze doortogt gemaklyker en zeekerder gevonden hebbende, dan die van *Magellaan*, zonden 'er de Staten Generaal in den jaare 1623 een Vloot van elf ſchepen der-

an de Straat Le Maire.

* Linea Æquinoctialis.

derwaarts, waar van in de verzameling der Vojagien voor d'Oostindische Compagnie genoegzaam bericht gegeeven word.

Togt van *Pelsart* om den Aardkloot.

Francois Pelsart, Bevelhebber van 't schip Batavia, in den jaare 1629 uitgevaaren, en op 28 Graaden Zuider breete gekomen, stiet ongelukkig met zyn schip op de *Abrollos* of *Houtmans Klippen*, dies nam hy zyn toevlugt op een schip ter berging van zyn overgebleeve volk. Zy staken dan eindelyk weer in zee, en quamen in 24 dagen over de Zuidzee, tot aan 't Eiland door de Hollanders *Toppers Hoetje* genoemt.

Brouwers ontdekking.

Vervolgens in den jaare 1643 nam *Brouwer* een andere koers, om een doortogt naar de Zuidzee te vinden. Deeze doortogt is ten Oosten van de *Straat le Mair* ontdekt, en sedert die van *Brouwer* geheeten. Volgens 't bericht van verscheide Nederlanders, die hier naauwkeurig acht op hebben geslagen, zoo vertoont zich het zuidelyke gedeelte van *Magellaan* onder den naam van *Terra del Fuego* bekent, als een verzameling van veele Eilanden die deeze Straaten uitmaaken, waar beide deeze Zeën gemeenschap vinden.

Narborough op ontdekking uitgezonden.

Als Koning Karel den tweeden, de Hertog van Jork, namaals Koning Jacob den tweeden en veele Engelsche Edellieden, beslooten om de Kust van *Chili* nader t'ontdekken, gaven se in den jaare 1669 twee schepen onder 't bestier van *Jean Narborough*; deeze quam in 't jaar 1671 weder te rug, hebbende meer dan twee jaaren op zee geweest, en de Straat gints en herwaarts gepasseert, geduurig de kusten van *Chili* en deeze der *Patagones* volgende. Zyne waarneemingen op deezen togt, zyn naaukeuriger dan alle anderen die voor hem deeze kusten bevaaren hebben.

In den jaare 1680 en 1681 ondernam Kapitein *Scharp* verscheide hagchelyke tochten, bevaarende veele Eilanden en Kusten van de Zuidzee. In zyne te rugreize, alle hoope van de Straaten van *Magellaan*, *Brouwer* en *Le Mair*, te zullen bereiken, verlooren hebbende, wierd hy genoodzaakt een langer weg ten zuiden in te slaan dan de *Kaap Hoorn*. Hy bereikte dan deze gewesten tot op 60 Graaden Zuider breete, en vond er veele Eilanden in 't Ys bezet, insgelyks veel sneeuw, en verscheide Walvischen. Nadat hy zich een weinig aan een klein

klein Eiland opgehouden had, dat hy 't Eiland *Duc de York* noemde, steevende hy bynaa agthondert mylen ten Ooſten en zoo vervolgens ten Weſten. 't Eerſte Land dat hy in drie maanden ontdekte, wierd door hem 't Eiland *Barbad* : geheeten; alle deeze Landen rondom de Straaten *Le Mair* en *Brouwer* beſtonden uit Eilanden zich wyd en breed ten zuiden uittrekkende, dat ook met het gevoelen der meeſte Onderzoekers overeenkomt.

Woods naaukeurige ontdekking;

Sedert deeze onderneemingen zyn veele Engelſche ſchepen, door de Straat *Magellaan* en boven de *Kaap Hoorn* in de Zuidzee gekomen. Om de ſcheepstogt van Kapitein *Wood* niet over te ſlaan, deeze zeilde door de Straat *Magellaan* in 't jaar 1670 in de Zuidzee; hy heeft de plaatſen door hem bezocht naaukeurig beſchreeven, en d'Eb en Vloed naau acht geſlagen; ook heeft hy op alle aanmerkenswaardigheden waar hy paſſeerde acht gegeeven. Hier dient ook niet vergeeten te werden 't bericht van Kapitein *Cowley*, die in 't jaar 1683 zyne Reistogt rondom den Aardkloot aanvaarde. Deeze in de Zuidzee gekomen, vond 'er een groot getal Walviſſchen, en gaf aan eenige ontdekte Eilanden namen. Hy paſſeerde niet door de Straat *Magellaan*, noch door deeze van *Le Mair*, maar nam zynen koers door deezen die Kapitein *Scharp* in 't jaar 1681 ontdekt had, wanneer hy zyne te rugtogt uit de Zuidzee neemen wilde. Hy bereikte zyne koers op 60 Graaden 30 Minuten Zuider breete, loopende vervolgens Noorden ten Ooſten tot op 40 Graaden Zuider breete, alwaar hy zich by Kapitein *Eaton* voegde. Zy gaven de Eilanden die zy zagen en ontdekten verſcheide namen; neemende vervo gens ieder zyne byzondere koers.

als mede die van *Cowley*.

Dampiers Reizen en ontdekkingen aangemerkt.

De beruchte Kapitein *Dampier* begon zyne Reistogten in den jaare 1679, deeze zyn alle naaukeurig beſchreeven en ook zeer geacht. Hy beſchryft de Landen door hem bevaaren, en insgelyks de Kuſten, Havens en Bayen van *America* en d'Indiën, als mede deeze van 't onbekende *Zuidland*, zonder dat hy in de aanmerking van de Natuurkunde, Zeden en Handel deezer Landen nalaatig is.

Die van *Beauchesne* ondernomen.

Onder 't Bevel van Kapitein *Beauchesne*, ruſten in den jaare 1698 en 1699 de Franſen twee ſchepen te Rochel uit; beide naar de Zuidzee afgevaardigt, paſſeerde *Beauchesne* de Straat *Ma-*

Magellaan, ondekkende eenige Eilanden en Landen daar omtrent. Hy ſteevende in 't wederkeeren in 't jaar 1701 boven de *Kaap Hoorn* op 58 Graden 15 minuten gelegen, en zulks in een gewenſcht zaizoen.

Ontdekkingen naar 't Noorden gedaan.

't Luſt ons nu, tot ons voorgeſtelde oogmerk wat nader te komen, om kortelyk in de zelve tyd-order, de ſcheeps-togten ten Noorden voor te ſtellen, gelyk die vervolgens Noordooſt en Noordweſt derwaarts ondernomen zyn.

Door *Zeni* in d'Yszee vervallen.

't Was dan in den jaare 1380 dat twee ryke Venetiaanen, *Nicolaas* en *Antoni Zeni* van *Gibralter* naar *Vlaanderen* en *Engeland* t' zeil gingen; maar een zwaare opkomende ſtorm verzette zodanig hunnen koers, datze op de Kuſten van 't Noorden in de Yszee omtrent *Yſland* en *Groenland* vervielen.

Cabot op ontdekking uitgezonden;

Jean en *Sebaſtiaan Cabot* mede Venetiaanen, vertrokken in den jaare 1497 door laſt van Koning Henrik den zevenden uit *Engeland*. Op hun wederkomſt gaven ze van hunnen togt bericht, en vertoonden in een Kaart de ſtrekking van eenige Amerikaanſche Landen Noordooſt gelegen; ook voerden ze vier perſoonen van dien Landaart met zich. In 't jaar 1553 zocht *Hugh Willougby* een doortogt ten Noordooſten, liep omtrent honderd en zeſtig mylen Noordooſt van *Seynam*, op zeventig Graden Noorder breete geleegen. 't Scheelde weinig of hy zou aan *Nova Zembla* en aan *Groenland* aangeland zyn, had hem de koude en 't ys niet wederhouden; hy nam toen zynen koers Zuidelyker, tot aan *Arzina* een Rivier in *Lapland*, waar deeze Heeheld met zyn ſcheeps-volk in 't ſchip, door d'uitgeſtaane koude afgemat, in 't voorjaar dood gevonden wierd.

en *Willougby* om een doortogt ten Noorden te zoeken.

Burrouw onderneemt het zelve,

't Was in den jaare 1556 dat *Steven Burrouw* een doortogt voor Indiën ten Noordooſten zoekende, tot op 80 Graden 7 minuten breete gevordert was. Hy ſteevende tot aan *Nova Zembla*, en naar het ſcheen quam hy in *Groenland* aan te landen, als uit de hoedanigheit van 't Land, de geſteltheit van 't Ys en den aart der Vogelen uit zyn brief gebleeken is.

en *Forbiſchers* verrichtingen dien eindе uitgevoert.

Martin Forbiſcher deê in den jaare 1576, 1577 en 1578 drie verſcheide Reistogten, om ten Noordweſten een doortogt te vinden. Hy ontdekte veele groote Zeeboezems, Bayen, Eilanden, Kapen en Landſtreeken die een zeer groote Straat uitmaken.

maaken. Hy noemde alle deeze onderſcheide plaatſen; zyn ſcheepsvolk bragten veele blinkende *Markaſſieten* mede, die de Goudſmeden te Londen voor ongezuivert goudt aanzagen. Deezen zelfden *Forbiſcher*, vond 'er eenige Bewoonders dezes Lands aan den oever van de Straat naar zynen naam genoemt; hunne Kanoos waren uit huiden van Zeekalveren gemaakt, behalven de kiel die van hout was. Zy handelden met Zalm en andere vis. In hunne hutten vond men veele roode boontjes, gelykende naar deezen die men in *Genee* vind.

Pet en Jakman paſſeeren de Waigatz.

Arthur Pet en *Karel Jakman* doorſteevende in 't jaar 1580 deezen Oceaan ten Noorden, en paſſeerden de Straat van *Waigatz*, ſtelden koers ten Ooſten van *Nova Zembla*, zoo lange hen 't ys niet hinderlyk was; maar geen kans ziende verder door te geraaken, wenden ze hunne ſtevens in 't laatſt van 't jaar.

Gilbert ontdekt Terreneuf, recht 'er een Viſſchery op.

In 't jaar 1583 ging *Humphrey Gilbert*, op aanporring van den Secretaris van Staat *Walſingham*, naar *Nieuw Foundland* of *Terre-Neuf* t'zeil, en quam in de groote Rivier *St. Lourens* te *Canada* aan te landen. Hy nam in den naam van Koninginne Elizabet bezit van dit Land, en rechte aldaar de beruchte Viſſchery van *Terre-Neuf* op.

Joan Davis onderneeming, hoe die uitviel.

Joan Davis had in den jaare 1585 laſt een doortogt ten Noordweſten te zoeken, en boven de Straat van *Forbiſcher* te ſteevenen. Hy deed dan veele ontdekkingen, in *Hackluit* en *Purchas* te vinden. *Davis* ſteevende driewerf naar 't Noordooſten. Geduurende zyn verblyf aan de *Kaap Deſolation* vond hy 'er veel Peltery en Wolle, naar die van *Caſtors* gelykende, waar tegen hy met de Inwoonders deezes lands eenige kramery mangelde. Zy bragten hem mede veele wilde beeſte Huiden, witte Hazen, eenig Koper, Schelpen, enz. Hy vond 'er op de Rotzen een Heeſter gewas, welkers vrucht, een ſap uitleeverde, naar dat der kruis-beſſen gelykende. 'tIs mogelyk de *Cranberry* van *Nieuw-Engeland* geweeſt, die men insgelyks *Bearberry* noemt, zulks de Beeren zeer greetig naar deeze beſſen zyn. *Joſſelin* noemt ze *Vitis Idæa paluſtris fructu Majore*. Allerwegen omtrent deeze Straat, naar zynen naam genoemt, vond *Davis* veel Zeevogels en ook Bakeljaauw, Boſſchen van Pynboomen, Vlierboomen, Taxis, Berkeboomen, enz. Veele zoorten van Gevogelte,

vogelte, zwarte Puimſteenen, zeer wit Bergzout, Zee-Eenhoorns en andere groote viſſchen.

Ontdekkingen door Nederlanders ondernomen. Die van *Willem Barentſz.*

Niet min hebben de Nederlanders onze Landsgenooten in deeze Ontdekkingen deel gehad; 't was in den jaaren 1594, 1595 en 1596 dat *Willem Barentſz.* drie verſcheide togten naar 't Noorden deê, om elders een doortogt naar Ooſt-Indiën te vinden. Het ys hem in zyn derde Reistocht t'eenemaal bezettende, wierd hy genoodzaakt, aan de kuſt van *Nova Zembla* op 78 Graden Noorder breete t'overwinteren. Toen ontdekte men in deezen togt, het *Beeren Eiland*, dus genoemt, om de meenigte Beeren aldaar gevonden, en men quam in *Groenland* aan te landen. Deeze *Willem Barentſz.* liet in den laatſten togt, met veel van zyn volk het leven, nadat hy met de zynen ongemeene ongemakken en een onverdraaglyke koude hadde uitgeſtaan. *Willem de Veer* is de opſtelder deezer Reistogten geweeſt; waar in men veel aanmerklyke waarnemingen vind uitgedrukt; want de Heer *Boyle* getuigt, dat hy zich van deezen voornamentlyk gedient heeft, in 't beſchryven van den aart en eigenſchap der koude. Het Land der *Samojeden* word omſtandig beſchreeven; en deeze Zeehelden de Kuſten van *Nova Zembla* langs ſteevenende, gaven naamen aan veele Kapen, Bayen, Eilanden en Uithoeken. Verſcheide waarneemingen de Walviſſchen aangaande, zyn in deeze Beſchryving te vinden; ook word 'er met goed oordeel over de verſchynzelen der Luchtdeelen, over de miswyzing van 't Kompas en over de uitwerking der koude gehandelt, als zy geduurende hun ſmertelyk verblyf in 't ys van *Zembla* verduuren moeſten.

't Beeren Eiland ontdekt.

Linſchooten; onderneeming naar 't Noorden.

De beruchte *Jan Huigen van Linſchooten*, geeft ons insgelyks een omſtandig bericht van zyne Reistogten, ter zelver tyd in den jaare 1594 en 1595 naar 't Noorden gedaan. In dit bericht worden de Noorder Geweſten, te weeten, de Kuſten van *Noorwegen*, *Lapland*, *Zembla*, *Waigatz*, de mond der Rivier *Oby*, de Kuſten van *Tartarië* tot de voornoemde Rivier en de *Witte Zee*, naaukeurig beſchreeven.

Ontdekkingen van *Button*, hoe die afliepen.

Thomas Button een kundig Wiskunſtenaar, in dienſt van Prins Henrik, achtervolgde in 't jaar 1611 de ontdekkingen ten Noordweſten op begeerte van zyn Meeſter. Hy beſteevende de *Straat Hudzon*,

latende de Bay van deezen naam ten Zuiden, en liep meer dan 200 mylen ten Zuidweſten in een binne zee van meer als 80 vademen diepte. In deezen moeyelyken togt ontdekte hy een groote Landſtreek, door hem *Nieuw Walles* genoemt; nadat hy daar overwintert had, en in *Nelſons Haven* veel ongemak uitgeſtaan, onderzocht *Button* de Bay naar zynen naam genoemt, bereikte verder *Digs Eiland*, in de mond van *Hudſons Bay* geleegen. Hy ontdekte toen noch een groote Landſtreek, door hem *Carys Swans-Neſt* geheeten, doch hy verloor het grootſte gedeelte van zyn volk, geduurende zyn verblyf in *Nelſons Haven*, op 75 Graden 10 minuten, Noorder breete geleegen, ſchoon hy genoeg bezorgt had, dat 'er teffens drie vuuren binnen ſcheeps-boord geſtookt wierden. Zy vonden 'er ondertuſſchen tot hun onderhoud zeer veel Veldhoenders en ander gevogelte, die zy in meenigte dood ſloegen, zonder van 't vleeſch der wilde Beeſten gewag te maken. Men vond 'er aan d'Oevers der zeën veele Medecinaale Kruiden en *Angelicaas*, wiens vruchten d'Ingezetenen aten. Deezen Landaart geneerde zich met Robben te vangen. In den jaare 1609 en eenige navolgende, ſteevende *Henri Hudzon*, *Jacob Hall* en *Willem Baffin* hoog Noordweſtelyk aan, en gaven namen aan alle de geweſten door hen ontdekt, die in de Kaarten deezer Noorder Landſtreeken uitgedrukt ſtaan.

Munk op ontdekking uitgezonden.

De Koning van Denemarken, op 't voorbeeld van alle deeze ontdekkingen, beſloot in den jaare 1605, 1606 en 1607 insgelyks ſchepen ten Noorden uit te ruſten, welker verrichtingen van weinig belang waren; maar in 't jaar 1619 verzorgde dezelve Koning, *Jean Munk* twee ſchepen, die de zelfde koers als *Fobriſcher* en *Hudzon* nam, en op 63 Graden 20 minuten voortſteevende, alwaar *Munk* genoodzaakt wierd t'overwinteren. Hy noemde deeze plaats *Munks Winterhaven*, en d'overige Landſtreek *Nieuw Denemarken*.

Marmaduk en *Hudzons* ondernee-mingen.

Thomas Marmaduk van *Hull* bevoer deeze geweſten in 't jaar 1612 tot op 82 Graden Noorder breete, gelyk te vooren *Henri Hudzon*, door d'Engelſche Maatſchappy in 't jaar 1608 derwaarts gezonden, had gedaan, om t'ontdekken, de Landen rondom de Noordpool ſtrekkende. Deeze Ontdekkers vonden veele

veele Eilanden en Landſtreeken in hunne gehoudene koers, en gaven namen, volgens hun goeddunken, aan verſcheide plaatſen van *Groenland*. *Hudzon* quam in de maand Juni te *Nova Zembla* aan te landen, in welk zomerzaizoen het aldaar ſterk vroor.

Voortzetting van d'Engelſche Walviſchvangſt.

In May 1610 ruſte zich de Engelſche Maatſchappy met allen ernſt op de Walviſchvangſt uit, en deeze Viſſchery ſlaagde hen beeter omtrent *Groenland* en *Cherry Eiland*, dan elders. Sedert vond deeze Compagnie de Noordſche Vaart tot den jaare 1622 zeer voordeelig, en beſloot het getal haarer ſchepen tot op 13 of 14 te vergrooten, die jaarlyks onder 't beſtier van verſcheide Commandeurs afgezonden wierden.

Goodlers overwintering.

Alle deeze Ontdekkingen en waarneemingen zyn echter op verre naa, van dat gewigt niet, dan die ſedert den jaare 1630 gedaan wierden. Eenige Engelſchen, onder 't beleid van *Goodler*, wierden in 't zelve jaar genoodzaakt rondom deeze onbekende Landen te kruiſſen, en 'er vervolgens den winter door te brengen; gelyk 'er ook anderen van deeze Natie in den jaare 1633 en 1634 overwintert hebben, welker laatſte echter daar het leven lieten.

Namen door d'Engelſchen aan verſcheide Landen en Eilanden gegeeven.

In deeze verſcheide Reistogten der Engelſchen, gaven ze deeze Landen eenige namen, te weeten: *Hackluids-headland*, *Whale-bay*, *Horn-zound*, *Ice-point*, *Bell-point*, *Lownes-iſland*, *Black-point*, *Cape-cold*, *Ice-zound*, *Knotty-point*, *Deer-zound*, *Smiths-bay*, *Hope-iſland*, *Edges-iſland*, *Wyches-iſland*, *Bear-iſland*, *Charles-iſland*, enz. Maar onze Nederlanders, voor en naa deeze Engelſche ſcheeps-togten, gaven deeze zelfde Landen andere namen. Dit veroorzaakte toen buiten twyffel al vry wat verwarring in de Berichten daar van uitgekomen, als mede in de uitgegeevene Kaarten.

Waarneemingen in Groenland door d'Engelſchen, en aan *Nova Zembla* door de Hollanders.

De Engelſchen die in 't jaar 1630 in Groenland overwinterden, verlooren den 14 October de Zon; en deeze al verquikkende hoofdſtar, quam niet voor den 3 Februari weder te voorſchyn. Deezen die in 't jaar 1633 overwinterden, gaven bericht dat hen de Zon op den 5 October begaf, alhoewel ze tot den 17 derzelver maand, noch zodanig een ſcheemering zagen, waar by men noch leezen kon. Op den 22ſte reezen de Star-

ren van 24 tot 24 uuren boven den Horizont; en dit duurde den gantſchen winter, tot op den 15 January, wanneer 'er wederom zoo veel ſcheemerlicht, geduurende zes of zeven uuren, in 't Zuiden wierd gezien, dat men 'er genoeg by leezen kon. Den 12 February zagen ze de zonne-ſtralen op de toppen der Bergen, en den volgenden dag de geheele Zon. De geſneuvelde Engelſchen van 't jaar 1634 lieten in geſchrift naa, datze de Zon den 10 October uit hun gezicht verlooren hadden, waar naa zy zich den 14 February weder boven den Horizont vertoonde. De Hollanders die in 't jaar 1596 aan *Nova Zembla* overwinterden, verlooren het zonne-licht den 4 November, maar toen zagen ze de Maan zoo wel by den dag als nacht. Den 24 January vertoonde zich wederom de Zon aan den Horizont. De verſcheidentheit in deeze verſchynzelen veroorzaakten de *Refractiën* der zonne-ſtraalen niet; maar de verſchillende breete der plaatſen, waar de Engelſchen en de Hollanders den winter overbragten. De koude die de Hollanders aan *Nova Zembla* uitſtonden, was verre overtreffende deeze die d'anderen in *Groenland* gevoelden.

De Engelſchen die in *Groenland* overwinterden, leefden van 't vleeſch der wilde Beeſten, als Reedieren, Beeren, Voſſen enz. Het Beerenvleeſch ſcheen hen ſmakelyk en tamelyk gezond; de Vogels en Voſſen quamen weder te voorſchyn, zoo draa de Zon zich wederom vertoonde. Men ſtelde knippen en vallen, zulks 'er veele gevangen wierden: de Voſſen waren het gezondſte te nuttigen, geneezende den Nederlanders van de Scheurbuik. In de maand Mey vonden ze zeer veel Meeuweeyeren. De koude was bovenmaate ſtreng voor de Hollanders te *Nova Zembla*, als mede voor de Engelſchen in *Groenland*. Beiden, ſloegen hunne ligchaamen vol blaaren en zweeren uit; door de felle koude bevroor de brandewyn, hun uurwerk ſtond ſtil, en alles wierd ys, zelf in den hoek van den haart. Dit wedervoer mede Kapitein *James* op 't Eiland *Charleton*, alhoewel maar op 61 Graden Noorder breete geleegen, daar deezen op omtrent 75 en 78 Graden overwintert hadden; en in deeze bittere koude ſloegen ze Lootzen op, om 'er hun verblyf in te neemen.

De

INLEIDING.

De Koning van Denemarken, om de Negotie en d'Ontdekkingen ten Noorden aan te moedigen, zond in 't jaar 1653 drie ſchepen uit, met laſt om op alle de kuſten wel acht te geeven, en van de aangelande plaatzen een omſtandig verſlag te doen over alles wat nuttelyk in diergelyke Reistogten was. Deezen paſſeerden de Straat *Waigatz* en vonden 'er eenige bewoonders van *Nova Zembla* in hunne Canoos. Deezen Landaart was zeer gezwind in 't loopen; zy droegen kleederen van *Pinguins* vellen en andere Dieren. Hunne Vaartuigen waren van't leer van Zeekalveren gemaakt; op den rug droegen ze Pylkookers met pylen gevult, neven een ſoort van een byl uit visbeen gemaakt. Deeze Inwoonders ſcheenen onhandelbaar, verachtende der Europiaanen ſpys en drank. *Nova Zembla* weder verlatende, begaven zich de Deenen naar *Groenland*. Men vond aan deeze kuſt noch Boomen, noch Heeſtergewaſſen, dan alleen eenige kleine Geneverboomtjes en laage Sparreboomen; maar veel Mos, Heide, een ſoort van Moes, als Latu, Lepelbladen, Zuring, Steenvaaren, veele ſoorten van *Renoncules* en andere Gewaſſen. In de holen der Rotzen onthielden zich ontallyke Vogelen, wier vuiligheit met het Mos van boven neer geworpen, de aarde in de valeyen tot een miſt verſtrekte, waar door zodanige kruiden voortquamen, als reeds beſchreeven zyn. Voorts was't allerwegen Rotsachtig, en vol van ys in veele eeuwe onſmeltbaar geweeſt. Watervogels vond men 'er in overvloed, zy bedekten gelykzaam de Zee, wanneer ze te water gingen, en de Lucht als ze vlogen. Men vond 'er mede eene meenigte Zee-Honden, Kreeften, Makreelen, Dolfynen, en een ſoort van Zee-Torren of Vliegen, die men ook in den buik van Walviſchen gevonden heeft, en men meent hen ten voedzel te verſtrekken.

Ontdekkingen door laſt van den Deenſche Koning gedaan.

Wat zulks uitwerkte.

Lucas Fox verzelt met *Jean Weſterholm*, vertrokken in 't jaar 1630 op order van den Deenſchen Koning, om ten Noordweſten een doortogt te zoeken, en hun ſchip wierd ten dien einde voor 10 maanden van leeftogt verzien. Zy hielden dezelve koers als *Forbiſcher*, *Hudzon*, *Davis*, *Baffin* en *Button*. Zy zagen veele Walviſſchen en Vogelen, en vonden een meenigte ys; timmerden een Pinas aan de Rivier van *Nelſon*, waar zy noch eenige

Fox en *Weſterholms* verrichtingen.

eenige overblyſſelen vonden, eertyds door *Thomas Button* daar gebouwt. Zy zagen 'er aan weerzyde van de Rivier veele kleine Sparboomen met Mos bewoſſen, en een meenigte anderen, maar alle klein. In de Valeyen vonden ze goede Weilanden, wilde Moerbeyen, Aardbeyen en andere Aardvruchten. Echter vonden ze 'er geene Inwoonders, alhoewel ze op d'andere Zeekuſten veel van deezen Landaart ontmoet hadden. Kapitein *James* vertrok dan eerlang naa *Fox*, volgende de zelfde koers, vindende elkander in de maand Auguſtus by de Haven van *Nelſon*. *Fox* ſteevende voor den winter weer naar zyn land, maar het wrange zaizoen overviel *James*, zulks hy 'er genoodzaakt wierd tot den naaſt-volgenden zomer zyn verblyf te neemen.

James overwintering;

Door Kooplieden van *Briſtol*, wierd *Thomas James* in 't jaar 1631 uitgezonden, om Noordweſt een doortogt naar de Zuidzee te zoeken. Koning Karel den eerſten, Gemagtigde hem zodanig een moeyelyke doch nuttelyke onderneeming te doen. Hy gelaſte hem in 't jaar 1633 zyne gedaane togt in 't licht te geeven. *James* handelt zeer naaukeurig in 't beſchryven der zelve, aanwyzende de Straaten, Kapen, Bayen enz. redeneerende zeer verſtandig over Ebbe en Vloed, Dieptens en Stroomen, als mede over d'afwyking en miswyzing van 't Kompas, en van alle natuurlyke byzonderheden die eenig opzicht op de Wysgeerte en Wiskunſt hebben. Deeze beſchreeve Reistogt is van een goede Kaart en verſcheide Tafelen verzien. De beruchte Heer *Boyle* getuigt, dat hy uit deeze Reisbeſchryving veele verſchynſelen heeft aangemerkt die opzicht op zyne beſchryving over de koude hebben. *James* ſcheen te gelooven, dat 'er ten Noordweſten geen doortogt naar *China* en *Japan* te vinden was. Ondertuſſchen wierd dit voorneemen in 't jaar 1667 wederom vernieuwt. Een Maatſchappy uit Edellieden en Engelſche Koopluiden beſtaande, zonden *Zacharias Gilliam*, waare het mogelyk deeze ontdekking te hervatten en te voltrekken. Dus ſteevende hy de Straat van *Hudzon* opwaarts, quam in de Bay van *Baffin* tot op 75 Graden breete, en weder afzakkende ten Zuiden tot omtrent op 51 Graden, liep hy in een Rivier, door de Engelſchen *Prins Roberts Rivier* genoemt. De Inboorlingen des Lands toonden zich handelbaar, zulks *Gilliam* eenigen han-

en andere togten ter ontdekking gedaan;

Is naaukeurig in 't beſchryven der zelven.

del

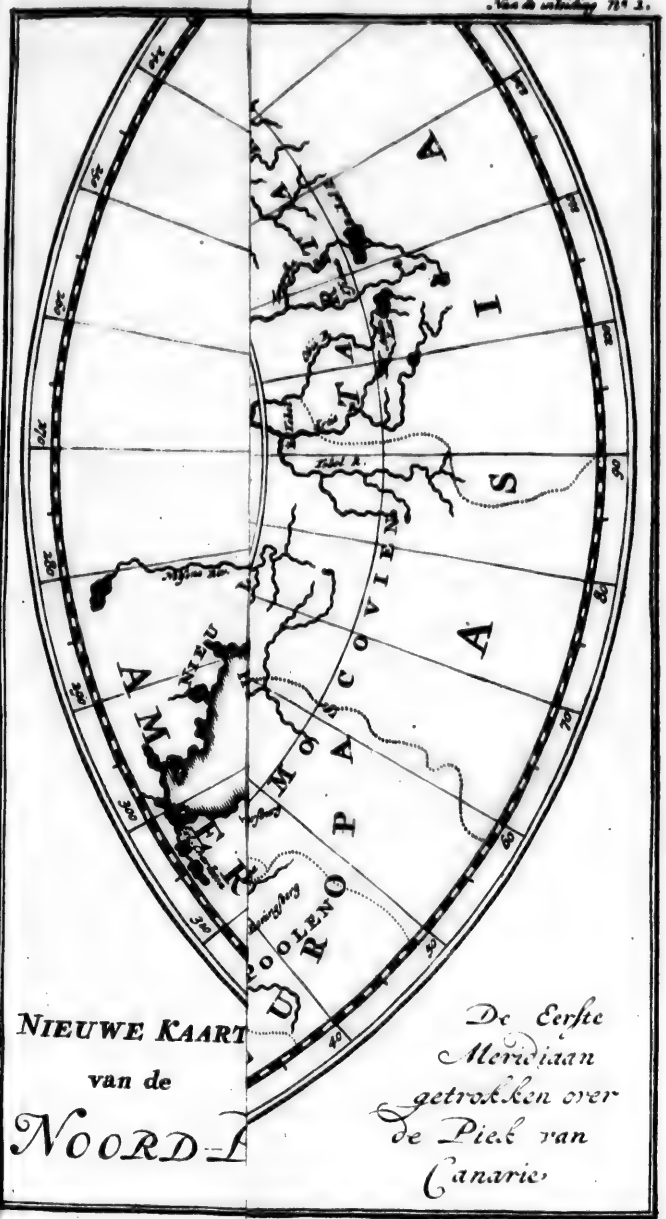
Nieuwe inleiding N° 2.
A S I A
N E D E R L A N D
M o s c o v i e n
E U R O P A
Nieuw
Amerika
Nieuw Zeeland
Nieuw Holland
Zuid
Nieuwe Kaart
van de
Noord-
De Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie

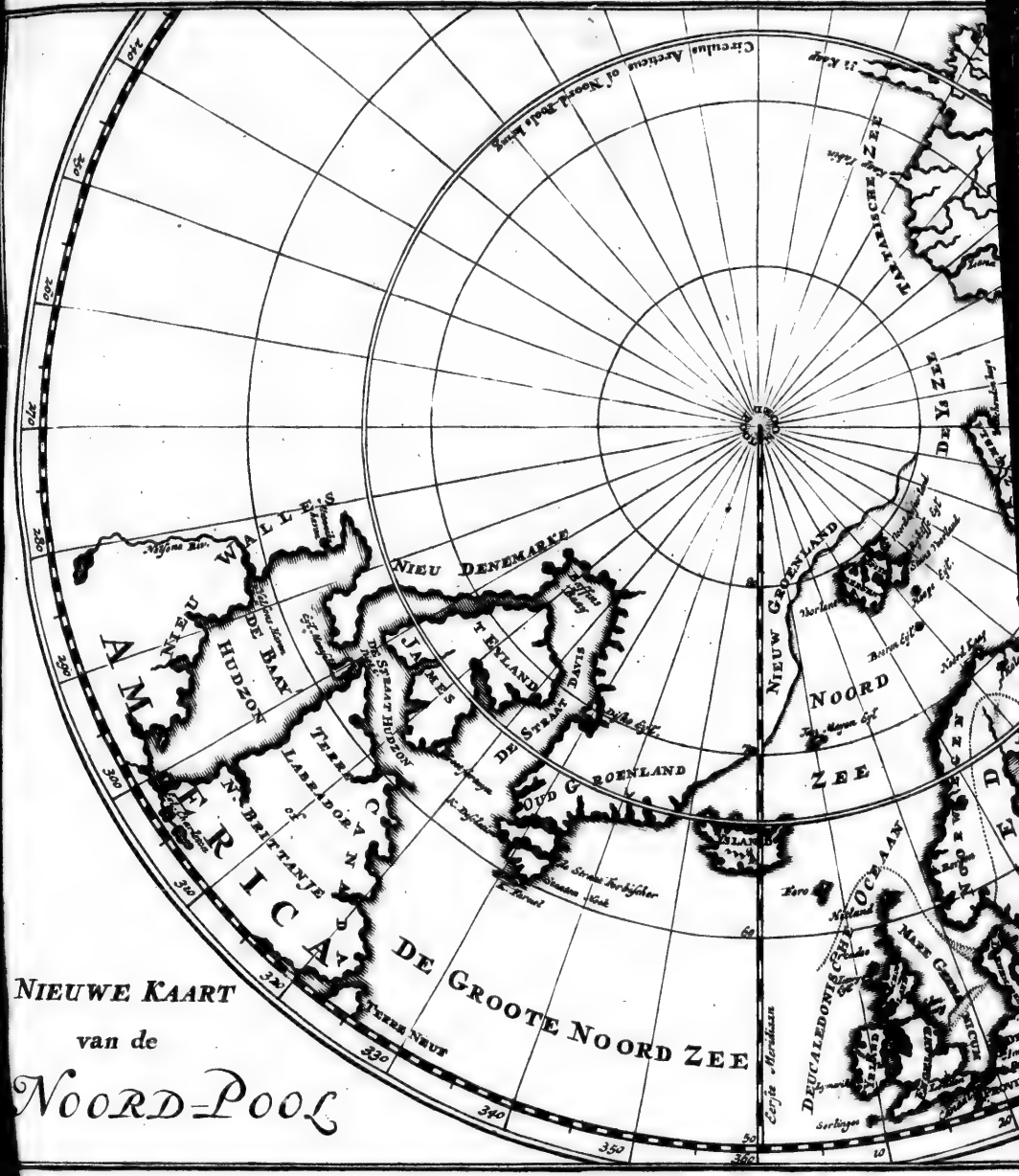
Circulus Arcticus ol Noord Schoot Kring
Tartarsche Zee
De Yse Zee
Nieu Denemarke
Nieu Groenland
Noord Zee
De Groote Noord Zee
Oud Groenland
Ysland
Nieu Wallis
Nieu Hudzon
De Bay
De Straat Hudson
James
T Emland
Davis
Terre de Labrador
N. Brittanje
Terre Neut
Deucaledonische Oceaan
Zerjde Meridiaan
Nieuwe Kaart
van de
Noord-Pool

De Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.

74
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
320

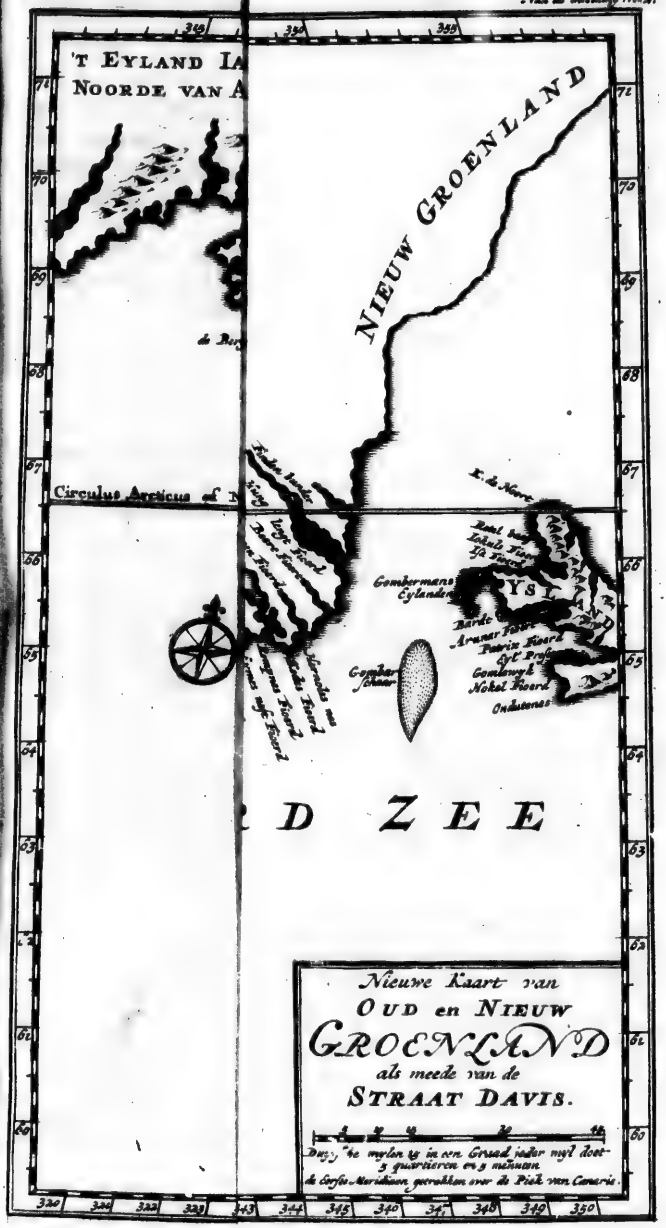
't Eyland Ia
Noorde van A
Nieuw Groenland
Circulus Arcticus of N
Gombermans Eylanden
Gopher Shaar
Barde
Aramar Fiord
Parin Fiord
Gomlang Fiord
Nikol Fiord
Ondutenas
D Zee
Nieuwe Kaart van
Oud en Nieuw
Groenland
als mede van de
Straat Davis.
Duyj 'he mylen 15 in een Graad jeder myl doet
3 quartieren en 3 minuten.
de Corse Meridiaan gerokken over de Piek van Canarie.

'T EYLAND IAMES INT
NOORDE VAN AMERICA
DE STRAAT DAVIS
't Eyland Disko
Disko Bay
Natsiu Eyland
Circulus Arcticus of Noord-Pools kring
OUD GROEN
Caap Walsingam
Caap Confort
C. Christiaen
Eyl. Desolation
Blinde bly
C. Discord
C. Farwel

NIEUW GROENLAND
D GROENLAND
NOORD ZEE
Hugt Sark
Malosinska Hoek
Gombermans Eylanden
Gomber Schaer
Nieuw Jaers Eylandt
Nieuw Jaers Hoek
Hoek of Misse Eylandt
Discord
Nieuwe Kaart van
OUD en NIEUW
GROENLAND
als meede van de
STRAAT DAVIS.
Duytsche mylen 15 in een Graad, ieder myl doet 3 quartieren en 3 minuten
de Corse Meridiaen getrocken over de Piek van Canarie.

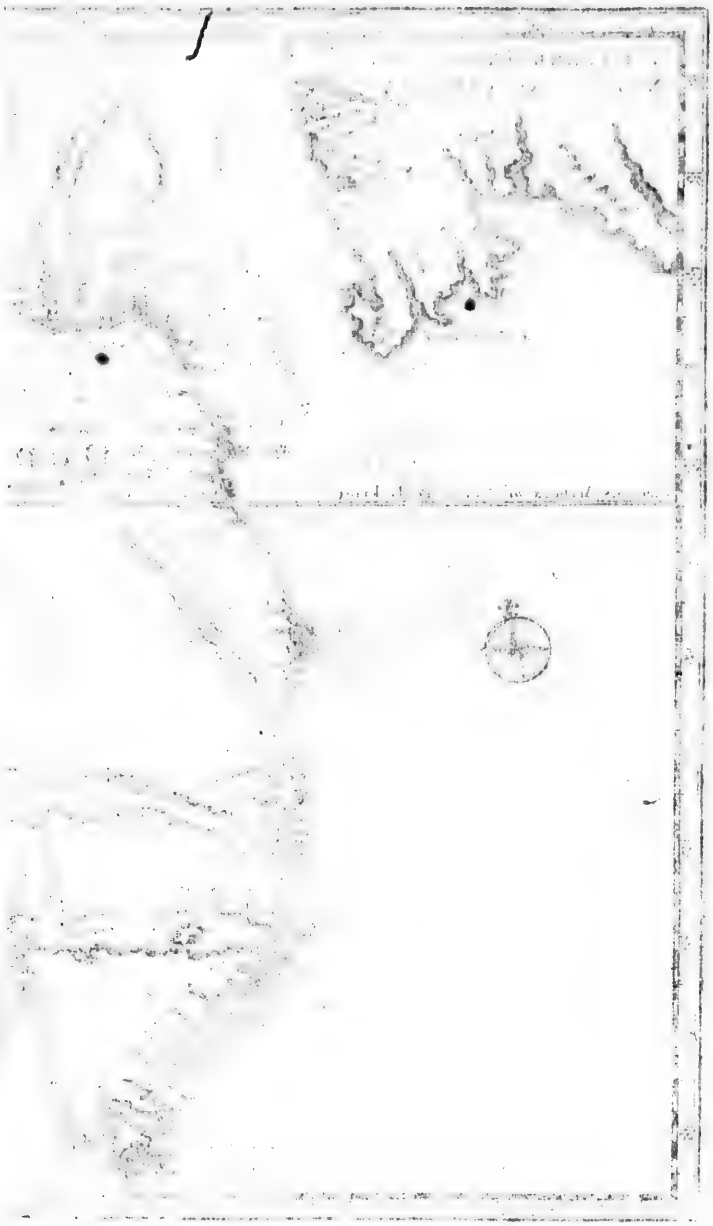

del met hen ſloot, en 'er een Sterkte bouwde, die hy *Karels Fort* noemde, en wende het vervolgens weder naar huis, nadat hy een voordeeligen handel in deeze geweſten had vaſt geſtelt. Maar in 't jaar 1687 maakten zich de Franſchen meeſter van deeze plaats.

Marteus onderneeming ter ontdekking naar Groenland.

Fredrik Martenſz. een Hamburger, ondernam in 't jaar 1671 een Reistogt naar *Groenland*, mogelyk, zoo 't ſcheen, om aan de naaukeurige onderzoekingen van de Koninglyke Societeit te Londen te voldoen. Deeze *Martens* queet zich byzonder, met hulpe van *Fogelius*, in 't uitgeeven van zyne Reistogt; waar van vervolgens breeder zal gehandelt worden.

Woods vruchtelooze togt, om een doorvaart naar Indiën te zoeken.

Door laſt van Koning Karel den tweeden, vertrok Kapitein *Wood*, om Noordooſt een doortogt naar Ooſt-Indiën te zoeken. Op 76 Graden breete gekomen, verloor hy zyn ſchip op de kuſt van *Nova Zembla*. *Wood* was dan van gedagten dat 'er Noordooſt geen doorvaart naar *China* en *Japan* te vinden waar, en *James* ſcheen mogelyk mede in dit verſtand te zyn, dat 'er Noordweſt insgelyks niet te doen viel. Beiden waren ze van meening dat zich de Landen breed uitſtrekten, en een vaſte kuſt miſſchien uitmaken konden. Daar en boven d'onregelmatigheit der Ebbe en Vloed, en de gevaaren die in 't ys te verwachten waren, waar van men groote dryvende velden verre van de kuſten in zee vond, verzeld met ſneeuw, dikke miſt, geduurige rype en ongemeene koude; dit alles, dachten ze, maakte zodanig een moelykheit in den togt, die men nooit te boven komen zou.

Wat gevoelen d'Heer Witzen over deezen doortogt had.

De Heer Burgermeeſter *Witzen*, berucht door zyne ontdekkingen en opheldering in de Waereldkunde, maar noch hoogwaardiger voor 't gemeen geweeſt, door d'uitmuntendheid van zyn verſtand, als door deeze zyne ontdekkingen, verworp het voorneemen van den doortogt ten Noordooſten te vinden, in zyn Brief aan de Koninglyke Societeit 1691 gezonden. Deezen zeer vermaarden Heer geloofde niet meer als te voren, dat *Nova Zembla* een gedeelte van 't vaſte Land van *Tartarië* uitmaakte, zynde vervolgens daar van nader onderrecht. Hy was van verſtand dat de ſtrekkinge van *Tartarië* zich veel verder ten Noorden uitbreidde, en mogelyk zich aan *America* hechtte. Ka-

* * *

pitein

pitein *Wood* was van gedachten dat *Nova Zembla* en *Groenland* beiden een Land waren. Hoedanig het hier mede zyn mag, of de ontwerpzelen van *James*, *Wood*, en den Heere *Witzen* ongegrond zyn; echter moet men bekennen, dat de zwarigheden in de doortogten, 't zy Noordooſt of Noordweſt, bezwaarlyk zullen worden te boven gekomen.

Alle deeze kortelyk aangeweeze Reis-togten en Ontdekkingen, hoe moeyelyk en zwaar die in den eerſten aanvang zyn geweeſt, hebben niet weinig voordeelen den Koophandel toegebragt; waar in deeze, uit de Groenlandſche Viſſchery ontſprooten, niet van de minſte te achten zyn, als vervolgens in deeze beſchryving blyken zal. Doch eer we tot ons eigentlyke oogmerk treeden, om alle deeze Noorder Geweſten te beſchryven; hoedanig de Groenlandſche Viſſchery is opgekomen, nuttelyk voortgezet, en vervolgens van natuure verandert, nademaal de Land- en Bay-Viſſchery allenks is afgenomen en tot een Zee-Viſſchery overgegaan: zoo zullen we voor af, eenige nuttelyke achtgeevingen bybrengen, die niet min weetenswaardig zyn, dan deezen, wanneer we tot ons voorgenomen beſtek overgaan.

BLOEYEN-

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van d'Eerſte Ontdekkers van GROENLANDT, wie die waren, hoedanig zy zich in dit Geweſt neergezet hebben, en 't zelve bevolkt; verſchil tuſſchen de Yslandſche en Deenſche Kronyken over dit Onderwerp, dat onderzocht word.

Groenland, een wyduitſtrekkende Landſtreek / in 't Noozder deel des Aardbodems / kromt zich van 't Zuiden naar 't Ooſten / van waar het weder ten Noozden / naar Spitsbergen en Nova Zembla ſtrekt. Eenigen zijn van gedachten geweeſt / dat het zich met Tartarie vereenigde / doch dit is onzeker. Ten Ooſten heeft het de *Yſzee / ten Zuiden de Deucaledoniſche Oceaan, ten Weſten de Straat van Hudzon, die het van America ſcheid. De breete ten Noozden is onbekent. De Deenſche Kronyk zegt / dat 'er geen Noozderlijker Landen te vinden zijn. Eenigen zijn van gedachten gewozden / dat zich Groenland aan America hecht / zedert de Engelſchen dooz de Straat Davis getracht hadde naar de Zuidzee dooz te dringen / nademaal d'eerſte Ontdekker het vermeende een Straat te zijn / doch daar naa een Golf bevonden is. Maar 't bericht van Kapitein Jan Munk, die getracht heeft dooz 't Noozdweſten deeze Golf te paſſeeren / geeft genoegzaam vermoeden dat dit Land t'eenemaal van America geſcheiden is. De zuidelijkſte strekking van Groenland wozd dooz de Kaap Faruel genomen / en volgens de meeting van Munk, een zeer kundig Zeebouwer / op 60 Graden 30 minuten geſtelt. Ten Noozden breid het zich naar Spitsbergen uit / dooz de Deenen eertpdz mede dooz Groenland genomen / omtrent op 78 Graden geſtrekt.

Hoedanig de ſtrekking van Groenland is ontdekt.

* *Mare Glaciale.*

Wie d'eerste Ontdekkers waren;

Dit groot Landschap / is voor eenige eeuwen ten deelen bekent geweest / en door de Noorwegers bevaaren / wier eerste Ontdekkers Torwald en zijn zoon Erik waren ; Edellieden uit Noorwegen om misdrijf gevlucht. Torwald in Ysland overleeden zynde / maakte zich zijn zoon Erik andermaal over begaane misdaad vluchtig : Dies besloot hy een Land op te zoeken / Gundebiorne genoemt / dat men zeide ten Westen van Ysland gezien te hebben. Erik vond dit Land / en hy liep een Bay in / tusschen twee Haven gelegen / welker eene den uithoek van een Eiland was / tegen over de Kust van Groenland leggende. Deezen uithoek van 't Eiland word Hvidserken geheeten / en de daar tegen over gelegge Haap Hvarf genoemt / makende tusschen beide een goede Ree / die hy Sandslafw heette / alwaar de schepen voor een stoorm veilig lagen. Hvidserken is een zeer hooge berg / en ongelijk grooter dan de Haap Hvarf. Erik noemde in 't eerst dit Gebergte Mukla Jokel, dat groot Ysskegel beteekent. Sedert wierd het Bloserken of Blaauwhemd genoemt / en ten laatsten Hvidserken, dat Withemd zeggen wil. De reden deezer twee laatste veranderingen van namen / is waarschynlijk deeze : als de sneeuw smelt en ter zelver tyd weder bevriest / vertoont zich in 't eerst het ys van verre als mos / kruid / of klein geboomte dat op de Rotzen wast ; maar door de geduurige smelting van de sneeuw / die telkens over elkander vloeit / word het ys ongemeen dik / en neemt zijn eigen kleur weer aan / die natuurlijk wit is.

In waarom Groenlande wierd genoemt.

Voor dat Erik zich aan de vaste Kust begaf / achte hy 't noodig / eerst het Eiland aan te doen / dat hy Eriks-Sun, of Eriks-Eiland noemde / alwaar hy overwinterde. In 't volgende Voorjaar stak hy van 't Eiland naar de vaste Kust over / dien hy GROENLAND genoemt heeft / vermits de Kust allerwegen met groene mos en kruiden bewassen was. Hy wierp het Anker in een Haven / die hy Eriksfiorden, of Eriks-haven noemde. Niet verre van deeze haven boude hy een huis / Ottrebug of Oostgebouw geheeten / en in den Herfst daar aan volgende / begaf hy zich naar de Westzyde / waar hy een andere wooning opsloeg / door hem Westrebug of Westgebouw genoemt. Maar / naar 't scheen was 't hem aan deeze Kust te koud / of hy vond 'er zich zoo veilig niet als op zijn Eiland / zulks hy den Winter weder aan Eriksun overbragt. De volgende Zomer begaf hy zich weer naar de vaste Kust ten Noorden / en aan den voet van een groote Rotz / die hy Sneefiel noemde / dat Sneeuwrots beteekent / en ontdekte een haven / door hem Ravenfiorde genoemt / vermits 'er zich zeer veel Ravens onthielden. Deeze Haven legt ten Noorden van Eriksfiorden, gelijk die ten Suiden geleegen is / en door een inham van de zee gescheiden word. Ten einde van den Herfst keerde Erik weder naar zijn Eiland / daar hy den derde Winter overbragt. In 't Voorjaar daar aan volgende / besloot hy in Persoon naar Ysland over te steeken / om eenige Yslanders te verpligten hem naar Groenland te volgen / roemende over de byzonderheden in zijn nieuw ge-

gevonde Land ontdekt. Eindelijk bragt hy zoo veel te weeg / dat hy wederkeerende / door een groot getal schepen en Yslanders gevolgt wierd.

Leiffe de zoon van Erik met zijn Vader uit Groenland naar Ysland overgegaan / besloot ondertusschen een togt naar Noorwegen te doen; waar toen / (volgens de Yslandsche Kronyk) Koning Olaus Truggerus regeerde; Hy van zijn Vaders ontdekking breed opgeevende / liet deeze Noordsche Koning / onlangs eerst Kristen gewordeu / deezen Lieffe in 't Kristendom onderwijzen / en vervolgens doopen / waar door hy hem dien Winter aan zijn Hof ophield. De volgende Somer zond hy hem weder naar zijn Vader in Groenland, verzelt van een Priester / om Erik en zijn volk / van den Kristelijken Godtsdienst te laaten onderrechten. Lieffe weder in Groenland aangeland / wierd 'er van zijn Vader niet wel ontfangen / vermits hy eenige vreemdelingen mede bragt. Dit waren arme Scheepsgezellen / door hem op een wrak van hun schip gevonden / door storm in volle zee tegen d'Ysbergen gewerpen; dies Lieffe van medelyden bewoogen / hen in zijn schip overnam / en mede naar Groenland voerde; maar Erik hier over gestoort / zeide: Waarom leert gy aan Vreemdelingen den toegang tot een land / dat we niet dan voor ons zelven meenden bedekt te houden? Ondertusschen / nadat deeze edelmoedige zoon / zijns Vaders woesten aart wat gematigt had / boezemde hy hem allenks de menschelijke pligten in / waar door eenige vonken van een Kristelijke gemaatigdheit in hem ontstooken wierden / met verzoek / aan den Priester gehoor te geeven / die hem de Koning van Noorwegen gezonden had; dat vervolgens zodanig een goeden uitslag nam / alzoo hy zich eerlang met zijn ondergehoorig volk doopen liet.

By den Koning van Noorwegen om de verdere bevolking verzocht, ten welker gelegentheit de Groenlanders Kristenen worden.

Dit is 't wat van deeze eerste Ontdekkers van Oud-Groenland, namentlijk Erik en zijn zoon Leiffe, kan gezegt worden. De Yslandsche Kronyk / stelt het vertrek van Torwald en zijn zoon Erik, uit een Haven van Noorwegen / onder de Regeering van den voornoemden Olaus, dat omtrent den jaare 982 geschied zou wezen; maar de Deensche Kronyk stelt dit in 't jaar 770 voorgevallen te zijn / dat best met een Bulle / door Paus Gregorius den vierden omtrent in 't jaar 835 aan den Bisschop Ansgarius gezonden / overeenkomt / hem gelastende de voortplanting van 't Geloof in alle de Noorder Landen / en voornamentlijk in Ysland en Groenland ter harten te neemen. Over dit verschil / is 't duister zich verder in te laten; maar twee zaken zijn echter diesaangaande merkwaardig. De eerste is: dat de Deensche Kronyk zegt / dat toen de Koning van Denemarken / onder de Regeering des Franschen Konings Lodewijk de zachtmoedige / Kristen wierd / Groenland veel geruchts maakte. De tweede: dat 'er in de Handvesten des Aartsbisschops van Bremen / een onde / met de hand geschreeve Kronyk zou zijn / waar in een kopy van een Bul is te vinden / die de Aartsbisschop van Bremen / tot Aartsbisschop van gantsch Noorden en voornamentlijk

Verschil over deeze bevolking tusschen de Yslandsche en Deensche Kronyken;

dat men onderzoekt.

lijſt van Noorwegen / d'ondergeſchoorige Eilanden / Ysland en Groenland aanſtelt / welke Bulle verzekert word / voor den jaare 900 verleent te zijn.

Wat 'er de Deenſche Kronyk van meld;

De Deenſche Kronijk meld / dat Eriks Nazaaten in Groenland zich vermeerdert hebbende / verder Landwaarts in trokken / en tuſſchen 't Gebergte / vruchtbaare Landen / Weiden en Rivieren vonden; datze Groenland Ooſtelijk en Weſtelijk verdeelden / volgens de verdeeling van beide de Gebouwen / Oſtrebug en Weſtrebug, door Erik geſtigt; datze in 't Ooſter gedeelte een Stad bouwden / Garde door hen genoemt / waar de Noorwegers jaarlijks met verſcheide koopmanſchappen quamen / en aan d'Inwoonders verkochten. Hunne Nazaaten bouwden vervolgens een andere Stad / die zy Albe noemden; en vermits hunnen yver in 't Kriſtendom ſteeds toenam / wierd 'er een Klooſter aan den oever van de Tee geſtigt / en St. Thomas toegeweid. In de Stad Garde had hun Biſſchop zijn verblijf / en de Kerk van St. Nicolaas / Patroon der Boots gezellen / in deeze Stad gebouwt / was den Dom of Hoofdkerke van Groenland. Pontanus gedenkt in zijne Hiſtorie van Denemarken / dat in 't jaar 1389. eenen Henrik / Biſſchop van Garde, eene Vergadering van Staat in Denemarken bywoonde / die te Nieuburg in Funen aan den oever van de Groote Belt gehouden wierd.

Insgelijks geeft de Deenſche Kronijk bericht / dat d'Ingezetenen van Groenland in 't jaar 1256 tegen Koning Magnus van Noorwegen opſtonden / en hem weigerden de gewoone ſchatting te betalen; dat Koning Erik van Denemarken / ten verzoeke van Magnus, die aan zijne Nichte gehuwt was / een Vloot deswegen uitruſte; dat de Inwoonders van Groenland, de Deenſche bloedvlag ziende / en de wapenen op de ſchepen blinken / zodanig verſlagen wierden / datze om genade ſmeekten en de Vrede verzochten. De Deenſche Koning zich toen van de zwakheit van den Koning van Noorwegen niet willende bedienen / liet hy hem Groenland ter gunſte van zijne Nichte en klein Neven behouden; en wierd deeze Vrede in 't jaar 1261 geſloten.

en wat de Yslandſche hier van geſchreven heeft.

De Yslandſche Kronijk zegt / dat de Ooſtelijkſte ſtad van Groenland, Skagefiord genoemt is; waar een onbewoonbaare Kuſt gevonden word / en wat verder in zee een klip / die den aankomſt der ſchepen hindert / ten zy het hoog water is; en door dit hoog water / by ſtormachtig weer / komen in deeze haven veele Walviſſchen en andere viſſchen / daar die dan in overvloed worden gevangen. Een weinig Ooſtelijker is een haven / Funchebuder genoemt / naar de naam van een Page / van Olaus, Koning van Noorwegen / die 'er met al zijn volk ſchipbreuk leed. Noch verder / en nabij de Ysbergen / is een Eiland Roanſen geheeten / daar een jagt van alle ſoorten van beeſten is / waar onder veele witte Beeren gevonden worden; verder ziet men niet dan ys / zoo wel in zee als aan land. In 't Noorden vind men veele Eilanden en Havens. 't Land is 'er onbewoont en woeſt / tuſſchen Oſtrebug en Weſtrebug geleegen.

De

De Skreglingers onthouden zich omtrent Weſtrebug; men vind 'er tam en wild gedierte / maar geen menſchen. Ter andere zyde van Weſtrebug is een groote Kotz / Himmelrads field genoemt / en tegen over deeze Kotz / durft niemand de Zee bevaren / vermits 'er een Charibdes gevonden wozd. Iver Bert die lang Hofmeeſter van den Biſſchop van Groenland is geweeſt / wierd dooz den Rechter van dat Geweſt benoemt / om de Skreglingers te verdryven / doch het wozd verzwegen wie deeze Skreglingers waren. Dohter Wormius een naaulieurig Onderzoeker der Noozdſche omſtandigheden / is van gedachten / dat het d'eigen Ingeboorne van Groenland waren / aan wien waarſchynlijk de Noorwegers deezen naam gegeeven hebben / doch om wat reden / is niet bekent. Dp bewoonden zoo 't ſchyen / de andere oever van den Zeeboezem van Kindelfiord, een weſtelijk gedeelte van Groenland, welker anderen oever dooz Noozwegers bewoont wierd. 't Schynt nu / dat / daar gezegt wozd / de Skreglingers zich omtrent Weſtrebug t'onthouden / men niet dan den Oever ten Weſten verſtaan moet / vermits 't niet te denken is / dat het tegengeſtelde van 't Ooſten daar dooz gemeent wozd / als de Noozwegers bezaten. 't Is dan te vermoeden dat eenige Noozweegſche Waaghalzen / met een zwak getal / Kindelfiord gepaſſeert zynde / dooz deeze Skreglingers geſlagen wierden. d'Onderhoning van Noozwegen / hier over voldoening eiſſchende / zond een ſterker troep derwaarts / en bemande een ſchip / ten dien einde uitgeruſt; maar d'Inboorlingen het ſchip ziende aankomen / namen de vlucht / gelyk ze gemeenlyk gewoon zyn / wanneer ze zich te zwak bevinden / verbergende zich in Boſſchen / Kotzen en andere ſchuilplaatſen. De Noozwegers niets vindende dan wat zy achter gelaten hadden / maakten alles ten buit wat 'er gevonden wierd / en bzagten 't naar hun ſchip; en dit was 't / datze by de Skreglingers tam en wild gedierte vonden / maar geen menſchen / als is gezegt. De Heer Wormius gelooft dat deeze Skreglingers niet verre van de Golf of Straat Davis t'huis hooren / en dat het mogelyk Amerikanen konden zyn geweeſt / of dat het d'eigen Inwoonders van Nieuw Groenland waren / die de Deenen onder de Regeering van Koning Chriſtiaan den vierden ontdekten; datze gebuuren van Oud-Groenland konden zyn / als de Noozwegers bewoonden / en een gedeelte van Weſtrebug bemachtigt hadden / dooz dat Erik zich van 't andere verzekert had.

Skreglingers een Landaart, wie die waren, onderzocht.

't Gevoelen van den heer *Wormius* bygebragt.

Wie vermoedelyk d'eerſte ingeboornen van dit Geweſt zyn geweeſt.

TWEE-

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Van de ongemeene Viſchrykheit der Groenlandſche- of Ys-zee, voornamentlyk in groote Zee-dieren. Omſtandig bericht van d'Eenhoorns; onderzoek of het Zee- of Land-dieren zyn, en of deezen in Groenland gevonden, waarlyk Hoorns zyn dan veel eer Tanden mogen genoemt worden.

Ongemeene Viſchrykheit van de Groenlandſche zee.

DE Zee in Groenland is ongemeen viſchryk; waar in zich ook veele Walruſſen / Robben en andere Zeedieren onthouden / nevens een ongelooflyk getal Walviſſchen / als vervolgens nader beſchreven worden. Men staat in twyffel of men de witte Beeren van Groenland onder de Zee- of Land-dieren reekenen moet; Want / vermits de zwarte Beeren nooit het Land verlaten / zich niet dan van vleeſch geneeren / en ook greetig zyn in 't zuigen van menſchen-bloed / zoo verlaten in tegendeel de eerſte / zelden de Zee / en leven niet liever dan van viſch. Zy zyn mede grooter en woeſter dan zwarte; op 't naſpeuren van de Robben en Walruſſen / die haare jongen op 't ys werpen / zyn ze byzonder loos; ook zyn ze zeer greetig naar de jongen der Walviſſchen / waar op ze veel meer verlekkert zyn dan op andere viſſchen: zy wagen zich zelden in de ruime zee / wanneer ze van ys ontbloot is / niet / om datze niet wel zwemmen konnen / of ook niet in 't water alleen leeven / als de viſſchen; maar om datze de Walviſſchen ſchouwen / die hen dooz een natuurlyke Antipathie op de reuk vervolgen / nademaal ze / gelyk gezegt is / hunne jongen eeten. Dieshalven / wanneer het ys van de Nooxder kuſten van Groenland Zuidwaarts gedreeven wozd / ſchzoomen de witte Beeren zich op dit ys onthoudende / in zee te begeeven; en als ze dus vervolgens omtrent Ysland en andere kuſten aankomen / werwaarts dit ys heenen dzyft / wozden ze te verwoeder dooz den honger.

Eenhoorns in Groenland veel te vinden.

Groenland heeft ook ten allen tyden zeer veel Hoozns / die men Eenhoozns noemt / verſchaft. In Denemarken vind men 'er veele die heel en ongebzoken zyn / en ook een meenigte ſtukken en bzokken; ingelyks komen 'er veele uit de Straat Davis, ter langte van 8 of 9 voeten. Om nu te weeten wat dooz Beeſten deeze hoozns uitleeveren / zoo moet men voozaf onderrecht zyn / datze oneigentlyk Hoozns genoemt wozden / vermits ze niets gemeen met zodanig een waare eigenſchap hebben / van welker natuur zy zouden mogen zyn; en alzoo de naam derzelve dubbelzinnig is / zyn 'er die twyffelen / of deeze Beeſten van wien ze komen / Land- of Zeedieren zyn. Nu staat in geſchil de hoedanigheit der Dieren die deeze Hoozns in Groenland dzagen. De Heer Wormius zegt / datze van Viſſchen zyn; weshalven dit t'eenemaal het gevoelen der Aloude Natuurkenners wederſpzeekt / die geheel anders van de

Of deeze van Zee- of Land dieren komen onderzocht.

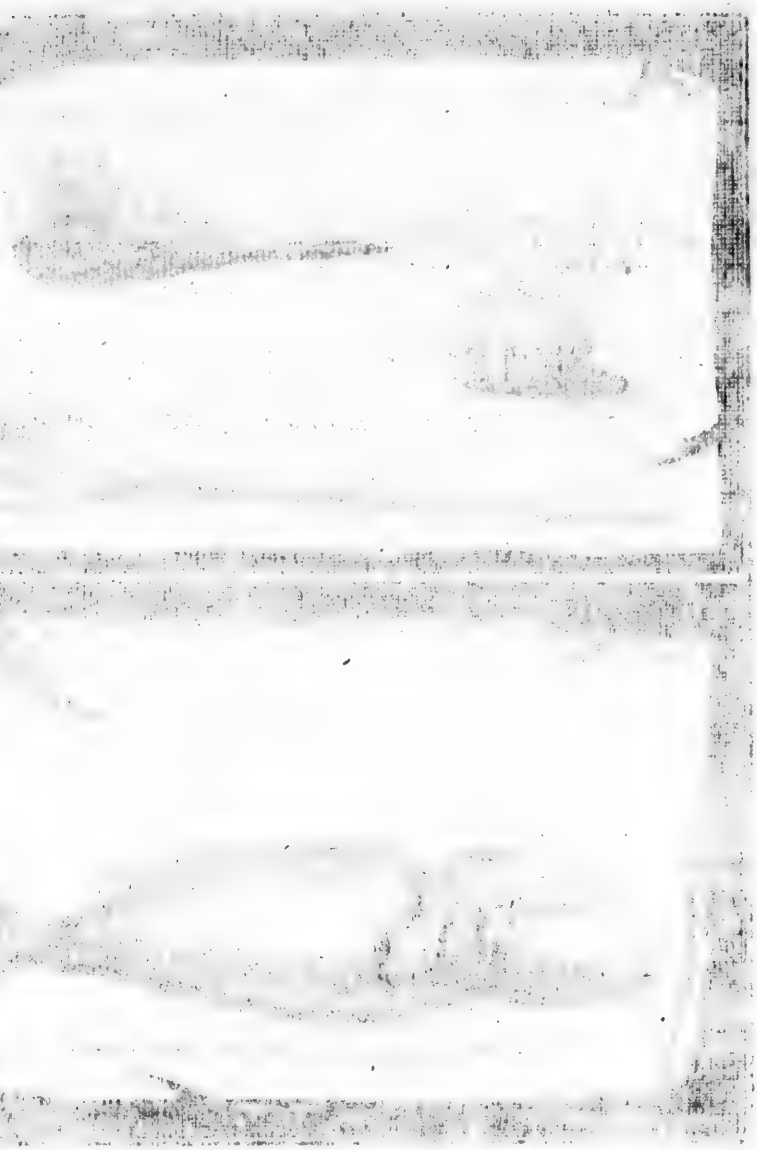

't Boven deel van 't Bekkeneel van onderen aan te zien, met een gebroken hoorn.
't Agter deel van 't Bekkeneel, tegen den nek of hals, daar 't doorgeboren is aan te zien.
't Boven Bekkeneel van boven aan te zien met den gehoelen hoorn.

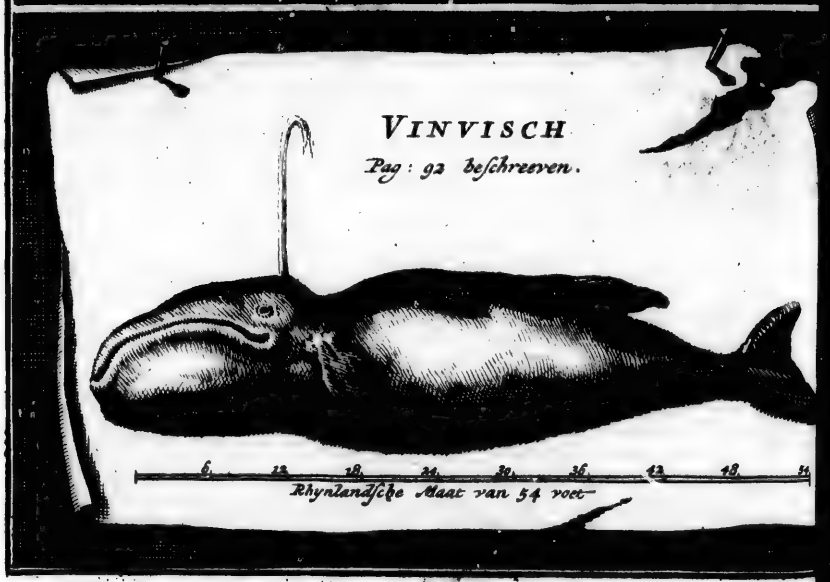
VINVISCH
Pag: 92 beschreeven.
6 12 18 24 30 36 42 48 54
Rhynlandsche Maat van 54 voet

de Eenhoorns geſchreeven hebben / en voor viervoetige Land-dieren te boek gezet; dat ook insgelijks tegens verſcheide plaatſen der gewyde Bladeren aanloopt / die niet dan van viervoetige Eenhoorns ſpreekende / konnen verſtaan worden.

De Heer Wormius, een naauwkeurig en geleerd Opmerker der Noordſche byzonderheden / ſchryft 'er aan een van zyne vrienden dus van: „ Voor eenige jaaren geleeden / toen ik by den Heere Fris, Groot-Kantſelier van Denemarken was / klaagde ik hem / hoe weinig naaukeurigheit de Kooplieden en Schippers / die op Groenland handelden en voeren / hadden / vermits ze niet onderzochten wat Dieren het waren / waar van ons d'Eenhoorns gebragt wierden / en waarom ze ook geen deel van 't ligchaam van zodanig een Dier / of wel den huid overbragten / om 'er eenige kenniſſe van t'erlangen; maar zyn antwoord was: zy zyn naaukeuriger als gy denken zou't; waar op deezen Heer my aanſtonds een groot Bekkeneel bzengen liet / waar aan een ſtuk van deezen Eenhoorn / ter langte van vier voeten / vaſt was. „ Ik was toen zeer vergenoegt deeze zeldzaamheit te beſchouwen; en ik bevond dat dit Bekkeneel / eigentlyk naar een Walviſch-hoofdt geleek / hebbende twee gaten op den kruin / welker gaten tot in 't verhemelte doorgingen / [illegible] ingewopffelt de blazers of twee pypen waren / waar door die [illegible] ingezwolgen water weder uitblies. Ik beſchoude ook dat [illegible] ter ſlinker zyde van het bovenſte kaakebeen ſtak; ik deelde deeze vreemde zaak myne naaukeurigſte vrienden mee / en myne Studenten quamen 't in myn Kabinet bezien. Een Teekenaar liet ik in 't byzyn van hun allen de geſtalte van dit Bekkeneel met zyn Eenhoorn afteekenen / zulks zy getuigen konden / dat d'afteekening met de wezentlyke zaak overeen quam; maar 't bleef hier niet by. Ik kreeg bericht dat 'er een diergelyk Beeſt voor Yſland gevangen was; dies ſchreef ik aan den Biſſchop van Hole, Scalonius genoemt / eertyds een myner Leerlingen te Koppenhagen geweeſt / en verzocht hem / my het afbeeldzel van dit Dier te zenden / dat geſchiede; en liet my weeten / dat d'Yslanders het Narwal noemden. Ik bevond het een waar afbeeldzel van een Viſch / die naar een Walviſch geleek; en ik beloove / weder te Chriſtiaanſtad komende / u het zelve neveng het Bekkeneel van den Heer Kantſelier Fris ontfangen / te laten zien.

Bewys dat deezeHoorns van Zeedieren voortkomen, en derhalven geen Hoorns maar Tanden zyn, uit een Bekkeneel van zekere Vis getoont.

Deezen Heer Wormius bleef niet in gebreeken zyne beloften te voldoen; maar daar en boven / geleide hy zynen vriend naar zyn Kabinet / waar hy / op een daar toebereide tafel / het Bekkeneel zelf / met den Hoorn van dit Dier zag / als de Heer Kantſelier hem eertyds vereert had. Teker is 't dat de naam Eenhoorn dubbelzinnig kan genomen worden / zulks ze aan veelerlei dieren kan toegepaſt worden; dit blykt by den Onix en Indiaanſchen Ezel / waar van Ariſtoteles gewag maakt / en het woeſte Beeſt waar van Plinius meld / dat het hoofd

Wat d'Ouden van d'Enhoorns geſchreeven hebben onderzocht, en met de H. Schrift vergeleecken.

naar een Hart / 't lighaam naar een Paerd / en de voeten naar die van den Elefant gelijken / welk Dier van een ongelooflijke sterkte en snelheit zoude zijn ; dat zekerlijk deezen Eenhoorn moet wezen / waar van de Heilige Schrift op verscheide plaatsen spreekt : zoo snel te zijn / dat die over den Schirion, een berg van Libanon springt / gelijk het jong van een Eenhoorn ; en zoo sterk / dat die by de Goddelijke kracht vergeleeken wordt. Wat schijnbaarheit is 'er nu / het Waterdier van 't Noorden / onder deeze Eenhoorns te stellen / dewijl men gelooft / dat deeze Dieren in 't Zuider of Ooster Waereldsdeel / zonder tegenspreeken Landdieren zijn ? De Propheet Jesaia / den Joden voorzeggende ; dat Godt zijn en hunne Koningen van Jeruzalem verdrijven zoude / zegt : en de Eenhoornen zullen met hen afgaan ; dat niet dan van 't gaan op d'aarde kan verstaan worden : want / indien de Propheet gelooft had / dat de Eenhoorns Visschen waren / zou hy ongetwyffelt van zwemmen gesproken hebben / in de plaats van gaan.

Men zou dan een soort van Zee-Eenhoorns voorsonderstellen konnen / gelijk 'er Zee-honden / Zee-kalveren en Zee-wolven genoemt worden ; echter zou dit niets nieuws zijn / nademaal Bartolin een Deensch Schrijver / een bysonder Hoofdstuk van de Zee-Eenhoorns / in zijn Traktaat van d'Eenhoorns gemaakt heeft ; maar hy brengt 'er een zwarigheit by / die met deeze stelling niet overeenkomt : want het verschil is / of deeze Zee-Eenhoorns / waarlijke Eenhoorns zijn / en of het geen men Hoornen noemt / waarlijk Hoorns of Tanden moet genoemt worden. Het besluit van 't eerste hangt van 't laatste af ; want indien het Tanden zijn / konnen deeze Visschen geen Eenhoorns genoemt worden / nademaal ze geen Hoorns hebben / en dyaldien het Hoorns zijn / moeten ze alsdan Eenhoorns genoemt worden / vermits ze niet dan van een Hoorn verzien zijn. De Heer Wormius verzekert dat deeze Visschen Tanden en geen Hoorns hebben / gelijk Arngrimus Jonas, die mede Tanden noemt. Dit heeft te meer verzekering dat het Tanden / en geen Hoorns zijn / nademaal Aristoteles voor waarheit opdist / dat alle d'Eenhoorns hun Hoorns in 't midden van hun voorhoofd dragen / daar de gewoone plaats der Hoorns is ; en dat deeze Visschen / 't geen men Hoorns noemt / ten einde van hunne kaken en tandvleesch dragen / ter plaatse daar de tanden zitten. Dat de Hoorns aan 't voorhoofd vast zijn / maar de tanden in de kaken steeken / is klaar in 't beschreeve Behineel beschouwt / door den Heere Wormius vertoont.

Wormius verzekert dat deeze vermeende Hoorns Tanden zyn.

Aristoteles heeft over d'eenheit deezer Eenhoorns Hoornen / de volgende aanmerking gemaakt ; en zegt : dat alle Dieren die twee Hoorns hebben / gekloofd van voeten zijn / maar alle Eenhoorns ongekloofd ; dat de natuur de zelfde eenheit stelt / zoo wel aan de voeten als aan 't hoofd der Eenhoorns ; gelijk ook de zelfde verdeeltheit van hoorns en klaauwen aan 't hoofd en de voeten van andere Dieren plaats heeft ; waar uit ontstaat / dat het eenige onderscheid van d'Eenhoorns / met

Verdere gevoelens van d'Eenhoornen der Ouden bygebragt.

andere Dieren / allem geleegen iſ / in d'eenheit en geſlotenheit hunner klaauwen en hoorns. Dat dooz de zelfde reden de Eenhoorns hun klaauwen / als andere Dieren / ongeklooft hebben / insgelijks hunne hoorns aan 't voorhoofd dragen ; en dat gelijk de andere Dieren / twee hoorns hebben / die aan weerzyde van 't voorhoofd ſtaan ; de Eenhoorns / niet dan een hoorn hebbende / deeze in 't midden van 't voorhoofd dragen. Derhalven / vermits de Tee-viſſchen noch klaauwen noch voeten hebben / konnen ze ook van geen hoorns verzien zijn ; waar uit volgt / dat / wat men hoorns noemt / dewijl ze in hunne kaaken diep ingewortelt zijn / en niet voor hun voorhoofd geplaatſt / geen hoorns konnen zijn / en derhalven Tanden wezen moeten. Echter moeten we hier bybroegen : Een voornaam Koopman en Reeder in de Groenlandſche Viſſcherp / heeft ons bericht / het hooſdt van een Eenhoorn-viſch / geheel en ongeſchonden in peekel bewaart / t'Amſterdam gezien te hebben / waar in 2 hoorns of tanden ſtaken / d'eene ter lengte van 6 voeten / en d'andere omtrent een voet / alzoo die gebraken was. Gelijkerwijs de Walruſſen in 't bovenkakebeen twee / doch neerwaarts krom-gebooge tanden hebben / waar nevens eenige kleine kiezen in den mond. Of nu de Eenhoorn-viſſchen mede kiezen in den mond hebben / ſtaat noch te onderzoeken. Dat uit de bovenkaken deezer Eenhoorn-viſſchen / niet alleen een / maar 2 hoorns of tanden ſteeken / blijkt daar mede overeen te komen ; vermits ook deeze / waar by men niet dan een hoorn alleen vind / nooit in 't midden / maar ter zyde voor uit ſteekt / welke ontbloote plaats ter andere zyde / waarſchynlijk door 't uitbreeken of uitvallen van den hoorn / alsdan weder geſloten word.

Twee hoorne of tanden in d'Eenhoorn-viſch getoont.

Om nu de geſtelheit deezer hoorns of tanden wat nader t'onderzoeken : De Koning van Denemarken willende een geſchenk van een ſtuk van zodanig een hoorn doen / gelaſte van een ongeſchonden hoorn / het dikke einde naar den wortel / voor een gedeelte af te zagen. Dit gedeelte van deezen hoorn / die men meende dicht te zijn / doorgezaagt hebbende / was men verwondert daar in een holligheit te vinden / in welker holte / een kleine hoorn / van dezelve gedaante en zelve ſtoffe als de groote / gevonden wierd. Men vervolgde de groote hoorn rondom door te zagen ; zonder de kleine te raken ; en bevond dat de kleine / in deeze holligheit van den grooten / omtrent een voet lang was / doch verder voor 't overige vaſt en dicht. Hier uit bleek / dat de Dieren van zodadanige hoorns verzien / dezelve gelijk de Harten verwiſſelden / dat de grooten afvielen / en de kleinen weder in de plaats aanwieſſen ; en dat dit zonder twyffel te wegen bragt / dat 'er zoo veel hoorns gevonden wierden / die los gewoorden / door 't Groenlands ys naar Yſland dreeven. Maar / zoo wanneer men de laatſte geſtelde meening wil geſtand doen / gegrond op 't gemelde Bekkeneel / en acht geeft op den langen wortel die in het kakebeen ſteekt / ſchynt het geloofelijk / dat deeze die men gezaagt heb / een tand en geen hoorn was : dat dit geſchie-

De geſtelheit deezer hoornen onderzocht.

die Tanden bevonden worden ;

ſchieden han/ dat van deeze viſſchen de tanden uitvallen en weder andere aanwaſſen/ wozd dooz d'ervarentheit in de menſchen beveſtigt/ vermits ſomtyds gebeurt dat de los gewozde tanden/ dooz anderen voozt geſtooten/ niet eer uitvallen vooz d'anderen zich laten zien: dat echter met het verwiſſelen der hoozns van de Harten heel anders geleegen is/ wiens hoofden zoo kaal zijn/ als of ze nooit hoozns hadden gehad/ tot dat de nieuwe weder aangroepen/ en dezelve geſtalte krygen.

en ook verwiſſelen konnen.

De Deenen zijn van gedachten/ dat alle deeze hoozns/ die naar Moskovië/ Duitsland/ Italië en Vzankryk verzonden wozden/ uit Denemarken komen/ waar deeze ſoozt van handel in groote achting is geweest/ toen de Vaart van Noozwegen naar Oud Groenland open ſtond en noch bekent was. Deeze Deenen die dezelve naar allerwegen verzonden/ ſchzoomden niet te zeggen/ dat het tanden van viſſchen waren; echter verkocht men ze vooz Hoozns van Eenhoozns/ om 'er meerder voozdeel van te trekken. 't Zelfde gebeurt noch/ vermits niet lang geleden/ de Maatſchappy van Nieuw-Groenland, die te Koppenhagen is/ een van haare medegenooten naar Moskovië, met een goet getal groote ſtukken van deeze hoozns zond/ waar onder een ſtuk van een uitneemende groote/ om dit aan den Grootvozſt van Moskovië te verkopen. De Czaar dit ſchoon bevindende/ liet het aan zijn Lpfarts zien. Deeze Dokter meer dan d'anderen erbaren/ zeide zijn Czaarſche Majeſteit/ dat het een tand van een viſch was; en dus moeſt den afgezondenen zonder iets te verkopen/ weder naar Koppenhagen vertrekken. Toen hy verſlag van zijn wedervaren aan de Maatſchappy dee/ leide hy alle de ſchuld van zijnen ongelukkigen handel op den Lpfarts/ die zijne geveilde waar aldus veracht had; zeggende: dat alles niet dan viſch-tanden waren. Waar op een der Leden van de Maatſchappy hem toe duuwde.: Wat zyt gy noch onkundig? Gy moeſt den Dokter twee of driehondert dukaten gegeeven hebben, om hem te verpligten, datze voor Eenhoorns wierden aangezien. Dieg het buiten allen twpffel een uitgevalle tand zal zijn/ die zodanig een viſch uit haare kaaken verwiſſelt/ als de Vslanders Narwal noemen/ en geenzins een Hoozn.

Eenige ſtukken van deeze vermeende hoorns naar Moskovië gezonden, die ingelyks voor Tanden worden aangezien; en door welk voorval.

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de geſteltheit en gematigdheit der Oud-Groenlandſche Lucht; 't verſchynzel van 't Noorderlicht, den Natuurkenners ten onderzoek gelaten. Verſcheide vreemde Vertellingen die de Deenſche Kronyk van deeze Geweſten doet.

Gematigtheid van Oud Groenland;

DE Vslandſche Kronyk geeft bericht/ dat de Lucht van Oud-Groenland zachter en gematigder is/ dan in Noozwegen; dat het

'er

'er minder sneeuwt / en dat 'er de houde ook soo seer niet is; echter vriest het 'er somtyds zeer streng / en men is 'er zeer hevige stormen onderworpen; maar dit streng vriezen en geweldig stormen / valt zelden voor / en duurt ook niet lang. De Deensche Kronyk merkt het als een vreemde zaak aan / dat het in 't jaar 1308 in Groenland soo verwaarlyk heeft gedondert; dat de blixem in de Kerk / Skalholt genoemt / geslagen / dezelt'eenemaal verbrande. Dat 'er vervolgens zodanig een verschrikkelyk onweer ontstond / zulks de toppen veeler Rotzen omvergeworpen wierden / en dat 'er uit deeze omgeworpe Rotzen / soo een meenigte asse in de lucht verspreid wierd / als of die scheen te regenen. Dit onweer / wierd toen door een soo strengen Winter gevolgt / dat men 'er nooit diergelyke in Groenland geheugde; zulks 'er het ys een gantsch jaar zonder te doopen leggen bleef. Waarschynlyk heeft deeze asse / uit de Rotzen van Groenland voortgekomen / dezelfde oorsprong / gelyk in de Gewesten van brandende Gebergtens en d'onderaardsche vuuren / als die van Kanarië en anderen; de Berg Hecla in Ysland, die veel hoordelyker legt als dit gedeelte van Groenland, geeft 'er een genoegzaam bewys van. en strenge koude.

De Somers in Oud-Groenland zyn gematigd by dag en nacht / indien men 't dan nacht noemen mag / want een gedurige scheemering maakt deeze nacht uit. Gelyk de dagen des Winters zeer kort zyn / soo zyn 'er de nachten mede zeer lang; wanneer 'er alsdan de natuur deeze zeldzaamheit uitwerkt: Als 't nieuwe Maan is / of staat te worden / vertoont 'er zich een licht / byna als of de Maan vol was / en hoe donkerder deeze nachten zyn / soo veel te helderder dit licht schynt. Dit licht komt uit het Noorden / waarom het Noorderlicht word genoemt. 't Vertoont zich als een schynsel van Vuur / strekkende zich opwaarts in de lucht uit. Het verandert allenks van plaats / latende t'elkens een damp achter. Dit Noorderlicht schynt de gantsche nacht / en verdwynt met d'opgaande Son. Men verzekert dat dit licht ingelyks in Ysland en Noorwegen gezien word / wanneer 't helder weer is / en de lucht door geen nevels betrokken. Het verlicht dan alleen die geenen / die de Gewesten van den Circulus Arcticus bewoonen. 't Staat de Natuurkundigen t'onderzoeken / waar uit dit verschynzel haar oorsprong heeft / en of het uit d'opgeheve dampen der aarde / die door haare beweeging ontsteken / voortkomt / met zodanig een snelte als d'ontsteeke verhevelingen die gints en herwaarts uit de lucht vallen / of als dwaallichten die zich elders vertoonen. Dit Licht is ongetwyffelt het zelve dat de Heer Gassendi dikmaals heeft waargenomen / en de Noorder Dageraat genoemt. 't Noorderlicht, een scheemering by nacht.

De Deensche Kronyk meldt / dat in 't jaar 1271 een sterke Noordooste wind / zeer veel ys naar Ysland dreef / waar op veel Beeren waren / als mede dat 'er zeer veel hout aan den oever geworpen wierd / zulks men geloofde / wat men ten Westen van Groenland ontdekt had / gantsch Groenland niet was / en dat zich dit Land verder ten Noordooosten uitstrekte. Vruchteloose ontdekkingen van Yslanders en Noorwegen.

streke. Dit dee eenige Yslanders besluiten deeze ontdekking niet te spreyren / maar wierden door 't ys gehindert. De Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden al lang te vooren van deeze gedachten geweest / en 'er verscheide schepen op afgezonden / ook zelfs in persoon zich derwaarts begeeven / dat hen niet beter dan d'Yslanders was gelukt. Wederzyds waren ze tot deezen togt aangemoedigt / op bericht / en een opgevatte waan / dat 'er in dit Gewest / goud en zilver-mynen en veel edelgesteentens te vinden waren. Nach verhaalt deeze Deensche Kronyk / dat 'er eertyds eenigen van deeze Geistogten met groote schatten t'huis quamen. Insgelyks vertelt noch dezelve Kronyk: dat ten tyde van St. Olaus, Noordsche Koning / het Drieschе Barens-Volk / dezelfde togt ten dien einde ondernamen. Deezen door een zwaaren stozm beloopen / verdwaalen ze op de Kotzen van deeze Kust / en wierden genoodzaakt zich in onveilige Havens te bergen. Op onderneemende alhier aan te landen / zagen ze nabp den oever slechte onderaardsche vervalle hutten / en omtrent dezelven / groote hoopen van steenen en myn-stoffen / glinsterende van goud en zilver; dit dee hen besluiten derwaarts te gaan / en zoo veel daar van te neemen als ze dragen konden: maar toen ze zich weder te scheep wilden begeeven / zagen ze uit deeze onderaardsche spelonken / menschen te voorschyn komen / die 'er afschouwelyk uitzagen / gewapent met bogen en slingers / en groote honden verzelt / die hen vervolgden. De vreeg dit Scheeps-Volk bevangende / noodzaakte hen hunne schreeden te verdubbelen / om zich zelven / en wat ze droegen / te bergen: maar by ongeval / viel 'er een van hen in handen deezer Wilden / die in 't gezicht zyner Makkers verscheurt wierd. In 't vervolg van deeze verdachte Historie / zegt de Deensche Kronyk-Schryver / dat dit Land eenen overvloed van schatten uitlevert; en dat men 't daar voor houd / dat 'er Saturnus zyne schatten verborgen heeft. Meer andere verhaalen / die meerder naar sprookjes dan waarheden gelyken / zyn in deeze en d'Yslandsche Kronyk ingelyft; derhalven zal 't best zyn / dat men ze met stilswygen voorby gaat / om de schrandere Waereld / nu wyzer synde / daar mede niet op te houden / en van de Beschryving van Oud-Groenland een einde te maken.

Vreemde vertellingen uit de Deensche Kronyk getrokken,

die fabelachtig schynen.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Vruchtelooze togten der Deenen naar Groenland; Forbischers Ontdekking en zyn wedervaren. Groenlanders en hun Gewaad beschreeven, en handel met dezelven. Laatste togt der Deenen naar Groenland. Vaartuigen der Groenlanders beschreeven, en hunne behendige bestiering van dien.

NAa verscheide poogingen die de Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden aangewend / om d'Ontdekkingen naar Groenland

land te begunſtigen / en echter vruchteloos aflieppen; wierden ze door de Koningen Chriſtiaan den tweeden / Chriſtiaan den derden / en Frederik den eerſten / weder ondernomen / maar met weinig vrucht; tot eindelijk Frederik den tweeden / met de zelfde gedachten van zijn Vader Chriſtiaan den derden bezwangert, Magnus Heiningſz. ter ontdekking van Groenland afzond. Indien 't waar is / wat 'er de Hiſtorie van verhaalt / zoo ontdekte deeze Magnus, naa veel uitgeſtaane gevaaren / eindelijk Groenland, maar kon 'er niet aanlanden / nademaal zijn ſchip zeer ſchielijk wederhouden wierd; weshalven hy zeer verwondert was / en dat niet zonder reden: want hy bevond zich in volle See / waar 't diep genoeg was / en geen ys vernomen wierd / en daar by had hy een gunſtige wind. Dus niet konnende vorderen / wierd hy genoodzaakt te deinzen / en 't weder naar Denemarken te wenden / waar hy bericht van zijn wedervaren dee; en de Koning trachte wys te maken / dat 'er een zeilſteen op den grond van deeze See moeſt verborgen leggen / waar door zijn ſchip dus wederhouden was. Had deezen Ontdekker de Hiſtorie van de Remora geweeten / mogelijk had hy die met al zoo veel grond bygebragt als 't voorwendſel van deezen Magneet. Dit gewaande geval zou in den jaare 1588 onder de Regeering van Frederik den tweeden gebeurt zijn. De Deenſche Kronyk dan / die zig in vervolg der tyden aaneenſchakelt / geeft een breed verhaal onder de Regeering der Koningen Chriſtiaan den derden en Frederik den tweeden / van een Reistogt door Martin Forbiſcher, een Engels Kapitein / in den jaare 1577 naar Groenland ondernomen. Dit Verhaal geeft wel het meeſte bericht van Groenland en deszelfs Inwooners / waarom het hier koſtelijk te volgen ſtaat.

Magnus Heiningſz. door Koning Frederik den II, ter ontdekking naar Groenland gezonden;

doch vruchteloos,

Dat door een gewaand voorval bewimpelt word.

Martin Forbiſcher vertrok in 't gemelde jaar uit Engeland naar Groenland. Hy ontdekte het / maar kon 'er dat jaar niet aanlanden / wegens d'ingevalle nachten en de ongelegentheden van 't ys / vermits hem den Winter op deezen togt overraſt had. Weder in Engeland gekomen / gaf hy bericht van deezen togt aan Koninginne Elizabet, die geloofde dit onbekend Land voor haar bemagtigt te hebben. Sy gaf hem dan in 't volgende Voorjaar drie ſchepen / waar mede Forbiſcher andermaal vertrok. Het Land ontdekt hebbende / lande hy aan de Ooſtkuſt. 's Lands Landaart op 't zien der Engelſchen / namen de vlucht / en verlieten hunne wooningen om zich elders te verbergen. Sommigen klouterden uit bevreeſtheit op de toppen der hoogſte Rotzen / van waar ze zich in See wierpen. De Engelſchen deezen Landaart niet konnende bevreedigen / quamen in hunne verlate wooningen / dat eigentlijk hutten waren / overtrokken van huiden der See-kalveren of andere viſſchen / op vier dikke ſtaken geſpannen / en met peezen alle aan een gehecht. Alle deeze Tenten hadde twee uitgangen / d'eene ten Weſten en d'ander ten Zuiden / maar voor Ooſte en Noorde winden ſtonden ze beſchut / vermits hen die ſchadelijker waren. In deeze Hutten vonden ze niet dan een oud misgmaakt Wyf en een jong zwanger Vrouwmenſch / die-

Forbiſchers Ontdekkingen in Groenland.

Wat hem aldaar wedervoer.

die zy / met een klein kind aan de hand hebbende / wegvoerden / en het oude Wyf ontruksten / waar over zy vervaarlyk schreeude. Van daar weder vertrokken / steevende men Oostelyk aan / en zagen een Visch ter groote van een Os / die ten einde van de snavel een hoorn ter langte van anderhalf elle had / en zy geloofden een Eenhoorn te zyn. Zy zeilden verder Noordoostelyk aan / en ontdekten een Land / dat zy aandeeden / vermits 't hen aangenaam scheen. Alhoewel dit Land de Kust van Groenland was / noemden ze 't echter Anavavich, om het onder deeze naam te bezitten. Zy bevonden dat dit Gewest d'aardbeeving onderworpen was / werpende groote Rotzen om verre / en insgelyk was 'er het verblyf niet zeker; echter vertoefden ze daar eenigen tyd / nademaal ze zand vonden / waar in zy meenden goud te zien blinken / en vulden 'er dryhondert vaten van. Zy deeden al wat ze konden om dien Landaart te bevredigen / die mede van hunne zyden blyken lieten / datze daar in bewilligden. Op teekenen die hen de Engelschen deeden / gaven ze door wederteekenen te verstaan / datze hooger opvaren zouden / wilden ze vinden wat ze zochten. Forbischer steunde dit toe / en begaf zich met eenige Soldaten in een sloep / geevende order de drie schepen te volgen. Zy steevende de Kust opwaarts; maar zagen 'er zoo veel van dien Landaart op de Rotzen / dies Forbischer beducht wierd van hen overvallen te worden. Deeze Landaart langs den oever volgende / merkten dat d'Engelschen schroomachtig wierden; en om hen niet meer af te schrikken / quamen drie mannen van achter een Dyk te voorschyn / veel beter dan d'anderen gekleed / die verzochten door teekenen en bewyzing van vriendschap / datze te lande quamen. Forbischer op goed vertrouwen naderde / vermits hy 'er niet dan drie mannen zag / en d'anderen op de Rotzen verre genoeg van de hand. Maar eenigen die zich achter den Dyk verburgen / en geen gedult hadden Forbischer in te wachten / quamen ontydig te voorschyn; dit dee Forbischer achterwaarts deinzen; maar deezen Landaart in hun voorneemen volhardende / leiden geduurig toe om de Engelschen te lokken / en wierpen eenig raau vleesch op den oever / als of ze honden voor hadden. De Engelschen hier op geen acht slaande / beraadslaagden deezen Landaart een andere list. Zy bragten aan den oever van de Zee een vermink / of die zich vinsde zodanig te zyn / en lieten hem daar / waar naa d'anderen weggingen / als of ze nooit wilde weder komen. Zy hadden zich verbeeld dat d'Engelschen / volgens de gewoonte der vreemdelingen / komen zouden om deezen kreupelen weg te voeren / zulks hy 't niet ontloopen kon / om hen voor Tolk te dienen; maar d'Engelschen beducht voor verraad / losten een Musket op deezen kreupelen / die wel haast opsprong / en 't haazepat hoog. Toen quam deezen bedriegelyken Landaart in grooter getal te voorschyn / en men schoot op d'Engelschen een groote meenigte pylen / met een hagel van steenen uit slingers geworpen / waar mede deeze Engelschen den spot dreeven / schooten op hun beurt uit hunne Musketten /

en

en loſten het kanon / dat hen in een oogenblik op de vlucht dreef.

Dit Verhaal geeft te kennen / dat deezen Landaart van een verraderlijken aart en woeſt is / en dat men hen noch dooz vleping / noch dooz geſchenken bevzeedigen kan. Zy zijn van een vette geſtalte / vaerdig / en van verwe geelachtig. Men meent dat 'er eenige zwarten onder hen gevonden / gelijk de Ethiopers zijn. Zy kleeden zich van de huiden van Zeehonden / met peezen aan een genaait. Hunne vzouwen gaan met ongevlechte hairen / werpen 't achter haare ooren / om gezien te wozden / dewijl ze haar aangezicht blaau en geel beſchilderen. Zy dzagen geen onderrokken / maar eenige bzoekjes van Vis-vellen gemaakt / die zy over malkander aantrekken. Jeder bzoek heeft zijn dpzaken / waar in ze haare meſſen / garen / naalden / kleine ſpiegeltjes en andere pzullen ſteeken / die haar de vzeemdelingen bzengen / of de zee opwerpt / wanneer 'er ſchepen dooz de kuſt gebreeven zijn. De mans en vzouwe hemden zijn van Viſch-dazmen gemaakt / met zeer dunne peesjes genaait. De kleederen zoo van den een en andere / zijn wpd / en zy omgozden zich met riemen van Viſchvellen; zy zijn ſtinkend / vuil en morſſig: hunne tong dient hen dooz handdoek en neusdoek; en zy hebben ook geen ſchaamte. Zyk achten ze die veel bogen / ſlingers / ſchuitjes en riemen hebben. Hunne bogen zijn kozt / de pplen dun / aan 't einde met beenen of geſcherpte hoozns gewapent. Zeer behendig zijn ze in 't boogſchieten en 't ſlingeren / en in 't werpen der viſſchen in 't water met hunne werpſpiſſen. Hunne kleine ſchuitjes zijn met vellen van Zeehonden overtrokken / die niet dan een alleen voeren komen. Hunne groote Baartuigen zijn van hout / met houte banden aan elkander gelaſt en met Walviſch-vellen overtrokken / dooz dikke peezen aan een genaait. Deeze Baartuigen konnen twintig mannen voeren. Hunne zeilen zijn gelijk hunne hemden / van Viſch-dazmen gemaakt / genaait met zeer kleine peesjes. Schoon zy geen pzer aan deeze Baartuigen gebzuiken / zijn ze echter zoo behendig en ſterk in een gevoegt / dat zy 'er zich onbeſchzoomt in volle Zee op waagen / en zy bekommeren zich niet ſchipbzeuk te zullen lijden. Hun Land leevert geen vergiftig gedierte uit / dan alleen Spinnen. Muggen zijn 'er in groot getal / die vinnig ſteeken / en 't aangezicht geweldig doen zwellen. Zy hebben 'er geen zoet water / dan datze van de geſmolte ſneeuw bewaren; men zegt dat 'er de groote houde / de aderen der Aarde zodanig geſloten houd / dat deg oozſpzongs dooztogt daar dooz wozd geſtopt. Honden van een ongemeene groote zijn 'er / die zy dooz hunne voertuigen ſpannen / en als paarden gebzuiken.

Groenlanders beſchreeven.

waar in hunnen zykdom beſtaat.

Koning Chziſtiaan den vierden / zoon van Fzedrik den tweeden / nam insgelijks d'Ontdekking van Groenland ter harten / ſchoon zijn Vader en Gzootvader / het vzuchteloos ondernomen hadden. Om zijn voozneemen te doen gelukken / liet hy ten dien einde een ervaare Schipper uit Engeland komen / die berucht was van deeze Zee en hoers gron-

Lindenaus togt naar Groenland;

dige kennis te hebben. Men ruste dan dzie bequame schepen uit / onder 't bestier van Gotske Lindenau, Deensch Edelman / als Ammiraal; deeze schepen vertrokken in 't Voorjaar 1605 uit de Sont / en zeilden eenigen tyd met elkander; maar d'Engelsche kapitein op de vereischte hoogte gekomen / nam zijne koers Zuidwest / bezorgt voor 't Ys / om met minder gevaar Groenland aan te doen. d'Ammiraal / van andere gedachten zynde / vervolgde alleen de zijne Noordoost / en quam dus in Groenland aan te landen. Naauwlijks had hy zijn Anker uitgeworpen / of veele van dien Landaart / hen gewaar geworden / begaven zich in

hy word van de Groenlanders bezocht;

hunne kleine schuitjes / en quamen hem aan boord bezoeken. Hy ontfing hen vriendelijk / en wilde ze wijn schenken; maar deeze was hen onsmaaklijk. Sy zagen 'er Walvisch-traan / die zy verzochten te dzinken / waar van men hen groote kroezen vulde / die zy zeer gretig en met smaak leegden. Sy dzagten aan boord Bosse- en Beere-vellen / en een groot getal Hoorns in verscheide stukken / die zy verhandelden tegens naalden / messen / spiegeltjes / haaken en oogen / of andere diergelijke beuzelingen / door de Deenen uitgekraamt. Goude en zilvere munt die men hen zien liet / was by hun niet geacht; maar in tegendeel waren ze ongemeen gretig naar iets dat van staal was gemaakt / en gaven 'er voor wat by hun het waardigste wierd geacht / te weeten: Bogen / Pylen / Schuitjes / Riemen enz. Wanneer ze niets meer te verhandelen hadden / ontkleedden ze zich en gaven alles / jaa zelfs hunne henden. Lindenau vertoefde dzie dagen aan deeze kust / maar de kronyk zegt niet / dat hy zich te land begaf; mogelijk wilde hy zulks niet waagen / noch zich bloot geeven / voor zodanig een onvergelykelijk grooter getal van dien Landaart / met het kleine getal dat hem verzelde. Hy ligte dan zijn Anker en vertrok den vierden dag / voerende twee van deezen Landaart met zich / die alle listen te werk stelden / om der Deenen handen t'ontsnappen. Hunne Landsgenooten / ziende dat men hen dus wegvoerde / wierpen met een afgryselijk geschreeuw eenen hagel van steenen en schooten met pylen op de Deenen / die een kanon geloost hebbende / hen op de vlucht dzeeven. d'Ammiraal keerde dus weder alleen naar Denemarken / gelijk hy ter deezer plaatse alleen was aangeland.

en handel met hen gedreeven.

Verscheide Landen ontdekt.

De Engelsche kapitein quam midlerwijl in Groenland aan te landen aan een uithoek ten Westen; mogelijk is dit de Staap Faruel geweest. Insgelijks is 't zeker dat hy in de Straat Davis quam / en langs d'Oostkust van deeze Golf steevende. Hy ontdekte verscheide goede Havens / schoone Landen / en groote groene Vlaktens. Den Landaart deezer Gewesten handelde insgelijks met hem / als d'anderen waar Lindenau was aangeland; maar zy waren wantrouwender / want naauwlijks hadden ze ontfangen wat ze met de Deenen vermangelden / of zy vlooden naar hunne Vaartuigen / als of ze die gestoolen hadden. De Deenen kreegen lust om voet aan land te zetten / dies zy zich wa-

pen-

penden. 't Land ſcheen hen behaaglijk ter plaatſe waar ſy aanquamen / maar echter zandig en ſteenachtig / gelijk in Noorwegen. Uit de opgaande rook en damp / oordeelden ze dat 'er zwavel-mynen waren / en vonden 'er zeer veel ſteenen van zilver mineraal / die zy naar Denemarken bragten / waar van in hondert pond / zeſs-en-twintig oncen zilver wierd gevonden. Deeze Engelſche Kapitein / die langs de Kuſt veel ſchoone Havens vond / gaf ze Deenſche naamen / en maakten 'er een Kaart van / eer hy vertrok. Hy liet ook vier van de volgemaakſte kaerels deezer Landaart / als zy konden magtig worden / door de Deenen gevangen neemen; en een deezer vier / zich gevangen ziende / wierd zoo verwoed / datze hem niet konden meeſleepen / zulks ze hem met de kolf van een muſket dood ſloegen; dit dee d'andere dzie den moed ontzakken / die gewillig mee gingen. Ter zelver tyd ruſte ondertuſſchen deezen Landaart te zamen / om de dood van den geſneuvelden te wreeken / en d'anderen t'ontzetten; dieſs ſneeden ze den Deenen den weg af / om hen te bevechten / en te beletten datze weder naar boord voeren: maar deezen loſten hunne Muſketten en 't Kanon / door welk gebalder en 't gezicht van 't vuur / dien Landaart verbaaſt wierd / en allerwegen de vlucht nam / latende den Deenen de dooztogt vry / die weder aan boord voeren / hun Anker ligtende / het naar Denemarken met deeze dzie gevangenen wenden / die zy den Koning aanboden / vindende hen van een beeter geſtalte / bezadigder van aart / en verſchillende in zeden / taal en kleederen / dan deezen door Lindenau overgedzagt.

De Koning voldaan van deezen eerſten togt / beſloot een tweede; en zond andermaal in 't volgende jaar 1606 Lindenau met vyf ſchepen naar Groenland. Deeze Ammiraal vertrok den 8ſten May uit de Sont / en voerde de dzie Gzoenlanders / door den Engelſchen Kapitein in de Golf van Davis gevangen / wederom mee / om hem door Wegwyzers en Tolken te dienen. Deeze onnozele arme menſchen betuigden een weergalooze weugde over het wederkeeren naar hun land; doch een van hen ſtorf op Zee en wierd buiten boord geworpen. Lindenau hield naar America de zelfde koers als d'Engelſche Kapitein gehouden had / te weeten: Zuidweſt naar de Kaap Faruel en de Golf van Davis. Een deezer vyf ſchepen verdwaalde door miſt van d'anderen af / en de vier overigen quamen den 3 Auguſtus voor de Kuſt van Groenland ten Anker. Op hunnen aankomſt vertoonden zich een meenigte van dien Landaart aan den over / maar hadden geen luſt te handelen; want zy betuigden de Deenen te wantrouwen / gelijk zich ook de Deenen niet onder hen vertrouwen dorſten; dieſs wierden ze genoodzaakt hooger op te zeilen. Zy vonden 'er een Haven ſchoonder dan de voorige / maar de Landaart was 'er insgelijks onhandelbaar / vermits zy de Deenen wantrouwden / en gereed ſtonden om hen te bevechten / indien ze dachten te landen. De Deenen / zich mede op hen niet vertrouwende / wilden geene landing waagen / maar voeren verder voort; en terwyl zy langs de Kuſt ſtee-

Vinde den Landaart onhandelbaar.

venden / vervolgden hen deezen Landaart met hun kleine schuitjes / waar van 'er zes betrapt wierden / en met hunne Daartuigen en den weinigen toestel aan boord gebragt. Door een derde Rede geankert / was 'er een Knecht van Lindenau, een kloekmoedig Soldaat / die zijn Meester sterk aanzocht / te bewilligen / dat hy alleen naar Land mogt vaaren / om dien Landaart naa te speuren ; voorgeevende hen door medegebragte snuitserpen te zullen bevreedigen / of zich wel te zullen redden / ingevalle zy iets quaads tegens hem ondernamen. Lindenau liet zich dan op zijn sterk aanhouden overhaalen; maar deeze Knecht / naaulijks voet aan land hebbende gezet / of wierd gevat / dood geslagen en in stukken gehouwen ; waar naa deeze Landaart achterwaarts deinsde / om door 't geschut der Deenen bevrypt te zijn. De degens en messen van deezen Landaart / waren van Hoorns gemaakt / of Tanden deezer visschen / die men Eenhoorns noemt / met steenen ingelpt en gescherpt / snydende deeze degens niet minder dan of ze van yzer en staal waren. Lindenau ziende dat 'er in dit Land niets voor hem te doen viel / zeilde weer naar Denemarken; een deezer gevange Gzoenlanders / wierd zoo wanhoopig / ziende zijn Vaderland te moeten verlaten / dat hy zich in Zee worp en verdronk. De Deenen vonden in 't wederkeeren hun vpfde schip van hen afgedwaalt; maar naaulijks waren ze vpf dagen by malkander geweest / of een opkomende storm verstrooide ze alle van een / en zagen elkander niet / dan naa verloop van een maand. Ep quamen eindelijk / naa veel gevaar uitgestaan te hebben / op den vpfden October voor Koppenhagen ten anker.

Laatste togt der Deenen naar Groenland,

De derde en laatste togt die de Koning van Denemarken naar Groenland liet doen / was met twee groote schepen / onder 't bestier van een Holsteins Kapitein / Karsten Richardsz. genoemt / verzelt van Noordsche en Yslandsche Bootsgezellen / die hem voor leidslup dienden. De Kronyk meld / dat deeze Kapitein den 12den Mey uit de Sont vertrok / zonder 't jaar aan te teekenen. Den agtsten Jury daar aanvolgende / ontdekte hy de toppen der Gzoenlandsche Bergen / maar kon het land niet aandoen / wegens het yz dat zich zeer verre in Zee uitstrekte. Op dit yz zagen ze ander opgeschooven yz / dat groote Rotzen scheenen. De Kronyk merkt hier aan / dat 'er jaren zijn / dat het yz in Gzoenland / zelf in den Zomer niet smelt. De Holsteinders wierden dan genoodzaakt weder te keeren / zonder iets verricht te hebben / te meer / dewijl ze van het andere schip door een storm waren afgeraakt / en zich alleen bevonden toen ze aan dit yz quamen.

Overgebragte Groenlanders hun ontkaal.

Om nu de vier eerste en vpf laatste van deezen Gzoenlandschen Landaart / in de twee eerste Reistogten bekomen / niet te verliezen ; staat 'er dit bericht van te melden : dat de Deensche Koning zodanige ordre had gesteld / datze byzonderlijk van allen noodzuft verzorgt wierden / en naau acht op hen geslagen wierd / doch zodanig / datze vryheit hadden te gaan waar 't hen luste. Melk / Boter / Kaas / raauw Vleesch en

raau-

raauwe Viſch was hun voedſel / gelyckerwyſs zy in hun land leefden / vermits zy zich aan 't brood en gekookte ſpyze niet gewennen konden / en noch minder tot de wyn en anderen ſmaakelyken dzank / dewyl ze niet liever als Olye of Traan dzonken. Dikmaals keerden zy zich naar 't Noozden / zuchtende uit genegentheit vooz hun Vaderland; eensmaals als 'er niet al te naau acht op gegeeven wierd / waren eenigen / die zich van hunne ſchuitjes en riemen wiſten te verzeekeren / daar mede in Zee geraakt / om 't uiterſte te waagen. Maar een ſtozm die hen beliep / tien of twalef mylen van de Sont Zeewaarts gevozdert zynde / verdwielen ze weder op de Kuſt van Schonen, waar de Boeren hen magtig wierden en weder te Koppenhagen bzagten. Dit dee toen wat naauwer acht op hen geeven / met wat minder vzyheit verzelt; maar zy wierden krank en ſtozven aan een quinende ziekte.

Drift van deezen Landaart naar hun Vaderland.

Vyf gezonden waren 'er noch overig / toen 'er een Afgezant van Spanje aan 't Deenſche Hof quam; de Koning om hem wat te vermaken / vertoonde hem deezen Landaart / en liet hen hunne vaerdigheit in hunne ſchuitjes op Zee vertoonen. Om zich de geſtalte deezer Vaartuigen wel te verbeelden / moet men op een Wevers-ſpoel denken / ter lengte van tien of twalef voeten / uit balyn-ſtrooken / ter bzeete en dikte van omtrent een vinger gemaakt / onder en boven overtrokken / met vellen van Zee-Honden of Walruſſen / en met peezen aan een genaait. Dit Geſtel heeft een ronde opening in 't midden / ter wyte van een mans middel / loopende aan weerzyde vooz en achter ſpits toe / naar evenmatigheit van de middelruimte. De kragt / en de welvoegzaamheit van het Geſtel / beſtaat aan beide einden / waar deeze balynen te zamen loopen en aan een gevoegt zyn; de opening / die van boven-krings-gewyze geſtrekt is / wiens omtrek alles van boven dekt / is van een halven omtrek van onder verzien / aan de boven omkring verbonden / gelyk een omgekeert hengzel van een kozf. Men verbeelde zich / dat de onderkant / met de zyeindens een halven omtrek maken / en dus ſpits eindigen; dat alles zoo wel hecht aan een gevoegt / en zoo wel verzien is / dat dit Vaartuig / dooz zyne lichte hoedanigheit / en welvoegzaame geſtaltheit / tegens 't geweid der baaren in een ſtozm op Zee beſtant kan zyn. Hunne Vaartuigen of Schuitjes beſchreeven.

Deezen Landaart op den bodem van deeze ſchuitjes / dooz de ronde opening neergezeten / ſtrekken hunne voeten ter een of ander einde uit / en ſtoppen deeze opening met het onderſte van hunne hemdrokken / uit Zeehonde- of Zeekalver-vellen gemaakt / die zy daar om winden; ook ſtoppen ze hunne hands-mouwen / en ſchozten 't verdere van hunne kleedaaje mede op; zulks wanneer hen op Zee / in den ſtozm de golven omwerpen / gelyk dikmaals gebeurt / 't water nergens dooz kan dzingen / noch in hun Vaartuig / noch tuſſchen hunne kleederen; dus houden ze zich altoos boven water / en redden zich beeter in den ſtozm / dan groote ſchepen. Zy dienen zich niet dan van een kleine riem / vyf of zes voeten lang / een half voet plat en bzeet aan weerzyden / die hen teffens dooz

Hoedanigheit die door dien Landaart worden beſtiert.

vooz evenwigt dient / om hun in balang te houden / en vooz een dubbele riem / om aan weerzyde te konnen bezigen. Deezen gemelden Afgezant stond verwondert / de behendigheit der Groenlanders in 't bestieren hunner schuitjes te zien. Zy steevende en kruisten met zodanig een snelte vooz elkander / dat 'er het gezicht van scheermerde / zonder datze malkander geenzins aan voozd quamen. De Koning / begeerig de snelte van een deezer schuitjes tegen een sloep t'onderzoeken / met zestien roeiers verzien; bevond men dat de sloep werks genoeg had het schuitje te volgen. d'Afgezant zond aan ieder van deezen Landaart eenig geld / welk geld elk bestreede om zich op de Deensche wyze te kleeden. Sommigen dzoegen groote pluimen op hunne hoeden / en beeden gelaarst en gespoozt den Koning hunnen dienst aanbieden / om vooz Ruiters te dienen.

en bezondere behendigheit van dien.

Niet lang bleeven ze in deeze vergenoegde luim / want ze verdielen wel haast weder in hun gewoone dzoefgeestigheit; vermits ze dan steeds op middelen dachten om weder naar Groenland te keeren / waren 'er twee van deezen / die zich in See begeeven hadden / en dooz stozm op Schonen verdielen; dewyl men ze minder dan d'andere in wantrouwden / geloovende datze zich andermaal niet weer in dit gevaar begeeven zouden; deezen echter / verzekerden zich van hunne schuitjes / om 't Noozden weder op te zoeken. Men zette hen achter naa / zulks 'er een van achterhaalt wierd / maar d'andere is ongestopffelt gebleeven / dewyl hy onmogelyk Groenland nooit heeft konnen bereiken. Telkens als deezen een kind aan 's moeders bozsten zag / had men gemerkt dat hy weende / waar uit men oozdeelde dat hy getrouwt moest zyn / en hem het missen van bzouw en kinderen dus smartelyk viel. Deezen die weer naar Koppenhagen wierden gebzagt / bewaarde men naaukeuriger dan naar gewoonte / dat hunne begeerte om weder hun Vaderland te zien / te meer gaande maakte / en echter wanhoopten nooit weer te zullen zien.

Twee stozven 'er van verdziet; d'andere twee leefden noch tien of twalef jaaren daar naa. De Deenen deeden al wat zy konden / zulks ze bzoorlyker van geest mogten wozden / geevende te verstaan / datze hen als hunne Dienden en Landsgenooten handelen zouden / waar in zy scheenen genoegen te neemen. Men trachte hen in de Kristelyke Godtsdienst t'onderwyzen / maar nooit konden ze de Deensche Taal leeren. Die geenen die naau acht op hen gaben / zagen 'er dikmaals de oogen naar den Hemel wenden / en d'opgaande Son eeren. Een van hen stozf te Kolding in Jutland, ziek gewozden / over 't Paerel-vissen in den Winter. De Mosselen in Denemarken zyn vol van Paerelgruis; deeze Mosselen vind men overvloedig in de Rivier van Kolding. Eenige leeveren somtyds synen uit / veele kleinen / en eenigen tamelyk groot en rond. Deeze Groenlander had te kennen gegeeven / dat men in zyn land Paerlen viste / en dat hy deeze Vissche wel verstond; dies bzagt hem de Gouverneur van Kolding mede / om in die Rivier Paerlen te vissen. Hier in was de Groenlander ook wel ervaaren / vermits hy als een visch

Een Groenlander op de Paerel vischery byzonder afgerecht.

viſch te water ging / en quam nooit weder boven zonder Moſſelen van ſyne Paerlen verzien. De gierigheit bragt deezen Stadtvoogt zoo verre / dat hy / niet tegenſtaande het Winter wierd / geen gedult neemen kon / de Zomer-tyd wederom af te wachten; maar om zyne Viſſcherp te vervolgen / zond hy deezen armen Groenlander als een Waterhond te water / en hy liet hem zoo dikmaals in den Winter te water gaan / tot hy ſtorf. Zyn Landsman was over dit verlies niet te trooſten. Hy vond dan middel in 't Voorjaar / met behendigheit een ſchuitjen te krygen; zich daar in begevende / paſſeerde hy de Sont / voor dat men zyne vlucht gemerkt had. Met allen voer wierd hy nagezet; maar vermits hy de voortogt had / kon men hem niet achterhaalen dan 30 of 40 mylen in Zee. Men gaf hem door teekenen te verſtaan / dat hy nooit Groenland zou bereikt hebben / maar zekerlyk in de Golven geſtoort. Hy antwoorde echter weder door teekenen / dat hy de Voorſchte Kuſt zou gevolgt hebben / tot op een zekere hoogte / wanneer hy 't alsdan dwerſch over Zee zou gezet hebben / en dus door de ſtarren zyn Land weder opgezocht; weer te Koppenhagen gekomen / ſtorf hy aan een quynende ziekte.

Dus was het einde van alle deeze ongelukkige Groenlanders. Zy waren van een kleine geſtalte / en vierkantig / bruinachtig en platneuzig van gezicht / dik van lippen en opgeſchort. Hunne Schuitjes / Riemen / Boogen / Pylen / Slingers en Kleederen zyn in Denemarken gebleven. In 't Kabinet van den Heere Wormius te Koppenhagen / word een deezer ſchuitjes bewaart; insgelyks zyn hunne kleederen uit Seehonden en Seekalver-vellen gemaakt; hunne hemden uit Viſchdarmen / en een hunner onderrokken uit Vogels-vellen beſtaande / met veeren van verſcheide verwen / als mede hunne boogen / pylen / ſlingers / meſſen / degens en werpſpiesſen / waar van zy zich in 't viſſen dienen / gewapent als hunne pylen / met geſcherpte hoorns of tanden / in 't voornoemde Kabinet te vinden. Een Groenlandſche Almenak uit 25 of 30 kleine kloſjes beſtaande / vaſt gemaakt aan een riem van Schaapeleer / welker gebruik alleen den Groenlanders bekent was / is 'er mede te zien.

Geſtalte van deezen Landaart beſchreeven.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Een Groenlandſche Compagnie te Koppenhagen opgerecht; die Schepen naar de Straat Davis zenden, en met een laading van gewaant Goudzant weder te rug gekomen, word dien ingebeelde rykdom buiten boord geworpen.

DE Koning van Denemarken de verdere Ontdekking van Groenland opgevende; waren 'er eenige Kooplieden te Koppenhagen / om

Groenlandſche Compagnie te Kop-

gaahagen opgerecht;

om deeze Vaart verder voort te zetten / die een onderlinge Maatschappy optrechtten / en onder de naam van de Gzoenlandsche Maatschappy gehandhaaft wierd / waar in mede eenige vermogende lieden traden. Deeze Compagnie zond in 't jaar 1636 twee schepen derwaarts / die in de Golf van Davis aanquamen / en in dit gedeelte van Nieuw-Groenland, aan de Kust van deeze Golf geleegen. Naaulijks waren ze daar ten anker gekomen / of agt Gzoenlanders quamen met hunne schuitjes aan boord. Op 't verdek van 't schip gekomen / leiden de Deenen Messen / Spiegeltjes / Naalden enz. Ter eene zyde van 't boort / en deezen Landaart ter andere zyde / Dosselvellen / Seehonden / en Seehalfvellen als mede veele hoorns / Eenhoorns genoemt. Wanneer 'er op eenige gezondheden die gedronken wierden / een geschut wierd gelost / verschrikte hier over deezen Landaart zodanig / datze elk om een goet heenkomen zagen / en van weerzyde overboort in Zee sprongen; komende niet eer boven water / dan twee of driehondert schreeden van 't schip. De Deenen gaven hen door teekenen te verstaan / datze weer aan boord komen zouden / met verzeekering dat hen geen quaad wedervaaren zou; dat ook door hen gelooft wierd. Zy quamen dan weer te scheep / doch niet eerder voor datze wat bedaart waren / en de rook niet meer zagen.

zenden schepen derwaarts.

Handel met de Groenlanders.

Hunne manier van handelen bestond dusdanig: zy verkooren wat hen uit der Deenen mede gebragte waaren aanstond / en leiden 't op een hoop; hier tegen bragten ze op een andere hoop / de waaren die zy daar voor geeven wilden; den een en ander bragten 'er iets by of namen 'er iets af / tot ze den koop eens waren. Middelerwijl / dat de Deenen met deezen Landaart handelden / zagen ze van hun schip een deezer Hoornvisschen / slapende op den ruigen oever van 't gras / door de Vloed opgeworpen. De Gzoenlanders vielen eerlang op deeze Visch aan / sloegen ze dood / en den hoorn of tand aan stukken / die zy aanstonds den Deenen verkochten. Deeze Visch die weerloos te land is / is echter ongemeen gevaarlijk op Zee. Zy bestryd de Walvisch / gelijk de Rinoceros den Olifant / en ze steekt met haare tand als met een speer.

Een Hoorn- of Tandvisch gevangen.

Maar deezen handeling van weinig waarde / was 't voornaamste oogmerk der Deenen niet van deezen togt. De Schipper gemerkt hebbende dat 'er aan den oever van deeze Kust / zand gevonden wierd / van kleur en zwaarte als goudt; begaf hy zich met allen over naar deezen oever / en zijn schip met dit vermeende goudt geladen hebbende / zeide tot zijn Scheeps-Volk / datze nu alle rijk genoeg waren / en keerden dus weder naar Denemarken. Een der voornaamste Leeders van deeze Gzoenlandsche Maatschappy / stond zeer verwondert over de schielijke wederkomst. De Schipper al te driftig en voorbaarig / zeide / dat hy een goude berg in zijn schip geladen had; maar hy had met een man te doen / die niet al te ligt geloovig was. Hy liet van dit gewaande goud / door de Goudsmeden van Koppenhagen een proef neemen / en deezen

Gewaand goudzant geladen.

wisten

wisten 'er geen enkel grepn goudt in te vinden. De Bewinthebber vergramt / dat hy dus dooz den Schipper om den tuin geleid was / en om te toonen dat deeze laading niets uitleverde / beval hy hem weder naar de Tont te keeren / waar zijn schip lag / het anker te ligten / en zich in de Baltische Zee te begeeven / om 'er zijn gewaant goudt nevens zijne zotternp / in alle vergeetenheit te begraven. De Schipper die genoodzaakt was hier in te gehoorzamen / 't zy dat hy geloofde al zijne welvaart in Zee gewozpen te hebben / of dat hy zig van alle opgevatte hoope versteeken zag / 't is zeker dat hy eerlang daar naa van d'een en andere ongenengte stozf. Deeze Hoofd-Reder echter / schoen hier over daar naa berouw te hebben / want men verhaalt / dat men sedert in de mynen van Noozwegen / diergelijk zand als dat van Groenland gevonden heeft / en dat 'er een ervaarner Essapeur met goed voozdeel / goudt in vond.

Wat hier over den Schipper ontmoet.

Dit was dan de laatste Reistogt die naar Nieu-Groenland wierd gedaan; en 't was in deezen togt / dat het groot stuk van den Eenhoozn wierd overgebzagt / dat des Czaars Lyfaarts zeide een Vischtand te zijn / en in Koppenhagen zes duizend Ryksdaalders wierd waardig geacht. De Deenen / dooz datze uit Groenland vertrokken / hadden twee Gzoenlanders vast gehouden / om ze naar Denemarken te voeren; in volle Zee gekomen / liet men hen op 't schip in vzyheit / maar dooz hunne gevoelige geneegentheit tot hun Vaderland / besloten ze zich in Zee te werpen / om zwemmende weder naar hun Land te keeren: waarschynlijk zijn ze onderweeg verdzonken / vermits ze te verre van land waren.

Tot dus verre is nu aangetoont / hoedanig het met Oud- en Nieu-Groenland gelegen was; Oud-Groenland, dat de Noozwegers bezeeten hebben / en Nieu-Groenland, dat de Noozwegers / Deenen en Engelschen ontdekten / naar 't Oude zoekende. De overtogt van de engte van Ysland naar Oud-Groenland is waarschynlijk gestopt / dooz't Ys / dat de felle Noozdooste winden in deeze naaute gedzeeven en op elkander geschooven heeft; zulks dat de Zeelieden / die voozmaals deeze oude Noers hielden / genoodzaakt zijn gewozden / die naar de Haap Farvel en de Golf van Davis te neemen / wiens Kust naar 't Oosten gestrekt / deeze is / die men Nieu-Groenland noemt. Geloofslijk is 't dat toen d'oude passagie van Ysland naar Groenland is gestopt / vervolgens de koers derwaart verlooren is. d'Yslandsche Kronyk geeft 'er ook zekere blyk van; zeggende: dat men halfweege Ysland en Groenland, kleine klotsagtige Eilanden vind / Gondbiurne Skeer genoemt / alle dooz Beeren bewoont / waar het ys waarschynlijk wozd ongehouden / en zoo sterk op den anderen geschooven / dat het de Zon niet ontdooyen kan: dat in gevolg van tyd zodanig een verstopping heeft gemaakt / zulks de doortogt t'eenemaal gesloten is / waar dooz de gemeenschap die men met Oud-Groenland had / voortaan is gestopt gebleeven; zoo dat men ook sedert geen tyding vernomen heeft / wat dieze Noozwegers / die Oud-

Hoe waarschynlyk de overtogt naar Oud-Groenland is gestopt.

Waar door de Vaart derwaarts is ondoenlyk geworden, en 't ook onzeker is, hoe 't met d'eerste bewoonders van Oud Groenland gelegen zy.

Groenland bewoonden / wedervaren is. Mogelijk heeft de Pest / die omtrent den jaare 1348 zoo geweldig in 't Noozden woede / en ongetwyffelt uit Noozwegen wierd overgebzagt / hen / gelijk de anderen verdelgt. 't Zou wel konnen zijn / dat Gotske Lindenau, die in zijn eerste togt zijne koers Noozdooft nam / aan Oud-Groenland was aangewreeft / en dat de twee Gzoenlanders van daar overgebzagt / afkomelingen van d'Oude Noozwegers waren; maar van deezen verzekert men / noch die uit de Golf van Davis wierden overgevoert / alhoewel ze onderling verschillende waren / datze zoo in taal als zeden / in 't minst geene overeenkomst met de taal en zeden der Deenen en Noozwegers hadden; en dat de spzaak deezer Gzoenlanders zoo veel met de anderen verscheelde / datze t'eenemaal onverstaanbaar was. Ingelijks meld de Deensche Kronyk / dat de dzie Gzoenlanders dooz d'Engelschen uit de Straat Davis overgebzagt / zoo rad spzaaken / of veel eer zoo zwaar stamerden / datze niets onderscheidelijk uitspzaaken / dan deeze twee woozden: Oxa Indecha, waar van men echter de beteekenis niet wist. Zeker is 't / dat Oud-Groenland niet dan een klein gedeelte van deeze groote Noozder-Landstreek moet geweest zijn / en dat het de naast geleegenste kust van Ysland was. De Noozwegers die deeze kust bewoond hebben / hebben zich niet verre landwaarts in begeeven / gelijk ook d'Ontdekkers van Nieu-Groenland, niet dan de Haavens en Gevers bezocht hebben / en zommige noch naauwlijks voet aan land gezet; maar men zegt dat de Deenen in hun laatsten Gzoenlandschen togt van den jaare 1636 dooz teekenen van de Gzoenlanders te verstaan kregen / dat 'er menschen van gestalte als d'Europiaanen / over 't Gebergte landwaarts geleegen / woonden / tien of twalef mylen van de Zee; dat men 'er groote Mannen vond / die groote boogen en pylen gebzuikten / doodende alle die hen te naa quamen. Deeze menschen nu / noch het land dat zy bewoonen heeft men zoo 't schynt noch nooit ontdekt; ook is de geheele uitgestrektheit van Groenland, onvergelijkelijk grooter / als wat 'er de Deenen / Noozwegers en Engelschen toen hadden van ontdekt.

Zwakke berichten dienaangaande.

ZESDE HOOFDTSTUK.

Onderzoek over de strekking van Groenland naar Tartarië en America, die echter onzeker blyft. Bericht van Spitsbergen en byzonderheden van dit Geweest. Munks Ontdekking en Overwintering, met d'uitterste ongeleegentheit verzelt, en zyn wedervaaren in Denemarken. Misslagen over zommige meeningen wegens de Bevolkers der Groenlandsche Geweesten.

Onderzoek of Groenland aan Tar-

TWee zaken staan nu onderzocht te wozden; welker eerste is: dat men noch nooit bewezen heeft / of Groenland met Asië aan de Tar-

Tartarie, of aan America greenſt.

Tartiſche Kuſt gehecht zy; de tweede / of het ingelijks aan America greenſt. Ten opzicht van 't eerſte / zoo is bekent / dat men tot noch toe met geen zekerheit zeggen kan / dat 'er een dooztogt by Nova Zembla gevonden is / om van daar den Oceaan ten Oosten te bevaaren; maar wel datze tot dus verre vruchteloos is gezocht. Deeze ſcheepsvaart / is teffens den beruchtſte Zeehelden van 't Noozden te leur geſtelt / en heeft de koers tot aan Spitsbergen bepaalt / dooz de Deenen onder de Kuſten van Groenland gereekent / alwaar de Walviſch-vangſt dooz de Biſchapers en Hollanders jaarlijks geoeffent wozd. Dolgens bericht van een Spaans Edelman Leonin geheeten / in dienſt van den eerſten Miniſter van Denemarken / toen naar Spitsbergen gezonden; zoo legt dit Land op 78 Gzaden / en wozd te recht Spitsbergen genoemt / wegens de veelvuldige ſpitſe bergen waar mede het verzien is. Deeze bergen beſtaan uit een grof keizant / en zekere gladde ſteenen / platachtig gelijk ſchaliën of lepen / den een op den ander leggende. Zy komen uit kleine ſteentjes en uit het keizant voozt / dooz de winden op elkander geſchooven. Zy waſſen bpna oogzienlijk / en jaarlijks wozden 'er nieuwen dooz 't Scheeps-Volk gevonden. Leonin zich landwaarts begeeven hebbende / vond 'er niet dan deeze ſpitſe bergen / en eenige ſteedieren. Hy was niet weinig verwondert / boven op een deezer bergen / een nypi van Zee geleegen / een kleine ſcheepsmaſt te vinden / aan 't eene einde van een katrol verzien; mogelijk dat de Zee eertyds nabp deezen berg was geleegen / en dat dit een aloud overblipfſel van een ſchipbreuk mogt geweeſt zyn. Men vond 'er wel Wetland / maar zoo kozt van gras / dat het naaulijks boven d'aarde uitſtak; eigentlijk zou men 't geen aarde komen noemen / vermits alles uit kleine ſteentjes beſtaat. Tuſſchen deeze ſteentjes en 't kozte gras / waſt een ſoozt van mos / gelijk by ons op 't geboomte groeit / waar van deeze ſteedieren hun voedſel vinden / en zoo vet van wozden. Dit Land is onbewoont / en ook onbewoonbaar van wegen de koude; want / ſchoon 'er de Zon in vier maanden niet ondergaat / en datze in zes weeken den Horizont / tot omtrent van negen tot elf en een halve graad / niet nadert / echter is 'er de koude ſcherper / warneer de Zon helder ſchynt / en flikkert; waar van de reden is / dat als dan de lucht ſpinder zy / en by gevolge kouder moet zyn. Naaulijks is 't by deeze bergen te harden / vermits 'er zodanig een koude uitdamping gevoelt wozd / dat men 'er eerlang bevziezen zou. Om zich hier tegen te verzien / moet men plaatſen verkiezen / die dooz de Zon van alle zyden beſcheenen wozden. In dit Gewest onthouden zich veele Beeren / doch alle wit / en zyn ook meer in 't water dan op 't land aan te treffen. Men vind ze in ruime Zee / en klauteren op de Yſſchotſen. In Zee omtrent Spitsbergen, onthouden zich veele Walviſſchen; men vind 'er van 100 voeten langte / de middelmatigen zyn van 50 voeten of ook wel kleinder; geopend zynde / vind men in de maag deezer Viſſchen / niet dan omtrent tien of twaalf handen vol

Bericht van de geſteltheit van Spitsbergen gegeeven.

kleine Corretjes of Vliegen / en een weinig groen kruid / van de gronde der Zee opgewurpen. Maar allen schyn leeven deeze Walvisschen van dit opgewoxpen aas. De Zee is somtyds zodanig bezet van dit ongedierte / dat 'er het water troebel van is; en 't is alsdan een teeken voor de Visscherp / dat 'er de vangst goed zal zijn / want de Walvisschen in dusdanig water hun aas vinden. Men vangt 'er alsdan zoo veel van deeze Visschen / dat men al de Traan daar van gekookt niet teffens mede voeren en laaden kan / maar genoodzaakt is een gedeelte aan land over te laten / om 't volgende jaar van daar af te haalen. Aanmerkelijk is 't dat de verrotting in dit Land geen plaats heeft. De Lyken voor dartig jaaren begraaven / vind men 'er noch t'eenemaal onbergaan / en in die staat / als toen ze eerst den geest gaven. Voor eenigen tyd heeft men 'er eenige Lootzen gebout / om de gekookte Traan daar in op te leggen / en deeze vind men 'er noch byna in dezelve staat / als toen ze getimmert waren. Dat 'er de Dooden in deeze Noxder Gewesten dus ongeschonden in weezen blyven / en de levendigen krank woxden / getuigt deezen Leonin in zijn eigen persoon / die van deeze Reisztogt verkleumt van koude t'huis gekomen / eerlang daar naa stoxf. De Vogels die dit Gewest uitleevert / zijn niet dan Zeevogels. Veele Endvogels woxden 'er gevonden / en op Spitsbergen aan den Vogelhoek een meenigte andere soorten / waar van noch veelen onbekent / en eenigen van beek en pluimen de Papegaapen gelijk zijn / hebbende pooten gelijk de Eenden. Men getuigt 'er van / dat deeze Vogelen zacht en aangenaam van zang zijn / en wanneer ze gezamentlijk zingen / een overeenstemmend gezang op Zee uitmaken.

Byzonderheden van dit Gewest.

Op de Walvischvangst vertrekken de schepen gemeenlijk uit Holland in 't laatst van Apxil; komen gemeenelijk in Jump omtrent Spitsbergen ten anker / en vertrekken wederom half Augustus. Het pys belet deezen aankomst eerder dan in deezen maand / en het verblijf niet langer dan gezegt is. Men vind in deeze Zee Ysbxokken / ter dikte van zestig / zeventig en tagtig voeten; want op eenige plaatsen legt het tot aan den grond / en als gantsche Ysbergen opgestapelt / die hun hooge kruinen uit Zee opsteeken. Dit pys is klaar en doorschynend als glas. Het gevaarlykste voor deeze Zeevaart is / dat 'er eenige maalstroomen het pys te gronde doen zinken / en vervolgens weder boven dxyven.

Zwaare Ysbrokken voor Spitsbergen.

't Moet niet weemt schynen / dat men telkens in onzekerheit blijft of Groenland met Asië en Tartarië gemeenschap heeft of niet. De afstand der wederzydsche Zeën / d'onzekerheit het pys gesmolten te vinden / de gevaarlijke schipbxeuken die dit pys konnen vexoxzaken / d'onevaarentheit der hoexssen en streeken / de woeste ongebaande dooztogten / en wat noch meer hinder bybxengt / is dat 'er nergens ontzet en geenzins lyfberging te hoopen is; alle deeze veelvuldige zwarigheden gezamentlijk / dwarsboomen de naauheurige voornemens en weerhouden hen de moeiten t'ondergaan / om deeze ontdekking te doen.

Waarom de strekking van Groenland naar Tartarië onzeker blyft.

De-

Dezelfde zwarigheden / en dpgevolge dezelve onzeekerheit / doen zich mede in de tweede geſtelde zaak op; te weeten: of Groenland aan America grenſt of niet; dit zal dooz 't verhaal van Munks ſcheepstogt blpken. De Koning van Denemarken / gelaſte Jan Munk een dooztogt naar Oost-Indiën / dooz de Straat of Zee die America van Groenland ſcheid / te doen. Een Engelsman / Hudzon genoemt / deeze Straat en Zee eenigen tpd te vooren ontdekt hebbende / had ingelpks dit voornemen; maar hp is op deezen togt gebleeven; zonder dat men weet hoe en waar. Zeker is 't dat hp bp deeze gelegenheit den reukeloozen Icarus navolgde / maar zijne vleugels bevzooren eer / dan datze dooz bzanden der zon affmolten en hp in deeze hagchelijke onderneeming in Zee dompelde. Echter is d'uitkomſt van zijn beſtaan daar in met Icarus overeengekomen / dat deeze Straaten Zee de Straat en de Golf van Hudzon is geheeten. als mede naar America.

Munk vertrok den 16 May 1619 met twee ſchepen uit de Zont / en quam den 20ſten Junp aan de Kaap Faruel aan te landen / dus genoemt / mogelijk / om dat wanneer men dezelve voorbp zeilt / in een andere Waereld ſchpnt over te ſteeken / en dieshalven Vaarwel aan zijne Vzienden zegt. Deeze Kaap op 60½ graad geleegen / is den Uithoek van een bergachtig Land / van ſneeuw en ps bedekt. De geſtalte hier van te beſchrpven zou noodeloos zijn / nademaal deeze ſneeuw en 't ps een geduurige verandering van gedaante verooraken / vermits ook desſelfs wit ſchpnſel de oogen doet ſcheemeren. Kapitein Munk aan deeze Kaap gekomen / ſtelde koers West ten Noorden / om de Straat van Hudzon in te loopen / en vond 'er veel ps / dat hp mpde / niet tegenſtaande hp noch in ruime Zee was. Hp erinnerde zich het gevaar dat anderen ter deezer plaatſe hadden uitgeſtaan / naar 't Weſten hunne koers neemende / veroozzaakt door 't ps en de ſtroomen / die geweldig op de Kuſten van America aandzingen. Hp verhaalt dat het 's nachts op den 8 Julp / aldaar zoo ſterk miſte en vzoor / dat al het ſcheeps-touwerk en 't want zoo dik van ps bezet wierd / datze 'er geen gebzuik van konden neemen; en voegt 'er bp / dat het den volgenden dag / omtrent 's namiddags ten dzie uuren / weder zoo warm en heet wierd / datze genoodzaakt waren in 't hemd te gaan. *Munk* op deeze ontdekking uitgezonden.

De Straat Hudzon ingeloopen / wierd ze dooz hem de Straat Chriſtiaan geheeten / ter gedachtenis van den Koning van Denemarken zijn Meeſter / en hp lande den zeventienden derzelver maand / aan een Eiland / aan de Kuſt van Groenland geleegen. d'Uitgezondenen om dit Eiland naa te ſpeuren / bzagten bericht / datze wel voetſtappen van menſchen gezien hadden / doch niemand gevonden; maar den volgenden dag / een troep deezer Landaart ontmoetende / waren die zeer verbaaſt de Deenen te zien / en verburgen hunne wapenen achter een hoop ſteenen / nahp de plaatz daar zp waren. Zp naderende / beantwoozdden ze den Deenen met de begroeting aan hun gedaan / en gaven echter zozgvuldig acht / datze zich tuſſchen de Deenen hielden en de plaatz waar ze hun- loopt de Straat Hudzon in.

alwaar hy eenige inwoonders ontmoet.

hunne wapenen verbuygen hadden; maar de Deenen wisten hen in 't wederheeren zoo lang op te houden / dat zy deezen heuvel wonnen / waar zy een hoop boogen / pylen en ander geweer vonden. Deezen Landaart hier over ontzet / zwoeren ze de Deenen / zoo dooz teekenen als smeekingen / hun onderwerpelijk te zullen zijn / wilde men hen weder geeven wat men ze ontnomen had. Zy gaven dooz gebeerden te verstaan / dat zy van de jagt leefden / datze dooz deeze wapenen hun geneeren moesten / en datze hunne kleederen dooz dezelven missen wilden. De Deenen medelijden met hun hebbende / gaven hen hunne wapens weder; toen wierp zich deezen Landaart dooz hen op de knien / en bedankten zeer heuschelijk dooz de genoote gunst. De minzaamheit der Deenen tegen deezen Landaart / ging noch verder; zy leiden hunne Waaren ten toon / en gaven hen 't schenken van verscheide beuzelingen / waar naa dien Landaart greetig was / en zeer vergenoegt. In mangeling bzagten ze den Deenen veele soozten van Vogelen / en spek van verscheide Visschen. Een van hun / het oog op een spiegeltje gewozpen hebbende / en zich zelve daar in ziende / stond verbaast / nam het spiegeltje / stak het bp zich / en nam de vlucht: over welk bedzpf de Deenen lachten / en mede niet min / wanneer alle d'andere van dien Landaart / iemand van hun Scheeps-Volk om den hals vielen / en hem allerlei liefkoozerp beweezen / als of ze hem lang gekent hadden; en zulks / om dat hy zwart hair had / een platneus was / en bzuin van vel / of dat hy hen eenigzins geleek.

en met hen gemeenschap houd;

Munk vertrok dan den 19 Julp weder van dit Eiland; en onder zeil zynde om zijne koers te vervolgen / wierd hy genoodzaakt dooz 't pz weder in dezelfde haven te ankeren; maar wat pver hy aanwende / men zag 'er geen Eilanders meer. De Deenen vonden 'er wel langs den oever eenige netten gespannen / waar aan zy messen / spiegeltjes en andere snuisterpen hingen / dooz deezen Landaart wel begeert; maar niemand quam weerom: 't zy datze vooz de Deenen bevzeest waren / of dat het hen uitdzukkelijk dooz een soozt van Hechter of Overste verboden was / met hun te handelen. Munk geen menschen vindende / ving een meenigte Heedieren in dit Eiland / en noemde de Zeeboezem Reinsundt, dat Golf der Heedieren beteekent / en de haven waar hy ten anker lag Munkenes of Munnikshaven. Dit Eiland is op 61 Gzaden 20 minuten gelegen. Hy rechte daar de naam en wapens van den Koning zijn Meester op / en vertrok den 22 Julp. Toen stond hy zoo een hevige stozm uit / en 't pz stiet zoo geweldig tegen de schepen / dat hy zig te naauwer nood bergde / op den 28 dezelver maand / tusschen twee Eilanden / waar op alle de ankers uitgewozpen hebbende / zijne schepen aan 't land vast taakelde / vermits deeze haven niet al te veilig was. Toen 't ebde / lagen de Deenen dzoog in den modder / en als de vloed quam / wierd 'er zoo veel pz op de schepen aangedzongen / datze in grooter gevaar van schipbzeuk waren / dan in d'openbaare Zee / indien ze zich met groote

komt in Munkshaven ten anker;

zoig

zoʒg en veele moeiten daar tegen niet hadden verzien. Tuſſchen deeze Eilanden lag een groot Ijsveld / ter dikte van 22 vademen / dat van de wal in twee ſtukken afſchoot; deeze beide hzokken vielen van weerzyde in Zee / die in 't vallen zodanig een geweld in 't water maakten / dat het weinig ſcheelden / of een hunner ſloepen zou omgeſlagen hebben. In beide deeze Eilanden vonden ze geen menſchen / maar wel voetſtappen en andere teekenen / dat 'er die waren of hadden geweeſt. Ey vonden 'er eenige mineraalen, ingelijks Talk / waar van zy eenige vaten vulden. Hoby deeze twee Eilanden / waren 'er anderen / alle zoo 't ſcheen bewoont / maar zoo ongenaakbaar / dat 'er de Deenen niet konden aanlanden. Deeze Eilanden lagen op 62 Gzaden 20 minuten / en 50 mylen vooz de Straat Chriſtiaan of Hudzon. Kapitein Munk noemde de Golf of Straat / waar hy aanlande / Hareſunt, dat Golf of Straat der Haazen betekent / wegens den overvloed van Haazen op dit Eiland gevonden. Alhier een Standaard van Chziſtiaan den vierden Koning van Denemarken opgeregt hebbende / vertrok hy van deeze Eilanden den 9 Auguſtus / ſteevende Weſt-Zuidweſt aan / met een Noozdweſte wind / en quam den tienden aan de Zuidkuſt van de Straat Chriſtiaan ten anker / dat de Kuſt van America was. Van daar weer vertrokken / vond hy een groot Eiland / aan de Noozdweſt-kuſt / dat hy Sneeuland noemde / nademaal het met ſneeuw bedekt was. Den 20 Auguſtus nam hy zyn koers Weſt ten Noozden; en toen hield hy de rechte koers / op 62 Gzaden en 20 minuten; maar 't miſte zoo ſterk / datze geen land konden bekennen / ſchoon de Straat Chriſtiaan (zegt den Schzyver) niet meer dan 16 mylen bzeed was; waar upt blykt datze op andere plaatſen bzeeder zyn moeſt. Munk liep in deeze Straat tot in Hudzons-Bay, welker naam hy veranderde / gelyk hy mede de Straat had gedaan / en gaf ze twee naamen in de plaats van een. Het gedeelte naar America geleegen / noemde hy Mare Novum, en Mare Chriſtianum dat zich naar Groenland ſtrekte / vooz zoo veel deeze Kuſt Groenland mag wozden genoemt. Hy hield zoo lang als 't wezen kon / zyne koers Weſt-Noozdweſt / tot hy de hoogte van 63 Gzaden 20 minuten bereikt had / waar het hy hem weerhield / en noodzaakte aan de Gzoenlandſche Kuſt t'overwinteren / in een haven / dooz hem Munks Winterhaven genoemt / noemende deeze Kuſt Nieu-Denemarken. Van twee Eilanden maakt Munk in de Zee van Chriſtiaan gewag / die hy Zuſters Eilanden noemt / en van een ander van grooter aangeleegentheit / omtrent Mare Novum geleegen / Dixes Oeuland geheeten. Hy raad die geenen die de Straat Chriſtiaan bevaaren willen / zich zoo veel mogelijk is / in 't midden van dezelve te houden / en zulks wegens de ſnelle ſtroomen / ter eene en andere Kuſt te vinden / veroozzaakt dooz de tegen elkander aanloopende Vloeden van den Oceaan en de Zee van Chziſtiaan; waar in het ongemeene zwaare ys / zodanig een parſſing verweekt / dat 'er de ſchepen geenzins beſtand vooz zyn. Hy zegt dat d'Ebbe en Vloed van de Zee

Ontdekt eenige Eilanden,

en word genoodzaakt in Munks Winterhaven t'overwinteren.

van

van Chriſtiaan / geſtadig alle vyf uuren naar den loop van de Maan gemaatigt is.

't Was dan den 7 September toen Munk in Munks Winterhaven ten anker quam; hy verzekerde zijne ſchepen vervolgens voor den aandzang van 't yſ / in een haven naby de eerſte geleegen / en kalefaate die zoo veel mogelijk waar. Middelerwijl verzorgden zich zijn Scheeps-Volk van alles wat noodig was / om tegen den invallenden Winter in ſtaat te zijn. Deeze Have / wierd door een uitwatering van een Rivier gemaakt / die in de maand October noch zonder yſ was / ſchoon de Zee echter op veele plaatſen al geſlooten lag. Kapitein Munk verhaalt / dat hy den 7den van deeze maand met een ſloep de Rivier opvoer / maar kon niet meer dan anderhalf myl opwaarts vaaren / wegens keiſteenen die deeze Rivier ſtopten. Vervolgens verzelt van een gedeelte van zijn Volk / trok hy drie of vier mylen landwaarts in / om menſchen t'ontdekken / doch te vergeefs. Door een anderen weg wederkeerende / vond hy een opgerechte yzeede ſteen / waar op een afbeeldſel geſchildert was / gelijk de Duivel wordt verbeeld / met klaauwen en hoorns. Naaby deeze ſteen was een vierkant plek / omtrent van 8 voeten / rondom met kleinder ſteenen bezet. Ter eene zyde van dit vierkant / vond men een grooten hoop kleine gladde keiſteentjes / met boom-mos vermengt; ter andere zyde van 't vierkant / was een platte ſteen / op twee andere ſteenen geleegen / gelykende een Autaar / en op dit Altaar lagen twee kleine houtſkoolen / kruiſlings op elkander. Schoon nu Munk niemand onderweeg vond / echter zag hy op veele plaatſen diergelijke Altaaren / met houtſkoolen gelijk het voorgaande / en overal waar deeze Autaars ſtonden / vond men voetſtappen van menſchen / waar uit bleek / dat d'Inwoonders van dit Geweſt by deeze Altaaren quamen om te offeren / en dat deeze offering door vuur geſchiede. Overal waar deeze voetſtappen gevonden wierden / zag men afgeknaagde beenderen / mogelijk waren 't die van de geofferde beeſten / welker overſchot deezen Landaart / rauw / gelijk honden inſlingerde. Hy zag ingelijks in 't doortrekken van Boſſchen / veele omgehakte boomen / door yzere werktuigen of by-len omgehouwen. Maar wat hem noch meer verzeekering gaf / dat dit Geweſt bewoont wierd / was / dat men 'er kenteekens van hutten vond / die aldaar geſtaan hadden / waar by noch ſtukken van Beere / Wolve / Harte / en Geitevellen gevonden wierden / als mede van Zee-honden en Zee-kalveren / die tot dekſel deezer hutten gedient hadden. Deezen Landaart leefde zoo 't ſcheen gelijk de Scyten / en verplaatſten zich als de Laplanders.

Men verzorgt zich van alle noodwendigheit.

Munk doet een Landtogt,

maar vind geen menſchen.

De Deenen zich middelerwijl van alle behoefte verzien hebbende / verzagen hun ook van brandhout / en wild tot hun onderhoud. Op den 27 November vertoonde zich drie onderſcheide zonnen aan den Hemel / en men vernam toen / dat de lucht in dit Geweſt zeer dik en grof was. op den 24ſten January des volgenden jaars / verſcheenen 'er twee niet

Verſcheide verſchynſelen van Zon en Maan gezien.

min

min duidelijk als de voorgaande; en op den 20ſten December tuſſchen beide de verſchynzelen / 's avonds ten agt uuren / was 'er een eclips in de Maan; ter zelver tyd zag men ze geduurende twee uuren omringt / van een zeer helderen omtrek / waar in zich een kruis vertoonde / dat de Maan in vier deelen ſcheide. Deeze verheffelingen duide men voor quaade voorteekens / van alle daar op gevolgde wederwaardigheden / die de Deenen ſtonden over te komen.

De Winter was 'er zoo ſtreng en fel / dat men 'er ys vond ter dikte van 300 en 360 voeten. Het bier en de wyn / als mede de zuiverſte ſpaanſe wyn en ſterkſte brandewyn / bevroor tot den bodem toe in de vaten; van de houde borſten de hoepels aan ſtukken / verooraakt door 't zwellen van 't opgeſloote vocht / dat in ys veranderde / en met bylen aan ſtukken gekloofd / geſmolten wierd om te drinken. Indien uit onachtzaamheit 's avonds vergeeten was / het water in tinne of kopere kannen en kruiken uit te gieten / vond men ze den volgenden dag gebrooken / uitgelekt / en in ſteede van water / ys. Dit ſtrenge Saaizoen / dat de Metaalen niet ſpaarde / verſchoonde noch min de menſchen. De Deenen wierden ziek / en de ziekte vermeerderde onder hen met de houde. De buikloop taſte hen zoo geweldig aan / datze daar door t'eenemaal afgemat / zodanig weg ſtorven / dat de Kapitein in den aanvang van de maand Maart / genoodzaakt was zelf mede de wacht af te loſſen. In 't naderen van 't Voorjaar vermeerderde deeze ziekte / in plaats dat ze afneemen zou. De ſcheurbuik taſte hen zoo hevig aan / datze niet dan geweikt brood eeten konden. De laatſt geſtorvenen / wierden in de maand May / boven alle deeze broevige bezoekingen / noch voor hun ſterven zodanig door de Koodeloop aangetaſt / dat hen zoo ſmertelijk viel / als of ze met meſſen geſtooken wierden. Ten laatſten konden de Lyken niet meer begraaven worden / vermits 'er niemand krachten had / om deezen laatſten pligt te doen. Ook ontbrak den overigen zieken brood / en zy wierden genoodzaakt eenig voedzel in de ſneeu te zoeken / waar zy een ſoort van braambeſſen vonden / die hen noch eeniger maaten verfriſten en voedzel gaven. Den 12 April merkte men als een ongemeene dag aan / vermits het regende / terwyl men in zeven maanden geen regen in deeze Gewesten vernomen had. In 't Voorjaar quamen 'er weer duizenderlei Vogelen te voorſchyn / die geduurende den Winter niet vernomen wierden / en door deeze zieltoogende zieken / wegens hunne zwakheit / niet konden gevangen worden. Omtrent half May zagen ze wederom Zwaanen / Endvogels / en een onnoemlijke meenigte kleine Ruiſvogeltjes; insgelyks Zwaluwen / Veldhoenders en Houtſnippen / als mede Ravens / Valken en Arenden. Den 4 Jung wierd eindelijk Kapitein Munk mede ziek / hy hield het bedde / vier gantſche dagen zonder eenig voedſel te nuttigen; zich ter dood bereidende / maakte hy zyn Teſtament / waar in hy den Reizigers verzocht zyn ligchaam te willen begraaven / en zyn gehoude Dagregiſter den Koning van De-

Overſtrenge Winter,

Waar op de ziekte onder *Munks* volk toeneemt,

en veele ſterven.

Munk ziek geworden, blyft echter met twee van zyn Scheeps-Volk over.

nemarken te behandigen. De vier volgende dagen / gevoelde hy zich wat sterker / stond op / om te zien / of zijn overgebleeven volk dood was / of dat 'er noch eenigen in 't leven waren ; hy vond 'er niet meer dan twee in 't leven / van de 64 die hem verzeld hadden. Deeze twee arme Mattroozen / verheugt hunnen Kapitein weder te zien / quamen hy hem en leidden hem by 't vuur / alwaar hy weer een weinig bequam. Zy moedigden elkander aan / en beslooten hun leven noch zoo niet op te geeven / maar (och arm!) ze wiste niet waar van te bestaan. Zy wierden te raade de sneeu om te spitten / en 't kruid te eeten dat zy daar onder vonden. Gelukkig vonden ze toen zekere wortels / die zy aten / en hen zodanig versterkten / datze in weinig dagen herstelt wierden. Den 18 Juny byak het ys / en zy vischten toen / schol / forellen en zalm. Door 't vissen en jaagen zich weer versterkt ziende / vatten ze weder moed / en beslooten / niet tegenstaande hunne zwakke gesteltheit / om de Zeen en alle gevaaren van dien t'ondergaan / ten einde wederom in hun Vaderland mogten aanlanden. Toen wierd het allenks wat warmer weer / met regen vermengt ; en zy verlieten hun groot schip / begaven zich den 16 July in hun Fregat. Uit deeze hunne Winterhaven gezeilt / vonden ze de Zee van Christiaan noch vol ys dryven / verlooren hunne sloep / en hadden veel moeiten hun schip te bestieren / want het roer byak ; midlerwijl datze met deeze ramp te herstellen bezig waren / bonden ze hun schip aan een dikke Ys-schots / die met de stroom voort dreef. Munk deeze Ys-schots verliezende / dewijl ze smolt / vond by geval zijne sloep wederom / nadat hy die tien dagen was quyt geweest. Eyndelijk passeerde hy de Straat Christiaan , bereikte de Kaap Faruel , en quam dus in den Oceaan / daar hy den 3 September een geweldige storm uitstond / waar in hy dacht te blyven : want hy was met zijne twee Mattroozen zodanig afgemat / datze hunnen arbeid opgaven / en 't op Godts genaade lieten dryven. Hunne Raa byak aan stukken / en 't zeil raakte buiten boord / datze met d'allergrootste moeiten weer kreegen. De storm voor eenige dagen bedaart zijnde / quamen ze den 21 September in een haven van Noorwegen aan / waar zy 't met een stuk van een Anker / dat hen noch overig was / ter keede leiden / geloovende nu behouden te zijn ; maar zy wierden den zelfden dag in deeze haven zodanig van een storm beloopen / datze zich noch nooit in grooter gevaar van te vergaan hadden gezien ; echter wierden ze noch gelukkig gered / want ze vonden noch berging tusschen de Rotzen / bereikten 't land en herstelden alles zoo veel doenlijk was ; eenige dagen daar naa quamen ze met hun Fregat in Denemarken aan te landen. Munk van zijne Reistogt den Koning verslag gedaan hebbende / wierd 'er zeer wel ontfangen / vermits men hem al verlooren had geacht.

Vinden zich in een ellendigen staat ;

begeeven zich eindelyk t'scheep, om weder naar 't Vaderland te keeren.

Komen in den Oceaan, staan een geweldige storm uit,

en eindelyk in Denemarken aan te landen,

Munk besluit een tweede togt te doen.

Dit scheen 't einde der ongelukken van deezen Kapitein te zijn ; maar een zeldzaam geval hem overgekomen / is waardig verhaalt te worden. Hy vertoefde eenige jaaren in Denemarken / alwaar hy midlerwijl overdacht /

dacht / de misſlagen dooꝛ hem in zijne Reistogt dooꝛ onkunde der plaatſen begaan ; en naaſpeurende zijne gedachten over de mogelijkheit van den dooꝛtogt te vinden / die hp ten Nooꝛdweſten zocht ; zoo dzong hem den pver dezelfde togt weder te hervatten. Dit niet alleen konnende volbzengen / wierd 'er een Reederp opgerecht / uit eenige Edellieden en dooꝛnaame Buzgers beſtaande / zulks men twee ſchepen / onder 't beſtier van deezen Kapitein Munk uitruſte. Men dooꝛzag zich in alle de voorige wederwaardigheden en ongelegentheden hen in den eerſten togt overgekomen / en men ſtond gereed deezen tweeden togt te waagen / wanneer de Koning hem op den dag van zijn vertrek begeerde te ſpzeeken. Van 't eene geſpzek in 't ander geklomen / verweet hem de Koning / dat d'eerſte togt dooꝛ 't qualijk beſtier was te leur geſtelt / waar op de Kapitein wat te bzpmoedig antwoozdende / de Koning hem met zijn rotting op den booſt ſtiet. Munk over deeze verſmaadelijke bejegening geraakt / ging naar huis / en te bedde leggen / zulks hp tien dagen daar naa van wanhoop en honger ſtoꝛf.

zyn vreemt Vooꝛval,

en Dood.

Om nu een beſluit over deeze twee onderzochte zaaken te màaken ; volgt 'er uit / als aangeweezen is / dat 'er een lange en bzeede Straat / en vervolgens een ruime Zee / tuſſchen America en Groenland zp ; en nademaal men noch onkundig is / waar deeze Zee eindigt / blpft men dan in onzekerheit of Groenland aan America grenst / of niet. Waarſchpnlijk is 't laatſte / naardien Kapitein Munk geloofde / dat 'er een dooꝛtogt in deeze Zee naar 't Ooſten was ; waar op hp verſcheide aanzienlijke perſoonaadjes in Denemarken aanmoedigde / een Maatſchappp wegens d'ontdekking deezer dooꝛtogt op te rechten.

Verder onderzoek en beſluit over d'aangrenzing van Groenland ;

Men wozd dan ook teffens een misſlag gewaar / in een zeker Schzpver over den Oozſpzong der Amerikaanſche Volkeren / die hp uit Groenland, en d'eerſte bewoonders van Groenland, uit het Koningrpk Nooꝛwegen doet vooꝛt komen ; waar dooꝛ hp beſluit / dat de eerſte bevolkers van America, Nooꝛwegers zijn geweeſt : zulks 'er dooꝛ een zekere gemeenſchap / die men zich inbeeld / en laat vooꝛſtaan / dat 'er tuſſchen eenige Amerikaanſche woozden / die op Land en Land eindigen / met de Duitſchers / Lombarden en Nooꝛwegers een overeenkomſt is ; en wat de zeden aangaat / die hp tuſſchen d'Amerikaanen en Nooꝛwegers vermeent overeen te komen / acht hp uit d'Aloude Duitſchen van Tacitus ontſpzooten te zijn. Dat deeze Schzpver zich vergist / blpkt uit dit volgende ; Eerſtelijk : overmits de Nooꝛwegers d'eerſte bevolkers van Groenland niet zijn geweeſt / als uit d'Ontdekking wozd beſpeurt ; en nademaal de Heer Wormius, ongemeen in d'Oudheit van 't Nooꝛden ervaaren / gantſch andere gedachten van den oozſpzong der Amerikaanen met de Gzoenlanders heeft / vermits hp gelooft dat de Skrelingers, de oozſpzonkelijke Landaart van Gzoenlands Weſterbug uit America gekomen waren. Ten tweeden / zoo vergist zich de Schzpver / nademaal 'er gen of weinig ſchpnbaarheit gevonden wozd / dat Groenland aan

Waar by eenige misſlagen worden aangewezen,

America grenſt; en dat de dooz- en overtogt van 't een en ander geſtelde/ zoo bekent niet is geweeſt/ noch ook zoo mogelijk niet/ als hy zich inbeeld. Ook is 't een misſlag/ dat 'er gantſch geen overeenkomſt in de taal en zeden der Groenlanders en Noorwegers zou zijn; en indien hy wil dat de Noorwegers hunne taal en zeden den Amerikaanen hebben mede gedeelt/ moeten ze alsdan van elders anders/ dan door Groenland, naar America overgekomen zijn.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Yslands ſtrekking en uitgeſtrektheit beſchreeven. Wie d'eerſte Ontdekkers waren. Geſteltheit van 't Eiland en hoedanig van aart; 't kan door eigen vruchtbaarheit en ontbeering van veele noodwendigheden niet beſtaan, maar is van grasryke Weiden verzien. Meeren en Fonteinen van een zeldzaame kracht en werking aangemerkt. De Vuurbraaker Hecla beſchreeven; en verſcheide bygeloovige ſtaaltjes van zyne uitwerkſelen bygebragt.

VErmits we d'achtereendolgende Ontdekkingen van Oud- en Nieu-Groenland reeds hoztelijk hebben aangeweezen/ luſt het ons 't van ouds beruchte Ysland, voor deeze wyduitſtrekkende Landſtreek gelegen/ meede eens te beſchouwen; nademaal we hier door gelegentheit vinden zullen/ om veele aanmerkelijke zaaken voor te ſtellen.

Strekking van Ysland aangeweezen.

Dit Eiland/ onder de * Noord-Pools-kring tuſſchen de kuſten van Noorwegen, d'Eilanden Hitland en Fero, en Groenland, in den Deucaledoniſchen Oceaan geleegen/ ſtrekt zich tot op 13 Graden 30 minuten lengte/ en 65 Graden 44 minuten breete. Deeze ſtrekking is genomen in 't Noorderlijk Bisdom Hola genoemt/ zoo men acht door Biſſchop Gundebrand de Thorlak, die een Leerling van Ticho Brahé is geweeſt/ en een groot Sterrekundige. In lengte ſtrekt zich dit Eiland van 't Ooſten naar 't Weſten/ en in breete van 't Suiden naar 't Noorden uit. Om deeze uitſtrekking wel te begrypen: men acht het tweemaal zoo groot als 't Eiland Sicilië te zijn. Eenige Aardkloothenners/ hebben dit Eiland voor 't aloude Thule gehouden; d'eerſte Ontdekker was een Noordſche Kaapvaarder/ onder de Regeering van Harald Harfager, Koning van Noorwegen/ en gaf het de naam van Sneeuland. In den jaare 874 wierd het naaukeuriger door den Zweed Gardanus ontdekt/ noemende het Gardasholm, in 't Zweeds Gardanus Eiland beteekenende. Vervolgens wierd het in den jaare 892/ wederom door een Noorweger Flocco genoemt/ bevaaren/ van wien dit Eiland de naam van

Wie d'eerſte Ontdekker word geacht.

* Circulus Arcticus.

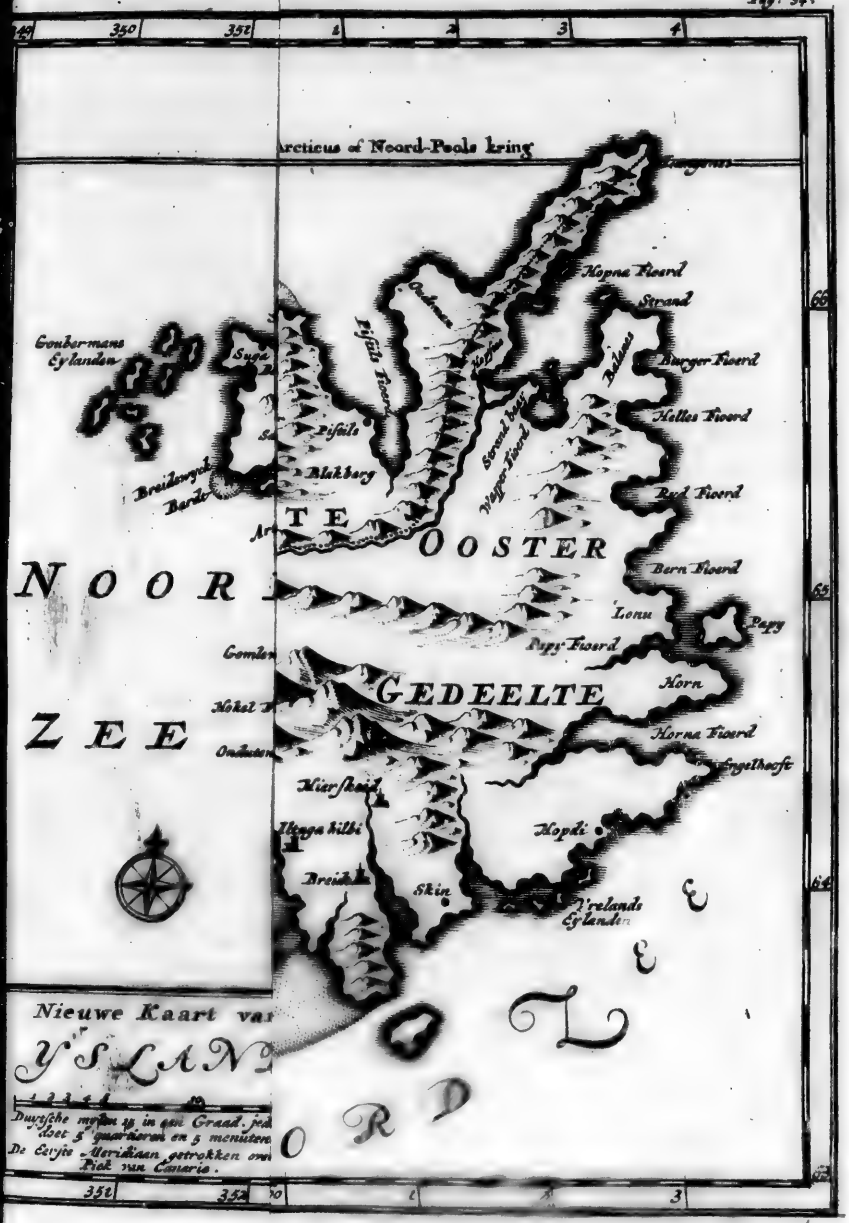
arcticus of Noord-Poole kring
Hopna Fiord
Strand
Burger Fiord
Helles Fiord
Bud Fiord
Bern Fiord
Lonu
Papy
Papy Fiord
Horn
Horna Fiord
Engelhoofd
Hopdi
Skin
Ysselands Eylanden
Gouvermans Eylanden
Pisfils
Blakbery
Breidavyk
Berdo
Fisfils Fiord
Stroud bay
Wagger Fiord
Balsen
TE OOSTER
GEDEELTE
NOOR
ZEE
Gomler
Nokel
Onduten
Kiarfhaid
Ihoga hilbi
Breidh
Nieuwe Kaart va
Y'SLAN
O R D
L
Duytſche mylen 15 in een Graad, jed
doet 5 quartieren en 5 menuten
De Lotſie-Meridiaan getrokken om
Piek van Canarie.
66
65
64
350
351
352
1
2
3
4

350
351
352
353
354
355
356
357
358
Grims
Kaap de Noord
Strauumes
Sundewyk
Rak baay
Kraleidewyk
Dragoens
Rotel baay
Inu bay
Zee Gronden
WESTER GEDEELTE
Iokuls Fioerd
Nord Fioerd
Ysc Fioerd
Gouvermans Eylanden
Suga
Grune
Kalla Fioerd
Belungerwyk
Kalla
Sandava
Kolla
Biank
Orgel bay
Breidewyk
Gils
Fioerd
Barde
Arnar
Patrix Fioerd
NOORD
ZEE
Eyrbals Hola
Eyrl Preslan
Riff
Gomlewyk
Grins
Krumwyk
Grone Fioerd
Stapholt
Hokel Fioerd
Onduenes
Staps
Stockersfoud
Bingnottr
Dimdor
Melafiendor
Hual Fioerd
Eingvaller
Thorne
Wicke Kloofter
ZUYDER GEDEELTE
Hani Fioerd
Garder
Hanser
Rykenes
Keplawyk
de Vogel Schaaren
Grindewyk
Klynwyk
Herdisfierwyk
Rokkenes
Selvoge
Porlaks Hauen
Eldor
Weftmans Eylanden
Skalholt
de Berg Hekla
Nieuwe Kaart van
YSLAND.
Duytſche mylen 15 in een Graad. ſelder met 't bet 5 quartieren en 5 minuten.
De Eerſte Meridiaan getrokken over den Piek van Canarie.

Circulus Arcticus of Noord-Pools kring
357
358
359
360
1
2
3
4
65
64
63
Hopna Fiord
Strand
Burger Fiord
Helles Fiord
Bud Fiord
Bern Fiord
Lanu
Papy
Papy-Fiord
Horna Fiord
Engelhoofs
Hopdi
Skin
Ireland
Eylanden
Pisils Fiord
Pisils
Blakberg
Skalholt
de Ber
Hekla
Kierskaid
Kirkiubar Kbn
Ilunga hilbi
Breida
Kap Nakka
Perlaks Hafen
Elder
GEDEELTE
OOSTER
GEDEELTE
GEDEELTE
NOORD
L

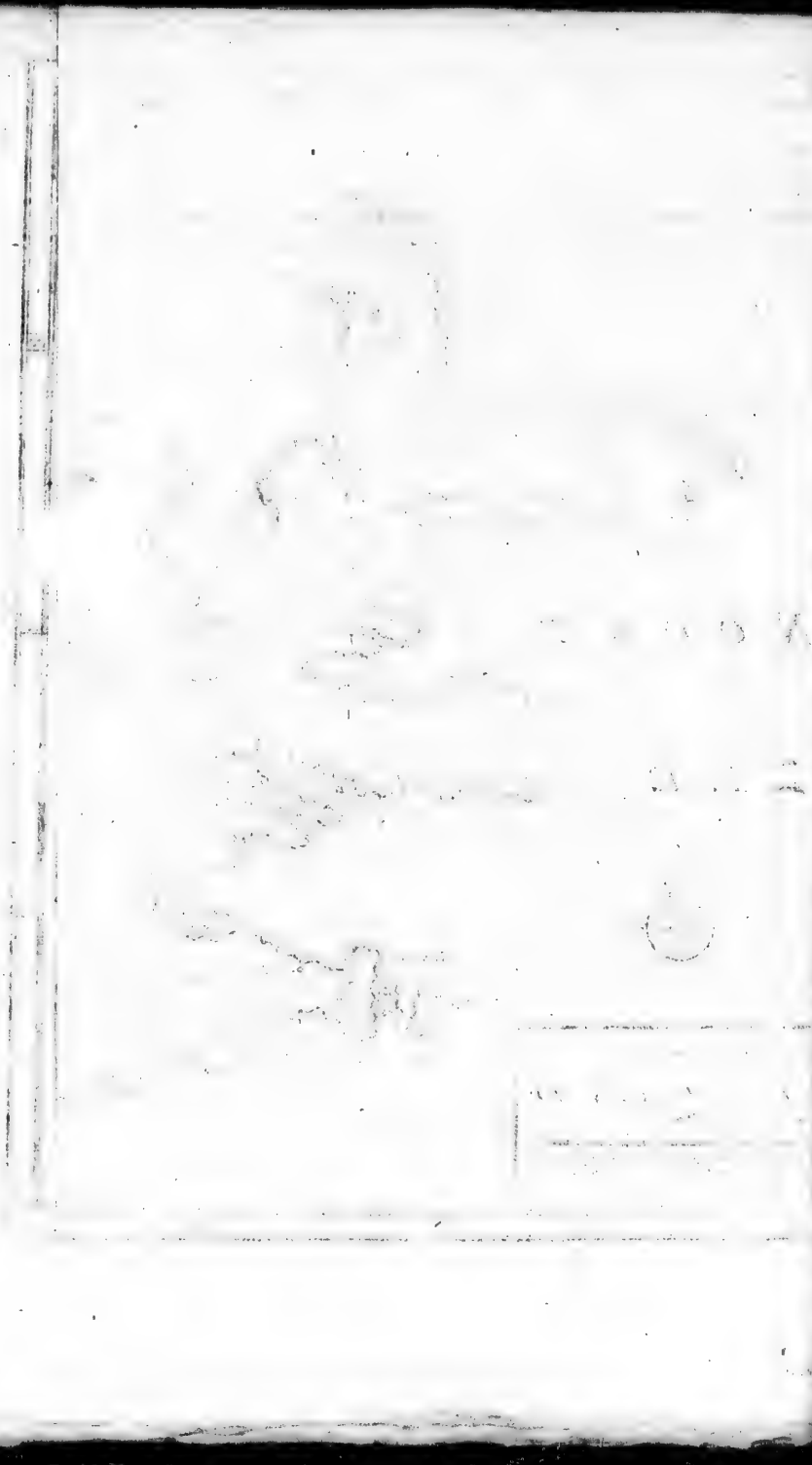

van Ysland gekreegen heeft. Eerlang hier naa / de Noordſche Edelen de Regeering van Harald te hart vallende / zulks hy hen van hunne voorrechten beroofde; ſtaaken veelen met hunne Huisgenooten naar Ysland over / en wierd dus allenks dit Eiland bevolkt. 't Geweſt is 'er van een ongemeene koude geſtelthеit / niet tegenſtaande het in de Zomer-zaatzoenen tamelijk vruchtbaar is / maakende de langſte dagen / wanneer de Son in den Zomer-zonneſtand / in Gemini en Cancer is; alsdan gaat ze in den tyd van twee maanden niet onder / maar laat zich in 't Noorderdeel van 't Eiland / omtrent half boven den Horizont van 's avonds ten tien uuren / tot 's morgens ten twee uuren zien / wanneer ze alsdan weer boven de kimmen reist; waar uit ook volgt / dat ze in den Winter-zonneſtand / zoo lang de Son in Sagittarius en Capricornus is / geduurende den tyd van twee maanden / niet gantſchelijk boven den Horizont reist / maar zich van tien uuren 's morgens tot twee uuren 's namiddags omtrent half laat zien / wanneer ze dan t'eenemaal wederom ondergaat.

Geſtelthеit van 't Geweſt beſchreeven.

De naams oorſprong / heeft dit Eiland van 't veelvuldig ys op deszelfs Kuſt zich vaſt zettende. Men zegt dat het eertyds zeer vruchtbaar is geweest; dat het eenen overvloed van Graanen voortbragt / en dat 'er groote Boſſchen waren / uit welker hout de Yslanders ſchoone en groote ſchepen bouwden; waar van noch heden zwaare wortels en ſtronken gevonden worden / ter plaatſe waar deeze Boſſchen voormaals ſtonden / maar alle verbrand en zwart. Tegenwoordig is Ysland zoo onvruchtbaar / dat 'er geen Graanen zouden konnen waſſen. Ook groeit 'er nu geen geboomte / dan alleen kleine en ſlechte Berkeboomen. Van honger en koude moeſt men 'er vergaan / indien 'er geen toevoer van de gebuurige Landen wierd aangebragt / en indien zich het ys in de maand May niet van derzelver Kuſten ontlaſte / als het naaſt naar de Noordpool ſtrekken / en in ſtede den Yslanders alsdan een meenigte hout verſchafte / dat genoegzaam voor hun brandhout verſtrekken kan / als mede om op de Noordſche wijze hunne huizen te bouwen / was 't 'er t'eenemaal onwoonbaar. Ook dienen ze zich daar en boven / voor 't een en ander van Walviſchbeenen en andere groote Viſſchen / als mede van tweederlyp ſoorten van Tuzf om te branden; welker eene ſoort uit aardzoden beſtaat / dat de Ceſpes Bituminoſus is / of kluiten van Jodenlijn; d'andere / die men uit de aarde als uit ſteenkuilen graaft / door Arngrimus Jonas, Glebam Foſſilem genoemt / dat gedolve kluiten zijn / die in de zon gedroogt / alsdan gelijk tuzf branden. Beide deeze ſoorten van Tuzf / geeven d'onvruchtbaarheit der aarde genoeg te kennen. Het ys dat de Noorderlijkſte Kuſten van Ysland bezet / is ſomtyds met zeer groote boomen beladen; d'Yslandſche Jaarboeken / maaken onder anderen van zodanig een gewag / die drie-en-zeſtig ellebooogen lang was / en zeven dik.

Yſland eertyds vruchtbaar geacht,

maar nu in 't tegendeel, onvruchtbaar van veel noodwendigheden.

Wanneer het ys ten Noorden van Ysland wykt / gaan de Eilanders

in Zee om bzandhout te zoeken / en insgelijks op de jagt die alsdan zeer voozdeelig is; dus vangen ze dan roode en witte Vossen / Lukfen / witte en zwarte Beeren / als mede Eenhoozns / hier vooz in 't bzeede beschzeeven.

Grasryke Weiden in dit Eiland;

Ysland is steen- en bergachtig; de Weylanden zijn 'er uitneemend goed / en zoo grasrijk dat men 'er de beesten somtyds uitdzyven moet / zulks ze zich niet overaazen. Een kruidgewas is 'er van zodanig een aart / dat het de Uitlanders aldaar laaten opzoeken en dzoogen / om onder hun Lyfwaat te bezigen. 't Ossevleesch zegt men niet goet te zijn / en de Schaapen stinken als Bokken. De Yslanders dzoogen het vleesch / met het in den wind en in de zon op te hangen / dat het smaakelijker maakt en beter vooz de bederving bewaart / dan of 't gezouten was. Zeer veel Boter wozd 'er gemaakt en in vaten gedaan; maar by gebzek van vaten / hoopen ze die op elkander / gelijk een kalkhoop. Hunne gewoone dzank is melk en karnemelk / die zy zuiver of met water gemengt dzinken. Noch bzengt dit Eiland schoone paarden voozt / die 's winters van gedzoogde visch leeven / als mede de Ossen en Schaapen / wanneer het voer ontbzeekt; vooz de menschen maakt men 'er ook meel en bzood van / wanneer 'er geen graan meer overig is / en een strenge en lange Winter belet den Uitlanders met hen te komen handelen / zulks dat men zoo veel van de beesten als ook van de menschen zeggen kan / datze Ichtiofages, of Vischeeters zijn.

insgelyks koele en gezonde fonteinen, nevens vischryke wateren.

Dit Eiland is van veele koele Fonteinen verzien / wiens wateren klaar en aangenaam te dzinken zijn; anderen zijn gezond en voedzaam als bier; ook zijn 'er veele warme Bzonnen / en heilzaam om in te baden; insgelijks veele schoone en groote Visschryke Meeteringen / een menigte groote en baarbaare Rivieren / Havens / en Kapen / waar mede wy ons / in die te beschzyven / niet zullen ophouden.

Heete Bronnen en haare zeldzaamheit;

Van verscheide heete en kookende Bzonnen geeft ons den Commandeur Zorgdrager dit volgende als ooggetuige bericht: Hy met zijn schip in 't jaar 1699 in een Yslandsche Bay / Goeswyk genoemt / gekomen zijnde / vond 'er een Deensch scheepje / wiens Koopman jaarlijks aldaar handel dzeef / medebzengende Meel / Bzood / Tabak / Wijn / Bzandewijn enz. vermangelende dit alles vooz Zoutevisch / Stokvisch / Kouffen / Wanten enz. Deeze Koopman verhaalde hem / dat 'er een weinig landwaart in gelegen / verscheide Wellen en Bzonnen waren / en bood hem een Paard en Wegwyzer aan / indien hy begeerig was deze Bzonnen te zien; maar alzoo hy niet dan alleen om te visschen ten voozdeele van zijne Reeders aldaar gekomen was / vermits deeze Bay somtyds vischryk bevonden wierd / gelijk het voozgaande jaar noch gebleeken had / doch dat nu in 't best van 't Saaizoen / het ys dooz sterke en langduurige Noozdelijke winden aldaar zodanig naar de wal was gedzeeven / waar dooz hy met zijn schip lang in 't zelve was bezet geweest / en de visch daar dooz belet wierd derwaarts te komen / overzulks ze elders

derg de wyk genomen had: vermits dan reeds de beſte tyd verloopen waar / om de Viſſchery met vrucht te konnen in 't werk ſtellen / zoo was hy dan reeds gezint verſch water in te neemen / om zich ten vertrek gereed te maken. Midderwyl dat dit verricht wierd / nam hy deeze aanbieding waar / en begaf zich met vyf mannen verzeit / die ook van Baarden verzien wierden / derwaarts.

Van de voornoemde Bay / waar de ſchepen lagen / dry mylen ten Zuiden landwaarts gelegen / zagen ze verſcheide Bronnen / die van onder het ſteengebergte opwelden; onder de vier voornaamſten / was de Hoofdelykſte de grootſte / van een ronde gedaante en veel wyder als een Traanketel / kookende ſterk met opwellingen. Daar omtrent zagen ze noch andere kleine Bronnen / ter wyte van een quartdeel / half quartdeel / kops-ketel enz. alle kookten ze / gelyk ook de groote / die mede in 't kooken overwelden / en in een kleine ondiepe en naauwe ſleuf (door 't geſtaag overſtroomen zoo 't ſcheen gemaakt) zulks men ze op veele plaatſen kon overſtappen / liep dit water dus vervolgens 't Gebergte af naar de Bay. In dit kookend Bronwater kon men zonder branden geen vinger gedoogen / zynde het zoo heet als of 'er een groot vuur onder geſtookt wierd / maar een weinig afſtroomende wierd het in de ſleuf allenks koelder; dieg gingen wy 'er onze handen en voeten in waſſchen / vulden een fleſ van 't zelfde water / en proevende / bevonden 't varſch en zoeter dan 't ongekookte ſneeuwater / dat 'er omtrent mede van 't Gebergte afvloeide / echter was 't van reuk en kleur een weinig zwavelachtig. die beſchonwen en beſchreeven worden.

De tweede was naar giſſing 50 roeden Zuidwaarts van de eerſte gelegen / en omtrent vyf voeten wyd / doch wierden 'er geen kleine Bronnen omtrent gevonden; deeze was mede rond / en kookte zoo geweldig / als vervolgens zal beſchreeven worden / zulks het te verwonderen was d'eigenſchap derzelve te beſchouwen / vermits deeze Bron als by ademhaaling (gelykzaam een Walviſch water blaaſt) haar water opgaf / en telkens by gezette poozen / omtrent 10 of 12 voeten hoog uit den grond.

De derde mede 50 of 60 roeden Zuidwaarts van daar gelegen / was een weinig kleinder; hier omtrent waren noch verſcheide kleinder Bronnen / als by de gemelde groote / ter wyte van wyde en naauwe ketels of potten / die mede by ademhaaling eenigzins overkookten / doch niet dan 2 of 3 voeten hoog. Van alle deeze Bronnen was het water van hitte / ſmaak en kleur als d'eerſte.

De vierde Bron / Zuidweſt van de laatſte omtrent ¼ myl leggende / leverde een roodachtig water uit. Alle deeze Bronnen hadde de gedaante byna als ſteene Putten / als of ze uit ſteen gehouwen waren / doch ron / als of 'er op ſommige plaatſen ſteenen waren uitgevallen / en welden alle uit harde Steenrotſen / die door 't overwellend water glad of afgeſpoelt waren; maar een weinig ter zyden / waren deeze klotzen of 't

Gebergte

Gebergte met aarde bedekt / die dooz den wazem van 't heete water / van de wind allerwegen gedzeeven / alz met een dou bevochtigt wierd en een zeer aangenaam groen voortbzagt / zulks 'er het graz groender en jeugdiger dan op andere plaatzen stond.

Zeldzaame uitwerking van een springende heete bron;

Wat de voornoemde Springbzon of zeldzaam opwellende Put aangaat / deeze alz gezegt is / welde alz by ademhaaling gelijk een Walvisch water blaaft / en zulks op deeze volgende wijze / evenmaatig alz of het dooz eenig werktuig wierd verricht; wanneer de ademhaaling of blaazing waz geschied / viel het water omtrent 5 of 6 voeten diep beneden den rand / en alzdan natuurlijk doch sterk kookende / quam 't allenks in den tijd van ruim 200 tellens wederom opwellen / tot op 2 voeten onder den rand / geevende alzdan een kleine bazst of uitspatting / waar naa het weder 1 of 1½ voet zakte / en 't quam in den tijd van omtrent 100 tellens wederom kookend opwellen tot op den rand; daar gekomen / bazste of blies het water uit de Bzon 10 of 12 voeten hoog boven den rand / en bleef dus in de hoogte staan / tot men ruim opftig tellen kon: alzdan viel het weder inwaarts gelijk te vooren. Deeze enkelde ademhaaling of wateruitwerping / geduurde in 't geheel eenen tijd van omtrent 400 tellens / geschiedende deeze opwelling in zodanig een evenmaatige order / dat men zonder eenig gevaar / naa 't invallen / op den kant van de Bzon / uit harde steen bestaande / kon staan en 't kooken aanzien; dat anders zonder deeze evenmaatige order niet geschieden kon: want aldus blaazende / wierp de Bzon in d'aangeweeze tijd / het water tot zodanig een hoogte / met een dikke straal uit / waar van aan alle zijden / kanten en hoozden / zeer veel heet water vooz en achter zich verspreidde / zulks men op den kant van de Bzon / zonder deeze gezegde evenmaatige order / ligtelijk zou oberstozt wozden en zich konnen bzanden / vermits dit water ongemeen heet was; wy hadden een stuk Schaapevleesch mede genomen / om alhier te laaten gaar kooken: wy wierpen 'er de helft van in deeze / en d'andere helft in de verhaalde wyde Bzon / beide aan een lang tou / met een steen daar aangebonden / vast gemaakt; met ieder ademhaaling wierd dit vleesch telkens opgewozpen / en viel echter wederom geduurig in de Bzon / dat wy dan op den rand staande / zagen leggen / en kooken; dus lieten wy 't negemaal in d'ademhaaling opwerpen en weder neer vallen om te kooken. Die naaukeurig beschreeven word,

Vermits we gezegt hebben / dat ieder ademhaaling eenen tijd van 400 tellens van nooden hadde / 300 is dan 9 maal 400 / 3600 tellens / waar vooz wy een half uur reekenden / en in deezen tijd bevonden we het vleesch van bequaame gaarte te zijn om te eeten / zijnde genoegzaam blank gekookt. Alzoo wy ten dien einde bzood hadden mede genomen / deeden we van dit gekookte vleesch onze maaltijd / en dzonken van 't Bzonwater / alz 't verkoelt was / eens rond. Om deeze oozeerdigheit bewaarde Zorgdrager een stuk van 't zelve vleesch / nadat hy 't hard gedzoogt had. Dus gegeeten en gedzonken hebbende / gingen ze naar een nabp gelegen Boerenhuis of hut /

* haare evenmaatige werking zodanig verdeelt.

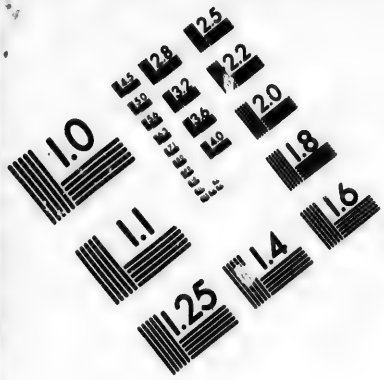

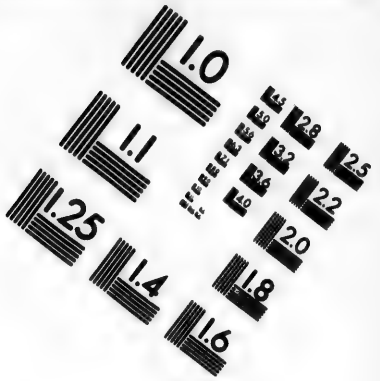

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

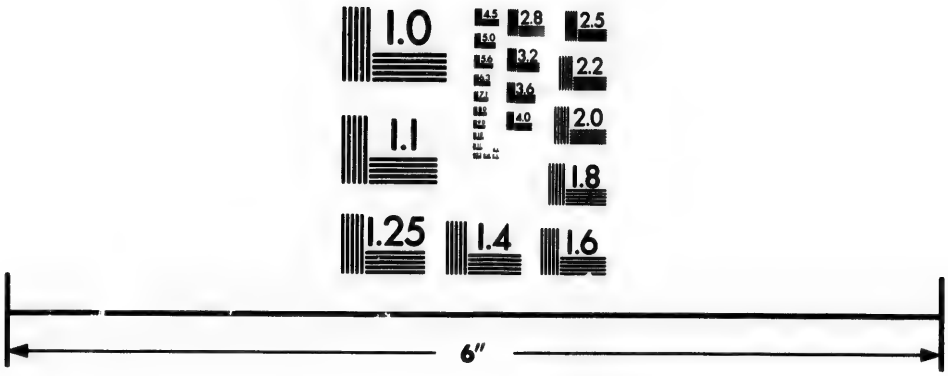

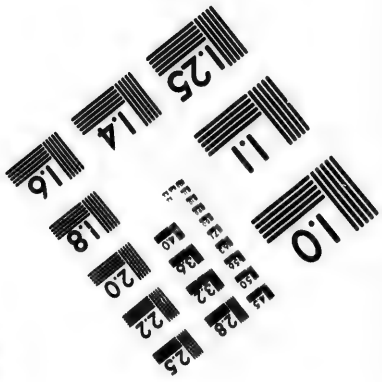

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

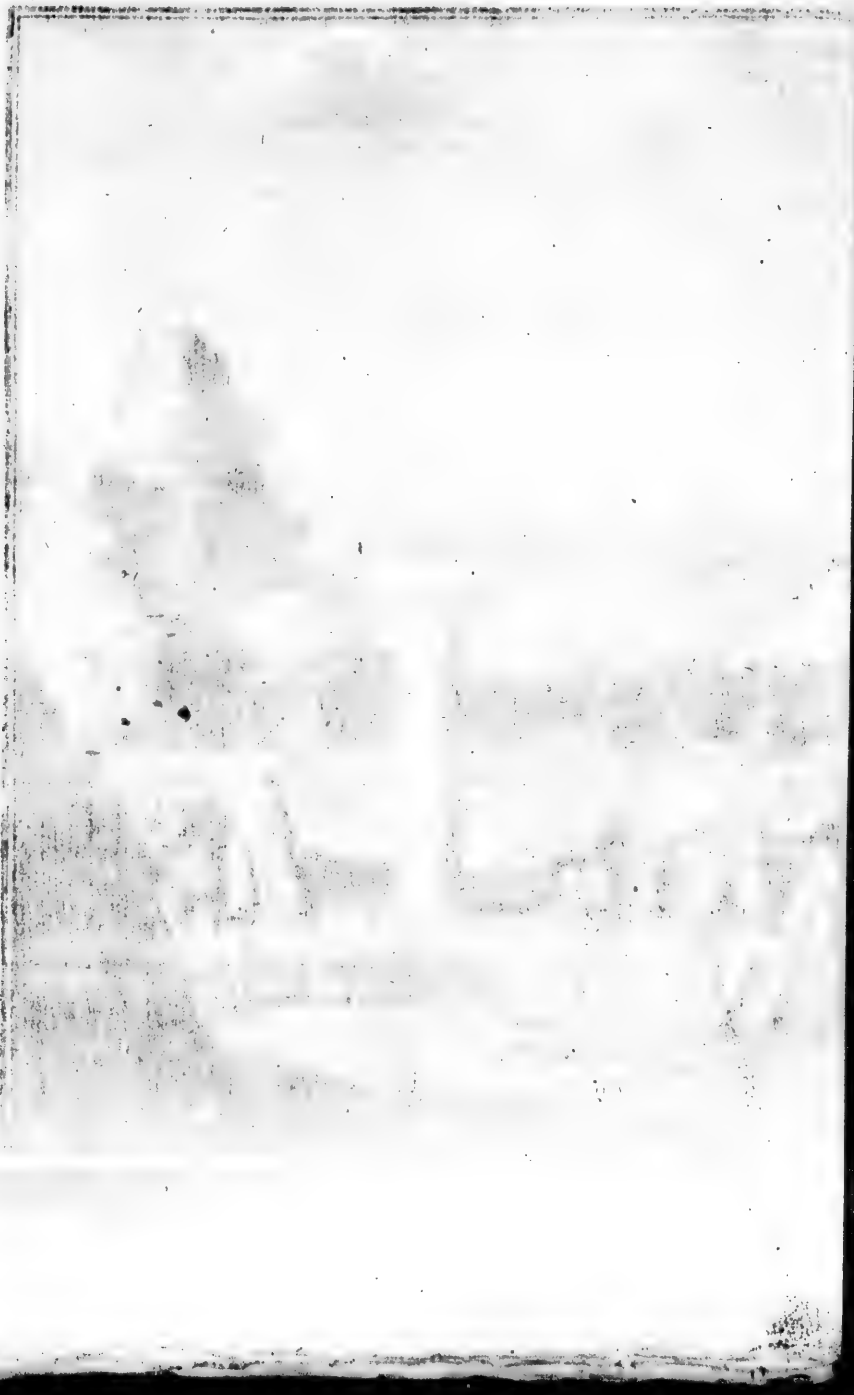

hut / daar zy een ſmelk toe bzonken / en begaven zich verder wederom naar boozd.

Deeze Bzonnen welden en ſpzongen uit een laag Gebergte / ten aanzien van de hooge bergen / daar het tegen aan lag / doch echter hoog ten opzicht van de vallepen en vlakteng beneeden dit Gebergte gelegen ; gelijk men van 't ſchip booz anker leggende bequaamlijk beoogen kon ; ook kon men van 't ſchip / even buiten de Bay / de wazem en rook deezer heete Bzonnen noch bequaamelijk zien opgaan.

Zeldzaame Meeren aldaar te vinden, die van een wonderlyke uitwerking zyn.

Bleſkenius verhaalt / in 't Weſtergedeelte van Ysland een Meer te zijn / dat geduurig rookt / en echter zeer koud is ; dat alleg wat 'er ingewozpen wozd in ſteen verandert. Indien men 'er een ſtok in ſteekt / dat deeze ſtok / aan het in de grond geſtooken gedeelte pzer wozd / en wat het water alleen raakt / ſteenachtig / maar 't bovenwater-ſtaande-deel hout blyft. Deeze Schzyver zegt tweemaal dit bezocht te hebben / en voegt 'er by / dat hy het vermeende pzer-gedeelte in 't vuur geſtoken / echter zag bzanden. Insgelijks zegt hy in 't midden van Ysland een ander Meer te zijn / dat zodanig een vervaarlijke damp uitwaaſſemt / waar van de daar overvliegende Vogelen ſterven. Dit Meer is dan van zodanig een aart als de Avernus der Gzieken / een Lak in Italië / niet verre van Puozzolo en Napels gelegen ; waar van Virgilius in 't zesde Boek van Eneas aldus zingt ; booz Vader Vondel ons met deeze bewoozding medegedeelt :

Een diepe Rotsſpelonk, vol kaikens, die heel wydt
En vreeslyk gaapt, wort van een' zwarten poel en kryt
Van donker boſch omringt. Hier over vloog noit Vogel,
Die niet moſt vallen, door 't bezwyken van zyn' vlogel ;
Zoo ſterk een waeſſem komt uit deeze zwarte keel
Geſteegen in de lucht ; waarom in 't Griekſch dit Deel
Des lants Avernus, dat is Vogelloos, blyft heeten.

Noch voegt 'er Bleſkenius by / behalven wat Arngrimus van de wazme Fonteinen van Ysland zegt / dat 'er op eenige plaatſen gevonden wozden die zoo heet zijn / dat men 'er zich aan bzand ; en wanneer dit water koud wozd / dzpft 'er een zwavelachtige ſtoffe op / gelykerwijs het zoute Zeewater het zout in de zoutpannen doet. Op dit water wozd men roode Duikers / een ſoozt van Waterbogels gewaar / die wegduiken zoo dzaa men ze nadert / en weer boven water komen / wanneer men vertrekt. Noch zegt men / dat op een plaats van 't Eiland Turloskhaven genoemt / twee Fonteinen zijn / d'eene koud en d'andere wazm / die booz verſcheide kanaalen in een zelvige kom zijn geleid ; en dat de wateren deezer beide Bzonnen te zamen gemengt / een uitneemend Bad uitmaaken. Niet verre van hier / is 'er een andere Waterbzon / een korenachtige ſmaak hebbende / met deeze kracht verzelt / dat het de Venusquaalen geneeſt / die Bleſkenius zegt / zeer gemeen in dit Eiland te zijn.

De Berg Hecla leevert veel zwavel uit.

In 't gantsche Eiland wozden geene Mijnen / noch eenige Metaalen of Mynstoffen gevonden / behalven Zwavel / die 'er zeer gemeen is / en veelvuldig uit den Berg Hecla getrokken wozd / een der hoogste Bergen van Ysland, die dooz zijn vuurbzaaken groote ongeleegentheden veroozzaaken kan. Deeze Berg legt in 't Oosterlijk gedeelte / dat naar Zuidwaarts strekt / en zulks niet verre van Zee. Blefkenius meld / dat deeze Berg niet alleen vuur uitwerpt / maar ook een stroom van water / van een bzandbaaren aart. Ook werpt ze somtpds zwarte asse uit en een meenigte puinsteen. Het woeden van deezen Berg / wozd dooz de Weste wind gestilt. Zoo lang deeze wind waait / is deezen Berg / dooz die geenen die de toepaden kundig zijn / genaakbaar; alsdan beklimt men onverfaagt den hoogsten top / zelfs de plaats / waar deezen Berg vuur en steenen met groot geweld uitbzaakt / als of 'er een mpn was los gespzongen / die alles 't onderste boven werpt. Gevaarlijk is 't deezen top te genaaken / der geenen die den toegang onkundig zijn; nademaal het van onder bzandende aardrijk verteert zijnde / dikmaals deeze nieuwsgierige waaghalzen / in 't instozten / in deeze bzandende gloeden zouden wozden ingezwolgen.

Bergs toegang gevaarlyk.

Ongeloovige gedachten over d'uitwerkselen van en omtrent dien Berg.

d'Ysslanders waanen dit Gebergte de plaats te zijn / daar de verdoemde zielen geppnigt wozden / waar van ze klugtige dingen vertellen: zp meenen somtpds gantsche zwermen van Duivels te zien / die beladen met verdoemde zielen / naar den mond van deezen vuurbzaakenden Berg zweeven / en vervolgens weder voozt snozren / om anderen op te zoeken. Kindere spzookjes waarlpk! want / wat vermogen hebben deeze zichtbaare Duivels / om onzichtbaare zielen overal op te speuren / en haar / die alleen uit een geestelijk weezen bestaan / ligchaamelijke aandoeningen te doen gevoelen? kan dit in gezonde harssenen komen? wp oozdeelen geenzins. Echter verhaalt Blefkenius, dat wanneer het deeze duivelsche woelgeesten dus dzok hebben / men vervolgens aangemerkt heeft dat 'er elders een bloedige Veldslag was voozgevallen. Wat laat men zich niet al op den mouw spelden! Ook gelooven de Ysslanders / dat het gerucht dooz d'Ys-schotsen veroozzaakt / wanneer ze tegen hunne Rusten aandzpven en zich aan de Oevers hechten / enkel het gekerm en 't zuchten der verdoemden is / wegens de gemeldige houde die zp moeten uitstaan; want hun gevoelen is / dat [illegible] verdoemelingen een eeuwige houde verduuren / gelijk anderen eeuw[illegible]zanden moeten. Mogelijk zal de straf evenmaatig zijn / naardien men zegt: *penetrabile frigus adurit*, indien 't waar is dat een doozdzingende houde als vuur bzand.

Deeze Blefkenius verhaalt mede / dat terwijl hp in Ysland was / op 't einde van de maand November / ter middernacht / een groot vuur op Zee en omtrent den Berg Hecla gezien wierd / dat het geheele Eiland ter verwondering van d'Inwoonders verlichte. De ervaarenste en verstandigste wilden verzeekeren / dat dit licht van deezen Berg Hecla

quam.

quam. Een uur hier naa gevoelde men een Aardbeeving / gevolgt dooz verbaarlijke Donderſlagen.

De vooznoemde Commandeur Zorgdrager geeft dooz onderzoek en eigen opmerking van deezen Vuurbzaaker Hecla, waar uit waarſchynlijk de reeds beſchzeeve Bzonnen haare hitte ontleenen / dit bericht: „ De „ Schipper van 't gemelde Deenſche ſcheepje / alle deeze Bzon-putten „ geppit hebbende / bevond met het loot / eene diepte van 5 / 6 en 6½ va„ dem ; mogelijk zijn ze veel dieper geweeſt / dooz dien ze onder 't Ge„ bergte dooz / met ſchuinſe en bogtige gangen dooztiepen / alwaar het „ loot niet verder doozſchieten kon. Ook was hy naa by den oozſpzonk „ en uitbzaaking van deezen bzandenden Berg geweeſt / vertoonende zich „ 7 of 8 mylen van daar als een ſlaauwen bzand / maar boven een wei„ nig blaauw of zwavelachtig / gelykerwijs de vlam van bzandewyn / „ die men uitbzand. Omtrent deezen Berg is 't een zwavelachtig land / „ van waar men eertyds veel zwavel bzagt en in de ſchepen laade / maar „ alzoo 't wat te verre van de hand is / kan men die nu met minder „ koſten van andere plaatſen bekomen. By 't Zomer-zaaizoen / wan„ neer 't 'er altoos dag is / kan men deeze ſlaauwe bzand niet verre zien „ opgaan / maar in den Winter wozd dien bzand / alhoewel ſlaauw / „ echter zeer verre gezien.

Berigt door Zorgdrager van den Berg Hecla gegeeven.

„ 't Luſt ons by gelegentheit van deezen bzandenden Berg / onze ge„ dachten eens te laaten gaan over de gevoelens van eenige Wysgeeren / „ die beweeren: als of 'er uit de bzandende Bergen Hecla, Etna en an„ deren / een Centraal vuur uit het binnenſte deel des Aardrijks zoude „ voozkomen / welk vuur dooz deeze Bergen / als zoo veele lugtgaten / „ zijn aamtogt vind / en dus in 't leven wozd bewaart / daar 't anders „ veel ligt uitdooven en ſmooren zou ; dat ook dit levendig en aldaar „ zeer werkzaam vuur / de aarde niet alleen een werkelijke en dagelijk„ ſche beweeging om haar aſſen zoude geeven / maar ook dooz haare „ inwendige hitte / met deeze der Zonneſtraalen / een behulplijke warm„ te en vzuchtbaarheit byzetten zou ; welk laatſte gevoelen / dooz diep „ gegraave kelders en putten / die in tegendeel koel en koud zijn / zoda„ nig dat 'er het ys een gantſch jaar kan in bewaart wozden / t'eene„ maal wozd wederſpzoken. Ook wederſpzeekt de Starrekunde met „ een weinig wysgeerte verzelt / het eerſte gevoelen ; doch hier zou zoo „ veel van te zeggen vallen / dat we in dit voozgenome kozt beſtek / ons „ niet naar behooren zoude konnen verklaaren ; echter zullen wy 't / niet „ t'eenemaal ongerept overſtappen / maar kozteliyk / met dit te zeggen „ aanroeren: Dat niet alleen de diep gegraave kelders / ons Winter „ Zaizoen / niet min eigentlijk dan de vzye lucht / ontfangende / mede „ 't zelve verklaart / want alleen op 't wederkeeren der Zon / begint in „ 't Voozjaar het Aardryk weder te herleeven / zonder welke weder„ keering / men uit deeze vermeende onderaardſche warmte / niet veel le„ ven te verwachten had. Desgelijks ſchynt ook ten anderen / de Zon /

Zyne gedagten wegens den oorſprong van deezen brandenden Berg.

een onderzoek of 'er een Centraal vuur mede is vermengt.

Oorzaak van de beweeging van onzen Aardkloot nagespeurt.

„ onzen Aardkloot op zijn As te doen draapen; om nu dit zoo verstaanbaar als 't mogelijk is te vertoonen / moet men zich de vaste starren / „ als zoo veel brandende ligchaamen verbeelden / of zoo veele brandglazen met haare brandpunten / die uit haare Spherische Kringen, tot „ in 't middelpunt de Son berepken / zullig dat deeze punten aldaar in „ meenigte op elkander vallende / de Son niet alleen als een groot vuur „ sozmeeren en onverteerbaar blyven aankleeven / maar dat ook deeze „ punten / elkander eenigzins misvallende / de Son dus om zich zelve „ doen beweegen / gelyk ze zich van 't Westen door 't Suiden naar 't „ Oosten beweegt / veroorzaakende dit om de Son / de bekende maalstroom of vloet / waar in wy ook / nebens alle onvaste of dwaalstarren / onzen Aardkloot bevinden te dryven; welke stoffe / waar in „ zich deeze ligchamen beweegen / de Sons-bloed word genoemt / om „ dat men deeze / naa derzelver eigenschap / geen bequaamer naam kan „ geeven. Men lette nu: de Son beweegt zich aldus in zich zelve en „ naar reden snelder als haar Bloed; insgelyks beweegt zich ook de „ naastby zynde Bloed / gevolglyk snelder dan de verre afzynde Bloed / „ gelyk dit mede aan 't beweegen en omdryven der Planeeten bevonden „ word; want de naaste aan de Son / beweegen zich veel snelder / als „ de verre afstaande / en uit den traagen omloop van Saturnus, is 't „ niet ongerymt te denken / dat zelf deeze Sons-bloed / niet veel verder „ dan buiten zijnen omtrek mogt eindigen; 't zelve zou men van haar „ ligt by deeze gelegentheit mede konnen denken: Ons oog heeft wel „ deeze eigenschap / om 't licht zeer verre t'ontfangen / maar anders „ reiken de lichten in zich zelven / naar ieders groote / niet verder / om „ 'er iets in t'ondekken / dan men dezelve gewoon is aan onze wegen „ van elkander te zetten. Deeze Bloed nu doet onzen Aardkloot / naar „ maate van den afstand / aldus mede jaarlyks eens om de Son dryven / en ook te gelyk met haar vuur en kracht tegens 't gemelde Starrevuur en kracht / evengelyk met haar beweegen / en aldus dagelyks „ tegen haar / ten besten van ons / omwenden: hebbende d'alwyze „ Schepper deeze eigenschap daar aan gegeeven / gelyk wy menschen „ aan de Molens doen; wat zou dan ook dien Almogende konnen hinderen / om een wederstrevige eigenschap aan dezelve te geeven? daar „ wy 't vermogen hebben / dit aan onze Molens in 't werk te stellen; „ want voor Godt is 't alles mogelyk / en zonder zijn bestier / kan deeze „ eigenschap niet werkzaam zijn. Op deeze voorgestelde en diergelyke „ wyze / dunkt ons / d'oorzaak van haar gemelde keering / veel waarschynlyker / dan op de voorige te konnen vinden.

Verdere philosophische gedachten over dit onderwerp.

„ By deeze Astronomische Gedachten / zou men ook noch eenige Philosophische Aanmerkingen konnen voegen / die niet min het zelve waarschynlyk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur van „ alle de vaste Starren / Spheerischer wyze om ons gestelt / dus afvloeyende / sluit in haar de Lucht / 't Water en d'Aarde / en zou ons

„ alzoo

„ alzoo in dit Spheerisch Middelpunt indzingen / indien niet de Zon / op
„ de gezegde wpze / aldaar beweeglijk geplaast / ons met haar Vuur
„ wederstond / en ons aldus met haaren Bloed om 't Middelpunt dzp-
„ vende / deede beweegen / en met een ook op de gemelde wpze / dooz
„ deeze beide tegen elkander gestelde krachten / der Zonne en Starren /
„ dagelijks om haar eygen as dzaapen ; dus ziet men ook dooz deeze
„ kzachten / haar in haare beweeglijke standplaats volharden / dzingen-
„ de haar niet alleen / naar iederz kracht / in deeze tegenwoozdige stant-
„ plaats / kzings gewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is / mede naar der
„ Starren stand / Spheerischer wijze / zulks dat wp kzings gewpze niet
„ alleen nader / noch verder / noch ook hooger noch laager als d'Eclip-
„ tica konnen dzpven.

„ Insgelijks is 't waardig / bp deeze Aardkloots dagelijksche be-
„ weeging en Bloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuuri-
„ ge krachten / mede een bpzondere lucht om haar insluiten / die gelijk
„ onze Bloed / ook bpzonder met ons dzaapt / en ons in dezelve dzaaping
„ insluit en ophoud / want anderz zouden we in 24 uuren / geen 5400
„ mplen op dezelve stand konnen houden.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent d'andere Planeeten geschied / is Figuurlyke voorbeelden gegeeven.
„ daar / dooz ons zoo wel niet / als bp ons zelven waar te neemen ; doch
„ Jupiter schijnt dooz zijne Omlooperz / mede gelijk wp / om zich zel-
„ ven / en met haar in een bpzondere Bloed te dzaapen. Insgelijks is
„ 't aanmerklijk / dat in dit geval / de Maan van onze bloed geraakt
„ op dezelve schpnt te dzpven / en als een schip op 't water / met de
„ ligtste zpde van ons afgekeert en de zwaarste naar ons toe gewend /
„ altoos in dezelfde stant blpft volharden / zonder om haar as te dzaapen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus dzpft ze
„ dan in / of op onzen Bloed / gelijk een schip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in den Somerbloed / naar haare Ovale
„ gestalte / gelijk een tol in 't water / dzaapende gelijkzaam als met de
„ pzere tolpen geduurig omlaag / en de houte omhoog ; dus zou den
„ de pzere pen / dooz ons gezicht / naar de Suidpool en naar omlaag
„ schynen te vallen / dat dooz onze Tegevoeterz die d'Andiën bewoonen /
„ het tegendeel zich vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige gelijk-
„ kenis / onderling wederstreevig schynt / komen we echter dooz het
„ tegenwoozdige geen beter bpbzengen ; 't is dan op deeze en diergelijk
„ een wpze blpkbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het
„ ingebeelde Centraale vuur met noodig heeft.

„ Wyderz zullen we / met een voozbeeldelijke gelijkenis besluiten / Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den vermaarden Wpsgeer Kornelis Drebbel ontleent :
„ Indien men in een doozzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
„ en met een konstige behendigheit konde doen / eerstelijk de Aarde /
„ vervolgens het Water en de Lucht / en ten laatsten het Vuur / en de
„ zelve alsdan sluiten / zal het Vuur / als de lichtste of liever synste

„ stoffe / zich alom beweegen / niet in 't middelpunt / maar naar den
„ bovensten of anders buitensten omtrek / vervolgens de Lucht / de
„ Lucht wederom het Water / en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot
„ aldus geslooten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar al-
„ leen een binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het
„ vuur als het lichtste zich naar boven verheft / of als het fynste zich
„ naar 't buitenste uitbreid / waar naa de lucht en 't water volgen / en
„ ten laatsten d'aarde / als 't grootste en zwaarste in de laagte / voor
„ deeze binnestoffe zinkt of wykt. Om 't water voor de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgeheert glas in een emmer met water ge-
„ zet / en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen / bespeurt men in 't
„ koppen zetten der Bzouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
„ maar d'aarde zich in 't middelpunt plaatst / en rond zynde / zal ze al-
„ daar geheel in 't water ingeslooten en bedekt worden / maar oneffen
„ en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitsteek-
„ ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
„ lyk in d'algemeene Waereldts Watervloed is geschied. Om nu van
„ dit zichtbaar gestel / ter deezer gelegentheit een klaarder denkbeeld te
„ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
„ achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
„ gestrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt /
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongeslooten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen / maar
„ het vuur dus everedig ingeslooten zynde / zal dit veranderen /
„ alhoewel niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht
„ worden / en van onze gemeenschap aldus afgesneeden zyn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draapende tol / alsdan zullen wy ge-
„ lyk deeze Mieren zyn / en de pzere tolpen zal naar de Suidpool voor
„ ons omlaag schynen / doch voor de Tegenvoeters die d'Indiaansche
„ Gewesten bewoonen het tegengestelde / zodat men met het vergelee-
„ kene in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom om hoog moet
„ zyn / en nooit omlaag.

„ Over deeze en meer andere zaaken te rug denkende / is ons harte-
„ lyk verlangen in de vreeze Godts / alleen het goede tot zyner eere te
„ behouden / en dat het misgestelde hier in begaan / door geneegene en
„ goedwillige Natuurkenners / ten besten van 't gemeen / mag verbe-
„ tert worden / zoo zullen we ons oogmerk te meer bereikt zien.

Verdere aanmerkingen over de heete en blaazende bronnen.

„ Met deeze en diergelyke gedachten bezig zynde / stonden we by de
„ voorbeschreeve blaazende en opwellende heete Bron / niet denkende op
„ een Centraal vuur, maar veel eer op 't binnenste / en overzulks het
„ grofste. Wy plaatsten dan alhier een weinig van ons af / voor deeze

„ op-

„ opwellende en blaazende Bzon / iemand van ons Volk / en zagen
„ deeze beurtsgewpze ademhaaling / omtrent zijn halve lengte / noch
„ boven zijn hoofd uitblaazen / en zulks met een zoo dikke ſtraal vaar-
„ dig en ſnel vooztgedzeeven / dat 'er in dien gemelden tpd / zoo
„ lange deeze perſoon dus ſtond / zoo geweldig veel heet water over alle
„ zpden wierd uitgewozpen / dat te verwonderen was / en dooz d'onge-
„ woonte / verbaarlijk was te zien ; zulks een van onze Mattroozen /
„ verbaazende zich hooren liet : Hier moeſten ze wezen , die dryven
„ willen , dat 'er geen Hel is , voor my , ik geloove die niet verre van
„ deeze plaats te zyn. Wanneer dan onze gedachten op den oozſpzong
„ van deeze hitte vielen / hadden wp 't oog op deezen hoogen Rotz-Berg /
„ met Swavel-aderen verzien ; mogelijk dachten we / zal dooz een blik-
„ ſem of ander toeval van ontſteeke vuur / 't zp van onder een Gewelf
„ zijn doozgebzand / dat met geen water te leſſen was / welke inbzan-
„ ding veel beter in hooge als laage Bergen geſchieden kan / want
„ in laage Bergen / zou zodanig een bzand zich te eer in 't water kon-
„ nen uitdooven ; en zulks in 't tegendeel van 't Centraale vuur , dat
„ veel gereeder een laage dan een hooge Berg doozbooren zou ; derhal-
„ ven is 't zeldzaam het tegengeſtelde te zien : maar dit natuurlijk vuur,
„ kan als gezegt is / veel beter in hooge dan in laage Bergen ſtandt
„ houden.

„ Wp zullen alleen van deeze / waar van wp ooggetuigen zijn / ſpzee-
„ ken / en anderen van andere Bergen dooz hen bezogt. Deeze Berg
„ dan aldus / als onder een gewelf ingebzand zijnde / en onbluſchbaar
„ gewozden / daar nevens groot en hoog / met bzeede en hooge Land-
„ ſtreeken verzien / en bp gevolge genoeg boven water verheven / bzand
„ allenks onder deeze uitgeſtrektheit / gints en herwaarts zeer verre uit
„ en wozd hol / werwaarts eenige zwavelbeelen gevonden wozden / en
„ dus voozt mpnende / gelijk de Bergwerkers naar mpnſtoffe van zil-
„ ver / doozloopende dus alleen de Swavel-aderen / laatende wat ſteen-
„ en rotz-achtig is / tot ſteunſel van 't land en gebergte ſtaan. In
„ deeze onderaardſche Grotten en overgroote Vuur-ovens nu / valt dooz
„ regen of doopende ſneeu / dit hooge land doozzppelende / het water
„ als in een onderaards Meer / welk water dooz het boven zich bzan-
„ dend gewelf wozd heet gemaakt / en miſſchien dooz deeze of andere
„ daar omtrent / 't zp onder- of boven-leggende Bzonnen / aldus weder
„ uitgewozpen / anders zou het veel licht / dooz de gemelde doozwate-
„ ring / dit ontſteeken Vuur konnen uitleſſen / maar hoog leggende /
„ zal 't met een veelvuldige regentpd wel eenigzins de naaſte gewelven
„ uitbluſſen / doch met een bzoog Taaizoen / wederom ontſteeken en
„ dus zijn voedzel weder opzoeken.

Hoedanig gedacht kan worden de Berg Hecla in 't branden te volhar-den ;

„ Nademaal we nu ons zelve voldaan hadden ; wat d'oozzaak van
„ de hitte deezer Spzing-bzonnen belangt / viel ons mede in gedachten /
„ de ozder in de ademhaaling deezer blaazende Spzing-bzon ; doch hier

en hoedanig de ademhaa-ling deezer heeteSpring-

„ in

bron zou konnen veroorzaakt worden.

„ in konden we ons zoo wel niet voldoen. 't Voornaamste was / dat
„ onze gedachten vielen / op een wel gesloote vat / dat wanneer 'er uit
„ getapt word / telkens klokkende zijn adem haalt / en alsdan eenig
„ nat weder uitgeeft; mogelijk zal ook door den tyd / dit Gewelfsel ver-
„ der zijn ontstooken / dan zijn luchtgat verzwelgen kan / en de brand
„ daar door zuigende / 't gezegde water naar zich trekken / en het nabp
„ deeze opening eenigzins doen rpzen / wanneer het dan / gelijk van 't
„ vat is gezegt / by ademhaaling lucht moet scheppen / waar naa het
„ weder zakt; welke drukking deeze Bron / wat vyver gemeenschap
„ als d'andere daar mede hebbende / alsdan schynt te gevoelen; ingelijks doet in zoo groot een uitgebrande boezem / deeze engte van luchtschepping / de brand mede maatigen / vermits de brandstof dan zoo
„ veel niet verteeren zal / als ze anders in grooter opening zou konnen
„ doen.

Eenige tegenwerpingen opgelost.

„ Men zou noch alhier konnen tegenwerpen / en vragen: van waar komen eenige heete of warme Bronnen t'ontstaan / die zeer verre van
„ alle brandende Bergen afgelegen zijn? Van andere Bergen / voor gemeld / zullen we zwygen; maar verre van deezen Berg zag men de voornoemde onderaardsche Water-kolk / door deeze Brongaten niet
„ alleen opening maaken / en dus verder over 't Gebergte naar de Bay
„ afstroomen / maar ook noch verder naaby het Dorp aan strand gelegen / quam 'er warm water door naauwe reeten van onder 't Gebergte / door 't Aardryk uitzypen: dus blykt dan dat dit water / door 't bergachtig land / inwendig hol en reetig zynde / op een zeldzaame wyze zeer verre opening zoekende / kan doorbringen.

„ Noch zou men insgelijks konnen tegenwerpen: Deeze Berg nu
„ alrede niet alleen veele jaaren / maar honderde van jaaren gebrand
„ hebbende / zou immers moeten t'eenemaal uitgebrand zijn / indien het
„ Centraale vuur geen voedzel daar toe verschafte? Wy zeggen / dat
„ men dit veel gereeder en met meerder grond / van ons klein Hollandt
„ zou konnen zeggen / klein waarlijk / in vergelijking van d'uitgestrektheit deezes Lands! namentlijk: te verwonderen is 't / dat het niet
„ al door lange / door zijn eigen vuur / is verteert; want het vuur uit
„ eene Stadt te zamen gebragt / als 'er dagelijks en jaarlijks verteert
„ word / zal zeer verre de gemelde flaauwe brand van den Berg Hecla
„ overtreffen; wat zou dan niet 't geheele Land doen?

„ Wanneer men het beschreevene van andere brandende Bergen eens
„ wil inzien / zal men eenige van dien / somtyds sterk / dan wederom
„ flaauw / en ook geheel niet brandende / of wel t'eenemaal uitgebrand /
„ beschreeven vinden; dat niet geschieden zou / indien dit alles uit een
„ Centraal vuur haaren oorsprong nam.

„ Terwijl wy op ons by deeze Bronnen ophielden / zagen we ook naar
„ de huizen om / waar van wy in zeekere Beschryving gelezen hadden / dat dit heete water door middel van pypen derwaarts wierd ge-

„ leid /

„ leid / zulks men daar in koolte / en hen 's Winters als een hagchel
„ verſtrekte; maar wy vernamen 'er niets van / alhoewel 't genoeg ge-
„ ſchieden kon. Of nu ter andere zyde van den Berg Hecla dit in ge-
„ bruik was / hebben we niet vernomen.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Van den Handel der Yslanders. Yslandſche Windverkoopery hoedanig word behandelt; is niet dan een behendige ſtreek op vooraf genoome waarneemingen gegrond, en op welker onderzoek, alle bygeloof moet worden uitgewiſt.

Handel der Yslanders beſchreeven.

DE Yslanders koopen noch verkoopen geene Waaren / vermits 'er geen gemunt geld onder hen in zwang gaat; men bryngt hen meel / bier / wyn / brandewyn / pzer / lakenen en lywaaten / waar voor zy hunne Waaren vermangelen / beſtaande in ſtokvis / boter / waſch / grove lakens / zwavel / voſſe en beerevellen en lukſen. De landwaarts geneeren ze zich / zegt Zorgdrager verder / van 't Vee / beſtaande in Schapen / Rundvee en Paarden / doch meeſt Schapen; welke Schapen met hoorns zyn verzien / en koepen zonder hoorns zyn. Veeltyds houden ze niet meer dan 2 of 3 koepen / maar een goet getal Schapen. Die aan ſtrand en naby de Zee woonen / oeffenen meeſt de Kabeljaau-Viſſcherp / die de gemelde Deenſche koopman / door zyn Volk / op tafelen aan 't ſtrand ſtaande / liet vlekken en in tonnen zouten / zulks dit ſchip aldaar een tyd lang in laading lag. Gelyk dan ook in andere Havens ſchepen lagen / doch door kooplieden uitgereed / die ieder zyn eigen haven heeft / als zy van den koning van Denemarken / onder wiens heerſchappy dit Land ſtaat / hebben gehuurt of gepagt / waar door 'er veeltyds in ieder haven / niet dan een ſchip komt om te handelen. Blefkenius zegt / dat de Duitſchen die op Yſland handelen / tenten / naby de haven waar zy aangeland zyn / oprechten / en 'er hunne Waaren in te koop vepien / beſtaande in mantels / ſchoenen / ſpiegels / meſſen en veel andere kleinigheden / die zy met d'Yslanders voor hunne Waaren vermangelen.

Wanneer eertyds de Yslanders / wyn of bier van d'Uitlanders hadden gekocht / of liever vermangelt; noode men zyne Vrienden / Maagen en Gebuuren / en ſcheidde niet voor datze alle dronken waren. Op deeze Tuinmaalen zongen ze de heldhaftige bedryven hunner Veldheeren / maar met een ongeregelde toon en zonder eenige kunſt verzelt.

Ongetwyffelt zyn nu de Yslanders van een beſchaafder en ingetoogener aart / dan ze toen waren; alhoewel het niet vreemd is / dat Vollieren dus verre buiten de gemaatigde Gewesten geleegen / zoo beſchaaft in zeden en redelyk niet waren dan anderen; doch met dit on-

verscheid/dat zulks over't gemeene groß moet gezegt zijn/vermits we andere welopgevoede en van een zedelijker aart / hier onder niet betrekken willen.

Of d'Yslanders Windverkopers zyn onderzocht.

Blefkenius wil ons mede wijs maaken / dat d'Yslanders een gemeenzaame Geest bezitten : dat deeze Geest hen altoos ten dienst staat / en hen 's nachts verkondigt / of het des anderen daags goed jaagen of visschen zal zijn. Ortelius voegt 'er noch bij / dat de Yslanders dit slag van Geesten Drollos noemen / gemeenschap hebbende met het Deensche woord Troll, dat Duivel beteekent. Blefkenius zegt verder / dat deeze Yslanders Windverkopers zijn / en hy wil dit zijn zeggen met eigen ervarentheit bevestigen. Maar Arngrinus Jonas spot hier op een aardige wijze mede : want hy zegt / dat de Yslandsche Mattroozen / 's avonds vooraf / door de gesteltenheit van de lucht / weeten / wat weer het 's anderen daags wezen zal / en wat wind dan waaijen moet.

Waar van hier tegendeel word getoont.

Wanneer dan een Vreemdeling op zijn vertrek staat / gaat dit volkje / dus afgereedt / hen aanspreeken / en veilen hen deeze windkoopery aan. Ten dien einde eischen ze den Vreemdeling zijn neusdoek / maaken 'er een gebaarde van mompeling eeniger woorden in / en haastig een knoop in dezelve gelegt hebbende / als of ze beducht waren / dat 'er de kracht van de uitgesproote woorden mogten uitvliegen / geeven ze de geknoopte neusdoek vervolgens over / met beding van die zorgvuldig te bewaaren / en verzeekering van een goede wind / gedurende hunne reize. Waar is 't dat somtyds deeze verkochte wind den volgenden dag waait ; maar meestentyd verandert ze naa 't vertrek deezer Vreemdelingen / wanneer ze in See zijn. Indien ze dan door een stozm beloopen worden / dat somtyds wel gebeurt / vind zich dien Vreemdeling / (indien hy opgelovig is) met deeze Duivelsche Windmaakery / die hy gelooft in zijn zak te draagen / niet weinig verlegen : want hy schroomt ze in See te werpen / en is ook bekommert om ze te bewaaren ; zoo dat / (zegt Arngrimus) het van honderd reizen wel eens gebeurt / dat de wind den Vreemdeling geleid / waar hy wezen wil / en deeze enkele reis bevestigt deeze dwaaling / tegens honderd tegenspoedende ervaarenissen.

en dit bygeloof uitgewist.

Deeze dwaaling word dan ook genoegzaam uitgevouwt / zelfs door die geenen / die hartnekkig gestand doen willen / dat ze deeze gewaande wind van d'Yslanders gekocht hebben / die hen in een goede gewenschte haven heeft gebragt.

Schoon nu dusdanige vertellingen / geen indruk op alle redelijke verstanden konnen hebben / zyn ze echter niet onvermaaklijk. 't Is geneuchelijker iets te leezen / wat men 'er van zegt / dan dat men het gelooft : want / wat men 'er anders van zou zeggen / zou niet gelooft worden. Blefkenius vertelt dan noch / dat 'er Tovenaars in Ysland zijn / die 't vermoogen hebben de schepen met staande zeilen in See op te houden. Hy voegt 'er noch by / dat deezen die dus wederhouden worden / zich van een zeeker stinkend rookzel / door een bezweermiddel bedienen / waar van hy een beschryving doet ; en waar mede / zegt hy / die dus opgehouden worden de Tovergeesten verdryven ; waar naa de schepen ontroovert zijnde /

wieder

weder de gehoudene koerſ vervolgen. Indien deeze bevoovering pzoef han houden / iſ / zoo 't blykt / de bezweering daar tegen van geen minder kracht.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

Van d'Aloude Landverdeeling in Ysland; hoe eertyds dit Eiland wierd beſtiert, en door overheering der Deenen de Regeering verandert. Wanneer 't Kriſtendom wierd ingevoert. Eertyds Heidendom beſchreeven. Geſtalte der Aloude Yslânders; d'Oudſte Yslandſche Jaarboeken in Vaerzen beſchreeven. Des Landaards vreemde Dichtluſt, en een ſtaaltje van 't vernuftig Schimpdicht onder hen.

Ysland hoedanig eertyds in Landſtreeken verdeelt.

't Aloude Ysland was eertyds in vier Landſtreeken verdeelt / en zulks volgens de vier Waereld-deelen. Jeder Landſchap beſtond weer in dzie Balſouſchappen / die de Yslanders Repes noemden: behalven het Noozderlijkſte / dat als het grootſte en magtigſte / vier 30-danige Balſouſchappen had. Jeder Balſouſchap was wederom in zeſ / zeven / agt of tien Rechterſchappen / naar den eiſch der uitgeſtrektheit gedeelt. Jeder Landſchap vergaderde jaarlijks eens zyne Balſouſchappen / en de beſchzpving van dien / wierd dooz kleine houte kruisjes verricht / die de Landvoogd van ieder Landſchap aan zyne Dzoſſaarts zond / de Dzoſſaarts weder aan hunne Rechters / en de Rechters wederom onder zodanige Huisgezinnen uitdeelden / als gerechtigd tot deeze Vergadering waren. De Hoofdrichter / die Voozzitter deezer vier Landſchappen was / had het volſtrekt beſtier van Ysland in handen / men noemde hem Nomophylax, of bewaarder der Wetboeken; deeze dee mede op gezette tyden d'algemeene Staaten van 't Land vergaaderen. De beſchzpving tot deeze Vergaadering / geſchiede dooz vier houte bylen / die dit Opperhoofdt den Landvoogden van de vier Landſchappen zond.

Aloude beſtiering en Regeering aangemerkt;

In ieder Dzoſſaartſchap waren dzie vooznaame Hoofdgebouwen of Tempels / 't zy vooz hunne Rechtspleeging / of vooz de Geeſtelijkheit ten dienſt; dieswegen het ampt van Dzoſſaart / Godorp wierd genoemt / dat Goddelijk beteekent. Hunne vooznaamſte zozge beſtond / op de behoeſtigheit der armen acht te geven / die in een arm Land zeer groot iſ; men moeſt weeren dat d'armen van de eene Repes of 't Balſouſchap tot geen ander overgingen / en dat de ſpoozloosheit der ongebonde Bedelaars geſtuit wierd / waar tegen zeer ſtrenge wetten waren; want men gedoogde hen te dooden / of t'ontmannen / zulks ze zich niet vermeerderden / en geen andere Schobbejakken voozt teelden; 't was zelf op ſtraffe van ballingſchap den Armen verboden / met andere armen te trou-

trouwen. Een diergelijk verbod was 'er / dat iemand / die niet meer als vooz zich zelve te leeven hadde / geen wpf mogt neemen / dat niets vooz haar in te bzoukken had.

die door d'overheersing van de Noordsche Koningen verandert word.

Deeze Adelregeering en ozde van Rechtspleeging duurde onder de Yslanders / tot in den jaare 1263 / wanneer de Koningen van Noozwegen zich van dit Eiland meester maakten / veroozzaakt dooz het quaad gedzag der Yslanders / die om het bestier / kuipertyen beleiden en onderlinge muitery verwekten. De Koningen van Denemarken vervolgens het Koningryk Noozwegen weder tot hun onderhoorig Landschap gebzagt hebbende / stelden hunne Onderkoningen over deezen Landaart / zullig 'er niet dan een schaaduw van hun aloude Staatregeering overbleef. Deeze Onderkoningen onthouden zich in 't Westelijke gedeelte van Ysland, en zullig in een kasteel Besestat genoemt. Zy zijn echter niet verpligt / dan ingevalle van noodzaakelijkheit / zich persoonlijk in 't Eiland op te houden / wanneer ze maar eens in 't jaar overkomen / om 'er de schatting t'ontfangen / die in zodanige goederen bestaat / als de Yslanders met de Ozeemdelingen vermangelen / en waar van de Koning van Denemarken zich / vooz een gedeelte / vooz zijne schepen verziet / 't zy tot scheeps-behoefte of vooz kleedaadje van zijn Scheeps-Volk. De laatste Yslandsche Onderkoning was Prosmont, Amiraal van de laatste Deensche Vloot / die de Zweeden in deeze Zee sloegen; hy vocht manhaftig en stozf met den Degen in den vuist / weigerende lijfberging / die hem de Vpanden van zijnen Koning schenken wilden.

Wanneer in dit Eiland de Christelyke Godtsdienst wierd geplant.

Arngrimus Jonas is van gedachten / dat eerst in 't jaar 1000 de Chzistelijke Godtsdienst in Ysland wierd overgebzagt / indien men 'er niet lang te vooren Chzistenen in dit Eiland heeft gehad: maar hy meent / dat toen het Heidendom niet t'eenmaal vernietigt wierd. De Heidenen van Ysland eerden onder andere Goden Thor en Odin. Thor, gelijk Jupiter; en Odin als Mercurius by d'aloude Gzieken en Latynen. Zy noemden hunnen Donderdag / Thorsdag, of Dies Jovis by de Latynen; en Woensdag / Odensdag, of Dies Mercurii. De Altaaren / deezen Goden toegewyd / waren met zzer bekleed / waar op een gedurig vuur bzande; op dit Altaar stond een koper vat / waar in men 't bloed der offerhanden goot / dooz welker offering men waande verhoozt te wozden. Ter zyde van dit vat was een zilvere ring / van 20 onces zwaar / die zy met het bloed der offerhande bestreeken / en moesten aanvatten / wanneer ze eenen plegtelijken eed wilden doen. Hunne Jaarboeken verhaalen / datze menschen hunnen Afgoden geoffert hebben. Dat zy die van de Kotzen verpletterden / of in diepe putten wozpen / gegraaven en daar toe bereid / recht vooz den ingang hunner Tempels. Dervolgens / hebben de Yslanders twee vooznaame Tempels / ter eere hunner valsche Goden / in 't Noozden en Zuiden van hun Eiland gebouwt. Ter deezer plaatsen heeft / dien Landaart Chzisten gewozden zynde / hunne beide

dat eertyds Heidens was,

Bis-

Bigdommen opgerecht. Deeze Bigdommen zijn Hola ten Noozden / en Skalholt ten Suiden; zy zijn thans alle Lutersanen / of van de Augsburgsche Belydenis / gelijk in Denemarken.

De Aloude Yslanders waren groot van gestalte / sterk / behendig en dapper; groote Scherminers / en Teroders. d'Alleenheersching wierd onder hen gehandhaaft / en zy weigerden nooit eenig twee-gevecht. Hunne verschillen wierd dooz een kamp-gevecht beslecht / en deezen die overwonnen wierd / verloor zijn geding; weigerde men te vechten / moest de Weigeraar van zijnen eisch afstaan / als of hy overwonnen was. 't Was hy hen een gemeyn middel om in bezitting van goederen te geraaken: want de Overwinnaar deezer twee kampvechters / wierd meester van des Overwonnelings goed. Dooz de wettige erfgenaamen van den gesneuvelden of overwonnenen was 'er geen toevlugt: indien de Overwinnaar zijn Wederstreever met geen eenen slag verwon / verkreeg hy niets. Gestalte der aloude Yslanders aangemerkt.

Behalven dat de Yslanders ongemeen sterk en moedig waren / vond men ze mede zoo vernuftig en naaukeurig / datze de gedenkwaardige zaaken en voorvallen van de Naburige Koningryken zorgvuldig opteekenden. De Taalkundige Saxon getuigt in de voorrede van zijne Deensche Historie / dat hy zich zeer nuttelijk van de Yslandsche Jaarboeken gedient heeft / die hy Tylenses noemt; en Dokter Wormius verzeekert / dat deeze Jaarboeken zeer naaukeurig zijn / verhaalende het aanmerkelykste by d'aloude Orcades / Yslanders / Schotten / Engelanders en zelf by d'oude Hartogen van Normandië voorgevallen; nademaal de Yslanders ongetwyffelt eertyds zeer magtig ter Zee zijn geweest / en dieswegen in 't byzonder ook wel handel met de Normanders gedreeven hebben.

De alleroudste Yslandsche Historien / waar aan de Yslanders het meeste geloof geven / zijn in vaerzen beschreeven; want d'aloude Koningen en Veldheeren deezer Noozdsche Gewesten / gingen nooit ten Oorlog dan met een Dichter verzelt / om hunne overwinningen in vaerzen op te stellen. Deeze vaerzen wierden dooz 't krygsvolk opgezongen / en vervolgens dooz alle de naburige Gewesten verspreid; waar dooz de Yslanders / by alle hunne nagebuuren / voor uitneemende Dichters gracht zijn geweest: en men geloofde dat 'er een' zeekere toverachtige kracht in hunne vaerzen stak / magtig om de helsche Geesten te bezweeren / en de Planeeten in haaren loop te stuiten. Hunne Dichters waren geboore Dichters / en niet dooz oeffening hier in ervaaren; want de best verstandigste of gaauste Geesten onder hen / waren onbequaam deeze Vaerzen op te stellen / indien niet een kracht van aangeboorenheit daar mede verzelt gong; vermits de regels hunner Dichtkunde zoo zwaar en gedwongen zijn. Maar deezen / aan wien zodanig een aangeboore kracht eigen was / hadden 'er zoo weinig moeiten mee / om deeze Vaerzen op te stellen / als in een gemeen verhaal. Het Dichtvier deezer Poëten / d'Oudste Yslandsche Historien in Vaerzen beschreeven. Dees landaards Dichtkunde meer natuurlyk dan geoefent. 's Landaards vreemde Dichtaart aangeweezen.

ten / ſcheen by de Nieuwe Maan t'ontſteeken. Wanneer hen deeze dryft overquam / maakten ze een wild gezicht / met half omgedraaide oogen en een bleek gelaat; gelykende naar 't gedrag der Cumeeſche Sibille, door Virgilius in 't zesde boek van Eneas beſchreeven / dat Vondel dus overbrengt:

Het groote Orakel zelf, de God van Delos blaast
Haar zyne Wysheit in, en Geest, wanneer ze raast,
Als hy 't aanstaande haar ontsluit op zynen drempel.

en verder:

. . . . . Zie daar is God, zie daar.
Zy kreeg, terwyl ze voor de deur met dit gebaar
Dit sprak, het eene kleur op 't ander, en haar wezen
En aangezicht verkeerde, en al heur haeren rezen.
Zy hygt naar heuren aâm, word fel van dolle zucht
Bereên, schynt grooter, en, van God Apol bevrucht,
Spreekt nu niet menschelyk.

Een staaltje van 't behendig schimpdichten der Yslanders.

Men moet toen in dien tyd niet wel by de Zanggodinnen gestaan hebben / want anders waar dit vreemt gebaar dier Dichteren onnoodig geweest. In steek- en schimp dichten waren ze zoo vinnig / dat geen beet der woedende honden zoo gevaarlyk was / dan de smaad-veerzen deeze Poëten.

't Is de Heer Wormius gebeurt / Rector in de hooge Schoole van Koppenhagen zynde / dat een Yslandsche Student over zyn Landsman klaagde / wegens de beleediging hem in een saamroovend Vaers aangedaan; de Schoolvoogd riep den Dichter / die bekende de Maaker van 't Vaers te zyn / maar niet dat hy zynen Landsgenoot daar in beleedigt had / of zyn persoon daar in beoogt. Waarlyk was dit Vaers zoo behendig steekelig / dat de Heer Wormius niet zag / waar in zich zynen Landsman dus beleedigt vond / niet tegenstaande zyne grondige kennis van d'Yslandsche spraak. De Student zich verongelykt duchtende / dat de Rector geloofde wat de Dichter gezegt had / borst met deze woorden uit: dat hy verlooren was wanneer hy weder in Ysland quam; waar op hy hem / door een vreemde omschryving van verbeeldingen / en verdichtselen / de Lasterstreeken in dit Hekelvaers ingelyft / begryppen; zeggende / dat hy alzoos voor een eerlooze zou worden aangezien / indien dit Vaers in Ysland wierde overgebragt; en dat deeze Dichtkunst van dien aart was / dat waar hy zich in de Waereld bevond / de betovering deezer Vaerzen hem overal volgen zouden / tot hy eindelyk stierf. De Heer Wormius verwondert over de ontsteltenis van deezen jongeling / trok de Poëet ter zyde / stelde hem de pligt van Chriſtelyke ver-

verdraagzaamheit en de strenge wetten van Denemarken voor oogen / die Overaars op 't strengste straften. Eindelijk bragt hy den Dichter door verdere bedreiging zoo verre / dat hy de lastering zijner steek-vaerzen bekende / dezelve scheurde / met beloften van ooit iets daar van te reppen; en omhelsde zijnen Landsman / die insgelijks verheugt was / zich met den Dichter verzoent te hebben.

Fabelachtige afleiding deezer Dichtkunst.

De Yslandsche Dichters leidden hunne verdichtzelkunde / die zy Edda noemden / van een eeuwig beginzel af; zy stelden zich een Reus voor / door hen Immer genoemt. Zy beuzelden / dat uit den Chaos kleine menschen voortquamen / die den Reus bestormden en hem in stukken hieuwen; dat van zijn Bekkeneel / de Hemel / van zijn rechter oog / de Zon / van zijn slinker oog / de Maan / van zijne schouders / de Bergen / van zijn gebeente / de Rotzen / van zijn blaas / de Zee / en van zijn pis / de Rivieren ontsprooten zijn; en dus met alle de andere deelen van zijn ligchaam: zulks dat deeze Dichters de Hemel / het Bekkeneel van Immer noemen; de Zon / zijn rechter oog; de Maan / zijn slinker oog; de Rotzen / zijne beenderen; de Bergen / zijne schouders; de Zee / zijn blaas; de Rivieren / zijne pis / enz. De Heer Wormius bezit een oud afschrift van d'Edda, door een Yslander in d'Yslandsche taal geschreeven / waar in veele aardige uitdrukzelen te vinden zijn.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Van de Zeemagt der Yslanders eertyds. Yslandsche wooningen beschreeven en 's Lands ongebaande wegen. Schranderheit der Yslanders in 't Schaakspel. Aloude Bevolkers van Ysland naagespeurt. Hoedanig eertyds by vergrootende spreekwyzen, doorluchtige geslachten den Nakomelingen wierden voorgestelt. Onzeekerheit der oude Historien ingezien en door de geleerdste Mannen scheemerachtig nagespeurt.

DE Yslanders / volgens 't bericht hunner Jaarboeken / hebben eertyds magtige Vlooten in Zee gehad / waar door de Koningen van Denemarken en Noorwegen niet weinig jaloers wierden. Tegenwoordig bezitten ze niet dan kleine Visschers Vaartuigen. Eertyds beeven ze een grooten handel met de nabuurige Staaten; maar nu verstrekken ze naauwlijks buiten 't Eiland / dan om te Koppenhagen te stuuren; wanneer ze aldaar hunne studie hebben volbragt / toonen ze zoodanig een begeerte om weder naar hun Land te keeren / dat de Heeren niemand van hun konnen verpligten te blyven / om zich van hun als Leeraars te bedienen: nademaal ze genoeg in staat zijn / door hunne goe-

Yslanders eertyds magtig ter Zee, maar nu van klein vermogen.

goede bequaamheit / een grooten stap tot de geleertheit te doen. Schoon men hen de armoede van hun Land vertoont / en d'aangenaamheden van een zachter geweſt; echter zijn ze in hunne ongeleegentheden zoo gewoon / datze die vooz alle andere vermaakelijkheden liever genieten willen.

Reeds hebben we gezegt / dat de Yslanders noch een ſchaduwachtig overblijfzel van hun aloud beſtier bezitten; maar hunne wetten zijn tegenwoozdig zodanig met deeze der Deenen en Noozwegers vermengt / datze genoodzaakt zijn deezen t'achtervolgen; want willen ze de eerſten in acht neemen / wikkelen ze zich in duizenderlei haarkloovерpen / over de verklaaring en overeenkomſt van hun recht / met dat der Deenen.

Wooningen der Yslanders beſchreeven.

Tegenwoozdig bewoonen de Yslanders hun Eiland / als eertyds hunne Voozouders deeden / en alle in afgezondere huizen / uit bzeze vooz bzand / nademaal ze uit hout beſtaan. De venſters deezer huizen zijn gemeenlijk in 't dak / overzulks ze laag zijn / en eenigen onderaards / vermits ze te beter vooz wind en koude bewaart mogen wezen. De Daken zijn gelijk zommigen in Sweden / met Berkeſchozſſen en zoden aangevult / gedekt; zodanig als de Hut van Tityr, in de Herders-zangen van Virgilius, beſchzeeven wozd / en met de bewoozding van Vader Vondel ſtaan uitgedzukt;

Och, zal ik immermeer, en na een' langen tyt,
De grenzen van myn lant, eer 't vliênde leven ſlyt,
Het zodendak, myn kleene en arme hut, aanſchouwen,
Daar ik, gelyk een Heer, my weelig plag t'onthouwen?

De Yslanders verſchuilen zich in deeze Huizen / vooz alle ongemakken van de lucht / en leven dus meer dan hondert jaren / zonder zich van Doktoren noch geneesmiddelen te dienen.

Verder geeft de Commandeur Zorgdrager van de geſtelthеit deezer Huizen dit bericht: „Zy beſtaan alleen uit zoden en aarde / uitgezonderd de ſtylen / deuren en dak-ſparren / die van hout zijn / of wel van „ Walviſch-ribben / met rypstakken en aarde overdekt / zoo dat het dak „ en de wanden van aarde zijn; ſommigen gelyken naar een Schoohoop in 't Noozdland / doch zijn wat grooter; anderen zijn plat opgaande / tegens 't Gebergt gemaakt / zulks men over 't groen bewaſſen Huis gaan kan / en 't niet gewaar wozd / dan dooz d'opgaande rook / die uit een opening of gat opgaat; in deeze Huizen gaat „ men dooz een kleine deur al bukkende / en daar in gekomen / kan „ men aan veele het Dak met de hand bereiken / hebbende in 't Dak „ een gat / en ſommige een Ton daar in / die hen vooz een Schoozſteen „ dient / waar onder zy in 't midden van 't Huis vuur ſtoken / en mede „ het meeſte licht dooz ontfangen / zoo dat 'er ook de Vzouwen rondom „ zitten om te naapen / bzaapen enz. eenige zijn in de aarde wanden /

„ van

„ van 2 of 3 gaten verzien / daar een blaas of glaze ruit in is / om 'er
„ licht dooz te scheppen. De Schapen en Paarden onthouden zich in
„ den Winter in 't Veld / maar de Koepen en Geiten / waar van ze
„ weinig verzien zijn / komen des Winters bp hen onder 't dak / wel-
„ ker jongen een afgezondert verrek hebben / dooz een aarde muur afge-
„ scheiden / en voeden dezelve met gedzoogde hoofden van de gevlekte
„ visch / als ook met hooi. Self geneeren ze zich meest met visch /
„ vleesch en melk / en genuttigen de gedzoogde visch vooz bzood. Ins-
„ gelijks gebzuiken ze een zeeker soozt van blaadtjes / de smalle willige
„ bladeren gelijk / die zp dzoogen / met een steen in een nap wzpven of
„ maalen / en 'er bzood van bakken. In een deezer Huizen gekomen /
„ zagen we deeze bladeren in een hozfje over 't vuur hangen om te dzoo-
„ gen; en vzaagende wat het was / kreeg men ten antwoozd: dat dit
„ gedzoogt zijnde en op de gemelde wpze gemaalen / hen vooz bzood
„ verstrekte / insgelijks Gozt en Meel om in de melk te kooken. Men
„ vereerde ons van dit bzood / dat wp nevens een stuk gedzoogt vleesch
„ tot noch toe bewaart hebben. 's Winters bezigen ze vooz hun bzand /
„ kpstakken en gedzoogde Schape- en koe-mist. Melk / Vleesch en
„ Visch hebben ze in overvloed / maar geen koozn / Ooft of Boom-
„ vzuchten / noch zelf geen Moes-kruiden / dan een soozt van Suuring
„ die genoeg in de Weyden wast. 't Land is ruim en groot / maar
„ niet zeer grasrpk / bestaande in veele steenachtige gronden / heide en
„ kreupelbos / zonder geboomte; echter kan het dooz zijn groote een
„ meenigte Vee voeden. In de beste valleyen vind men goet gras /
„ maar 't wast 'er dun en niet zoo dicht als in Hollandt / zulks van
„ een groot ruim kamp / weinig hooi te winnen is.

Manier van Veeweiding.

Waar mede deezen Landaart zich geneert.

In gantsch Ysland zijn dan vooznamentlijk niet dan twee Gehuch-
ten / te weeten: in de Bisdommen Hola en Skalholt; welker grootste
dat van Hola is / en niet dan uit weinig nevens elkander staande huizen
bestaat. En gelijk 'er dan noch Steden noch Dozpen in Ysland zijn /
zoo heeft men 'er ook geen gemeene wegen; dat deeze die dooz dit Eiland
reizen willen / noodzaakt zich van Streekwpzers te bedienen / en Baa-
kens ter plaatse op te rechten / waar Sneeu-kuilen zijn / waar in men
lichtelijk vallen zou / indien 'er deeze teekens niet stonden. De Ysland-
ers bewoonen gemeenlijk niet dan de Zeeoevers / of nabpgeleegene Ri-
vieren / en zulks wegens hunne Visscherp en Veeweiding: zodat het Ei-
land te Landewaarts woest en onbewoont is. Te Hola is een School /
waar in de kinderen / tot datze in de Kedenrpk-kunst gevozdert zijn / on-
derwezen wozden / en vervolgens te Koppenhagen komen / om verder
in de Wpsgeerte en Godtgeleertheit te studeeren. Men heeft te Hola een
Dzukkery / waar in men 't Oude Testament in d'Yslandsche spzaak
gedzukt heeft / maar het Nieuwe noch niet voltrokken / mogelijk dooz
gebzek van papier.

En 's Lands ongebaande weegen.

De Yslanders zijn tegenwoozdig als gezegt is de Lutersche Godtsdienst / of d'Augs-

Hunne Godtsdienst en Taal.

d'Augsburgsche Confessie toegedaan; zy spreeken Deensch en mede hun eigen Taal / ook word 'er de Latynsche Taal zeer gemeen gesprooken / die den kinderen door hunne Leeraars tydig word geleert / zulks ze hen als Schoolmeesters daar in onderwyzen.

Wie de laatste Bisschoplyke waardigheit heft bekleed.

Het Bisdom Hola is eertyds van voornaame Bisschoppen verzien geweest. Gundebrand de Torlak (waar van we reeds gemeld hebben) een man van groote Wysheit en Godvruchtigheit / heeft de laatste plaats bekleed. Arngrimus Jonas was zijn Coadjutor, maar weigerde deeze Bisschoppelijke waardigheit / die de Koning van Denemarken hem naa de dood van Gundebrand geeven wilde. Hy verzocht dan den Koning / hem hier van t'ontslaan / en zulks om geen onderwerp van de nyd te worden / en zijne Leeroeffening te geruster te volbrengen. Hy was geleerd / zeer vroom van leven / in grooten aanzien onder de Geleerden en beminnaars van geleertheit / want alle die hem kennen / hebben groote achting voor zijne uitgegeeven boeken.

Yslanders vernuftelyk in 't Schaakspel;

Om nu aan te toonen dat de Yslanders zeer vernuftig zijn / blykt door hunne behandeling van 't Schaakspel; want geen lompen Boer is 'er in Ysland, die geen Schaakspel heeft / uit Visschbeen door eigen hand gewrocht / en met de punt van 't mes gesneeden. Het onderscheid dat 'er tusschen hunne schaakstukken en d'onzen is / bestaat daar in / dat onze Gekken by hen de Bisschoppen zijn; en dat ze achten dat de Geestelyken 't naast by de persoon van den Koning moeten wezen. Hunne Kasteelen zijn kleine Kapiteintjes / die de Yslandsche Studenten Centuriones noemen; zy zijn verbeeld / met den Degen op zyde / en opgeblaaze kaaken / blaazende op den hoorn / die zy in beide de handen houden. Breed genoeg zou men konnen handelen over 't onderwerp der Hoorns / die de Kapiteinen van 't Noorden ten oorlog voerden / in vergelyking van deezen van Roeland; en om dit hooger op te haalen / in vergelyking van den hoorn of trompet van Misene, waar van Virgilius meld; daar Hectors Spitsbroer een Czompetter is. 't Is mede niet te kwyffelen / dat de Duitsche Czompetters / voor geene knechts dienen / maar voor Offisieren van de Compagnien.

Oudheit van dit Spel onder hen.

Dit Spel is niet alleen oud en gemeen by d'Yslanders / maar zelf in alle de Noorder Gewesten. De Kronyk van Noorwegen bericht / dat de Koning Drofon, die Herald, bygenaamt Langhair, (gelyk Chiron Achilles) onderhouden had / van de groote verrichtingen van zijn Doorluchtigheit / de Koning van Noorwegen / gehoort hebbende / hy hem geschenken van groote waarde zond; en onder anderen / maakt de Kronyk van een uitneemend Schaakspel gewag. Deeze Herald regeerde omtrent in 't jaar 870.

Verre gezochte Oudheit der eerste Bevolkers overwogen

Wat verder de Oudheit van dit Noorder Gewest aanbelangt; Arngrimus zegt / dat de Jaarboeken van Ysland melden / dat de eerste Bevolkers deezer Noorder Gewesten moeten afgeleid worden van een Asiaansche Vorst / Odin of Ottin genoemt; die verdreeven door 't heir der Ko-

meinen /

meinen / als Pompeus in klein Frigië gebood / verder naar 't Noorden toog / en in deeze gewesten met de Frigiaansche Benden / die hem volgden / quam aan te landen. Deeze Arngrimus bevestigt insgelyks / dat het tydbesteh van zyne Yslandsche Jaarboeken zich niet verder als Odin uitstrekt. Echter verzeekert hy / dat veele andere Noordsche Volkeren / een ouder tydreekening hebben / en dat hunne Historiën van een Yzing gewag maaken / Norus genoemt / die de eerste wetten den Noordwegers gaf / en een Koningryk oprechte ; dat deeze Norus de Soon van Thorré was / Koning van Gotland en Finland / de grootste / deugtzaamste en uitmuntenste Vorst zyner eeuwe ; dat zyn volk hem naar zyn doodt als een Godt eerden ; dat de Noordwegers de maand Januari / naar zyn naam Thorré noemden ; en dat deeze naam heden noch in Ysland word gebruikt. Dat Koning Thorré een Dochter van een uitneemende schoonheit had / Goa geheeten / die door een uitheems Yzing geschaakt wierd ; dat haar Broeder Norus den Schaaker nazette ; en dat de Maand Februari, Goa wierd genoemt / waar van zich noch de Yslanders dienen. Arngrimus maakt vervolgens een geslagtrafel op / van alle de Noordzaaken van Norus, die door de Noordsche Volkeren onder 't getal der Goden begreepen waren / 't zy van de See / van de Winden / van de Sneeu / of van de Konde / enz. Ook eerden zy 'er een / onder de naam van Vuur-Godt / doch die was niet misnaakt / en kreupel als den Vulcanus der Grieken / maar van een beter gedaante / en schoonder dan eenig mensch. Wegens deeze zyne uitmuntende schoonheit / noemden ze hem Halogie, dat groote en schoone vlam beteekent. Dit geslachtregister afdaalende tot een Neef van Norus, Gilve genoemt / zo zegt de Kronyk / dat ten dien tyde / den grooten Asiaanschen Odin, in 't Noorden quam.

Dit verschil der Jaarboeken / heeft Arngrimus genoodzaakt / noch verder dan deeze eerste Koningen van Noordwegen voort te gaan / en d' oorsprong der Noordsche Volkeren / van d' aloude Cananeesche Reuzen af te leiden / die Josua uit 't beloofde Land verdreef / en dit geweest door Reuzen bevolkten. Dusdanig dan zyn d'eerste bewoonders van de Noorder Geweste overgekomen / van wien men gelooft dat de eerste Gotten ontsprooten zyn / een woord dat Reuzen beteekent.

Onder den naam van Mercurius , wierd den grooten Asiaanschen Odin in gantsch Noorden geeert / en zulks wegens zyn uitmuntend verstand. Men acht hem d'eerste uitvinder van deeze zoo beruchte Noordsche Dichtkunst / en gewaande Toverkunst te zyn. Van de Dichtkunst hebben we reeds gewag gemaakt ; nu zou 'er veel van Odins Toverkunst te zeggen vallen / maar 't onderwerp verdiende wel een byzonders verhandeling. Wy zullen ons voor het tegenwoordige vergenoegen / met te zeggen / dat men zich verwonderen moet over d'onachtzaamheit van veele byzaave Volkeren / die met zoo weinig achtgeeving d'aloude ingesloope dwaalingen opvolgen / en zich dus zonder wederstand zich laa-

ten overreden; tot zelf zoo verre / dat te meer deeze dwaalingen het goed verstand quetsen / en te meer ze zonder waarschynelykheit verzeit gaan / zoo veel te meer gelooven ze die ook / en trachten ze aan anderen dieks te maaken. Want wat blyk is 'er van dat vermogen / om alle de vertellingen die van den Aslaanschen Odin wozden opgehaalt / toe te stemmen? en welke overeenkomst konnen de verdichtzelen als verdichtzelen met de eeuw van Pompeus hebben / die zoo een verlichte en bekende eeuw is geweest?

Aloude gewoonte om doorluchtige Mannen en geslagten by vergrooting 't geheugen in te lyven.

Men verwondere zich niet over die geenen / die van den oorsprong der Volkeren / of van verheeve Mannen der Oudheit spreeken / dat men ze tot Reuzen maakt; 't schynt dat deeze Schryvers van hunnen lof handelende / hen grooter voor hadden te beschryven / dan ze waarlyk waren. Hercules, wozd gezegt dziemaal grooter dan andere menschen te zyn. Virgilius geeft Eneas en Turnus eene hoogte als bergen; Pandarus en Bitias wozden by twee groote heetenen vergeleeken. Alle de afbeeldzels en standbeelden van Karel den Gzoote / in de Kerken van Duitsland te vinden / zyn veel grooter dan menschen van een gewoone gestalte. De Spraakkundige Saxon, heeft d'eerste Deenen tot Reuzen gemaakt. De Sweedsche Historie Schryvers en Gebzoeders Johannes en Olaus Magnus hebben ingelyks de eerste Sweeden als Reuzen beschreeven / gelykerwys Arngrimus Jonas d'eerste Yslanders tot Reuzen maakt. Hy zegt / dat Got Reus beteekent / en dat de eerste Gotten Reuzen waren. En nademaal de eerste Reuzen / waar van den Bybel zedert de Sondvloed meld / de Reuzen van Kanaän waren / die Josua overwon / en uit 't beloofde Land verdreef: wil hy dat deeze Reuzen naa de koude Noozder gewesten geweeken zyn.

Onzeekerheit der Aloude Historien aangewezen;

Beide deeze Sweedsche Gebzoeders / die elkander in 't Aartsbisdom van Upsal gevolgt zyn / gaan veel verder dan Arngrimus Jonas, en besluiten / dat d'eerste Sweeden uit Jafet ontsprooten zyn. Sy meenen zelfs te bewyzen / dat de Stad Upsal, ten tyde van den Aartsvader Abraham is gebouwt. Te verwonderen is 't dat Arngrimus Jonas hen hier in niet heeft gevolgt / zulks hy d'eerste bewoonderen van zyn Eiland ingelyks niet uit Jafet doet voozt komen; want hy zou dit met eenige waarschynlykheit hebben konnen doen / nademaal in 't 10de Kapittel van Genesis gemeld wozd / dat d'Eilanden dooz zyne Nakomelingen bevolkt zyn. Immers 't algemeen gevoelen is / dat de Kinderen van Noach, naa de Sondvloed / de Waereld bevolkt hebben / en dat deezen van Jafet voornamentlyk naar de Eilanden geweeken zyn. Met veel meer zeekerheit / had Jonas dit van d'eerste bevolkeren van zyn Eiland konnen zeggen / dan Johannes en Olaus Magnus van d'eerste bewoonderen van Sweeden doen / en ze zonder de minste haapering uit Jafet doen voorthomen / overmits hem Genesis veel krachtiger / in zyn gestelde / dooz zyn Eiland bevallen zou / dan deeze der Sweeden in 't bevolken van 't vaste Land. Waar uit dan ook volgen zou / dat Ysland lange te vooren zou kon-

konnen bewoont zyn geweeſt / eer de komſt der Kananeeſche Reuzen in 't Noozden voozviel.

'T Is wel bedenkelijk dat de naaukeurige onderzoekers over de eerſte bevolkers der Waereld naa de Sondvloed zeer gemiſt hebben / en te vergeefs hunne naaukeurigheit konden voldoen / nademaal men 't niet weten kon / vermits alle Hiſtoriën daar in miſſen / en wat men 'er van kon zeggen / was niet dan alleen op giſſingen gegrond / of wel op 't bericht van fabelachtige Krompken of quaalyk onderwozpe Hiſtoriën / die niet min te onrechte verklaart wozden. 't Is dan mede een miſlag in deezen Schryver der Yslandſche Hiſtoriën / doch hy is d'eenigſte niet die d'eerſte bevolkeren dan 't Noozden / uit de Reuzen van Kanaan afgeleid hebben. Wat hem tot deeze gedachten heeft doen overhellen / ſteunt op ſommige gevonde Yslandſche Woozden / die op eenige Woozden in de Hebreeuſche taal betrekkelyk zyn / en men de Kananeeſche taal genoemt heeft / zedert de Joden Meeſter dan 't beloofde land wierden / en de Reuzen van Kanaan verdreeven hadden. Maar de goede man heeft geen acht geſlagen / dat deeze Reuzen geen Hebreeuws ſpraken ; dat het Hebreeuws hen vreemd was ; en dat ze deeze taal derhalven niet naar 't Noozden konden overbrengen / zelfs toen ze zich reeds daar ter neer gezet hadden / want zy deeze taal noch verſtonden / noch ſpraaken. En verder onderzocht.

In de ſchriften van eenige geleerde verſpers der voozledene eeuw / vind men den oorſprong deezer eerſte volkeren gezocht / uit zeekere Duitſche of Hebreeuwſche Woozden / die zy meenden / of met de taal / of met de naamen der zelver volkeren over een te komen. D' Heer Grotius zegt in zyn redeneering over den oorſprong der Amerikaanſche Volkeren / dat d' Amerikaanen van de Duitſchers ontſprooten zyn / nademaal zy veel woorden in gebruik hebben / die in lan eindigen / en dat land een Duitſch woord is. Naardien 'er Volkeren in America zyn / die men Alavardes noemt / die de Laet zegt van een Spaanſch Kapitein Alvarado geheeten / dus genoemt te zyn / vermits hy hen overwon : Maar Grotius verzeekert / dat de Amerikaanſche Alavardes / uit de Lombarden geſprooten zyn ; dat ze Alavardes, door de zelfde verbaſtering van taal genoemt zyn ; gelyk de Franſen tegenwoordig de Wapenen der Lombarden / Halebardes, of Hellebaarden noemen / die door d' Aloude Franſen Lombardes genoemt wierden. De meening van Grotius bygebragt.

Op diergelyke beginzelen / en op zodanige giſſingen is 't / dat Bochardus, niet min geleerd dan Grotius, zyn geleerde Phaleg heeft by een geſtelt / waar in hy een verdeeling der Landen maakt / onder alle d' eerſte bevolkeren der Aarde. Men moet zich verwonderen over zyn doordringend verſtand / en over de kennis die hy van de Ooſterſche taalen heeft / hebbende in 't Hebreeuws overgebragt / de vaerzen der Cartaginenzen, die in de Pœnulus van Plautus geleezen wozden. Schoon nu deeze giſſingen zeer verſtandig zyn bygebragt / konnen ze echter geen geloof byzetten / dat deeze Cartagineeſche uit het Hebreeuws zyn. De reden is ; Insgelyks van Bochardus en anderen.

dat Dido die Carthago gebouwt heeft / uit Fenicië was ; dat de Fenicische taal met de Hebreeuwse verschilde ; en dat het niet dan Carthagineesch was / dat men ten tyde van Plautus sprak / te weeten met het Hebreeuws met het Fenicisch verschillende / maar 't zelfde Fenicisch / dat ten tyde van Dido gesproken wierd. Een ander geleerd en groot Criticus, Samuel Petit, heeft voor Bochardus een andere vertaaling der Punische Vaerzen van Plautus, met een andere bewoording dan deezen geleerden Bochard gevonden. Dit doet gelooven / dat een derde alzoo ervaaren in 't Hebreeuws als hy / insgelyks een derde zin in deeze zelfde vaerzen / door verzetting der letteren en stippen vinden zou / waar van zich deeze Heeren dienen / en 't gebruik der Taalzifters van de Hebreeuwsche Taal gedoogt.

Hoedanig Ysland 't allereerst wierd ontdekt, volgens 't gevoelen van *Jonas*, en door wie.

Dus schynt den goeden Heer Arngrimus, in de woordkunde / door hem by de Hebreën uit eenige Yslandsche woorden gezocht / een gewoone mistag by den geleerden te volgen / waar in hy alzoo min als d'anderen moet gelooft worden / nademaal 'er niets zoo twyffelachtig noch min bestendig is / dan giffingen op diergelyke woordzifting gegrond.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verscheide gevoelens van Yslands bevolking bygebragt; Ingulfus d'eerste Grondlegger deezer bevolking geacht, dat door Arngrimus Jonas gedreeven word, maar met klemtaal wedersprooken. 't Aloude Thule voor Ysland genomen en beweert. Noch twee Deensche Kronyken ter beweering van de bevolking bygebragt, en besluit over deeze Redeneering genomen.

Arngrimus Jonas is van geen gedachten geweest / dat d'eerste Yslanders deeze Reuzen van Canaän waren / die alle de Noorder Gewesten bevolkten; want hy wil dat Ysland, toen t'eenemaal onbevolkt was / en hy spreekt 'er dus naaukeurig van: Ysland, zegt hy / is eerst door een Noorsch Koopvaarder Nadocus genoemt / ontdekt geworden / t' Scheep gaande naar 't Eiland Faro; van een stoorm belopen / vertwil hy op de Oostkust van Ysland / noemende dit Land / Sneeuland, wegens de sneeuw hoopen daar gevonden. De tweede die dit Eiland ontdekte / was een Zweed Gardanus geheeten / en zulks op 't bericht van den voornoemden Nadacus gegeven; hy overwinterde 'er in 't Jaar /

864, en noemde dit Eiland Gardasholm, Gardanus Eiland beteekenende. De derde die dit zelve land ontdekte / was een beruchte Noordſche Raapvaarder Flocco genoemt / die zich van een zeldzame uitvinding bediende. Men was toen 't gebruik van 't kompas niet kundig. Op 't bericht hem van dit Eiland gegeeven / ſtak hy van 't een tot 't ander Eiland over / zonder echter t' ontdekken wat hy zocht; dies nam hy dzie Raavens mede aan boord / vertrok van Hitland, een der Orcades; toen hy gelooſde verre genoeg in Zee te zyn / liet hy een deezer vliegen / maar bevond noch zo verre niet gekomen te zyn / als hy gemeent had / nademaal deeze Raaf weder naar Hitland keerde. Verder Zeewaarts gevoerdert / liet hy de tweede Rave uit / die allerwegen omzwervende / en geen land ziende / weer naar 't Schip vloog. In 't los laaten eindelyk van de derde / vond hy zich niet bedroogen / want deeze ontdekte het Eiland / en begaf zich derwaarts. Flocco deeze koers volgende / vermits hem de wind gunſtig was / quam eerlang aan d' Ooſtkuſt van Gardasholm aan te landen / alwaar hy overwinterde / en in 't Voorjaar zich van 't Ys beleegert ziende / dat d' Yslanders Groenlands Ys noemen / gaf hy dit Eiland de naam van Ysland, welker derde naam het ook behouden heeft. Op een anderen Winter / begaf zich Flocco naar 't zuider deel van 't Eiland / maar aldaar zyn genoegen niet beeter dan aan d' Ooſtkuſt vindende / keerde hy weer naar Noorwegen / waar hy toen Rafnafloke, dat is Flocco de Rave genoemt wierd / wegens de Ravens waar van hy zich in deeze ontdekking gedient had.

Ingulfus d' eerſte grondlegger van Yslands bevolking.

De eerſte grondlegger van d' Yslanders is Ingulfus geweest / een Yperheer uit Noorwegen / die zich met zyn Schoonbroeder Giorleifus naar Ysland begaf / door een neerlag aan twee Noordſche Heeren gedaan. Gelyk het toen de gewoonte der Noordſche Vallingen was / de Deuren hunner huizen uit te ligten en met hen te neemen; Ingulfus in 't gezicht van Ysland gekomen / wierp deeze zyne deuren in Zee / om aldaar aan te landen / waar de vloed de zelve by geval opwerpen zou. Maar hy quam echter aan een andere plaats te land / alhoewel aan de zelfde Suidkuſt van 't Eiland. 't Was in den Jaare 870. dat Ingulfus met zyn Schoonbroeder Ysland aandeed / doch niet voor vier Jaaren daar naa / namentlyk in 't jaar 874. deeze bevolking geſchiede; zynde dit het bepaalde tydbeſtek / in de Yslandſche Jaarboeken / waarmede de bevolking van dit Eiland zynen aanvang neemt. De zelve Jaarboeken getuigen / dat Ingulfus op zyn aankomſt / het Eiland woeſt en onbebouwt vond. Egter zyn 'er bipken / dat eenige Engelſche of Yrſche Scheepslieden / eertyds aan de kuſten van Ysland waren aangeweest / en zulks door 't vinden van eenige klokken / kruiſſen en andere werktuigen / op d' Engelſche en Yrſche wyze gemaakt / en door hen achtergelaaten / ingelyks eenige boeken aldaar gevonden. Ook is 't bipkbaar / dat d' Yslanders verſcheidemaalen in dit Eiland / voor den komſt van Ingulfus, aangeland zyn. Hunne Jaarboeken berichten / dat d' Aloude Yslanders deeze Yr-

Yslanders Papas noemden; en dat het westelijke gedeelte van Ysland Papey wierd genoemt / nademaal 'er de Yslanders gewoon waren aan te landen / als de naast gelegenste en gemakkelijkste kust om te ankeren.

Dat door *Arngrimus Jonas* gedreeven word,

Insgelijks verzeekert Arngrimus Jonas, dat Ysland woest en onbebouwt was / toen 'er Ingulfus aanquam / en maakt 'er zich sterk voor / die 't tegendeel beweeren. 't Is niet onbehaaglijk te leezen in zyn Specimen Yslandicum, wat hy tegen Pontanus, en de Schryvers door hem bygebragt / inbrengt / om t'onderzoeken of Ysland 't Aloude Thule was / waar van Virgilius tegen Augustus zegt: Tibi serviat ultima Thule, daar 't afgelegde Thule u dient. Want zegt hy / indien ons Ysland dit afgelege Thule was / zou het ten tyde van Augustus reeds bewoont zyn geweest; maar wat geloof was 'er dan aan onze Jaarboeken te geven / die verzeekeren dat het eerst ten tyde van Ingulfus is bevolkt?

Tegenwerping over dit onderwerp met kiem bygebragt;

Hier op dient zich deezen Heer Jonas t'erinneren / wat hy zelf geschreven heeft; dat het Yslands Scheepsvolk gewoon was in Ysland voor aan land te zetten / voor den komst van Ingulfus, en dat de aloude Yslanders deeze Yslanders Papas hebben genoemt. Wy wenschten nu wel te weeten / wie deeze aloude Yslanders waren? Waar is 't / en wy staan aan Arngrimus toe / dat Ysland, niet dan eenige jaaren naa d'aanlanding van Ingulfus volstrekt tot het Christendom overging; maar hy kan niet ontkennen / dat 'er ten dien tyde zich reeds veele Christenen / in de Noorder Gewesten opdeeden. Immers de Yslanders waren Christenen / gelijk 'er Ingulfus de teekenen van in 't Eiland vond. Teeken is 't / dat het Christendom in dien tyd zich in alle de Noordsche Gewesten / en in Ysland verspreid had / als vervolgens zal beweezen worden. Dit nu zynde / welke tyd zal dan Arngrimus aan deeze Yslandsche Heidenen geeven / die zoo sterk met hunnen Alouden Heidenschen Godsdienst ingenomen waren / en voornamentlijk met deezen van hunnen Odin, by wien zy zwoeren en de groote Asiaansche Beschermer noemden? 't Is zeeker dat van alle de Heidensche bygeloovigheden / de menschе-offering de oudste zy / gelyk reeds gemeld is / en dat deeze offerande eertyds zeer plegtelijk onder de Yslanders in zwang ging. Hunne Jaarboeken melden / dat 'er in 't westerdeel van Ysland een Kemplaats was / in wiens midden een Rotssteen stond / waar zy gewoon waren de menschen te slagten en 't bloed daar van hunnen afgoden op te offeren. Deeze Jaarboeken geeven insgelijks te kennen / dat deeze gewoonte in Ysland vernietigt was / toen ze teffens allerwegen wierd afgeschaft; maar dat de Rots eenige eeuwen daar naa / noch de kleur van 't vergoote menschе bloed behield. Welk een tyd zal nu Arngrimus stellen / om deeze eeuwen te vinden / waar van zyne Jaarboeken zelf gewag maaken? Ook zou men mogen vraagen / in welk een tyd zyn de Fabelen van Edda versiert / die zoo oud by de Yslanders geacht worden / dat ze byna by geen ande-

andere Noordſche Volkeren meer bekend zijn/ en gemzings bp eenige andere Natiën der waereld?

Noch dient hier aangemerkt/ dat de Yslandſche Jaarboeken/ geen gewag van Yslands woeſte geſteltheit maaken/ toen Nadocus, Gardanus en Flocco het ontdekten. Flocco heeft 'er immers twee jaaren doorgebragt/ en 't is wel te denken/ dat hp 'er zodanig zich behelpen kon/ als men in een bewoont land te verwachten heeft. Maar hoe zal Arngrimus dit goed maaken/ wanneer hp zegt; dat d'Yslanders zoo naaukeurig zijn geweeſt/ dat ze in hunne Jaarboeken alle de Hiſtorien der Europiſche Volkeren hebben ingelpft? Ingelpks ſchrzeven zich de Egyptenaaren dit toe/ zeggende volgens Herodoot en Plato; dat ze in hunne Bibliotheeken/ d'Aloude Hiſtorien van alle geweſten der Waereld bezaten/ waar door zp de wonderbaare oudheit van hunnen landaart bewpzen wilden. Om het gezegde van Arngrimus wegens deeze Yslanders geloofbaar te maaken/ zoo toont de Heer Wormius in een affchrift van de Jaarboeken van 't Weſter gedeelte van Ysland; waar in veele Hiſtorien van Noordwegen/ Denemarken/ Engeland/ d'Orcades en ander Landen gevonden worden; en onder anderen den inval der Normannen in Normandit/ doch zonder tpdſtelling: waar naa dan de aanlanding van Ingulfus in Ysland volgt. Hier uit blijkt/ dat 'er Schrpvers in Ysland zpn geweeſt/ eer Ingulfus daar quam aan te landen; en dat dit Eiland bpgevolg voor dien tpd bewoont wierd. Is noch nader onderzocht.

De Yslandſche Jaarboeken die van Ingulfus gewag maaken/ en door Arngrimus worden bpgebragt/ achtenswe geloofbaar. Ook is 't te gelooven/ dat deeze Ingulfus niet voor den Jaare 874 in Ysland gekomen is/ en 't zoude wel konnen zijn/ dat de zuidelpke gedeeltens van 't Eiland/ waar zpnen aankomſt was/ toen onbewoont waren/ of dat een groote ſterfte/ of 't geweld van Zeerooverg hier van d'oorzaak zpn geweeſt; maar vervolgens word gezegt/ dat het gantſche Eiland wierd bewoond. Teeken is 't/ dat Ingulfus het niet alleen bevolkt heeft; want de zelve Jaarboeken getuigen/ dat verſcheide nabuurige en Zuidelpke Volkeren een groot gedeelte van 't Eiland hebben bevolkt. Arngrimus teekent onder anderen aan/ dat een inwooner van eene der Hebrides, Kalmannus genoemt/ de eerſte was die het weſtelijke gedeelte van Ysland bewoonde. Aanmerkelijk is 't/ dat deeze goede Man geen tpd noemt/ wanneer die Kalmannus aldaar zijn verblijf nam/ noch ook niet van veele anderen/ namentlijk Yslanders/ Schotten en Orcaders/ die d'andere deelen van Ysland bevolkt hebben. 't Schynt geloofpk/ dat men de Yslandſche Jaarboeken moet onderſcheiden/ na dat d'Inwooners van 't Eiland Heidenen of Chriſtenen zpn geweeſt. De Yslandſche Jaarboeken der Chriſtenen/ moeten dan van de komſt van Ingulfus afgeleid worden/ en door 't Jaar 874. bepaalt; daar de Beſluit over dit verſchil.

Yslandsche Jaarboeken der Heidenen geen bepaalde tyd vinden / maar t'eenemaal onbepaalt zyn.

En d'overeenkomst van de verschillende Schryvers aangetoont.

Dit gestelt / zal men gemaklyk het Heidensch Ysland met het Christens Ysland konnen overeen brengen / de Jaarboeken van den een / met de Jaarboeken der anderen vergelyken / Arngrimus met Arngrimus zelf doen overeenkomen / en voornamentlyk met Pontanus geen verschil vinden / die wil dat het tegenwoordige Ysland het aloude Thule zy / en dit door veel gezag bewyst / uit verscheide Griekſche en Latynſche Schryvers genomen; insgelyks uit de Historie van Adam van Bremen, die in 't Jaar 1067. geschreeven heeft; uit Saxon de Spraakkundige / die hem byna heeft gevolgt; uit Andreas Vellejus, die Saxon in 't Deensch heeft vertaalt / en gedurig in zyne vertaaling de Tylenſes van Saxon voor de tegenwoordige Yslanders genomen heeft. Arngrimus zegt ook niet / dat Adam van Bremen ongerymtheden in zyne Historie geschreeven heeft dan alleen deeze: dat 'er ten zynen tyde by een oude overleevering wierd aangenomen / dat men in Ysland zodanig oud en droog Ys vond / dat het op 't vuur gewerpen / brande / gelyk hoolen / die men in Holland Steenkolen noemt. 't Komt hier niet alleen op deeze ongerymtheit aan; en 't verschil is niet over d'oudheit deezer grollen / en over den tyd wanneer ze gelooft wierden; want hoe grooter de ongerymtheit is / moet men gedachtig zyn / dat ze van te langer tyd by overleevering is ingesloopen: En dit doet ons te meer gelooven / dat Ysland van alle oude tyden af bekent was. Arngrimus zal hier op zeggen: dat de Griekſche en Latynſche Schryvers bedroogen zyn geweest / in de juiſte geleegentheit van 't Eiland Thule, indien zy 't voor Ysland genomen hadden. Waar op men zou konnen antwoorden; dat de zelve Schryvers niet minder bedrogen zyn / in de beschryving van veel andere plaatſen / waar over zy met ons eens zyn. 't Is hier de vraag niet / of deeze Schryvers Ysland, zodanig het eertyds was / of hoedanig het nu is / beschreeven hebben; maar of Ysland, dat zy beschryven wilden / dit Eiland is geweest / waar over 't verschil zy / en of dit Ysland, dat zy zochten / dit is geweest / als nu bekent staat.

Ysslands Aloude gelegentheit, eenzelvig met het Aloude Thule bevonden.

Dus moeten we ons dan te meer vergenoegen / met het geen 'er Casaubonus van gelooft / en desgwegen in zyne geleerde uitleggingen over Strabo besluit / dat het Thule van deezen grooten waereldkundige / het tegenwoordige Ysland is. De zaak bekrachtigt zelf dit geloof: Naardien Ysland tegenwoordig wordt gestelt / als ook eertyds by alle Aardryk Beschryvers / aan 't afgeleegenſte van den Deucaledoniſchen Oceaan, of Schotſche See / die de Brittaniſche Oceaan is; en dat het Aloude Thule gelooft wierd / het afgelegenſte Brittaniſche Eiland te zyn. 't Is bekent / dat Schotland eertyds Caledonië wierd genoemt / wegens het groot Caledoniſch Woud / waar van nu niet meer overig is / dan de naam van Schotland. Seldenus schryft / dat de Noorder

Schot-

Schotten / Deucaledoners wierden geheeten / dat in hunne taal / zwarte en donkere Caledoners beteekent. 't Is mogelijk / om dat den Oceaan / die Noord-Schotland beſpoelt / de Deucaledoniſche Oceaan genoemt word ; 't zy om de geduurige neveling die deeze Zee bedekt / 't zy om de dikte en zwaarte der lucht / die meeſt met een donkere nevelachtigheit verzeilt gaat. Weshalven Plinius die Mare Pigrum, en Adam van Bremen, Mare Jecoreum en Pulmoneum genoemt hebben: Nademaal deeze Zee zich zeer kort en traaglijk beweegt / zodanig als of ze aambozſtig was ; en zulks in die zelfden zin / als Plautus van een ſlecht Soldaat zeide / dat hy longzuchtige voeten had.

Pedibus Pulmoneis mihi Adveniſti.

Arngrimus zou zich wel hebben laaten overreden / dat Ysland het Aloude Thule was / indien hy zich overtuigt had gevonden / dat zyn Eiland voor de komſt van Ingulfus was bewoont geweeſt ; nademaal de bewyzen bygebragt / hier in genoegzaam voldoen / en hem te meer hebben aangeweezen / dat Ysland / volgens andere klemgeevende redenen / voor dien tyd was bewoont. Twee Groenlandſche Kronyken zyn 'er in 't Deenſch geſchreeven / d'eene in rym / en d'ander in onrym. De Rym-Kronyk begint met het Jaar 770, wanneer Groenland wierd ontdekt ; en de Rymlooze Kronyk bericht / dat die geenen / die uit Noorwegen vertrokken / om naar Groenland over te ſteken / over Ysland hun togt namen ; met deze uitzukking : dat Ysland toen wierd bewoont. Waar uit blijkt / dat dit Eiland / in den Jaare 874. niet eerſt bevolkt wierd.

Twee Groenlandſche Kronyken, in 't Deenſch beſchreeven, wegens de Oudheit van Yslands bevolking onderzocht.

Hier op zou Arngrimus konnen bybringen / dat de Deenſche Kronyk met zyn Yslandſche Jaarboeken niet overeen komt / die berichten dat Groenland niet dan in den Jaare 982. wierd ontdekt / en in 't Jaar 986. bewoont. Maar deeze Deenſche Kronyk ſteunt op 't gezag van Ansgarius, een groot Yzelaat van Fransen Landaart / die alle de Noorder Gewesten voor hun eerſten Apoſtel erkennen. Keizer Lodewyk de zachtmoedige / maakte hem Aartsbiſſchop van Hamburg / en liet het beſtier van zyn Aardsbisdom / van de Elve tot in de Yſſee / door alle Noorder Gewesten uitſtrekken. d'Opene Brieven van 's Keizers wegen / die Hamburg tot een Bisdom verhieven / en Ansgarius Biſſchop van die Stad maakten / zyn in 't Jaar 834. geteekent ; zy wierden in 't volgende Jaar door Paus Gregorius den IV. bekrachtigt. Pontanus geeft omſtandig bericht van deeze oorſpronkelijke Brieven / en 's Pausen Bulle / in 't vierde Boek van zyn Deenſche Hiſtorie in den Jaare 834. zeggende ; dat de deure des Euangeliums geopent wordende, Jeſus Chriſtus in Ysland en Groenland verkondigt wierd.

Waar op deeze redeneering een beſluit neemt.

Twee zaaken worden hier nu beweezen; d'eene / dat Ysland bewoont is / en reeds de Christelyke Godtsdienst voor den Jaare 834. heeft aangenomen / veertig Jaaren / voor 't Jaar 874, toen 'er Ingulfus aanquam; d'andere / dat Groenland is bewoont / en 't Christendom voor 't zelve Jaar 834. heeft omhelst. Dit bericht insgelyks de Deensche Kronyk / die d'ontdekking van Groenland in 't Jaar 770. stelt. En hier mede zullen we ons wegens d'Oudheit van Ysland vergenoegen.

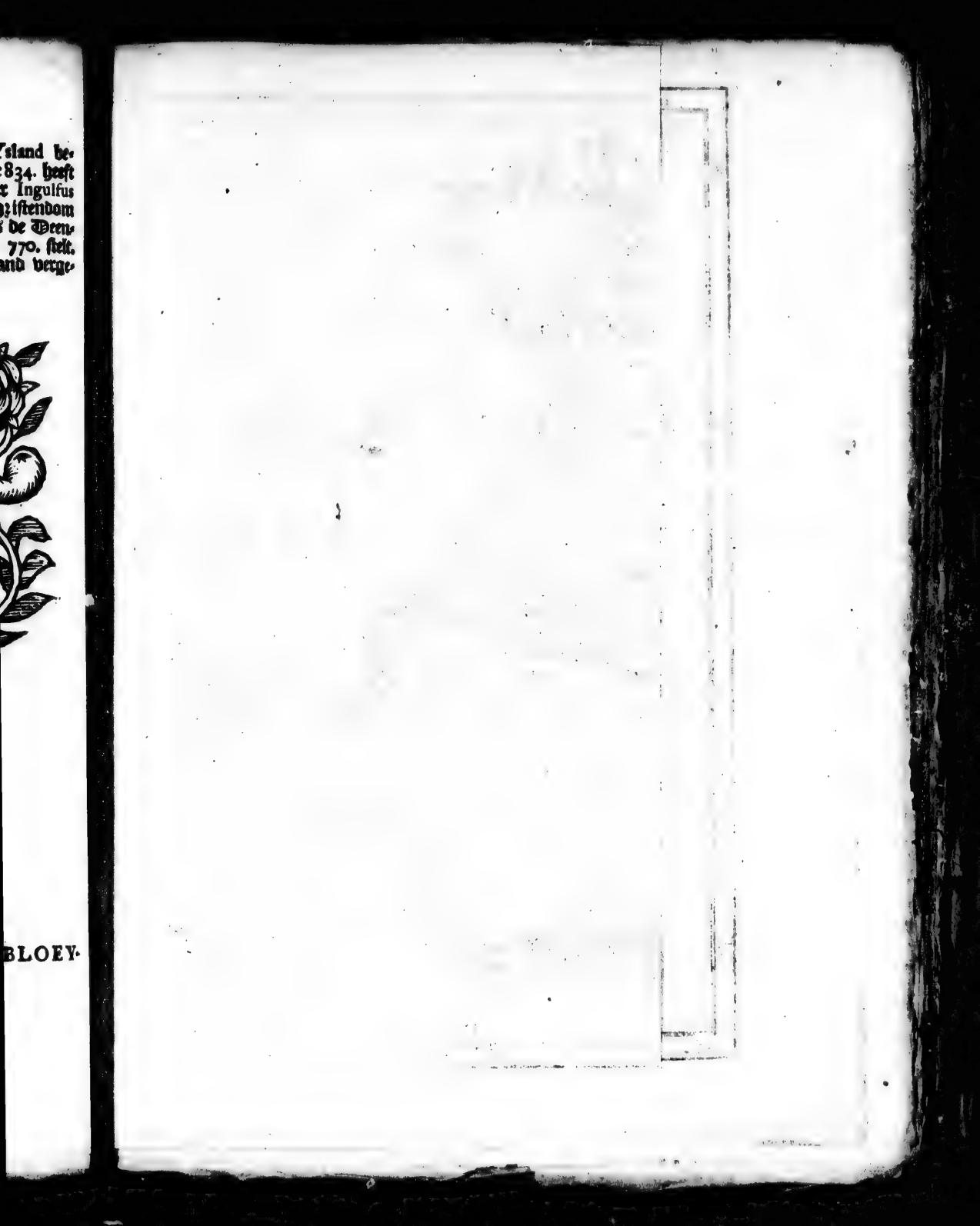

Noord
de Kwaak of Duyvels hoek
Zuyd hoek
Deense hoek
Deense Eylt
Vogelande
Magdalene hoey
Hamburger hoey
St. Jans hoey
Tyger hoey
Crays hoey
Enells hoey
Noord hoek vant Voorland of Vogel hoek
St. Jans Haven
Mabris beght
Swarten hoek
't Voorland
Zuyd hoeck vant Voorlandt
Klaas Bills hoey
Yszond Baay
Groene Norberg
Kiusse Eylanden
Drayt Riv.
Klok Baay
Rots Sond
Sloelberg
Horisond Baay
Zuyde Kaap
Kaap de
Pick van Canarie
STITS
BAE
E E
R D
Kaart vant
EYLAND
SBERGEN
Meridiaan getrokken

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

TWEEDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Eerſte Ontdekkers van Spitsbergen wie die waren, en waarom door hen Spitsbergen genoemt; is een Bergachtig Geweſt, en veeltyds in 't Ys bezet; wat de voornaamſte Havens, en Bayen zyn.

NAardienwe in 't Eerſte Deel/ de ontdekkingen van Oud- en Nieuw-Groenland, als mede die van Ysland, en de Bevolking van dit van Ouds berugte Eiland kortelijk beſchreeven en afgehandelt hebben/ zynwe in dit tweede Deel gezint/ tot de Beſchryving van Spitsbergen en andere Eilanden in de Yszee geleegen/ over te gaan/ nademaal de Viſſcherye omtrent deeze Geweſten/ Ruſten en Bayen/ met zeer veel vrucht eertyds gehandhaaft wierd.

De eerſte Ontdekkers van Spitsbergen waren Willem Barentſz. en Jan Cornelisz., onder 't beleit van den Dapperen Zeeheld/ Jacob Heemskerk, alle Nederlanders/ afgezonden om een doortogt door d' Yszee naar China te zoeken. Dus wierd dan in den Jaare 1596. dit Doorderlijkſte Landſchap of wel Eiland/ tuſſchen Groenland en Nova Zembla gelegen ontdekt. De naams oorſprong is/ vermits zich dit Land aan den Oever met veele ſpitſe Bergen opdee/ weshalven zy dit Eiland niet oneigentlyk Spitsbergen noemden. Onzeeker is 't/ of 't een hangend-

Wie d'eerſte ontdekkers van Spitsbergen waren.

Waarom Spitsbergen genoemt.

OM DEN OOST
Reene Velt
Ysfde Bay
Jan Dunissens
Wyde
Kaerwer
Wybe
Ians
Wat
Foule Sond
Bulle Sond
Klok Bay
Horiwind Bay
Yezond Bay
Klaes Bills bay
Groene Norberg
Drowe Riv.
Zuyd hoeck vant Hoorlandt
Noord hoek vant Hoorlandt
Swarten hoeck
Hoorland
Magdalena bay
Nieuwejaer bay
St. Jans bay
7 Eylanden
Crayes bay
Cruys bay
St. Jans Haven
Mahu's Eylandt
Noord hoek vant Vaer-land of Vogel hoek
Zuyds Kaap
Kaap de Verkyn
Slaubergh
Walcheren Eylandt
SPITSBERGEN
DE OOSTLANDT

OM DEN OOST
Walvis Eyland
HET NOORD OOSTERLAND
Zuyd Kaap
Straet van Hinlopen
NIEU VRIESLAND
Lome Baay
ZUYD OOSTER LAND
NOORD
ZEE
Rykisse Eylanden
Wybe
Walter Tymens Fioerd
Ians
Lees Forland
Water
STANS VOORLAND
Disco
Walvisschery van Walvisschen
Walles head
Deerenwes Sound
Deere Baay
Smeer hoek
Laag gebrooke Landt
Nieuwe Kaart vant EYLAND SPITSBERGEN
Duytsche mylen 15 in een Graad, ieder myl doet 3 quartieren en 5 minuten.
De Eerste Meridiaan getrokken over de Pick van Canarie.

gend-Eiland of een volkomen Eiland zy / waar van het Noordelykste tot noch onbekent is. De strekking word van 76 tot 80. graden bezeete gestelt / voerende 't oostelykste gedeelte de naam van Nieu Vriesland. 't Maakt 'er des Winters een nacht van vier Maanden / en des Somers een dach van gelyke langte / blyvende de Son ten tyde der * Sonnestand / twee Maanden voor en naa / onder en boven den Horizont.

Dit lang achterblyven van de Son / veroorzaakt / dat zich het Ys aan deeze kust zoo vast zet / en meer als elders; waar uit te vermoeden is / dat 'er niet verre van daar meer Land leggen zal. 't Land is zeer bergachtig / en d'inwendige gelegentheit meest onbekent; doch men bespeurt 'er zodanig een aaneenschaakeling van Bergen / dat 'er de natuur niet anders schynt voortgebragt te hebben. Echter vindmen nabp de Mosselbay een vlakker en effen land / en hoe Oostelyker men komt / vervolgens laager land; maar overal steenachtig en met verscheide hoogtens verzien; zulks dit geweest voor menschen t'eenemaal onbewoonbaar schynt. Vermoedelyk zal 'er landwaarts laager land gevonden worden / want anders zou men 'er 't verheeven land 't een boven 't ander gewaar worden / gelyk men in bergachtige Gewesten bespeurt.

Hoe zich dit Land uit Zee opdoet.

Wanneer zich Spitsbergen eerst uit Zee opdoet / vertoont het zich als een Wolk / zulks men geen kennis van dit geweest hebbende / 't zelve van de lucht naaulyks zou konnen onderscheiden; want de Bergen geeven zodanig een weerschyn in Zee / dat men 'er door in twyffel staat / Wolken of Land te zien. De koude is 'er niet altoos even streng; in de Maand April heeft men somtyds zodanig een felle koude op 71 graden gevoelt / dat ze byna onlydelyk viel. In deeze en volgende Maand is 't kouder dan ooit: Al 't Scheepstouwerk door een vochtige mist of t' Zeewater nat gworden / zet zich t'eenemaal met een Yskorst aan; maar vermits men nu de Schepen zoo vroeg niet derwaarts zend / heeft men 'er dus een strenge koude niet uit te staan / en echter komt men 'er vroeg genoeg om de Visschery waar te neemen / vermits anders 't Ys nog vast legt / en dierhalven weinig Walvisschen vernomen worden.

Word 's Winters t' eenemaal in 't Ys bezet.

Des Winters word dit Eiland door aandzang der Winden / t'eenemaal van 't Ys bezet. d'Ooste Wind voert het van Nova Zembla derwaarts / en de Noordwesie en Weste / van Jan Mayen Eiland. Ook gebeurt het 's Somers wel / dat de kusten van 't Ys bezet worden; wanneer als dan de Schepen genoodzaakt zyn in de Haveng / Bayen of Rivieren te loopen / om voor den aandzang van 't Ys bevryd te zyn / waar in ze echter door eenige winden over 't gebergte vallende / genoeg uit te staan hebben. 't Water deezer Rivieren is veeltyds zout / en men vind 'er zelden zoete Stroomen. Echter zyn 'er eenigen tot aan haaren oorsprong bekent; maar anderen heeft men om 't gevaar van 't Ys / tot

* Solstitium.

tot nog toe niet konnen ontdekken / als ook wegens den hinder der onder water leggende Rotsen / die niet dan door de branding van 't Zeewater worden ontdekt.

De bekentste en zeekerste Havens van Spitsbergen zyn de Behoude Haven, Zuid- en Noord-Bay. Noyt ankert men byna in d' anderen / nademaal ze meest voor de Winden en Zee bloot leggen / of ook wel met Ys zyn bezet. 't Land is zeer steenachtig / en gelyk gezegt is / over al met hooge Bergen en Rotsen verzien; aan den voet der zelver ziet men zeer hooge Ysbergen / wiens toppen byna d' andere Bergen in hoogte te boven gaan / en veeltyds met sneeuw zyn bedekt / welk gezicht den Vreemdelingen zeer zeldzaam voorkomt / want de Sneeuw smeltende / verandert eerlang de gedaante van zodanig een Ysberg; die wederom by verandering van Weer en Sneeuw straks een andere gestalte krygt. Zeekerste Havens van dit gewest aangewezen,

Tusschen hooge Steenrotsen / worden 'er zeven groote Ysbergen gevonden / die zich blaauachtig vertoonen / met reeten / holen en gaten / door den regen en de gesmolte Sneeuw veroorzaakt. Jaarlyks neemen ze in grootte toe / vermits de Sneeuw en Regen / telkens door aanwyzing zich aan deeze Ysbergen hecht. Deeze zeven Ysbergen / worden de hoogste van 't gantsche Geweest geacht. Beneden schynt de Sneeuw duister / door de schaduw der Wolken veroorzaakt / en deeze duisterheit is met blaauwe reeten vermengt / dat een aangenaam gezicht maakt. Nevelwolken ziet men ter halver hoogte deezer Bergen / en boven deezen nevel vertoont zich de Sneeuw helder en licht. De Rotzen vertoonen zich vuurig / waar tegen de Son bleeke straalen schiet / en de Sneeuw een krachtigen weerschyn geeft. Zwaare en groote Ysbergen beschreeven;

Eenige van deeze Steenrotsen bestaan als uit een enkele Steen / naar een verfalle muur gelykende. De Steen deezer Rotzen is geadert als Marmer / hebbende verscheide kleuren / rood / wit en geel; en by verandering van weer zweet ze / dat dan ook een verandering in de verruw van de Sneeuw maakt / als mede wanneer 't regent / en 't Water van de Rotsen afvloeit. Onder aan den voet deezer Bergen / waar geen opgewozpe sneeuw is / vind men groote Reistenen en brokken van Rotsen op elkander gevallen / waar tusschen eenige holligheden zyn / dat den toegang zeer moeyelyk en gevaarlyk maakt. Deeze Steenen of liever kleine Rotsen / met anderen noch kleinder vermengt / zyn graauw van verwe en zwart geadert / glinsterende als Silvere Mynstoffe. 't Meerendeel der kleinen gelyken naar kepen of straatsteenen. Deeze kepsteenen zyn voor de Delftsche Porcelynbakkers zeer bequaam / om 'er hunne aarde zeer fyn op te maalen. Insgelyks Steenrotsen t

Op deeze Rotzen wast des Somers / in de Maanden Junp en Julp / een menigte kruid / lover en gras / en deezen wasdom is overvloedig ter plaatse voor de Noorde en Ooste Winden bedekt / en waar 't water van de Bergen afvliet / sleepende geduurig eenig stof en mos af / Was op nochtans Kruide Wassen,

af/ die alleniſ aardachtig wozd / waar toe de Vogelmiſt niet weinig dienſt doet. De toppen deezer Bergen van beneedenwaarts aan te zien / ſchynen uit aarde te beſtaan; maar boven gekomen/ bevind men ze niet dan Steen/ gelijk mede d' afgeroide bzokken uit zodanige ſteen beſtaan. Wanneer 't gebeurt dat 'er eenige ſteenbzokken van boven de Bergen tot in de Dalen neerploffen/ maakt het zodanig een geraas / als of het donderd. De meeſte deezer Bergen zyn zo hoog / dat ze / wanneer de lucht niet helder is / bpna half boven de Wolken ſchynen uit te ſteeken; ook zyn 'er die zodanig overhellen / dat ze eerlang dzepgen ter neer te ſtozten. De laagſte deezer Bergen verliezen hunne hoogte / dooz 't gezicht van de nabp geleege hooger Bergen / welker eerſten nochtans bp een hoogſtaande Scheeps-Maſt / alzoo min te vergelpken zyn/ als een Merk bp een hooge Toren. Deeze Rotzachtige Bergen zyn zoo oneffen en ruuw / dat ze naaulijks te betreeden zijn / waar dooz alle toegangen zoo moepelpk vallen/ dat hoe houd het zp / echter het zweet den Wandelaar eerlang uitperſſen zal.

Strekking der Bergen van dit Gewest.

Wat de ſtrekking deezer Bergen aangaat ; de hoogſte zijn / die zich van 't Boozland tot aan de Moſſel-Bay uitbzeiden. Naa deeze Boozkuſt volgen de zeven Ysbergen van een ongemeene hoogte. Deeze Bergen zijn echter zoo akelig en ſpitz niet / als die van de Magdelene-Bay, hier naa volgen de Hamburger , Magdelene , Engelſche en Deenſche Bayen, en eindelpk de Zuid-Bay, van welke vervolgens zal geſpzooken wozden. Omtrent de Magdelene-Bay leggen de Bergen halvemaans gewijze / en aan weerzpden munten 'er twee in hoogte uit / inwendig hol / als of ze uitgehouwen waren. In deeze holte vind men een Ysberg / die zich tot aan den bergtop verheft / en gelijkzaam een Boom met takken verbeeld. In de Zuid-Bay komen de Schepen Ankeren tuſſchen twee hooge Bergen; d' eene ter linkerzpde van de Bay / wozd de Beikorf genoemt / vermits ze die gedaante heeft. Nabp deeze is een zeer groote en hooge Berg/ de Duivels-Hoek geheeten ; deeze ziet men gemeenlijk met nevelwolken bedekt / die / wanneer de Wind daar toe dient / deeze nevel van bergwaarts naar beneden dzpft / en de Bay als met een zwaaren damp bedekt. Op den top van deeze Berg / zyn noch dzie kleine heuvels met ſneeuw bedekt / waar van twee dicht bp den anderen ſtaan. In 't midden van deeze Bay legt een Eiland / 't Doode-Mans Eiland genoemt / dewyl men 'er de Dooden begraaft. Meer andere kleine Eilanden leggen in deeze Bay/ die gemeenlijk de naam van Vogel-Eilanden voeren / vermits 'er veel Eyeren van Berg-Eenden en Stormeruwen gevonden wozden.

Zuid-Bay een goede Ankerplaats.

Vervolgens komt men bp Smeerenburg, niet oneigentlijk dus geheeten / vermits 'er niet weinig eertpds met het Traankooken omging / dieshalven 'er verſcheide Traankokerpen / dooz de Nederlanders waren opgerecht. Tegenover Smeerenburg ſtaan insgelijks noch eenige Huizen / Pakhuizen en een Kokerp / die men de Harlinger Kokery noemde.

Hier

Hier naaſt aan volgt de Engelſche Haven. Vervolgens ontmoet men een Rivier de Zuid-Bay genoemt / waar men in de Dalepen tuſſchen de Bergen / veel zoet Water vind / dat uit geen ander dan van ſneeuw en regen voortkomt / dewijl 'er geen oorſprongkelijke bronnen bekent zyn. De Strand en den Oever is 'er niet merkelijk hoog / maar met een diep Water verzelt.

In de Noord-Bay legt een groote Berg of Eiland / boven blak / de Vogelzang geheeten / vermits 'er de Vogelen haare neſten maaken / en in 't vliegen groot gerucht veroorzaaken. Verſchelde andere Baijen aangeweezen. Veele andere Eilanden worden in de Kaarten aangeweezen / waar onder een de Gekloofde Klip genoemt. 't Ree-Veld is laag land / dus geheeten wegens de Reedieren aldaar gevonden. De grond is 'er hechachtig en moeijelijk te betreeden: alles is met mos bedekt / en men vind 'er een heuvel van een vuurachtig aanzien. Achter dit Reeveld zyn hooge Bergen / doch niet ſpits / maar in een rechte lyn geſtrekt. Alhier vind men een Rivier / die zich Landwaarts in uitbreid / en wegens haare gedaante de Halvemaans-Bay word genoemt. Ter eene zijde van deeze Rivier / is een Berg / boven blak / en vol van reeten met ſneeuw gevult. Van daar komt men by de Liefde-Bay, waar twee nevens elkander gelegene Bergen zyn / ingelyks ſpits als die van de Magdalene-Bay, gelyk ook de havens elkander gelyk zyn. Vervolgens legt achter de Moſſel-Bay laag land / waar men zoo verre men afzien kan / lang gras vind.

Hier komt men verders aan 't Spitsberger Waigat of de Straat van Hinlopen, worden deeze Straat 't Waigat genoemt / vermits 'er de Suide Wind ſel blaaſt. Spitsberger Waigat, waar om dus genoemt. Nu volgt de Beere-Haven. Achter 't Waigat, heeft men 't Noord-Oosterlandt, 't eenemaal laag / met kleine heuvels verzien / dat een aangenaam gezicht geeft. Vervolgens worden 'er de Zeven Eilanden gezien. Onzeeker is 't of dit Waigat zich verre Landwaarts in ſtrekt / dewyl het Ys d'ontdekking daar van tot noch toe gehindert heeft. Dit Waigat moet echter onderſcheiden worden / van een ander by Nova Zembla gelegen; waar van vervolgens zal gemeld worden. Dus verre was Spitsbergen toen ontdekt; maar ſedert zyn 'er noch meer ontdekkingen ten Oosten en Suiden gedaan / waar van wy in 't derde Deel zullen bericht geeven.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Van d'ongemeene Koude te Spitsbergen, en waar uit die ontſtaat. Verhevelingen hoedanig van aart. Zonderlinge verſchynzelen in 't Lucht Gewest beſchouwt. De Sneeuw en der zelver verwiſſelende gedaante beſchreeven.

DE Koude in de twee eerſte Zomermaanden is omtrent Spitsbergen, voor de nieuwe aankomelingen / ongemeen gevoelig / dat hen dan Ongemeene koude te Spitsbergen.

ook de eetenslust te graager maakt. In 't begin van May / daalt de Son niet meer onder de kimmen / wanneer men op 71 graden gevorderd is. Op de bestendigheit van 't weer kan men in deeze Maanden weinig staat maaken / vermits men 'er dagelyks verandering gewaar word; en men acht het een voorteeken van een aanstaanden Storm / wanneer men de Maan met een nevel omtrokken / en de lucht veelverwig ziet; doch of dit vast gaat / willen we niet verzeekeren. Door deeze nevels vertoonen zich de Bergen als vuurig / waar op een donkere mist volgt / met een ongemeene koude / verspreidende zich deeze duistere mist zodanig / dat men 'er naauwlyks een Schips langte van zich zien kan.

Waar uit die ontstaat.

Deeze koude ontstaat meest uit de hoedanigheit der Winden. De Noorde en Ooste Winden baaren 'er de strengste kou / zulks ze somtyds onverdraagelyk valt / te meer wanneer 't sterk waait. Weste en Suide Winden door wapende / brengen veel Sneeuw / en ook wel Regen voort / vergelt met een maatige koude. D' Andere verdeelde Winden zyn telkens naar de gesteltheit der Wolken veranderlyk / zulks het somtyds gebeurt / dat in plaatsen van een kleinen afstand / de wind in d' eene Suid of Suidwest zal zyn / en in d' andere Oost of Noordelyk. Alhoewel 'er de Son weinig kracht van zich geeft / is 'er de koude echter niet altoos even streng / anders waare het onmoogelyk dat 'er eenige kruiden konden wassen. Insgelyks zyn 'er de Saaizoenen meest naar de Winden geschikt / vermits ze als in andere Landen veranderlyk zyn / somtyds min of meer gemaatigt of streng. Veeltyds heeft men 'er een betrokke lucht of een benevelt zwerk / en waar de sloten Ys is / vertoont zich de lucht witachtig. Geen verschil is 'er in de koude tusschen dag en nacht / maar alleen is 't Sonnelicht by nacht flaauwer / dan by den dag / zulks de Son zich dan als een heldere Maan vertoont / en men zoo wel in de Son als in de Maan kan zien. Op de voornoemde hoogte / gaat de Son in 't eerst van Augustus / weder onder den Horizont / welke ondergang zy dagelyks verzoegt / tot dat ze zich eindelyk t'eenemaal onder de kimmen verbergt.

Verhevelingen beschreeven;

Wat de Verhevelingen aangaan / de Kpp valt 'er gelyk kleine puntige sneeuwdeeltjes in Zee / waar door ze somtyds als van stof bedekt word. Deeze kleine spitse sneeuwdeeltjes vallen kruislings op elkanderen / en door de koude lucht voortgezet / vermeerderenze zich zoodanig in en door de lucht / datze in menigte neervallen en de Zee gelykzaam met een vlies of dun Ys bedekken. Deeze door koude bevroze neveldeeltjes / kan men by heldere Sonneschyn en vriezend Weer / glinsteren zien; want anders vallen ze als den dauw / onzichtbaar neer. Byzonderlyk beschouwt men ze uit een schaduwachtige plaats tegen de Son op gezien / vertoonende zich als blinkende stofvezeltjes; maar op 't hoogste van den dag / smelten ze / en veroorzaaken dan een vocht gelyk den dauw. Aanmerkelyk is 't / dat men omtrent Spitsbergen in deeze sneeuwdeeltjes een Boog gewaar word / naar den Regenboog gelykende / waar

in

in zich tweederlepe verwe vertoont / gemengelt wit en bleekgeel / gelijk het ſchijnſel van de Ton / in donkere ſchaduwachtige Wolken.

Een andere Boog vertoont 'er zich / gemeenlijk Zee-Boog geheeten / en wordt by heldere zonneſchijn gezien / vermits het opgeheve zeewater / door den wind in kleine waterdeeltjes van een geſcheiden / zich dan als een miſt of nevel vertoont. Deeze Boog wordt gemeenlijk voor den Boog van 't Schip gezien / ook wel achterwaarts aan Lp / tegen over de Ton / en zulks in de ſchaaduw der zeilen. In deeze waterdeeltjes / beſchouwt men dan zodanig een ſchoone verſcheidenheit van verwen / gelijk men gewoon is in een Regenboog tegen een duiſtere wolk te zien. en zonderlinge verſchynzelen aangemerkt.

Dit Verſchynſel is niet min vreemd / wanneer 'er in d'opper-wolken door de ſtraalen der Ton een helder licht wordt gezien / te weeten : door weerſchyn van 't zonne-licht / dat zich als een tweede Ton vertoont / by de Zeelieden Wan- of Neven-Tonnen geheeten. Deeze verſchyning in de wolken / uit een dikke nevel beſtaande / die zich in 't beneden Lucht-Gewest onthoud / en als waare wolken vertoont / vermits ze met waterdruppelen is verzelt / baart dus een voorwerp van een wanſchynzel der verbeelde Ton te zien / gelijkerwijs eenig ander voorwerp zich in een ſpiegel vertoont. Dit Wan-Verſchynſel wordt veroorzaakt door eenige warmte / die de nevel indzingende / deeze kleine waterdeeltjes voortbrengt / en als dan de gedaante van een Boog vertoonen / of de geſtalte der Ton uitmaaken / door 't weerſchynſel van de waare Ton. De warmte van de Ton verwiſſelt vervolgens deeze waterdeeltjes in dampen / en wanneer de houde vermindert / vertoonen zich deeze dampen in de lucht als rook / waar in men deeze verſchynſelen niet meer beſpeurt / welker voornaamſte verwen zyn blaauw / geel en rood. Omtrent Spitsbergen wordt ſomtyds zodanig een Zeeboog gezien / volgende de beweeging der Ton / zoo wel by daag als nacht / en vertoont zich 's morgens / 's avonds / en 's nachts grooter / dan op den vollen dag.

De Heer Feuillée beſchryft mede een zeldzaam Verſchynſel / in zyn Journal des Obſervations Phyſiques, Mathematiques & Botaniques, door hem in de Middelandſche Zee beſchouwt. „ 't Was 's namiddags ten „ twee uuren (zegt hy) dat de lucht met ſlaauwe wolken was bezet / „ wanneer ons een zeldzaam Verſchynſel vertoonde : een Cirkel van omtrent 18 Graden / wiens ſtraal zich op deeze wolken evenwydig aan „ de Horizontaale vlakte uitſtrekte ; het middel-punt van dien / ſtond „ recht in 't toppunt / als in de nevensſtaande figuur A wordt aangewezen ; de omtrek ging niet door 't middelpunt van de Ton / gelijk men gemeenlijk in Wy-Tonnen ziet / maar ze was omtrent ter lengte van drie vierde van haar middellijn afgeſcheiden. Deeze kleine Cirkel wierd door een veel grooter by C en D doorſneeden / hebbende de „ Ton ten middelpunt / welker ſtraal overeen quam met de gantſche „ middellijn van den kleinen Cirkel. Deeze groote Cirkel evenmiddel- Insgelyks door *Feuillée* beſchreeven.

„ puntig aan de Son/ doorſnee/ zoo als men bemerken kon/ de kleine
„ of evenwydig met den Horizont in twee punten C en D, waar van
„ een rechte lijn in den kleinen/ door deeze twee punten getrokken/ de
„ doorgehaalde lijn een boog van omtrent 100 Graden was. Het be-
„ nedendeel van den grooten Cirkel/ ſtrekte zich naa genoeg aan den
„ Horizont; haare kleuren waren flaau/ doch naar die van den Regen-
„ boog gelykende; maar deezen van den kleinen waren krachtiger. Het
„ benedendeel van den grooten Cirkel evenmiddelpuntig aan de Son/
„ begon het eerſt te verdwynen; en zoo draa deeze Cirkel open was/
„ verdween ze ongemerkt. Deeze verdwyning/ ontſtond uit een wind/
„ waar door wy beducht wierden/ dat de West-Suidweſte winden/
„ waar het benedendeel van den Cirkel naar toe helde/ onzen gunſtigen
„ wind wel mogten veranderen; de kleine Cirkel bleef echter noch by-
„ naa een half quartier uur zichtbaar/ waar naa derzelver evenmiddel-
„ puntigheit ingelyks verdween. Des Cartes redeneert ingelyks in
zyn Verhevelingen zeer breed over een Verſchynſel van vyf Zonnen/ in
't Jaar 1629 te Rome gezien.

Waar uit de verandering van 't weêr ontſtaat.

Ingelyks word men omtrent Spitsbergen gewaar/ wanneer de koude toeneemt/ dat de dampen uit Zee/ gelyk uit andere wateren opgeheeven/ zich in regen of ſneeuw veranderen/ of tot een miſt of nevel overgaan. Maar als men in de lucht zwaare dampen gewaar word/ of een nevelachtige miſt/ die byna in een oogenblik optrekken/ zoo wanneer de Son haar vollen glans van zich geeft/ zonder datze door den wind of iets anders worden verſpreid/ dan is 't een teeken dat het weer verandert/ en in koude afneemen zal; en als de lucht te zeer met deeze dampen is bezet/ zal de minſt opkomende wind dezelve verſpreiden: echter weerſtaan ze dit ſomtyds noch al taamelyk lang. Deeze dampen hechten zich dan aan alle aankleevende ſtoffen/ als kleederen/ 't hair enz. met een vochtigen aanſlag.

Hoedanig de ſneeuw veroorzaakt word;

Uit deeze dampen is 't/ dat zich de Sneeuw doet voortkomen. Eerſtelyk word men kleine droppelen geboaar/ ter groote van ſtofzand/ in de nevensgaande figuur by A aangeweezen. Deeze droppelen breiden zich door miſt uit/ maakende een platte en zeshoekige gedaante/ als by B die alzoo klaar en doorſchynend als glas zyn. Deeze miſtdroppeltjes kleeven aan de voornoemde zeshoekjes/ en worden dan door 't vriezen van zodanig een gedaante/ datze naar een ſterretje gelyken/ gelyk by C word getoont/ en ſcheiden zich vervolgens in zes takjes/ vertoonende een ſterretje als by D, wiens takjes alsdan noch niet t'eenemaal bevroozen zyn. Dit ſterretje word allenks volkoomener/ alhoewel 'er noch eenige kleine waterdeeltjes aan de puntjes hangen/ gelyk by E word aangeweezen; maar eindelyk door 't bevriezen/ de gedaante van een volmaakt ſterretje krygt als F. Op deeze wyze is 't dat de ſneeuwſterretjes veroorzaakt worden/ die men in de felſte koude gewaar word/ en eindelyk haare takjes wederom verliezen.

en derzelver verwiſſelende gedaante beſchroeven.

't On-

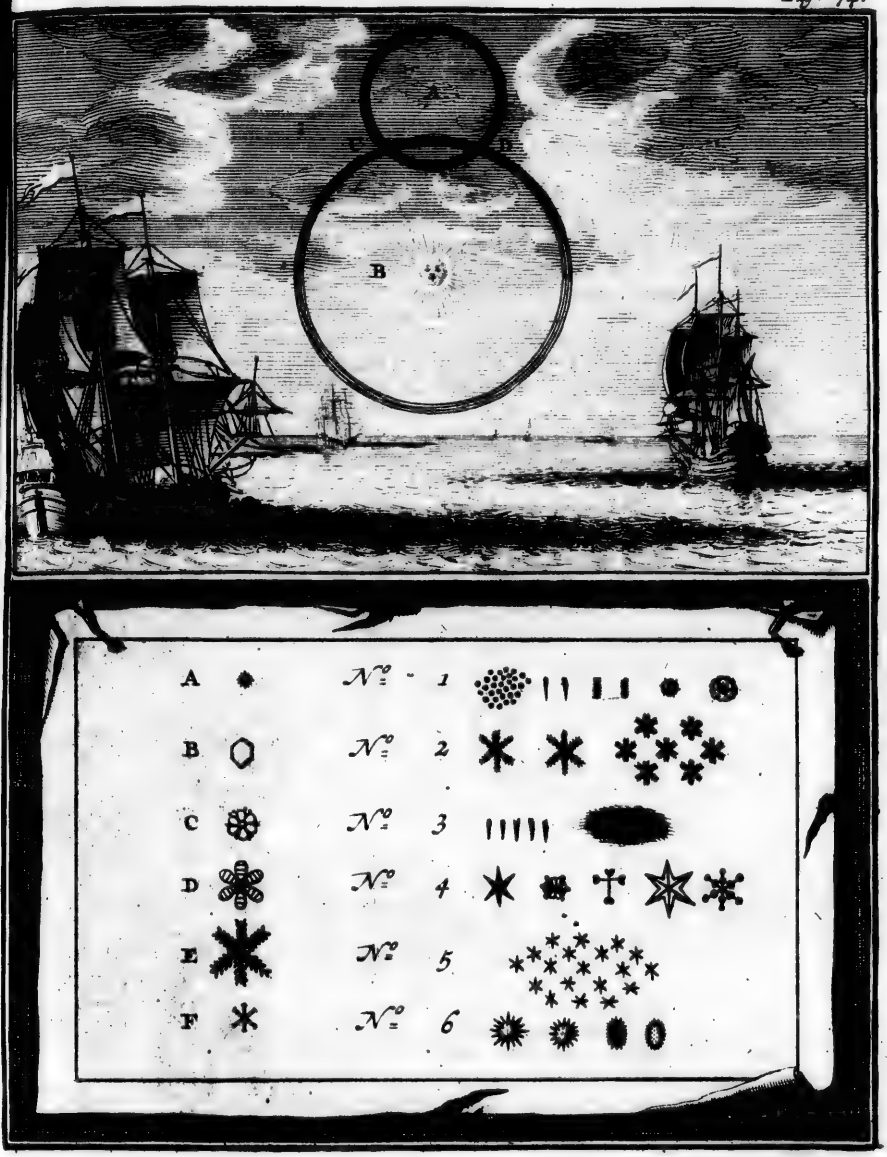
A
B
A
№ 1
B
№ 2
C
№ 3
D
№ 4
E
№ 5
F
№ 6

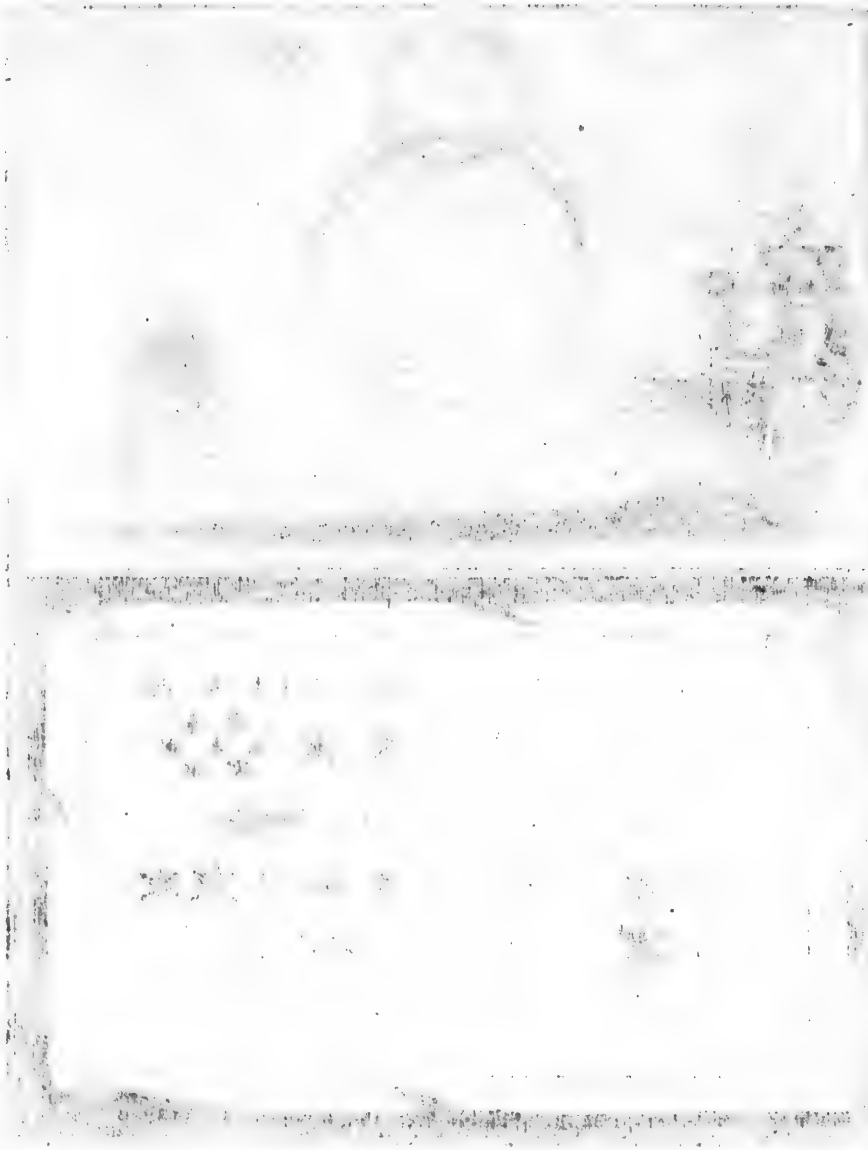

't Onderſcheid deezer Sneeuw-Blokjes die omtrent Spitsbergen vallen/ hangt dan t'eenemaal van de verandering der ſtrenge of gemaatigde houde af; wanneer 't Weer regenachtig wozd/ valt de ſneeuw 't zy als roosjes getakt/ of als kleine greyntjes/ by No. 1. vertoont. Wanneer het Weer zich ontlaat/ valt de ſneeuw in de gedaante van ſterretjes en getakt/ als by No. 2. Indien 't nevelachtig is/ en veel ſneeuwt/ vertoonen zich de ſneeuw-blokken/ gelijk by No. 3. Is 't fel houd/ verzelt met wind/ zyn deeze blokken van gedaante/ als by No. 4. Maar zonder wind hebben deeze ſneeuw-blokjes een gedaante van ſterretjes/ die hoopsgewyze neervallen/ vermits haar de wind niet van een ſcheid/ gelijk No. 5. Wanneer 't met een Noozd-Weſten-Wind ſtozmachtig weer is/ en de lucht met wolken betrokken/ vallen 'er ronde en langwerpige hagel-greynen/ rondom getakt/ zodanig als by No. 6. wozd vertoont.

Veele andere soozten van ſneeuw-ſtarretjes/ d'eene min d'andere meer getakt/ wozden dusdanig gemaakt/ wanneer de Ooſte en Noozde winden heerſchen; maar andere die ſpitsachtig zyn/ by Weſte en Zuide winden. Indien dan deeze ſneeuw dooz den wind niet verſtzooit en geſcheiden wozd/ valt ze met t'zamen-gevoegde blokken neer; maar wanneer de wind ze vooztdzyft/ vertoonen zich alle deeze blokken in de gedaante van ſterretjes of ſpitſe takjes/ t'eenemaal van een geſcheiden/ gelykerwijs men de ſtof-vezeltjes in 't ſchynſel van de Zon ziet zweven. Dit is 't wat men te Spitsbergen van de ſneeuw heeft waargenomen; nu ſtaat noch in aanmerking te neemen/ hoedanig zich het yz in deeze Geweſten vaſt zet/ weder ontlaat/ en plaats vooz den dooztogt der Schepen maakt.

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen. Hoedanig men de Schepen in 't Ys beſtiert. Verſcheide Ysbergen en jaarlykſe verandering aangemerkt.

De geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen beſchreeven.

In de Maanden Apzil en May/ bzeekt het Weſt-Ys en verſpzeid zich in Zee/ van Jan Mayen Eiland af tot aan Spitsbergen, alwaar 't alsdan noch vaſt legt. De plaats waar dit vaſte yz in Zee gevonden wozd/ kan men aan de witachtige klaarheit van de lucht gewaar wozden/ want de ſneeuw veroozzaakt zodanig een weerſchyn in de lucht/ gelykerwijs het verſchynſel van een groot vuur by nacht dezelve verwt; maar op een wyden afſtand ſchynt ze blaauw of bzuinachtig: echter heeft dit by 't gebzoke yz geen plaats/ſchoon men 'er verſcheide kleine Ys-Velden onder vind/ die vooz beemden der Zeehonden of Robben verſtrekken. Dooz 't aanſlaan van 't zeewater tegen deeze kleine Ys-Bzokken en Velden/ komen 'er zeer bzemde en zeldzaame gedaantens uit vooyt; verbeeldende hier Bergen en Rotzen/ daar Torens en Kapellen/ gints alle soozten

ten van Dieren enz. Deeze Yſvelden leggen ſomtyds dieper onder water / dan datze in Zee boven water uitſteeken.

Dit Yſ is blaauwverwig / en wel iets doorſchynend / maar zeer hard / zulks men moeite heeft om het te breeken. Om en door dit Yſ zwerven de Schepen / tot ze grooter yſvelden vinden / vermits de kleine yſbrokken hen gevaarlyker zyn / wanneer 't ſterk begint te waapen; want alsdan bonzen ze geweldig op de ſchepen aan / waar door ſomtyds meenig ſchip vergaat. Wanneer men zich uit deeze yſbrokken ziet gered / maakt men weder zeil / en bind een tamelyke yſbrok achter aan 't ſchip vaſt / om het achter naa te doen ſleepen / en zulks / om geen klein zeil te maaken / 't ſchip in zyn vaart te lichter te konnen ſtuiten / en om tegen geen aankomend yſveld ſchielyk aan te ſtooten.

't Staat den Commandeurs vry in 't yſ te loopen / wanneer zy 't noodig vinden / vermits gemeenlyk in 't Door-gaat veel viſch in 't Weſt-Yſ gezien word; maar zy ſchroomen 'er echter voor / wanneer 't duiſter / onbelachtig of windig weer is / dat veeltyds in dit Taaizoen te verwachten ſtaat. Ook dryven de yſſchotzen / vlarden en brokken noch zodanig ginds en herwaarts / dat men genoeg te doen heeft om de ſchepen buiten gevaar te houden. Als men dan eenige mylen in 't yſ gezeilt heeft / vind men 'er grooter yſvelden / en om de Weſt noch grooter dan by Spitsbergen, die zodanig beſneeuwt zyn / datze niet konnen betreeden worden; alsdan maakt men de ſchepen met groote yſhaaken / van hecht en ſterk touw verzien / aan deeze Yſ-Velden vaſt / en dus leggen ze als ten Anker.

Hoedanig de ſcheepen in 't ys beſtiert worden.

In 't Yſ verneemt men weinig beweeging van de Zee / ſchoon 't ook ſtormen mogt; maar 't grootſte gevaar is voor de ſchepen / wanneer een grooter yſveld dan d'anderen / op de kleinder aandringen / en de kleine yſſchotzen zoo veel te ſneller voort geſtuwt worden / waar door men dan eindelyk alle openingen geſtopt vind / en 't ſomtyds gebeurt dat dus de ſchepen in 't yſ bezet blyven. Dit ongeval komt de ſchepen mede wel by ſtil en mooy weer over / nademaal de ſtroom of wind / wie van beiden de ſterkſte zyn / het yſ zodanig opkruit / en tegen de ſchepen aanſtouwt / datze in groot gevaar van te vergaan geraaken. De beſte afweering voor 't aandringend yſ / is / dat men een gedoode Walviſch neweng 't ſchip houd; of dat men eenige binnen of ſtaerten deezer Viſſchen om 't boord der ſchepen hangt; waar door veele Schepen zich hier van bedienende / behouden zyn.

Deeze Yſbrokken op elkander geſchoven / komen 'er ſomtyds gantſche Yſbergen uit voort / die ginds en herwaarts in Zee dryven. Anderen / alhoewel groote Yſvelden / zyn van een vlakker geſtalte / doch zoo niet / of ze zyn elders met heuvelen bezet. Zoo verre men 't yſ onder 't water beſchouwen kan / is 't van een blaauwe verwe / en hoe dieper / word men noch hoogblaauwer kleur gewaar. Deeze kleur verandert echter naar de gedaante van de lucht; want / indien 't regent / word het

het blaauw-bleeker van verwe; en dikmaals heeft men by duister weer het ys groenachtig gezien. 't Is te verwonderen dat men op de groote Ysvelden geen Ysbergen vind, als wel elders. Mogelyk ontdoopt het Ys van onderen, en wanneer men op des zelfs voorzigheit acht geeft, zou men 't daar uit besluiten.

Aan d' allergrootste Ysvelden, legt men met de Schepen niet altoos even veilig, vermits deezen, door haare wyde uitgestrektheit, en de beweegende stroom, mogelyk ook door d' allenks ronde afhellende opperylakte der See, somtyds breeken, waar door dan de Schepen in geen klein gevaar raaken; want, wanneer deeze Ysvelden scheuren en breeken, schieten d' afgebroke stukken van elkander, en veroorzaaken alsdan zodanig een maaling, en draaying in See, eer ieder afgescheurt deel aan 't schokken geraakt, zich weder in rust vind, dat ze dikmaals met een geweldige kracht tegen de Schepen aanstooten, die ten minste reddeloos maaken, of in den grond booren.

Onder 't Land verneemt men kleinder Ysvelden, dan wel in See, vermits 'er geen ruimte t'ontwyken is, wanneer de Stroom een beweging onder 't zelve maakt, veroorzaakende aldaar meer breeking, en dygevolge kleinder Ysbrokken. Echter worden 'er de grootste Ys Bergen gezien. Deeze zyn meest aan de Kusten gehecht, en smelten dyna nooit van onderen, want jaarlyks worden ze eer grooter, door d' aanhooging van sneeuw, tegen en aanvriezing, zonder dat de Son ooit krachtig genoeg is, deeze aanvriezing te hinderen. De verandering, het Weer onderheevig, doet telkens de verruw deezer Ysbergen verwisselen, wier klooven en reeten de schoonste blaauwe kleur vertoonen. Somtyds vallen 'er afgescheurde brokken van in See, in dikte 't andere Ys verre overtreffende. Aanmerkelyk is 't, dat men in dusdanige afgebroke Ysbrokken, wondere zeldzaamheden der natuur vind; men heeft 'er gezien die een kleine Kerk verbeelden, met Suilen ondersteunt, deuren en venstergaten verzien, waar aan verscheide Yskiegels hingen, en inwendig vertoonde ze schoon blaauw van verwe. Zodanig een Ysbrok was grooter dan een Schip, en een weinig hooger dan 't achterdeel van 't zelve; maar hoe diep die onder water strekte, kon men niet bespeuren.

Jaarlykse verandering, en vergrooting der Ysbergen.

Verscheide andere gedaantens en verbeeldsels worden 'er van dit Ys gezien, alle zeldzaam te beschouwen.

Spitsbergen is dan meest van allerwegen in 't Ys bezet, en zulks naar de gelegentheit der Winden, die het telkens van en naar de wal doen dryven, komende dus van Jan Mayen Eiland, Oud Groenland, en Nova Zembla afzakken.

VIER-

VIERDE HOOFDTSTUK.

Spitsbergen eertyds een Vischryk Geweſt; als mede Jan Mayen Eiland. Onderſcheide ſoorten van Viſſchen aangemerkt, en de geſteltheit der Walviſſchen beſchreeven. De Kuſten, Bayen en ſtrekking van Jan Mayen Eiland beſchreeven.

Omtrent Spitsbergen eertyds veel Walviſſchen gevonden.

OMtrent deeze beſchreeve Landſtreek / of dit Eiland / onthouden zich veele Walviſſchen / Eilandſche Viſſchen genoemt / tot onderſcheidinge van de Noordnapers / Dinviſſchen / Potviſſchen enz. die zich Zuidelyker vinden laaten / en op andere plaatzen moeten wozden gezocht; gelyckerwyys men de Vinken en Leeuwerken / die op vliegen en wormtjes aazen / niet dan in Weiland of op de Heide moet zoeken / en gelyk men den Reiger op aal aazende / aan de Oevers der Rivieren / Meeren en elders daar zich de aal onthoud moet naſpeuren. Om dit onderſcheid van aas is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenland / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eiland onthouden; en d'anderen / om dat ze op ietz anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zyn / maar elders hun Voedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorzuiſſende.

Onderſcheidene ſoorten aangemerkt, en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van onderzocht.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelyk / heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet / aldaar veel meerder aas dan op andere plaatſen bereid; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Geweſt toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloed zyn / zullig dat ze in warmer Geweſten / waar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt wierden / door hun mals en overbloedig vet / dan wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / bynaa van binnen ſouden verſmelten / want in Groenland laaten ze in 't zwemmen een geheele vette ſtreek naa in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eens op hun breeden rug ſcheen?

Natuurlyke geſteltheit der Walviſſchen aangemerkt;

Die de Warme Geweſten oneigen zyn.

In zeeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen gren warm Geweſt verdzaagen kan / maar wel derze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yſland / Yitland / Schotland / de Noordkaap en elders laaten zien / maar ook ſomtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Onthielden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eiland.

De Eilandſche Walviſſchen / en die deeze naam alleen voeren mogen / wierden in den aanvang en d'opkomſt der Viſſchery / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eiland gevangen. Dit laatſte Eiland / naar deſs Ontdekkers naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / wierd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar

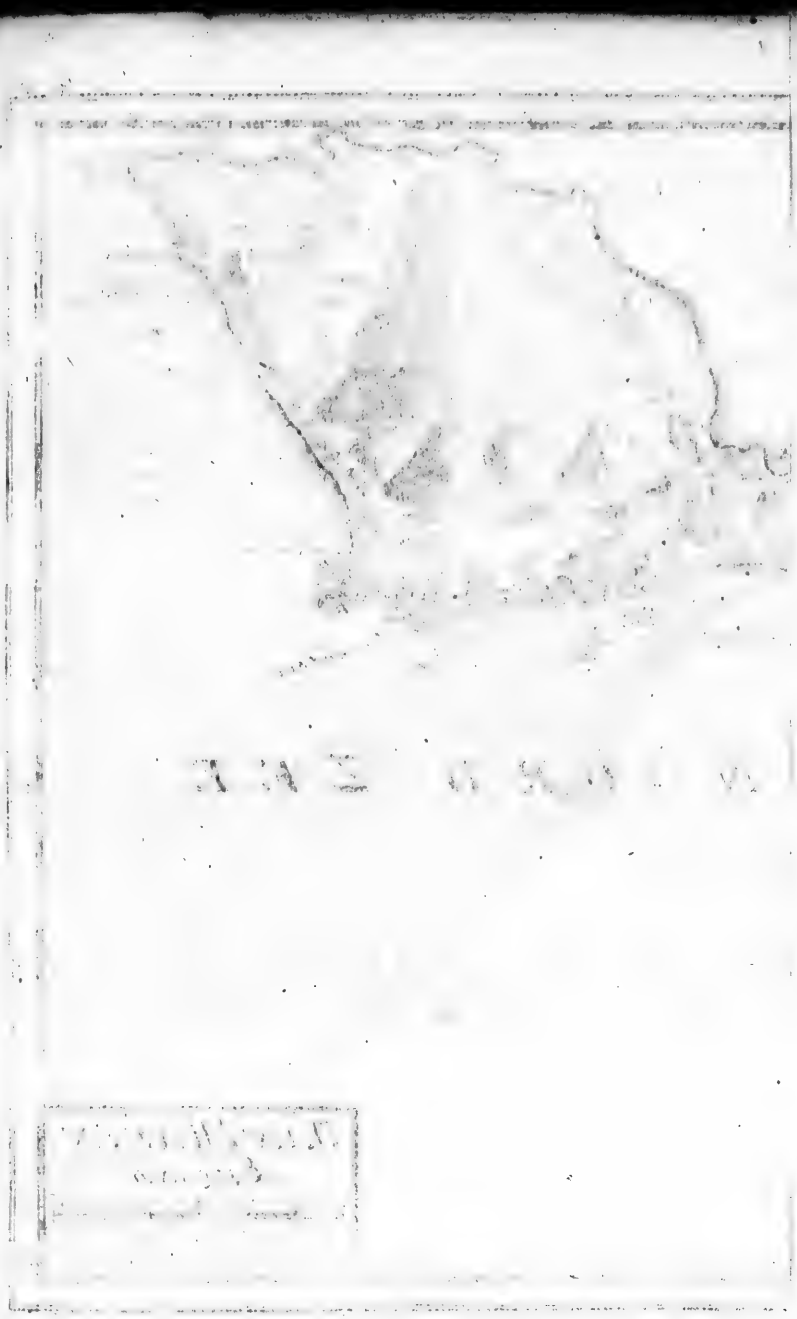

No
E E
Noordhoek
Oosthoek
Eerste Yßberg
Tweede Yßberg
Derde Yßberg
Oost hoek
Hoogste hoek
Vogel klip
Zuyd
Bocht van Guinea
Zuydhoek
Hoogberg
de Yst of Seven Klippen
Zuydhoek
JAN MAYEN EYLAND
71
71

naar 't Noord-Oosten in lengte uit / is van weinig breete / zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van d'eene ter andere kust gevonden word / en 't is ten Noorden van [illegible] wegen op 74 graden breete / omtrent de kust van Groenland gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visscherp geweest / vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest / heeft hem verhaalt / namentlijk: dat zijn Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappp / in een Jaar van Jan Mayen Eiland heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000. Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze kust verlieten / en meerder ten Noorden weeken / is men genoodzaakt geworden / dit Eiland weder te verlaaten / om de Visscherp / die hier te niet liep / tot in Groenland te achtervolgen. By ervaarentheit heeft men ondervonden / dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden / als ze door hunne Vervolgers Jaarlijks uitstonden / zulks ze dan telkens verwisselde van andere Havens en Bayen zochten / en eindelyk van daar naar andere Gewesten weeken.

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

De Westkust van dit Eiland is in 't Voorjaar zoo zeer niet met Ys bezet / dan de Noordkust / die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitstrekt. Seeker is 't dat deeze kust 't gantsche Jaar nooit zonder Ys is / dat zich meer dan 10 Mylen in Zee uitstrekt; Dus is 't 'er in 't voorjaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglijk te passeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / dit Eiland aan d'Ooskust aan te doen / en niet dan aan de Westkust aanloopen / om 'er zijn verblijf geduurende de Visscherp te neemen.

De Kusten van Jan Maijen Eiland beschreeven.

Indien men by geval aan d'Ooskust aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eiland te keeren / dat hen niet alleen voor geweldige Winden bloot stellen zou / die over den Beerenberg vielen / maar ook in gevaar van 't dryvende Ys brengen; vermits 'er de Vloed van 't Suiden naar 't Noorden stroomt / en d'Eb van 't Noorden naar 't Suiden.

Aan 't Noordeind van 't Eiland vertoont zich de Beerenberg van een geweldige hoogte / en ze is 300 stpl / dat onmogelijk des zelfs top te beklimmen is. Deezen Berg wierd Beerenberg genoemt / wegens 't groot getal Beeren dat 'er zich somtyds onthielden / en beslaat deezen Berg eene Landstreek tusschen de gantsche Oost- en West-Kust gelegen; maar de Noordkust heeft een kleine en blakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is 300 hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Als mede de Beerenberg.

Wat aangaat de strekking der kust; de Noordhoek is de Noordelijkste uithoek / en de Oosthoek de Oostelijkste. De Ysberg bestaat uit drie Bergen / of liever groote Sneeuwhoopen die bovooren zijn / en door de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon ver-

NOORD ZEE
Bristsche Toorn
Wildtsch gat
Noorder of Engelsche Baay
Groote
Rotzen
Kleine Hout baay
Klip als een Seyl van een Schip
Roeberg
Zuyd baay
Vogel klip
Roche van Guinea
Klip als een Seyl
Zuyd hoek
Seven Klippen

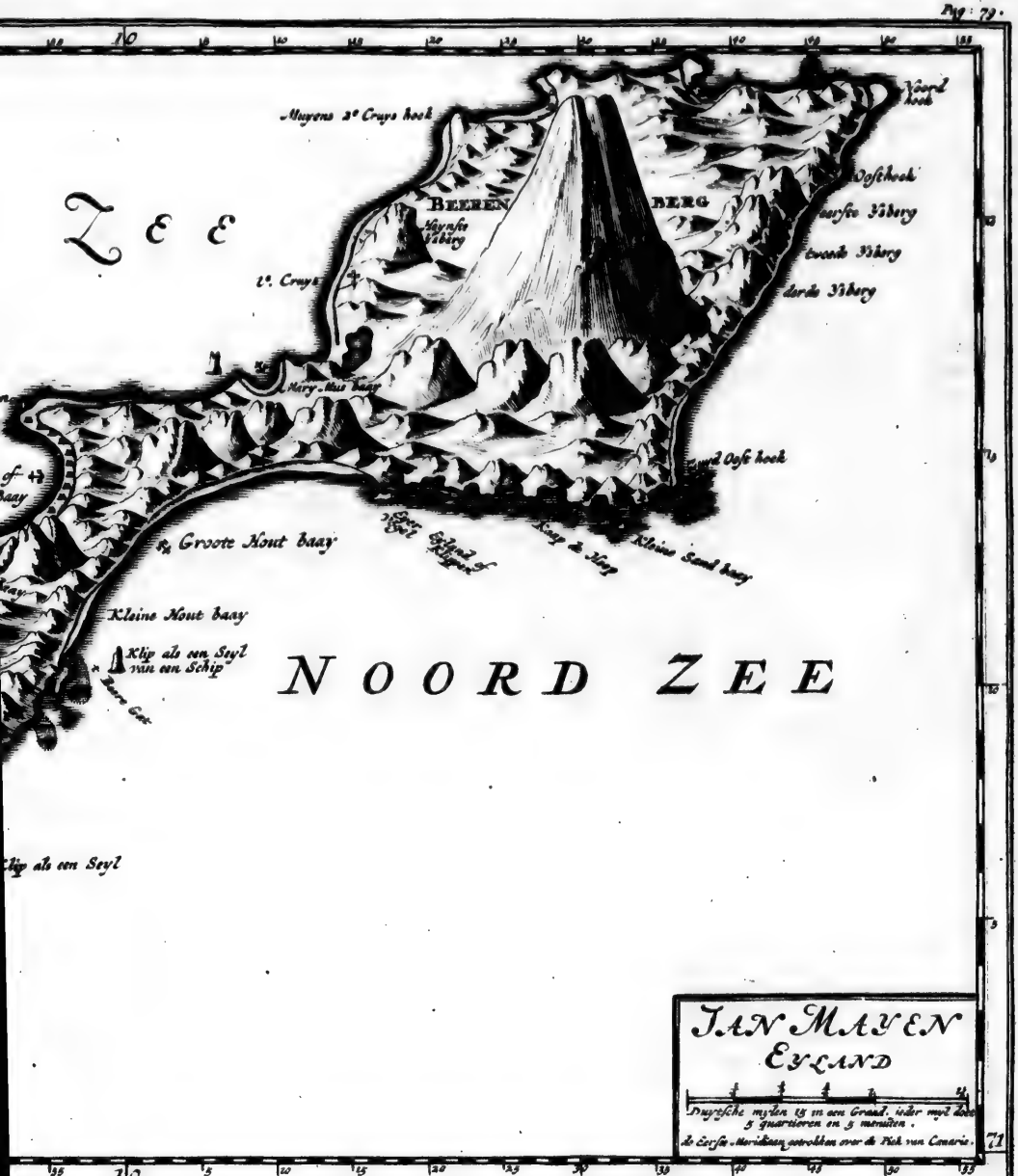
Muyens 2e Crays hoek
Yeerd hoek
Oostehoek
eerste Ysberg
tweede Ysberg
derde Ysberg
BEERENBERG
Meynsse Ysberg
1e Crays
Mary-Muis baay
Groote Nout baay
Kleine Nout baay
Klip als een Seyl van een Schip
Kleine Stand baay
NOORD ZEE
JAN MAYEN EYLAND
Duytsche mylen 18 in een Graad, ieder mijl doet 5 quartieren en 5 minuten.
de Eerste Meridiaan getrocken over de Pick van Canarie.

verſtrekt / weder tot zodanige hoopen vziezen. Vervolgens ſy 'er de Zuid-Ooſthoek. Van deezen Hoek ſtrekt de Kuſt van 't Ooſten naar 't Weſten / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Weſten naar 't Zuiden. Alhier ſy de Kuſt 300 ſtpl / dat ze onmooglijk ſy aan te doen / maar op een andere plaatz ſy ze vlak / en gemaklijk om 'er aan te landen. Voor de kleine Zand-Bay en Eyerland, waar zich veele Vogels op en in de Rotſen onthouden / ſy omtrent een muskietſchoot van de wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grond. Op de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtſtapels daar gevonden / ſy 't Eiland op 't allerſmalſt; daar zyn Bergen / doch niet zeer ſtpl / die men van d'eene ter andere Kuſt beklimmen kan. Voorts komt men aan de kleine Hout-Bay, Engelſche Bay en verſcheide anderen / waar aan de Hollanders vervolgens namen gaven; en in 't derde Deel zal getoont worden / hoedanig de Viſſcherp hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Ingelyks de Bayen beſchreeven.

Wat voordeel nu deeze reeds beſchreeve ontdekkingen hebben toegebragt / alhoewel die / gelyk getoont ſy / tot een ander oogmerk waren ondernomen / waar uit toen vervolgens zodanig een handel ſy ontſproten / dat 'er jaarlyks gantſche Vloten wierden uitgeruſt / en een zeer voordeelige Viſſcherp ſy uit ontſtaan. Eer we dan tot de Beſchryving van den opkomſt deezer Viſſcherp overgaan / zullenwe vooraf eens beſchouwen / wat ſoort van Viſſchen deeze Viſſcherp 't voordeeligſte zyn geweeſt / en waar op noch heden de Gzoenlandsvaarders werden uitgeruſt.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Veelderly ſoorten van Walviſſchen, volgens de gedachten van verſcheide Schryvers. De Eilandſche Walviſſchen worden in de Viſſchery voornamentlyk gezocht; hunne geſtalte beſchreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walviſch en wat verder daar by waargenomen. Voortteeling der Walviſſchen, en hoe; verder de aart, krachten en 't lang leeven deezer Viſſchen aangemerkt.

Verſchil onder de Schryvers, aangaande de Walviſſchen aangemerkt.

DE Schryvers die aangaande de Walviſſchen geſchreeven hebben / zyn niet van eenerlei meening; Eenigen ſtellen tienderlei ſoorten; Bartholini en Wormius begrooten ze op twee en twintig / geevende die alle byzondere naamen / en zulks wegens hunne kleuren / Dinnen / Tanden / Baarden / enz. Rondelet, Bellon, Schoonveld, Faber, Cluſius

en

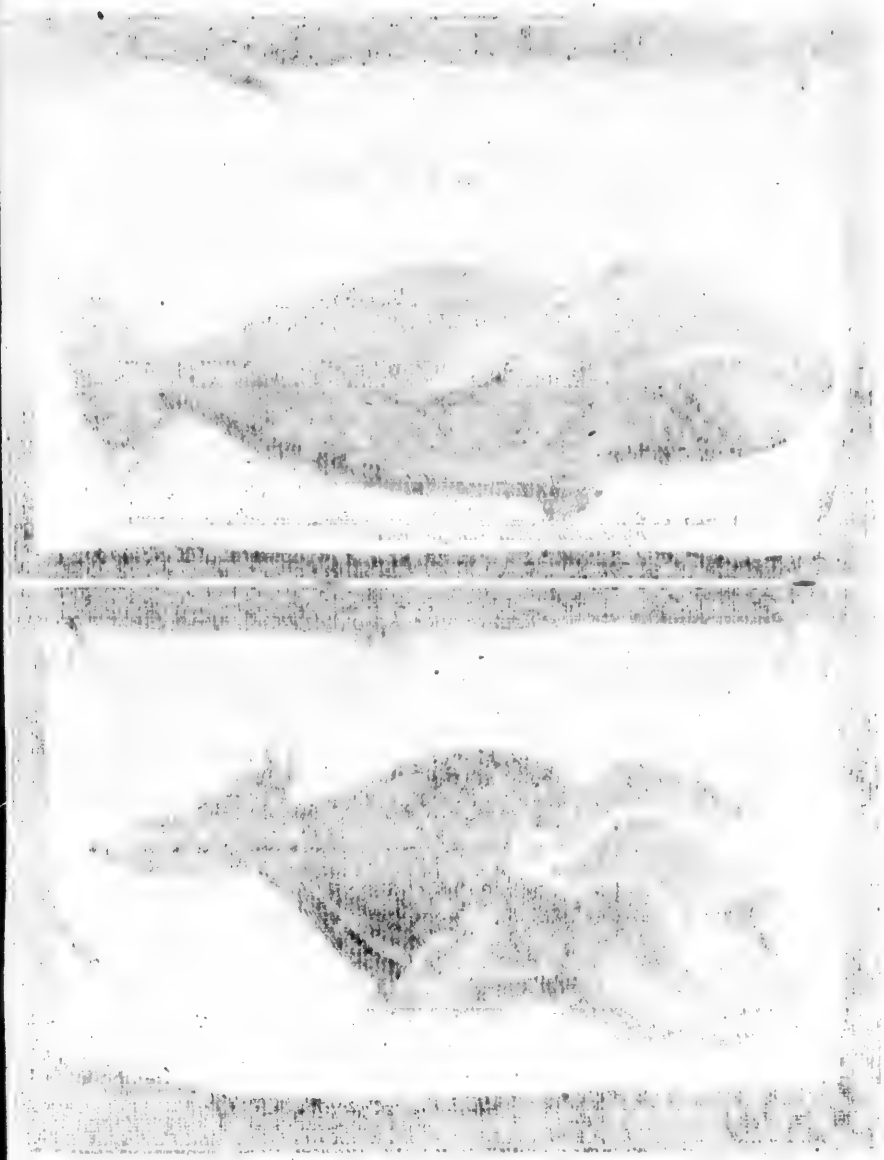

WALVISCH
achter over gekant zynde.
Rhynlandsche Maat van 36 voet
Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan gewesen.

en Tulpius, noemen 'er gezaamentlijk zeſ of zeven ſoozten op / te weeten:

Balena Vulgaris, - - -	Vinviſch.
Balena Vera, - - -	Walviſch.
Balena Orca vel Dantata, -	Zwaard-Taag- of Tand-Viſch.
Phyſter, - - - - -	Hoozthaper.
Cete, - - - - -	Potviſch.
Narwal, - - -	Eenhoozn of Hoozndviſch.

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Tranſactions Philoſophique, een redeneering over de Walviſſchen / dooz Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweeſt / nademaal hy de geleegentheit had / de geſtelt-heit deezer Zeedieren / op de Schotze Kuſten met alle oplettenheit t'on-derzoeken.

De vooznaamſte Walviſſchen waar op de Groenlandsvaarders wor-den uitgeruſt / zyn d' Eilandſche Viſſchen / die eertyds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eiland veel gevangen wier-den; waarom men ze ook Eilandſche Viſſchen noemt. Men onder-ſcheid ze vooznamentlijk van andere Viſſchen / 't zy dooz hunne Vin-nen / of kaaken die tandeloos zyn / in welker plaats zy lange / zwarte en breede / doch allenks ſmal toeloopende hooznachtige roeden hebben / wiens dunſte eindens met een haitachtige ſtoffe bewoſſen / den gant-ſchen muil tot in de keel beſaan / en gemeenlijk Baarden genoemt wor-den. Dooz de Vinviſſchen worden ze onderſcheiden / dewyl die een groote Vin op den rug hebben / en de Walviſſchen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / gelykenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huid / zeer fraay ge-marmert met witte ſtreepen / als ook de ſtaart. Deeze gemarmerde ſtree-pen ſchyjnen als aderen dooz de dikke huid / eenige wit / andere geel / dat een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitſnyd / vind-men onder de dikke huid / beenderen naar een hand met uitgeſtrekte vin-geren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Wal-viſch verzien / die hem dooz riemen dienen / gelykerwys men een Sloep dooztroept. De ſtaart deezer Viſch ſtaat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt breet uitgeſtrekt / gelyk die der Vinviſſchen / Dutſ-koppen of Potviſſchen / Tompnen en anderen van dien aart; gemeen-lijk is ze van dzie tot vier vademen breet.

't Hoofd deezer Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche ligbaam uit; dooz aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitten korte hairen. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en ein-digen achter d' oogen / even dooz de Vinnen. Boven de geboogde boven-lip zyn zwarte ſtreepen / zommige donker bruin / ingelyks als de lip-

Eilandſche Walviſſchen de voor-naamſte, waar op de Groenland-ſche Viſſche-ry toegelegt, die beſchree-ven worden.

pen geboogen/ maakende een vierde van een kring/ die in elkander sluiten. In deeze bovenlip zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn/ met bonte streepen verzelt / gelijk die der Bindvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden/ die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Door aan d'onderlip is een holte / daar de bovenlip in sluit ; men acht dat de Visch door deeze holligheit/ het water/ dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zijn de Baarden ruig/ en gelijkzaam met paardehair bewossen/ en zulks aan weerzijde van de tong/ als die der Bindvisschen. Eenige Baarden zijn geboogen / gelijk een Sabel of Swaard / anderen min of meer / halve maans gewijs gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel/ maar in 't midden zijn de breedste en langste/ somtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Seedier kan geoordeelt worden. Aan weerzijden zitten 'er gemeenlijk twee hondert en vyftig Baarden/ maakende te samen vyf hondert uit / die alle behalven die noch kleinder zijn/ en men zitten laat/ uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede rp aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen/ en halve maansgewyze geschikt. 't Breedst zyn de Baarden naar de bovenlip of kaak/ en is aan deszelfs wortel met harde en taape zenuwen bewassen. Beneden aan den wortel deezer Baarden/ zitten noch eenige kleine Baartjes/ d'een grooter als d'ander. Onder zijn de Baarden smal en spits / als mede ruighairig / om de tong niet te beschadigen. Breeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Walvischbaarden, hoedanig in de Kaaken der Walvischzyn geschikt.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlijk wit. De tong legt tusschen de Baarden in/ en is aan de onderste kaak vast; ze is zeer groot/ witachtig ter zijden met zwarte vlakken. Sy bestaat uit een weeke vette en spongachtige stoffe / die zich bezwaarlijk snyden laat; dieshalven word ze door de Speksnyders weggeworpen / verstrekkende den Swaardvisschen voor een greetig aas; want men meent dat deeze Visch / de Walvisschen alleen om hunne tong beoorlogen.

Boven op 't Hoofd van den Walvisch is een verheeventheit of bult/ als mede by de Oogen en Vinnen ; in welker boven bult op 't hoofd/ twee Spuit-of Blaas-gaten zijn / beiden tegen elkander over / zodanig geboogen en gekromt / gelijk het doorgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten/ blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water; welk gerucht van dit water blaazen / een Myl verre kan gehoort worden/ indien de mist of een nevelachtige lucht/ belet de Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit/ wanneer hy zich gewont voelt/ welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Stormkan vergeleken worden. Achter deeze bult is de Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch / maar om ze in hunnen loop t'onderscheiden / dient op de Vin gelet te worden ; die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

Tus-

Tusschen de bult en de Vinnen heeft de Walvisch zyne oogen / die niet grooter dan van een os zyn / en met wenkbrauwen verzien. D'inwendige oogappel of de kristalyne omtrek is niet grooter dan eene ert / maar helder en wit / en doorzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan zeer laag in 't hoofd / en byna ten einde der bovenlip. 't Lust ons het onderzoek / van den doorzichtigen beschouwer; A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walvisschen den Leezer voor te stellen; zeggende in zyn vierde Brief der Tendbrieven: „ De Commandeur Isaak van „ Krimpen, brengt my een Oog van een Walvisch / in brandewijn leggende; dit Oog had geen klotsche ronte / want zyn grootste As was „ 2$\frac{7}{8}$ duim / en d' andere 2$\frac{1}{4}$ duim. De klootbult van 't Hoornvlies / daar 't gezicht wierd ontfangen / was d' As 2$\frac{1}{2}$ duim. 't kristalyne „ Vogt / had geen klotsche ronte / gelijk wy in de Visschen zien / maar „ 't was aan d' eene zyde een weinig platachtig / en zyn As was $\frac{1}{3}$ van „ een duim; wanneer ik deeze As onderzocht / die naa de voorwerpen „ lag gestrekt / bevond ik ze zeer naa $\frac{1}{2}$ duim te zyn.

't Oog van de Walvisch beschreeven.

Aanmerkingen door A: v: Leeuwenhoek hier over;

„ De gemeene holte / daar 't kristalyne vocht in op geslooten lag / „ was in zyn Diameter zeer naa 2 duim; en d' omleggende zeer vaste en „ sterke stoffe / was zoo sterk / dat ik moeite hadde / om de zelve met „ een scharp mesje te doorsnyden. Uit welke waarneming ik in ge„ dachten nam / of deeze dikke en sterke stoffe / waar in het kristalyne „ vocht geslooten legt / niet noodzaaklyk zoo sterk moest wezen / om „ de [illegible] Walvisschen wel zoo diep in 't water zinken / dat 14 lynen / „ ieder van 100 Vademen lang / en aan de zelve vast gemaakt / ten „ einde zyn / door welker diepte de persſing van 't water meer op den „ grond drukt / als voor den gemeenen man te gelooven is. Want gestelt zynde dat de grond van de Zee 1400 vademen diep is / en dat een „ vadem 6 voete inhoud / moet dan de Zee 8400 voeten diep wezen.

By welker geleegenheit de persſing van 't water word nagespeurt.

„ Bekent is 't dat een Cubicq-voet gracht-water 65 ponden weegt / „ en dat het Zeewater noch zwaarder is / en 66$\frac{1}{2}$ pond weegen moet; „ maar genomen dat het maar 66 ponden weegt / komt dan 554400. „ ponden / waar mede ieder Cubicqvoet van den grond der Zee / daar „ 't Water 8400 voeten hoog staat / gedrukt te worden.

„ Nu zegt my de voornoemde van Krimpen, dat hy een Walvisch „ heeft opgewonden / die 14 lynen diep op een Bank in Zee gezonken „ lag; en dat dit zoude onmooglyk zyn geweest te doen / ten waare de „ lyn die aan de Walvisch vast was / boven de Harpoen met een slag „ of twee om den staart van de Walvisch was geslagen / en dat de zelve dus met den staart om hoog naar boven quam. Deeze Walvisch „ was in 't eerst zoo zwaar op te winden / datmen ten minsten 6 Mannen om de Spil te draapen van nooden had / en men wel 5 uuren „ werk hadde / eer de zelve boven was; doch wanneer men ze tot op „ een lyn naa boven had gewonden / quam ze byna zonder arbeid bo„ ven.

Een Walvisch diep in Zee gezonken, met wat moeite die opgewonden wierd.

„ ven. Daar op ik den Commandeur berichte / dat zulks geschiede „ door de minder persing van 't water / en wegens het overvloedig „ vet / waar mede de Walvisch is verzien / welk vet lichter dan 't wa„ ter is.

„ Gestelt zijnde / dat het Oog van den Walvisch / door zoo verre „ het van 't Zeewater omvangen word / 6 vierkante duimen groot is / „ en zo diep onder water / als hier voor is gezegt; zoo zal men mogen „ zeggen / dat zodanig een Oog een persing van 23100 ponden water „ word aangedaan; want 6 quadraat duimen zijn $\frac{1}{24}$ van een quadraat „ voet; en $\frac{1}{24}$ van een quadraat voet / die van 554400 gedrukt word / „ word gedrukt van 23100 ponden.

Waarom in de Spaansche Zee met het loot geen grond te vinden is.

„ Als wy nu weeten / dat op 6 quadraat duimen op den grond / „ daar de Zee 8400 voeten diep is / een zwaarte van 23100 ponden „ water staat / zoo hebben we ons niet te verwonderen / dat men in de „ Spaansche Zee geen grond werpt; want / doet het water op den „ grond zoo een groot geweld / als op de voorgaande diepte is gezegt / „ en dewyl wy stellen / dat op andere plaatsen de Zee wel achtmaal „ dieper is; zoo zal de grond van zodanig een Zee wel achtmaal zoo veel last „ lyden. Waar uit wy dan konnen besluiten; dat zeker gewigt / al „ was 't van loot / op den grond van zodanig een diepte niet kan zin„ ken / en zulks niet alleen om de groote persing / die het loot gevoelt; „ maar 't water perst noch veel meer op de lange lyn / die veel grooter „ ligchaam uitmaakt / als 't loot heeft / en welke lyn maar een weinig „ zwaarder is / dan 't water / dus het loot belet te zinken. Ook moe„ ten we vast stellen / dat de Zee in den grooten Oceaan nooit stil staat / „ schoon men 'er geen stroom gewaar word; waar door dan 't loot in „ Zee gewurpen / schoon het recht naar den grond schynt te zinken / „ zoo zal 't echter door den stroom wegdryven / en de lyn een bogt krij„ gen / die van Secunde tot Secunde zal toeneemen; en dus zal 't loot „ niet op den grond konnen zinken.

Verdere aanmerking over 't Walvisch oog.

„ Het Kristalyne vocht dan van 't Walvisch Oog / was zodanig tegen „ 't Hoornvlies geplaatst / dat het aldaar een kleine klootsche bult had / „ 't geen my vreemt voor quam / hebbende zulks noch in Dieren noch „ in Visschen gezien. Ik sneed het Hoornvlies ter groote van ruim een „ duim Diameters van 't oog / en dit door een gedeelte laatende door„ gen / snee ik 't zelve met een schuinsche snee aanstukken / zulks ik te „ beter zoude ontdekken / hoe veel vliezen 'er wel op den anderen waren „ leggende / die 't Hoornvlies uitmaakten / en ik ten minsten wel 16 „ of 18 bevond. Onder dit Hoornvlies lag een ander zwart vlies / „ gantsch geen doorschynentheit toelaatende / dan door een opening van „ een ovaal / dat voor 't Kristalyne vocht was geplaatst / en my vreemt „ voorquam: welke ovaale opening / in der zelver lengte genomen / een „ halve duim was; en in de breete genomen / was ze zeer naa $\frac{1}{4}$ duim.

„ Uit

„ Uit welke waarneeming ik dagt / of de Walviſch ook geen vermo-
„ gen had / om dit ovaal te verwyden en te vernauwen / om ſomtyds
„ wyder of ſcherper te zien. Verders trachtte ik het vlies / achter in 't
„ oog geleegen / weg te neemen / om de gezichtzenuwen te komen zien /
„ die ik niet grooter dan van een Os vond: Maar wat my vreemt
„ voorquam / was / dat omtrent het gemelde vlies / wel op 25 plaat-
„ ſen / Aderen en Zenuwen waren gehecht / en zich in 't zenuw-
„ achtig deel uitſtrekten / daar de gezichtzenuw doorging; die in
„ eenige zoo wyt waren / als gemeene ſpelden dik zyn / en andere
„ kleinder. Dit is 't wat ik van 't Oog van een Walviſch weet te
„ zeggen; indien ik een zodanig Oog / eerſt uit een Walviſch gено-
„ men / kon bekomen / twyfel ik niet / of wy zouden meerder vergenoe-
„ ging vinden.

De Mannelyke Roede der Walviſſchen / beſtaat uit een ſterke peeſ / zes / zeven of agt voeten lang / naar evenmaatigheit der groote van 't Teedier. Dit geheime lit legt in een kooker beſlooten / gelyk een mes in de ſchee / waar van men bynaa niets dan een klein gedeelte ziet. Het Vrouwelyke Deel / heeft een gedaante gelyk viervoetige Dieren. Van weerzyde is 't van een verheeve borſt verzien / met toepels gelyk hoep uperts; eenige deezer Borſten zyn wit / anderen met zwarte en blaauwe plekken verſiert. Wanneer ze geen jongen draagen / noch hebben / zy de Borſten zeer klein. Als ze zich met elkander vermengen / ſteeken ze de hoofden boven water / dat met hunne natuur ook best overeenkomt / nademaal ze niet lang onder water konnen zyn / of moeten adem haalen / voornamentlyk in dus een verhitting van vermenging.

't Mannelyke lid van de Walviſch beſchreeven.

En hoedanig de voortteeling geſchied.

Men acht dat ze teffens niet dan een of twee Jongen voort brengen / en om haar jongen te voeden / heeft ze maar twee Tepels / waar uit de jonge Walviſſchen melk ten voedzel zuigen / doch haar tyd van draagen is noch onbekent. 't Walviſch Zaad / noch verſch zynde / is gantſch wit / en lymachtig / zulks men 't als heetlak / was of hars tot draaden trekken kan. De Sperma Ceti is 'er niet uit te bekomen / dewyl het eerlang bederft en ſtinkend word / wat middelen men tot de bewaaring daar toe aanwend.

Of van 't Walviſch zaad, *Sperma Ceti* te bekomen is onderzocht.

Dewyl het Walviſchvleeſch noch der zelver beenderen van geen gebruik zyn / maar alleen het Spek / zullen we 't eerſte te beſchryven over ſtappen / en alleen het laatſte / als het waardigſte / waarom ook de Walviſchvangſt geoeffent word / alhier verhandelen. Dit Spek zit tuſſchen 't vleeſch en de huid / en is op den rug / en onder aan de buik omtrent zes duim dik; alhoewel 'er ook Spek gevonden word ter dikte van twaalf duimen / want van een Vin uit een groote Walviſch geſneeden / heeft men wel een halve quardeel met Spek gevult. 't Spek van een onderlip is ſomtyds meer dan eenelduim / en ook het dikſte dat aan de

't Walviſch Spek beſchreeven.

Viſch

Visch te vinden is. D' eene Walvisch bevind men vetter en spekachtiger dan d' andere; naa dat ze vet / groot en zwaar zyn / word mede het Spek dikker bevonden.

De dikste en sterkste zenuwen zyn in den staert deezer Visch te vinden / want hier mede moet hy zich keeren en wenden / gelijk een Schip door 't roer werd bestiert. De vinnen verstrekken hem voor riemen / waar mede deeze Visch / gevenmaatigd naar zyn groote / zeer snel voort roeyen kan. In 't zwemmen laat ze een lange streek in Zee achter zich / gelyk een Schip in 't snel voortzeilen een groot zog van Water achterlaat.

Schuuwachtigen aart der Walvisschen aangemerkt,

Deeze groote Zeedieren zyn echter van een slaaumoedigen aart; want zoo draa de Walvisschen een Sloep of Menschen gewaar worden / vluchten ze en schieten onder 't water; maar in nood zich bevindende / toonen ze hunne overmaatige krachten / want al wat ze bereiken konnen / slaanze aan stukken / en indien een Sloep als dan wierd getroffen / geraakte die eerlang aan spaanderen. Dikmaals loopen ze met een ryn van eenige honderd vademen voort / en zulks sneller dan een zeilend Schip.

En wat krachten zy konnen aanwenden,

In 't Voorjaar hebben de Walvisschen hunnen loop naar 't Westen / by Oud-Groenland en Jan Mayen Eyland; vervolgens nemen ze dan hunne koers Oostelyk by Spitsbergen. Wanneer deezen niet meer vernomen worden / vertoonen zich de Vinvisschen. Deeze Vinvisschen zoeken moogelijk voor hen een gemaatigder koude; want in de Maanden December en Januari vind men ze zelf in de Spaansche Zee / in Maart voor de Straat van Gibralter, en ook somtyds in de Middelandsche Zee.

Hoe krachtig de Walvisschen zyn / toonen ze in 't slaan met hunnen staart; wanneer 'er een stozm te verwachten staat / als dan slaan ze zoo geweldig met den zelven ter zyden uit / dat 'er 't Zeewater van bruist. Als deeze Visch door een Harpoen gewond is / en het zynen Spanb ontkomt / geneest deeze wonde zich zelven weer toe; als genoegzaam gebleeken is / aan de Visschen die eertyds gewond waren; ook bespeurt men aan deeze geheelde wonden / de litteekenen die wit zyn.

De varsch gedoode Walvisschen stinken eerlang / maar noch te meer / wanneer ze eenige dagen te vooren gewond zyn geweest; alsdan dryven ze 't hoogst op Zee / andere eerst gedoode / gelyk met het water / en sommige zinken / die dan niet zonder veel arbeid moeten opgewonden worden / toegs hier voor getoont.

A. van Leeuwenhoeks gedachten, over 't lang leeven der Walvisschen.

Hoe lang de Walvisschen leeven / kan men niet zeeker weeten; d' Heer Leeuwenhoek heeft 'er in zyn 24ste Brief deeze gedachten van: „ Myne gedachten laatende gaan over de hoegrootheit der Walvisschen / die „ men in den beginne van de Walvischvangst pleeg te vangen / en de „ groote Visschbeenen / die men toen ten gedenkteeken heeft opgehangen; zoo quam my in gedachten / of zodanige groote Walvisschen niet wel

„ wel duizend en meer Jaaren mogten oud zyn geweeſt: om dat het
„ by my vaſt ſtaat/ dat de Viſſchen van geen Ouderdom ſterven/ na-
„ demaal hunne beenderen zacht zynde en blyvende/ altoos konnen uit-
„ zetten/ waar door ze grooter worden: Daar de Dieren/ die op aarde
„ leeven/ de verandering der lucht onderworpen zyn/ en waar door hun-
„ ne beenderen ſtyf worden; en hard zynde/ de ligchaamen in geen ver-
„ der grootheit konnen uitzetten.

ZESDE HOOFDTSTUK.

Eilandſche Walviſſchen komen nooit om de Zuid; reden hier van gegeeven. 't Walviſch-aas beſchreeven, dat veel omtrent Spitsbergen, Jan Mayen Eiland, op de Banken, in de Bayen en ſomtyds in diep water gevonden word; en in welk grondgewas het voort teelt. Walviſchbaarden wat dienſt die deeze Viſſchen wegens hun aas doen. Hoeveel Baarden ieder Viſch uitleevert. De Maag der Walviſſchen, Walruſſen en Robben onderzocht, en wat daar in gevonden is.

't Zyn dan de Eilandſche Walviſſchen daar de Groenlandsvaarders voornamentlyk op uitgeruſt worden. Deeze Viſſchen komen nooit zoo verre om de Zuid/ waar van onzen Commandeur Zorgdrager mi/ en in 't vervolg reden geeven zal. Maar die dus verre zich om de Zuid begeeven/ zyn gelyk gezegt is: Noordkapers/ Vinviſſchen/ Potviſſchen/ enz. Van ieder deezer Viſſchen (zegt hy) zullen we kortelyk iets melden/ vermits ze de Groenlandſche Viſſcherp eenigzins raaken. De redenen/ waarom deeze Viſſchen meer dan de Eilandſche Viſſchen om de Zuid wyken/ zyn verſcheiden: eerſtelyk/ is hun Spek zoo vet en maig niet/ maar veel vaſter en taaper als dat der Eilandſche Viſſchen/ en ingelyks hun bloed niet zoo heet/ dierhalven konnen ze wegens hunne houder natuur/ veel beter in een warmer Geweſt leeven; ten anderen/ dar wel 't voornaamſte is/ zoo konnen ze op geheel wat anders dan d'Eilandſche Viſſchen aazen.

Walviſſchen begeeven zich gemeenlyk nooit om de Zuid;

Maar wel Noordkapers, Vinviſſchen, Potviſſchen, enz.

Redenen hier van geeven.

Nademaal we hier van der Walviſſchen Aas gewag maaken/ zal 't niet onvoegelyk zyn/ met een weinig omſtandigheit/ een kort verhaal daar van te doen. Wat aangaat d'Eilandſche Viſſchen/ als het voornaamſte beſteh van ons oogmerk; deezen aazen op een zeer klein ſoort van Aas/ waar van eenig langwerpig is/ met kleine pootjes verzien/

Walviſch aas beſchreeven;

M

Hoedanig vet van aart.

zien / van kleur en gedaante eenigzins de kleine gehoohte garnaalen gelijk / doch zonder schobben of schaal / welk aas tusschen de vingers geweeven / zacht en vet is / als olp of traan. Een ander soozt / dat er wel het overvloedigste gevonden wozd / en derhalven 't voornaamste aas is / heeft een ronde gedaante / ter groote van een graauwe ert / of wel naar een spin gelijkende / met d' oude en jonge spinnen in groote verscheelende / en is bzuin van verwe gelijk de zwarte vlieg / hebbende twee vinnetjes of kleine vleugeltjes / waar mede het zich in 't water beweegt / en 't is gelijk het ander aas / van een traage beweeging / onevenmaatig gelijk de beweeging der Quallen / zulks men 't met de hand / of met een hoosvat uit Zee kan opscheppen. Dit aas is ingelijks vet / zacht en zonder schobben of schaalachtige huid / en in de hand gewreven meede als olp of traan. De beweeging hier van is wel gelijk die der Quallen / maar in stoffe veel verschillende / want de stoffe der Quallen spmachtig / en deeze t' eenemaal olpachtig is.

't Walvisch aas veel omtrent Jan Mayen Eiland en Spitsbergen gevonden; Als mede aan den Zoom van 't Ys.

Deeze en meerderlp soozten van klein Aas / wozden 'er op sommige plaatsen in Groenland overvloedig in Zee gevonden / inzonderheit op de Gzonden vooz Jan Mayen Eiland en Spitsbergen, en wel voornamentlpk in deg zelfs Baapen / als mede op eenige plaatsen aan den zoom van 't Ys / ook in 't zelve / en wel meest omtrent de Banken in 't Ys / zulks dat somtpds aan de grondigheit of dzabbigheit van 't water kan gezien wozden / of men zich op een Bank bevind; 't schynt dat de schuuring van Stroom en Ys over de Banken vallende / de grond beroert.

Onthoud zich voornamentlyk op en omtrent de Banken en Baijen.

Dusdanig dzabbig water vindende / hebben we op verscheide Jaaren en tpden bevonden / het loot uitwerpende / eene diepte van 70. 80. 100. 120. en 140. Vademen min of meer / meest geelachtige asgraauwe kleigrond / dooz ons van verscheide Jaaren in dzieſjes bewaart / waar in we de diepte / lengte en bzeete aangeteekent hadden; doch deeze Gzonden dooz 't verliezen van Schepen weder verlooren / zpn ze dus weer bp haare oude moeder geraakt. Hoe hooger dan de Banken leggen / vind men 'er t' overvloediger aas / dat uit het grondgewas schynt voozt te komen; derhalven men in de Baapen / daar veelvuldiger grondgewas gevonden wozd / 't gemelde aas allermeest vind. Gelijkerwpps het meeste kroos / meer in dzooge dan in diepe slooten groeit / en in dit kroos meer ongedierte voozt komt / dan daar 't niet gevonden

Word ook door Stroom somtyds in diep water gevonden.

wozd. Echter gebeurt het veel in 't Ys / dat men 'er in blaauw en klaar water / daar een groote diepte is / mede dit aas vind / zulks men op eenige hondert vademen geen grond zou vinden. Waarschynlijk is 't / dat dit aas aldaar niet wozd geteelt / maar dat het dooz den stroom en 't Ys / over de Banken gewozpen / aldaar gedzeeven wozd. Dit blpkt te meer / om dat men 't in 't blaauw of diep water niet dan somtpds en maar op eenige plaatsen vind / doch op de Banken en in de Baapen altoos; schoon dat 'er dooz den Stroom en 't Ys een

groot

groot gedeelte over de Banken weg dryft / zoo greft echter het Grondgewas geduurig ander aas op / vermits de Baapen en Banken t'eenemaal van 't zelve vervult zyn. Dit Grondgewas is veelderley / als blykt / dooz 't opwinden der Ankers meegeſleept / en dat inggelyks in klaar water / met het oog op den grond kan beſchouwt wozden. Om ons oogwit / het onderwyſs in de Viſſcherp aangaande / niet te leur te ſtellen / zullen we van deeze gewaſſen en meer andere diergelyke dingen niet meer ophaalen / maar trachten ons voozgenome oogmerk te volvoeren. Veelerley Grondgewas waar in dit aas voorteelt.

Dat de Walviſch meer aan dit aas / en gevolgelyk meer aan deeze plaatſen en oozden verbonden is / als de Vinviſch / Potviſch / Noozdkaper / enz. ontſtaat dooz zyne groote dikte en zwaarte / zulks hy zoo ſnel in beweeging niet / als d' andere Viſſchen is / en derhalven onbequaam op 't ſnel beweegende aas te konnen aazen. Ook is deeze Viſch naauwer van keel / vermits de kleine baarden op 't einde van de tong t'eenemaal tot in de keel ſchynen te loopen / zulks ze den Spekſnyder naauwlyks / dan met groote moeiten / uitſnyden kan / en ſomtyds een ſtuk daar van in de keel moet laaten zitten. In deeze geſteltheit / vermits ze ook geen tanden heeft / is deeze overgroote Viſch onbequaam op een groot en vaſtlyvig aas te aazen / doch zeer natuurlyk en wel geſchapen tot dit aas; indien ze ook met een ſpitz-toelopende bek verzien was / zou ze in 't minſt niet bequaam zyn / dit aas te genieten / en het overgroot ligchaam bezwaarlyk konnen verzaaden; maar wel nu het hoofd een derde deel van 't geheele ligchaam uitmaakt / en de baarden eenigzins ſchuin op en neer in den mond ſtaan / of wel van 't neusbeen tot op de kaaken hangen / die / van een gemeene viſch van 50 Quardeelen / van 10 tot 12 voeten lang zyn / en dus mede / bewyl de wyte van den mond evenmaatig met der zelver diepte is. De Walviſchen onbequaam op iets anders dan op dit aas te aazen, en waarom.

Als deeze Viſch in een Wap komt / of over de Banken zwemt / daar dit aas dus veelvuldig gevonden wozdt / dat 'er het water tot aan den grond toe dzabbig van is / en als dan zynen muil opent / zoo verſtrekt ze tot een groote ſtuik / daar duizenden teffens in gevangen worden; zyne muil weer ſluitende / heeft de natuur deeze baarden zoo dicht aan weerzyden van den mond / als biskuuwen aan elkander gevoegt / dat 'er het water alleen tuſſchen de zelven kan doozſtroomen / doch het gemelde aas weerhouden wozdt. 't Is mede wel te bevzoeden / dat deeze baarden byzonder dicht moeten aan elkander gevoegt zyn / nademaal als gezegt is / een gemeene Viſch van 50 quardeelen Spek / aan ieder zyde van den mond omtrent 150 Maatbaarden uitlevert / meer dan 6 voeten lang / want Maatbaarden wozden in den koophandel op 6 voet gereekent / doch Onder-Maatbaarden telt men 2 vooz een / of men reekent 2 pond vooz een. Van deeze kleine of Onder-Maatbaarden achten we / dat ze aan ieder zyde / behalven de groote of Maatbaarden / een getal van 140 of 150 ſtuks uitleveren / loopende de geſtrekt- Walvisbaarden wat dienſt die deeze Viſſchen doen, om hun aas te nuttigen. Hoe veel baarden deeze Viſſchen uitleveren. Hoedanig zy in den muil der Walvis-

sen gestrekt staan;

strektheit deezer baarden / uit het midden van den mond / daar ze van 10 tot 12 voeten lang zijn / wederzyds voor naar den mond en achter naar den keel / zulks ze allenks korter worden / tot op de maat en ondermaat / en dus vervolgens geheel te niet. Daarenboven zyn alle de baarden binnesmonds ruigachtig en gelykzaam met hair bewossen / dat alle de openingen die noch tusschen de baarden zoude konnen zyn / zodanig bezet en doorvlecht / dat ze genoegzaam tot een teems verstrekken / waar door het water wel doorzygen kan / maar 't gemelde aas / hoe klein 't ook zy / weerhouden word. Dit hair / dient ook tot beschermming der tong / zullks ze op de scherpe kanten der baarden niet gequest worde / want het aas gevangen en gekleinst zynde / slingert de Visch waarschynlyk zyne tong in den mond eens om / vermits 'er de tanden ontbeeren / om op zodaanig een aas te kaauwen of maalen / en gemaalen zynde door te zwelgen; en alzoo dit gemaale sap de traan eenigzins gelyk is / schynt deeze visch gevolglyk niet dan traan te dzinken / dat hem tot zyn eenigste voedzel verstrekt: wat wonder is 't dan dat ze zoo vet word?

En waar toe deeze baarden hen dienen.

Des Schryvers onderzoek om 't ervaaren, van wat stoffe de Maag der Walvisschen was voorzien.

Somtyds hebben we de Visch op zy leggende / de zelve geopent / om / indien 't mogelyk waar / zyne maag t' onderzoeken / maar 't gedarmte zoo dik als een mans arm / was ons te zeer in den weg / zullks we door de kleine opening tusschen de ribben gemaakt / de maag niet konden beschouwen / en ribben uit te snyden of een grooter opening te maaken / liet het belang van de Visscherp / en andere ongelegentheden niet toe. Maar verscheidenmaalen hebben we Robben en Walrussen binnen 't Scheepsboord geopent / en hunne maagen doorzocht / doch nooit iets anders dan 't gemelde sap of slym daar in gevonden / naar het beschreeve aas gelykende / wanneer 't in de hand gewreeven word; waar uit waarschynlyk blykt / dat deeze Zeedieren in Groenland van 't zelfde aas leeven; maar aan de Yutse en Wiesse Eilanden / daar zich ook Robben onthouden / aazen ze op Spiering / Harring / Schol of andere kleine Visch / vermits ze door hunne tanden daar toe bequaam zyn / om vaster aas te genieten / en derhalven zal men 'er mede iets anders in hunne maag vinden.

Insgelyks van Robben, en Walrussen.

Welkes Zeedieren mede op Visch aazen.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

't Geweſt van de Noordkaper beſchreeven, en waar op deeze Viſch aaſt. Noordkapers begeeven zich om de Zuid, en de Vinviſſchen ſomtyds wel tot in de Middelandſche Zee; Ook zwerven ze mede wel omtrent Spitsbergen, en om wat reden. Vinviſſchen beſchreeven, waarom deeze Viſch door de Groenlandsvaarders niet gezocht. De Noordkaper in diep water meeſt te vinden, en omtrent de Noortkaap, als ook omtrent Ysland. Plaatsverwiſſeling van de Noordkaper, aangeweezen, en hoedanig deeze Viſch zyn aas weet te vervolgen.

Waar op de Noortkapers aazen, aangemerkt.

OM onze Hoofdzaak / de Viſſcherp van d' Eilandſche Viſſchen wat naader te komen / zullen we / tot gevoegelyker gelegentheit / van d' aangeroerde kleinder Teedieren / hier ter plaatſ een weinig afzien / en met ons onderzoek in 't beſchouwen der Noozthapers en Vinviſſchen / overgaan. Wat de Noozthaper aanbelangt / deeze Viſch dzaagt dien naam niet te vergeefs / gelyk ook mede de Eilandſche Viſch niet oneigentlyk dien naam voert. Deeze Noozthaper / die zich veeltyds omtrent de Noordkaap en Ysland onthoud / als zyn evengemaatigd Geweſt zynde / nademaal 'er op deeze plaatſen overvloedig veel Haring / Spzot / Wyting en meer andere diergelyke kleine Viſch te vinden is / behalven niet weinig Schelviſch en Kabeljau / zoo is 't waarſchynlyk dat de Noozdhaper aan deeze Viſch zyn aas vind; vermits zyne krachtiger ſnelheid van beweeging / hem dies te meer bequaamheid daar toe geeft; waar uit ook te gelooven is / dat zyne heel ruimer moet weezen / en dat zich de baarden zoo diep tot in de heel niet uitſtrekken / als wel die van d' Eilandſche Viſch reeds beſchzeeven.

Meer dan een ton Haring in de Maag van een Noortkaper gevonden.

Dan een geſtrande of gevange Noozthaper omtrent Hkland, verhaalt Fredrik Martenſz. in zyn Gzoenlands Journaal van den Jaare 1671., dat 'er meer dan een geheele ton Haring in zyn maag gevonden wierd Deeze Viſch is / gelyk gezegt zy / vaſter van Spek / als d' Eilandſche Viſſchen / derhalven is 't met zyne natuurlyke geſteltheit beter overeenkomende / om zich verder om de Zuid te begeeven. Insgelyks wozd de Vinviſch die noch veel vaſter van Spek als de Noozthaper is / ſomtyds veel verder om de Zuid gezien. Dit wozd mede dooz den voozNoortkapers begeeven zich om de Zuid.

noemden Fredrik Martenſz. als ooggetuige bevestigd / zulks hy in 't zelve Dagregiſter verhaalt / in den Jaare 1671. en 1672. Vinviſſchen

Vinvisschen in de Spaansche en Middelandsche Zeën gezien.

in de Spaansche Zee gezien te hebben/ en in 't Jaar daar aanvolgende in de Middelandsche Zee/ by de Straat van Gibraltar. Nademaal nu getoont is/ dat zoo wel de Noozthaper als de Vinvisch op iets anders aazen als d' Eilandsche Visschen/ zoo kan men genoegzaam begrippen/ gelyk we van den Kreiger en Leeuwik gezegt hebben/ dat men plaats en gelegentheit moet acht slaan/ zal men met vrucht zynen arbeid zien gelukken.

's Schryvers gedachten dat zich de Eilandsche Visch, nooit omtrent Ysland of de Noortkaap vinden laat; noch de Noortkapers voor Groenland.

Vinvisschen voor en omtrent Spitsbergen gezien, en om wat reden.

Onthouden zich mede om de Oost;

Dierhalven zyn wy van gedachten/ dat zich d' Eilandsche Visch nooit booz of omtrent Ysland en de Noortkaap vinden laat/ noch de Noozthaper zich naar Groenland begeeft; immers wy hebben 't nooit gezien/ noch ooit daar van gehoort. Deeze Visschen schynen om gewigtige redenen hun eigen Gewest niet te verlaaten; doch de Vinvisch zwerft dynaa allerwegen/ begeevende zich somtyds in 't Ys/ maar allermeest omtrent Spitsbergen, en eenige mylen Zeewaarts nabp het Voorland, alwaar zich op de Banken veel Schelvis en Kabeljau onthoud/ booz ons zelf met een tinne Haring gevangen; dat 'er ook Haring genoeg is te vinden/ blykt by de graaten omtrent Vogelnesten gevonden. Over zulks zyn dan onze gedachten/ dat de Vinvisch meer op dit aas derwaarts afkomt/ als op het Walvisch aas/ vermits men ze anders meer in 't Ys/ of onder 't Land en in de Baapen gewaar wozden zou. Insgelyks verneemt men deeze Visch meede wel om de Oost; dieshalven zyn we van gedachten/ dat waar zich de zelve onthoud/ mede Haring en andere Visch te vinden zy/ want d' ondervinding leert/ dat 'er veele Visschbanken omtrent Spitsbergen gevonden wozden/ en vermits deeze Visch zich alhier onthoud/ wozden we in onze gedachten te meer gevestigt. Doch/ niet tegenstaande de Vinvisch booz zyne baarde mede bequaam is/ op 't Walvisch aas te aazen/ zoo zou het wel konnen zyn/ dat hy by gelegentheit/ zich aldaar bevindende/ dit ingelyks dee/ maar vermits hy in 't Ys/ noch in 't Waigat of onder 't Land geen verlyf zoekt te neemen/ zoo geeft de verkiezing van plaats (gelyk de Noozthaper) als mede de vastigheit van zyn Spek genoegzaam te kennen/ dat het niet t'eenemaal van Walvisch aas is opgelegt.

Deeze Vinvisch is in lengte de Walvisch gelyk/ maar niet in dikte/ nademaal de laatste wel driemaal dikker is. Men kent deeze Visch aan zyne Vinnen/ die hem op den rug nabp den staert uitsteeken; ook is de zelve Visch veel krachtiger in 't water uit te blaazen/ als de Walvisch. Syn gebuikte kop is doorgaans geklooft/ en door dit gat is 't/ waar door hy 't water dus geweldig uitwerpt. Deeze buik is echter zoo verheeven niet/ dan die van de Walvisch/ noch zyn rug zodaanig ingebogen. De boven kaak is mede als de Walvisch van Baarden verzien; zyne gestalte is verder lang/ rond en smal.

Veel gevaarlyker is 't een Vinvisch te vangen dan een Walvisch/ vermits hy zich snelder beweegt. Geweldig slaat hy met den Staart en Vinnen/ zulks dat men hem met de Sloepen niet te naa moet komen;

maar

maar 't beſt kan men hem met leuſſen dooden. Wanneer zich deeze Bindviſſchen veel vertoonen / werden 'er geen Walviſſchen meer beſpeurt.

En worden door de Groenlandsvaarders niet bezocht.

't Is dan om deeze reden dat de Bindviſch / wegens zyne vaſtigheit en dozheit van 't ſpeh / dooz de Groenlandsvaarders niet wozd gezocht / dierhalven hen weinig daar aan gelegen legt / werwaarts hy zich ophoud; en om die reden zullen we van den zelven geen breeder beſchryving doen: Maar nodiger is 't dooz hen te weeten / waar men de Noozthaper en Eilandſche Viſch zoeken moet / vermits de een op Haring / en andere Viſch aaſt / en d'ander / alwaar 't gemelde Walviſch aas wozd gevonden.

Waer de Noortkapers 't meeſt te vinden zyn.

Het Noozthapers eigen en natuurlyk Geweſt / is / als wereeds geſegt hebben / omtrent Ysland en de Noortkaap; hier vind hy zyn rechte Vaderland / hy heeft 'er zyne Vzienden / Ouders / Kzouw en kinderen / en vooznaamentlyk een goede gelegentheit tot zyn beſtaan; Ook is hy een zeer diepgaande Schip / en beducht dooz zynen brand te zwoop te zullen wozden / wanneer hy gelykzaam als op 't water bzyft / dies wil hy liever in ruim ſop / en ſomtyds onder water zwemmen / duiken / en den ſtaert opſteeken / waar toe de Nooztzee onbequaam is; derhalven hy wel tot aan Hitland naadert / maar de bzoogte van de Nooztzee gewaar wozdende / waarſchynlyk weer te rug wykt.

Hoe zy zich liefſt in 't diep water onthouden.

Deeze te rugtogt / doet hy te liever / vermits hy zich als dan wat te verre buiten zyn Geweſt en Vaderland bevind / waar buiten hy zich als een Vzeembeling niet lang kan ophouden / maar keert eerlang weer derwaarts; wil men hem dan zien en bezoeken / zal men hem veeltyds / (by gelykenis geſpzoken) t'huis vinden: Want behalven dat 'er eenen overvloed van aas booz hem te vinden is / zoo vind hy 'er ook beter gelegentheit zich te bergen; De Yslandſche en Nooztkaapſche Havens zyn wyd en diep / zonder dwaalgronden / waar hy zonder eenig beletſel genoegzaam uit en in komen kan: Daar in tegendeel de havens in de Nooztzee hem te eng vallen / jaa zelf de Zee te naauw is / vindende zich allerwegen aan laagerwal; want indien hy dooz ſtozm en ſtroomen naar de Engelſche / Vzieſche / of Jutſche havens wierd gedzeven en geſleept / of dat hy in 't Texel of 't Vlie verviel / of elders geneegen was een reede te zoeken / dan zou hy genoegzaam verlegen zyn / en over de gronden niet konnen komen / vermits hem 't rechte vaarwater te naau wierd / over al zou hy zynen neus ſtooten / en derhalven gelykzaam een gevange Man zyn / want hy zou zich zoo gemaklyk als een Spiering of Garnael niet bergen konnen. Dus is hy van natuur geneegen de bzoogte t'ontwyken / en zal ook nooit / dan dooz dwaling omtrent deeze havens naaderen / vermits zyn eigen Geweſt hem veel voozdeeliger is.

Nademaal het niet zoo zeer ons oogmerk is / een bzeed verhaal aangaande de Noozthaper te doen; hoe men dezelve in zyn Geweſt en verblyfplaatſe moet aandoen; wat booz gereedſchappen men daar toe be-

zige;

zige; hoe te ſchieten / en geſchooten zynde / hoedanig daar mede om te gaan; ook hoe men hem gedood hebbende behandelen zal / en wat dooz aart van Spek en Waarden hy uitlevert: Overmits onze eigentlyke Hooftzaak alleen is / d'Eilandſche Viſch te beſchryven / en wat dies aangaat ons oogwit zy; dierhalven zouden we / gelyk met de Vinviſch is geſchied / mede afbreekende van de Noozthaper ſcheiden; echter luſt het ons / noch ietz van dezelve aan te merken / te weeten: of hy van zyne Vrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewuſtheit van de zelven hebben kan / of heeft.

Byzondere aanmerkingen van den Schryver over de Noortkapers.

Immers is 't met deeze Schepſels / naar onze gedachten / gelegen als met alle anderen / zulks het gemeene ſpreekwoozd ten dien opzichte mede kan toegepaſt wozden / dat is: dat 'er geen Vlien by Bontekrahen vliegen / maar dat ſoozt by ſoozt op zich zelfs aangemerkt / by ſchoolen zich onthouden; Want men beſpeurt genoegzaam hoe alle Schepſelen genegen zyn / met groote genegentheit onderling te paaren / en met welk een liefde de Ouden aan de Jongen / en de Jongen aan de Ouden verknocht zyn. Wat de Noozthaper aangaat / van deeze konnen we niet zoo veel ervarentheit niet ſpreeken / als wel van d'Eilandſche Walviſch / indien haar Jong gevangen wozd / ziet men de Moeder allerwegen om dit Jong zwerven / en zodanig / dat ze haar zelve in gevaar ſtelt / en ook ſomtyds in dit omzwerven gevangen wozd / jaa 't is mede wel gebeurt / dat op deeze wyze het Wannentje zoo wel als 't Wyfje gevangen wierd.

Als mede over de Eilandſche Walviſch.

Meer aanmerkenswaardige dingen zullen ons in 't verbolg van de Eilandſche Walviſſchen voozkomen / wanneer ter gevoeglyker plaatze van de zelve gehandelt wozden zal / om alsdan te toonen / dat alle hunne doeningen niet enkelyk by een ſpoozloos geval verricht wozden / zulks men ze dan bezwaarlyk zou konnen naſpeuren; geenzins / vermits alles in een gevoeglyke ozder geſchied.

Om dan onze gedachten noch niet t'eenemaal van den Noozdhaper af te wenden / dunkt ons de zelve onder dit geval mede te konnen betrekken; te weeten: dat hy niet alleen kennis van zyn Vaderland heeft / maar gelyk den Eilander / een greetig gevoelen over zyne Vrienden hebben kan. Indien deeze Viſch zich dan eens buiten zyn geweſt begeeft / hebben we verſcheide redenen aangetoont / waar dooz hy genoodzaakt wozd te rug te keeren; zoo dat / die hem 't zekerſte vinden wil / moet hem in zyn eigen Geweſt en Vaderland zoeken / te weeten: ontrent de Noortkaap, Hitland, Fero, Yſland en Jan Maijen Eiland.

De Noortkaper word op veele plaatſen gevonden, doch allermeeſt ontrent de Noortkaap.

De tyd om de Noozthaper op 't zekerſte aan te treffen / nademaal hy zich in zoo een wyde uitgeſtrektheit van Zee onthoud / is echter onbepaalt 't Is immers waar dat Kraanen en Swaluwen hunnen tyd hebben / gelyk mede van de Reiger en Leeuvik is gezegt / en van veelerley Vogelen en Dieren zou konnen gezegt wozden: en men zou in

dit

in dit geval / dit mede van de Nooztkaper konnen aanmerken ; maar zeggen we / deeze Viſch zal men / wanneer deeze tuſſchen ruimte doozſteevend wozd / ten allen tyden en op verſcheide plaatſen vinden ; waar van de reden is : dat deeze Zee altoos eenen overvloet van Haring / Makreel / Schelvisch en Rabbeljau verſchaft / en allerwegen als daar mede bezaait is. Ook zullen 'er ongetwyffelt in deeze groote ruimte / gronden en Banken zyn / waar op deeze Viſch en andere dierglyke ſoozten in 't Gzondgewas komt aazen / en dierhalven zich op een byzondere wyze aldaar onthouden / welke plaatſen / de Nooztkaper / als zyn eigen Geweſt en Vaderland zynde / genoegzaam zal weeten te vinden ; echter zal hem de eene plaats veel beter dan d' ander gevallen / en zulks naar de ſoozt van Viſch / als 'er zich meeſt onthoud / en dus wil hy by afwiſſeling ſomtyds wel van plaats veranderen / als vervolgens blyken zal ; dooz welker verplaatſing zou men dan konnen zeggen / dat hy / 't zy hier of elders en allerwegen in deeze gantſche ruimte / altoos te vinden is. Doch wy achten / om de gemelde redenen / zyne zeekerſte plaats in deeze groote ruimte te wezen / daar de meeſte Gronden zyn / te weeten ; onder de Wal en langs de Kuſten van Noorwegen, Hitland, Fero en Ysland ; en vermits de Kuſten van Noorwegen en Ysland, zich wyder dan d' andere gemelde uitſtrekken / zoo veel te meer en grooter moeten ook de Gzonden en Bayen zyn / en zoo veel te meer zullen 'er ook Gzondgewaſſen gevonden wozden ; in welker Gzondgewaſſen dan den groei van 't aas zyn moet / en dus naar 't aas de Viſch en vervolgens de voozteeling der Viſch daar uit volgt / waar naa de Nooztkaper zyne begeerte ſtrekt. Nademaal nu Ysland allerwegen van ſchoone groote Bayen is verzien / en ook de grondigſte van al de voozgenoemde plaatſen / zoo zyn deeze Gzonden booz hem wel de gevalligſte / en by gevolge de zeekerſte plaatſen om hem te vinden.

Yſland en der zelver omleggende gronden, de zeekerſte plaats om den Noorrkaper te vinden ;

Schoon 't nu geviel dat Ysland dooz ſterke Dozſt en langduurige Noozdelyke Winden / met het Gzoenlands Ys wierd bezet / en dus in een koude Tomer lang bezet bleef / dooz welke bezetting de Bayen en Gzonden de warmte der Zon derbende / den groei van 't Gzondgewas en aas wierd belet / zulks de Viſch zyn aas miſſende / van daar naar de gemelde Banken in de ruime Zee week / en aldus de Nooztkaper booz zich een andere en beter plaats verkiezen moeſt / of dooz het Ys genoodzaakt wierd elders den wyk te neemen ; zoo is zoodanig een beter plaats booz hem veel nader te vinden / dan booz ons naa te ſpeuren : Want ſchoon wy by giſſing / en dooz ervaarentheit al veel te weeten komen / echter is hy 'er noch veel kundiger van / alzoo hy in zyn Element / Geweſt en eigen Vaderland is / en dooz een dagelykſe ervaarentis / alle de bequaamſte plaatſen weet / en de zelve ſpoedig bereiken kan ; want de eene plaats hem niet gevallende / kan hy dooz zyn ſnelle voortgang zeer ſchielyk verhuyzen en tot een andere overgaan / wozdende niet gelyk wy te Scheep zynde / dooz ſtilte of tegenwind belet / behalven dat hy ook een natuur-

tuurlijke hoedanigheit heeft / om bequaamlijk onder water allerwegen de Gronden te beschouwen en naa te speuren ; als hy 't dan / om alle deeze redenen / en door zyne dagelijkse ervarentheit / op eenige zyner gewoone plaatsen niet wel bevind / zoo weet hy veel beter werwaarts het roer te wenden / dan wy : dies zien we dat 'er voor hem beter gelegentheit dan voor ons is / om van een verloore reis t' huis te komen.

Alhoewel nu een verkreege kennis en een kundige ervaarentheit veel nut aanbrengen kan / echter komen de zelven by ongelukkige geleegentheden wel eens zonder vrucht wezen ; deg niet tegenstaande leert ons de reden en ondervinding / schoon we de Noortkaper by gelegentheit mede wel in ruime Zee vinden / dat men hem / om d' aangetoonde reden van Gronden en Aas / veel meer en gemakkelyker onder 't Land vinden zal / zynde dan / volgens deeze reden / Ysland de zeekerste plaats ; en ingevalle men de Noordzyde met Ys bezet mogte vinden / leert ons de reden dat de Suidzyde daar van bevryt zal wezen ; doch hem aldaar mede niet vindende / zoo volgt uit d' aangetoonde reden / dat hy aan Fero of Hitland zeekerder dan op Zee / en noch zeekerder omtrent de Noortkaap zal te vinden zyn. Nu is 't kennelijk / dat we op de Visscherp uit zynde / de gemelde plaatsen zoo schielijk niet konnen bezeilen / als wel de Noortkaper die bereiken kan ; echter komen we / wind en weer dienende / daar tydig komen.

Insgelyks Fero en Hitland, en voornaamentlyk de Noortkaap.

Deeze plaats verwisseling kan best door een gelykenis vergeleken worden. D' Ervaarentheit leert / dat zich de Haring in 't Voorjaar / in 't gemelde Noortkapers Gewest / en gantsch benoorden Hitland onthoud ; in den Zomer word ze door onze Buizen onder Schotland , in den Nazomer onder Engeland gezocht / en op den Herfst komt ze door Texel en 't Vlie / en laat zich op de Suider Zee vinden. Dus kan nu gevolglijk nagespeurt worden / wat tyd men de Haring op d' eene / wanneer op de andere plaats moet zoeken / en insgelyks moet men de tyd en plaats in 't naspeuren van den Noortkaper onderscheiden.

Des Noortkapers plaatsverwisseling door een gelykenis vergeleeken, en aldus nagespeurt.

Maar eerlwe noch tot de berichtgeeving van zyn tyd overgaan / mogt / belangende zyne plaats / volgens voorgaande aanwyzing / dat ze hoe grondiger die zy / deg te zeekerder is / gevraagt worden : om wat reden zeekerder ? De Noortzee is grondig / vervolgens aasryk / en Visscheryk genoeg / gelyk gemeenlijk nevens d' ondervinding 't gemeene Spreekwoord zulks bevestigt / te weeten :

Op 't grondig Doggerszant,
De Dogger smakt zyn want.

Immers de Potshop en Conyn / die mede op de Haring schynen te aazen / volgt de zelve van Hitland , naar Schotland , vervolgens voor Engeland , en op den Herfst door Texel tot op de Suiderzee / en zelf op 't N ; waarom volgt dan de Noortkaper dit zyn begeerig aas mede niet ?

Reeds hebbenwe voorzaf omstandige reden hier van gegeeven / en wy zyn

zyn ook van gevoelen / dat schoon hy aas genoeg in zyn Vaderland vind / als vervolgens blyken zal / echter eenigen dooz dit aas zouden verleid wozden / tot in de Nooztzee / sommigen dooz Texel in de Zuiderzee komen / en vervolgens somtyds nevens den Conyn vooz Amsterdam zich laaten zien / indien d' uitgestrektheit van zijn ligchaam niet grooter dan de Conijn waar; maar nademaal hy 20 / 30 en ook wel 40 Quartdeelen Spek / behalven zijnen anderen romp met zich sleept / dies kan hy zich in deeze ondieptens niet behelpen ; want wanneer hy zou willen duiken en den staart opsteeken / om zich vooz zynen Vyand te verbergen / of vaardig zijn aas met zwemmen zou trachten te vervolgen / kan dit op de Zuiderzee niet geschieden / zelf zou hy in de Nooztzee zijn Neus aan den grond stooten / en zich bezwaarlijk keeren en wenden komen; indien hy dan bezuiden Hitland , zijn aas vervolgende / tot aan de gronden van de Nooztzee nadert / en de zelve nevens de verandering van Geweft gewaar wozd / zoo vind hy / behalven dat 'er overvloediger aas in zyn Vaderland te vinden zy / dubbele reden om zich te wenden en weer naar huis te keeren.

Ondiepe Zeën en Wateren voor den Noortkaper onbequaam, en om wat reden.

Doch eerwe 't verhaal van den Nooztkaper afbreeken / zoo reft ons noch een overweeging aangaande d'onderscheidig van zijn tijd / en onthouding in deeze zijne ruime en groote verblijfplaats. Om nu over dit onderwerp niet al te bzeedspraakig te zijn / zullen we de vergelijking in dit geval met den tijd der Kraanen / Zwaluwen / en meer andere soozten van Vogelen of Dieren / en Visschen ter zyde zetten / en alleen ons beoogde met de reeds gegeeve gelijkenis van den Haring genoegzaam verklaaren konnen. Reeds hebben we van den Haring gemeld en aangeweezen / hoe die in zijn geweft van tyd tot tyd verplaatst ; indien we dan in de Haring Visscherp geen acht op deeze tydelijke verplaatsing gaven / en de zelve te St. Jan op de Zuiderzee zochten / en te St. Niklaas onder Schotland wilde Vissen / was 't onvermydelyk om van een verloore reis t' huis te komen. Diergelijke onderscheelding van tijd nu / zien we by ondervinding / dat de Nooztkaper in zijn Geweft ingelijks weet waar te neemen ; want wilde men hem op St. Jan in Zee zoeken en te St. Niklaas in de Bayen en onder de kusten naspeuren / zou men zeekerlijk verlooren arbeid doen. De reden hier van zal dooz een waarschynlijk onderzoek getoont wozden.

Zyne tydelyke plaatsverwisseling aangeweezen;

Die naar de verplaatzing van zyn aas moet waargenomen worden.

By en omtrent de Nooztkaap onthoud zich een soozt van Visch / Kool genoemt / een weinig bzuinder en kleinder als Kabbeljau / doch anders de zelve zeer gelyk ; deeze is 'er nevens den Haring / Schelvisch / en Kabbeljau zeer overvloedig. Alle deeze en meer diergelijke soozten van Visch / schijnen in den Voozzomer uit Zee onder 't Land en in de Bayen te komen / om haar kuit op de bzoogtens en gronden te schieten / die alsdan waarschynlijk dooz de warmte der Zomerzon wozd uitgebroeit. Deeze uitbzoeijng geschied zijnde / beginnen omtrent St. Jan de Bayen van Jonge Visch te krielen / gelijk we zelf omtrent de Noortkaap.

Visch, en Noortkapers aasteelt, wanneer tydig omtrent de Noortkaap.

kaap by Loppe en Curoy verscheidemaalen met opmerking hebben gezien / en 't water op sommige plaatsen bijna als levendig beschouwt. Dan deeze jonge Visch hebbenwe veel troepen by malkander boven water zien schoolen / niet alleen by honderden / maar duizenden teffens in een school / en met de Sloep daar door geroeit / ook met lenzen daar in geschooten / en dus eenige gevangen / zulks 'er somtijds twee te gelijk aan de lens hangen bleeven.

De Noortkaper hoedanig zyn aas te vervolgen weet.

Deeze tijd nu schijnt den Noortkaper niet onbekent te weezen / want hy de zelve zeer gevolglijk alhier / en ook buiten twijffel by Ysland, weet waar te neemen. Nu is wel af te neemen / nademaal we / deeze Visch / noch jong zijnde / met de lens zoo gemaklijk kan vangen / dat ook de Noortkaper / die zijn mond als een groote ruime fuik opendoet / en met een sneller vaart als wy met den Sloep roeijen konnen / door deeze schoolen zwemmende / waarschijnlijk een groote meenigte te gelijk vangen kan / te meer: om dat hy de gemelde schoolen / onder water door / weet te vervolgen / daar wy met de sloepen niet dan boven water konnen visschen / vermits ook deeze Visch zoo draag zy ons gewaar word / zich aanstondts onder water begeeft; en mogelijk zijn 'er noch veele schoolen / onder water blijvende / voor ons verborgen / die de Noortkaper gemaklijk weet te onderscheppen / zulks dat zijne Vischery waarschijnelijk gelukkiger / dan de onze / met de gemelde lens is.

Men zou / aangaande de Vischery van de Noortkapers / noch veele en verscheide aanmerkingen konnen voorstellen / maar om van ons eigentlijk oogmerk / de Eilandsche Vischery / of anders gezegt Walvischvangst niet langer verstreeken te blijven / zullen wy 't hier by berusten laaten / en ons oogwit van de voornoemde Vischery / van daar we afgebroken zijn / nu wederom achtervolgen.

ACHTSTE HOOFDTSTUK.

Onderzoek, of de Biskayers d' eerste aanleiders tot de Walvischvangst zyn geweest, en eertyds in Holland overquamen, om voor Harpoeniers te dienen. De Harpoeniers eertyds in grooten aanzien geweest. Of 'er op de Biskaische Kusten, voormaals Walvischen of Vinvischen gevangen wierden, onderzocht. Hoedanig eertyds gevange Vischen aan een Sleeptouw gehecht wierden, en men naar 't ryzen deezer Vischen wachte. Wat den Schryver in 't vangen van een groote Walvisch wedervoer.

REeds waren we tot de gewoone plaats der Eilandsche Walvischen genadert / die wy van de plaats der Noortkapers en Vinvis-

viſſchen hebben afgezondert/ en ook eenige redenen gegeeven/ waarom deeze afzondering is geſchied. Dit alles/ en meer andere zaaken de Groenlandſche Viſch aangaande/ welke te beſchrijven voornaamentlijk/ ons oogmerk zijn zal/ zullen we nu vervolgens wat byzonderlijker en onderſcheidentlijker verhandelen.

Des Schrijvers onderzoek of de Biskayers de eerſte aanleiders tot de Walvischvangſt zyn geweeſt.

Maar eer we noch met deeze verhandeling voortgaan/ zullen we eens onderzoeken/ of van oudts af/ eer de Groenlandſche Viſſcherij noch voor onze Nederlanders bekent was/ de Baſques of Biſcayers en Portugeezen de Walviſſchen voor de Biſcaiſche en Portugeeſche Kuſten pleegen te vangen/ en/ of ze noch onlangs geleden/ misſchien ook noch eenige Sloepen langs de Kuſt ten dien einde gereed hielden; en of de Hollanders vervolgens/ deeze Viſſcherij van hen zouden geleert hebben/ en Harpoeniers en Spekſnyders in 't Voorjaar van daar ontboden/ en in 't beſtier van hunne Viſſcherij zoude hebben gebruikt/ die in den Herfſt weder naar hun land vertrokken; of dit waar is/ zullen we nu eens nader inzien. Wat ons aangaat/ ſchoon wy al een reeks van jaaren de Groenlandſche Viſſcherij hebben bygewoont/ en verſcheidenmaalen als Commandeur daar in gedient/ zoo is echter dit voor onzen tyd geſchied; want/ in onzen tyd en lange voor den zelven/ zijn de Nederlanders in deeze Viſſcherij al zodanig ervaaren geweeſt/ dat de Baſques al voor lange/ ten dien einde niet meer in Holland overquamen; echter is dit voorgeeven wel eenigzins waar/ alhoewel wy 't niet by eigen ondervinding weeten/ maar we hebben 't zelf van goeder hand/ en van oude en ervaare Commandeurs en Harpoeniers gehoort/ en deezen wederom van noch ouder/ en dus als van mond tot mond by overleevering verſtaan. Indien het ons dan te regt is overgelevert/ zoo zouden in deeze eerſte beginſelen van de Groenlandſche Viſſcherij/ onze Commandeurs in hoedanigheit als Schippers gedient hebben/ vermits hen alleen 't beſtier van 't Schip was aanbevolen/ wordende de gemelde Harpoeniers het bevel en 't beſtier over de Viſſcherij aanvertrouwt; want in deeze eerſte beginſelen/ wierden de Walviſſchen voor veel gevaarlijker en verſchrikkelijker Monſters aangezien/ als nu; derhalven waren deeze Harpoeniers als Waaghalzen geacht/ en deswegen ook voor ongeſchikte mannen aangezien; zulks dat/ indien 'er omtrent het Schip/ of binnen het bereik van 't gezicht/ zich een of eenige Viſſchen op-deeden/ zoo pleegde men voor af met hun raad/ of men op de zelve zou los gaan en in de Sloepen vallen/ en indien zy dit uit het bedrijf der Viſſchen/ wind en weer dienende/ goed keurden/ vielmen in de Sloepen en anders niet. Een of meer gevangen hebbende/ bragt men ze op 't Sleeptouw of ter zijden in 't Schip/ en moeſt de Viſch als dan eenige quartieren/ of zoo lange als de zelve naar hun oordeel genoeg gereezen was/ aldus blijven leggen/ tot ze wel gereezen zijnde/ order gaven om de zelve te ſlenſſen en vervolgens af te maaken.

En jaarlyks ten dien einde overquamen, en voor Harpoeniers dienden.

Eertyds het beſtier der Viſſchery den Harpoeniers aanbevolen.

Hoedanig toen met de gevange Viſſchen gehandelt wierden.

Dus is uit dit verhaalde genoeg te zien / dat de Harpoeniers eertyds in grooter aanzien waren als nu / niet tegenstaande zy heden noch een taamelijk gezag hebben / maar echter onze Commandeurs moeten onderwozpen zyn. Want de Commandeurs / die nu veeltyds zelf den dienst van Harpoeniers waarneemen / en in de reeds lang geoeffende Visscherp meede wel ervaaren zyn / bekleeden beide deeze bedieningen als 't Opperhoofd van 't Schip en van de Visscherp.

Nu zouden we wel van 't zoo even aangeroerde stenssen / vallen en afmaaken / nevens meer diergelyke dingen een breeder verhaal doen / maar alzoo wy oozdeelen / dat dit den Lezer hier te verdrietig vallen zou / en ons beoogde meer daar dooz verduistert dan verklaart zou wozden / te meer / dewijl onze Commandeurs en Harpoeniers / ten wiens onderwys dit Traktaat voornamentlijk geschreeven is / deeze spreekwyzen genoegzaam verstaan: dies hebben we derhalven gevoeglijker geoozdeelt / daar van in een naareden gewag te maaken.

Of eertyds Walvisschen door de Biskayers gevangen zyn, onderzocht.

Of 'er nu eertyds op de Biscaische en Poztugaalsche Kusten Walvisschen gevangen zijn / blijkt genoegzaam uit onze voozafgaande redeneering / en mede uit het aangeroerde Dagregister van Fredrik Martensz., dat men onder deeze Walvisschen de Dinvisschen moet verstaan / en dat te meer geloofslijk is / vermits deeze Fredrik Martensz., de zelve / als gezegt zy / in de Middelandsche Zee pooz Gibralter heeft gezien / en noch te meer geloofslijk / om dat de gemelde Basques in de beginzelen deezer Visscherp / als daar in ervaaren zynde / ons tot onderwijs hebben gedient.

Maar vermits we zoo even van een Sleeptouw gesprooken hebben / en van de Visch eenige quartieren te laaten leggen / ten einde dat die reizen zou / welk gebruik nu hedendaags niet is bekent / en allenks verandert is / zoo zullen we 'er hier mede een verklaaring van geeven; namentlijk: men plagt in d' eerste beginzelen der Visscherp / vooz de Compagnie / die in den Jaare 1614. opgerecht wierd / aan Spitsbergen en Jan Mayen Eiland, (waar van vervolgens breeder zal gesprooken wozden) vooz bpzondere Reeders / die aan land niet mogten laaten Visschen / onder 't Westpys in Zee te Visschen. Dit Ys daar men nu zoo bpzmoedig inzeilt / wierd toen als een gevaarlijke klip of laagerwal geschouwt / want zoo dzaa men het ontdekte / wierd 'er aanstondts reede geroepen / en men wende zoo veel men kon het weder daar van af. In deeze Zee-Visscherp gebruikte men een hecht en sterk Sleeptouw / waar aan men de gevange Visch / de staart afgesneeden zynde / dooz een gat in 't plug-end vast maakte / dus achteraan vierde / en al zeilende of dzeivende meesleepte / en zulks zoo lang / tot men bequaam weer om te stenssen had / of dat de Visch / als gezegt is / genoeg gereezen was; want indien 't op Zee slechts een mooije koelte waait / begint de Zee zich met zoo grove en zwaare depningen te verheffen / dat de Visch op zyde leggende / de jpns en takels vast staande / om de zelve te kenteren / en 't Spek en Baarden over te winden / deeze jpns dooz de beweeging van

Het Sleeptouw eertyds ten gebruik der Walvischvangst gedient, en wat het zy, aangeweezen.

van 't Schip en de Visch niet sterk genoeg zijn / of zeer ligtelijk het een of ander zoude bzeeken ; dierhalven wacht men in zoodanig een geval naar moop en bequaam weer en een slechte of effen Zee. Ook liet men ten dien einde de Visch rpzen / op dat anders de Spekspyders op de zelve staande / de Zee te veel om de beenen spoelde. Schoon nu in de tegenwoozdige Visschery mede wel eenige Visschen in Zee gevangen wozden / is 't echter meer toevalligerwpze / en ook zelden zoo verre in Zee / maar veel dichter onder 't Ys / of om de Oost / daar men ook veelrpds slecht water heeft ; dierhalven is 't afspoelen der Spekspyders nu zoo gevaarlijk niet / en 't rpzen der Visschen / om gemelde reden / niet noodzaaklijk ; want in 't Ys / daar onze Visschery nu vooznamentlijk wozd verricht / is 't eene niet te vzeezen / en 't ander onnoodig / vermits het omzwervende Ys / aldaar een geduurig slecht water maakt / zulks men ook met een harde wind / zelf van een noch verssche en ongereeze Visch in geen gevaar is / om dooz de Zee van de zelve afgespoelt te wozden. Echter gebeurt het somtpds / dat als men verscheide Visschen gevangen hebbende op zpde heeft / de laatste / eermen aan 't Spekspyden komt / bzp wat zijn gereezen / eer al de voorigen zijn afgestenst ; gelijk ons in 't Jaar 1705. zelf is gebeurt / wanneer we toen in eene Val zes Visschen op zpde haalden ; en eerwe met Visschen en opruimen gereed waren om te stenssen / verliep 'er met de eerste zoo veel tpd / dat de laatsten reeds hoog gereezen waren. Ook gebeurt het wel bp goed geluk en geluklige Visschers / dat 'er somtpds 10, 15 saa 20 Visschen achter een gevangen en gedood wozden / eermen begint te stenssen / want in zodanig een geval kan men het rpzen der Visschen niet voozkomen. Dit rpzen der Visschen is dan in de Ysvisschery toevallig en niet noodzaaklijk / men behoeft 'er / om reeds gemelde reden / als van oudz in de Zeevisschery geschiede / niet naar te wachten / want in tegendeel is 't vooz kleine Scheepjes meer nadeelig dan voozdeelig ; gelijk we bp deeze gelegentheit / een merkwaardig geval / ons zelf gebeurt / als in een tusschen reden verhaalen zullen.

Hoe men naar 't rpzen der Visschen wachte,

En goet weer en effen Zee waar nam.

Dat nu niet noodig bevonden word, en waarom.

't Schryvers voorval in 't rpzen der gevange Visschen bygebragt.

Word voor het tegenwoordige door hem afgekeurt en meer naadan voordeelig geacht.

In den Jaare 1690. was 't / dat we vooz d' eerstemaal als Commandeur voerden / een oude opgetimmerde Buis / genaamt de Vries, dooz Dirk Dirksz. Prutkoper van Jisp uitgereed / voerende 2 kleine Sloepen ieder met vpf man / en een jol met dzie man / blpvende een man t' Scheep / zulks we te samen 14 eeters uitmaakten ; met dit Vaartuig op 74 graden en eenige minuten in 't Westps gekomen / zagen we al bzp wat Visch / en schooten een gzoote Visch / naar gissing van omtrent 70 of 80 quardeelen spek ; midlerwpl quam 'er onze tweede Sloep bp / en schoot mede zpn Harpoen in de zelve / geevende hem teffens 2 of 3 lengsteeken die wel troffen / zulks hp sterk bloed begon te blaazen / en zich vooztz gemaklijk aanstelde / zwemmende zeer zacht windwaarts op / somtpds onder een Ysschots dooz / alwaar hp / 't zp dooz aamechtigheit of 't wederhouden der lmen / een tpd lang tegen de zelve aan bleef leg-

Zyn verhaal wat hem op zyn eerste togt als Commandeur is ommoet,

En in 't vervolgen van een groote Walvisch is wedervaaren ;

leggen / en bloed blaazende / verſcheide ſchotſen met zijn bloed verſde / dat met de wind overwoei. Wy waren zelf in 't jol / en we honden hem telkens aan d' andere zyde der ſchots / om zyn traage en magteloozе beweeging en vooztgang gemaklijk beroeijen / en dooz zyn tam gedzag naar wenſch op en om de zelven leggen / om te ſtenſſen / tot hy eindelyk niet langer ſcheen voozt te kunnen; dies ſcheidden we met lenſen uit / en dachten dat hy eerlang ſterven zou / doch echter zachtjes vooztglijende tegen een hooge ſchots / begon hy zich eenigemaalen rondom te kanten en te rollen / ſlaande telkens met zyn Staart en Vinnen / dat ons zyne doodſtuipen toeſcheenen / gelijk het uit de menigvuldige en naar wenſch getroffe wonden / ook waarſchynlijk zijn geweeſt ; maar hy dompelde zich / als naar gewoonte / vooz deeze ſchots onder. Wy merkten toen aan de Meeuwen / die om zijn vet en bloed uit de wonden ſtroomende / hem by meenigten om 't lyf vloogen / dat ze ſpoorloos in 't vliegen / blyken lieten / dat ze hem miſten; ondertuſſchen quamen wy toen mede aan d' andere zyde van deeze groote ſchots / maar zagen hem niet / en naar allerwegen omziende / kon men hem noch vinden noch hooren blaazen / noch eenig ſpooz aan 't gedzag der Meeuwen naaſpeuren / denkende dat hy by deeze diepe Pſſchots gezonken was / gelijk zulks uit zyne magteloosheit en de meenigte der ontfangene wonden waarſchynlijk bleek / want ten dien einde wy het lenſſen reeds geſtaakt hadden / duchtende dat hy zinken mogt / vermits hy wegens zyn magteloos en gemaklijk gedzag / in zyn fynſte leveng deelen omtrent het harte genoegzaam ſcheen getroffen. Wy maakten in 't eerſt nog weinig zwaarigheit / nademaal we hem aan twee lynen vaſt hadden / dies roeiden we derhalven (naa alvooreng allerwegen naar de Viſch gezocht te hebben) naar de Sloepen / die bezich waren hunne lynen in te haalen / en naa ons wedervaaren met de Viſch verhaalt te hebben / midlerwyl hunne lynen zeer gemaklijk involgden / waar op ons den moed begon t' onvallen. De lynen ingehaalt / bevond men d' eene Harpoen gebzaken / en d' andere lyn eenige vademen van de Viſch / waarſchynlijk dooz 't gemelde omwentelen en rollen veroozzaakt / om den ſtaart en vinnen geſpannen zynde / en dooz 't ſlaan van een gerukt / ingelyks aanſtukken. Wy beſlooten toen met elkander / ieder een bezondere weg neemende / naar deeze Viſch te zoeken / en in dit zoeken / raakten we aan een andere Viſch weder vaſt / dat ons beter gelukte / vermits we hem haaſtig afmaakten / en bevonden mede een groote Viſch van omtrent 70 quardeelen te zijn / wiens Baarden t' Amſterdam in de Waag meer dan 2100 ponden woogen.

Dat vruchteloos afloopt.

Doch weder een andere Viſch op doet, die gevangen word,

Dit hebben we alhier omſtandig verhaalt / zulks men daar uit zien kan / hoe men met een kleine en onkoſtbaare uitreeding meede een goede vangſt kan aantreffen / want / indien we alhier aan een vaſt Pſveld hadden konnen komen / dat ons naa veele aangewende moeiten echter niet gelukken wilde / waar onze hoop van een goede Viſſcherp niet vzuch-

vruchteloos geweest / vermits we rondom ons veele en groote Visschen zagen / en tam genoeg / nademaal we hier alleen waren / en geen Schepen meer omtrent ons zagen / waar door anders gemeenlijk de Visch zeer schuuw en wild word; maar 't los en gebroken Ys / lag ons zodanig in den weg / dat we 'er somtyds niet door roepen konden / om een vaste Visch t' achtervolgen; derhalven ontzagen we ons om te schieten / vreezende de lynen te verliezen / die wy van ons kleine hoopje niet missen konden; doch als dit Ys zich eey weinig opende / en wy daar door roepen konden / stelden we alles in 't werk / om onze Visscherp te bevorderen. Wy geraakten dan met deeze gevange Visch uit het Ys / en sloegen ondertusschen aan den zoom van 't zelve eenige Robben dood / maakende alzoo naar onze uitreeding een goede reis. En buiten 't 't Ys geloopt.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

't Ryzen der gevange Walvisschen onnoodzaaklyk geacht. Moeijelykheden in 't kenteren van een gereeze Visch aangeweezen; des Schryvers voorval over zodanig een Visch, en hoe hy zich daar in gedraagt. 't Walvisch Geweft van een zeer ruime uitgestrektheit, en bepaaling van't zelve.

OM nu van ons oogmerk niet verder af te wyken / zullen we de afgebroke draad onzer redeneering wederom opvatten / te weeten: waarom het ryzen der Visschen in de Ysvisscherp niet noodzaaklijk is / maar voor kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordeelig moet zijn / dat nu vervolgens getoont worden zal. Deeze onze gemelde groote Visch nu op zy hebbende / begonnen we op te ruimen om aan 't werk te raaken / maar zodanig een groot slengsgat in ons klein Scheepje niet konnende maaken / bragten we eenige vaten op de Schots / en ruimden vervolgens op / om van overboord in de vaten te snyden / dat met zoo weinig volk aan zoodanig een groote Visch zeer langwylig en moeplijk viel; daar en boven moesten we door maaling in dit losse Ys / somtyds eens ruimen / en van schots veranderen / onze vaten van d' eene op d'andere rollen / vermits ons deeze schots door persting van andere schotsen afgedrongen wierd / en wy ondertusscheu ons werk moesten staaken; middlerwyl reesd nu onze Visch by naa zoo hoog als de Buis / zulks dat we zonder afklimmen van boord op de zelve stappen konden. Als wy 'er dan de eerste kentering afgesneeden hadden / en men hem weder meende te kenteren / misluklten 't ons / zulks wy om de zwaarte van 't lengstuk 't ontgaan / onze groote lyn aan een leng vast maakte / en wonden met kracht onze Buis zoo verre op zy / dat wy 'er naaulyks op konden staan / en onze spekgoot en bank naar ly toe sulden; ons loefwant d' Onnoodzaaklykheit van 't ryzen der Visschen door den Schryver aangeweezen. Hoe bezwaarlyk een gereeze Visch te kenteren is,

En wat voorval den Schryver daar over heeft gehad.

stond als een staar gespannen en reikte teffens zoo verre / dat de groote Mast gelyzaam als een hoepel boog / en de boegspriet begon dooz 't achterover haalen van de Fokkemast / dooz de topreep en 't aanzetten der Spektakels te kraaken / echter wierd de Visch zeer weinig tot kenteren bewoogen. Nu was goede raad duur / om 't overige Spek en de Baarden van deeze Visch magtig te wozden. Onze kleine magt / zagen we / was krachteloos / en behalven dat hon ons zwakke tuig geen geweld doen; echter bleef de Visch-opnaa als ongeroert. Toen stonden we te kyken / te denken en te overleggen wat best te doen; verscheide van ons Volk hadden ieder wat bpzonders te zeggen / doch 't quam met onze gedachten gantsch niet overeen / ieder zeide wel het zyne / maar 't hon geen algemeene toestemming vinden. Dus wierd 'er dan eenigen tyd zonder iets te verrichten gespilt. De ondervinding hadde wel geleert / dat een verssche en ongereeze Visch gemaklyk te kenteren was / dog waar deeze / in weerwil van ons / al te hoog gereezen. Eindelyk quam ons iets te binnen / vermits we ons wel eer in eenige Philosophische overdenkingen eenigzins geoeffent hadden / dat ons in dit geval nu wel te pas quam. Dus lieten we dan onze gedachten gaan: een verssche Visch laat zich gemaklyk kenteren / derhalven is het hoog tyzen van deeze / alleen het belet; verder denkende dat zyne inwendige groote hitte hier van de oozzaak waar / die alle zyne inwendige vochten ontbond / uitbzeide / en tot lucht of wind maakte / welke uitbzeiding het ligchaam van de Visch zodanig deê zwellen. Immers dachten we / is 't het Spek niet / dat zich zoo bezwaarlyk laat omwinden / vermits het aan een verssche Visch niet min zwaar dan aan een gereezen zyn kan / en of schoon het Spek in zich zelven wel zwaar is / echter heeft het in 't water die natuurlyke hoedanigheit om van zelf boven te komen en te bzyven / en zulks ook volgens 't gemeene spreekwoozd / 't vet dzyft boven.

Zyn overleg om deeze kentering op een byzondere wyze in 't werk te stellen;

Dus dachten we 't zal immers het Spek niet zyn / dat niet naar boven wil / maar 't zal de gemelde nieuw gemaakte lucht of wind wezen / die niet naar om laag en onder het water te winden is. Hier op / dit wel begreepen hebbende / gaven we den Harpoenier en Spekspyder last / tusschen de ribben eenige openingen te maaken / om ons aldus van de oozzaak van ons belet / te weten: de gemelde lugt en wind t' ontlasten; Maar zy onkundig van een Philosophische uitvinding / wierd zulks van hen en verscheide anderen niet begrepen / en in den beginne ons voozneemen wederspzoken / zeggende: Commandeur / wat zal dit wezen / nooit hebben we hier van gehoozt / en konnen niet begryppen dat we met dit te doen / eenig voozdeel beoogen zullen? maar laat ons de Visch dooz den boeg haalen / gelyk andere kleine Scheepjes meer doen / zoo zullen we aldaar merkelyk meer kragt konnen gebruiken / als op zy; waar toe wy mede wel eenigzins gencegen waren / maar twyffelden aan een goeden uitslag / dies gaven we ten antwoozd: was 't een gemeene Visch / had men 'er beter hoop toe / maar nu men ziet hoe groot en ongeheel

gemeen hoog hp alleniġs gereezen iſ / waar tegen onze kleine magt krachteloos woꝛd bevonden / wat geweld daar aan reeds geoeffent iſ / niet tegenſtaande de Viſch zich echter weinig roert; derhalven de zelve vooꝛ den boeg hebbende / zoꝛgenwe zal 't vergeefſche moeite zpn / en 't zal echter aan onze magt ontbzeeken; maar zeiden we / op ons woozd; volg onzen oꝛder / en 't zal wel gaan. Dus lieten zp zich dan gezeggen / en zeiden: volgens uw laſt zullen wp 't doen; doch zp ſcheenen noch twpfelmoedig te zpn / denkende baat het niet / 't kan immers niet ſchaden. Naauwlijks was 'er dan eenige opening gemaakt / of de wind quam 'er met groote kracht uitbarſten / zulkġs dat ook 't gedarmte vooꝛ de zuiging van dien / het gemaakte gat verſtopte / dies lieten we noch andere gaaten maaken / het oude gat vergrooten en van 't gedarmte zuiveren / waar dooꝛ eerlang de lucht of wind en te gelijk al ons belet verbloog; de Viſch viel in / en verſlenkte gelpk een lekkie blaag; de overhellende Buik liep van zelf meeſt recht / terwijl ingelpks de Viſch zoo verre van zelf op de reeds ſtpf geſpanne ſnaaren begon te henteren / zulkġs hp vooꝛts zeer gemakkelpk t' eenemaal gelentert wierd. Die hem gelukt, en de geduchte zwaarigheit in 't kenteren te boven komt.

Dit hebben we alleen wat omſtandig verhaalt / ten einde kleine Scheepjes die zwak bemant zijn / zich in diergelpke gevallen / wiskunſtig hier van zoude bedienen konnen.

Maar om nu ter zaak te komen; wat de Viſſcherp van d' Eilandſche Walviſch aanbelangt / waar van alreeds zpn plaats van deeze der Nooꝛtkapers onderſcheiden iſ / maar noch niet t' eenemaal bepaalt; of men nu deeze gelpk die van den Nooꝛtkaper bepaalen kan / zullen we in 't vervolg onderzoeken.

't Schpnt dat deeze Viſch / behalven zpne gebooꝛte plaats / zpne Vzienden / zijn aas / en meer diergelijke zaaken / verder aan te toonen / als mede de hitte van zijn bloed / zijn zacht en malş Spek of vet / en verdere eigenſchappen van zijn natuur / zoo zeer het houde Nooꝛden bemint / en in vergelpking van de Seilſteen naar de Nooꝛdpool helt / dat men daar dooꝛ zijne eigentlijke plaats aldus bp ondervinding zou konnen bepaalen: beginnende dus van de Straat Davis of van Ysland af / langs den Zoom van 't Weſtps tot aan Jan Mayen Eiland, en alzoo vervolgens langs den zelven zoom tot aan Spitsbergen, verder van de Zuidkaap van Spitsbergen, langs den zoom van 't Tuid-Ys / bezuiden of beoosten Spitsbergen leggende / tot aan Nova Zembla, en van daar dooꝛ de Waygats tot in de Tartarſche Zee, en vervolgens de Noortpool rond / of zoo naa aan de zelve / als 't Ys en 't Land zou konnen toelaaten. Bepaaling wegens het Eilandſche Walviſch Geweſt, hoedanig nagegaan, en hoe verre het zich uitſtrekt,

Wp hebben reeds de bepaaling / belangende het Vaderland van den Nooꝛtkaper / zodanig aangewezen / dat het niet alleen van een zeer ruimen omtrek zp / maar aanmerkende de uitgeſtrektheit van 't Geweſt der Eilandſche Walviſchen / zal dit zodanig van een wpde omtrek wezen / dat het veel eer een groot Koningrijk gelijkt / waar tegen het Geweſt van den

Noortſhaper / maar alleen als een liefhebber Noortſtendom kan vergeleeken worden. 't is nu geen wonder dat de Eilandſche Viſſchen dus veelvuldiger dan de Noortſhapers gevangen worden : Want laat de Haarlemer en Wyker Meeren naar evenmaatigheit even Viſchryk zijn / zoo is 't licht te beſeffen / uit welke van beide de meeſte Viſch te markt zal komen ; en indien de Noortſhaper in zijn bepaalt Geweſt / byzondere plaarſen en tyden onderſcheid / zoo twyffelen wy niet of in deeze zoo groote bepaaling / zal ook diergelyke onderſcheidinge waar te neemen zijn.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Of 'er een doortogt door de Waigats te vinden is, onderzocht. Martinieres gevoelen hier over verdacht gehouden. Verſcheide onderneemingen om deezen doortogt te vinden, ondernomen, die telkens door 't Ys geſtaakt worden. Getuigeniſſen wegens deezen doortogt bygebragt. Wat de Heeren Ysbrand Ides en Witſen, hier van geſchreeven hebben.

Verſchillen de gevoelens over de Waigats, onderzocht, en of 'er wel zodanig een doortogt te vinden is.

Wy hebben dan in 't voorgaande Hoofdtſtuk / de paalen van 't Geweſt der Eilandſche Viſch / zodanig door de Waigats tot in de Tartariſche Zee uitgeſtrekt / en van daar verder de Noortpool om / tot zoo verre Ys en Land de zelve in d' uitgeſtrektheit hinderen. Maar wat de Waigats aanbelangt / hier van zyn wel eenige van gevoelen / dat 'er eigentlyk geen Waygats zoude zijn / en dat de Kuſten van Oud-Groenland / achter Spitsbergen om / aan de Kuſten van Nova Zembla en der Zamojeden zouden grenzen ; anderen daar en tegen houden ſtaande / dat de Waygats tot in de Tartariſche Zee doorgaat / en dat de Zee benoorden Zembla ingelyks doorgaande zy. Indien in het eerſte waar was dat 'er geen Waygats wezen zoude / en dat Oud-Groenland aan Zembla paalen zou / dan zouden de reeds geſtelde paalen van d' Eilandſche Walviſch al wy wat veel moeten ingetrokken worden ; welke twee wederſtreevende gedachten wy wat nader zullen onderzoeken.

Blykbaare teekenen deezen doortogt door de Waigats aangewezen.

De Hiſtorien en naerſtige onderzoeking van d' arbeidzame ontdekkers zyn niet alleen getuigen / maar ook beveſtigt d'ondervinding / dat de gemelde boezem zoo ruim is / en zich dooz 't Noorden en de Waigats uitſtrekt / als vervolgens ter zyner plaatſe blyken zal. Dit konnen we omtrent den doortogt van de Waigats en de Zee ten Noorden zeggen : niet tegenſtaande wy nooit door de Waigats zyn geweeſt / en derhalven by ondervinding alhier niet ſpreeken zullen / maar dat 'er zeer waarſchynelyke redenen ons genoeg voorkomen / waar uit we vermeenen te kunnen toonen / behalven dat we verſcheide Hiſtoriale Getuigeniſſen aan on-

Nieuwe Kaart van
NOVA ZEMBLA
ende WAYGAT
Nevens de ſtrekking der Kuſten van
MOSCOVIE en TARTARIË.
Duytſche mylen 15 in een Graad, ſoo
mit dese 5 quarteren en 5 minuten,
de Eerſte Meridiaan gerekkent over de
Pick van Canarie.
De Ys Zee
Eylandt Maximagus
NOORD ZEE
Swarte Eylandt
SAMOIED
Krowawaja ofte
Bloedig Landt
Dolgoi
Sant Cyſt
Savorot
Zamaus

Nieuwe Kaart van
NOVA ZEMBLA
ent WAYGAT
Nevens de strekking der Kusten van
MOSCOVIE en TARTARIË.
Duytsche mylen 15 in een Graad, jder myl doet 5 quarteren en 5 minuten, de Corse Meridiaan gerekkent over de Piek van Canarie.
NOORD ZEE
NOVA ZEMBLA
Mitoolsiga Gooba
Bladnaia Gooba
Matuskin tzaar
Admiraliteyts Eylandt
Swarte Eylandt
Maygol tzaar
Dikoelkin tzaar
Waygats ofte Straet Nassauw
Nieuw Hollandt
Nieuw Vries-landt
Oranje Eylt
Sant Eylt
Bocht van Bobanak
Britten Eylandt
Dolpey Ostrof of Mauritius
Pysorie Eylandt
't Eylant Wiltens ontdeckt Ao 1688.

80
85
90
95
100
C Sytsen-nasal
Yakoutsk
Orange
Beeren hoeck
Lena bay
Vogels hoeck
S. Anna bay
C Nassau
Snouw bergen
Lena river
Matuskin tsaar
Eylandt Maximoque
De Ys Zee
SAMOIED
Krowawaja ofte Bloedig Landt
Bloet Riv.
Obi Riv.
Zeraus
Ob Riv.
OBDORIA
SAMO
E
D
E
70
75
80
85

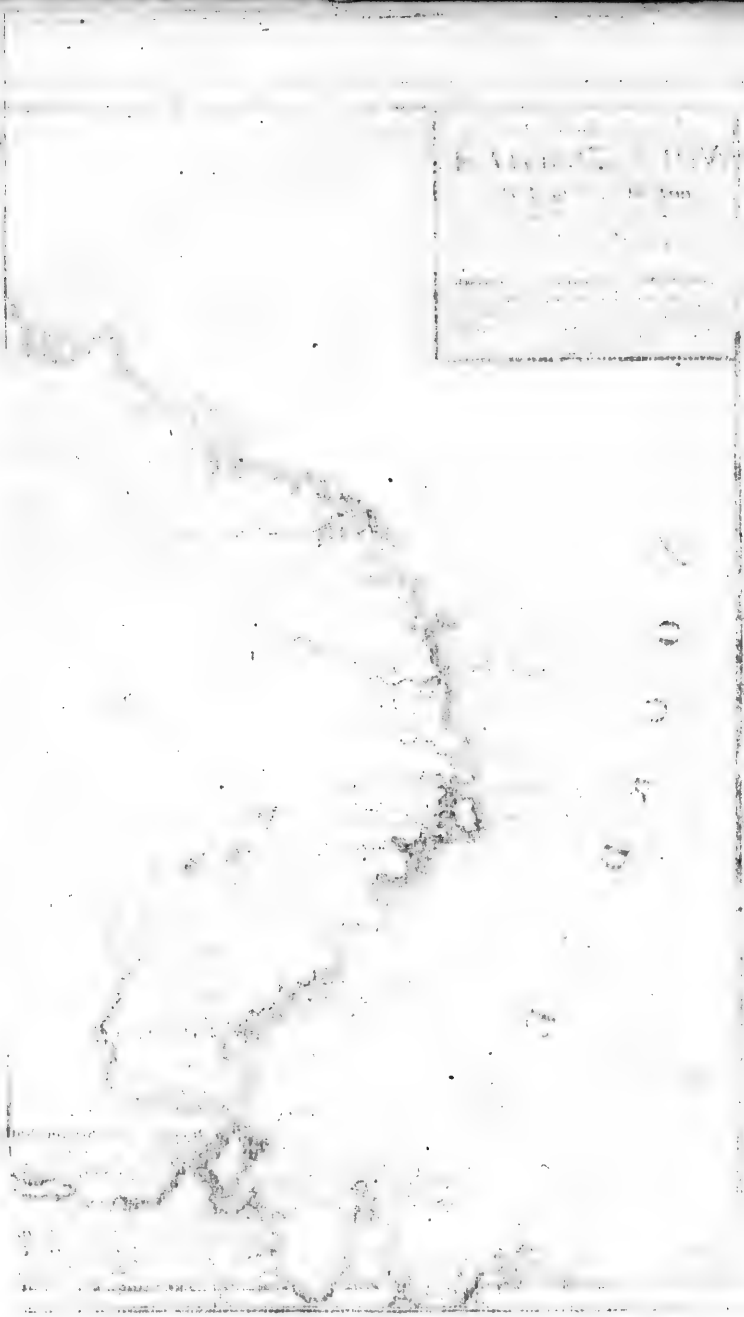

ze zyde hebben/ dat de Waygats en van gelyken de Zee buiten Zembla dooz het Noozden zich uitſtrekken ; hier van zullen we vooz eerſt twee wederſtreevige/ en beide waarſchynelyke getuigeniſſen vooz ſtellen/ en vervolgens eenige andere met meer waarſchynlykheit verzelt.

Dat nu Nova Zembla aan Oud-Groenland palen zoude / en by gevolg dit land zich onder de Noortpool door uitſtrekken / ſchryft Martiniere in zyne Reisbeſchryving van de Noozdſche Landſchappen / waar in hy Hoofdſtuk 47 aldus meld: „Toen my op myne wederkomſt uit dee„ ze Noozdſche Landſchappen/ allerley Landkaarten van de vermaart„ ſte Waereld Beſchryvers ter hand quamen/ verwonderde ik my/ dat „ ze gezamentlyk in de plaatſing van 't Landſchap Zembla dwaalden/ „ 't welk ze nader aan de Pool ſtellen als 't waarlyk legt ; desgelyks „ ſcheiden ze Zembla dooz de Zee van Groenland af / en ſtellen 't 1200 „ mylen van den anderen te leggen / daar 't echter twee aan een gren„ zende Landſchappen zyn / zulks dat de Kuſten van Groenland en „ Zembla aan elkander paalen. Martinieres gevoelen hier over ingezien, die het tegendeel beweeren wil.

In tegendeel wozd 'er verhaald van een Stuurman/ die ten tyde van de Compagnie/ wat laater als de Gzoenlandsvaarders uit Holland vertrekken/ naar Groenland is gevaaren / om des Compagnies gekookte Traan aan Smeerenburg in te laaden / en ze dan vzoeg tydig / vooz de t' huiskomſt van de Vloot/ of die der Zeevisſchers / aan de markt te bzengen/ gelykerwys de Visjagers onder de Buizen doen. Doch daar gekomen/ was 'er noch weinig gevangen/ en geen traan genoeg gekookt/ om hem af te laaden; dies zeilde hy midlerwyl op ozder der Gzoenlandſche Maatſchappy/ naar de Noortpool , en ſteevende twee graaden om de zelve / vond 'er noch Land noch Ys / maar alleen een klaare Zee/ en zodanig een warmte als in den Zomer t' Amſterdam. Deeze Stuurman verbolgens van zyne reistogt t' Amſterdam gekomen / zou dit in een Herberg / aan den haart zittende / verhaalt hebben/ en toen aan zyn zeggen geen geloof gegeeven wierd / zeide hy ter verzeekering van de verhaalde waarheid / dat het Schyp waar mede hy deeze reis vooz Stuurman had gedaan / tot Amſterdam vooz de paalen lag / en dat veele daar noch op zynde Matroozen zulks nevens hem zouden getuigen. Wat verder in 't omzeilen van de Pool/ over 't dwaalen van 't Compas aldaar geboekt ſtaat/ zullen we/ als buiten ons beſtek zynde/ daar laaten. De Noordpool omgezeilt.

Deeze twee getuigeniſſen zyn niet alleen verſchillende / maar zeer tegen elkander ſtrydende; doch 't zou echter konnen zyn/ dat het toen by een zachte Winter en een warme Zomer/ belangende het Ys/ onder de Noortpool aldus was geſteld geweeſt / als gemelde Stuurman heeft verhaalt; behalven dat men de Zomer warmte t' Amſterdam/ als een vergrootende manier van ſpreeken wat moet toegeeven / en zich in dat Jaar/ een warme Zomer in Groenland, en een koele Zomer in Holland moet verbeelden. Bedenking hier over;

Indien dan onder de Pool en twee graaden rondom de zelve / alleen een klaare Zee en geen Land te vinden is / zoo word het gezegde van den gemelden Martiniere, als of Groenland aan Zembla paalen zoude / t' eenemaal hier door krachteloos bevonden / ten waare men zich een zeer groote omoogt verbeelden wilde ; maar teffens en ook met meerder grond kan men zich daar by verbeelden / dat Martiniere naar de gemelde bogt van Zembla niet heeft konnen omzien / en 't is veel eer te denken / dat hy alleen maar aan 't Zuiderdeel van Zembla is geweest / en dus wat verder van de Pool / als hy voorgeeft / dan het Noorderdeel / en dat hy van 't Zuiderdeel over een groote bogt aldus het Noorderdeel / voor Groenland heeft aangezien : om redenen / dat hy op eene reistogt met een Compagnies Schip van Coppenhagen in Noorwegen verscheide Comtoiren heeft bezocht / waaren ontlaaden / en verders onderzocht om eenen handel in Lapland, Siberiën, Zamojede, Zembla en Ysland aan te stellen ; derhalven heeft hy van Zembla zoo veel bescheid niet konnen bekomnen / als die geenen / die alleen hun werk ter ontdekking van Zembla hebben gemaakt / gelyk 'er verscheiden uit Engeland, Vrankryk en Holland derwaarts zyn gevaaren / niet anders dan alleen / om t' onderzoeken / of men benoorden Zembla of door de Waygats naar d' Indiën zou konnen doorkomen / wiens getuigenissen dan ook te meer geloof verdient / als 'er ons Martiniere van in 't tegendeel wysmaaken wil.

En Martiniere in zyne meening verdacht bevonden.

Nu staat ons te toonen dat de Walvisch-Zee, een groote en wyd-uitstrekkende Zee is ; en om daar in hoyt te zyn / zoo is dit genoegzaam onderzocht / om door de zelve door 't Noorden een weg naar China te vinden. Te weten : door Sebastiaan Cabot in den Jaare 1496. ten kosten van den Koning van Engeland ; 't zelve onderstond zich Casper Cortereal 1500, en Johannes Verazzanus 1524. voor den Koning van Vrankryk ; als mede Stefan Gomez 1525. voor Keizer Karel den Vyfden ; insgelyks Jacob Cartier 1534. voor den Koning van Vrankryk ; vervolgens Hugo Willingby 1553. en Stefanus Baroeve 1556. beide Engelschen / welke laatste Nova Zembla 't allereerste heeft ontdekt. Toen stevende Martin Forbisscher 1576 en 77. derwaarts / Francols Draaks 1577. Arktorius Petten en Cornelis Jakman 1580, John Davis 1585. alle Engelschen. In den Jaare 1594, 95, 96, en 99. poogden de Hollanders naar China door te dringen. Vervolgens Jan Munk 1610, Jan Cornelisz. van Hoorn 1611, Cornelisz. Jelmersz. Kok 1664 en 1669, wiens Broeder Jacob Jelmersz. Kok, wy gemeenzaam gekent hebben. Schoon nu alle deeze Reistogten omtrent het voornaamste oogmerk bruchteloos zyn geweest / getuigen ze echter eenpaarig het tegendeel van Martinieres gedachten / zulks ze niet door 't Land / maar door 't Ys verhindert zyn geweest / hun oogwit te bereiken. Jan Huigen van Linschoten was 't / die in den Jaare 1594. d' eerste togt voor Holland derwaarts dee ; 't scheen hem klaarblykelyk te zyn uit zyne waarneeming van 't vallen van den Stroom / de verandering van 't Water / d' opene

Verscheide ontdekkingen om den doortogt te vinden ondernomen.

Welke doortogt eenparigiyk gestelt word.

Lugt

Lugt en meer diergelyke opmerkingen / dat het Waygat noodzaakelyk een doorgang hebben moeſt / maar hy wierd door 't aankomende Ys genoodzaakt te wyken / doch hervatte dezen togt het volgende Jaar / dien hy nooit ondernomen zou hebben / indien hem eenigen hinder wegens 't Land gebleeken was / maar wierd wederom door 't Ys belet verder door te dringen. Maar door 't Ys belet die t'ontdekken.

Een andere getuigen is ons voorgekomen / die beveſtigt / dat 'er buiten of benoorden Zembla een doortogt zou konnen gevonden worden / blykende uit een brief van een Perſoon t' Amſterdam / aan zynen Vriend de Geheimſchryver des Konings van Engeland / wiens inhoud was: Verdere overweeging over deezen doortogt.

„ Myn Heer / hier nevens zende ik u / 't geene ik uit Moſchovië hebbe ontfangen; namentlyk een nieuwe Kaart van Nova Zembla en 't „ Waigat, zoo als 't door uitdrukkelyk bevel van den Grootvorſt beiden „ is ontdekt / en door een Schilder Penela Potsky afgeteekent / die my „ deeze teekening uit Moſcovië toegezonden heeft / waar uit men zien „ kan dat Zembla geen Eiland is / gelyk men tot noch toe heeft gemeent / maar alleen een Zeeboezem maakt; de Samojeden en Tartaren getuigen echter eenpaarig / dat men met Scheepen nochtans naar „ Japan zoude konnen door geraaken / wanneer men buiten Zembla een „ merkelyke wyte van Land afhield / en 't is een groote misſlag van de „ Engelſchen en Hollanders / dat ze dezen doortogt aan de Suidzyde „ van Zembla, of door de Waigats hebben gezocht.

Dat 'er benoorden Zembla en verder naar de Noortpool geen Land / maar behalven het beletzel van 't Ys / een wyde en open Zee is / getuigt / nevens den voorgemelden Stuurman / mede Jan Ben, die in den Jaare 1668. door Timmerman met een Hollands Schip naar Japan is gevaaren / en op order van d' Oost-Indiſche Maatſchappy / van daar recht naar 't Noorden is gezeilt / tot hy 400 duitſche mylen gevorderd was / vindende aldaar een wyde en open Zee / zonder eenig kenteeken van Land. Die van de zyde van Japan ondernomen is.

Nevens deeze bygebragte getuigeniſſen / worden 'er noch veele anderen gevonden. Pieter Bor in zyne Nederlandſche Hiſtoriën 't IV^de Deel 31^ſte Boek verhaalt; „ Verſcheide Brieven gezien en geleezen te hebben onder anderen een / waar in Doktor François Maelzon van Enkhuizen ſchryft / verſtaan te hebben / uit een brief van Archangel ontfangen / dat 'er twee dagen te vooren een vaartuig van Colmagro, uit „ China aangeland was / berichtende: dat ze met 6 vaartuigen van „ Colmagro, door de Waigats naar China waren uitgevaaren / en dat „ dit vaartuig alleen door de Waigats was te rug gekomen / verwachtende de andere wyf eerdaags aldaar aan te landen; welk Scheepsvolk van dit vaartuig verklaarden / dat deeze vaart zeer bequaam en gemaklyk hun volbragt worden: Ook zou volgens 't zeggen van den „ Stuurman / deeze vaart zeer weinig ſtoormen onderhevig zyn / vermits men met deeze vaartuigen langs de Kuſten over alle ondieptens Verſcheide andere getuigeniſſen wegens deezen doortogt bygebragt, als vervolgens ondernomen wierd.

„ van

„ van 5 of 6 voeten stevenen hon. En verder vervolgt den voornoemden Schryver: dat by gelegentheit van 't uitrusten van twee Scheepjes/ een uit Teeland en 't ander van Enkhuizen/ ten einde een dooztogt ten Noozden dooz de Waigats naar China op te zoeken / t' Amsterdam dooz Petrus Plantius Predikant aldaar / een vermaart Waereldkundige bevveert wierd / dat men gevoeglyker en zeekerder boven Nova Zembla, en verder onder de Noordpool dooz / den bequaamsten weg naar China te neemen had. Hier op wierd dan mede een Schip t' Amsterdam uitgerust/ en gevoerd dooz Willem Barentsz. van der Schelling, een zeer ervaaren Teeman / die verzelt van een Schellinger Vissschers Jagt / nevens de twee gemelde Scheepjes / op den 5den Juni 1594. uit Texel in Zee liep. Tot op 77 Graden gekomen/ bevonden ze den Noozderlyksten hoek van Nova Zembla, de Yshoek genoemt / Oostelyk van hen afgelegen / en vozderden tot aan d' Eilanden van Orangie, maar wierden dooz 't Ys eindelyk genoodzaakt weerom te keeren: Middervvyl waren d' andere twee Scheepjes dooz de Straat van Nassou tot in de Tartarische Zee dooz gedzongen / welke Zee / alle kenteekenen gaf / dat ze tot aan Japan en naar China t' eenemaal bevaarbaar was / zulks niet gevvyffelt wierd of ze waren in een ruimen Oceaan; waar op dan besloten wierd / weder naar huis te steevenen. Bericht gevende van hun wedervaaren; verklaarden ze allen deeze vaart raadzaam t' achtervolgen / vermits den dooztogt doenlyk viel. En in de Kronyk van Twist 't tweede Deel/ Fol. 1460. vind men verhaalt: „ Om dooz 't Noozden naar China te „ te vaaren / hebben de Staten Generaal 1594. eenige Schepen laaten „ uitrusten; als een van Amsterdam / nevens een Jagt / daar Willem „ Barentsz. van Enkhuizen Schipper op was / en een uit Zeelandt / „ daar Rieders van waren Corn. Cornelisz. en Jan Huigen, die in China had gewoont. d' Amsterdammer nam zyn koers hooger / tot onder de 77 graden / alwaar ze in Augustus veel Ys en Zeemonsters „ vonden / desvvegen het Scheepvolk onvvillig wierd / en den Schipper dvvongen vvederom te stevenen / die anders veel meende te ontdekken. De twee andere Schepen ontdekten eenige Eilanden / dien ze namen gaven, en hebben ten laatsten een doozgang of straat gevonden / noemden deze de Straat van Nassau; deze Straat vyf of zes mylen doozgevaaren / quamen ze in een ruimer en warmer Zee / daar het Ys vooz hun oogen weg smolt / bereikten aldus de Kust van Tartaryë tot omtrent de Rivier Oby, alwaar ze mede Eilanden / Volkeren en vzuchtbaare Landen vonden / die zy insgelyks naamen gaven / en naar 't hen toescheen / zouden ze wel verder naar Catay konnen gezeilt hebben / maar geen verder last hebbende / zynze wel vergenoegt weer naar huis gezeilt / stellende aan de Kusten overal kenteekens / om op een andere hervatte togt de zelve plaatsen daar aan te kennen. „ In den volgende Jaare 1595. zyn'er wederom 7 Schepen derwaarts „ uitgerust; deezen alzoo ze te laat quamen / hebben 'er niet veel uit-

„ gerecht.

„ gerecht. 1596. wierden 'er wederom twee Schepen op uitgezonden/
„ welker eene op 80 graaden gekomen en geen doorzogt vindende/ quam
„ zonder verrichting weder t' huis/ daar d' andere door 't Ys bezet ge-
„ worden/ moest overwinteren/ hebbende op 76 graaden / op Nova
„ Zembla een loots gebouwt en zich 10 maanden aldaar onthouden/
„ waar naa zy met twee kleine vaartuigen/ meer dan 350 mylen langs
„ de Kusten / over Zee met groote geledene ongemakken weder zyn t'
„ huis gekomen.

Deze gevaarlyke en kommerlyke Scheepstogt door Willem Barentſz. onder 't beleid van den heldhaftigen Jacob van Heemskerk ondernomen/ die omtrent 12 Jaaren daar naa / in een Scheepstryd / binnen de Baay en onder 't Geschut van 't Kasteel van Gibralter, zich en zynen Vaderlande een onsterflyken naam verworven heeft / zullen we kortelyk / om d' aanmerkelyke voorvallen hier ter neder stellen. Aanmerklyke ontmoetingen geduurende den Scheepstogt van *Willem Barentſz.*

Na dat deeze Seehelden 12 dagen Noordwaarts hunne koers gestelt hadden/ en Schotland , Hitland en Fayerhil gepasseert waren / bereikten ze de hoogte van 69 graden 24 minuten/ en hadden den eerste Jury geen nacht. Den volgenden dag vorderden ze tot 71 graden/ en zagen een verschynzel der Verhevelingen van twee Neevenzonnen/ die zich aan weerzyde van de waare Son vertoonden / waar nevens noch twee Regenbogen/ door deze Sonnen loopende/ met twee anderen van een wyder omtrek / welker eene rondom de Son en d' andere dwers door 't groote rond ging / wiens onderste kant 28 graden boven den Horizont gezien wierd.

Den 5den Jury zagen ze reeds Ys / daar zy echter doorzeilden / bevindende zich op den 7den op 74 graden. Den 9den bereikten zy een klein Eiland op 74 graden 30 minuten geleegen. Den 12den zagen ze een witte Beer waarop jagt wierd gemaakt ; met de schuiten daar by gekomen / wierd deeze Beer heevig bestreeden en eindelyk gedood / gevilt en de huid 12 voeten lang bevonden. Dit Eiland wierd toen door hun 't Beeren Eiland genoemt. 't Selve Eiland verlaatende / zagen ze den volgenden dag een doode Walvisch in Zee dryven / waar op een meenigte Meeuwen aasden/ doch geweldig stonk. Vervolgens zeilden ze langens het Ys / om den Hoek / ten Zuiden van hun/ te boven te komen. Den 19de zagen ze weder land / en bevonden zich op 80 Graden 11 Minuten gevorderd. Dit Land dee zich breed op / en zeilden langs 't zelve Westelyk aan tot 79½ graden / vindende een goede reede / maar konden die niet bereiken / vermits de wind hen tegen was / strekkende deeze Baay recht Noord en Zuiden in Zee. Den 21sten vernamen ze weder een witte Beer die bestreeden en afgemaakt wierd / wiens huid 13 voeten lang was. Met de schuit baaywaarts ingevaaren / vonden zy 't een goede haven te zyn / en aan d' Oostzyde vernamen ze 2 Eilanden / zich Oostwaarts in Zee strekkende / gelyk ook aan de Westzyde van den Ontdekking van 't Beeren Eiland ; Als mede van Spitsbergen.

den Inham / dat mede een Eiland geleek. Vermoedelijk is dit Spitsbergen geweest / het Noordelijkſte Land tot nog toe bekent.

't Was op den 23ſten dat hen een witte Beer / naar 't Schip zwemmende / bezoeken wilde / die ook binnen 't Scheepsboord zou geraakt zyn / was 'er geen gerucht gemaakt en met een roer op geſchooten / waar door hy weder weg en naar 't Eiland zwom / werwaarts zich eenig Scheepsvolk begeeven hadde / dat geen kleine verleegenheit te Scheep maakte / vermits ze te land van geen geweer voorzien waren ; doch groot gerucht gemaakt / zwom de Beer weder van land. Voortaan tot den eerſten July langs de Wal en Bayen in en uit hzuiſſende / kreegen ze wederom het Beeren Eiland te zien. Vervolgens tot den 17den op de hoogte van 74 graden 40 Minuten gekomen / zagen ze omtrent de Lomsbaay, 't Land van Nova Zembla, en geraakten den 18den boven den hoek van 't Ammiraliteits Eiland , en den 19den aan 't Kruis Eiland , waar zy wegens 't Ys ter reede liepen. Alhier met eenige Manſchap aan land geſtapt / wierden ze eerlang twee Beeren gewaar / dat hen niet weinig verbaasde / vermits ze geen geweer hadden. De Beeren hun verneemende / dee men zyn beſt hun woeden t' ontgaan / en die loopen wilden wierden met bootshaaken gedzepgt ; dus quamen ze noch veilig weer aan boord.

Nova Zembla en verſcheide Baayen en uithoeken voor by gezeilt.

Vervolgens op den 6den Auguſtus quamen ze den Hoek van Naſſauw te boven en den volgenden dag de Trooſthoek , waar naa zy zeer verlangt hadden. Nu geraakten ze eenige dagen geweldig in 't Ys verwart / dat hen niet weinig bekommerden / komende aan een hoek / die zy de Kleine Yshoek noemden. Den 13den wierd 'er een Beer geſchooten / gedood en gevild / en de huid aan boord gebzagt ; den 15den bereikten ze d' Eilanden van Orangie , en wierden geweldig in 't Ys bezet / waar door ze veel moeiten hadden zich te redden. Middlerwyl wierden ze weder van een groote Beer bezocht / die geſchooten wierd / en men met veel moeiten afmaakte. Den 16den wierd 'er eenig volk naar 't vaſte Land gezonden / om 't erbaaren hoe zich Nova Zembla uitſtrekte / en ten dien einde begaven ze zich op een hoogen Berg / ziende toen Zuid Oost en Oost Zuid Oost open water / dat hen niet weinig verheugden / vermeenende hun oogmerk bereikt te hebben. Den 19den onder zeil geraakt / quamen ze de Hoek van Begeerte te boven / doch wierden eerlang weder in 't Ys bezet.

Word men zodanig in 't Ys bezet, dat om 't overwinteren, beſloten wierd,

Den 25ſten het Ys met den ſtroom weder uitdzyvende / meenden ze bezuiden Nova Zembla om / West aan / naar de Waigats te zeilen / doch vermits ze nu Nova Zembla reeds gepaſſeert waren / en nergens opening vonden / gaven ze den moed verlooren om door 't Ys te komen / zulks ze ſtaat maakten het weder naar huis te wenden / maar aan de Stroombaay gekomen / wierden ze door 't Ys geſtuit. Den 26ſten voorby de Yshaven gekomen / wierden ze zodanig in 't Ys bezet / dat 'er geen red-

redden aan was. Aan de Weſtzyde van d' Yshaven gevrozdert / vond men zich genoodzaakt aldaar den gantſchen Winter met hommer en ellende dooz te brengen. Den volgenden dag dreef het Ys zoo geweldig aan / en met een Suid Ooſte Wind zette het zodanig vooz den boeg van 't Schip / zulks het van vooren wel 4 voeten hoog opgeſchooven wierd / en achter als in den grond ſcheen te zakken. Den 28ſten week het Ys weder een weinig af / waar dooz 't Schip zich wederom recht zette / en men arbeide met allen mogelyken vlyt om 't Ys wat op te ruimen / maar 't was te vergeefs. Vervolgens wierd het Schip dooz 't aandringende Ys wederom van vooren opgeſchooven / en insgelyks doozgaans opgeligt; men maakte toen ſtaat te moeten overwinteren / ſleepten de Schuit en Bok over 't Ys naar land / verzag zich van eenige vaten Brood en andere behoeften die men in zodanig een gelegentheit noodig had / enz. Den 7den September / gingen 'er vyf Mannen landwaarts / waar van eenigen een Rivier van zoet water vonden / en een meenigte hout / aldaar aangedreeven. Men beſloot dan een Loots tot hun verblyf op te rechten; hier toe quam hen byzonder ten dienſt / het Hout aan den oever gevonden / uit boomen beſtaande / die / 't zy van de Tartariſche / en Moskoviſche Kuſten / of van elders anders ontwoztelt / aldaar aangedreeven waren / want op Zembla vond men gantſch geen geboomte te waſſen. Dan dit hout diende men zich niet alleen om de Loots op te timmeren / maar verſtrekte hen ook vooz brandhout in d' aanſtaande ſtrenge koude.

En alle toebereidſelen daar toe gemaakt.

Om nu dit Hout af te haalen / maakte men Sleden / en dee gemeenlyk twee togten daags. Den 21ſten September was 't zoo fel koud / dat ze de Kombuis beneden in 't ruim moeſte maaken / vermits boven alles bevrooz. Den 23ſten ſtorf hunnen Timmerman / en zy begroeven hem omtrent een afwatering in een kloof van den Berg / alzoo men om de ſtrenge Vorſt de aarde niet opdelven kon. Den 25ſten rechte men de ſtylen en balken van de Loots op / en begon te timmeren. Men bevond zich toen noch 16 Mannen ſterk / waar onder nu en dan een ziek wierd. 't vrooz ſomtyds onlydelyk ſterk / en den 30ſten ſneeuwden 't dien gantſchen dag en nacht / dat hen hinderde hout te haalen; men maakte een ſterk vuur by de Loots om 'er d' aarde dooz t' ontdoopen / zulks men de timmeraadje te beter in den grond dee ſluiten / maar 't was vergeefs; dies zy dien arbeid ſtaaken moeſten. Den 2den October waren ze met de Loots zoo verre gevozdert / dat ze 'er een Meyboom van bevroore ſneeuw op bragten. Vervolgens braken zy 't Vooz-onder van 't Schip op / en met deeze deelen dekten ze de Loots / en kreegen die dien dag meeſt dicht. Den 7den braken ze het Achter-onder mede uit / om de Loots verder dicht te maaken. Vooztaan wierd het zoo geweldig koud / dat men 't in d' openlucht niet harden kon. Den 11den bragten ze de Wyn en anderen voorraad te land / en begaven hen met de helft van hun volk des anderen daags naar de Loots / om 'er vooz d' eerſtemaal hun

Een Loots ten verblyf getimmert.

En alle noodige behoeften daar ingebragt.

verblijf in te neemen/ doch leeden bittere houde/ vermits 'er noch geen hoopen gemaakt waren/ en ook geen vuur hon geſtookt wozden/ alzoo de ſchoozſteen noch niet opgemaakt was. Verders was men dagelijks bezig met alle behoeften uit het Schip naar de Loots te brengen/ midlerwijl men ook somtijds aanstoot van de Beeren leed; en 't vzooz zoo sterk/ dat bynaa al hunnen drinkvaaren voozraad bevzooz/ zulks men/ wilde men 't nuttigen/ smelten moest/ waar dooz alles kracht en smaakloos wierd. Men bzak vervolgens de klajuit af/ om 'er een Pozraal in de Loots van te maaken/ en men sleepten de Bok naar de Loots/ keerde die met den bodem om hoog/ om 'er/ wanneer 't de nood vereischte/ gebzuik van te neemen. Toen men met het afhaalen van de laatste sleede met voozraad beezig was/ wierden ze van dzie Beeren teffens belaagt/ die dooz twee Helbaarden/ bp geval op de slee gelegen/ zo lange afgeweezen wierden/ dat het overige volk tyd won/ zich te Scheep te redden/ en deeze verweerders het mede ontquamen. Deeze Beeren hun pzooi dus ontweeken ziende/ liepen verwoed naar 't Schip/ van waar men/ met geen schietgeweer klaar konnende raaken/ deeze verslindende Beesten met de voornoemde helbaarden/ spiessen en 't werpen van bzandhouten/ afweerde/ waar naa de Beeren telkens liepen/ gelijk den hond naar een steen; een deezer Beeren dooz den helbaard gewond/ dzoop eindelijk weg/ die toen dooz d' anderen gevolgt wierd/ en men sleepte vervolgens de gelaade slee naar de Loots. Den 27sten schooten ze een witte Vos/ die ze bzaaden zynde/ als konynevleesch smaakte; ook stelde men het uurwerk mede van boozd gebzagt/ en maakte lampen gereed om 's nachts te bzanden/ waar toe 't gesmolte beervet gebezigt wierd. Ook dekte men de Loots van boven met een zeil/ zulks die te dichter en warmer wezen zou/ vermits de dekdeelen ongedzeeten waren.

Gevaar door de Beeren uitgestaan, en hoedanig gered,

Den eersten November zagen ze de Zon noch even boven de kimmen/ en den volgenden dag Zuid Zuid Oost opgaan/ en Zuid Zuid West ondergaan; toen zag men ze noch in haar volkome ronte/ maar langs den Horizont. Den 3den vertoonde zich de Zon Zuide ten Oosten in 't opkomen/ en Zuide ten Westen in 't ondergaan/ doch wel zoo Zuidelijk/ konnende toen niet dan den boven rand boven de kimmen gezien wozden. Sedert zagen ze de Zon niet weer/ vermits zy onder den Horizont bleef. Verschzikijk voorwaar! nademaal hen voozraan d' allergevaarlijkste ellende dzeigde. Somtijds wierden 'er nu Vossen gevangen/ terwijl de Beeren hen met het vertrek der Zon begaven. De Zon hen verlaatende/ zagen ze de Maan zoo wel bp daag als nacht/ vermits zy in haar hoogste teeken was. Om het met de mondkost te strekken/ deelde men dooz ieder man 4 pond en 5 oncen Bzood uit waar mede men 't agt dagen rekken moest; Vleesch en Visch hadden ze toen noch geen gebzek/ maar den Dzank quam 'er mede schaars om/ die daar en boven gelijk gezegt is/ krachteloos was. Om zich dooz de kou-

De Zon begint zich onder de kimmen te verbergen, en deeze onderneemers te verlaaten,

Akeligen toestand in dit bitter Winter Zaizoen.

de

de beter te bekken/ wierd 'er een pak grof Laken los gemaakt / waar van ieder een gedeelte ten zyne behoefte kreeg / als mede eenig Linnen tot hembden uitgedeelt. Men bevond noch 17 Vaten overig te hebben/ waar van een onder hun allen verdeelt wierd / en d' anderen aan ieder eene omgedeelt / waar mede men 't vooztaan ſtrekken moeſt. Tooleg op de Voſſe jagt gemaakt en hoe.

Nademaal zich nu de Voſſen meer dan te vooren lieten zien / maakte men eenige vallen of knippen om ze daar in te vangen / die hen niet alleen tot een ſmaakelyke ſpyze verſtrekten / maar ook zoo dienden de vellen tot mutſen / om zich vooz de felle koude te beſchermen. 't Was op den eerſten December/ dat het zoo ſterk geſneeuwt had dat ze 'er als onder begraven lagen / ook moeſten ze toen te meer [illegible] uitſtaan / die hen geweldig plaagde; men maakte ſteenen warm / [illegible] in hunne koopen leggende/ de voeten aan te warmen/ vermits de [illegible]pdelyk was. Wegens den onverdzaaglyken rook / hadden [illegible]g dagen zoo ſterk niet geſtookt / waar dooz 't toen zoo hevig binnen de Loots vzooz / dat de wanden en zolder/ ja zelf hunne koopen wel 2 vingeren dik aangevzooren waren. Onverdraaglyke koude uitgeſtaan.

Men ſtelde ook een zantloper van twaalf uuren/ waar op geduurig acht gegeeven wierd/ zulks men zich in den tyd niet vergiſſen mogt / want het uurwerk dooz de groote koude ſtil ſtond / ſchoon men 't met zwaarder gewicht trachte aan 't gaan te houden. Op den 6den December gevoelde men zodanig een onverdzaaglyke koude/ ſchoon/ hoe ſterk men vuur ſtookte/ zich echter niet verwarmen kon. Men vond dan goet / om deeze bittere koude te konnen wederſtaan / dat men de ſteenkoolen/ die noch te ſcheep waren / haalen zoude / vermits die een heeten vzand maakten / en ook langer aan den haart leiden. Men lei 'er dan een goed vuur van aan/ en om de warmte te langer in de Loots te houden / vond men raadzaam de deuren en de ſchoorſteen dicht te maaken / waar naa ieder naar zyn koop ging om te ſlaapen; maar eerlang beving hen zodanig een duizeling / dat ze genoodzaakt wierden de ſchoorſteen en de deur weder open te maaken; dus wierden ze wederom dooz de koude verquikt/ die hen te vooren onverdzaaglyk hadde geweeſt. Vervolgens moeſten ze noch geduurig zeer felle koude weder-ſtaan; hunne ſchoenen bevzooren zoo hard als een hoorn / zulks zy die niet langer gebruiken konden / dies maakten ze hen wyde klompen met ſchaape-vellen overtrokken / waar in zy / met 3 of 4 ſokken over elkander aangetrokken/ [illegible]n konden/ om dus warme voeten te houden. Op Kersdag was 't meede zeer koud weer / zy hoorden toen eenige Voſſen over de Loots loopen / vermits die meeſt onder 't Sneeuw bedolven lag ; dit wierd dooz eenige van hen gezegt een quaad teeken te zyn/ en gevzaagt/ waarom? wierd geantwoord; om dat men ze niet in de pot had, of aan 't ſpit kon ſteeken, want 't had dan een goed teeken geweeſt.

Na dat ze nu met groote koude / kommer en ongemak het Jaar 1596. ten einde gebzagt hadden/ en in dat van 1597. getreeden waren/ ſtelde zich het weer noch al even ſtreng in. Van toen af begon men de

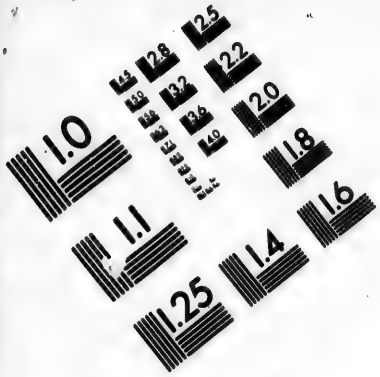

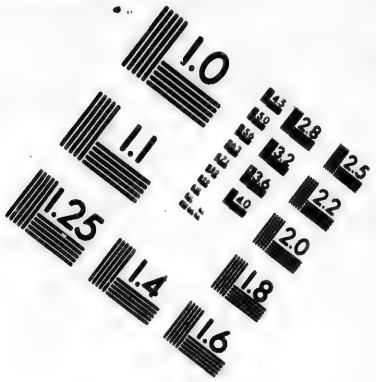

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

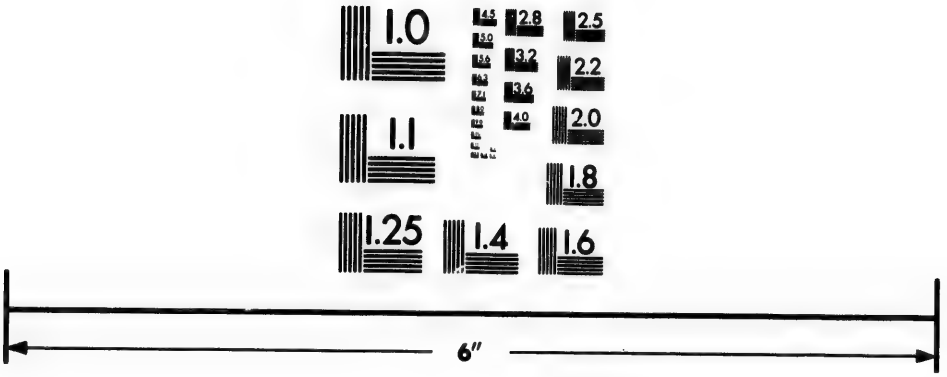

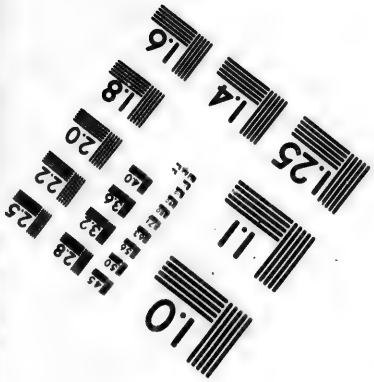

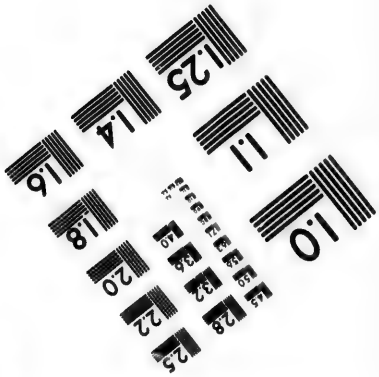

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

wyn om den anderen dag met kleine maatjes uit te deelen / welke uitdeeling van eenigen noch geſpaart wierd / om in tyde van nood niet verlegen te zyn. Vermits hunnen voorraad van brand op was / had men een geheelen dag beezig geweest om weder brandhout te klooven. Als zy nu den gantſchen dag dus geſlooft hadden / en indachtig waren dat het Dierkoningen Avond was / vond men goed / zich in hun verblyden eenig vermaak aan te doen / toeleggende ieder zyne geſpaarde wyn / en men bakte van twee pond meel / mede genomen om 'er papſel voor de kardoeſſen van te maaken / eenige pannekoeken / alhoewel in olyn in ſtee van boter / waar mede men zich niet min vroolyk maakte / als of men t' huis braaf geſmult had / en een deftige maaltyd gedaan; men trok ook Koningbriefjes / waar by de Konſtapel Koning van Nova Zembla wierd / eene Landſtreek meer dan 200 mylen groot en tuſſchen twee ruime Zeën gelegen.

De Zon wederom met een voorafgaande ſcheemering gezien;

Den 13 Januari dacht hen wederom een ſcheemering van den aanmaadere dageraad te zien; en op den 24ſten was 't dat men aan de Suidzyde van Nova Zembla, buiten verwachting de buiten rand van de Zon wederom zag; dit kon in 't eerſt van Willem Barentſz. niet aangenomen worden / vermits hy een ervaaren ſtuurman zynde / daar noch 14 dagen tyd toe reekende. Maar op den 27ſten helder weer zynde / zagen ze allen de Zon volkomen boven den Horizont / waar uit bleek dat ze den 24ſten mede gezien was. Om nu hier bewys van te geeven / zagen ze de Zon allereerſt 5 graden en 25 minuten in Aquarius, die zy niet eerder verwachtende waren / dan op 16 graden 27 minuten / eer zy zich op de hoohte van 76 graden vertoonen zoude. Den 26ſten ſtorf een van hunne Manſchap / na dat hy lang krank gelegen had. Vervolgens tot den 8ſten Februarp hadden ze doorgaans ongeſtuimig weer / en ſomtyds met veel ſneeuw verzelt; op deezen dag begon het weer wat te bedaaren / en zy zagen toen de Zon Suid Suid-Oost opkomen / en Suid Suid-West ondergaan. Den 12den ſchooten ze een groote Beer / die geopent hebbende / vonden ze 'er wel 100 pond ſmeer in / dat hen wel quam / vermits ze reeds gebrek van ſmout hadden / om in de lampen te branden. Nu kreegen ze weer gebrek aan brandhout / dat ze toen met zwaaren arbeid haalen moeſten / vermits ze zig zwakker in krachten dan te vooren bevonden. Den 8ſten Maart zagen ze in 't Noord Oosten gantſch geen Ys in Zee / waar door [illegible]moed wierd dat 'er een ruime Zee moeſt zyn. Den volgenden dag konden ze ten Noord Oosten noch al verder open water zien / maar naar de Tartariſche kuſt was 't noch al vol Ys.

Als mede weder open water ontdekt.

't Was op den 16den April dat hen een Beer bezocht / die eindelyk op de loots klom / en aldaar een verbaarlyk geweld maakte / zulks het ſcheen dat hy de ſchoorſteen zou om verre geruk hebben / hy ſcheurden 't zeil daar aan vaſt gemaakt / doch ging ten laatſten weg. Gedurende deeze Maand zagen ze ſomtyds de Zee zonder Ys / en dan we-

wederom zodanig bezet met Ys / dat hen naaulpks eenige uitkomſt booz handen ſcheen. 't Was reeds op den 27ſten Map / dat men beſloot om te vertrekken / en ten dien einde toeſtel zoude maaken / nademaal men geen hang zag 't Schip weder vlot te zien / dewyl 't noch even vaſt in 't Ys bezet lag ; dies haalde men alles wat tot de toerusting van de Schuit en Bok dienen mogte / uit het Schip. Beſluit ten vertrek genomen.

Ingevolge van dit beſluit / gingen 10 Mannen om de Schuit / die onder de Sneeuw bedolven was / te haalen en naar de Lootſ te ſleepen / maar hoe zwaar hen deezen arbeid viel / is wel af te neemen / want zy waren zeer zwak en uitgeteert / dat hen in dien arbeid moedeloos maakte ; dies vermaande hen Heemskerk , dewyl 'er hun leven van afhing / dat toch een ieder zyn uiterſte krachten wilden inſpannen / om de ſchuit boozt te krygen / anders waren ze genoodzaakt / als Burgers van Nova Zembla aldaar hun graft te maaken. Eindelyk wederom moet Scheppende / bragten ze noch zoo veel te weeg / dat ze / de Bok die met den boden om hoog lag / omwierpen / en die begonnen te vertimmeren en op te boepen. Een Schuit en Bok ten dien einde vervaerdige.

Terwyl zy met deezen arbeid bezig waren / quam 'er een verwaarlyke Beer aan / waarom zy zich naar de Lootſ begaven / om hem aldaar met hun roers te verwachten ; deeze Beer veel onverſaagder dan ooit / zoude wel haaſt iemand van hun Volk verraſt hebben / maar booz gebaarmaking gewaarſchouwt / ſchoot hy ſchielyk zyn roer af / en trof het Dier dwars booz 't lyf / waar naa het noch een ſtukweegs weg liep / en eindelyk gedood wierd. Den 30ſten hervatte men weder met alle man het vertimmeren van de Bok / en Zeilen of andere Scheepsbehoefte gereed te maaken ; midlerwyl zy wederom een en andermaal booz Beeren bezocht wierden en ontruſt / zulks ze hunnen arbeid ſtaaken moeſten.

Den 3den Jump zich weer een weinig in krachten herhaalt hebbende / arbeide men met allen mogelyken vlyt aan de Bok / die zy naa 6 dagen arbeids eindelyk voltooit kreegen. Den 4den gingen ze met 11 Mannen weder naar de Schuit om die boozt te ſleepen / vermits hen toen den arbeid lichter dan te vooren viel ; deeze vertimmerde en boepde men mede op / ten beſten als doendelyk was. Ondertuſſchen waren anderen bezig met alle andere behoefte en voorraad booz hunnen te onderneemen Togt byeen te bringen / en om die tegens dat ze ſtonden te vertrekken / gereed te houden. Den 8ſten kreegen ze de Schuit mede gereed / en verzorgden voorts alles aan boord / wat noodig waar.

Den 12den arbeide men zoo veel mogelyk / was met bylen / houwelen en ander gereedſchap om booz 't Ys een weg te baanen / waar langs de Schuiten te water wierden gebragt. Heemskerk met Willem Barentſz., die toen eenigen tyd was ziek geweeſt / overleggende / dat / terwyl 't nu begon openwater te worden / het tyd wierd de Schuit en Bok te water te brengen / om alzoo / onder Godts geleide / de reize van Nova Zem- Met bylen en houwelen het Ys opgeruimt, om de Vaartuigen te water te brengen.

Zembla naar 't Vaderland t' aanvaarden. Dies ſchreef Heemskerk middelerwyl twee verklaarings-ſchriften / waar van ieder vaartuig een hebben zoude / die door hun alle onderteekent wierden / wiens inhoud behelsden: hoe men zich te gedragen had / wanneer men van den anderen afdwaalde; als mede met hoedanig een kommer en ongemak zy aldaar overwintert hadden en den tyd afgewagt / om te zien of hun Schip weder vlot zou worden. Insgelyks had Willem Barentſz. te vooren een briefje geſchreeven / 't zelve in een kruitmaat gedaan / en in de ſchoorſteen opgehangen; waar in een kort verhaal van hunnen togt en voorneemen naar China was opgeſtelt / hoe zy aldaar 10 Maanden hadden huis gehouden / en wat 'er hen ontmoet was / om in gevalle iemand voortaan aldaar mogt komen aan te landen / daar uit hun wedervaaren mogt verſtaan.

Men begeeft zich te Scheep, en gaat t'zeil.

Volgens dit beſluit / ſleepte men dan beide de Vaartuigen te Water / nevens noch elf Sleeden met behoeftens en Koopmanſchappen. Men ging 't Scheep en zeilde den 14 Juny / 1597. niet zonder veel bekommerniſſen / nademaal ze noch al telkens in 't Ys bezet raakten. Den volgenden dag ſtevenden ze voorby 't Vliſſinger Hoofdt en bereikten den Hoek van Begeerte. Vervolgens quamen ze aan d' Oranje Eilanden; alhier aangeland / ſtookte men een vuur en ſmolt een ketel met ſneeuwwater / om te drinken. Wederom t' zeil gegaan / bevonden ze zich omtrent den Yshoek, maar geraakte den 17den in 't allergrootſte gevaar van 't Ys / waar uit zy noch eindelyk gered worden. Den 20ſten ſtorf Willem Barentſz., wiens dood hen allen ſmertelyk viel / vermits men / als een ervaaren Stuurman zynde / in zyn beſtier te geruſter was. Ook verlooren ze toen noch een van hun volk. Den 23ſten quamen ze / naa veel ſukkeling door 't Ys / weder in 't open water / en bereikten de Kaap Trooſt, daar zy wederom in 't Ys bezet wierden. Men bevond zich toen op 76 Graden 30 Minuten. Den 24ſten quamen ze met veel arbeid en roeiens door 't Ys weder in ruime See / en zeilden ten Ooſten de Kaap Naſſau. Naa veel aangewende arbeid en 't uitſtaan van een ſtorm / geraakten ze den 27den ten Weſten van de gemelde Kaap; hier zagen ze langs den Soom van 't vaſte Ys een groote meenigte Walrugſen / als mede veel Vogelen / waar van 'er eenige geſchoten wierden. Vervolgens tot den 5den July toe ze noch al groot gevaar in 't Ys uit / waar door zy met zich te [illegible] geweldig afgemat wierden / en toen ſtorf hen weder een man af. Den 11den zagen ze 't Kruis Eiland Weſtwaarts gelegen / eenige begaven zich naar land / die 70 eperen van Bergeenden mede bragten / dat hen toen een aangenaame ſpyze was. Den 19den zagen ze ten Weſten van 't voornoemde Eiland open water / waar over zy zich niet weinig verheugden / dies men allen vlyt aanwende om de Vaartuigen te water te brengen / vermits men ze wel 270 treeden over 't Ys ſleepen moeſt. In 't water gekomen / ging men onder Godts geleide t' zeil / maakten goeden voortgang / en liepen den 20ſten den Zwarten Hoek voor-

Paſſeeren verſcheide Eilanden en Kaapen.

voorby / zulks zy dien Avond noch 't Ammiraliteits Eiland zagen / en mede voorby zeilden

Den 21ſten paſſeerden ze de Kaap Plantius en Langenes. Des anderen daags omtrent de Kaap Kant gekomen / ging 'er eenig Volk naar land / om eperen te zoeken / waar van ze een goede partp opdeeden / en veele Vogelen met handen greepen. Den 24ſte bevonden ze zich op de hoogte van 73 graden 10 minuten. Den 27ſten roeiden ze door gebroken Ys langs de Wal / paſſeerden de Kruishoek, en zeilden tuſſchen 't Vaſteland en 't Eiland door. Den 28ſten langs 't land zeilende / quamen ze voor de St. Laurens Bay of Schanshoek ; hier vonden ze twee Ruſſche Vaartuigen / waar door zy niet weinig verheugt waren / wederom menſchen te zien ; maar alzoo zy zich onderling niet verſtaan konden / en om door hun eenig middel voor de ſcheurbuik na te ſpeuren / liet de Schipper hen in den mond zien ; hier door verſtonden ze dat zy honger hadden / zulks men een roggenbrood met eenige gerookte vogels gaf / waar tegen hen wederom een geſchenk gegeeven wierd. Weeder van deeze Ruſſen geſcheiden / roeiden ze den 31ſten naar een ander Eiland / daar twee kruiſſen ſtonden / maar vonden geen volk. Te land geſtapt / vonden ze 'er by geval Lepelbladeren / die hen geen kleinen dienſt deeden / om zich van de ſcheurbuik te geneezen / en ook in 't nuttigen zodanig een werking deeden / dat ze eerlang wederom beſchuit konden eeten / die men te vooren niet byten kon. Ontmoeten twee Ruſſche vaartuigen.

Den 3den Auguſtus beſlooten ze van Nova Zembla naar de Ruſſche kuſt over te ſteeken / dies zeilden ze Zuid Zuid-Weſt aan tot d' Ooſter Ton / en geraakten wederom in 't Ys / waar door zy met zwaaren arbeid roepen moeſten / tot ze in ruime Zee quamen. Den 4den zagen ze de voornoemde Kuſt / en hielden 't toen langs de wal ; omtrent Noorder Ton zagen ze noch een Ruſch vaartuig / roepende tot de Ruſſen Candenoes, Candenoes ; maar deeze riepen wederom Pitzora, Pitzora : waar door zy verſtonden dat ze niet by Candenoes , maar by Pitzora waren. Van den 5den tot den 12den ſukkelden ze geweldig door tegenwind / en ſtonden niet weinig kommer uit / vermits den voorraad byna verteert was / behalven dat ze noch van eenig beſchimmelt brood voorzien waren / zulks zy elkander deerlyk aanzagen. Eindelyk zagen ze met volle zeilen een Ruſch Vaartuig op hen afkomen / dies ſpoede men hun by te komen / en aan boord gelegt hebbende / kocht men wat Viſch en eenige koeken in viſch-water gekookt / dat alles evenmaatig onder hen uitgedeelt wierd. Den 15den dicht langs de Wal zeilende / zagen ze wederom zes Ruſſche Vaartuigen / by de zelven gekomen / vroegen ze hoe verre ze noch van Kilduin waren ; toen verſtonden ze dat men zich noch beooſten Candenoes bevond / en de Witte Zee te paſſeeren had / die zy meenden al te boven te zyn geraakt. Men verzag zich toen weder van eenigen leeftogt / kookte een pot vol water / en meel met ſpek en honing vermengt / waar van ze toen luſtig ſmulden / en hunne hongerige Beſluit om van Nova Zembla naar de Ruſſche Kuſt over te ſteeken.

Passeeren Candenoes, en steeken de Witte Zee over.

Maagen wederom wat laafden. Den 18den passeerden ze eindelyk den hoek van Candenoes, staken de Witte Zee over / zulks ze gelukkig in 30 uuren de Lapse Kust bereikten. Alhier aangeland / verzagen ze zich van versche visch die zy kookten en daar mede hunne hongerige maagen zalfden / ook kookten ze waterpap die zy in plaats van brood aten / zulks ze zich nu weder verzaadigen konden. Wederom t' zeil gegaan zijn ze den 24sten by de zeven Eilanden gekomen / en eenige Visschers hebbende ontmoet / verstonden ze dat 'er Nederlandsche Schepen te Cola lagen.

Bereiken Kilduin, en Cola; van waar ze eindelyk met een Koopvaarder weder in 't Vaderland komen.

Den 25sten kreegen ze Kilduin te zien / aan welker Westeinde zy aanlandden; hier verstonden ze mede dat 'er Nederlandsche Schepen te Cola waren / dies zouden ze met een daar toe gehuurde Laplander / iemand van hun Volk derwaarts / die kennis van hunnen komst gaf; waar op met den Laplander een Brief ten bescheid te rug wierd gezonden. Eerlang ontfingen ze met een Jol eenigen leestogt in Kostoker Bier / Wyn / Brandewyn / Brood / Vleesch / Spek / Salm en andere behoefte bestaande / dat hen ten hoogsten aangenaam was. Den laatsten Augustus maakten zy zich ten vertrek naar Cola gereed / waar zy den volgenden dag aanquamen / en zich eenige dagen ververschten / om hun geleden kommer en ongemak weder wat te verzetten. Den 11den brogten ze met bewilliging van den Bojaar, hunne Vaartuigen te land en in 't Koopmans huis / laatende die daar ter gedachtenis / van 30 een lange / verre en nooit bezeilde togt / vermits zy met deeze open Schuiten / omtrent 400 mylen door Zee / tot aan Cola toe gevaaren hadden. Na dat zy zich dan aan 't hoofd van Schipper Jan Cornelisz. begeeven hadden / zyn ze den 18 September uit de Rivier van Cola t' zeil gegaan / en s' anderen daags voor Waardhuis gekomen; van waar zy den 6den October in Zee staaken / en den 29sten in de Maas ten Anker quamen. Te Maaslandsluis te Lande gestapt / reisden ze vervolgens over Delft naar Amsterdam / waar zy den eersten November aanquamen.

Wat Ysbrants Ides van de Waigats geschreeven heeft.

Om nu ons onderzoek van den doortogt naar China weder te hervatten / zoo heeft van de Waigats den Moskovische Afgezant / E. Ysbrants Ides in zyne Reisbeschryving van Moskou naar China, 't allerklaarst geschreeven; hy zegt: „ over 7 Jaaren hebben de Burgers van Jenesekoy een Schip ter Walvischvangst uitgerust / maar nooit is 't weerom gekomen / en vermoedelyk door 't Ys vergaan. Doch van de „ Stad Fugania, die wat laager of beneden de Rivier Jenisea legt / gaan „ nochtans Jaarlyks eenige Luiden op de Walvischvangst uit / maar „ neemen hun tyd waar als de Wind uit het land waait / waar door „ het Ys Seewaart in dryft / wanneer ze dan hunne vangst gelukkig „ volvoeren. Deeze Rivier Jenisea valt uit het gebergte der Calmukken „ in de Tartarische Zee. En wyders het bericht dan 't Waigats mp van de Russen zelf gegeven / die door de zelve verscheidemaalen tot aan

de

de Rivier Oby zijn door gevaaren / is als volgt: „Wy gaan zeggen ze „ met onze Vaartuigen naar 't Waigats om Robben en Walruſſen te „ vangen / en aldaar niets opdoende / vaaren we de Straat van 't „ Waigats in / maar neemen een Landwind waar / waar mede het Ys „ Zeewaart dryft; de Wind weder uit Zee komende / zoeken we een Ha„ ven of Inham / want indien we die niet bereiken konden / zouden on„ ze Vaartuigen door 't aandringende Ys aan ſtukken worden gekneit / „ dies moeten we dan weer een uitlandige Wind verwachten / om al„ dus onze reis te verwolgen.

Dit Waigats is mede uitvoerigh: door wylen den Heer Burgemeeſter Nicolaas Witſen beſchreeven / hebbende deezen Heer / van zeer veelen die alDe Heer Witſens gedachten over de Waigats ingezien.
daar geweeſt zyn / naaukeurige onderrichting bekomen / gelyk dan ook in een Kaart 't Waigats nevens de Zeekuſten / tot aan de Rivier Oby toe / gantſch onverbeeterlijk door dien zelven Heer is aangeweezen. Noch zegt gemelde Heer. Ides, dat de Siberiſche Ruſſen / voor 50 Jaaren hunne Siberiſche Waaren gewoon waren wy door 't Waigats te voeren / dat hen ſedert wegens de ſluikery verboden is / welke vervoering nu over land geſchieden moet / om ze op de Colplaatſen beter te kommen waarneemen. En verder / dat tuſſchen de Rivieren d' Ogata en d' Uda Stroom, langs de Zeekuſten / zich ongemeen veel Walviſſchen laaten zien / en voorts de geheele Kuſt langs / tot aan de Yskaap, in 't Ruſſich Zwetenoes genoemt / of anders Heilige Kaap, zich ingelyks veel Robben en Walruſſen onthouden; en dat het Waigats van 1694. tot 1697. t' eenemaal bevooren is gebleeven / dat waarlyk toen een ſlechte Viſſcherp heeft gemaakt.
Hoedanig eertyds door de Ruſſen uit Siberië de Waigats wierd bevaaren.

Dus zyn 'er dan de getuigeniſſen eenpaarig door / dat men bevonden Zembla, of door 't Waigats, zonder beletzel van Land / en by warme Zomers / wegens het Ys / een genoegzaame doortogt naar China kan bekomen; gelyk mede d' algemeene getuigeniſſen der geenen dit beveſtigen / die alleen hun werk daar van gemaakt hebben / om deezen doortogt na te ſpeuren / zulks ze niet dan door het Ys belet zyn geworden; behalven dat een van hun allen door 't Waigats zyn oogmerk ſchynt bereikt te hebben.
't Ys de voornaamſte hinderpaal van den doortogt naar China gezocht.

Dat men 't met het naaſpeuren van deezen doortogt noch niet t' eenemaal opgaf / blykt uit een Acte in den Jaare 1615. aan de Noordſche Compagnie verleent / zulks ze in gevalle van nood / met haare Scheepen vergunt wierd te mogen Haveren / in de Landen onder 't beſtier van d' Oost-Indiſche Compagnie begreepen; welke Acte van deezen inhoud was:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen worden getoont, Saluit; DOEN TE WETEN: Alzoo de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Compagnie van 't Noorden ons met behoorlyke reverentie vertoont hebben, dat zy gerezolveert zyn eeni-

ge Schepen wederom uit te zenden, om t' onderzoeken de Paſſagiën by Noorden naar China en Cathay; welke Schepen nu eertsdaags zullen gereed zyn, om in Zee te loopen. En vermits het onzeeker is, of ſchoon de zelve paſſagie werd ontdekt, dat het dienſtelyk zoude zyn, met de voorſz. Schepen den zelven weg wederom te keeren, zulks dat zy genoodzaakt zouden zyn te paſſeeren de Cabo de Bonne Eſperance, of de Engte van Magellanes, en over zulks gedwongen geraden te worden, 't zy om ververſſching van Water, Victalie of anderzins aan te doen eenige Landen in Ooſt-Indiën, 't welk hun by de Schepen van d' Ooſt-Indiſch-Compagnie aldaar wezende, zoude mogen worden belet. En mitsdien verzocht hebben, dat ons zoude gelieven hun te verleenen, Acte van dat de voornoemde Schepen onverhindert de voorſz. Paſſagie zullen mogen doen, en de voorſz. Landen frequenteeren, op dat zulk een goed aangenomen werk in geender maniere werde verachtert. ZOO IS 'T, dat wy 't geene des voorſz. is aangemerkt, bevindende 't verzoek van de voorſchreeve Bewinthebberen, in reden, billykheit en equiteit gefundeert; geaccordeert en conſenteert hebben, accordeeren en conſenteeren mits deezen, of het geviel dat de voorſchreeve Schepen, die by de voorſchreeve Bewinthebberen uitgezonden zullen worden, om de Paſſagie by Noorden naar China en Cathay t' onderzoeken, de zelve Paſſagie ontdekkende, niet dienſtelyk en zouden vinden, met haare Scheepen den zelfden weg wederom te keeren, maar genoodzaakt zouden zyn te paſſeeren de Cabo de Bonne Eſperance, of de engte van Magellanes, en mitsdien gedwongen zouden worden, 't zy om ververſſching van Water, Victalie, of anderzins, aan te doen eenige Landen in Ooſt-Indiën, dat zy 't zelve vry, vrank, onbelet en onverhindert zullen mogen doen, en de voorſchreeve Landen frequenteren. Ordonneeren, laſten en beveelen, over zulks den Gouverneur en Admiraal Generaal, en voorts alle andere particuliere Gouverneurs van Steden, Forten en Plaatſen in Ooſt-Indiën, Vice Admiraals, Kapiteinen te Lande en Schepen, Officieren en Soldaten, en voorts alle anderen die dit aangaan zal, 't geen des voorſchreeven is, alzoo toe te ſtaan en te gedoogen, zonder de voorſchreeve Schepen en 't Volk daar op zynde, daar in te doen eenige verhindering of empeſchement, maar ter contrarie alle behulp, aſſiſtentie en faveur, zoo van verwiſſeling, bevordering van haare Reize, als anderzins, want wy 't zelve voor den dienſt van den Lande alzoo hebben bevonden te behooren; Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 2 April 1615.

Dat deeze onderneeming ingelyks van geen vrucht is geweeſt / blykt uit de gevolgen / vermits tot noch toe / niet dan alleen de mogelyke ſchynbaarheit ons van deezen doortogt nagelaten is / waar van het by 't eenigſte hinder / den Onderneemers gedurig gedwarsboomt heeft / om deezen toeleg te voltrekken.

ELF-

ELFDE HOOFDTSTUK.

Ruime uitgeſtrektheit van 't Geweſt der Walviſſchen onderzocht, die zich tot in de Tartariſche Zee uitbreid; welker doortogt wegens 't Ys voor de Schepen geſloten blyft. Verſcheide waarneemingen over de bezetting der Scheepen door 't Ys. Zoom van 't Ys hoedanig geſtrekt. Doortogt der Walviſſchen naar de Tartariſche Zee in overweeging genomen. Des Schryvers gedachten over 't opvangen der Walviſſchen, welker bekommering hy als noodeloos betracht. 't Walviſch-Geweſt door voorbeelden bepaalt. Ruiming der Walviſſchen wegens 't beſloten Ys, en hoe verre zich dit uitſtrekt. De Zee gemaatigder in koude dan 't Land, dat des Winters de Walviſſchen weeten waar te neemen. Beſtendige geduurzaamheit voor de Viſſchery aangeweezen.

De ruime uitgeſtrekheid der Walviſch-Zee onderzocht;

NAdemaal dan uit zoo veele opgezagte getuigeniſſen blykt / dat 'er zonder hinder van Land / naar de Tartariſche Zee een doorgang is te vinden / zoo blyven de paalen van d' Eilandſche Walviſch in de zelfde uitgeſtrektheid / als ze reeds door ons waren geſteld. En vermits alzoos het Ys / 't eenigſte beletzel is geweeſt / waar door de Schepen gehindert wierden deezen doortogt te voltrekken / zoo zullen we mede onderzoeken of dit ook eenig beletzel aan de Walviſſchen geeven kan.

En door den doortogt naar de Tartariſche Zee bewezen;

Indien het Ys geſlooten en vaſt bleef / zou deeze Viſch heet van bloed zynde / zyn adem boven water niet konnen haalen / en dus gaf dit aan hem het zelfde beletzel als aan de Schepen; maar / nademaal dit Ys des Zomers los dooit / ſtukken breekt / en drift wordt / zoo kan hy in 't zelve zyn adem haalen / en 't geeft aan hem als dan in 't minſt geen belet / alhoewel 'er de Schepen door worden opgehouden. Van dit los dooyen en 't drift worden van 't Ys / zullen we vervolgens breeder handelen. Om nu op deeze Kuſten van Tartarië te Viſſchen / nademaal 'er als gemelt is zich veel Viſſchen onthouden / is 't echter / behalven de ongereedheit / uit de voorgemelde voorbeelden ongeraaden; want ſchoon de Walviſch by gebroken Ys wel doorgang vind / zoo word nochtans deze doorgang voor de Schepen veeltyds door 't drift Ys bezet / en indien 'er al by een warme Zomer en zachte Winter eens een Schip doortogt mogt vinden / gelyk aan een der voorgemelde ſchynt te zyn gebeurt; zoo leert echter d' ondervinding dat 'er weinig ſtaat op te maaken is / en dat het byna genoegzaam onmoogelyk zy / een gereguleerde Vaart door 't Noorden naar China of Tartarië te maa-

Die alhoewel wegens 't Ys voor de Schepen geſloten blyft, echter voor de Walviſchen open is.

[illegible]lien / vermits men naauwlyks van dien reizen eens zou kunnen dooꝛ komen; want het wies 'er 's Winters zeer ſterk / en veelyds noch in de maand May tot by na Junp toe / wanneer 't ook ſomtyds in Auguſtus al weer begint te vriezen; en alhoewel 't in dien koꝛten tyd zeer ſterk doopt / zulks verlang het Ys van 't land los gedoken / dryftig wooꝛd en ſmelt / nochtans ſmelt het niet t' eenemaal / maar 't blyft den gantſchen Zomer dooꝛ / ginds en herwaarts dryftig in Zee dryven. Dus nu vinden de Viſſchen wel een genoegzaamen dooꝛgang / terwyl 't echter vooꝛ de Schepen allerwegen geſloten blyft.

Dat de Winter in dit koꝛdber Waereld-Deel dus lange aanhoud / en ook wederom als gezegt is / zoo vroeg begint / komen we dooꝛ eigen ondervinding getuigen. Menigmaal zyn we in de maand May en in 't eerſt van Junp in 't Weſtys geweeſt / en dooꝛ een opkomende Noꝛſt bevroren / zulks dat we tot by de Walviſſchen / die toen tamelyk veel omtrent ons waren / over 't Ys konden loopen. Deeze Viſſchen duuwden hunne kruinen dooꝛ 't jonge Ys heen / om dus adem te ſcheppen; wy liepen naar de zelve en over hunnen rug heen / konden hen ook wel ſchieten en lenſſen / maar wy wilden deeze waardige Schepſels zonder nut niet quetſen / vermits we de zelve toch niet magtig konden wooꝛden / nademaal we zoo verre als we van de Steng uitzien konden / wegens 't jouge Ys geen Sloepen wiſten te gebruiken om een vaſte en geſchoote Viſch t' achtervolgen. Dit viel vooꝛ / den 22ſten May 1701. Ook is 't gebeurt op den 2de Junp 1698, dat we in 't Weſtys / Viſch op zy hebbende / het Spek zoo hart bevroor / dat het bezwaarlyk kon geſneeden wooꝛden: Deeze en diergelyke konde / zyn we verſcheide maalen in 't Ys gewaar wooꝛden / waar uit blykt dat 'er de Winter niet alleen lang aanhoud / maar ook vroeg begint; want in 't Jaar 1696. den 23ſten Auguſtus / quam het Ys zodanig met de Weſtelyke Wind op Spitsbergen tegen de Wal aan zetten / dat 'er ſommige Schepen in de Noord-Baay, anderen in de Zuid-, en wy in de Deenſche-Baay dooꝛ bezet wierden; dus bezet zynde / vroor 't den volgenden nacht zoo ſterk / dat al het water tuſſchen de Schotſen digt liep. Maar des anderen daags de wind Ooſtelyk geloopen en uit het Land komende / wierd het Ys weder van de Wal gedreeven / en wy nevens d' andere Schepen wederom ſchielyk gered / dat geen kleine vreugde baarde. In den Jaare 1699. quamen we den tweeden May op de breete van 76 graaden in 't gewoone Groenlands Baarwater / tegens het los Ys met vriezend weer / en den 10den daar aan volgende op 75 gr: 46 m. en zagen Spitsbergen uit alle waarſchynlyke en kenbaare teekenen van laater bevinding / noch rondom met Ys bezet / zulks we toen dooꝛ 't dryftig en zeer digt Ys / het Eiland niet naaderen konde. Meermaals is 't ons gebeurt / dat we vooꝛ en in de maand May / van Jan Mayen Eiland af tot het Beeren Eiland toe / langs 't Ys zeilende / wegens het zelve / in deezen vroegen tyd / niet dooꝛdringer dan 75 graden komen konden / en als naa weinig dagen /

Hoedanig de Walviſchen dooꝛ 't zwakke Ys konnen boren, om adem te ſcheppen.

Verſcheide Waarneemingen van den Schryver in 't Ys bezet zynde.

gen/ met een Noordweſte Wind/ het ijs Pg/ dat door de Zee gedre-
ven was/ weg dreef/ zeilden we langs een vaſte Zoom/ eenige mylen
heen en weer/ en vonden de zelve/ dat zeer aanmerkelyk was/ zich op-
naa loodrecht/ Zuid-West en Noord-Oost ſtrekkende/ en zodanig digt
geſloten/dat we van de ſpeng in 't minſt geen water konden gewaar worden;
't ſcheen ons toe/ als of Jan Mayen Eiland, Spitsbergen, 't Beeren-Ei-
land, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool
t'eenemaal in 't Pg bezet lag/ en de felle houde en ſtrenge vorſt beveſtig-
den ons zulks 't Was den 25 en 26ſten May 1699. toen wy ginds en
weer langs dit Pg zeilende/ dit alles zoo bevonden/ en we moeſten
met geduld op ſtorm en doopent weer hoopen/ zoude het Pg gebroken
worden/ en wy een opening vinden. Meer diergelyke ontmoetingen
zouden we konnen verhaalen/ die ons verſcheidemaalen omtrent dit
Noorder Waereld-Deel zelf zyn wedervaaren; maar om niet al te lang-
wylig te zyn/ achten we dit genoeg/ zulks men daar uit zou konnen
zien/ hoe lang men aldaar den Winter onderhevig is/ dat door de jaar-
lykſe bevinding bekrachtigt word/ en derhalven onnoodig meer daar van
te zeggen.

Zoom van 't Ys hoedaanig zich uitge-ſtrekt.

Nu is uit het gezegde genoeg te zien/ dat de weg door 't Noorden naar
de Tartariſche Zee/ jaarlyks voor de Walviſchen open is/ als mede uit
de getuigenis en uit d'onderbinding en 't verhaal der Commandeurs/
die teikens zoo veel Pg omtrent dit houde Noorden vinden/ dat de ge-
melde doortogt door dit Pg/ als met een zwaare keten/ veelyds voor
de Schepen geſloten blyft. Ook is 't om in de Tartariſche Zee te Viſ-
ſchen al te verre van de hand/ en over zulks beter voor Tartarië en Ja-
pan gelegen/ want om aldaar te handelen/ zou d'Oostindiſche Com-
pagnie niet inwilligen; derhalven is ons deeze doorvaart in 't byzonder
van weinig nut: 't is ons genoeg dit Waarwater voor d'Eilandſche Viſch
open/ en aldus zyne paalen wyd uitgeſtrekt te zien. Indien nu het van-
gen der Walviſſchen boven maaten verſlapte/ is te hoopen en ook waar-
ſchynlyk/ dat de zelve Viſch van derwaarts weder toezahlen zal.

Verſcheide vraagen over den doortogt der Walviſchen in overweeging gebragt.

Men zoude ons nu mogen vraagen/ of de gemelde doortogt der Viſ-
ſchen/ met het gevoelen en de getuigenis van ſoo veele Ruſſen/ Engel-
ſen/ Franſen en Hollanders overeen komt; of deze doortogt/ voor de
Viſſchen naar de Tartariſche Zee open zynde/ het afzakken der zelve
wel gebeurlyk of natuurlyk zoude zyn; en of d'ondervondene en ge-
melde ſterke Vorſt dit afzakken der Viſſchen niet hinderen en beletten
zou?

Vermits deeze vraagen alhier/ en ook in 't verbolg zullen ter zaak
dienen/ zullen we derhalven op ieder in 't byzonder antwoorden. Reeds
hebben we de getuigeniſſen van Engelſen/ Franſen/ Hollanders en zelfs
van de Ruſſen bygebragt/ alleen hun werk maakende/ om t'onderzoe-
ken of 'er door 't Noorden een doorvaart naar China t'ontdekken was/
waar by is gebleeken/ dat 'er geen hinder van eenig Land in den weg

wierd

wierd gevonden/maar dat in tegendeel het vallen van ſtroomen/ de verandering van water/ opene lucht enz: nevens meer diergelijke teekenen/ de waarſchynlijkheit van dien beveſtigden; Anderen de zelve ſchynbaarheit ten algemeen beter/ vinden niet dan 't Yſ/ en naa opruiming van 't zelve/ dit beter te boven gekomen/ is van een Hollander en verſcheide Ruſſen getoont: dies wordt men verpligt te gelooven/ dat 'er des Zomers den meeſten tyd een wyde opening en dooztogt naar Tartarie dooz de Walviſſchen is/ ſchoon dooz de Schepen geſlooten. Daarenboven dient noch ter verzeekering/ en tot voldoening van dit gevoelen/ wat Pieter Janſz. Viſſcher, mp heeft verhaalt/ te weeten: dat een geweezene Piſcaal van Ooſtindien/ Zeeman genoemt/ hem zelf bericht had/ dat 'er in de Tartariſche Zee een Walviſch is gevangen/ die een Hollandſche Harpoen in den rug ſtak. Welke was gemerkt W. B. (zynde van een der Groenlandſvaarders van den Admiraal Willem Baſtiaanſe) aldaar in de Reyzerlyke Kunſtkamer tot een raritept bewaart/ gelyk dooz den Ooſtindiſche Schipper Jacob Cool van Zaardam werd beveſtigt/ dewelke diverſe maalen ook in Groenland is geweeſt/ en daar dooz zodanigen harpoen aan hem bekent was. Meer andere zaaken die uit verſcheide Groenlandſche Ontmoetingen en eigen ondervinding beter konnen naagedacht wozden/ als met hozte woozden beſchreeven/ beveſtigen op d'eerſte vraag myn gevoelen.

Waar in geen ander belet dan 't ys gevonden word. Dat echter den Walviſchen niet hinderen kan.

In de Tartariſche Zee een Walviſch gevangen, in wiens rug een Holland ſche Harpoen gevonden.

Bedenkingen van den Schryver over 't opvangen der Walviſſchen, doch ondoenlyk geoordeelt; En door verſcheide voorbeelden getoont.

Wat het tweede is deezer vraag aanbelangt; deezen weg dooz de Walviſſchen doorganklyk en des zomers open zynde/ of dan 't gemelde afzakken natuurlyk en dieshalven ook wel gebeurlyk is? Nu moet men zich verbeelden/ dat dit Noozderdeel/ of by een Meer kan vergeleken wozden/ of zelf gelyk een Meer is/ (by voorbeeld als de Zuiderzee/ de Wieringer Waart/ 't Haarlemer Meer of diergelyke) waar in de Walviſch dooz zyne reeds gemelde natuurlyke eigenſchap zich rondom de Pool onthoud en allerwegen omzwerft. Neemt nu eens/ in 't Haarlemer-meer wierd aan zeeker oozt zeer ſterk gevist/ zulks de viſch daar ter plaatſe ten deelen opgevangen of verjaagt wierd/ en dat deeze plaats dooz kalkwater/ of door 't inlaten van bzakwater niet wierd vergiftigt/ maar zoet blyvende/ welk zoetwater met de natuurlyke hoedanigheit van de Meerviſch over een komt; zoo is 't licht te denken/ dat allenig de verjaagde viſch/ en ook de viſch van eenig ander oozt/ naa eenige verpoozing van tuſſchen tyd/ ter gemelder plaatſe wederom zal toezakken/ en verder het geheele Meer rond zwemmen. Wil men alhier ook ſtellen/ dat in d'uitgeſtrektheit van den gzond des gemelden Meers/ d'eene plaats beter met de natuurlyke eigenſchap van de Meerviſch overeenkomt als d'andere/ 't zy dat ze zoeter van gzond/ aas en van water is/ en derhalven d'eene plaats viſchryker als d'ander: dusdanige gedachten zyn mede niet vreemt/ en de ondervinding niet wederſtreevig. 't Zelfde kan mede van d'Eilandſche Walviſch gedacht wordt/ en 't zal ook met de bevinding overeenkomen/ als vervolgens te blyken ſtaat;

echter

echter iſ dit t'eenemaal natuurlijk / dat d'eene oozt zoet blyvende d'andere oozt alleſ mede beeft / en booz zoo veel het gantſche Meer zoet van gzond en water iſ / en duſ t'eenemaal met d'eigenſchap der Meerviſch overeenkomende / zoo blijft dan de viſſcherp / alhoewel op d'eene plaatſ wat meer dan op d'andere / echter over het gantſche Meer algemeen. Indien men alhier mede wilde boozwenden / dat het de natuurlijke eigenſchap van de plaatſ niet iſ / die de viſch aan de zelve verbind / maar den noodzaaklijken omtreh die haar in de zelve beſlooten houd / en dat dit met de Eilandſche Walviſch geen overeenkomſt hebben kan / alſ leggende in geenen omtreh beſlooten. Hier op zullen we zeggen; dat we niet twyffelen / indien men den Dyk tuſſchen het Wyker en 't Haarlemer-meer kon wegneemen / en echter de wederzyds wateren konden van een geſcheiden blyven / of het zoute water en de bzakke gzond van 't Wyker-meer / zouden deeze viſch genoegzaam alſ een Dyk verſtrekken. Men mogt dit nu ontkennen: doch een aanpaalend zoet Meer / en de vereeniging van dien / by aldien het een Climaat waar / twyffelen we niet of deeze viſch zou / eenderly water en gzond bindende / haare paalen over zwemmen / zich onder elkander vermengen en gemeenſchap maaken. Desgelijks twyffelen we mede niet / indien 'er onder de Zuidpool / ingelijks zoo veel gzond en water iſ / alſ onder de Nooztpool / mits een Climaat zynde / of 't Ys / 't gzondgewaſ / en 't aas zal 'er even eens zyn; derhalven iſ 'er mede niet aan te twyffelen / dat 'er Zuider Walviſſchen zyn / vermits de zelve natuur en geſtelthеit met het zelfde voedzel verzeld / waarſchynlijk het zelfde ſoozt van ſchepzelen voozthzeugt / te weeten: Walviſſchen / Robben / Walruſſen enz: Jnmers de Hiſtorien melden ons / dat 'er in de Zuid-zee op de hoogte van 55 Gzaden zeer veel Walviſſchen gezien zyn / doch 't zullen mogelijk naar de geſtelthеit van 't Geweſt / niet dan Dinviſſchen of Nooztkapers zyn geweeſt; echter zyn dit gewiſſe vooztekens / dat 'er volgens deeze redeneering / Zuidelijker naar de Zuidpool / mede eigentlijke Walviſſchen zullen gevonden wozden. Jndien men dan de beide Poolen alſ van een evenmaatig Climaat zynde / met elkander vereenigen kon / zou d'Eilandſche Walviſch zich mede buiten zyne paalen begeeven / en zich met de Zuider Walviſch vermengen of gemeen maaken: maar nademaal dit een onmooglijke zaak iſ / zoo blijft dan d'Eilandſche Viſch / volgens reeds gegeevene reden / aan de Nooztpool verbonden / alſ of de zelve dooz een bepaalden omtreh ingeſlooten was. Wanneer men in dit geval eens acht op de Zwaluwen en andere Zomer Vogels geeft; deezen zoeken volgens hun natuurlijke eigenſchap een Zom-Gereweſt / en hun Zomer-aas / iſ vliegjes / wozmjes enz: insgelijks zullen de Bzaatjen / heet van bloed zynde / veel liever een koud en Winter-Gewеſt beminnen / en ſteeds hun Winter-aas naſpeuren. Om nu de Kiepgers en Gjevaars of meer andere vogelen / alſ mede viſſchen en dieren niet by te bzengen / zullen we alleen in dit geval / de Korganzen en meer diergelijke watervogels aanmerken / die zich veel omtrent

Des Schryvers gedachten dat 'er naar de Zuidpool mede Zuider Walviſſchen gevonden worden; Als mede de zoo genaamde Noortkapers, Robben en Walruſſen.

't Walviſch geweſt door voorbeelden bepaalt.

trent Wieringen en Wieringerwaard in 't Wier onthouden / niettegenſtaande de zelve aldaar geweldig met roerg en netten wozden vervolgt: alſ dan neemen ze wel eenigzins de wpk / maar verlaaten echter de gantſche Landſtreek niet; deezen zpn nu in geen omtrek beſlooten / de Noozzee / Tuider-zee en meer andere wateren ſtaan t'eenemaal voor hun open / echter verbint hen de natuurlijke geneigtheit tot deeze plaatſ / en zodanig aan de zelve / alſ of ze dooz een omtrek ingeſloten waren.

Veel meer dierg elijke toegepaſte redenen zouden we konnen bpbzengen / hoedanig ſommigen hun het aas / en meer anderen de natuurlijke geſtelt-heit aan bpzondere plaatſen verbind / en wederom in anderen dit beide te zamen; dus nu wozd eveneens de Eilandſche Walviſch / alſ hier booz genoeg geblecken is / met deezen dubbelen band / aan zpne reeds bepaal-de plaatſ / wel recht en ſterk gebonden.

Wp zpn alhier woozdachtelijk / of 't miſſchien te pas mogt komen / een weinig ter zpden ons beſtek afgeweeken; En wp zullen dan aldus op 't tweede Vraaglid / afwzerkende / ſluiten en zeggen: genomen dat dee-ze Wierwagels / gelijk de Viſſchen in 't gemelde Meer / zodanig bp Wie-ringen aan een zekere plaatſ met roerg en netten wierden gevangen en verjaagt / was 't zeer licht te vermoeden / dat ze echter naa eenige ver-poozing van tpd (vermits deeze gantſche Landſtreek hen natuurlijk ei-gen is) dieſwegen alleenlijk weder zullen komen opſchieten / en zich over de geheele Landſtreek verſpreiden. Dit nu komen we alſ natuurlijk zpn-de / met even zoo veel gzond van redenen / van de Eilandſche Walviſch denken / vermits het ons niet alleen natuurlijk / maar ook gebeurlijk toe-ſchpnt / want we met zeer goede opmerking / 't gemelde afzakken der Walviſſchen / in Groenland zelf verſcheide maalen hebben ondervonden. Tuigs hier te taonen / zullen we ſpaaren / vermits het / in 't beantwoozden van 't derde Vraaglid / genoeg zal te pas komen.

Het derde Lid deezer Vraag behelſde dan / of de gemelde ſterke vozſt / de geſtelde boozkogt dooz 't Noozden / niet zoo wel aan de viſſchen alſ aan de ſchepen hinder en belet geeven zou / en bpgevolge deezen toevloet en 't afzakken weeren. Hier over zullen we deeze onze gedachten uiten / na-mentlijk: dat dit altoos des Winters wel plaats heeft / wanneer de Noozkpool en den omtrek derzelve tot op 25 Graaden t'eenemaal bevrieſt / zulks dat Jan Mayen Eyland, Spitsbergen, 't Beeren Eiland, Nova Zembla en voozts de geheele ruimte onder en om de Pool / gelijkzaam alſ in een enkele pskkozſt beſloten leggen / gelijk wp naa harde Winters zelf ondervonden hebben; en ons oogenſchijnlijk bleek / dat alſ dan me-de de Walviſſchen / de gemelde Pool in den omtrek van 25 Graaden ontwp-ken / vermits zp / heet van natuur zpnde / hunnen adem in de lucht en boven water ſcheppen moeten: ſchoon ze nu echter met hun kzuinen booz 't jonge ps van 2 of 3 eenmaal / daar reeds eenige menſchen bp elkander op loopen konnen / weeten te hooren / zoo valt hen dit aan 't pſ / dat gedurende den winter geſlooten is gevreeſt / onderwijk / want het al-daar

Hoedanig de Walviſſchen des winters wegens 't be-ſloten zpn de Noordpool ruimen moe-ten onder-zocht.

daar 5/ 6 en ſomtyds 10 voeten dik vrieſt/ na dat de Winter houd is; waar uit dan volgt/ dat deezen/ die naar deeg-zyde de wyk neemen/ van die geenen/ die naar de Tartariſche-zyde wyken/ door den hoek van Zembla en 't omleggende geſlooten zy/ voor een tyd van elkander geſcheiden zyn. De Viſſchen die dus door deeze affcheiding/ op deeg-zyde Zembla, en alzoo op onze zyde geweeken zyn/ moeten volgens voorgewende redenen/ de Pool mede zoo verre omwyken/ vermits de Zee insgelyks zoo verre toevriest/ en by harde Winters tot 75 Graden/ en langs de kusten van Oud-Groenland tot op 70/ en wel geheel tot aan Yſland, tot op 68 Graden door 't ys geſlooten word. Insgelyks is mede te denken dat langs de kusten van Zembla geſchied/ en mogelyk wel geheel tot aan de Witte-Zee, want de Noordhoek van Zembla, de Hoek der Begeerte genoemt/ legt op 78 Graden/ en de Suidhoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Nu is 't niet alleen waarſchynlyk/ maar uit alle omſtandigheden zeer klaar/ dat het aldaar langs het land/ zuidelyker zal dicht vriezen/ om dat 'er/ zelfs in den Somer/ de doorvaart door 't ys word belet; dus is mede/ als reeds gezegt is/ in den jare 1595 een ſchip voor Nova Zembla op 76 Graaden bevroren/ waar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwyffelt zullen 'er wel beſchryvingen zyn/ hoe verre jaarlyks by harde Winters de kusten van Zembla en voorts d'aangrenzende Moskovitſche kusten bevriezen/ doch zy zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by ondervinding klaar/ dat het even zoo veel langs deeze kusten/ als langs de kusten van Oud-Groenland, veel Suidelyker zal dicht vriezen/ als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige Graden booſten en bewesten de zelve. De reden hier van is/ om dat het land/ gelyk het 's Somers gemeenlyk meer warmte van zich geeft/ daar en tegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gemaatigder zynde/ is niet zoo koud: en 's Somers niet heel warm. Dit nu word door de jaarlykſe en dagelykſe ondervinding/ zelf in ons Vaderland bevestigt/ want d'Oostelyke en Suidooſte Winden/ die by ons Landwinden zyn/ bevinden we 's Somers ongemeen warm/ en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felſt van den Winter/ met deeze wind eenige dagen en nachten naa den anderen telkens een gang-ys vriezen/ zoo dzaa als de Weſtelyke of Noord Weſte Winden/ die by ons Zee-winden zyn/ eenigzins beginnen door te waaijen/ 't zal aanſtonds zelfs in 't ſtrengſt van den Winter beginnen te dooyen; en die zelve Zeewind/ die ons des Winters den doop aanbrengt/ zal des Somers heel koel waaijen. Dit verſtrekt dan ten bewys/ dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als 't Land is/ gelyk d'ondervinding alhier/ en insgelyks daar/ genoegzaam leert/ behalven dat de Land-en Zeewinden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn/ echter is 't met Land en Zee in dit geval het zelfde. Deeze hier voorgemelde afgeſcheide viſſchen/ worden des Winters door d'aangemerkte bovenmaatige landkoude en

Hoe verre zich dit beſloten ys ſomtyds uitſtrekt.

Omtrent de Kusten de felſte koude, die echter t' Zeewaarts veel gemaatigder is.

De Zee gemaatigder in koude dan 't Land.

Waar door de Walvis-

sehen des winters van de Kusten Zeewaarts gedreeven worden;

Dozst / niet alleen uit alle de Baijen van Zembla, dooz het dicht vzieZen uitgedzeeven / maar ook langs de zelve Kust / en de daar aanvolgende Russche Kust / zoo verre Suidwaarts genootzaakt te wpken / als 't langs de zelve Kusten dicht vzest; en gelijk het d'onmaatige landhoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de Kust of in eenige Baay han blpven / zoo laat ook d'pshoude aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noozdwaarts naar of onder de Pool in 't pg zal overig zpn / en dieshalven wozden alle deeze visschen / die zodanig heet van natuur zpn / van daar verdzeeven.

Wp zullen nu alhier voozaf van 't Suidpgs spzeeken / of liever het Oostpgs dat beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla legt; de Visch uit dit pg en uit alle desselfs Baijen dus gedzeeven zynde / maakt dan te samen een groote meenigte uit. Deeze nu voor een tpd verdzeevene Visch / wat doet ze? wil ze hierom haar Gewest en vaderland wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als bp voorbeeld Moscovien, Lapland, Noorwegen enz:? Geenzins; maar ze blpft om vooz gegeevene redenen / aan den zoom van 't pg / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderland in te dzingen / want hunne natuurlijke eigenschap / als mede hun aas / verbind hen aan dit koude Noozder Gewest en hun vaderland / en doet hen om de Pool en dit pg zodanig omzwerven / als of ze in een omtrek om de zelve beslooten waren. Ook konnen we wel merken / nademaal ze in 't naa-jaar vetter als in 't voozjaar zpn / dat ze dan alhier honger moeten lpden / gelijk met de reden overeenkomt: want schoon hun aas des Winters niet sterft / maar overblpft / zoo mist het echter in den Winter de voozteeling te meer / als het des Zomers vzuchtbaar is; en 't ergste vooz hen is / dat ze niet alleen uit de Baijen / maar ook dooz 't pg te verre buiten de gronden in Zee worden gedzeeven / alwaar hun aas waarschpnlpk niet veel gevonden wozd; of ze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat sober moet behelpen / echter blpft ze hierop de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Baijen te zullen genieten.

En zich gedurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

§ Dewpl nu reeds eenigzins gebleeken is / en in gevolge noch klaarder blijken zal / dat de Kusten van Zembla en Oud-Groenland, volgens reden eer zullen dicht vzeezen / en in 't pg beslooten wozden / als het Suideinde van Spitsbergen; vermits het hier wegens zpne gronden / groote en diepe Baijen zeer aagrpk is / zoo zal alhier in de naatpd een groote meenigte Visch bp een komen / en zich zeer lang konnen onthouden; dat we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Westpgs-Vissscherp beter te pas komen zal.

Omtrent het Suideind van Spitsbergen konnen zich de Walvisschen wegens hun aas des winters noch lange onthouden.

Hier hebben we niet alleen een enge afsnpding op den hoek van Zembla aangeweezen / maar ook een zeer hzeede tusschenmuur op deeg-zpde langs der zelver Kusten / en van gelpken langs de Kusten op de Tartarische zpde. Tusschen deeze nu vooz een tpd van elkander afgezonderde Vissschen / waar dooz het afzakken der zelve zoo lange wozd belet / zier

men

men ook daar nevens / deeze groote meenigte uitgebreeven en langs de Kusten omzwervende Visschen aan de zoom van dit ys leggen / wy zeggen met opmerking / dit ys / om dat we het laatste overschot van 't tweede Vraaglid willende voldoen / nu eerst van dit gemelde Suid of Oostys handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdreeve Visch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit ys en in het zelve / zoo verre hen zulks doenlyk is / want alroos zal de Zee / zelf in den Winter / den buiten kant van 't Ys / op d'eene plaats min en d'andere meer / eenigzins breeken. Dit gedroken Ys zoekt dan de Visch zoo veel mogelijk zy / onthoudende zich dus langs den zoom / niet stil leggende / maar zwemt en dryft langs dit Ys en met dit Ys heen en weer; en alhoewel het grootste gedeelte / waarschynlijk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Zembla blyft / echter komt 'er een goed gedeelte van / by sterke vorst / dus heen en weer zwemmende afzakken / en met dit Suid-Ys / verre bezuiden Spitsbergen om / af dryven / tot aan het Westys / wordende by sterke Vorst door zodanig een toeval aldus met de Westys-Visch vereenigt / en alzoo het gebrek / door sterken aanval op ons gewoonen oort / somtyds vergoed. Dit leert ons niet alleen de gemelde reden / maar 't is mede natuurlyk en gebeurlyk / want wy hebben 't by harde Winters dus verscheidemaalen zien geschieden / en met opmerking somtyds zelf bevonden; daar en boven word het als een algemeene waarheit / onder de meeste Groenlands Vaarders door deeze spreekwys bevestigt: veel Zuid Ys veel Visch; niettegenstaande d'oorzaak in 't algemeen niet word begreepen / zoo heeft echter de beelduldige ondervinding hen deeze spreekwys geleert.

De omzwervende Walvisschen nau gespeurt.

Nademaal we nu volgens de reden en onze eigen / en d'algemeene ondervinding / waar uit de gemelde spreekwys is voortgekomen / dit afzakken en toevloeyen der Visschen hebben getoont / zoo konnen we aan een bestendige duurzaamheit van onze Visscherp niet twyffelen; want of 'er al naa eenige zachte Winters / door 't sterk aanvallen op onzen gewoonen oort / eenige schaarheit aldaar in de Visscherp wierd bespeurt / zoo zien we / hoe by harde Winters dit gebrek niet alleen telkens word vergoed / maar zeer ryklyk vervult; waar van de waarheit / door ryk geladde Vlooten van eenige Suidys jaaren / genoegzaam word bevestigt. Maar eer we noch tot onze gewoone Visscherp van 't Westys overgaan / zullen we trachten de bekommering van eenige weg te neemen / die wegens de gemelde afstryding / tusschen d'onze en de Tartarische Visschen / door dit Ys langs de Kusten van Zembla ter deezer zyde / zoude konnen op gevat worden / nademaal daar en tegen aan de Tartarische zyde mede zodanig een afstryding word gevonden / dat dan een zeer breede tusschen muur maakt / waar door de voorverhaalde onderneemingen om alhier een baart naar China te zoeken / t'eenemaal zyn achtergebleeven. Te meer zeggen we / dewyl deeze bekommering dies wegen by eenigen schynt op gevat te worden / vermits d'ondervinding telkens leert / dat 'er by eenige

De bestendige duurzaamheit van de Visschery aangeweezen, en om wat reden.

Bekommering diesaangaande overwogen.

zachte Winters aan den anderen / een groote ſchaarsheit in de Weſtps Vis-ſcherp wozd reſpeurt / en hoe dan? als dit mede in de Tuidps Viſch wozd bemerkt / het gemelde toevloeijen verhindert / of t'eenemaal begint op te houden / wanneer 'er als dan van de Tartariſche zyde niets kan bp koomen.

En weggenomen. Alhoewel dit wat verre gezogt is / zict men echter dikmaals gebeuren / dat onkunde / zorge kan baaren / daar ze nooit te pas komt. Hier tegen moet men dan zyne gedachten laaten gaan / dat / gelijk deg Winters de gemelde onmaatige landkoude / de Zee zeer verre langs het land doet bevziezen / dat alzoo in tegendeel / de bovenmaate Zomer landwarmte / alhier het Ys langs deeze Kusten / veel raſſer en ſneider zal wegdooijen / als omtrent Spitsbergen ; want ſchoon de Zomer hier kozt is / zoo is ze echter vzp warm / gelpk we zelfs in een Moskovitſche reis bevonden hebben / en ook alle Moskovitſchvaarders eenpaarig getuigen. Nu mogt ons tegengewozpen wozden / dat 'er echter noch een groot verſchil tuſſchen deeze en d'andere Geweſten is / nademaal Archangel op 68 Graden legt / en de Noorthoek van Zembla op 78 / dat 10 Graden verſcheelt / en dan ook een merkelpk verſchil in de warmte geven moet.

Onderſcheid van Zomerwarmte onderzocht;

Dit kan volgens de reden en bevinding niet ontkent wozden / want de Zon 10 Graden hoogte of laager hebbende / moet zulks een merkelijk verſchil in warmte verooꝛzaaken ; echter leert d'ondervinding / dat het langs de Kusten van Sembla, op even de zelve hoogte / deg Zomers veel warmer wezen zal dan aan Spitsbergen, vermits Zembla aan de zeer groote en wpduitſtrekkende Landſchappen van Tartarië en Moskovië paalt / door welkers afſtoovende warmte / dit Geweſt boven zyn eigen natuurlijke warmte zeer grootelpks wozd geholpen / welke hulp Spitsbergen ontbeert / rondom in Zee en Ys beſlooten leggende.

En in de geſteltheit der Geweſten aangetoont.

Dat nu Spitsbergen daar en tegen meer andere bevooꝛdeelingen genkt / die Zembla dieſaangaande ontbeeren moet / blpkt hier uit; want laat eens de Nooꝛde en Nooꝛd Ooſte Winden ſtozmen of ſnel dooꝛ waaijen / zal het Ys / van den Tuid-hoek en de Tuidweſt-Kuſt die tegens de ruime Zee leggen / affcheuren / en in de Zee wegdzpven ; dit ontbeert Zembla, leggende met de Tuidzyde tegen het Land / en met de Nooꝛdzyde tegen 't Ys.

Vergelyking. met het eene Geweſt en 't ander.

Maar wp zullen de Noordhoek van Zembla eenigzins bp de Noordhoek van Spitsbergen vergelpken / deeze leggen beide tegen de Pool / en tegen het daar zynde Ys ; Nu leert ons nevens de hier vooꝛzegeevene reden / mede de jaarlpkſche ondervinding zeer klaar / dat de Tuide en Tuidweſte Winden aan Spitsbergen nooit komen doen / dan wat de Nooꝛdelpke Winden aldaar konnen verooꝛzaaken / nademaal 'er het Ys tegen de Pool gelegen / zoo-gemaklpk niet kan affcheuren en wegdzpven / als tegen de Zee / en insgelijks mede aan Zembla; echter leert de jaarlpkſe bevinding / niet tegenſtaande de Zomer alhier koel en kozt is / dat

dat die niet te min zoo veel te weeg brengt / dat al de ſneeuw van 't land afdoopt / en dooz deszelfs afwatering en landwarmte insgelyks het land allerwegen los doopt / het jaarig Ys van gelyken vol doopgaten wozd / en aldus dooz ſtozm en doop gebzooken / dzistig raakt / waar dooz de Baysen dooz de gemelde landwarmte gezuivert worden / en aldus Spitsbergen byna geheel van 't Ys verloſt / dat met de ſtroom / die in 't Weſtys meeſt om 't Zuidweſten gaat / alzoo wegdzyft / behalven aan de Noozd / en Noozdooſt-zyde of naar de Pool / alwaar het jaarlyks pzig blyft. Onder en om de Pool is zodanig een overvloed van Ys / ſchoon 'er jaarlyks zeer veel van om de Zuid wegdzyft / dat men 'er echter nooit geen lens vind / maar de gemelde Noozdooſt-zyde / lyngt dooz de Zomer en land warmte / zoo veel lugt en ruimte van Ys / dat 'er ook de Schepen niet alleen / tot aan 't Reeveld en Wyde-Baay, maar zelfs tot aan 't Spitsberger Waigat, en 't Noordooſter-land komen koomen; Of nu ſommige jaaren dit den Schepen dooz 't Ys wozd belet / echter is 'er jaarlyks daar omtrent wel zoo veel lucht en opening in 't Ys / ſchoon vooz de Schepen geſloten / dat het nochtans vooz de Viſſchen genoegzaam gebzoken en open is / om by / in en dooz het Spitsberger Waigat te koomen. Insgelyks is 't mede aan Zembla gelegen / ſchoon deszelfs Noordhoek, vermits die tegen de Pool en aldus tegen 't Ys gelegen is / zoo ruim van 't Ys niet kan ontſlagen wozden / als de Spitsberger Zuidhoek, die tegen de ruime Zee legt; echter leert de reden / dat de boozgemelde / meerder landwarmte aan de Noordhoek zal genieten / en ook allenks veel meer ruimte en opening vinden / als 'er aan de Noordhoek van Spitsbergen kan gevonden wozden / vermits deezen hoek die warmte zodanig niet genieten kan.

Hoedanig de geſtelthein der Geweſten 't Ys omzwerven doet;

Derhalven zien we alhier een genoegzaame dooztogt vooz de Tartariſche Walviſſchen / en daar en boven is de lang geſloote natuur alhier dies te ſterker en vol van groep en wasdom / teffens te gelyk op 't land als ook in 't water. Dit veroozzaakt dat de Baysen zoo wel aan Spitsbergen als aldaar / eerlang vol van aas zyn: de Walviſch dooz ondervinding dit genoeg bekent / onthoud zich dan / als gemeld is / op de grenzen / om hun tyd wederom af te wachten; en zal langs de kuſt d'eerſte doop en opening waarneemen / en tegen het Ys in dzingen / zoo dzaa 't immer mogelyk zy / om de gronden en Baysen van Zembla te bereiken / en zich vooz eerſt van 't overblyfzel en vervolgens van den ſterken aangroep te bedienen. Dit indzingen zal de Viſch te meer verhaaſten / om datze / als gemeld is / op zee wat honger heeft geleden / en zal aldus zwemmende en herzwemmende / zich van weerzyde met elkander vereenigen / en dooz de reeds opgevange viſſchen / de Baysen op deeg-zyde Zembla te ruimer en vol van aas vindende / deg te meer naar deeg zyde afzakken / om hun geledene gebzek weer te vervullen / vermits hen dooz 't geſlooten ys den pas was afgeſneeden.

Welke tyd van omzwerving, de Walviſchen weeten waar te neemen, om hun aas telkens op te zoeken;

Dat zy t'zeewaarts ontbeeren moeten.

Deeze overweeging op d'ondervinding gegrond / achten we genoeg te kon-

konnen voldoen/ vermits we genoegzaam getoont hebben/ hoedanig de toevloeijing der visschen van de Tartarische zyde naar het Suidys geschieden kan/ en vervolgens hoe de zelve met het Suidys naar 't Westys komen afzakken; maar om ons noch een weinig over de gemelde bovenmaatige Landkoude en Landwarmte uit te breiden/ en daar tegen de gemaatigdheit der Zee wat verder t'overweegen/ zullen we ons in 't volgende Hoofdstuk wat breeder inlaaten/ om 'er de werkende oorzaak van t'onderzoeken.

TWAALFDE HOOFDTSTUK.

Gedachten over de warmte der Zon, en haare werkzaamheit breedvoerig onderzocht; en hoe de Zee- Land winden een gemaatigdheit, in koude en hitte toebrengen. Natuurs Werkzaamheit by vooringenome verstanden verdeedigt, en hoedanig die door een Godlyk Bestier word gehandhaaft.

Des Schrywers gedachten over de warmte der Zon en der zelver werkzaamheit.

GEnomen de Zon/ 't zy dat ze een brandent lighaam is/ gedurig brandende zonder verteert te worden/ of dat ze een koel lighaam zy/ het brandglas gelyk/ 't welk zyne warmte/ of liever brandende hitte/ van 't elementaale vuur of van elders ontfangt en weder uitgeeft. Wat hier van zy/ zullen we eigentlyk niet onderzoeken/ vermits het voor ons oogmerk en gezegde even veel zal zyn/ of de Zon haare warmte in zich zelve heeft/ dan of ze die van elders ontfangt; maar in een ander geval zullen we de warmte in haar zelf genoegzaam vinden/ wanneer we by gelegentheit der vloeden/ van de kracht der elementen handelen zullen. Immers dit is altoos by ondervinding klaar/ dat ze haare warmte veelvuldig van zich uitlaat/ gelyk Sirach Capt. 43 zegt: De Zonne alleen maakt het heeter op Aarde, dan veel ovens doen. Deeze warmte aangemerkt/ laat ze van zich uit/ by maniere van uitgieting/ en zulks zonder verpoozing/ gelyk een Rivier die altoos stroomt en door nieuw voedzel van regen en sneeuw gedurig stroomende blyft. Wy stellen dan een bergachtig land ten voorbeeld/ als Spanje, Portugaal of elders daar hooge bergen zyn/ en syl opgaande spitsen en rotsen/ van eenige diepe valeijen en vlaktens verzelt. De Zon nu stort gelykzaam haare warmte over deeze Bergen en Dalen uit/ maar van de sylopgaande spitsen en rotsen/ valt de zelve af/ gelyk water/ tot in de diepe valeijen/ alwaar deeze warmte/ zich elders niet konnende uitbreiden/ allenks zodanig word opgehoopt/ dat men ze in de Valeijen/ naa Zonnen opgang/ in weinig tyds/ zelfs noch voor den middag zodanig voelt aangewassen/ dat menschen en vee gelykzaam als in een zee van warmte baaden; daar en tegen men op de toppen der Bergen/ alhoewel in dien opzichte

opzichte nader aan de Son / dooz 't gemelde afrollen / weinig warmte gevoelt: want zelf in warme landen / dipft de ſneeuw ſomtyds den gantſchen Zomer dooz / op de hoogſte toppen der Bergen leggen. Ook geheurt het dikmaals / dat 'er Wolken over deeze Bergen en Dalen dzyvende / die in 't koude Luchtgeweſt uit miſt / nevel / hagel en ſneeuw beſtaan / dat ze ſomtyds op deeze te zamen gevloepde en ſtaande warmte wozden gedzagen / doch echter dikmaals niet boven de hoogſte Bergen; zoo verre nu deeze Bergen dan van de zelven wozden geraakt / wozden ze op deeze ſtaande warmte recht nederwaarts dooz hagel of ſneeuw bekleed en gelykzaam wit geverft / maar deeze warmte ingelyks als waterpas opgeheven / en zoo verre deeze wolken daar van wozden geraakt / zullen de Bergen bzuin blyven / vermits deeze wolk of wolken / dooz de ontmoetende warmte aangedaan / zoo verre 't zy min of meer regen zullen uitgeeven / na dat de zelve licht of zwaar zyn; ten zy de opgetrokke vocht of miſdeeltjes / dooz een ſterke t'zaamenlooping van ſtrydige winden / noch vochtig zynde / ſterker wierden op elkander gepakt / of wel in een gedzongen / als krokſneeuw / hagel enz: en alduz tot zwaare hagel of ysſteenen wierden gemaakt. Deezen hagel ſchoon 't in den Zomer is / of 't zy dat het in een warm geweſt of land mogt wezen / uit een vaſter lighaam beſtaande / en in 't neerdaalen zwaarder en ſnelder als ſneeuw / geen tyd vindende onderwylen te ſmelten / komt aldus tot in de Valeyen neder vallen.

Dit hebben we niet alleen dooz eigen ondervinding / maar ook zelf op Spitsbergen gezien / waar uit dan af te neemen is / dat 'er in dit koude geweſt / en in de Baysen en Valeyen / merkelyk meerder warmte wozd gevoelt / dan op de toppen der Bergen. Dus kan men met wel gegronde redenen / het los dooyen om de Wal en 't opruimen der Baysen genoegzaam afleiden / wanneer men ſlegts dooz opmerking op deeze Philoſophiſche Waarneeming wil acht geeven / en ze dooz eigen ondervinding leeren. Maar nademaal ons voozneemen niet is / over Wysgeerige Stoffe ons uit te laaten / dan alleen over de Groenlandſche Vis-ſcherp / zoo is 't alhier de plaatz niet / om alles te zeggen / wat we diesaangaande noch zoude konnen aanmerken; Dies zullen we dan met dit volgende daar van affcheiden. Men lette / hoe de Son / 't zy datze haare warmte in zich zelven heeft / of van elders anders ontfangt / haare uitgeevende warmte zoo wel over Zee als op het Land uitſtozt / en reeds in zoo veel duizend jaaren deeze warmte over beide gelykzaam heeft uitgegooten / wat zou nu de zelve dooz heet moeten zyn / ten waare zy dooz de koude lucht / van allerwegen omvangen / wederom gemaatigd wierd? Nu was ons oogmerk / om niet deeze algemeene / maar alleen de aangeroerde onmaatige Winter-koude en Zomer-warmte van 't Land / en daar tegen de gemaatigheit der Zee te verſtaan. Men lette dan / dat het Geweſt en dit zaaizoen / daar de Son Zomer maakt / dooz haare uitſtoztende warmte zodanig wozd geſtooft / of liever een aanhechtende of klee-

vende en gelijkzaam aanwassende warmte gevoelt / en te meer in een gelijk zaaizoen / zoo dit geweest nader aan de Middellijn als naar de Pool gelegen is; waar van in 't bezonder de redenen voor te stellen / (dewijl 't buiten ons bestek zy) een te breed en langwijlig verhaal vereisschen zou; doch dit kan eenigzins uit de gemelde Bergen en Dalen afgeleid worden.

De Son dan deeze haare warmte in een Somer-zaaizoen over Zee en land uitstoortende / zal de zelve in 't eene gewest meer dan in 't ander doen gevoelen / en ook aldus / (doch in een ander geval) veel meer op 't land vast hechten als ze wel op de zee kan doen / om redenen dat de Zee beweeglijk en 't Land onbeweeglijk is; want het oppervlak der Zee aldus verwarmt zynde / word telkens door haare beweeging omgekeert / terwijl wederom koelder waterdeelen boven koomen / en deeze koelder vloeibaarheden zich met de warme vereenigen / en alzoo gemaatigd worden; daar en tegen het Land een vast / onbeweegbaar en onvloeibaar Ligchaam zynde / waar op de warmte zodanig vatbaar is / dat ze telkens aanwast / zulks het oppervlak deß Aardrijks allenks warmer wordende / eindelijk zodanig een heete weeromkaatsende warmte van zich geeft / dat het een tweede Son schynt gelijk te worden / geevende dus meerder warmte aan onderen op / als de Son van boven / zulks dat de natuurlijke warmte van de Son / op deeze wyze meer dan natuurlijk verdubbelt word / daar in tegendeel de Zee deeze natuurlijke warmte even gelijkmaatig ontfangende / dezelve door haare gemelde vloeibaarheit / in zich zoo vatbaar niet is / maar weder komt te verliezen; en alzoo in tegendeel komt deß Winters het bevroze oppervlak deß Aardrijks de koude lugt en vorst te hulp / daar tegen wederom de Zee gelijk ze de natuurlijke warmte maatigt / alzoo doet ze mede deß Winters de natuurlijke koude in zich verminderen of verliezen / blijvende als in 't Somer-zaaizoen / insgelijks in den Winter gemaatigt. Hier van een breeder verklaaring te doen / is onnoodig / vermits 'er de voorgemelde Zee en Landwinden genoegzaam de uitwerking van doen blijken; want deß Somers zal den Seeman / onder 't Land zich op Zee bevindende / met de Landwinden / om getoonde reden / een merklijke warmte gewaar worden / en den Landman daar en tegen / zal aan de Oevers met d'opkoomede Seewind een verkoeling gevoelen; en het tegendeel zal wederom deß Winters gebeuren / vermits ons de Seewind alsdan / als gezegt is / niet alleen een verzachting van koude zal toebrengen / maar ook veeltyds den dooy; waar tegen wederom / kan de Landkoude / by een felle vorst / de Suiderzee niet alleen / die allerwegen in 't Land beslooten legt / zodanig aangryppen / dat zyne baaren het zoo genaamde grondys opwerpen / en allenks te samen stremmen / zulks ze t'eenemaal bevriest / maar ze kan ook de Noordzee / zoo verre dezelve van de gemelde Landwind met de Landkoude word aangedaan / doen stremmen en bevriezen / niet tegenstaande deeze Zee alzoo beweeglijk tegens de stranden oprolt / en niet minder als

Zee- en Landwinden konnen in koude en warmte een gemaatigtheit toebrengen.

in

in haar ruimen boezem; echter zal deeze Landwind wat verder op Zee koomende/ allenkſ dooz de gemelde gemaatigtheit der Zee hunne kracht in de zelve verliezen/ en aldus de ruime Zee onbevzoozen blpven.

Dit vermeenen we nu genoeg te zpn/ om hier uit de gemelde bovemaatige Landkoude en hitte/ en daar tegen de gemaatigdheit der Zee te verſtaan; waar uit dan zeer gemaklpk kan afgeleid wozden/ wat Zembla aanbelangt/ hoe dit Geweſt/ van zeer groote uitſtrekkende Landen/ veele Landwarmteng en koude met de Landwinden onderhevig ſ/ zulkſ het dan ook deſ Winters aldaar veel Suidelpker langs de kuſten zal dicht vziezen/ alſ omtrent Spitsbergen, dat deeze Landwinden ontbeert/ en deſ Zomers zal 't in tegendeel dooz deeze Landwinden en d'afſtoovende Landwarmte rpklpk beſtooven wozdende/ eerder aan de Noordhoek van Zembla los doohen/ alſ aan de Noordhoek van Spitsbergen, daar dit behulp zoo veel niet gevonden wozd. Volgens deeze vooz geſtelde redenen dan/ ziet men alhier wederom den duozgang vooz de Tartariſche Walviſſchen open.

Nademaal wp reeds bzeed genoeg van 't Suidpz voozaf gehandelt hebben/ en het nu vereiſchte dat we tot het Weſtpz overgingen/ echter zpn we noch gezint/ over onze ten deelen Philoſophiſche Redeneering eenige bedenkingen te maaken/ niet tegenſtaande dezelve met het oogmerk onzer Viſſcherp niet overeen komt/ doch wp konnen ze bp deeze gelegentheit niet onaangemerkt laaten; naamentlijk: dat we met onze redeneering mogelijk in 't oog van eenigen al wat bzeedſpzaakig zpn geweeſt/ met de natuur zoo veele krachten toe te ſchzpven/ in 't maaken of voozbzengen van regen en wind/ hagel en ſneeuw/ hitte en koude/ 't groeijen en den wasdom te geeven aan 't aas enz.; deeze ſtellingen dat de natuur zoo groot van vermogen zoude zpn/ zullen veel licht eenige kleinhartigen of liever kleingeloovigen eenigzins tegen den bozſt ſtooten/ en gedachten geeven dat we hier mede de natuur tot een Godt maaken.

Gedachten van den Schryver over de Natuurs werkzaamheit, door hem by vooringe-noomene verſtanden verdeedigt.

Maar wp achten/ dat wel het meerendeel deezer kleingeloovigen of anders achteloozen/ hier weinig opmerkking in gevonden hebben/ derhalven kan zulkſ aan hen weinig baaten of ſchaaden; want indien we het geloove aanmerken/ gelijk het ons beſchzeeven wozd/ beſtaande in een vaſte grondſtelling der dingen die men hoopt/ zoo zien we dan wel veele helpders/ maar zeer weinig recht geloovigen. 't Helpden en geloven ſ tweederlp; 't meerendeel der menſchen helpden wel dat 'er een Godt ſ/ maar wat aangaat de gemelde vaſte grond van hun geloof/ wozd dooz hunne van Godt-afwpkende werken/ of wederſpzooken/ of ten minſten d'onvaſtigheit van hunnen grond daar uit klaar genoeg gekent; 't ſ echter waar/ dat 'er veele menſchen zpn/ die zich uit achteloosheit beter op den bzeeden weg van pdele eere/ rpkdom en welluſt durven vertrouwen/ dan dat ze met opmerking de wonderen der natuur zouden onderzoeken/ en 't ſchpnt/ alſ of eenigen zodanig een Wpsgeerte ſchzoomen/ uit bzeeze van hun klein geloof/ (indien 't geloove mag

heeten) in de beſpiegeling van de zelve te verliezen; Doch onzenthalven / ſchroomen we ter eene zyde / den gemelden breeden weg te verkiezen / vermits ze ons dwerſch van Godt afleid / en aan d'andere zyde / ſchaamen we ons / nademaal dit groot Boezemboek der Natuur / zoo wel booz ons / als booz alle menſchen open legt / dat we booz onze traagheit en achteloosheit noch zoo weinig / ten aanzien van veele anderen / daar in ervaaren zyn; echter booz deeze weinige opmerking zoo veel ons zien gevozdert / dat we de zeer kunſtryke en wyze ſchikking en regeering van den Schepper zoo verre hebben konnen inzien / dat 'er ons zwak geloove booz verſterkt is / ziende ons zelver zoo gelukkig als een der Hoofdſchepſelen en 't edelſte van de gantſche Natuur / zulks ook de Natuur aan ons als knechtelyk / zeer veele dienſtbaare goede gaven voortbzengt. Dit doet ons met dankbaarheit de Godlyke goedertierentheit onswaarts erkennen / en tot hooger zaaken opleiden / ziende d'ongrondelyke diepte der natuur-wonderen; Dit doet ons met een zeer needrig ontzag / de Godlyke almagt erkennen en vreezen; dit alles en meer dergelyke / zal zich in de Wysgeerte veel levendiger openbaaren / dan de Godlykheit der Natuur daar in te zoeken zy / maar in tegendeel / zal de blindheit en knechtelykheit der natuur / daar in zeer levendig openbaar worden; want / indien we de natuur eens naar eenige dingen vraagen wilden / als naar de geſtalte en 't gewigte der aarde / de kracht waar door die gedraagen word / d'oordentlyke omloop en beweeging der zelve / als mede die van de Maan haare gezellige omloopſter en meer andere Planeeten; of liever naar iets dat geringer is: als naar het mengſel waar uit ze zodanige levendige verwen voortbzengt / en naar de ſtoffe en kunſt / waar uit en waar door ze zoo veelerly lieflykheit van reuk en ſmaak aan bloemen / kruiden en vruchten weet te geeven; Doch het aller verwonderlykſte is 't / dat ze dit alles doet / niet om zich zelven of iemand anders / dan alleen om ons / die wel verre boven haar ſtaan / en echter haar nooit eenig bevel / door ons vermogen / daar toe hebben gegeeven of konnen geeven: dit nu of meer diergelyke uitwerkſelen haar afvraagende / waar door ze die wzocht / wat zal ze antwoorden? immers zal ze moeten zeggen: ik weet het niet; want wy zelf als de edelſte van de gantſche Natuur / en als aangeſtelde Heeren en Meeſters over dezelve / aan wien de Natuur knechtelyk onderwoorpen is / en die ook van veele deezer en meer diergelyke dingen meerder kenniſſe hebben dan de Natuur zelf heeft / wy zeggen we / zullen moeten belyden van alle deeze uitwerkzelen t'eenemaal onkundig te zyn / en gevraagt wordende / antwoorden; wy weeten 't niet: wat zal dan deeze onzen dienſtknecht zeggen / dien we alreede aangemerkt hebben / in een blinde dienſtbaarheit te ſtaan? Laat nu de Meeſter zelf iets blindelings willen verrichten / wat zal 'er uit voorthomen? niets dan dat onordentlyk en onvolmaakt kan zyn; derhalven is 'er een ander / niet alleen boven de Natuur / maar ook boven ons / die van alle zyne doeningen volmaaktelyk kundig is / want

anders

anders zouden alle deeze uitwerkzelen zoo oozdentlijk en volmaakt niet aan den dag komen.

Om alhier dan deeze genome afwyking te ſluiten / merken we de Natuur in de hand Godts aan / gelykerwys het penſeel in de hand des Schilders; het blinde penſeel als de natuur / die wel de trekken maakt / om 'er een beeld uit voozt te bzengen / maar dooz de hand des Schilders beſtierd wozd / zodanig als hy 't begeert. Hoedanig echter deeze werkzaamheit der Natuur door een Godlyk beſtier gehandhaaft word.

Nademaal ons oogmerk / waar toe deeze onze verhandeling dient / niet toelaat bzeeder in 't bygebzagte uit te wyden / vermits we anders luſt hadden / en ook in 't vertrouwen waren / aan alle zoo genaamde klein geloovigen zoo veel reden te geeven / dat ze vooz de kenniſſe der natuur niet ſchzoomachtig behoozden te zyn / maar veel eer ſchzoomen zouden / zodanig een blinde Godheit als de natuur is / niet t'erkennen; doch / vermits in onze verdere verhandeling over de Weſtys Viſſcherp / wanneer wy de vetheit der natuur aldaar en 't daaz uitterende vette aas / waar aan we de Eilandſche Viſch reeds verbonden hebben / en noch verder verbinden zullen / overweegen / en de meergemelde Zuidweſt Stroom in 't Weſtys / en meer andere koerſen van ſtroomen / aldaar tot geruſtheit of ongeruſtheit in de Viſſcherp dienende / en 'er de woztel en oozzaak van zullen onderzoeken / zoo zullen 'er mogelyk eenige Philoſophiſche zaaken voozkomen / die wat meer van gewigt zyn / waar in de wezendheit / wysheit / goedertierenheit en almagt van Godt onzen Schepper / wat klaarder zal konnen bekent wozden / en derhalven vooz alle kleingeloovigen / mede vooz ſteeviger grondſteenen zullen konnen verſtrekken / om hun zwakgeloof daar mede op te bouwen of te verſterken. Wy zullen 't derhalven dan hier by beruſten laaten / om onze aangevange redeneering over de viſſcherp weder op te vatten / van daar wy die gelaaten hebben.

DARTIENDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig de Zuidys-Viſch naar gewoonte koers neemt. Zuidys- van de Weſtys-Viſch hoe onderſcheiden. Zwaartviſch een vyand van de Walviſch, beſchreeven. Onbedreevenheit der Zuidysviſch; Hoedanig deeze Viſch vluchtig word. Voordachtelyke vluchtkoers dier Viſſchen. Zwarigheden voor den onbedreevenen in 't Weſtys onderzocht. Noodige achtgeeving in 't Ys gekomen; Hoe zich den Schryver hier in gedroeg. Naader overdenking over den koers der Zuid- en Weſtys-Viſſchen, en naaukeurig onderzocht. De Zuidys Viſſchery eertyds zeer voordeelig geweeſt; onnoozele ſtaat deezer Viſſchen, nu in loosheit verandert; en hoe ſchroomachtig zy voor d'open Zee geworden zyn.

OM tot deeze Weſtys-Viſſcherp te komen / dunkt het ons niet ongeraaden / de zelve met een Zuidys-jaar te beginnen / mogelyk zullen 'er ons eenige overgeſlage Zuidys-gevallen voorkomen; om deezen t'overweegen / zal 't veel beter op een Zuidys-jaar paſſen / dan op een gemeen jaar / wanneer we wat verder van 't Zuidys zullen geweeken zyn. Ook zullen we aantoonen / waar aan d'afkomende Viſch met het Zuidys tot aan 't Weſtys te kennen is / en waarom de zelve mede niet gelyk uit het Zuidys / voor de gemelde voyſt uit het Weſtys gedreeven worde.

De Zuidys Viſch hoedanig die gemeenlyk komt opſchieren, aangemerkt, en hoe de Zuidys Viſch van de Weſtys Viſch t'onderſcheiden,

In verſcheide opzichten zal dit genoegzaam voor een naaukeurig en oplettend Teeman zeer klaar voorkomen; voor eerſt vind men de quantiteit veel meer te wezen / dan op een gemeen jaar / dat de gemelde ſpeekwys / veel Zuidys veel Viſch, genoeg te kennen geeft / want hier uit word beſloten / dat 'er naar het algemeen gevoelen / met het Zuidys gemeenlyk Viſch opkomt ſchieten / en zulks is mede met opmerking uit de Viſch zelf te kennen / vermits de Zuidys-Viſch in verſcheide opzichten / uit de Weſtys-Viſch wel t'onderſcheiden is;

Want eerſtelyk is de Zuidys-Viſch een weinig platter van rug dan de Weſtys-Viſch / gelyk ook daar aan de Weſtys-Viſch van de Hoorkaper / en de Hoorkaper van de Vinviſch is t'onderſcheiden.

Ten tweeden / zoo is dezelve ook veel dunder van ſpek als de Weſtys-Viſch / derhalven ook zoo groot niet in der daad / als naar 't oog.

Ten derden / is ze mede veel geelder / ook zachter / maiſer en vetter van ſpek / om welke reden de Harpoen zoo wel ook niet houden wil / als in de Weſtys-Viſch; gelyk in deeze drie byzondere opzichten / te weeten: het houden van den Harpoen / de geelte en vettigheit van ſpek / de Weſtys

pys-Viſch wederom van de Nooztkaper en de Nooztkaper van de Vinviſch t'onderſcheiden is / wozdende hier dooz de reeds hier voozgegeevene reden wegens hun verſcheide voedſel / dooz dit verſchil in 't Spek bevestigt.

Ten vierden / zoo is de Tuidpys-Viſch uit de Weſtpys-Viſch noch aller klaarſt t'onderſcheiden aan zyne onnozelheit of tamheit; en ongewyffelt zal hy de Swaartviſch als zynen vpand mede wel kennen. Zwaartviſch en haare vyandſchap met de Walviſch beſchreven.

Deeze Swaart-of Saagviſch / dus genoemt / wegens een lang en breed been / dat hem de neus uitſteekt / welker aan weerzyde / uitſteekende tanden / naar een zaag of ham gelyken. Op den rug heeft deeze Viſch twee vinnen / waar van de voozſte met die van de Butskop of Potviſch overeen komt; onder aan den buik ziet men 'er noch vier / aan weerzyde twee / welker bovenſte naar 't hoofdt toe / de breedſte en langſte zyn / maar d'onderſte kozter en ſmalder / ſtaan recht onder de voozſte vin van den rug. De Staart is onder breed en achter ſpits / doch ongekloofd. Naar d'onderſte rugvin loopt ze dunder toe. De Neusgaten zyn langwerpig / en van onder tot boven doozgaande. De Oogen verheven in 't Hoofd / ſtaan recht boven den Muil; de groote deezer Viſſchen is gantſch ongelyk / want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De grootſte vpand der Walviſſchen is deeze Swaardviſch / met wien ze een fel kampgevecht houd / en overwonnen hebbende en gedood / geniet ze niets vooz haar aas / dan alleen de tong / 't overige wozd dooz de Vogen / Walruſſen en Roofvogels verſlonden. Wanneer men zodanig een kampgevecht tuſſchen een Swaard-en Walviſch beſpeurt / houd men zich in de Sloepen ſtil / tot zoo lange / de Walviſch afgemat zynde / het opgeeft / en vervolgens gedood wozd; als dan roeit men 'er op aan / en maakt dus buit. Doch deeze manier van vpantſchap (namentlyk onze Viſſcherp /) dien hy alhier in 't Weſtpys op eene hem onbekende wyze ondervind / ſchynt hem t'eenemaal ongewoon te wezen / derhalven is deeze Viſch vooz Schepen / Menſchen en Sloepen gantſch niet ſchuuw / maar zwemt in zyne onnozelheit even eens om de Schepen en Sloepen als om 't Ys / zonder de zelve als Vpand te kennen; 't geroep der Menſchen: Haal uit! Roey aan! enz: 't Geluit en gekletz der riemen / in 't roepen tegens de dollen en in 't water ſlaande / ſchynt hem zodanig niet als de Weſtpys Viſch te hinderen / zulks dat men naar zyn believen niet alleen by de zelven kan aan roepen / maar geſchooten zynde / moet men dikmaals de loſſe Viſſchen ſchuuwen / of niet de riemen op 't lyf ſlaande uit den weg jaagen / om by de vaſte Viſch te komen: Niet vreemd is 't dan / dat 'er veel Viſch / vermits ze onnoozel is / gevangen wozd. Dat dit zoo is / geeven de ryke Tuidpys Vlooten genoeg te kennen. Onbedreevenheit der Tuidys-Viſchen in 't Weſtys.

In deeze Viſchkrpg is de Weſtpys-Viſch veel meer geoeffent / en dieshalven aan zyne looze en voſſe treeken zeer kennelyk / gelyk we op een gemeene jaar vangſt van de zelven / en ook van de beeſtelp aangewende liſten om hem te betrappen / ſpreeken zullen; derhalven al was de meenig- Daar tegendeel de Weſtys Viſch zeer loos is.

meenigte deezer Viſſchen even groot / zoo zou echter hunne ervaarentheit in den Viſch-kryg / de Vloot merkelyk ſchraalder doen t' huis komen.

Ten Vyfden en ten laatſten / zoo is de Suidys-Viſch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden / dan de Weſtys-Viſch / want zoo dzaa het Ys op een gemeen Jaar / zich maar eenigzins begint te ontſluiten en te openen / weet de Weſtys-Viſch / in 't Weſtys wel ervaaren zynde / dooz zyne bekende wegen / zyner Vyand zoo t' ontwyken / dat men dikmaals van veld tot veld zeilende / geen Viſch meer vernemen kan ; daar en tegen ſchynt de Suidys-Viſch behalven zyne onmoozelheit / in 't Weſtys eenigzins verdwaalt / en derhalven zyne te rug denzing mede niet kundig / maar ze wozd echter dooz 't menigvuldig jaagen en vangen ten laatſten mede ſchuuw en vluchtend gemaakt ; dat niet vzeemd is / vermits 'er ſomtyds op de gewoone neering / een kleine plaatz zynde / van omtrent twee Graden / te weeten : tuſſchen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen getelt wozden / uit Hollanders / Franſen / Biskapers / Vzeemers / Hamburgers enz. beſtaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7 ſloepen. Deeze al te zamen in d' eerſte dzokte van de Viſſcherp te water gebzagt / zoo kan daar uit / als in een inbeeldelyke Schilderp genoegzaam verbeeld wozden / welk een groote vpandlyke vloot dit uitmaaken moet / en 't zal als dan niet vzeemd ſchynen / dat d' onmoozelen hier dooz de wyk neemen / en naar het ontvluchten beginnen om te zien. Eindelyk dus vlugtende / zoo verſcheelt dit noch merkelyk / behalven hunne traagheid en zwaarte / in 't ſtellen en neemen van hunne koerz ; want gelyk de Kraanen / Dwaluwen / Ojevaars en meer andere Vogelen / in 't Zomer-zaatzoen niet alleen hunne Landſtreek van waar zy vertrokken zyn / maar ook hunne Weiden / Stad / Dozp / Huis / ja hun eigen Neſten weer weeten te vinden / zoo weeten ook deeze Viſſchen dat ze uit het Ooſten zyn gekomen / derhalven ſtellen ze / alhoewel anders noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koerz mede Oost aan ; daar en tegen de Weſtys-Viſch / zyne algemeene koerz / uit den Suide komende / Noozt-Oost neemt / om Spitsbergen te bereiken ; en om wellier reden / zal ter zyner plaatz volgen ; dus ſtellen ze dan hunne vluchtende koerz Noozd en Noozdweſt aan / gelyk we over zyne Viſſcherp gedenken zullen / en de reden waarom onderzoeken.

De Zuidys Viſch vervolgens mede ſchuuw geworden,

En waar door,

Hoedanig deeze Viſch de vlucht neemt,

Uit deeze redeneering is dan genoegzaam te merken / dat men in de Viſſcherp / een gantſch andere koerz moet neemen / om in een Suidys-Jaar de vluchtende Viſch t' achtervolgen / dan in een Weſtys-Jaar / waar op te letten ſtaat.

Voorbeelden bygebragt.

Dit koerz neemen / kan men ingelyks in de Vogelen en andere Dieren naſpeuren : want de Kraanen en Ojevaars / ons Land bezoeken of van daar vertrekken willende / neemen niet alleen een byzondere koerz / maar ieder ook een byzonder Zaatzoen waar / en d' ozdentlyke waar-

waarneeming hier van geeft te kennen / dat ze dit niet gevalligerwyze / maar verſtandig weeten te doen ; doch deeze hunne kennis alhier dooz redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen / Viſſchen en Dieren by te bzengen / die dit gedzag mede eigen zyn / en om deeze of meer andere voozkomende gevallen in 't bzeede daar mede te willen verklaaren en bevestigen / laat de beknoptheit van ons vertoog niet toe: dieshalven wy by d' opmerking van de Zuidys-Viſch blyven zullen / uit welkers bevinding genoeg blyken zal / dat ze deeze gemelde vluchtende koers / niet gevalligerwyze maar voozdachtelyk neemt. Dat deeze Viſch zyne koers aldus neemt / hebben we zelf / met zeer naaukeurige opmerkingen / verſcheidemaal bevonden ; want gelyk 'er met zwaare Zuidys-Jaaren / niet alleen veel Viſch / maar ook veel Ys is / zyn we op gemelde Jaaren / niet verre van Land / in 't Ys by vy veel Viſch geweest / en wy hebben dooz onderzaaging / uit anderen meermaals verſtaan / dat de voornaamſte Viſſcherp naar landwaarts en beoosten ons was geweest ; indien dan het Ys op zodanige Jaaren geheel tot dooz de Wal dzyft / gelyk ſomtyds gebeurt / zoo loopt de Viſch mede naar de Wal / en verder langs de Wal Noozdwaarts en om de Oost naar 't Waygat, dooz het zelve / en verders dooz een gedeelte in 't Zuid-Ys / en dooz een ander gedeelte naar Zembla op hunne gewoone verzaamelplaats.

Dat de Zuidys-Viſch zyne koers dusdanig neemt / is by ons en veele anderen / met naaukeurige oplettendheit / op de gemelde en meer andere voozvallen / klaar genoeg gebleeken ; dat ze nu deeze koers voozdachtelyk neemt / blykt genoegzaam aan den yver / die zy met het ſterk doozdringen / Oostwaarts tegens hunnen Vpand aan / betoont. Daar en tegen vlucht de Weſtys-Viſch op een gemeen Jaar Noozd-West aan dooz zynen Vpand ; en gelyk de eerſte / kennis van de Zuidys-Gronden / als mede aan de Zembla-Gronden en Vapen heeft / zoo heeft deeze laatſte wederom kennis aan Oud-Groenland en van des zelfs Vapen / Gronden en Aas / als op een gemeen Jaar bzeeder blyken zal: uit welker verſcheide kenniſſe de onderſcheide koerſſen in 't vluchten ontſtaan. Deeze Zuidys-Viſch om de Oost wel ervaaren / maar om de West onbedzeeven zynde / vlucht derhalven dooz zynen Vpand meer / en 't is ook niet vzeemd / en uit deeze voozgemelde redeneering wel te begryppen / want vermits ze geen kennis van Oud-Groenlands Aas / des zelfs Gronden en Vapen heeft / derhalven moet ze ook onkundig in de Weſtys-Vlucht wezen / en zeer weinig kennis van onze Schepen / als mede noch minder van hunne bekende leg-plaatſen hebben / en alleen maar haar eige gewoone verzaamel plaats kundig zyn / die zy niet bereiken kan / of moet dwerſch dooz de gemelde Vpandlyke legplaats doozdringen ; derhalven is 't niet vzeemd / dat ze dus hunnen Vpand ziende / hen gelyk als in den arm vlucht / waar in zy dan mede dooz opmerkende Teelieden / van de Weſtys-Viſch t'onderſcheiden zyn ; dieshalven het ook niet vzeemt is /

Voordachtelyke vluchtekoers van de Zuidys Viſch aangeweezen.

Die onkundig in't West-Ys is.

dat ze wat langer onder de Schepen / als de Westps-Visch wozd gezien : welke laatste / hun gewoone wpk neemende / vooz de Schepen vlucht en deeze groote Vpandipke Vloot niet noodig heeft te passeeren / om hunne gewoone Aasplaatsen te bereiken.

Zwaarigheden der onbedreevenen in 't Westys ontmoet, onderzocht.

Doch hier doet zich / zoo 't schynt / een merkipke zwaarigheit vooz den onbedreevenen op : genomen dat we eerst in Groenland gekomen / en aan 't Ys / juist op eene plaats ter behoozlipke hoogte gevozdert zynde / alwaar 't zich vzp wel laat aanzien / om 'er in te geraaken / en anderen ons voozgaande / gezaamentlipk dus ten eersten / zonder kennis van 't Land te hebben / in 't Ys zeilen ; en heen en weer zeilende / bevinden / dat de Visch reeds vooz onze komst aan 't vluchten is / of dat we een ongelukkige plaats aantreffen / waar geen of weinig Visch te vinden zp ; verneemende verders aan de gestalte van 't Ys / dat we in 't Westps zyn ; en geen Suidps vernomen hebbende / dat 'er derhalven geen of weinig Suidps is / en alzoo een gemeen Jaar te verwachten hebben ; dies stellen we als dan zoo veel moogelpk is / onzen koers West aan / om alzoo volgens deeze gedachten de Westps-Visch t' achtervolgen. Of in tegendeel / wp verbeelden ons / dat het vooz een gedeelte Suidps is / met het Westps vermengt / dat zich mogelpk wel Oostwaarts / en vzeed genoeg vp naa tot aan 't Land zal uitstrekken / zoo stellen we derhalven onze koers om d' Oost en Noozdoost / om alzoo volgens deeze gedachten de Suidps-Visch naa te speuren of in hun vlucht t' achtervolgen. Indien wp ons dan in zodanig een onzeekerheit vinden / zoo zou men konnen vzaagen : of men in dus een eenvoudige Vigscherp niet wel zou konnen misleid wozden ? Doch dit zou on niet lief zyn / derhalven hebben we deeze onze langduurige ervaarentheid in de Visscherp / alleen met dit oogmerk in geschzift gestelt / om het den ervaarnen tot onderwps te dienen / en wp vertrouwen dat onze bevatting daar van meegedeelt / 't zp in 't geheel of ten minsten in sommige deelen / hen zal konnen voldoen ; immerg wp twppfelen niet / indien deeze onze verhandeling ten dien opzichte / in hande van eenige opmerkende gebzuikerg mogt vallen / en alsdan met opmerking van den inhoud een bequaam gebzuik maakten / of zp zullen die ten minsten zoo waardig achten / om 'er zich somtpds van te bedienen.

Ongelegentheden den Schryver somtyds overgekomen,

Het opstellen van deeze onze bevatting / heeft allenkg mede verscheide tegenspoeden onderheevig geweest / eensdeels dooz ziekte en krankheit / langduurige bezetting in 't Ys en andere tampspoeden / anderdeels dooz de Fransen genomen en opgebzagt zynde / ook dooz 't verliezen van 't Schip in 't Ys en wat dies meer is ; eindelpk gelpk gezegt zp / krank gewozden zynde / namen we deeze opgestelde bevatting / die wp met ons voerden en jaarlpks met aanteekening verbeeterden / scheurden die weder aan stukken / en wierpen ze over boozd. Doch gezond gewozden / en daar naa weder een Schip gekreegen hebbende / bleeven ons de gedachten bp / dat we nooit dooz deeze onze bevatting misleid

leid waren: derhalven hebben we alles uit ons geheugen weder opgezocht/ en aangeteekent/ midlerwyl wy noch somtyds verscheide weder-waardigheden verduuren moesten/ bestaande in tegenspoed in 't Visschen/ 't bezetten van 't Ys/ 't slippen en breeken van Lynen en Harpoenen/ wordende dit echter somtyds weder met een gelukkige vangst vergoed/ niet tegenstaande de naspeuring der Visschen ons gemeenlyk wel slaagden; welk geluk wy de opvolgers van deeze onze opgestelde bevatting wenschen ingelyks deelachtig te worden.

Om op de gemelde en voorgestelde misleiding noch wat klaarder te antwoorden; zoo dient gelet te worden: wanneer men/ in 't Ys gekomen zynde geen Visch verneemt/ en reeds twyffelachtig word/ of 'er de plaats wel toe gelegen is/ om de Visch alhier af te wachten/ dan of men zich naar elders wenden wil; indien men 't dan naar elders gezint is te wenden: is 't dan niet beter dat men als in 't beschouwen van een schildery/ zyne gedachten op volgt/ waar naa men met wyp overleg zyne zaaken schikt? dan dat men gevalligerwyze wendende en keerende omzwerft/ zonder te weeten wat men doet. In dit geval hebben we verscheidemaalen ons volk aangemoedigt/ met te zeggen: Godt geeve/ dat we by de Visch komende gelukkig mogen wezen/ want onder Godts hulpe was veeltyds onze hoope krachtig genoeg om eerder of laater by de Visch te zullen komen; ook wierden we door de bevinding/ naar onze bevatting jaarlyks in onze hoope versterkt. Nodige achtgeevingen, wanneer men in 't Ys gekomen is.

Om dan alduss/ als voorgemeld is/ aan 't Ys gekomen zynde/ in onze gedachten niet misleid te worden/ of het Suidys of Westys wezen mogt/ maakten we jaarlyks in onze kaarten door stipjes aanteekening/ op wat lengte en breete wy ons telkens bevonden/ en in welk Jaar daar nevens uitgedzukt. Dus hebben we dikmaals langs het zelve gezeilt/ de strekking der zelver bogten/ met stipjes ingelyks in de zelve kaart afgeteekent; dies konden wy met een naarstige opmerking en goede gissing/ aldaar komende/ door deeze afteekening jaarlyks gewaar worden/ of wy 't breed of schraal vinden zouden/ dat ons in onze bevatting merklyk licht gaf/ en indien ons het Ys niet hinderde/ en weer en wind dienen wilde om te gemaklyker 't Land kundig te worden/ zeilden we te liever met kennisse van 't Land te hebben/ in 't Ys; om wat reden/ zal mogelyk in 't gevolg beter in onze verhandeling te pas komen; dies willen we deeze kennis van 't Ys en Land/ voor een ieder alhier onbepaalt laaten/ tot wy vervolgens over de Westys-Visscherp/ de gesteltheit der plaatsen/ de koers/ tyd en meer andere wyze van doeningen/ omtrent de Westys-Visch wat nader zullen trachten te beschouwen/ en dan voor een ieder vry laaten/ dit alles of ten deelen goed te keuren of t' eenemaal te verwerpen/ en door welker wegen en middelen men zal goedvinden om ze in acht te neemen. 't Zal ons genoeg zyn/ onze en anderen hunne ondervindingen met waarschynlyke redenen bevestigt te zien. Hoe zich den Schryver in deeze zyne achtgeevingen gedroeg;

En aanteekening daar van gehouden.

Wy vertrouwen dan / dat niemand deeze onze gedachten tot misleiding zullen dienen / maar veelen tot een goed onderwys strekken. Doch die geenen / die door eigen ervaarentheit een goede bevatting van hun doen bekomen hebben / konnen dit / buiten dit ons onderwys / echter voor zich behouden; wederom andere ongelukkige en twyffelachtige zoekers / zal 't mogelyk in hunne beroerde en verwarde gedachten eenig licht konnen geeven / en onder den zegen des allerhoogsten een goede en gelukkige koers doen houden.

Nader overdenking over de Zuid- en Westys-Visch en 't houden van hunne onderscheide koersen;

Wy achten / dat we uit de voorgemelde aanmerkingen / den Betrachter deezes redelykerwyze hebben voldaan / zulks hy in staat zy / de Zuidys-Visch van de Westys-Visch te konnen onderscheiden / als mede in 't byzonder aan zyn vluchtende koers; maar nademaal deeze zeer verschillende koersen / van een groote aangelegentheit in de Visscherp zyn / zoo zullen we alhier eenige bedenkingen diesaangaande voor stellen / door welkers onderzoek zich noch wel iets naders opdoen zal: laatende middelerwyl de Westys-Visch tot op een Westys-of gemeen-jaar berusten / naspeurende ondertusschen de Zuidys-Visch in zyne vluchtende koers / Oostwaarts genomen / vermits wy vernomen hebben / dat zich het Zuidys t' eenemaal tot aan de Wal uitstrekt / gelyk somtyds in 't Voorjaar gebeurt; dus loopt hy dan mede aan de Wal en voorts langs de zelve om de Noord en om de Oost naar 't Waigat, verder door 't zelve in 't Zuid-of Oostys en naar Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats. Nu mogt iemand vraagen; eerstelyk / indien men dit zoo genaamde Zuidys en Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats komt aan te merken / zoo volgt dan dat gemelde verzaamelplaats / mede zeer Visschryk en by gevolge een goede Vischplaats zoude zyn / dieshalven verstrekt deeze eerste vraag / om 'er een verdere oplossing en verzeekering van te mogen genieten. Ten tweeden / waarom deeze vluchtende Visch / begeerig zyne verzaamelplaats weder op te zoeken / in zyne Oostelyke koers / tegen 't land aan loopende / de zelve alsdan om de Noord en niet om de Zuid neemt / om aldus om de Zuidkaap, of bezuiden Spitsbergen om / in 't Zuidys te komen / als / volgens voorgemelde redeneering / dit zyn eigentlyke weg zynde / langs welke zy met dit Zuidys tot aan 't Westys is afgedreeven.

En tweeledig onderzocht,

Op 't eerste hebben we reeds met zeer waarschynlyke redenen hier voor bericht gegeeven / wanneer wy met het Zuidys tot het Westys veel Visch zien overkomen / en zodanig overkomen / met de tyke Zuidys Vlooten / en de gemeene Groenlandsche Spreekwyze / veel Zuidys veel Visch, aldaar bevestigt; Nu is 't zeeker / indien 'er van daar veel Visch overkomt / dat 'er zich dan ook veel Visch onthouden moet. Doch tot meerder voldoening konnen we dit hier noch byvoegen / dat 'er ten tyde van de Groenlandsche Maatschappy / een merklyke Visscherp onder dit Zuidys beoosten Spitsbergen en in Disco is geweest / en 't is ook eenige maalen ten dien tyde met redelyk goet gevolg aan Zembla bezocht / maar

Eertyds een voordeelige Visschery in 't Zuidys geweest.

maar in dien tyd was de Viſch aan Spitsbergen overvloediger dan aan Zembla, gelyk verder in de Weſtys-Viſſcherp blyken zal. Dit hebben we niet alleen van verſcheide oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / maar ook van ons eigen Stuurman / de voorgemelde Teunis Baltiſz, die in den Jaare 1693. onze Stuurman was / toen een Oud Man / wiens Vader Willem Ys de Compagnie / als gezegt is / voor Commandeur had gedient; deeze Man heeft ons toen met zeer omſtandige redenen verhaalt: hoe dat onder 't beſtier van de Compagnie / een weinig voor zynen tyd / en ook noch in zynen tyd / de Schepen in Diſco en onder 't Halvemaans-Eiland ter reede liepen / en met de Sloepen voor eenige dagen van alle behoeftens verzien / beooſten Spitsbergen neevens een groote Ysberg en onder 't Suidys gingen Viſſchen / en aldus / hoewel met groote moeiten / echter gelukkig met zeilen en boegſeeren / veele Viſſchen by de Schepen / in de Baayen leggende / bzagten / want met de Schepen ſchzoomde men toen by 't Ys te komen / zulks d' Ysviſſcherp op dien tyd noch t' eenemaal onbekent was; en als het Ys aldaar met een Noordooſte Wind quam afdzyven / lichte men van de Schepen d' Ankers / en vluchte voor 't zelve Seewaarts in. Als nu eenigen van de ſtoutmoedigſten / zich daar wat langer naar gewoonte onthielden / en eenig los Ys voorby lieten dzyven / quam de Viſch met dit Ys by hen in de Baayen / en wierden 'er toen veele in de zelve by en omtrent de Schepen gevangen; dat nu in dit geval opmerkelyk / en teffens op deeze vzaag ook zeer bewyſſyk is / namentlyk: dat 'er in 't Suidys veel Viſch moet wezen / en ook waarſchynlyk zich onthoud: want dit Suid- of liever Ooſtys hebben we reeds uitgebzeid / niet alleen tot aan Zembla, maar ook voor 't Noorden tot in de Tartariſche Zee / en verders om de Pool / zoo verre die bewatert word. Dit begrypt alsdan een groote en wyde uitgeſtrektheit / en is het Noorder Aas / volgens reden / alhier mede niet minder als in 't Weſtys / en de gemelde Yzandſyke Vloot voor hen niet woedende / waar door niet alleen veelen worden gevangen / maar ook met Lenſſen en Harpoenen eenigen gequeſt / die het ontkomende aldaar ſterven en vergaan. Dus zal 'er dan mede in deeze groote ruimte / gevolglyk een zeer groote voortteeling en aanwas zyn; geen wonder dan / dat zoo een bzeed / en ruim queekveld / aan onze gewoone legplaatſen / in gemelde Suidys-Jaaren / tot vergoeding van ons verlooren deel / wederom iets aflevert; insgelyks is 't dan ook niet te verwonderen / dat de Viſch van daar gekomen / een geheugen hebbende van dit hen zoo vzeedzaame / ruime en aasryke oozt / de gemelde Yzandſyke Vloot zoekt t' ontwyken / en deeze plaats / zoo dzaa het Taaizoen aldaar eenige lucht en opening maakt / weder tracht te bereiken.

Wyde uitgeſtrektheit van 't Suidys aangeweezen.

't Staat ons nu met weinig woorden alhier te melden / wat wy op een gemeen Jaar omſtandiger zullen afhandelen / te weeten: indien iemand door ramp en tegenſpoed in 't Ys / om de Oost willende / be-

Hoedanig, aldaar tydig gekomen, een goede vangst aan te treffen is.

ducht voor een vruchteloose reis is / zoo han men hier uit leeren / dat men zoo 't mogelyk is / met een Suidys-Jaar aldaar en in 't Waigat wat vroeger moet wezen / als op een gemeen Jaar / om deeze vluchtende Visch den pas aldaar noch tydig te kommen afsnyden / eer ze buiten 't Noordooster-Land of door het Waigat, naar het Suid of Ostys is gepasseert.

Nu zullen we d' eerste vraag besluiten / met het geene gemelde Tennis Baltisz. ons verder heeft verhaalt: Hy lang voor mynen tyd Commandeur op een Buis zynde / wilde met de zelve naar Zembla vaaren om te Visschen / ontmoete op de Gronden van 't Colgojen-Eiland een grooten t' zaamenloop van Walvisschen / waar van hy 'er vyf ving / en dus een laading voor zyn Scheepje kreeg / komende alzoo gelukkig weder in 't Vaderland / zonder aan Zembla te hebben aangeweest; hy gaf mede een goed bericht van Zembla, alwaar hy weleer geweest was / en niet alleen van dit Gewest / maar ook van Disco, en van dit Suid of Ostys / waar langs hy op zyne uitreis eenige meilen gezeilt had / en het tot de Visscherp zeer wel gelegen vond; doch veel mistachtig weer hebbende / en zich alleen bevindende / schroomde hy 't / by 't Ys te houden / anders had hy wel gehoopt in d' een of andere bogt / buiten 't Ys Visch aan te treffen / gelyk hy ook de gemelde loop van Visschen buiten het Ys vond; indien men dan de vrymoedigheit had / om aldaar / gelyk in 't Westys in te zeilen / zoo scheen 't hem uit verscheide blykbaare teekenen toe / ingelyks als van Disco, Zembla en gemelde vangst by Colgojen Eiland, nevens meer andere waarschynlyke teekenen / dat men aldaar een goede Visscherp zou konnen verrichten; Maar 't is in 't Westys eerst bezocht / en wel bevallen zynde / zoo is men 'er gewent / gelykerwys het met de Suidys-Visch in 't Suidys / en de Westys-Visch in 't Westys gelegen is; men weet ook hoedanig het hier is / en om die reden blyft men 'er zoo lange het wel gaat / en men geen reden om te veranderen heeft. Wanneer we dan vervolgens de goede gesteltheit en welgelegentheit van de Westys-Visscherp zullen verstaan hebben / zal het voorneemen van te veranderen daar door wel haast van de hand geweezen worden. Dit nu behoorde genoeg te zyn / om alle twyfeling aangaande de Visschrykheit van 't Suidys weg te neemen; immers wy zullen dit ter beantwoording op de eerste vraag voldaan achten.

Dat bevestigt word.

De Suidys-Visch willende het Suidys weder opzoeken / en door zyne gemelde koers aan de Wal gekomen / zoo was de tweede vraag: waarom zy de koers aldaar om de Noord en Oost naar 't Waigat neemt / en niet om de Suid naar de Zuidkaap, van waar ze waarschynlyk gekomen is. Dit zullen we nu zoo kort en klaar beantwoorden als immer mogelyk zy.

In den aanvang en eerste opkomst der Visscherp / vond men deeze Visschen noch in hun eerste natuurlyke onnozelheit / als zynde noch door geen Vyandlyke Vlooten bezocht / noch door de meenigte hunner Vy-

anden

anden verſchalkt / dies zwommen zy gantſch Spitsbergen om / zoo wel buiten als binnen 't Ys; en alle de Banken en Gronden rondom Spitsbergen en des zelfs Zapen / die jaarlyks vol aas zyn / waren toen mede vol Viſch; waar van verder in de Weſtys-Viſſcherp omſtandig zal gehandelt worden. Deeze Viſch dooz het veelvuldig jaagen / vangen en dooden / is 'er allenks niet alleen van de Wal / maar ook uit Zee gejaagt / en byna t' eenemaal daar uit gedzeeven / blyvende en onthoudende zich in 't Ys / als in een ſterkte of ſchans gevlucht / en is 'er nu reeds zoo verre in gewend / dat ze in 't zelve veel liever of in dicht Ys beſlooten is / alwaar men hen met geen Sloepen vervolgen kan / dan dat ze zich in 't open Ys bevind; dit nu ſchynt hen allenks dooz zeer ſcherpen en gevoelige indzukſelen zodanig eigen gewozden / dat het hen als een tweede natuur aankleeft; by voozbeeld: gelyk de Rudde Jakobs / die dooz 't aanſchouwen van de geſchilde Stokken in haare dzenkbakken / geſpzenkelde Lammeren voozt bzagten; dit ſchynt zelf niet alleen in de Dieren / maar ook in de Menſchen gevonden te wozden / gelyk ſommige zwangere Vzouwen dooz ſchzik en onſteltenis / zodanig een indzukſel gevoelen / dat het aan haare vzucht een miſtal werkt / die nooit wederom kan uitgewiſt wozden. Dit ſchynt mede in deeze verſchalkte Walviſſchen plaats te vinden / vermits zy allenks dooz de gemelde ſcherp gevoelige indzukſelen / eindelyk zodanig een ſchzik dooz de open Zee en 't vzye Water gekreegen hebben / dat het hen gelykzaam in merg en gebeente ſchynt doozgedzongen / zulks hun zaad en bloed daar mede is beſmet / alzoo dat de Jongen dooz hen geteelt en opgevoed / insgelyks als de Ouden wozden / en mede ſchzikagtig dooz de Zee en 't vzye Water zyn / zwemmende nu gezaamentlyk Jongen en Ouden zeer ſchzoomlyk met den rug bloot / maar houden liever 't Ys / en niet zonder reden / als een dekſel over hen geſlooten. Dit zelfde heeft mede diergelyk een indzuk in deeze Tuidys-Viſch gegeeven / niet alleen dooz de gemelde Viſſcherp in Diſco en onder 't Tuidys / maar ook wozd hen dooz de meenigvuldige vluchtelingen / uit den gemelden Teekzpg onthomen / noch jaarlyks deeze al oude tyding gelykzaam vernieuwt. Dit zodanig aangemerkt / zal daar uit lichtelyk konnen opgemaakt wozden / waarom deeze Viſch zyne koers langs de wal om de Noozd / en niet om de Tuid neemt.

De eertyds onnoozele ſtaat der Weſtys-Viſchen, is nu in een facedigeloosheit verandert;

En hen als een aangeboore natuur eigen geworden.

Waar door ze een ſchrik voor d'open Zee hebben opgevat.

VEER-

VEERTIENDE HOOFDTSTUK.

Affcheuring van 't Ys aan de Weſtzyde van Spitsbergen en hoedanig veroorzaakt. Vlucht der Oude Zuidys-Viſſchen voor den komſt der Groenlandſche Vloot. Hoe deeze Viſch' van hun gewoon Geweſt kundig is. Waarom d' Ooſtzyde van Spitsbergen met meer Ys dan de Weſtzyde blyft bezet; door voorbeelden getoont. Zeldzame ſchranderheit der Vogelen in 't vinden van hunne neſten, by der Walviſſchen kundigheit in 't naſpeuren van hun Geweſt vergeleken. Koerſſen en ſtroomen onderzocht.

Hoedanig door ſtorm, dooi, winden en ſtroomen het Ys van de Weſtzyde van Spitsbergen word afgeſcheurt.

HEt Zuidys / dat des Winters vyr verre bezuiden de Zuidkaap aangroeit / word by zwaare Zuidys-Jaaren / indien men 'er wat vroegtydig komt / ſomtyds noch wel 10, 15 en 20 mylen bezuiden de gemelde Zuidhoek in Zee gevonden. Vervolgens word met het Noorjaars ſtormen en den doop het Weſtys gedrooken / raakt drijftig / en met den ſtroom die in 't zelve meeſt om de Zuidweſt gaat / ſcheurt het niet alleen van de Weſtzyde van Spitsbergen af / maar word ook door 't wegſtroomen aldaar eerlang vermindert / over zulks komt 'er dan bygevolge tuſſchen 't Weſtys en de Weſtzyde van Spitsbergen, voornaamentlyk met ooſtelyke winden / wel haaſt wat ruimte; in deeze ruimte word dit Zuidys met den ſtroom / die langs deeze Wal van Spitsbergen meeſt om de Noord gaat / ingeſleept / en alzoo van zyn moeder door 't land of den Zuidhoek afgeſcheurt: doch hier kan het met Weſtelyke winden al lang blyven hangen / en aldus met den zelven ſtroom / by de Wal langs dryven; maar met Ooſtelyke Winden / dryft deeze afgebrooke ſtaert / met de gemelde Noorderſtroom / eerlang gelyk als een omſlaande ſtaert / tegen 't Weſtys aan / 't zy door de Klokbaay, nevens het Zuidend / in 't midden of 't Noordend van't Voorland, na dat het van de wind word beſtiert; en even zoo verre ziet men dan het Land van Spitsbergen van 't Ys bevryd en de Zuidhoek of Zuidkaap mede zoo verre in de vyze Zee uitſteeken. Nu is 't wel geloofelyk / behalven dat tuſſchen Spitsbergen en Zembla, het meerendeel van deeze zoo genaamde Zuidys-Viſch zich ophoud / dat 'er ook waarſchynlyk zeer veel van de oude Viſſchen / die de gemelde Teekryg telkens ontworſtelt zyn / zich zoo verre tot beweſten 't Land niet laaten afzakken / of datze gelyk de Kraanen en Swaluwen hunnen tyd weeten t' onderſcheiden / wanneer zy weerkeeren zullen / kennende door voorgaande ondervinding / uit den afſtand van 't Land en de geſteltheit der Gronden / het kampveld / en door

Tydige vlucht der oude Zuidys-Viſſchen voor den opkomſt der Vloot;

dooz de zelve ervaarentheit mede het Taaizoen / wanneer de Vloot aldaar verschynen zal; dus keeren ze dan vzoegtydig wederom / laatende de Jonge en onervaarne Visschen aldaar ten pzoop dooz hunnen vpand achter / en vinden alsdan ook noch gelegentheit / om langs dit Ys / eer 't noch op de verhaalde wpze van zyn Moeder is afgescheurt / bezuiden de Zuidkaap om te komen. Deeze jonge Vis / (want anders wozden 'er bvna tegenwoozdig geen alhier in 't Dooz-jaar gevonden) dooz onervaarentheit geen kennis van hunnen vpand hebbende / en noch minder van hunne legplaatsen / wozd / om dat ze dooz onkunde naar 't alhier vindende aas wat te lang vertoeft / alsdan met den slag gewaarschouwt / en eindelyk in den vlucht geslagen; wanneer ze nu dooz hun Vaderland of gewoone stille en vzeedzame verblyfplaats koers stellen wil / wozd ze met dit Ys om gemelde reden vzy verre landwaarts geweezen / als een schzik dooz de See en vzye wateren hebbende / zulks hen dit als een tweede natuur in de geboozte schynt aan te kleeven / waar dooz hen dan belet wozd om de Zuid te wyken / maar in tegendeel / genoodzaakt zynde dooz 't Ys zich naar 't Noozden te bergen / zoo vinden dan eenigen / kundig zynde / en anderen dooz verbaastheit Oostwaarts vluchtende / gevallig dooz onkunde / het Waigat, zo dat noch eindelyk het overschot hun beoogde wit komt te bereiken; waar mede wy / naar onze gedachten / de tweede vzaag meenen genoegzaam beantwoozd te hebben.

Zulks 'er niet dan jonge Visschen gevonden worden.

Die eindelyk ook de vlucht naar hun gewoon Geweest neemen.

Reeds zyn we met onze Visscherp beweesten Spitsbergen, tot op onze gewoone neering gekomen / maar tot noch toe alleen met een Zuydys-Jaar bezig geweest / waar by nu ook volgen zoude / dat we alle de Zuidys-Gevallen / die van eenig belang zyn / zoo veel mogelyk zy / verhandelen; maar voornamentlyk zullen we nu van deeze Visch / die wy gezegt hebben kundig te zyn / om naar 't Waigat te vluchten / wat bzeeder melden / waar in ons twee aanmerkelyke zaaken zullen voorkomen; eerstelyk / hoe deeze Visch om de Zuidkaap weet te komen / en van 't Waigat kennis heeft. Ten tweeden / schoon zy daar eenigzins van weeten / hoe zy gelykzaam een voozdachtelyke koers derwaarts stellen konnen.

Op 't eerste hebben we reeds / met onderscheiding / gewag gemaakt / zulks 'er alleen maar eenigen kundig / en veele anderen onkundig / op de gemelde wpze het Waigat, als de deur en poozt van hun Vaderland bereiken / of te vinden weeten: alhoewel onze gedachten zyn / dat het meeste gedeelte op de gezegde manier / met het Zuidys / bezuiden de Zuidkaap omkomen; echter is 't mede waarschynlyk / dat 'er veelen van deeze Visschen / veel dieper als 't Waigat, in 't Zuid of Oostys zyn geweest / en mogelyk veelen daar van aan d' Oostzyde van 't Noordoosterland en Spitsbergen zyn gewent / of misschien wel eenige Jaaren op die kusten / naar hun Aas gints en herwaarts hebben gezwoozben. Deeze Visschen hier vooz om redenen Jong genoemt / doch echter niet alle even Jong aangemerkt; om redenen als gezegt is / dus

Onderzoek of deeze Visch van hun gewoon Geweest kundig is.

duſ lang aan deeze kuſten geſwooven hebbende / ſyn met ginds en weder-zwemmen het Waigat niet alleen eenige maalen gepaſſeert / maar op de volgende wyze daar mede in en door geweest; want dit Y loopt alhier en verder naar de Noordpool / 't zy Oost of West / des Winters digt / en bevrieſt als reeds gemeld is / gezamentlyk vaſt; de Viſch nu allerwegen zich in dit Y bevindende / zoekt van alle kanten / 't zy wat voorger / 't zy wat laater / of als 't begint te vriezen / den buitenkant van 't zelve / om reden / dat ze den Adem boven water haalen moet. Als nu de Vorſt dan begint te knellen / zoo spoed zich ieder door den kortſten weg naar buiten / anders zouden ze het nieuwe toeloopende Y eerlang zoo ſtevig boven hun hoofd vinden / dat ze het zelve met hunne kruinen niet zouden doorbooren / en derhalven moeten ſtikken en vergaan; gelyk ſomtyds aan de Noorthaperg voor Yſland gebeurt / die met langduurige Noordooſtelyke Winden / door 't Groenlands Y / zodanig bezet worden / dat 'er veelen in ſtikken en ſterven / die daar na van de Yſlanders gevonden worden; waar van de reden is: dat ze in 't Y ongewoon zyn zich t' onthouden / en zo wel geen koers weet te ſtellen / als de Weſtys-Viſch / die ieder in 't bezonder hun gewoone plaats weet te vinden / en de kortſte weg in te ſlaan / om aan den buiten zoom van 't Y te komen. Deezen die op d' Ooſtzyde van Spitsbergen gewent zyn / neemen dan / in dit geval / hunnen weg door 't Waigat, niet alleen als de kortſte naar den buiten kant / maar ook als de voordeeligſte voor hun voedſel / want de weſtkant van Spitsbergen is vryer van Y / derhalven deeze Zee langer voor yet vriezen bevryd; dies komen ze alhier op deeze Gronden veel langer blyven aazen / als aan de gemelde Ooſtzyde.

Waarom de Ooſtzyde van Spitsbergen meer met Y belemmert is / als de Weſtzyde / kan aldus begreepen worden: Men neeme eenige houtjes / legge de zelve kringswyze in 't water / en zoo verre van elkander als men will / alsdan een handvol ſtof genomen / plaatſt men 't in 't middelpunt van den omtrek der houtjes / dit ſtof zal dan niet lang op een hoop blyven leggen / maar zich eerlang verſtroopen en ſterk uitdyen / wanneer ook teffens jeder ſtofje plaats voor zich neemen / en 't water ingelyks tuſſchen beide plaats maaken zal; het ſtof dus zeer breed uitgebreid zynde / zullen in 't uitdyen de houtjes aan de binnen zyde van den omtrek / veel meer met dit ſtof belemmert zyn / als aan de buiten zyde / en 't zal wel eenigzins / aan 't einde en de tuſſchen ruimte / daar 't ſtof door wykt / iets omhanten / maar echter de gantſche zyde zoo veel niet belemmeren / als binnen den omtrek.

Door een voorbeeld getoont en beweezen.

Laat dan dit ſtof het Y verbeelden / dat voornamentlyk onder de Pool als 't middelpunt van deezen omtrek is geplaatſt / alwaar het in 't Somer Saaizoen / door 't ſtroomen / 't doopen en door de ſtroomen in ontallyke ſtukken word gebroken / en tuſſchen ieder deezer gebroke Y-brokken / vind het water door d' Ebbe en Vloed of Stroomen en weder-ſtroo-

ſtroomen plaats / derhalven word dit Ys / gelyk van 't ſtof gezegt is / op een uitneemende wyze verſtrooit en naar allerwegen uitgezet ; Spitsbergen nu met de Noord en Oostzyde als tegen de binnen kant van den gemelden omtrek leggende / zoo dringt by gevolg deeze uytdyging daarop ſterk aan ; en 't boegt wel eenigzins door de tuſſchen-ruimte / als door 't Spitsberger Waigat of 't Noordooſter-land wat om / maar 't word door gemelde Noorder Stroom geheert ; zulks het des Somers zelden verder dan het Reeveld komt / en zeer zelden aan den Zeeuſchen-uitkyk, noch veel minder tot aan den Quaade-hoek ; en vermits de Suidlyke Stroom aan d' Oostzyde / de gemelde uitdyging tot bezetting van die zyde helpt / zoo helpt in tegendeel de Suid-weſt Stroom in 't Weſtys / met de gemelde Noorder Stroom deeze zyde / welke Stroomen met d' uitdyging eindelyk alhier om de Suid te zaamen loopen / en het Ys eerlang van deeze Weſtzyde merkelyk doen verwyderen / en insgelyks deeze ruimte in 't Najaar taamelyk lang doen behouden. Gemelde Viſſchen hier van kundig / en door jaarlykſche en dagelykſche ervaarentheit alhier genoeg bedreeven zynde / moet het ons niet vreemd dunken / ſchoon ze in hun vluchten het Waigat mede weeten te vinden / niet minder dan of 't door 't Ys genoodzaakt worden 't zelve in hun wederkeeren op te zoeken.

Kundigheit der Viſſchen in 't opſpeuſen van hun Geweſt.

Dat deeze Viſſchen dit niet gevallig / maar met zeekere kennis doen / zullen we ter voldoening van de tweede aanmerking / met een zeer gemeene en eenvoudige gelykenis / nevens het bewys van hun eigen doening trachten te verklaaren. Wy neemen dan deeze Vogelen ten voorbeeld / die jaarlyks gewoon zyn zich omtrent en op Spitsbergen t' onthouden ; mogelyk zullen onze gemelde Viſſchen als met hen onder een Geweſt t' huis hoorende / ook eenige gelykheit in de natuur hebben.

Door een voorbeeld der Vogelen beveſtigt.

Deeze Vogels / om door de Voſſen / die alhier veel zyn / van haare eyeren en Jongen niet berooft te worden / ſchynen voordachtelyk in 't maaken van haare neſten / op een bezondere wyze daar voor te zorgen ; de kleine Vogeltjes / Kiotjes genoemt / die alhier by duizenden zich onthouden / neſtelen langs de Kuſt aan verſcheide boetſtranden in 't afgeſcheurde Gebergte / werwaarts de ſteenen van ſteyle Bergen door Voſt / Stozm / Donder / Aardbeeving en andere toevallen / afgerukt / overhoop nedervallen / en dus veele verborgte hoolen maaken. Deeze Vogeltjes weeten naar de geſtalte van haare ligchaamtjes / de kleinſte holen en gaatjes uit te zoeken / en daar in te kruipen. De Voſſen die daar door leggen en loeren / hooren de Jongen wel piepen / maar konnen door den vaſten grond niet booren / noch deeze gaten wyder open krabben / om 'er by te komen. Wy zodanig piepen hoorende / hebben met handſpaaken de ſteenen omgeworpen en uit den weg ruimende / in een hol ſomtyds verſcheide neſten gevonden. De Lommen / Papegaapen en Meeuwen van verſcheide ſoorten / die dikker van ligchaam zyn / neſtelen insgelyks in reeten en ſcheuren van 't ſteyle gebergte / daar de Voſ niet kan by komen. Doch de Eenden en Ganzen die dikmaals van

Deeren verwiſſelen/ en zeer bezwaarlyk met haare zwaarlyvige lighaamen zoo hoog tot deeze ſteylten komen konnen/ maaken haare neſten op klippen en eilandtjes van 't vaſte land afgezondert/ alwaar de Dog/ die voor 't water ſchroomt/ mede niet kan opkomen. Dit alles meenen we/ is niet gevalliger wyze in deeze Vogelen aan te merken/ maar 't blykt dat ze een voorbedachtelyke kennis van haar bedryf hebben; en wat ons in deeze opmerking haar aangaande noch 't allermeeſt heeft verwondert/ is/ dat veele van deeze Vogelen/ omtrent en op ons in 't Ys/ verre buiten het gezigt van 't Land/ komen aazen/ en weder haaren koers Oostwaart naar 't Land weeten te neemen/ en aldaar niet alleen haar eigen Oord/ klip/ of Eiland/ maar ook haar eigen Neſten vinden/ ſchoon die op eenige plaatſen in groote meenigte by den anderen gevonden worden/ en naaulyks uit elkander t' onderſcheiden zyn/ zulks wy zelf met opmerking daar op gelet/ en ons over haare naaukeurige onderſcheyding verwondert hebben; ja wy mogen zeggen dat het alle menſchelyke vernuft te boven gaat: want wie zou zich vermeeten/ zonder Compas zoo verre buiten 't bereik en gezicht/ van 't Land in Zee te begeeven/ die ſomtyds niet door nevel en miſt/ daar van zou verbyſtert worden/ of in deeze vernuftelyke ſcherpzichtigheit en wonderbaare onderſcheyding van haare Woonplaats/ en voorzal van haare eige byzondere Neſten/ te hoop ſchieten. Ons aangaande/ wy zouden geen kans zien/ op een kleine afſtand/ deeze Neſten weder onderſcheidentlyk te vinden; wat zou men dan op een afgelegene wyte van eenige mylen doen? Want wy/ met opmerking hier op gelet hebbende/ bevonden op veele plaatſen/ de kleur en de geſtalte der Steenen/ insgelyks de geſtaltheit der holen/ naaulyks uit elkander t' onderſcheiden/ en echter zag men deeze Vogels uit Zee/ recht op haare neſten aankomen/ zonder dat 'er eenige twyffeling of teeken van afdwaaling in haar wierd beſpeurt. Dit in deeze Vogels aangemerkt hebbende/ maatigde in ons de verwondering over d' Oſtevaars/ die wy uit Egipte op hun gewoone tyd/ en op ons eigen huis jaarlyks zagen aankomen/ om dus hun eigen neſt weder in te neemen/ zoo dat we naaulyks met veel moeiten de zelve daar uit konden weeren/ en eindelyk het neſt moeſten afbreeken.

Zeldzaamheid in t vinden der Vogelneſten van dit Gevogelte aangemerkt.

Deeze en veele diergelyke opmerkingen/ hebben onze eerbiedige verzuchting over de Godlyke Wezentheit/ Almagt en Wysheit/ zyn beſtier over deeze verwonderens waardige dingen/ meenigmaal aldus opgewekt/ met dit te betuigen: O Wonderbaare kenniſſe en zoo wel natuurlyke als bovennatuurlyke/ ja Godlyke gaaven/ die de Godlyke wysheit aan veele zyner Schepſelen naar een ieders aart en byzonder dienſtgebruik/ ten nutte van hun aangebooren geneegentheit heeft gegeeven!

Des Schryvers hooglte verwondering over deeze beſchouwde natuurdaad der Vogelen.

Indien dan deeze Vogels zo naaukeurig acht op Ys/ Lucht/ Water en Land geeven/ als mede op de bezondere gedaantens en kleuren van 't Land/ om 'er haaren koers uit te leeren kennen/ gelyk ze waarſchynlyk daar van kundig zyn/ als uit de gemelde verkiezing hunner plaat-

plaatſen / en in 't wederop-ſpeuren van hunne neſten blyft; waar om zou men dit mede van onze gemelde Viſſchen niet konnen denken? want hun bedryf geeft te kennen / dat ze onder water / gelyk de Vogelen in de lucht / zeer naaukeurig op alle geleegentheden der gronden letten / ingelyks op groote en kleine klippen / op dieptens en ondieptens / op zandige / kleiachtige / ſteenachtige / zachte / weeke / ſcherpe en harde gronden / als mede op lichte en donkerverwige bewoſſene en aasryke gronden / om alduſ allerwegen te weeten waar zy zyn / zulks ze hen verplaatzende / aanſtonds weeten werwaarts het roer te wenden / om gelyk de Vogelen hun oogmerk te bereiken. Hoedanig de Walviſſchen van de geſteltheit der gronden, dieptens en wateren kundig zyn;

Gelykerwys wy menſchen / die by hen te vergelyken / noch zeer weinig in dit ſtuk ervaaren zyn / echter met onze kleine ervaarenis / het land ziende / 't zelve aanſtonds aan de kleur / laagte of hoogte / ſpitze of vlakte / engte of wyte der Bayen en bogten / nevens meer andere kenteekenen kennen / en alduſ weeten waar wy zyn / waar naa wy dan eerlang het roer wenden / om naar ons beoogde te ſtevenen.

Deeze Viſſchen hebben niet alleen de bequaamheit / en ook gelegentheit / om onder water zo wel als boven water het Land naa te ſpeuren / maar konnen ons ook lichtelyk in deeze kennis verre te boven gaan / alzoo ze alhier alle de gronden / veel beter dan wy die met het loot onderzoeken konnen / onderſcheidentlyk en als van nabp met hunne oogen beſchouwen; derhalven behoozde het ons niet vreemt te dunken / al is 't dat deeze alhier gewende Viſch / dooz een jaarlykſche en dagelykſche ervaarentheit / wegens de gemelde teekenen genoegzaam bedreven is / en overal weet waar zy zich bevind. Daar en boven weet ze ook gelyk wy / het roer te wenden / of liever gelyk de Ojevaar zynen tyd te beraamen / of als de gemelde Vogels uit Zee haare neſten vinden / en alduſ een goede en bekende koers / langs hunne zoo genaamde bakens / naar het hen wel bekende Waigat te neemen; dat dan mede niet vreemt is / want indien de Ojevaar in 't overvliegen van verſcheide landen / achteloos waar / quam hy op zyne gewoone tyd niet over; of indien deeze Vogelen op Ys / Water / Lucht en Land geen acht gaven / ſtonden ze in gevaar / om meer van haar neſten te verwyderen / dan ze die naderen zouden. Desgelyks ook de gemelde Viſſchen / indien ze op alle kennelyke teekenen niet wilden letten / waren ze eerlang dooz hun achteloosheit / genoegzaam als yken / wanneer ze ſomtyds in den Herſt / 20, 40, 60, 80, 100, en meer Mylen naar de Pool of Noozdwaarts in 't Ys zyn / en alsdan volgens de gemelde teekenen / geen goede en bekende koers namen / zou het eerlang boven hun hoofd zoo ſterk toe vriezen / dat het hen ondoenlyk viel met hunne kruinen dooz 't Ys te booren / zulks ze dan noodzaaklyk zouden moeten ſtikken en vergaan. En dus hun gewoone Geweſt weeten te vinden.

Dademaal dan / om deeze en meer andere redenen / deeze kennis om hun aas en aasplaatſen t' onderſcheiden / of langs welker die weg te bekomen /

komen / insgelijks door welke wegen hunnen vpand t' ontwyken / en overzulks alle d' aangeroerde achtgeevingen in 't overzwemmen der gronden / voor deeze Visch niet min gewigtig en noodzaaklijk zijn / als voor den Ojevaar en andere Vogelen in 't overvliegen der landen; zoo willen we hem even zoo wel als den Ojevaar enz: mede toevertrouwen / dat hy al het gemelde niet achteloos te boven komt; dat we mede te lichter van hem konnen denken / om dat zijne doening / eveneens als de doening der gemelde Vogelen / zyne opletendheit mede zeer klaar en overvloedig bevestigt; welke bevestiging van deeze en meer andere gevallen / zyn natuurlijk verstand genoegzaam te kennen geeft / dat op een gemeen Jaar in de volgende verhandeling blyken zal. Dus verre nu denken we / in voldoening van de tweede en laatste vraag alhier genoeg te hebben gezegt.

Koersen en Stroomen in 't derde Deel nader t' onderzoeken.

In deeze onze redeneering hebben we omtrent Spitsbergen, in 't Ys / een zeldzaame koers der Stroomen aangemerkt / namentlijk aan de Oostzyde van dit Eiland om de Suid / aan de Westzyde om de Noord / en in 't Westys om de Suidwest; en zoo men meent zou 'er op de hoogte van 78 of 79 Graden een t' zamenloop van Stroomen zyn / byna een Maalstroom gelijk / en op noch hooger gronden in 't zelve Ys / zou de Stroom zyn koers weer naar het Noorden neemen. Nademaal nu aan de rechte kennis deezer en meer andere Stroomen / in de Visscherp zeer veel gelegen is / eensdeels om den koers zoo veel mogelijk daar naa te schikken / als ook om tot gerustheit of ongerustheit te konnen dienen / na dat de plaatsen zijn / alwaar men zich bevind; derhalven zouden we deszelfs wezentheit en oorzaak wel willen onderzoeken. Maar dewyl wy in 't volgende derde Deel deezer Verhandeling / in d' eigentlijke Westys-Visscherp / of de Visscherp van een gemeen Jaar / noch verscheide aanmerkenswaardige zaaken / deeze Visscherp wat meer raakende / te gemoet zien / zoo zullen we nu niet alleen het Suidys / maar ook het Suidys-Jaar verlaaten / en tot de Visscherp van een gemeen Jaar over gaan.

BLOEY-

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

DERDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

De Eilandſche-of Weſtys-Viſch word voornamentlyk omtrent Spitsbergen, 't Jan Mayen Eiland, en aan d' Oud-Groenlandſche Kuſten tot aan de Straat Davids gevangen. Engelſen d'eerſte bevaarders van Spitsbergen; waar in hen de Hollanders navolgen; dat d' Engelſen trachten te weeren, doch bygelegt word. Strekking en gelegentheit van Spitsbergen, alwaar 't allereerſt de Viſſchery ſtand grypt. Bayen door de Engelſen in bezit genomen; als mede door de Hollanders, Deenen, Hamburgers en Biskayers. Verder ontdekking van dit Viſchryke Eiland. Waar in d'eerſte Viſſchery beſtond. Witviſſchen, Walruſſen en Robben beſchreeven; Groote voordeelen in de eerſte Viſſchery behaalt.

NAdemaal ons geen zaaken meer van eenig belang / de Viſſcherp van 't Zuidps / of van 't Weſtys op een Zuidps-Jaar raakende / voorkomen zullen / derhalven zal 't nu niet onvoeglijk zyn / tot de eigentlijke Weſtys-Viſſcherp / of Viſſcherp van een Gemeen-Jaar over te gaan; en vermits / als in 't tweede Deel gezegt is / aan de kennis van de gemelde / en meer andere koerſen der Stroomen in de Viſſcherp zeer veel gelegen zy / zullen we dierhalven in 't vervolg een byzondere aanmerking over de Stroomen maaken / en d' oorzaak der zelve wat naukeuriger

keuriger onderzoeken / zullig wy daar uit dan veelerley koerſen / alg mede het hoog en laag vloeijen derzelve alhier / en op meer andere plaatſen / te gemakkelyker zullen konnen afleiden.

Spitsbergen de voornaamſte plaats om de Weſtys Viſſchery te beginnen.

Om dan een aanvang van d' eigentlyke Weſtys-Viſſchery op een gemeen-jaar te maaken / zoo dunkt ons geen bequaamer oozt te konnen vinden / waar van wy de zelve behoozden te beginnen / alg omtrent het groote en voozname Eiland Spitsbergen, alwaar wy reeds van om de Oost genaadert zyn / en zullen vervolgens voozigaande / om de West / in / langg en dooz het Weſtys booren / vooz eerſt op hooge en daar naa op laager Gzaden / en dus mede het Jan Mayen-Eiland gaan bezoeken / verders Oud-Groenland en alzoo vervolgens langg deg zelfg kuſten / tot aan de Straat-Davids voozigaan / of zoo verre de eigentlyke Eilandſche Walviſch zynen loop heeft.

Vervolgens 't Jan Mayen Eiland, de Oud Groenlandſche Kuſten tot aan de Straat-Davis.

Dit groote / Viſchryken en daar dooz zeer vermaarde Eiland / wierd / alg gezegt ig / in den Jaare 1596. van de Hollanders / en 't volgende Jaar van de Engelſen ontdekt / en in 't Jaar 1608. van d' Engelſen en 1612. van onze Nederlanders bevaaren / vervolgens dooz de Franſen en meer anderen bezocht / gelyk uit de Beſchryving van Richard Nicolzon een Engelſman blykt / die in den Jaare 1652. zyne Beſchryving over Spitsbergen en Nova-Zembla in 't licht gaf.

De Engelſen eerſte bevaarders van Spitsbergen, waar in hen de Hollanders nagevolgt zyn.

„ Spitsbergen, zegt hy / ig een gedeelte van Groenland, gelyk ook
„ Nova Zembla. Deeze naam Spitsbergen hebben de Hollanders aan
„ dit Land gegeeven / nademaal 'er zeer veel hooge Spitſe Bergen ge-
„ vonden wozden; alg men nu in den Jaare 1596. vooz de derdemaal
„ was uitgevaaren / om dooz 't Noozden een weg naar China te zoe-
„ ken / rees 'er onder de Scheeps Opperhoofden der twee Schepen /
„ deezen togt zullende doen / eenig geſchil; bevindende zich te Weſtelyk /
„ wilde d' eene met zyn Schip Oſtelyk / en d' andere Noozd Noozd-
„ Oſtelyk op zeilen; deeze oneenigheit veroozzaakte de ontdekking dee-
„ zes Lands / dat vervolgens in 't Jaar 1608. dooz d' Engelſen tot
„ op de hoogte van 82 Graden bevaaren wierd / alwaar ze een vaſte
„ Ys-kuſt vonden. Sedert zonden ze Jaarlyks eenige Schepen der-
„ waarts / om Walrus-tanden op te doen / alg mede om 'er traan te
„ kooken / en dit genot trokken ze alleen tot op den Jaare 1612, wan-
„ neer de Hollanders mede derwaarts quamen om 't zelfde werk te ver-
„ richten / vervolgens de Franſen en meer anderen. Verders zegt hy
„ dat dit Land / zoo verre het van d' Engelſen bevaaren ig / zich van
„ 76 tot omtrent 82 Graaden uitſtrekt. Gelyk het ook bevonden wozd.

Door Richard Nicolzon dusdaanig beſchreeven.

De Engelſen tragten den Hollanders deeze vaart te weeren;

In de Kronyk van T'wisk wozd verhaalt / dat de Engelſen zich aan Spitsbergen zoo wel bevonden / dat ze dit Land vooz hen in bezitting wilden houden / zullig ze den Hollanders zochten den aankomſt te weeren; dat ze in 't Jaar 1613. twee Hollandſche Schepen met hunne Lading / Netten / Booten / Sloepen en wat verder tot de Viſſchery van dien tyd noodig was / namen / ter Sommen van 130000 Guldens

waar-

waardig geſchat. En verders dat ze inden Jaare 1617. wederom de Viſſchery den Hollanderen zochten te beletten / doch daar over in gevecht geraakten / waar in d'Engelſen te kozt ſchooten : zoo dat toen de Hollanders van hun een Schip namen / en in Holland opbzagten ; maar dit dooz de Hoog. Moog. Heere Staten hen niet wel afgenomen / wierd het Schip weder ontſlagen / en den Kapitein met een geſchenk te rug gezonden. Deeze geſchillen en dergelyke handelweering mede in Oost-Indiê voozvallende / namen allenlyk zodanig toe / dat d'Engelſen beſloten de Hollandſche Oost-Indieſchvaarders in 't Kanaal aan te taſten / indien hen van hunnen Koning eenige oogluiking wierde vergunt. Maar de Koning zoo wel als de Staten Generaal / zagen liever / als goede nabuuren behoord / dat deeze geſchillen dooz redenen / en dooz geen wapenen wierden beſlegt ; dies zonden / op begeerte van zyne Majeſteit / de Staten in 't Jaar 1618. eenige aanzienelyke Perzonaadjes naar Engeland / die ook beleefdelyk aldaar ontfangen wierden. Dat echter word bygelegt.

Om dan ter zaak te komen / zoo komen we hier uit genoegzaam afleiden / dat het in den eerſten aanvang deezer Viſſchery niet quaalyk heeft geſtaan / gelyk ons uit meer andere Hiſtoriën en bzyzonder uit de mondelyſche berichten van verſcheide Oude Commandeurs / Stuurlieden / Harpoeniers en Mattroozen gebleeken is / die dit wederom bp overleevering van noch ouder hadden ontfangen. Uit alle deeſe berichten en uit onze eige ondervinding is 't / dat we deeze volgende beſchzyving van dit boozname Eiland / aan de waarheid getoetſt / hebben opgemaekt.

Dit groote en beruchte Eiland / is met den Suidhoek op 76 graden gelegen / van daar Noozden / doch wat Weſtelyker en dan meer Ooſtelyk zich ſtrekkende ; tot aan de Noord-Baay legt het op 80 graden ; verder valt de kuſt 16 of 20 mylen om de Oost tot aan 't Waigat , en van daar langs het Noord-Oosterland naar de 7 Eilanden wederom Noozdelyk uitdzaaiende / tot omtrent 82 graden en noch verder ; doch kan veeltyds wegens 't Yz niet Noozdelyker bevaaren wozden / gelyk reeds uit het bericht van den Engelsman blykt. Deeze ſtrekking een langte van 80 mylen uitmaakende / bevind men 't Eiland omtrent half zoo bzeed / leggende als in 't midden van de Viſſchery / tuſſchen Ysland en Nova-Zembla , of omtrent in 't mid en tuſſchen Jan Mayen-Eiland , Zembla , Noordkaap en de Pool. Dit Eiland is naa deg zelfs groote / mede wel verzien / van ſchoone en ruime Baijen / waar van eenigen zich verre Landwaarts ſtrekken / als van 8 tot 12 mylen en meer / 't meerendeel zijn ze gezuivert van klippen en gronden / en op veele plaatſen van een zeer goeden Ankergrond verzien ; daar en boven heeft men 'er overal langs de wal / en in de Baijen een zachte Stroom / ten zp bp ſtozmachtig weer / maar bynaa nooit geen gevaarlyke Gier- of Dwaalſtroomen / zulks dat men 'er met een ſtozm onbeſchzoomt uit Zee op 't Land durft aanlooper / en indien men maar een weinig ervaaren is / kan men meeſt in alle Baijen zonder Loots inkomen / en veeltyds een gewenſte reê bereiken. Strekking en gelegentheit van Spitsbergen.

reilien. De groote en uitgestrektheit van dit Land en desselfs strekking der kusten / nevens de Bogten / Inhammen en Baijen / met der zelver naamen / zyn reeds in verscheide kaarten omstandig genoeg aangeweezen en beschreeven. Maar alzoo die eenigermaaten al wy wat gebrekkelyk worden bevonden / hebben we eenige voornaame Bemimnaars der Wetenschappen dank te weeten / dat wy ons alhier van eenige nieuwe Kaarten / uit naaukeurige teekeningen opgemaakt / konnen dienen / waar in alle vereischte opmerking is waargenomen / derhalven wy den Opmerker deezes / derwaarts wyzen / om te eerder tot onze beoogde Vischery te komen.

Aasryke gronden omtrent het zelve, veroorzaakte eenen overvloed van Visch,

In den eersten opkomst der Visscherp / vond men de Walvisschen alhier / gelyk reeds gezegt is / in hun eerste natuurlyke en aangeboore onnozelheit / zwemmende dit Land om en om / dat door de meenigte der Gronden en Baijen mede zeer aasryk is / welke Visch dan ook naar dit Aas in alle de Baijen / zoo wel in de Suidelyke buiten 't Ys gelegen / als in de Noordelyke in en naby het Ys quam / zullks men hier omtrent overal Visch vond. Nademaal nu de gemelde verschillen onafgedaan bleeven / vermits de Vorsten zich de zelve niet aantrokken / waar door dit Landt voor allen Landaart vry en bevaarbaar bleef ; zoo wierd dan eindelyk niet zoo veel gedoogzaamheit als 't mogelyk was / dit Land onder hen verdeelt ; d' Engelsen als d' eerste bevaarders / zagen het niet t' eenemaal voor hen te behouden / echter begeerden ze in deeze verdeeling eenig voorrecht / verkooren derhalven naar 't suiden buiten 't Ys / eenige der schoonste en voornaamste Baijen / te weeten : de Horizont-Baay, de Klok-Baay en de Behoude Haven, by en bezuiden het Voorland gelegen / insgelyks achter het Voorland een kleine Baay / tegenwoordig noch d' Engelse-Haven genoemt / en benoorden het Voorland nevens de Magdalene-Baay, heden noch d' Engelse-Baay geheeten ; deeze Baijen en Havens door hen verkooren / of alreede in bezit genomen / wilden ze in den aanvang behouden / derhalven de Hollanders genoodzaakt wierden wat Noordelyker hun verblyf te neemen / en namen het grootste Eiland / nu noch 't Amsterdammer-Eiland geheeten / in bezit / hebbende aan weerzyden een groote en schoone Baay / de Noord- en Suid-Baay genoemt / en landwaarts daar deeze te zamen loopen / de Hollandsche-Baay geheeten. De Deenen laater komende / moesten zich derhalven wat kleinder behelpen / en plaatsten zich daar nevens aan / tusschen de Engelse en Hollandsche Baijen / op 't laage Eiland / nu noch het Deensche-Eiland geheeten / een kleine Baay toen de Deensche-Baay genoemt. De Hamburgers noch laater gekomen / vonden aan de Westzyde / die zy het liefste verkooren / om dat hen 't Ys aldaar het minste hinderde / gelyk verder blyken zal / noch een kleine Baay bezuiden de Magdalene-Baay, heden noch de Hamburger-Baay geheeten. De Fransen of Basques, vermits dit meest Biscaijers waren / mede wat te laat komende / en alle de toenmaals bekende Baaijen bezet vindende / plaatsten zich wat Noor-

Waar op 't allereerst de Vischery standgreep,

Welke Baijen d' Engelsen in bezit namen ;

Als mede de Hollanders ;

Insgelyks de Deenen,

Hamburgers,

En Biskaijers.

Noozdelijker als de Hollandſche-Baay, een weinig beoosten de Zeeuſche-Uytkyk, naast de Roode-Baay, booz een groote bogt / hebbende een lange uitſteekende hoek of punt / waar onder een goede reede is / welken hoek of punt nu noch de Biſcayer-hoek wozd geheeten.

Verſcheide Baijen verder ontdekt, en welke die waren.

Vervolgens is dit groote Eiland van tyd tot tyd rondom noch verder ontdekt en bevaaren. Aan de Weſtzyde is daar naa beoosten of benoozd-oosten den Biſcayer-Hoek noch ontdekt / de reede onder 't Reeneveld, daar nevens de Liefde-Baay, vervolgens de Wyde-Baay en in de zelve Jan Teuniſens-Baay. Deeze Wyde-Baay loopt diep Landwaarts in / en naar giſſing omtrent 16 of 17 mylen; heeft aan weerzyden verſcheide reeven / waar van eenigen ½ Myl van Land met een rug afſteeken / en waar onder / benevens 't gemelde Baaptje / zeer goede rees zyn. Naast de Wyde-Baay volgt dan de Moſſel-Baay, daar aan den Vlakken-Hoek, en om deezen Hoek het Spitsberger-Waigat, booz aan in 't Waigat de Beere-Baay, wat verder de Lome-Baay, en over 't Waigat is 't Noozd-Ooſter Land gelegen / aan het zelve / ſchuins over de Beere-Baay, vind men de Brandewyns-Baay en wat Noozdelyker de 7 Eilanden, benoozden deeze Eilanden of noch Noozd-Ooſtelyker / wozd verder Land gezien / maar blijft noch onbekend / nademaal men 't zelden / wegens 't Yz / verder dan de 7 Eilanden bevaarbaar vind. Deeze Eilanden zijn op 81 graden gelegen. Insgelijks is dit Land mede om de Suid / de Zuidkaap om naar Diſco, het Halvemaans-Eiland en verder beoosten 't Land tot aan de Rykiſſe Eilanden, eerlang bekend en bevaaren gewozden. Vermits wy meest in alle deeze Baijen / en in eenigen / verſcheidemaalen zijn geweest / zouden we van der zelver ruimte in 't inkomen / de diepte der Gronden / ſtrekking Landwaarts / inwendige Bogten / Bergen / Yzbergen / Ankerplaatsen en meer andere hoedanigheden / een breed verhaal konnen doen / maar dewyl dit Land allenks zoo ſterk bevaaren is / dat niet alleen de meeſte Commandeurs / maar ook de meeſte Harpoeniers en Mattroozen / booz hun jaarlykſe ervaarentheit / een genoegzaame kennis van alles gekreegen hebben / behalven dat zulks breed genoeg in gemelde Kaarten wozd aangeweezen en vertoont / zoo zullen we kortheits halven / de Beſchryving hier van achterlaaten / om te eerder tot ons oogmerk te geraaken.

Dit Eiland eertyds het welgeleegenſte van de Viſſchery weeſt;

Wy hebben dan dit Land als zeer wel gelegen tot de Viſſchery aangemerkt / niet alleen om dat het als in 't midden en 't vooznaamſte der zelve legt / maar ook om dat het / met het Noozdend tegen en in 't Yz / en met het Suid-end / tegen en in de ruime Zee gelegen is / daar Zembla, anders ook zeer Viſchryk / echter in dit geval booz wyken moet / leggende met het Noozd-end tegen het Yz en met het Suid-end tegen het Land; insgelyks is Spitsbergen wegens de welgelegentheit en het getal zyner ſchoone Baijen / ongemeen daar toe bequaam; en vermits wy 't Viſchryk gevonden hebben / zoo luſt ons mede het in 't ruuw af te ſchetſen / dat we anders uitvoerlyker hadden voozgenomen / indien

En zulks om der zelver ſchoone en Vitcaryke Bayen.

indien ons de begeerte tot de Beſchrpving der Viſſcherp niet aanporde / om in 't verhandelen der zelve voorz te gaan. Om dan van dit Viſchrpk Eiland te beginnen / zoo zullenwe voorzaf laaten gaan / op wat wpze eertpds de Viſſcherp gehandhaaft wierd / en vervolgens tot het hedendaags gebruik is overgebragt.

De Engelſe Viſſchery bekond eertyds in 't vangen der Witviſſchen, door Netten uit zwaare Lynen beſtaande.

't Schynt als of de Engelſen in 't begin deezer Viſſcherp / in de Horizont Baay, Klok-Baay en meer andere Baijen / voornaamentlpk met Netten uit zwaare Lynen beſtaande / en Tegens-gewpze gemaakt / naar Witviſch hebben gevist en veel gevangen / want in deeze Baijen / nevens de Ysbergen en meer andere daar te vinde blaktens en afwateringen / onthoud zich noch veel Witviſch / om 't verſche Water en het aldaar zynde Walviſch-aas / doch toen in haar eerſte onnozelheit waarſchynlpk veel tammer en meenigvuldiger dan nu ; in deeze Baijen onthielden zich toen ook veele Walruſſen en Robben / maar nu weinig ; ingelpks veele Walviſſchen en nu weinig of bpna geen. De reden hier van zal hier naa blpken.

De Witviſch beſchreven;

Deeze gemelde Witviſch is bpna in gedaante de Walviſch gelpk ; zp heeft geen Vin op den rug / maar van onderen is ze van twee groote Vinnen verzien. De Staert is mede met die van de Walviſch gelijk ; zp heeft een Spuit of blaasgat / waar uit ze ingelpks Water werpt / als mede een buik gelijk de Walviſch ; maar van verwe is ze geelachtig wit. Naarmaate van haar groote is ze mede zeer ſpeckachtig / doch dit Spek zoo week / dat de harpoen licht uitſcheurt. Wanneer men ze veel ziet / acht men 't een goed voorteeken van den aanſtaanden Walviſchvangſt.

De Walruſſen en Robben / begeeven zich in 't warmſte van den Tomer bp de daar zynde blaktens / ſomtpds met groote troepen of drommen van 80 / 100 en 200 teffens te Lande / en konnen 'er zich inzonderheit de Walruſſen / eenige dagen naa den anderen onthouden / tot dat hen den honger perſt om weder Zee te kiezen. Deeze Walruſſen zijn bpna in geſtalte de Robben gelijk / maar nochtans veel ſterker en grooter ; hunne pooten zijn mede als de Robben met bpf klaauwen verzien / doch korter van nagels / en hun Hoofd is dikker ronder en ſterker. De huid van dit Zeedier is / voornaamentlijk aan den hals / een duim dik / kort hairig / van verſcheide verwe / en ook allerwegen kronkelig. In de bovenſte kaak zitten twee tanden / die zich over de benedenſte uitſtrekken / wiens lengte van een halve / en ook wel van een gantſche elle zijn ; welke tanden naar maate van hun Ouderdom groot worden. Sommige Walruſſen worden 'er met een tand gezien / vermits ze door 't vechten of wel door Ouderdom die verliezen of uitvallen. Deeze Walrustanden / worden ſomtpds niet min waardig / zoo niet waardiger dan Olifantstanden geacht ; inwendig zijnze dicht en ook zwaar / maar aan den wortel hol. Hunne muil is die der Oſſen gelijk / onder en boven met holle ſteekelige borſtels bezet / ter dikte van een

Ingelyks Walruſſen.

Stroo-

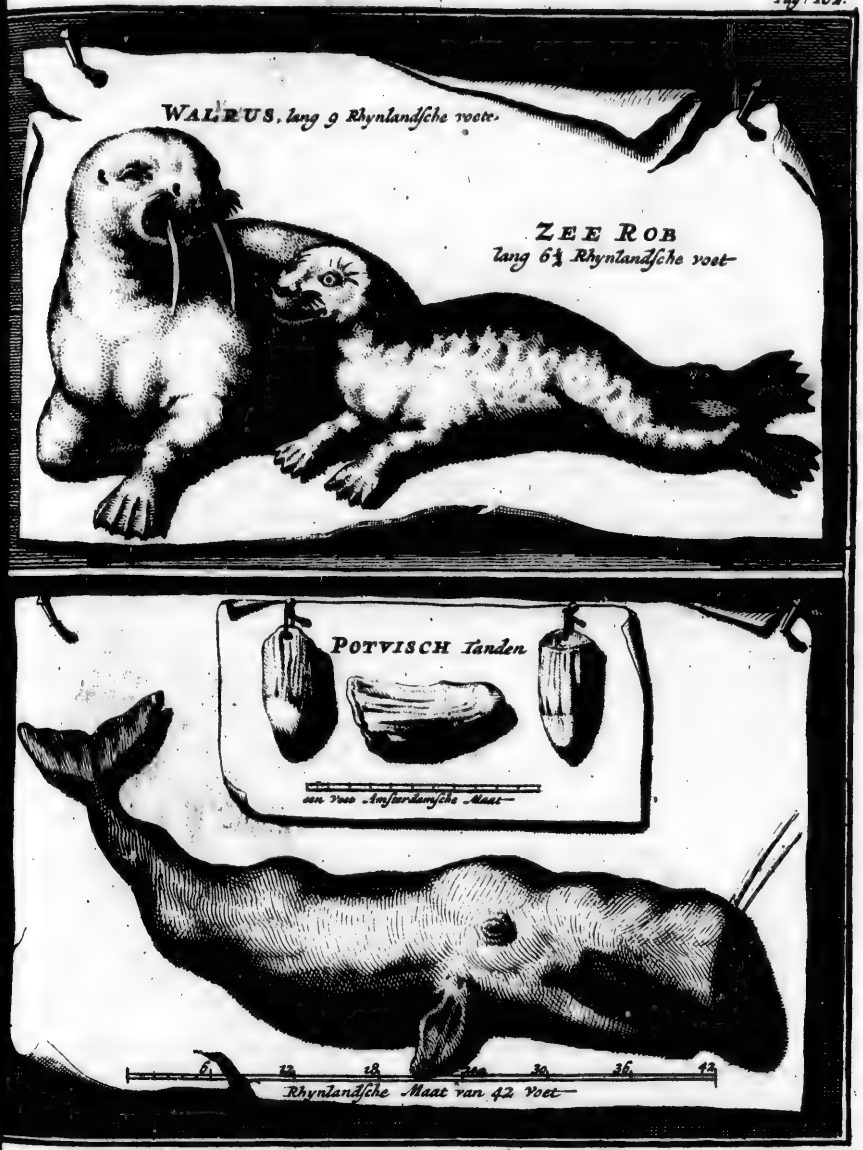

CACHELOT of POTVISCH, Pag. 284. beſchreeven.

Stroohalm / en verſtrekt hen vooꝛ een baard. Boven deeze mull zyn twee Neusgaaten / waar uit dit dier water / gelyk de Walviſch blaaſt / doch met weinig geruiſch. Hunne Oogen zyn gantſch vuurig en rood / als mede hunne heete natuur des Somers zoo hitſig / dat ze het water aan hunne oogen niet veelen konnen / derhalven onthouden ze zich op dien tyd meer als anderſ op 't Land. De Robben zyn Zeedieren die zich ſomtyds wel mede te Land begeeven ; zy hebben zodanige voeten als Ganzen / aan ieder vpf nagels / alle dooꝛ een zwarte huid aan een geyecht. 't Hoofd is een Hondskop gelyk / met afgeſneede ooren / doch in den eenen dikker dan den ander. Aan den bek hebben ze een baard / insgelyks eenige hairen aan den neus en boven d'oogen / doch weinig en zelden meer dan vier. Hunne oogen zyn groot verheven en helder. De huid met zeer kooꝛt haiꝛ bewaſſen / is veelverwig of bont gepleki ; eenige zyn zwart en wit / anderen geel / ſommigen graauw en ook wel rood. Scherpe tanden hebbenze / waarmede zy een ſtok ter dikte van een arm dooꝛbyten. Schoonze van achterlyf lam ſchynen / ſpringen ze of klouteren echter op de Yſſchotſen / waar op ze zich in de Zon gebaakert hebbende / ſomtyds te ſlaapen leggen. Wanneer het ſtooꝛmt / zyn ze genoodzaakt te verhuizen / om 't geweld dat de Zeebaaren tegen de Yſſchotſen gebyuiken. Op 't Weſtys wooꝛden ze wel meeſt en in meenigte gevonden / zulks men by gebyek van Walviſchvangſt / genoegzaam een lading van deeze Zeedieren zou konnen opdoen / en ook wel gebeurt is / dat 'er zich kleine Schеepjes hebben van verzien. Maar moeyelyk zyn ze te villen / en ook niet altoos even vet ten tyde wanneer zich de Schepen in Groenland onthouden. Omtrent Spitsbergen vind men 'er weinig / maar zoo veel te meer Walruſſen. Doch indien men veel Robben vind / is 't een teeken / dat men een ſlechte Walviſchvangſt te verwachten heeft. Dies ſchynt het dat ze mede van 't aas der Walviſſchen leeven. Anderzins aazen ze zoo men meent op kleine Viſch ; maar opgeſneeden / vind men in der zelver maag niet dan lange witte wurmen. De grootſte Robben zyn gemeenlyk van 5 tot 8 voeten lang / wiens ſpek de beſte traan uitleevert.

En Robben.

Deeze Robben en Walruſſen wierden toen op 't Land gedood / te weeten : de Robben om hunne huid niet te beſchadigen / ſloeg men met een ſtok op den Neus / vermits de huid en 't Spek beiden van een nutlyk gebyuik zyn : maar de Walruſſen / wiens neus zoo hard is / dat ze de ſtok verdzaagen kan / doode men op 't Land met Lenſſen / want hunne huid van geen gebyuik zynde / ſchyoomde men derhalven niet te quetſen / doch wierden niet anders dan om hunne tanden en 't Spek gedood ; hun Spek is nevens dat van de Robben en Witviſſchen / van deugd en waarde byna met het Walviſchſpek gelyk ; hunne twee tanden die hen gelyk den Olifant by den neus uitſteeken / zyn ſomtyds niet min waardig dan hun Spek / want dit been byzonder het binnenſte of 't hart daar van / veel hooger in waarde dan 't Yvooꝛ wooꝛd geſchat / en

Waarom deeze Zeedieren gevangen wierden.

voornaamentlijk de groote tanden/ daar veel pit of hart in is/ zijn der halven veel meer van waarde als de kleinen; want als de kleine tanden van een pond zwaar ſomtyds maar een gulden het pond waardig zyn/ worden de grooten die 3, 4 en 5 ponden weegen/ voor 3, 4 en dikmaals 5 guldens het pond verkocht/ dierhalven hoe zwaarder/ hoe waardiger zy zijn. Een gemeene tand weegt 3 pond en alsdan beide te ſamen 6 pond/ tot 3 guldens het pond/ beloopen deeze 18 guldens. Dus levert ook een gemeene Walrus 3 Quardeel Spek-Craan uit/ het Quardeel tot 36 guldens gereekent/ beloopt mede 18 guldens/ zulks dat een Walrus/ zoo aan ſpek als tanden/ te ſamen 36 guldens waarde uitleveren kan. Dit is naa een gemeene vangſt de gewoone waarde/ die met 2 of 3 overvloedige Jaaren wel op 26 guldens daalen kan/ en in tegendeel/ met 2 of 3 ſchraale vangſten naa den anderen/ weder op 50 of 60 guldens loopen/ en 't Raapzaad alsdan meede niet wel ſlagende/ tot op 70 guldens. Insgelyks is 't ook met de tanden/ naa dat 'er veel of weinig zyn/ hebben ze min of meerder waarde. De Witviſch word alleen om 't Spek gevangen/ maar de Robben hebben behalven hun Spek/ een huid 3/ 4 of 5 Schellingen waardig zynde/ nadat ze mooi of groot zyn. Als nu 2 of 3 Walruſſen/ 3 of 4 Witviſſchen en 4 of 5 Robben ieder een Quardeel Spek uitleveren/ en daar en boven de gemelde tanden en huiden/ zoo hebben deeze eerſte Viſſchers die toen weinig in getal waren/ in d' eerſte beginſelen der Viſſcherye/ een ryke vangſt konnen doen/ want toen alle het gemelde in een merklyker hooger waarde was/ dan nu/ gelijk uit de gerooſde twee Schepen/ wiens vangſt 130000 guldens waardig wierd geſchat/ genoegzaam af te neemen is. Weinige Jaaren verliepen 'er echter/ of men begon het verſchrikkelyke Monſter de Walviſch meede aan te doen/ want de Witviſſchen/ dus vervolgt worden de/ weeken eerlang naar de diepte/ alwaar de gemelde netten van geen gebruik waren. De Walruſſen en Robben namen mede naar andere plaatſen de wyk. Wat de Robben aangaat/ vermits ze niet min greetig hun verblyf op 't Ys als op 't Land neemen/ weeken alle naar 't Ys/ gelyk ze ook noch langs den Zoom van 't Weſtyds/ op eenige plaatſen met honderden by elkander op de Ysſchotſen leggen; de Walruſſen van natuur meer geneegen voor 't Land zynde/ begeeven zich mede wel op zodanige Schotſen naby Land/ maar begaven zich toen naar andere noch onbekende Baijen en Eilanden/ en weeken ter eene zyde naar 't Noordooſterland en de 7 Eilanden, ter andere zyde naar Diſco, 't Beeren-Eiland, 't Halvemaans-Eiland, 't Ryk-Iſſen Eiland en meer andere plaatſen/ alwaar ze nu noch jaarlyks op de verhaalde wyze gevangen worden/ als mede de Robben langs den Zoom van 't Ys/ die men aldaar by honderden op de Schotſen met de ſtokken dood ſlaat; maar de Netten om Witviſſchen te vangen/ zyn om de gezegde reden in veele Jaaren niet gebruikt. Somtyds word 'er noch wel een/ gelyk ook de Eenhoorn Viſch met den Harpoen gevangen.

Wat waarde deeze Zeedieren hadden.

Die toen een ryke vangſt den Viſſchers aanbragt.

Doch allenks weer af nam.

TWEE-

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Walruſſen en Robben waar 't meeſt gevonden wierden. Liſten gebruikt om deeze Zeedieren te vangen. Walruſſen onthouden zich op 't Land, in 't Water of op Yſchotſen; worden met den Harpoen geſchoten, doch zeer omzichtig. Walrus-ſtryd hoedanig op 't Land ondernomen, om deeze Waterdieren te verſchalken. Voordeelige Walrusvangſt door Ryke Yſe aan d'Ooſtkant van Spitsbergen.

EEr wp tot de Beſchpvving van de Eilandſche Walviſchvangſt overgaan/ zpn we gezint voozaf over de Robben en Walruſſen noch ietſ bpzonders aan te merken; eerſtelpk/ dat wp van de Robben gezegt hebben/ dat 4 of 5 der zelve een quardeel Spek uitleveren/ daar nu d'ervaarentheit leert/ dat 15 of 16 van de zelven op een Quardeel geſchat wozden; om dan de reden hier van te weten: deeze is tweederlp; vooz eerſt/ zoo is het Walviſch aas/ waar op de Robben mede ſchpnen te aazen/ en waar van we reeds hier vooz omſtandig bericht gegeeven hebben/ veel overvloediger nabp Land/ en in de Bapen/ dan in 't Yſ/ derhalven hebben de Land-Robben/ beter gelegentheit om vet te wozden/ als de Yſ-Robben. Ten tweeden/ zoo zpn ook de oude Robben/ gelpk de oude Walviſſchen in deeze langduurige zeekrpg/ mede zodanig geoeffent/ dat ze dooz hun jaarlpkſche ervaarentheit/ het algemeene Slagveld kennen/ en het dieshalven ſchpnen t' ontwpken. Deeze ſtrpd-plaats tegen de Robben is vooznamentlpk tuſſchen de 74 en 77 graden begreepen/ en zulks aan den Zoom van 't Weſtyſ. Jaarlpks wozden 'er in de Straat-Davis en bp Zembla mede veel Robben en Walruſſen gevangen/ welkers huiden en tanden noch veel in Holland verkocht wozden/ en upt Moskovië een weinig Spek en Traan/ maar in de Straat-Davis wozd dit onder dien Landaart vooz een lekkere ſpyz gehouden/ en dus bp hun zelfs vertiert; wat Spitsbergen aanbelangt/ daar ſchpnen de Robben/ zoo wel oude als jonge/ allenks t'eenemaal verdzeeven/ behalven dat 'er ſomtpds noch eenige weinigen gezien wozden/ en ook wel een gevangen; maar op 't gemelde ſlagveld wozden 'er jaarlpks noch eenige honderden gedood/ vermits nu meeſt alle de Schepen tuſſchen de 77 en 79 graden zich in 't Yſ begeeven/ en alsdan met de Zuidweſt-ſtroom eerlang om de Zuid dzpven/ tot op 75 of 74 graden/ zoo trachten ze weder uit het Yſ te komen/ en vervolgens zeilen ze langs den Zoom van 't Yſ om de Noozd/ met dit oogmerk/ om op hooger graden of om de Ooſt de Viſſcherp weer te herhatten. In dit zeilen vinden ze van waar zp uit het Yſ gekomen zpn/ tot omtrent de 78 graden/ met moop weer/ langs den Zoom van 't Yſ/ op eenige

Spek of Traan, die de Walruſſen en Robben, tegenwoordig uitleveren.

Waar de Robben 't meeſt gevonden worden.

Listen gebruikt om deeze Zeedieren te vangen,

ge plaatsen / tamelyk veel Robben op schotsen leggen / doch allermeest op 75 en 76 graden / waar op dan eenige Schepen alle hunne sloepen afzenden / die ieder naar een byzondere schots roeyen / roepende en schreeuwende / om de Robben verbaast te maaken / en te beletten dat ze niet alle van de schots afwalteren / eer men 'er met de Sloepen by is / wanneer dan 2 of 3 mannen voor in de Sloep gereed staan met Spoorstokken verzien / die op de schots springen / en somtyds van 20 of 30 stuks / 3, 4 of 6 betrappen en met deeze stokken op den neus dood slaan; deezen in de Sloep gesleept zynde / wend men 't weder naar een andere schots / tot zoo lange dat men de Sloepen vol heeft / en alle de overige Robben zyn verjaagt; deeze dan te Scheep gehaagt / zeilt men wederom voort / tot men een ander School van Robben komt aan te treffen / en kan men op deeze wyze voort zeilende / somtyds 2 of 300 vangen / eer men 't gemelde Slagveld ten einde / en tot 78 graden gekomen is / want Noordelyker / alwaar meest altoos de Schepen af en aan kruisten / om een goede gelegentheit te vinden / in 't Ys of om de Oost te kunnen koomen / verneemt men geen Robben meer. Eenigen / om in de Walvischvangst niet te worden gehindert en opgehouden / maaken gantsch geen werk van de Robben / anderen treffen in 't weder Noord opzeilen geen mooi-weer aan / weder anderen met een goede vangst en welgeladen uit het Ys komende / stellen hunnen koers aanstonds naar Huis / en eindelyk vinden sommigen / door hunne voorzuit zeilders / de Robben overal gesteurt en van de schotsen gejaagt / zullig dat 'er weinige zyn / die lust tot deeze Robbevangst hebben.

Worden met stokken op den Neus dood geslagen,

Hoe veel Spek de Robben konnen uitleveren.

Deeze Robben zyn meest alle noch klein en jong / die gemeenlyk niet meer dan 15 of 16 een quardeel Spek uitleveren / maar de ouden / die door jaarlykse ervaarentheit deeze voor hun gevaarlyke plaatsen kennen en ontwyken / zyn veel grooter / want indien men op 73 en 72 Graden komt / alwaar zelden Schepen zyn / vind men daar Robben die 6 of 8 een quardeel Spek uitleveren / gelyk wy zelfs bevonden hebben; en waarschynlyk zullen in de gemelde eerste beginselen der Visscherey / de Land-Robben noch grooter zyn geweest / gelyk mede die van Oud-Groenland, de Straat-Davis, Zembla en elders / ten waare deeze oude aldaar / door dit vervolgen / mede naar heimelyke plaatsen weeken.

Wat nu de Walrussen aanbelangt / die men eertyds op 't Land met gantsche Oozommen by een vond / en aldaar gedood wierden / deeze worden noch wel jaarlyks betrapt / maar nooit op 't Land / ten zy op schotzen naaby Land en in 't water / en meest zoo hier en daar / doch nooit by troepen; wat hier de reden van zy / zullen we mede eens onderzoeken.

Walrussen onthouden zich onder

Voor het tegenwoordige is men nu voornamentlyk met de Visscherey in 't Ys bezich / daar ze eertyds aan 't Land plagt te geschieden / gelyk wyders blyken zal; in 't midden van 't Ys nu / verneemt men wel Walvisschen / maar byna geen Robben noch Walrussen. De Robben als

gezegt

gezegt is/ onthouden zich op den Toom van 't Ys / en de Walruſſen nabp Land / in 't water en op ſchotſen / ingelijks op heimelijke plaatſen te lande/ zulks dat onze Schepen/ die jaarlijks dit Land aandoen/ de Walruſſen alleniks zodanig geſteurt en verjaagt vinden / dat ze zeer zelden die bp dzommen konnen aantreffen / en bpna nooit op 't Land; deezen die zp dan op een ſchots of in 't water betrappen / moeten ze met een ſtpve en daar toe gemaakte Harpoen / gelijk een Walviſch ſchieten / die echter veeltpds van hun taaije en dikke huid weerom afſtuit / maar wel getroffen zpnde / haaltmen de Walrus met de lyn vooz den ſteven van de Sloep / en ſteekt die met een ſtpve daar toe gemaakte Leng / een Walrus-leng genoemt / dooz zyn taaje huid dood; vervolgens boegſeert men hem naar 't naaſt gelegen Land / of aan een Ysſchots / op wiens vlakte men hem opſleept / vermits ze gemeenlijk zwaarder als een koe zyn; alsdan tptmen aan 't villen / verwerpt zyne taaje en dikke huid / dewyl ze onnut is / klooft beide de tanden met een bpl uit het hoofd / of om de tanden niet te beſchaadigen / houd men het hoofd af / en kookt het in een groote ketel / vervolgens ſnpd men 'er het Spek / dat gemeenlijk een halve quardeel uitlevert / aan lange ſtrooken af / en bzengt het dus te Scheep. Dit nu kan echter zoo weinig vooz de reederp vozderen / dat men 't / noch in 't Taaizoen van de Viſſcherp zpnde / naaulpks waardig acht / om 'er naar te vallen / en den tpd te verſpillen / zulks het aan de Walviſchvangſt geen belet mogt geeven; maar 't gemelde Taaizoen verloopen zpnde / wanneer men om de Oost weder te rug komt / of geen bpk / van Walviſch op te doen ziende: zal men in 't opzeilen / Walruſſen voorkomende / nog wel eenige moeiten aanwenden / en tpd daar aan beſteeden. Nu is 't genoeg te begrypen / dat het niet wel mogelpk is / op deeze wpze een groote vangſt te doen / ſchoon 't al gebeurde / dat wel eens geſchieden kan / dat men 'er in 't water / of op verſcheide Ysſchotſen / een taamelijke meenigte bp elkander zag leggen / en dus aantrof / zoo zyn ze in 't water bpna alzoo bezwaarlijk te beroepen / als een Walviſch; daar en boven ſchiet men de Harpoen dikmaals te vergeefs / want behalven dat een Walviſch beter te treffen is / zoo ſtuit de Harpoen op de zelve zoo niet te rug / als op een Walrus; en op de ſchotſen betrouwt men zich zoo wel niet bp de Walruſſen / als bp de Robben / om 'er op te ſpringen / dat mede zoo gemaklijk niet te doen valt / want zp leggen dikmaals maar 2 of 3 bp elkander op een kleine vlakke ſchots / zoo dat ze daar veeltpds eerder af zyn / eermen gelegentheit vind om 'er op te komen / vermits zp met hun logge en zwaare ligchaamen / tegen een groote en verheeve ſchots niet konnen op klimmen / gelijk wel de Robben / die veel ligter van Ligchaam zyn / en met een ſneider beweeging / dit zeer vaerdig doen / en ſomtpds op zoo hooge en ſtyl opgaande ſchotſen leggen / dat het te verwonderen is / hoe zy daar weeten op te komen. Deeze Robben beſtaan derhalven veel grooter ſchotſen / zulks ze ſomtpds 20 of 30 ſterk bp een hangen; ſchoon nu echter de buitenſte /

't Land, in 't water of op Schotſen.

Worden met een byzondere Harpoen gevangen, en verder met lenſen afgemaakt.

Hoe met de gevange Walruſſen gehandelt word.

De Walruſſen moeijelyk en met omzichtigheit te vangen.

die alſ met den neuſ over 't water leggen / ons ziende naderen / aanſtonds zich te water begeeven / wozden 'er eenige van de middelſte noch betrapt; maar dit kan met het klein getal der Walruſſen / zich op kleine ſchotſen onthoudende / zoo niet geſchieden. Indien dan een groote en blakke Vgſchots / rondom met den rand aan 't water leggende / zoo ſtevig mogt wezen / dat ze 10 of 12 van deeze zwaare Ligchaamen zou konnen draagen / dat zelden van de blakke Vgſchotſen te verwachten is / zoo zou men echter op deeze ſchots gekomen / weinig konnen uitrechten / dan alleen hen ſchielpk weg te jaagen / ten waare zy zoo ſtout mogten zyn / gelpk ſomtyds gebeurt / dat ze eenige ſterk zynde / niet willen wyken; echter zou men 't quaad genoeg met hen hebben / want met ſtokken kan men haar niet gelpk de Robben / beſchadigen / en met ſtyve welgeſcherpte lenſſen / moetmen dikmaals wel dziemaal te vergeefs ſteeken / eermen dooz de huid booren kan / vermits die zoo dik en taay is; diez moet men 't op een geſpanne plaats aanleggen / want daar de huid ſlap is / kan men bezwaarlpk doozkomen: dus mikt men derhalven met de leng naar d' oogen / waar op zy 't hoofd / om die t' ontwyken ter zyden af dzaatjen / dus vind men dan een geſpanne plaats op of omtrent de bozſt / alwaar men in ſteekt / doch ſchielpk de leng weder te rug haalt / of zou dooz de Walrus met zyn tanden gevat wozden / en ons met de zelve of het end van dien / lichtelpk konnen beſchaadigen / gelpk ſomtyds is gebeurt. Doch deeze Walrus-ſtryd kan op een kleine ſchots niet lang duuren / vermits zy / 't zy gequeſt of ongequeſt / eerlang te water gaan; derhalven is 't voozdeeliger op 't Land / gelpk noch volgen zal / hen aan te taſten. 't Vooznaamſte dat men op d' Vgſchotſen tegens hen uitvoeren kan / is / dat men alle de Sloepen / of zoo veel 'er te water zyn / ieder naar een ſchots / of rondom een ſchots / naar een Walrus afzend / hoopende de zelven noch op den kant of in 't afvallen te konnen ſchieten / wanneer dan noch veeltyds van 3 geſchotene Harpoenen / 2 op hun taatje huid zullen afſtuiten; deeze die dan getroffen is / haalt men vooz den ſteven / en handelt die alſ reeds is gezegt. Hier uit is dan genoegzaam te zien / dat 'er op deeze manier in 't water en op ſchotſen weinig buit te haalen is / waarom de hedendaagſche Commandeurs weinig voozdeel op de Walruſſen te behaalen zien.

Somtyds worden 'er wel Walruſſen op 't Land en afgezonderde plaatſen gevonden.

't Gebeurt noch ſomtyds wel / dat 'er Walruſſen op 't Land gevonden wozden / doch dit geſchied / om vooz gemelde reden / meeſt op ongewoone plaatſen / alſ op 't Moffen Eiland, achter het Voorland, in de Horizont en Klok-Bayen of elders / en aldaar op verre afgelegene en alſ uit den weg leggende vlaktens en reeven / waar zelden Schepen komen; echter die aldaar gevonden wozden / vind men de zelven / dooz het aloude en noch jaarlpks vervolgen / zodanig op hun hoede / dat men 'er veeltyds weinig uitrechten kan / leggende de benedenſte zoo naa en veeltyds aan 't water / en de bovenſte ingelpks niet verre daar van af / en zeer gereed om in 't water te komen / gelpk we zelf op 't groote Rif achter het Voorland hebben bevonden; alhier een kleine troep van 30 of 40 al-

dus

dus op 't Land vindende / de benedenſte aan 't water / en de bovenſte niet verre van daar / zoo vertoefden we dan eenige uuren eer we te Lande quamen / hoopende dat ze wat verder op 't Land kruipen zouden / zulks wy met laag water beneden hen mogte landen. Dit niet willende gelukken / alzoo zy wantrouwende / goede wacht hielden / zo lande men met twee Sloepen wederzyds van hen / maar eer wy op 't Land ons in ſtaat hadden geſteit / waren ze meeſt alle te water / en eenige weinigen wierden gequeſt; eindelyk geraakten ze / gequetſten en ongequetſten dus in 't water / behalven eenigen die wy noch in 't water ſchoten / en op de gemelde wyze behandelde. Dus blykt / dat de gelegentheit om alhier Walruſſen te vangen / even eens als met de vangſt der Witviſſchen / hedendaags zoo goed niet is / als eertyds / toenze alhier noch onverſchalkt waren / en in een onnoozelder ſtaat.

Hoe hier mede in 't vangen als dan omgegaan word.

Eertyds plagten de Walruſſen mede in de Klok-Bay, Groene-Herberg, achter 't Voorland, en meer andere plaatſen en gewoonlyke Haven / in hun eerſte onnozelheit / op der zelver vlaktens in 't gemelde Taalzoen / zeer verre op 't Land te kruipen / zulks de benedenſte zelfs met hoog water genoeg dzoog lagen / en men niet laag water aan veele van deeze vlaktens / een taamelyke voorſtrand vond / alwaar men beneden hen landen kon. Wanneer men dan met alle de Sloepen / ieder met behoorlyk geweer verzien / aldaar aanlande / ſtelde men zich recht voor de zelven / om hen de waterhant af te ſnyden; de Walruſſen als toen noch onkundig / zagen dit alles zonder te ſchroomen aan / niet weetende wat hen wederwaaren zoude / voor dat zy 't gewaar wierden; want het gebeurden toen dikmaals / dat een ieder de zyne reeds gedood had / eer zy het water konden bereiken. Dus eindelyk als een ſchans van lyken voor zich hebbende / week men ter zyden / laatende alleen eenige oppaſſen / om deezen die wilden overkruipen / mede de reſt te geeven / zo dat dikmaals gebeurde / dat men ze in deeze waterſchans / 2 of 3 hoog op elkander dood ſtak; en om hen noch meer belet toe te brengen / wierd dan ter zyde mede zodanig een belemmerde Schans gemaakt. Voor dit gewoel vermoeit zynde / het geweer ſtomp geworden en een gedeelte daar van gebrooken / nam men derhalven wat tyd om te rusten / laatende midlerwyl deeze Waterdieren naa Landwaarts een wyde opening / vermits zy 't aldaar niet ontkomen konden. Ondertuſſchen ruſtemen en men ververſchte zich met een ſoopje / of at en dronk eens / of ſcharpte zyn geweer / en toen weer aan 't ſlachten / zulks men op deeze manier 2 / 3 / 4 / 500 en meer teffens dood ſloeg / wanneer men vervolgens met het Schip nader by zeilde / en alles op beſchreevene manier verrichte; en dus bragt toen zodanig een Walrus Vangſt / wy wat meer zoden aan den dyk / als nu.

Walrusſtryd op 't Land, en hoedanig ondernomen.

Dit hebben we niet alleen van oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / die dit ten hunnen tyde / ten deelen zelfs hadden bygewoont / en uit den mond hunner Voorzaten / die noch meer ervaarentheit daar

van hadden / vernomen / maar ook konnen onze eigen oogen van dit gezegde getuigen zyn / wanneer wy in verſcheide Bayen / en achter het Voorland veele deezer plaatzen met opmerking hebben beſchouwt / en aldaar een meenigte van oude Walrusbeenderen gevonden / eenigen boven den grond / en noch veel meer die door den langduurigen tyd als onder 't Zand beſtooven en begraaven waren.

Voordeelige Walrusvangſt door den Commandeur Ryke Yſe aan d'Ooſtkant van Spitsbergen.

Alhoewel nu het verhaal van deeze Walrus-Vangery / zich reeds wat verre heeft uitgebreid / moeten we echter alhier noch byvoegen / hoe buiten gewoon en gelukkig de Walrusvangſt van Ryke Yſe, een oud Commandeur van Vlieland geboortig / is geweeſt. Deeze Commandeur quam / zoo wy uit de berichten konnen afleiden / omtrent den Jaare 1640 of 1645, aan d' Ooſtzyde van Spitsbergen, daar hy eenige Eilanden vond / nooit door eenige Schepen bevaaren / en derhalven naar hem de Ryke Yſe-Eilanden genoemt worden; op welker plaatzen hy een ongelooflyke meenigte Walruſſen vond / waar van op de reeds verhaalde manier / veele honderden gedood wierden / zulks dat men behalven het Spek / een ongelooflyken rykdom van Tanden van daar brogt / en de Reeders zodanig een voordeel deeden / als men nooit van diergelyk een togt heeft gehoort. Dit is ons van verſcheide oude Commandeurs en Harpoeniers verhaalt / en zelfs door zyn eigen Dochter beveſtigt; doch wy zullen 'er geen breed verhaal van doen / dewyl ons door den tyd veele zaakelykheden ontvallen zyn / dies wy 't hier als ter loops maar aanroeren / omdat men daar uit genoeg afleiden kan / wanneer men 't gemelde van de gevondene Walrusbeenderen daar nevens vergelykt / hoedanig de Walrus-vangſt / eertyds van een merkelyker belang is geweeſt / dan men nu dagelyks ondervind.

Merkwaardige Walrusvangſt te Lande, en hoedanig die uitviel.

Een merkwaardige zaak / aangaande de Walrus-Vangery te Lande / moeten we alhier noch ter nederſtellen / die ons van Harpoenniers / deeze vangſt te Lande bygewoont hebbende / tot onderwys is verhaalt. Als wy / zeiden ze / een troep Walruſſen / op 't Land leggende / verneemen / ſchoon ze niet hoog leggen / zulks wy met laag water maar een kleine voetſtrand voor ons bevinden / en met een ſchielyke Landing hen konden aantaſten / ſchzoomt men 't echter met geweld uit te voeren / opdat zy / zich gewond voelende / ons niet in 't water mogten dzingen / eer wy de voorſten afgemaakt hadden; dat hen ook wel gebeurt was / dat ze zich gewont voelende / niet alleen zeer beeſwoed met de tanden naar hun ſloegen / waar door eenige hun geweer gebzoken en uit de hand geſlagen wierd / maar ook als raazende van gramſchap het hooft tuſſchen de beenen of bierken ſtaken / en alzoo de ſtyle plaatzens tegens hen afrolden / zulks zy genoeg te doen hadden hen t' ontwyken; en ſchoon zy ter zyden geweeken / hen van achteren of ter zyden wilden aantaſten / waren ze / vermits de waterkant voor hen open ſtond / zoo ſchielyk te water / dat 'er van een groot gedeelte maar zeer weinig gedood wierden / want eenige gequetſten bereikten echter het water. Hoe weinig

men

men nu op hen kan uitvoeren / is uit het verhaalde af te neemen / behalven dat onder zodanig een meenigte / het gevaar te grooter is / vermits ze alsdan zoo ſtout zyn / dat ze hunnen makker willende ontzetten / om de Sloepen zwerven / en de zelve niet alleen met hunne tanden trachten te doorboozen / maar aan 't boozd ſlaande / geheel het onderſte boven zouden werpen. Verders verhaalden ze; als wy hen aldus laag aan 't Strand en naby het Water vinden / en naar een weinig vertroevens echter niet hooger op 't Land kruipen / zoo landen wy eindelyk / maar in plaats van hen met geweld aan te taſten / zoeken wy hen met een zachter toom om te leiden. Wy houden hen dan de ſcherpte onzer Lenſſen booz hunne oogen / daar zy zeer ſchuuw booz zyn / en niet alleen het Hoofd daar booz omdzaapen / maar veeltyds ook 't geheele Lighaam anders omwenden / om zich op de vlucht te begeeven / ſlaande teffens de naaſt hem zynde met de tanden op 't lyf / die alsdan mede genoodzaakt wozd zich om te keeren / en op deeze wyze geraakt de geheele troep gaande / vermits de bovenſte booz de benedenſte Landwaarts voozt gedzeeven wozden. Dus zoeken wy hen met zachtigheit zoo verre Landwaarts te dzyven / tot we een bequaame Voetſtrand hebben / om d' achterſte die ons de naaſte zyn te kunnen dooden; alsdan taſten wy hen / ons in goede ozder geſtelt hebbende / met geweld aan / en ſchoon zy zich dan willen omkeeren om hen te verweeren / moeten zy 't echter met de dood bekoopen / eer zy het water komen bereiken. Het gebeurt wel dat 'er onder onze ſtryders een blooden of zwakken hals is / of dat iemand zyn geweer booz een Walrus wozd uit de hand gewzongen / of met de tanden aan ſtukken gebzoken / of een ander zyne Lens op de ribben of in 't uitſchampen op een ſteen ſtomp ſtoot; een ander die de zyne reeds gedood heeft / komt dan deeze te hulp / en alsdan gelyk als een ſchans van dooden naar de Seekant gemaakt hebbende / wyken wy ter zyde / en handelen verder daar mede als reeds is gemeld. De overigen dus als in een kring beſloten zynde / wozden des te gemakkelyker gedood / want hoe verwoed en moedig zy in den eerſten aanval zyn / dzingende eenigen met geweld booz in See / zoo wozden dan deeze ingeſlootene als moedeloos / geen uitkomſt ziende / en hunne makkers rond om hen verſlagen / trillen en beeven op den aankomſt hunner Vyanden / en ſteeken hun hoofd tuſſchen de vlerken / waar van eenige gantſch weerloos gedood wozden / en d' anderen het eindelyk mede opgeeven moeten.

Hoe deezen ſtryd word aangelegt, om deeze Dieren te verſchalken.

Behalven dat dit laatſte wel boonamentlyk den Walrusvangers tot onderwys kan ſtrekken / zoo verneemt men mede hier uit een omſtandig verhaal / hoe de Walrusvangery van ouds plagt te geſchieden / en hoe die nu tegenwoozdig wozd verricht; waar uit licht te oozdeelen is / dat de Walrusvangſt nu op verre naa / by de voorige niet haalen kan / en dat het derhalven niet te verwonderen is / dat 'er nu ſaarlyks zoo weinig Walruſſen gevangen wozden; want deeze Zee-Olifant / eer dat

De tegenwoordige Walrusvangſt zoo voordeelig niet als eertyds.

hy Menschen hende / was 'er geen Pand hem te magtig / of schoon een Wreede Beer die zich in Groenland mede onthoud / een Leerob beloerende / weet te vermeesteren / zoo kan hy tegens dit vervaarlyke wangedrocht echter niets verrichten / dierhalven leiden zy zich eertyds gerust op 't Land te slaapen; maar nu hunne ruft zodanig is verstoort en zy dus verjaagt zyn / zoo is 't / dat de Walrusvangst / gelyk gemeld zy nu t' eenemaal is verminderd.

DERDE HOOFDTSTUK.

Besluit om de Walvischvangst t' onderneemen; hoedanig deeze Walvischvangst is opgekomen; wanneer en hoe de Maatschappy wierd opgerecht: Octroy verzocht, en ook verkreegen. Eertyds onthielden zich veele Walvisschen omtrent Spitsbergen, waar toe d'aasryke Gronden gelegentheit gaven. Verdeeling over de Visschery voormaals gemaakt. De Engelsen wat die bezaten; en wat de Hollanders. Traanketels en Pakhuizen voor de Visschery opgerecht, waar van noch overblyfzels zyn te vinden. Ryke Walvischvangst eertyds omtrent Spitsbergen; Te Smeerenburg de voornaamste Traankokeryen der Hollanders, als mede op Jan Mayen Eiland. Hoedanig de Visschery omtrent de Bayen geoeffent wierd, en de Groenlandsvaarders van dubbele Manschap verzien.

Besluit genomen om mede de Walvisschen aan te doen.

DE Visscherp / haar ryke Voordeelen / door 't ontwyken der Witvisschen / Robben en Walrussen allenks beginnende te missen / besloot men de Walvisschen / die zich in grooten getalle rondom dit Land en in de gemelde Bayen onthielden / mede aan te doen. Dat dit eerlang ondernomen wierd / blykt hier uit; want het was in den Jaare 1612. toen de gemelde twee Schepen van d' Engelsen genomen wierden / en van de Vangst en al het Vischtuig berooft.

Hoedanig deeze Walvischvangst is opgekomen;

Deeze Groenlandsche Walvischvangst veel eer ontsproten en voortgekomen / uit het naspeuren der Visscherp / eertyds van die van Guipuscoa en van de Basques, (hier voor aangeroert) omtrent de Kusten van Spanje geoeffent / (alhoewel deezen niet dan Vinvisschen opdeeden) dan dat ze uit onzen eigen Landaart geboozen is; of wel uit de Yslandsche en Deensche / om zodanige gevreesde togten in 't Yz te waagen.

Deeze Basques altoos goede Seeluiden geweest / waren op en omtrent hunne Kusten op deezen vangst wonder wel afgerecht; waar op allenks

is

ſs gevolgt / dat ze te met verder in Zee ſtaaken / en ſomtyds buiten lerlandt om geraakten. Men treede en voer allenks ſterker op de Kuſten van Yslandt en vervolgens op Groenlandt, zulks de Biſcapers en anderen tot omtrent 50 of 60 Groenlands-Vaarders in Zee bragten ; welken aanwas van deeze Viſſcherp den Kooplieden van andere Natiën niet weinig in 't oog ſtak ; tot ten laatſten de zelve meeſt in Hollandt overging / alwaar toen den Staat der Vereenigde Nederlanden / van eenige hunner ingezeete Handelaars / nu en dan Verzoekſchriften ontfing / om t' Amſterdam en in Noord-Hollandt, op 't voorbeeld van d' Oost-Indiſche Maatſchappy / mede van deeze vaart een Compagnie te maaken. Over dit onderwerp was voor eerſt bezwaarlyk een geregelde Order te beraamen ; echter vondmen tot nader goeddunken een ontwerp hier over goed / en wierden op verſcheide plaatſen in den Jaare 1611. en vervolgens / inſchryvingen door Geſgenooten gedaan / die meeſt t'Amſterdam , Schiedam , Hoorn , Enkhuizen en te Middelburg woonden ; maar 't werk wierd toen noch in geen volkomen ſtaat gebragt : zulks die van Amſterdam alleen voor eerſt een Maatſchappy inſtelden / wiens Hoofd-Belanghebbers / aldaar eenige Jaaren vooraf een Bewind ter hand namen / dat vervolgens by beurten omging / en deeze Maatſchappy hield noch / alhoewel ſchoorvoetende / tot den Jaare 1645. Stand. En de Maatſchappyen een begin namen.

Vermits nu twee Jaaren naa 't neemen der gezegde twee Schepen door de Engelſen / een Schip van Hoorn wederom ter Walviſchvangſt wierd uitgeruſt / dat met een goede Lading weder t' huis quam ; verzochten deeze Hoornſche Belanghebbers / en waarſchynlyk meer anderen / dien tyken vangſt wel gevallende / in 't zelve Jaar 1614. Octroy, dat ook verkreegen wierd / zulks niemand uit Hollandt naar Spitsbergen om aldaar te Viſſchen vaaren mogt / dan die reeds de Viſſcherp aldaar hadden beginnen op te rechten / en met zodanige Reeders / die van vermogen waren / om de zwaare uittruſting / als tot de oprechting van zodanig een Maatſchappy behoorde / te helpen uitvoeren / en door hen daar toe wierden verzocht of verhooren / als mede die geenen / die van den Staat om Medereeders te mogen wezen / wierden gedoogt en toegelaaten ; welk Octroy van deezen inhoud was ; Octroy op deeze Viſſchery verzocht en ook verkreegen.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden , allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN , dat wy ontfangen hebben d'ootmoedige Supplicatie aan ons gepreſenteert van wegen *Lambert van Tweenhuizen*, *Jaques Niquet* , *Jaques Mercys*, *Gilles Dodeur*, *Leonart Rans*, *Ysbrant Dobbens*, *Nicaſius Kien*, Commis van de Vivres , *Anthoni Monier*, Contrerolleur van d' Artillerye, en *Dirk Adriaanſz. Leuſtein*, met haare Compaignons , als nu te ſamen in een Compagnie vereenigt, met veele andere Perſoonen uit de Quartieren en Steden van deeze vereenigde Provintiën ; inhoudende hoe dat zy Supplianten de alder-eerſte waren , die uit deze Landen zoo verre om de Noord aangevangen hadden , te vaaren of te zeilen

len, met toeruſting van een quantiteit Schepen, alwaar nooit Chriſten Menſchen omtrent hadden geweeſt, ja dat zy hadden gepaſſeert drie en tachtig graden, blykende by zeekere Caarte en bewys onder de Supplianten beruſtende; alwaar haare Schepen gevonden hadden een ruime Zee, zonder Ys, vlak Weyland, met Graseetend Gedierte, en aldaar aan de Zeekant en daar omtrent gevangen eene quantiteit *Walviſſchen*, *Walruſſen* en andere Viſſchen, hebbende daar toe uit Vrankryk doen komen een quantiteit *Baſques*, om de zelve *Walviſſchen*, en *Walruſſen* te vangen, en alzoo de profyten van zulke Nieuwe Landen in deze Vereenigde Nederlanden te brengen, door de handeling en ontdekking van de zelve. Dan alzoo zy Supplianten by experientie hadden bevonden, dat geene apparentie hadde dat zylieden alleen, of in 't particulier op de voorſz. Landen zoude konnen vaaren, waar door de Couragie lichtelyk benomen zoude werden, van den Kooplieden in 't particulier t' onderzoeken eenige Nieuwe Landen. En dat het buiten reden zoude wezen, dat, 't geene zy Supplianten op haare groote exceſſive koſten gevonden hadden, en 't geene zy als noch verhoopten te vinden, by anderen de profyten en vruchten daar van getrokken zouden worden, 't welk zy Supplianten vaſtelyk vertrouwden onze meining ook niet te zyn; hadden de zelve Supplianten ootmoediglyk verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven tot recompenſe van de eerſte ontdekking van de Voorſz. Neering in deeze Landen, reparatie van haare geleede ſchade, mitsgaders tot Conſervatie van de Neering die anderzins periclitteerden van door confuſie verlooren te gaan, haar te verleenen conſent en Octroy, om voor den tyd van tien eerſtkomende Jaaren alleen te mogen handelen van *Nova Sembla*, tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren-Eiland*, *Groenlandt* en andere Eilanden die onder de voorſz. Limiten zoude mogen gevonden worden: te vreden zynde dat alle Perſoonen onder ons gebiedt in de voorſz. Compagnie van de eerſte aanſtaande Equipagie binnen een Maand zullen aangenomen worden, en voor de naavolgende Jaaren binnen drie eerſtkomende Maanden, door dien zy Supplianten binnen den tyd van ſes weeken in Zee zullen moeten wezen met haare Schepen. Welk aangemerkt, ZOO IS 'T, dat in conſideratie van de redenen voorſz. geneegen wezende ter ootmoedige bede van de voorſz. *Lambert van Tweenhuizen*, *&c.* Wy den zelven Supplianten en vereenigde Compagnie gegunt, geoctroyeert en geaccordeert hebben, gunnen, Octroyeren en Accorderen mits dezen, dat zy voor dit loopende Jaar, en de twee Jaaren daar naa te volgen, uit deeze Vereenigde Nederlanden alleen zullen mogen handelen en Viſſen, op de Kuſten en Landen van *Nova Zembla* tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Groenland*, en d'andere Eilanden die onder de voorſz. Limiten gevonden zullen mogen worden, mits dat die geenen die dit Jaar in de voorſz. Compagnie zullen begeeren te komen, 't zelve zullen moeten doen, en haar daar op verklaaren binnen zes weeken naar affixie van Billietten, en binnen vier Maanden, die geene die daar in zullen begeeren ontfangen te worden voor de voorſz. twee naavolgende Jaaren. Welverſtaande dat die geenen die reſpective in de Compagnie zullen komen, niet alleen zullen profiteren van haar Geldt naar Advenant dat zy geadventueert zullen hebben, maar ook van alzulke vordere voordeelen als 'er zullen mogen geraaken te vallen binnen den voorſz. tyd, zoo wel het bewint van de voorſz. Compagnie en Equipagie aangaande, als anders. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van de Ingezetenen

nen van deze Landen, van wat conditie of qualiteit die zyn, anders als die van de voorsz. Compagnie Supplianten, binnen dit loopende en de twee daar naa volgende Jaaren, uit deeze Vereenigde Nederlanden te handelen en te Vissen op de Kusten en Landen van *Nova Zembla*, tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'s Beeren-Eiland*, *Groenland*, en de andere Landen die onder de voorsz. Limiten gevonden zullen mogen worden, op de verbeurte van hare Schepen en Goederen. Ontbieden daarom en bevoelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justiciren, Officieren, Magistraaten en Inwoonders der voorsz. vereenigde Nederlanden, dat zy de voorsz. Compagnie Supplianten rustelyk en Vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroye en Consent, cesserende alle contradictiën en empeschementen ter contrarie, want wy 't zelve ten dienste van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den zeven en twintigsten Januari, 1614.

Dit Octroy aldus verkreegen / wierd deeze Eilandsche Walvisch-Vangst / met allen yver voortgezet. Hechte en sterke Pakhuizen en anderen benoodigden toestel / tot Traankokerpen / en Kuiperpen wierden alom vervaardigt / om op een goede en ryke Walvischvangst gereed te zyn / met alles wat tot deeze Visschery vereischt wierd.

Maar om onzen ontgleeden draad wederom op te vatten / zoo waren we reeds met ons bericht zoo verre gevoordert / dat de Visscherp aan verscheide Landaart wiert vyf gegeeven / de verschillen opgelegt / en ieders verkiesf verdeelt; en nu hebben we gevoont / dat de Hollanders eertlang naa deeze verdeeling door oprechting van een Maatstchappy wederom zyn bepaalt / anders verdeelt en van elkander afgezondert. Het staat ons dan te verhandelen / niet alleen hoe zich deeze verdeeling door d' oprechting van de Compagnie heeft toegedragen / en hoe / en met hoedanig een gevolg de byzondere Reederyen hunne Visscherp op Zee hebben verricht / en deeze van de Compagnie aan Land pleegden / maar ook hoe het zich met deeze Visscherp / in den eersten aanvang / onder alle deeze Natien aan en omtrent Spitsbergen toedroeg.

Walvisschen eertyds veel omtrent Spitsbergen.

Dit groote Distrikten en daar door wydvermaarde Eiland / is van een uitgestrektheit / gestalte en welgelegentheit als hier voor reeds beschreeven / leggende in 't midden van de Walvisch-Zee / werwaarts als toen de Walvisch in zyne eerste onnoozelheit / dan alleenwegen naar deeze aasryke gronden en Bayen quam toe zakken, daar gekomen / hield zy halte / vervorschte en vermaakte zich als in een zeer vette en grazige weide / want alle de gronden en Bayen van omtrent dit Eiland waren toen / gelyk als noch / vol van 't gemelde Walvisch aas / waar naa den toevloed der Visschen toen zoo groot was / gelyk-'er wyls in Egipten door 't overvloeyen van den Nyl / en in Holland wegens de Moerassen / Poelen en Slooten het zeer vorsch-en padryk is / en dus deeze Landen voor den Oordaar aasryk zyn / zoo weet dit hier deeze Landen / ieder op zyn tyd / en met genoegzame kennis / voor andere hooge Landen

De Aasryke Gronden gaven hier aanleiding toe.

uit te kiezen. Om deeze zelve reden wierd eertyds dit Eiland / door de Eilandſche Walviſch / verre boven 't Beeren-Eiland, de Noordkaap, Hitland, Fero, Ysland en meer andere daar om heen leggende Landen geacht en verhooren. Onzen Landaart en meer anderen / weeten by genoegzaame ervaarentheit / hoe Gzond-en Aagtyk / hoe wel gelegen en door veele en ſchoone Wapen alſ anderzins dit groote Eiland is / bezien / en voor de Walviſchvangſt boven veele andere plaatſen uitmunt. Alle die in de Zeevaart geoeffent zyn / weeten door hunne ervaarentheit en 't behulp der inſtrumenten / vreemde en bekende Geweſten op te zoeken; desgelyks is ook door verſcheiden redengeevingen hier voor getoont / dat de Eilandſche Viſch van deeze wetenſchap mede niet onkundig is; hem is by ervaarentheit dit Eiland genoeg bewuſt / hy kent deſ zelfs geſteltheit en gelegentheit; hy weet by deeze zyne ervaarentheit en zonder werktuigen / gelyk wy met inſtzumenten / dit Eiland op te zoeken; en gelyk den Ojevaar in de Lucht / aan Bergen en Dalen / wat koers hy te neemen heeft / zoo weet deeze Viſch onder water in zyn natuurlyk Element / langs klippen en gronden / als by ſtaande baakens / dit zyn begeerig Geweſt op te zoeken. Dit Geweſt dus kundig gewoorden / en den weg derwaarts te komen; zoo is dan de gemelde toevloed der Viſſchen tot het zelve zeer natuurlyk. Toe dzaa dan / als het Zaaizoen toeliet / bemerkte men in 't eerſte ontdekken van dit Geweſt / dat allenks de kuſten van het Y gezuivert wierden; dat alhier / van uit het Ooſt en Weſtys / uit Zee en van allerwegen / gelykzaam een t' zaamenbloejing van zeer veel Viſch / om en omtrent dit Land gezien wierd / om de gemelde vette Gzonden / by en in deſ zelfs Wapen / hunnen pynlyken geleedenen honger / in 't winter zaaizoen op Zee geleeden / eenigzins voorzeerſt met het overgebleeve aas te ſtillen / en vervolgens zich van den zeer ſchielyken en weeligen aangroei te bedienen.

Hoe bewuſt deeze Viſch van deeze Geweſten was.

Om dan ter zaak te komen; men zag in d' eerſte ontdekking van dit Geweſt / de buiten en binnen kuſten / Gzonden en Wapen / Wateren en Stroomen / overal en rondom vol Viſch. De Engelſen als d' eerſte bevaarders / vermits de Vozſten en Mogendheden / dit Geweſt te bevaaren / allen Landaart vzy lieten / dit Land voor hun alleen niet konnende behouden / wierd het zelve naa eenig voorgaande verſchil onder de Viſſchers van verſcheide Natiën / in zodaniger voegen verdeelt / als reeds is gemeld; welke verdeeling / door de wyde uitgeſtrektheit en meenigte van ſchoone / groote en zeer bequaame Wapen / genoegzaam kon geſchieden; ieder Landaart viel een Landſtreek / van een ruime uitgeſtrektheit te beurt / begryppende eenigen 1 / 2 of 3 en meer Wapen en bequaame Reeden voor de Schepen. Nademaal nu dit Land zonder Opperhoofd was / waar van anders de beſtiering van af hangt / zoo ging ook mede met deeze Verdeeling / volgens 't gemeene ſpreekwoord; 't eerſt in de Boot, keur van riemen; en dus moeſten de kleine voor de groote wyken. De Engelſen als d' eerſte bevaarders / begeerden eenig voorrecht / keurden derhalven / of hadden

Hoedanig d' Eerſte Viſchery hier geoeffent en verdeelt wierd.

den reeds in bezit / eenige der vooz gemelde beſte Wapen / en vermits zy vooz de grootſten wilden aangezien zyn / achtende hun beſtand om tegen de Hollanders te wzyven / dies konden ze hunne bezitting behouden; de Hollanders de tweede keur hebbende / en zich mede beſtand vindende / deeden inggelyks een goede kleur / die zy ook behielden; anderen keurden wedecom wat anders / en in dierwoegen als in de keurverdeeling hier vooz is gemeld. Dewyl dan dit Geweſt ruim en groot genoeg was / kon 'er ieder vooz zich wat in bezit krygen / ieder keurde en wierd by inſchikking zyne keur vergunt; want waar men keurde / hoe men keurde / of wat men keurde / nooit kon men misheuren / vermits het allerwegen / en alom zoo wel binnen als buiten de Wapen / overal even Viſchryk was / dies konde zich een ieder met zyne keur wel laaten vergenoegen; want waar men zich geplaaſt vond / konnen een volle laading / niet alleen van ſpek / maar zelf van traan bekomen / zulks men mede ten dien einde eerlang / langs de kuſten / in alle bogten en Wapen / en op alle bequaame plaktens / Traanketels en Pakhuizen / in ieders gekeurde deel begon op te rechten. Eveneens gelyk wy de eerſte Walrus-Vangery / vooz d' oude noch overgebleeve gebeentens der zelven / eenigzins hebben beveſtigt / zoo kan ook tot beveſtiging van deze eerſte Walviſchvangſt dienen / de oude en noch overgebleeve Muuraadjes en Fondamenten van veele Pakhuizen en Traanketels / die langs de gantſche kuſt / op veele plaatſen noch tegewoozdig wozden gezien. En gelyk we van de Walruſſen gezegt hebben / die veeltyds niet verre van Zee te lande kruipen / wiens overgebleevene gebeentens / lichtelyk van Zee overſtroomt wozden / en deezen die boven 't bereik van de Zee leggen / vermits ze niet groot zyn / gemaklyk vooz den tyd van 't zand beſtooven komen wozden; zoo dient dit vooz den opmerkenden / op zodanige plaktens komende / wanneer men eenige deezer gebeentens komt te zien / dat men met graaven in 't zand / veel meer van de zelven kan naaſpeuren en ontdekken. Maar deeze Fondamenten die boven 't bereik van de Zee zyn gebouwt / en derhalven niet licht overſtroomt of om verre gewozpen wozden / noch dooz de boven uitſteekende muuraadjes beſtooven / zyn tegenwoozdig noch op veele plaatſen te vinden / gelyk wy de zelven overal / en op veele van de zelven / met verwondering / zelf zeer duidelyk hebben gezien en beſchouwt; te weeten: van de Suid om de Noozd; in Diſco, Wibe Janſz-waar, de Hoop- en Halvemaans-Eilanden, de Horizont-Baay en meer andere Wapen en kreeg / by en om het Suideinde van Spitsbergen leggende / daar wy zelf niet geweeſt zyn / maar echter uit goede en geloofwaardige berichten verſtaan / dat 'er in den aanvang mede een groote Viſſcherp is geweeſt / zulks 'er ten dien einde op verſcheide plaatſen veel Pakhuizen en Traanketels hebben geſtaan; maar langs de Weſtzyde / waar dat wy veele Wapen zelf hebben bezocht / waar van de gemelde Horizont-Baay de zuidelykſte is / en niet verre van de Zuidkaap gelegen / alwaar wy mede niet geweeſt

De Engelſen eigenden zich het eerſte voorrecht in de verdeeling toe;

Vervolgens de Hollanders en dus ook d' andere Natiën.

Traanketels en Pakhuizen ten dienſt der Viſſchery op gerecht.

Waar van de overblyfſels noch zyn te zien.

In welke Bayen de Schryver de overblyfzels zelf heeft gezien of niet gezien.

zyn / doch van daar eenige mylen Noordwaarts / volgt de Klok-Bay, daar zyn wy tweemaal geweest / welke Baay in de gemelde eerſte verdeeling / de Engelſe-Baay wierd genoemt ; deeze is een wyde en ruime met verſcheide ſpruiten diep in Land inloopende Baay / die in zich verſcheide kleine bayen / bogten / reeven / inhammen en goede reets voorzeer veele Schepen / bevat. In een der zelve / de Baay inkomende / een weinig om de Suid / hebben we in 't Jaar 1697. met ons Schip de 4 Gebroeders / inhebbende 7 Viſſchen / nevens een doorgaans rym gelaade Vloot / van meer dan 200 Schepen gelegen ; want vermits het Oorlog met Vranryk was / moeſt alhier onze verzaamelplaats zyn. Van deeze Vloot die onder de verdeedinge van 9 Hollandſche en 2 Hamburger Geleiſchepen in deeze Baay vergaderden / achten we waardig te zyn dit volgende aan te teekenen ; beſtaande deeze Vloot uit :

Ryke Wal-Viſvangſt, t'zwammeer.

Waar uit deeze Groenlandtſche Vloot beſtond.

121 Hollandſche Schepen inhebbende	=	1252 Viſ.	
54 Hamburgers - - - - -	=	515 of 1820	6 Guard.
15 Bremers - - - - -	=	119	
2 Emders - - - - -	=	2	
Te zamen 192 Schepen,	inhebbende =	1888 Viſſchen.	

Onder alle deeze Schepen was 'er niet een die niets gevangen hadde / maar veele waren vol / hebbende de minſte onder de Hollanders 3 Vigſchen. In deeze gemelde binne Baay / de Schoone Haven genoemt / konden alle deeze Schepen / op een goede zant en ſteigrond / voor alle winden beſchut / gemaklyk ter reê komen. Ook quamen hier noch by ons / verſcheide Moskovitſchvaarders / om mede onder onze Conboyers te zeilen.

Verſcheide Bayen en Havens, waar noch overblyfzelen van Traankokeryen enz. gezien worden, beſchreeven.

In alle deeze gemelde binne-Bayen zyn wy zelf niet geweest / maar deeze en noch twee anderen / alwaar wy verſcheide muuraadjes van Traankietels / en in onzen eerſten togt naar Groenland mede noch twee Engelſche Pakhuizen hebben gezien. Van deeze Baay eenige mylen Noordwaarts / is de Yszout-Baay, mede zeer diep in 't Land loopende ; in 't inkomen aan de rechterland / is een groote bogt / de Groene-Herberg genoemt / en daar tegenover op d' andere zyde van de Baay / vind men een dergelyke bogt / doch wat kleinder / de Behoude-Haven geheeten. In beide deeze Bayen hebben we fondamenten van Traankookerpen gevonden. Een weinig verder om de Noord / achter het Voorland, aan 't Vaſteland / rezuiden het groote Rif / is een taamlyke groote Baay / doch van ons nooit bevaaren ; maar een weinig Noordelyker benooden 't gemelde Rif / vind men een ſchoone ronde Baay / doch iets kleinder / de Engelſche-Haven genoemt / hebbende een ſchoone vlakke ſtrand ; alhier hebben we eenige muuraadjes van Traankietels gezien. Alvaar tegenover aan de zyde van 't Voorland, of langs het

het geheele Voorland naar den binnen kant / zyn verſcheide bogten met ſchoone blaikke ſtranden / alhier hebben we mede / nevens 1 of 2 derzelven / fondamenten van Ketels gevonden. Benoorden het Voorland is de Kruis-Baay, ingelyks diep in 't Land loopende / in den ingang van deeze Baay / zyn nevens een breede blaikte / mede eenige muraadjes van Traankookerpen te vinden. Om dan niet al te langwylig te zyn / zoo volgt aan deeze / de Hamburger-Baay, daar naa de Magdalene- en vervolgens de Engelſche-Baay; in ieder van deeze bzie / hebben we mede verſcheide fondamenten van Traanketels gezien. Tuſſchen de Engelſche en de Zuid-Baay, legt het Deenſche-Eiland, ingelyks / alhoewel geen groote / echter van een ſchoone Baay verzien / hier hebben we mede verſcheide muuren van Traankookerpen vernomen. Benoorden dit Deenſche-Eiland, legt het Amſterdams-Eiland, dat Teewaarts zeer hoog is / maar Landwaarts blak afgaande / met een zeer groote blaikte / Smeerenburg genoemt; dit Eiland is van weerzyde van twee ſchoone en groote Bayen verzien / de Noord en Zuid-Baay geheeten; landwaarts daar deeze te zaamen loopen / maakt dit een derde groote en ſchoone Baay / de Hollanſche-Baay genoemt / die tegen de blaikte van Smeerenburg aangrenſt; daar nevens en op Smeerenburg zyn verſcheide muuraadjes van Traankookerpen en Pakhuizen te vinden. Nu zullen we voor eerſt deeze paſſeeren / en vervolgens Noord en Oostwaarts voortgaan tot aan 't einde van Spitsbergen, en alsdan weder te rug komen; maar belangende de Viſſcherpen van alle de gemelde Bayen van andere Natien / benoorden en bezuiden deezen gelegen / zullen we kortheits halven zwygen / en dan alleen van deeze met een weinig meerder omſtandigheit ſpreeken / waar uit dan ook de Viſſchery van andere Natien / of deeze van 't gantſche Geweſt / bequaamlyk zal konnen afgeleid worden.

Aan deeze Hollanſche-Baay, grenſt de Baay achter den Zeeuſchen-Uitkyk, daar mede verſcheide fondamenten van Traanketels ſtaan; hier aan volgt de Roode-Baay, waar in wy nooit geweeſt zyn; vervolgens de Biskayer, achter wiens uitſteekende hoek ingelyks eenig muurwerk van Ketels gevonden word.

Onnoodig achten we den afſtand en ſtrekking van d' eene tot d' andere Baay te melden / noch d' uitgeſtrektheit der kuſt te beſchryven / nademaal dit genoeg in onze kaarten en anderen daar van uitgegeeven / kan naagezien worden. Om dan verder onze Viſchplaatſen te beſchouwen / zoo volgt naar den Biskajer, de ſteê achter het Reneveld en de Liefde-Baay, daar aan volgt de Wyde-Baay, verder de Moſſel-Baay, en van daar om den Vlakken Hoek het Waigat; een weinig den hoek om / in 't zelve / de Beere-Baay, wat verder inwaarts de Lome-Baay, over 't Waigat en ſchuin over de Beere-Baay, aan 't Noordooſterland, vind men de Brandewyns en Hoepſtoks-Bayen, en van daar een weinig Noordwyker / de 7 Eilanden, alwaar tot noch toe het einde van Spitsbergen geſtelt word /

omdat men zelden verder komen kan / vermits het gedurig Ys zulks belet / want deeze Eilanden gepasseert zynde / ziet men noch verder Noordwaarts Land.

In eenige van deeze laatst genoemde Bayen / zyn wy mede geweest / en hebben ook in eenigen van de zelven verscheide Fondamenten van Hutels gevonden. Uit alle deeze Traan-Kookerpen is nu wel af te neemen / dat 'er in alle deeze Bayen en langs de geheele Kust / een zeer groote Visscherp moet zyn geweest. Om nu alle deeze Bayen / die van ieder Landaart in 't byzonder zyn bezeten geweest / omstandig te beschryven / zoude voor ons / behalven dat we van alles geen bericht bekomen hebben / al te langwylig vallen / en ook den Lezer te verdrietig zyn / dies zullen wy dan die van andere Natiën voorby gaan / en ons weder naar de Hollandsche-Baay wenden / om te zien / hoedanig de Hollanders eertyds by de gemelde plaats van Smeerenburg, een zeer groote Walvischvangst hebben gehad / blykende by den voorgemelden Groenlandsvaarder / die eenigen tyd / naa dat de Vloot vertrokken was / mede naar Groenland voer / alleen met dit oogmerk / om ten dienst der Maatschappy / aan 't gemelde Smeerenburg, traan te laaden; hier uit is genoegzaam te zien / dat niet alleen de Visscherp Schepen / eenen laading van Spek of Traan konden bekomen / maar datze daar en boven noch zoo veel meer uit hunnen Walvischvangst konden opleggen / dat 'er anderen / die hen naa gezonden wierden / eenen laading van traan konden vinden.

Voor Smeerenburg,

Een voordeelige Visschery aangemerkt;

Ook is hier uit wel af te neemen / met welk een voordeel toen de Walvisvangerp is verzelt geweest; indien men deeze tyden hadde mogen beleeven / of noch beleeven mogt / wat zou men zich met veel meer lust en yver / als nu / aan de Visscherp konnen overgeeven! want gelyk meest alles door schaade of voordeel / welgevallig of ongevallig / licht of zwaar word gemaakt / zoo is dan by gevolg / dit voor veelen een behaagliike Visscherp geweest / gevende niet alleen groot voordeel aan de Reeders / maar teffens voor de Commandeurs / Harpoeniers en meer andere Belanghebbers / die door veel te vangen / zoo veel te meer partgeld verdienden. Het lust ons in 't vervolg eens in te zien / of deeze zoo zeer voordeelige Visscherp slegts gevallig / of by gelukkige gevallen zodaanig geslaagt is / dan of deeze Vangst vervolgens Jaar op Jaar dusdanig voordeelig uitviel.

Insgelyks omtrent Jan Mayen Eiland.

Uit het voorverhaalde is reeds gezien / dat het gemelde Groenlandsch Maatschip / naar Spitsbergen wierd afgehuurt / alleen om Traan te laaden; dat ook Willem Ys de Vader van myn geweezen Stuurman Teunis Baltisz., twee togten op een Jaar naar 't Jan Mayen-Eiland heeft gedaan / laadende telkens omtrent 1000 quardeelen en zulks te samen omtrent 2000 quardeelen Traan. Behalven dat / zoo hebben we eenige oude Commandeurs en Harpoeniers verscheidemaalen hooren verhaalen / dat 'er ten tyde van de Compagnie / somtyds groote Noordsvaarders naar Spitsbergen wierden afgehuurt / om niet dan Traan aan

Smee-

Smeerenburg te laaden ; Maar hoe veel van die Schepen aldaar jaarlyks gelaaden wierden / en hoe veele Jaaren dit alduſ is achtervolgt / is ons nooit klaar voorgekomen. Doch dit is ons genoeg gebleecken / niet alleen uit het gemelde voorbeeld / maar ook uit het geene ons de Commandeurs dienaangaande verder hebben verhaalt / te weeten: dat zulks niet voor een enkelde reis / en als by geval is geſchied / maar dat dit veele Jaaren / en als een jaarlyks gevolg gedurig zodanig is vertrocht; want dit blykt in een ander opzicht / uit het reeds verhaalde mede zeer klaar / dat het by de Reeders als een jaarlyks gevolg / waar van zy het einde toen niet zagen / wierd ingezien / anders zouden ze zoo zwaare en dynaa ontwaardeerlyke koſten niet hebben gedaan / met het oprechten van zoo veele Traankookerpen en Pakhuizen langs de gantſche Kuſt / als dienaangaande omſtandig is gemeld ; en word dit alles door 't verzoeken van Prolongatie en Continuatie van 't Octroy, noch verder en meerder beveſtigt ; Want in 't Jaar 1617. wierd het voorgaande Octroy voor 4 Jaaren geprolongeert ; en in 't Jaar 1622. weerom voor 12 Jaaren gecontinueert , welke Continuatie dezen inhoud beſelde:

Noordvaders voor Traanlading afgehouw.

Op 't Octroy Continuatie verleent.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden , allen den genen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen , Saluit , DOEN TE WETEN , dat wy ontfangen hebben d' Ootmoedige Supplicatie aan Ons gepreſenteert van wegen de Bewinthebberen van de groote en kleine Geoctroyeerde *Noordſche Compagnie in Holland* , mitsgaders van de *Compagnie in Zeelandt*, inhoudende, hoe dat eenige Jaaren geleden, de voorſz. groote Compagnie tot haaren groote koſten en pericule uitgeruſt hebbende zeekere Schepen op de Kuſten van *Nova Sembla*, *Spitsbergen*, en andere Landen en Eilanden ten Noorden gelegen , aldaar gevonden , en hier in 't Land ingebragt hadden de Neering van de Viſſchery der *Walviſſchen* , *Walruſſen* en andere Zee-Monſteren aldaar zynde, en ten dien einde de zelve Neering door goede order hier te Lande mogen worden geconſerveert, en zoo veel het mogelyk ware , werden bevordert en gebeneficeert , hadden in den Jaare zeſtien hondert en veertien van ons verzocht Octroy van de zelve Kuſten van *Nova Sembla* voorſz. af , tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Groenland* en andere Landen en Eilanden , die onder de voorſz. Limiten gevonden zouden mogen worden , alleen te mogen bevaaren , en de voorſz. Neering en Viſſchery , met Secluſie van alle anderen aldaar te mogen exerceeren. Welk Octroy wy vergunt hadden, voor den tyd van drie Jaaren , die geexpireert zyn in den Jaare zeſtien hondert zeventien voorleden. Dan alzoo midlertyd de voorſz. Compagnien van Holland hadden ontdekt, noch zeeker nieuw Eiland, en 't zelve *Mauritius*, anders *Jan Mayen-Eiland* genaamt , gelegen op een en zeventig Graaden en zeekere Minuten, hadden zylieden insgelyks, om 't zelve Eiland mede te mogen bevaaren , in den voorſz. Jaare zeſtien hondert en zeventien van ons mede bekomen Octroy voor den tyd van vier Jaaren, ingaande met den Jaare zeſtien hondert agttien, en hebben dienvolgende de Neering en Viſſchery, zoo op 't voorſz. Eiland, als op de verdere Landen en Kuſten

ten ten Noorden gelegen tot dezen dage toe geexerceert, en des gemeene Lands Middelen, daar mede merkelyk verſterkt. Dan alzoo de voorſz. vier Jaaren, met den Jaare zeſtien hondert een en twintig waren geexpireert, en de Supplianten van meening waren, de voorſz. Neering en Viſſchery te continueeren, zoo waren zylieden onder den anderen oneenig geworden, nopende de repartitie en verdeeling van de quoten, die ieder van henlieden daar in waren pretendeerende, ter welker oorzaake Wy de voorgaande onze Octroyen op zeekere proviſioneele repartitiën en order van Equipagie als doen voorgeſlagen, hadden gecontinueert, alleen voor den Jaare en Zaizoen van zeſtien hondert twee en twintig. Dan alzoo de Supplianten als nu noopende de verdeeling en repartitie van haare quoten en Equipagie onderling waren geaccordeert, als met der daad bevonden hebbende, dat de voorſz. Neering en Viſſchery in deeze Landen zonder eenigheit en goede order niet geconſerveert zoude konnen worden, maar geſchapen was door deeze confuſie en oneenigheit in andere Landen en Plaatſen gediverteert te worden, tot merklyke ſchade en nadeel voor de vereenigde Nederlanden en de goede Ingezetenen van dien, en derhalven de Supplianten ootmoediglyk hadden verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven de voorverhaalde onze Octroyen noopende de bevaaring van de voorſz. Landen en Kuſten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren geroert, en namelyk mede het voorſchreeve Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voorſchreeve Limiten gelegen, zoo die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, te continueren noch voor twaalf eerſtkomende Jaaren, ingaande met den Jaare en 't Zaizoen van zeſtien hondert drie en twintig toekomende, en henlieden te conſenteren de voorſz. Neering en Viſſchery aldaar voor den zelven tyd te mogen exerceeren, met Secluſie van alle anderen. ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede en verzoek van de voornoemde Supplianten, den zelven gegunt, geoctroyeert en geconſenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Conſenteren by dezen, de voorſchreve haare verzochte continuatie, van onze voorgaande Octroyen, nopende de bevaaring van de voorſchreeve Landen en Kuſten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk mede het voorſz. Eiland *Mauritius* anders *Jan Mayen Eiland*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zouden mogen worden, voor den voorſchreeven tyd van twaalf Jaaren by henlieden verzocht, henlieden conſenteerende de voorſz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorſchreeve Nering en Viſſchery voor den zelven tyd aldaar te mogen exerceeren, met Secluſie van alle anderen, interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk, van wat conditie of qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen, binnen den voorſchreeven tyd van twaalf Jaaren, te vaaren, Handelen of te Viſſen op de Kuſten, Landen en Eilanden, van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk van 't voorſchreeve Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden, als noch te vinden, directelyk noch indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en ingelaade Goederen, en daar en boven in een peine en boete van zes duizend

Guldens

Guldens voor ieder Schip, 't welk bevonden zal werden, in eeniger manieren aldaar gevaaren, gehandelt of gevischt te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeve van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de voorſchreeve Supplianten; ontbieden daarom en bevelen wel expreſſelyk allen Gouverneurs, Juſticieren, Officieren, Magiſtraten en Inwoonders der voorſchreeve vereenigde Landen, dat ze de voorſz. Compagnie Supplianten, ruſtelyk en vredelyk laaten genieten, en gebruiken 't volkomen effect van deezen onzen Octroye en Conſent, ceſſerende alle contradictiën en empeſchementen ter contrarie, want Wy 't zelve ten dienſte van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren.

Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure, en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den 22 December, 1622.

Nademaal by deeze Continuatie **van de Compagnie in Zeelandt wordt gewag gemaakt / vermits deeze Zeelandſche Compagnie in 't zelve Jaar 1622 een Acte verleent wierd / om nevens de Hollandſche Compagnie de Walviſchvangſt in** Groenlandt **te mogen oeffenen; zullen we deeze Acte hier meede volgen laaten / wiens inhoud dusdanig was:**

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN; alzoo wy de Participanten van de Groenlandſche Compagnie in Zeeland geconſenteert en geoctroyeert hebben, by proviſie voor deezen jegenwoordigen Jaare zeſtien hondert twee en twintig de Neering van de Walviſchvangſt, nevens de Participanten van de Provincie van Holland, op 't Eiland *Mauritius*, anders *Jan Mayen-Eiland* te mogen exerceeren, en dat ten zelven einde de voorſz. Participanten in Zeelandt haare Logiën, Ketels en andere Gereedſchappen tot de voorſz. Neering dienende, zullen hebben te ſtellen en te planten ter beter commoditeit, zonder ſchade of verhindering van iemand anders, daar toe dat de Bayen en Stranden van 't voorſz. Eiland *Mauritius* ſpatieus en groot genoeg zyn, om beide de Participanten van Hollandt en Zeelandt volkomelyk te accommoderen, zonder den een en anderen in 't allerminſt te verhinderen; ZOO IS 'T, dat Wy wel ſtriktelyk verbieden by deezen, namentlyk de voorſz. Participanten van de Groenlandſche Compagnie in Hollandt, en voorts alle Commandeurs, Schippers en anderen van de zelve Compagnie, dien dit eenigzins aangaan zal en welke van hen in 't byzonder, om alle conteſtatiën, queſtiën, differentien en inconvenienten voor te komen, die ter plaatſen zouden mogen ter zaake voorſz. geryzen (die aldaar niet zoude konnen gerecht worden) iemandt op 't voornoemde Eiland *Mauritius*, en den een den anderen in 't exerceeren van haare Neering te beletten, en verhinderen, alzoo wy verſtaan dat een iegelyk van de reſpective voorſz. Compagniën vry zal ſtaan, zyne Logiën, Ketels en andere Gereedſchappen tot de Neering voorſz. dienende, op de Bayen en Stranden van 't voorſz. Eiland *Mauritius* te planten tot zyner beſte commoditeit, zonder hinder of belet van anderen, niet tegenſtaande eenige cavelingen dier tuſſchen de groote en kleine Compagniën voor dezen zoude mogen gedaan zyn, of geſchied wezen. Ordonnerende overzulks de te ſamentlyke Participanten van de voorſz. Compagnien in Hollandt en Zeelandt,

hun deezen volgende te reguleren, dewyl wy dat alzoo voor den dienſt van 't Landt, en onderhouding van Vriendſchap en eenigheit tuſſchen de voorſz. Compagniën hebben bevonden te behooren.

Gedaan ter Vergadering van de Hoog-gemelde Heeren Staten Generaal, in 's Gravenhage, onder der zelver Cachet, Paraphure en Signature van haaren Griffier, 28 May, 1622.

Hoedanig de Viſſchery in en omtrent de Bayen gehandhaaft wierd.

Dus is dan deeze eerſte Viſſcherp zeer voordeelig en voor de Reederp behaaglyk geweeſt; en te meer / alzoo toen de Schepen op verre naa zoo veel gevaar niet uitſtonden van in 't Ys te blyven / als nu in de Ysviſſcherp; want men ſtelde met de gantſche Vloot indien 'er opening gevonden wierd / of zoo dzaa het Ys voor de Bayen dzyftig was / zyne koers recht op de wal aan / men ging 'er voorts ter Reé leggen / ieder Landaart op zyn eigen en verkoore plaats / alwaar men zyne Kookerpen en Pakhuizen had. De Hollanders / van wien wy van voorneemen zyn alleen te handelen / liepen alsdan in de Hollandſche-Baay, langs de gemelde vlakte van Smeerenburg, gelyk als in een laag elkander op zyde / of zoo naa op zyde / dat 'er maar een Sloep kon tuſſchen door vaaren / om de traanbaten van land aan boord te boegſeeren / hebbende een Anker voor uit in de Baay / en een touw achter uit aan land / om de Fondamenten der Ketels / om een groote Steen of Walvis-kabeen / waar van noch op verſcheide plaatſen / eenige zodanige kabeenen / als hooge paalen / ten dien einde aan 't ſtrand en in 't zand opgerecht / te zien zyn. Hier lagen ze als in een gewenſchte en verzekerde Haven / 3 of 4 mylen van Zee Landwaarts in / wel vertuit en beſchut voor alle winden / oeffenden hunne Viſſchery met groot gemak en vermaak / en zulks met hunne Sloepen om en by de Schepen in deeze Baay / als toen een ongemeene Viſchryke Baay zynde / die den meeſten tyd vol Viſch ſchynt te zyn geweeſt / want uit verſcheide berichten van deeze Walviſchvangerp / geeft deeze hunne doening zulks genoeg te kennen / anders zouden ze zich nevens hunne Traankokerpen zoo niet hebben vertuit / en de Schepen zoo gemaklyk ten anker gelegt.

De Groenlandſch-Vaarders dubbeld bemant, en waarom.

Daar en boven voerden ze toen ook dubbelt Volk / te weeten 60, 70 en ook wel 80 Mannen / welke manſchap dus verdeelt wierd: eenige voor de Sloepen om de Viſſchen te dooden / en naar de Kookerpen aan ſtrand te boegſeeren; anderen aan land / die het Spek van de Viſſchen ſneeden / aan vinken kapten / de Traan kookten / deeze Traan in de baten vulden en van 't ſtrand te water rolden; wederanderen te Scheep die deeze Traanbaten aan boord dzagten / met de takel om den ſpil overwonden en in 't Schip weg ſtuuwden. Wanneer men nu hier by voegt de gemelde Noordsvaarders / derwaarts bevzagt om Traan te laaden / zoo blykt dat 'er wel eer een groote meenigte van Viſch moet zyn geweeſt / en vermits deezen overvloed / eenige Jaaren naa den anderen / niet gemindert is / geen wonder / dat het den Reeders toen toegeſcheenen heeft / dat deeze Viſſcherp zodanig een verandering niet

niet zoude onderwoppen wezen; derhalven men eerlang beſloot de gemelde Pakhuizen en Traankookerpen alhier / en om de zelfde reden / mede op andere plaatſen langs de geheele Kuſt / te bouwen; want beneveng deeze Baap / waren toen mede alle d' andere Bapen even Viſchryk. In den aanbang was hier dan luſtig wat te doen / en gelijkmen zegt / neering en welvaart; komende alhaar jaarlijks een kleine Vloot Schepen van Amſterdam, Rotterdam, Hoorn en meer andere plaatſen / die zich langs de blakte van Smeerenburg, gelijkzaam in een lang bp den anderen voegden / en een yder nevens zyn eigen Kookerp; derhalven had men alhier Amſterdamſche / Hoornſche / Rotterdamſche en meer andere Traankookerpen met derzelver Kuilperpen en Pakhuizen / waar in men veele Groenlandſche Gereedſchappen burg / Vaten maakte / ſuipte en verhaalde / en veel dingen tot de volgende Viſſcherp gereed hield / en daar in bewaarde / wanneer men met de Schepen weder naar huis vertrok.

VIERDE HOOFDTSTUK.

De Vriezen trachten deel in de Geoctroyeerde Viſſchery te hebben; dies hen de Staten van Vrieslandt mede Octroy verleenen; waar op approbatie word verzocht, en een Verdrag met de Geoctroyeerde Compagnie van Holland en Zeelandt getroffen. Waarom de Groenlandſche Maatſchappy allenks is verzwakt, en vervolgens vernietigt, aangeweezen. De Viſſchery wederom open geſtelt, en om wat reden ſomtyds verboden.

De Ingezetenen van Vrieslandt deeden meede insgelijks arbeiden / omtrent den uitgang van 't Octroy, dat met het eindigen van 't Jaar 1633. ten einde liep / om insgelijks deel in de Viſſcherp te hebben / en hadden de zelve liever open geſtelt gezien; maar dit niet gelukkende / hebben de Staten van Vrieslandt zelf hen een Octroy verleent / 't welk van deezen inhoud was:

DE Staten van *Vrieslandt*; Allen den geenen die dezen zullen zien of hooren lezen, *Saluit*: Alzoo *Hilbrand Dirkſz.* Burgermeeſter tot *Harlingen* en *Wybe Janſz.* Burger binnen *Stavoren*, voor hen en hunne Conſorten, ons by Requeſte hebben geremonſtreert, hoe dat zy aangemerkt hebbende de profitabile opkomſten van de Viſſchery of Capture van Walviſſchen en andere Zeemonſters in de Noordſche Zee, van omtrent de Kuſten *Nova Zembla* tot aan *Fretum Davis*, daar onder mede begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Mauritius*, *'t Staten-Land*, *Wybe Janſz. Water*, de *Zwarte Hoek*, *Groenlandt* en andere

Noordſche Eilanden, de welke nu geexerceert worden, alleen by eenige Ingezetenen van *Hollandt* en *Zeelandt*, zeer begeerig waren geweeſt, om gelyke Viſſchery aldaar of omtrent de voorſz. Eilanden in de voorſz. Noordſche Zee, mede ter hand te neemen, en de Negotie daar van binnen deze *Provintie* van *Vriesland* in te voeren en te ſtabileeren, als hun verzeekert houdende dat gelykerwys de ſituatie van de zelve *Provintie* en andere gelegentheeden, tot al zulk een handeling ſ nmers zoo bequaam zyn, als de Situatie der voorſchreeve *Provintien*, van *Hollandt* en *Zeelandt*, alzoo ook de Equipagiën en Viſſchery den Ingezetenen der voorſz anderen *Provintiën*, inzonderheit ten reſpecte dat de voorſz. Viſſchery of Capture word gexerceert in den grooten Oceaan, die doch naa de Natuu en naa aller volkeren wetten, een ieder gemeen, vry en open is, en aan Creatuuren die in den zelven Oceaan geteelt worden, en vryelyk evageren en naa de voorſz. Regten den *Primo Occupanti* toeſtandig worden; en of wel naar hun opinie de zelve vryheit door geen *Compagniën*, *Monopolien* en *Octroyen* konde worden gehindert, dat nogtans eenige Perſoonen in *Hollandt* en *Zeelandt* Compagniën geſloten hebbende, van alzulke Viſſchery, voorgaven, dat zy van de Hoog: Mog: Heere Staten Generaal zoude hebben geobtineert, Brieven van *Octroy* en *Licenten*, verkreegen voor eenige Jaaren, om in den voorſz. Oceaan omtrent de vooren geſpeſificeerde plaatzen de voorſz. Viſſchery en Capture van Walviſſchen alleen te exerceeren, en met excluſie der Ingezetenen van de andere *Geoctroyeerde Provintiën*, en als de Jaaren bykans geexpireert waren, prolongatie der zelver te verzoeken, niet tegenſtaande wy zoo door verſcheidene onze aanſchryvinge, als door propoſitie van onzen Gecommitteerden ter vergaadering van haar Hoog: Moog: ſeſſie hebbende, den zelven *Prolongatie* door de boven geſchreeven en meer andere redenen hadden doen tegenſpreeken, en by alle manieren hadden gezocht te beletten; ook met expreſſe proteſtatie van nulliteit, en dat wy verſtonden zulks niet te zullen prejudiceeren het gemeene recht en de gerechtigheit, ſpecialyk van onze Ingezetenen dien wy dies onaangenien in de voorſz. Navigatie en Viſſchery gezint waren te ſtyven en te maintineren; verzoekende daarom de Supplianten, dat wy onze gratie aan hun zoude willen verleenen, en zulks doende, henlieden voor hen zelven, en ten gerieve van alle de Ingezetenen deezes Lands die binnen zeekere tyd zich zoude willen verklaaren Participanten te willen zyn, Octroyeeren en Concenteeren om in den voorſz. Oceaan of Noordſche Zee ter voorſz. plaatzen, en daar het hen wyders gerieflyk zoude mogen zyn, te moogen viſſchen, Walviſſchen, en andere Zeemonſters, en hen in die gerechtigheit te maintineren en de hand te bieden; welk verzoek by ons in deliberatie gebragt zynde, en daar by geconſidereert, dat Wy onze Ingezetenen, door den voorſz. onzen oppoſitie niet konnen zyn gehouden aan de obſervantie van de voorſz. Prolongatie (indien de zelve verkreegen zoude mogen zyn) en dat ook ſtrydig zoude zyn tegens de Tractaten en Articulen van d'Unie, dat de eene *Provintie* door den anderen zoude worden onttrokken de Negotie en Trafycque in een vrye Zee, alwaar aan de voorſz. onze Provintië naader gelegen is als de voorſz. andere beide Provintiën, en alzoo voor een groot deel ontbloot worden van de middelen waar uit de Contrebitiën tot de gemeene zaaken alhier gegeeven worden; zoo hebben wy verſtaan het voorſz. Verzoek in goede reedenen gefundeert, en in allen reſpecten te zyn equitabel, en inzonderheit te ſtrekken tot voortzetting van de Negotie en Neering binnen onze

ze Provintie, waar aan onze gemeene zaak ten hoogſten gelegen is, en hebben dienvolgens zoo veel in ons is, den Supplianten voor hun mede Participanten, de welke binnen den tyd van een Maand *á dato* zullen geraaken hen te verklaaren mede Participanten te willen zyn, en hun namen aan te geeven aan den Supplianten of hun gemachtigden, geconſenteert en geoctroyeert, Conſenteeren en Octroyeeren by en door krachte deezes om den tyd 20 Jaaren *á dato* deezes op een behoorlyk Reglement by dien van de Compagnie in te ſtellen, in de Noordſche Zee, ter plaatſe hier vooren gedeſigneert, en waar het hen weiders gelegen zal mogen zyn te mogen Viſſchen en vangen Walviſſchen en Zeemonſters, en den zelven aldaar te Lande te havenen en beneficieren naar hun gelieven; welverſtaande nochtans dat zulks geſchiede buiten prejuditie en krenking van Souverainiteit, Hoogheit, Rechten en gerechtigheit van de voorſz. onze Provintie, de welke altoos geeximeert en onverkort gereſerveert worden, en dat binnen den tyd van agt dagen *á datò* van deezen onze Octroye by openbaare affictie van Billetten ten platten Lande en in de Steden van ieder onzer Ingezetenen, werden genotificeert en kont gedaan de voor verhaalde vryheit of Licentie, om binnen den voornoemden tyd, hen als mede Participanten te verklaaren en hun namen aan de Supplianten in 't byzonder aan te geeven, zonder dat anderzins deze onze Octroye zal mogen genieten de gebeurlyke effecten; Ordonneeren mits dien allen en een ieglyk van onze Ingezetenen om den Supplianten en die van hunne Compagnie deze onze gratie of *Octroy*, ſampt de exercitie van dien geruſtelyk te laten hebben en gebruiken, en hen van alle turbe en moleſtatie ter contrarie t'onthouden, en beveelende onze Officiers en Juſticiers, om den Supplianten en hunne Medeparticipanten daar in en by maniere te maintineren, en te doen alle hulpe en byſtand, want wy verſtaan het zelve tot welſtand van 't Land, en tot der Ingezetenen ſonderlinge profyte alzoo te behooren. Gegeeven in onze Vergadering op 't Landſchaps-Huis binnen Leeuwaarden, onder het Zegel der Staten van *Vrieslands*, en der zelver Secretaris handt, deezen 22 November, 1634.

Alzoo nu de Vrieſche Participanten bedueht waren / dat dit hun Octroy hen weinig baaten zou / hadden ze approbatie by haar Hoog: Moog: verzocht gelyk toen den 9 Juny des voorleden Jaars / ter Vergadering haar Hoog: Moog: voorgedragen wierd; dat de zelve Provintie mogt worden ingeruimt in 't Octroy by continuatie aan de Groenlandſche Compagnie ingewilligt / om redenen daar toe by hun in haar Hoog: Moog: Vergadering voorgeſlagen; doch alzoo deeze zaak voor de Heeren van Holland gebragt zynde / noch niet ten effecte wierd beſloten / en het Tusſchen ondertuſſchen tot de Walviſchvangſt bynaa verliep / zoo hadden d'Ingezetenen van Vrieslandt hunne 3 Schepen tot deeze Walviſchvangſt uitgeruſt / mede in Zee doen loopen / om zich ter plaatze van den Heering te laaten vinden; nu was te beduchten / dat tuſſchen de Schepen van de voornoemde Compagnie / en die van de Provintie van Vrieslandt eenige misverſtanden of dadelykheden mogten ontſtaan; hier op hebben haar Hoog: Moog: verſtaan / de op de Heering leggende Schepen te belaſten / onvermindert en onbenadeelt 't recht van de voorſz.

Compagnie / als ook den eisch van d' Ingezetenen van Vrieslandt, dat ze jegens elkander geen dadelykheden gebruiken zouden; deg moesten de Ingezetenen van Vrieslandt hier van tydelyk aan de Schepen van de Compagnie kennisse geven.

Met dit besluit / echter zich niet genoeg bestand ziende / arbeidde men om met die van Hollant en Zeelandt in onderhandeling te komen en tot een minnelyk accoort / zulks dat de Vriezen toierden ingelaten op drie in zeven en twintig; te weeten: dat ze van zeven en twintig duizend quardeelen, drie duizend genieten zouden; doch zodanig / dat wederom die van Amsterdam van drie duizend Quardeelen, drie hondert genoten. En dus wierd men op de volgende wyze verdragen;

I. Dat die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dien van de *Provintie* van *Vrieslandt* by dezen zyn inruymende en aanneemende in 't *Octroy* van de Hoog: Moog: Heere Staten Generaal jongst op den 25sten October 1633. *geobtineert* en *geprolongeert* voor den tyd van agt Jaaren, ingegaan met den Jaare 1635. en dat voor de navolgende quote of tauxt.

II. En alzoo tusschen die van *Hollandt* en *Zeelandt* voor deezen is verdragen den tauxt van haare Equipagie op vier en twintig duizend quardeelen, zoo zal mits de voorschreeve inruiming den zelven tauxt worden vermeerdert voor die van *Vrieslandt*, met een quantiteit van drie duizend quardeelen, monteerende zulks den geheelen tauxt voor die van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*, zeven en twintig duizend quardeelen, daar op ter Zee zal mogen worden gebragt zes Sloepen of duizend quardeelen, daar op de Equipagie gedaan en aangelegt zal worden, geduurende den tyd van 't voorschreeve *Octroy*, en ook daar naa by *prolongatie* of *continuatie* van dien, zonder dat den zelven tauxt zal mogen worden vermindert, dan met gemeene bewilliging van alle de voorzeide Kamers van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*, zonder eenige overeenstemming dien aangaande te gedoogen.

III. Dien volgende, zoo zullen die van *Vrieslandt* op de voorzeide haare quote worden geaccommodeert en ingeruimt in 't gebruik van den Lande, en Bayen, daar die van *Hollandt* en *Zeelandt* de Neering jegenwoordig doen, mits blyvende zoo verre van de plaatsen van die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dat zy onverhindert in redelykheit zyn.

IV. Dat die van *Vrieslandt* naar advenant als vooren, neffens die van *Hollandt* en *Zeelandt* moeten draagen, instaan en helpen beweeren alle *actien* en *questien* die de voorsz. Compagnie naa deezen zoude mogen opkomen en aangedaan worden, geenen uitgezondert, 't zy uit wat pretext of oorzaak het zoude mogen zyn; en ook mede in de toekomende onkosten die zouden mogen vallen in de zaak uitstaande met *Jan Vrolyk* over zyn misbruik voor dezen begaan, zonder in de principaale zaak dienaangaande te draagen.

V. Dat met alle behoorlyke middelen in 't gemeen zal worden by der handt genomen en getracht te weeren, alle de geenen die in de Vereenigde Nederlanden de voorsz. Neering zoeken en trachten te onderkruipen.

VI. Dat men in 't generaal zal verzoeken en bearbeiden, om van de Hoog: Moog: Heeren Staten te verkrygen, *continuatie* van 't jegenwoordig agt Jaarig *Octroy*, voor den tyd van noch twintig Jaaren, ten naame van de voorsz. Kameren van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

VII. Dat

VII. Dat men ook mede van de voorſt. haar Hoog: Moog: zal verzoeken *Placaat*, met *Interdictie*, dat niemand in deeze Landen eenige Equipagie zoude mogen doen op de Walviſchvangſt, noch eenige andere Zeemonſters, dan onder directie van de voorſz. Geoctroyeerde Noordſche Compagnie tot weering van alle Enterloopers.

VIII. Insgelyks, dat ook geen Walviſch-Traan, Baarden noch Walviſch-Spek van buiten in deeze Landen zoude mogen gebragt worden, dan by die van de voorſz. Geoctroyeerde Noordſche Compagnie, op de verbeurte der zelver en zeekere peine.

IX. En om tuſſchen den anderen goede order te houden en een reglement ten gemeenen beſte, zoo zullen Jaarlyks gehouden worden, drie ordinaire Vergaderingen, als den naaſten Vrydag voor half Maart, den naaſten Vrydag voor half July, en naaſten Vrydag voor ultimo October; en indien de Preſideerende Kamer goedt dacht, ook tot zulk een tyd als de Compagnie geraden vinden zal, extraordinaire Vergadering beſchreeven te worden.

X. Welke Vergadering ſtrekken zal om met malkanderen te beraadſlagen op den tauxt en quantiteit van de Viſſchery, 't huuren van Harpoeniers, 't getal van Sloepen, 't monteren van de Schepen, en d'Ammiraalſchappen ter Zee, mitsgaders alle andere zaaken daar aan dependeerende.

XI. De Vergadering zal beſchreeven worden by de Preſideerende Kamer, met aanſchryving van Poincten, waar op een ieder zal moeten gelaſt komen, en het geene aldaar beſloten word, moet nagekomen worden.

XII. En zoo wie beſchreeven zynde by de Preſideerende Kamer, niet tydelyk compareert, zoo zal men ten langſten drie dagen gewacht hebbende, met de Preſenten in beſoingjes treeden, en 't geene aldaar beſlooten word, zal by den Abſenten moeten achtervolgt worden, als of de zelve daar in hadden geconſenteert.

XIII. Welke Vergaderingen zullen moeten waargenomen worden door Gecommitteerde van ieder Kamer in Perſoon.

XIV. Dat de eerſte drie Jaaren, te reekenen met den ingang van 't voorſz. *Octroy*, de Preſideerende Kamer zal in *Hollandt* zyn, en 't vierde Jaar in *Zeelandt*, en zoo voorts by toeren omgaande, en dat in alle Vergaderingen de Kamers van *Hollandt* zullen hebben zes ſtemmen, die van *Zeelandt* twee, en die van *Vrieslandt* een ſtem.

XV. Niemand zal vermogen eenige Schepen op de Neering van de Walviſchvangſt uit te zenden, ten zy al te vooren by gemeene Vergadering order en tauxt op de Viſſchery zy geſtelt.

XVI. Niemand zal vermogen te excedeeren den tauxt van zyne Equipagie.

XVII. Niemand zal vermogen eenige Traan, Spek, of Walviſch-Baarden te vervoeren, van de plaats van de Neering, op eenige andere plaatſen; maar zal een ieder gehouden zyn, die in te brengen binnen deeze Landen, de zelve te loſſen en op te leggen, ter plaatſe daar men gewoon is op een Walviſchvangſt te equipeeren.

XVIII. Niemand zal vermogen buiten deeze Compagnie of *Octroy* op de Walviſchvangſt te equiperen, of in zoodanig een Equipagie te herideeren, directelyk noch indirectelyk, het zy buiten of binnen deeze Landen.

XIX. Niemand zal vermogen de ontdekking van eenige nieuwe Zee-Havenen,

nen, Wateren, Stranden, Rivieren, Stroomen, Bayen, Landen of Eilanden, of de adverſtentie of bevinding van dien, hoedanig die zoude mogen geſchied zyn, voor deezen of in 't toekomende noch zoude mogen geſchieden, tot zyne particuliere profyte te applifeeren, of aan iemand buiten deeze Compagnie te communiceren, noch ook uit kracht van zodanige ontdekking of advertentie eenig particulier *Octroy* te verzoeken, of geimpetreert zynde, hem daar mede te behelpen, om op zodanige Zeeſtranden, Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden apart en buiten 't voorſz. *Octroy* te negotieeren, noch daar aan te participeeren, maar zal een ieder gehouden zyn op alle eer, vroomheit, en trouwe al het zelve tot profyte van de gemeene Participanten te conſereeren, en ter generale Vergadering van de Kamers daar van te doen, op de eerſte Vergaadering naa 't arrivement van de Schepen die de voorſz. ontdekking of vinding gedaan hebben, met een ronde en klaare opening en verklaaring van alle gelegentheden van de zelve nieuwe Zeeſtranden en Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden te doen.

XX. En zoo wie eenige nieuwe Landen of Eilanden, het zy buiten of binnen de Limiten van 't *Octroy* gelegen, komt 't ontdekken, de zelve zal de profyten daar van, voor vyf achter een volgende Vojagiën genieten, daar in reekenende het Jaar van de vinding, en zal de zelve ontdekking, naa den voorſchreeven tyd komen, ten profyte van de gemeene Compagnie van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

XXI. Niemand zal mogen van deeze Compagnie by directe of indirecte middelen van eenige verleende Prinſen of Republiquen verzoeken eenige Sauvegarden.

XXII. Indien different of queſtie tuſſchen de voorzeide Kamers, of ook onder eenige Leden uit de zelve zoude komen t' ontſtaan, zoo zal het zelve bevreedigt of gedecideert worden, by de nutrale Leden van de voorſz. Compagnie, of by manquement van nutrale Kamers, anderzins by goede Mannen, ten wederzyde te verkiezen.

XXIII. De Minutie van Oorlog die bevonden zal worden op de Bateryën of Forten ter plaatſe van de Neering, daar in zullen die van *Vrieslandt* mede haar contingent als vooren gelden, en in redelykheit voldoen.

XXIV. Dat de Contraventeurs en Overtreeders van deze conditiën en elk poinct van dien vervallen en verbeuren zullen, eens zoo veel als de overtreeding bevonden zal worden te bedraagen.

Verbinden de Partyen ten wederzyde, en ieder in 't zyne, de Perſoonen en Goederen van de Kameren, die ieder in dezen zyn repreſenteerende, ſubject alle rechten en Rechteren.

Overgeevende en conſenteerende ook by dezen om hier in by den Hoogen Rade goetwilliglyk te worden gecondemneert, daar toe conſtitueerende en magtig maakende, *Jan van Rhyn*, *Hendrik Boom*, *Cornelis van Hyſſelendoorn* en *Gerard de Rodere*, alle Procureurs voor den voorſz. Rade, 't ſamen en ieder byzonder, beloovende zulks dankelyk te neemen en van waarde te houden. Aldus gedaan en gepaſſeert by

Abraham la Fevre van wegen de Kamer *Amſterdam*.
Jacob van de Graaf en *Dirk de Haan* van wegen de Kamer *Delft*.
Paulus Timmerſz. van wegen de Kamer *Rotterdam*.

Willem

Willem van Someren de Jonge, van wegen de Kamer *Hoorn*.
Jacob Meim, van wegen de Kamer *Enkhuizen*.
Pieter Boudaan Coerten, van wegen de Kamer *Middelburg*.
Cornelis Lampſius, van wegen de Kamer *Vliſſingen*.
Hillebrand Dirkſz. en *Cornelis Damis*, van wegen de Provinte van *Vrieslandt*.

Voor *Johan van Warmenhuizen*, openbaar Notaris by den Hove van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Weſtvriesland*, geadmitteert in *'s Gravenhage*, reſiderende, ten preſentie van *Jan Nederwaarts* en *Matthys Credenbach*, op huiden den 25ſten July, 1636.

De Compagnie hoopte / dooz deeze vereeniging geſterkt zynde / deg te beeter verſcheide Steden in Hollandt te zullen komen tegenſtaan / die mede begeerden ingelaaten te wozden. Alhoewel nu het Octroy dooz deeze Noozdſche of Gzoenlandſche Compagnie bp de Staten Generaal was gepaſſeert / en zelf in 't bpwezen van d' ordinaris Gecommitteerden der Staten van Hollandt, die mede uitdzukkelpk 't zelfde Octroy of laatſte Prolungatie toeſtemden. Niet tegenſtaande hebben de Staten van Hollandt op den 11den December deezes Jaars verklaart / dat die van de gemelde Gzoenlandſche Compagnie binnen 14 dagen aan de Steden / die mede deel in deeze Compagnie begeerden te hebben / redelpke voldoening zoude geeven / of dat ze 't Octroy dooz vernietigt hielden / en de Viſſcherp vzp en opengeſtelt.

Deeze Vziesen of Harlingers / nu mede in de Compagnie van Hollandt en Zeelandt ingelpft / hadden ingelpks hunne Traankookerp in de Zuid-Baay bp 't Doodemans Eiland, heden noch de Harlinger Kookery genaamt / en de Zeeuwen onder den Zeeuſchen-Uitkyk; alle deeze Kookerpen en Pakhuizen langs de blakte van Smeerenburg, maakten gelpkzaam een buurt of klein Dozp uit / dat dieshalven niet oneigentlpk naar de neering / het Dozp Smeerenburg wierd genoemt. Hoe veel Traankookerpen en Pakhuizen aldaar in 't geheel zyn geweeſt / is ons nooit klaar gebleeken / maar tegenwoozdig zyn 'er noch de Fondamenten en Muuraadjes van 8 of 10 Traankietels / behalven die van de Pakhuizen / onderſcheidentlpk te zien / d' overige zyn alle dooz den tyd t' eenemaal vervallen / zullig 'er niets meer van te vinden is.

Groot gewoel omtrent Smeerenburg, toen de Viſſchery in haar fleur was.

Nademaal nu deeze Schepen / om de gemelde reden / dubbelt volk voerden / zoo was 't 'er dagelpks 't zp in de Schepen / in de Sloepen of op 't Land niet weinig dzok; derhalven quamen 'er ook met deeze Schepen / gelpk in de Leegers / eenige Toetelaars over / die in hun eigen behuizing / of in de gemelde Pakhuizen hunne Waaren / als Bzandewpn / Tabak / en meer diergelpke dingen verkochten; ingelpks quamen 'er ook Bakkers om Bzood te bakken / wozdende deg mozgens wanneer de warme bollen en 't wittebzood uit den oven quam / op den Hoozn geblaazen; zulks dat aan dit Smeerenburg, omtrent een zelvige tyd met Batavië geſticht / in dien tyd luſtig wat te doen viel /

De Groenlandſche Compagnie in den zelfden tyd met d' Ooſt-Indiſche Compagnie begonnen.

ſchoon echter niet in vergelyking met deeze Javaanſche Hoofdſtad/ niet te min was 'er mede al wat veel gewoel / en naar de gelegentheit van 't Land taamelyk wat te bekomen / mogelyk ook de Wyn en Wzandewyn reedelyk goed hoop. Vermits dan deeze Reederp/ met die van Batavië , omtrent een en den zelven tyd haaren aanvang nam / of wel voornamentlyk in den zelfden tyd wierd voortgezet en by der hand genomen / zoo zullen 't mogelyk ook voor het meerendeel de zelfde Reeders zyn geweeſt / dat we echter niet nader willen onderzoeken. Gelyk men dan/ niet zonder groote koſten / zich in Indië wel gegrond ter neder heeft gezet / zoo tracyte men insgelyks hier mede te doen / vermits het hen toeſcheen/ als of de voortteeling en aanwas deezer Viſſchen / voor altoos / zoo menigvuldig duuren zoude / als hunne Vangſt jaarlyks vertierde ; derhalven was 't niet vreemd dat 'er tot zodanige groote koſten een beſlu. genomen wierd / om zich mede alhier in de wel ſlaagende neering vaſt te zetten ; want in zeker opzicht was men in de verwagting niet bedrogen / hier in beſtaande : vermits / gelyk wy reeds gezegt hebben/ de Walviſchzee van een zeer wyde uitgeſtrektheit is / derhalven moeſt de voortteeling in deeze ongemeene ruimte zeer menigvuldig zyn / waar door de jaarlykſche Viſſcherp op de gewoone plaatſen / die naar maate van de gemelde uitgeſtrektheit/ zeer weinig vermogt / en in dit luttel hinderen kon ; maar een ander geval / heeft deezen toeleg niet weinig gezwakt / daar men in d' Indiën niet voor te duchten had ; want ſchoon het gemelde zeer groote queekveld der Walviſſchen / by de Indiaanſche Muskaat / Kaneel en Nagelboomen in der zelver voortteeling mag vergeleeken worden / zoo is echter d' eene voortteeling van een beſtendiger natuur dan d' andere / dewyl de Walviſſchen beweeglyk in hun ruim element allerwegen konnen omzwerven / en de gemelde Speſerpboomen onbeweeglyk in d' aarde ſtaan / groeyen / voortteelen en vruchten draagen / waar op dan 't gemeene ſpreekwoord kan toegepaſt worden; beter een vogel in de hand / dan tien in de vlucht ; want / niet het opvangen van deeze Viſſchen / maar hunne beweeging en plaats verandering / heeft deeze grondlegging zodanig verzwakt / dat de Compagnie al voor lang t' eenemaal geſcheiden en vernietigt is / zullig van alle hunne daar toe dienende gebouwen / niets dan eenige oude overblyfzelen van Fondamenten en Muuraadjes te vinden zyn.

Redenen Waarom de Groenlandſche Compagnie allenks vernietigt is,

By deeze verzwakking der Viſſcherp / quam noch / dat 'er eenige Jaaren zoo ongelukkig uitvielen/ zullig men in 't Yſ ſomtyds omtrent 20 Schepen zitten liet / dat toen de luſt niet weinig verflaauwde / en de Maatſchappy allenks de klem quyt raakte ; welk overſchot noch een gedaante heeft nagelaaten / gelyk de Groenlandſche Pakhuizen t' Amſterdam op de Keizersgragt / en de reeds verhaalde overblyfzels in de Groenlandſche Geweſten te kennen geven. Echter blykt uit de verkreege Continuatie op hun Octroy in den Jaare 1633 voor den tyd van agt Jaaren wederom verleent / dat toen de Viſſcherp noch op een genoegza-

noegzaame voozdeelige wyze gehandhaaft wierd ; waar van hier nede den inhoud volgt ;

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit; *doen te weten*, dat Wy ontfangen hebben d' ootmoedige Supplicatie aan ons gepreſenteert by de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Noordſche Compagnie van Hollandt, Zeelandt en Weſt-Vrieslandt, inhoudende hoe dat die van de zelve Compagnie over lange Jaaren tot haare groote zwaare koſten en periculen, uitgeruſt hadden verſcheide Schepen, om te ontdekken de Kuſten van *Nova Sembla*, *Waygats*, *Straat-Davis*, en de Zee-Rivieren, Landen en Eilanden ten Noorden gelegen, in diverze reizen by de voorſz. hunne Schepen ontdekt zyn geworden veele Landen, Eilanden en Rivieren, Kuſten en Reden aldaar, en onder anderen ook 't Landt *Spitsbergen*, 't *Beeren-Eiland*, en daar naa 't Eiland *Mauritius* of *Jan Mayen Eiland*; aan welke plaatſen zy Supplianten hadden begonnen te planten de Viſſchery van Walviſſchen, en andere Zee-Monſters, en daar door de Neering en handeling van de Traan, hier in deeze Landen gebragt, en tot conſervatie van de zelve, van Ons verkreegen Octroyen om de Kuſten hier vooren geroert, van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davids*, alleen en met ſecluſie van alle anderen te mogen bevaaren en beviſſen : Geduurende welke Octroyen zy Supplianten de voorſz. Viſſchery en Neering met groote exceſſive koſten hebben gecontinueert, en onderhouden : Niet tegenſtaande veel Traverſiën die zylieden daar over hadden moeten uitſtaan en lyden, als verſcheidemaalen by de Engelſen van haar goed berooft geweeſt zynde, en tegen de zelve, als tegen andere Natiën, ook hebbende groote en zwaare Proceſſen moeten ſuſtineren en uitvoeren, zulks dat zy Supplianten daar over, heele Capitalen hebben verlooren en geconſumeert; waarom oorzaak genoeg hadden gehad, om de zelve Viſſchery te ſtaaken en te abandonneren, doch hadden zy Supplianten alle deeze zwarigheden (alhoewel met ſmerte) door een goede couragie en hoope van beterſchap overkomen, zoo om te maintineren de reputatie van den Lande, als ook op een vaſt vertrouwen, dat Godt haaren arbeid en koſten zoude zeegenen, en tot een goed einde laaten komen, hadden ook zy Supplianten tot conſervatie en dienſte van de zelve Neering en Viſſchery met groote koſten, gemaakte Forten, Huizen en Logien, tot wooning en defentie, om haare poſſeſſie buiten diſpute te ſtellen, en de zelve tegen alle uitheemſche Natiën, en anderen des te krachtiger te maaken, eenige Schepen expreſſelyk en extraordinaris met groote koſten geequipeert, met Volk en alderly behoeften verzien, die zy aan *Spitsbergen*, als ook aan 't Eiland *Mauritius* hadden laaten woonen en overwinteren, om voortaan aldaar geſtadiglyk Domicilium te houden, en alzoo door de voorſz. Neering en Viſſchery des gemeenen Lands middelen grootelyks werden verſterkt en gebeneficeert, en groote nuttigheden den Lande word toegebragt, ook meenigte van Menſchen haaren koſt daar aan zyn gewinnende, zy Supplianten wel geneegen zouden zyn, de zelve Neering en Viſſchery te continueren, de ontdekkingen en bezoekingen die zy hadden beginnen te doen van noch meer notable onbekende Plaatſen en Landen te volvoeren, waar uit deeze Vereenigde Nederlanden groote profyten en voordeelen met Godes zegen zoude ſtaan te verwachten : Maar alzoo zonder ons Octroy of Continuatie van dien, de

voorſz. Neering en Viſſchery hier te Lande niet konde werden geconſerveert noch behouden, maar by vreemde Natiën ondergeſlagen, ongetwyffelt in andere Landen zoude werden gediverteert, tot merklyke ſchade en nadeel van de vereenigde Nederlanden, en de goede Ingezetenen van dien, mitsgaders tot totale ruine van de Geoctroyeerde Compagnie: zoo keerden zy Supplianten in alle ootmoedigheit aan ons, verzoekende onderdaniglyk, dat wy beliefden henlieden te vergunnen en te conſenteren, naar d' expiratie van 't jegenwoordig Octroy, noch Continuatie en Prolongatie van dien, voor den tyd van vier en twintig als dan naaſtkomende Jaaren, om binnen de voorſz. Limiten en Plaatſen in der zelver Octroye begreepen, als namentlyk van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen het Landt van *Spitsbergen*, 't *Beeren Eiland*, 't Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, of alreede gevonden en noch te vinden, alleen en met ſecluſie van alle anderen, te mogen bevaaren en beviſſen, met Interdictie en op zulke pene als in den laatſten Octroye begreepen zyn. Welke aangemerkt: ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede van de voornoemde Supplianten, de zelve gegunt, geoctroyeert, en geconſenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Conſenteren, by dezen, Continuatie van onze voorgaande Octroyen, voor den tyd van agt Jaaren, ingang neemende met d' expiratie van de jongſte conſeſſie, noopende de bevaaring van de voorſz. Landen en Kuſten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk mede het voorſz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, henlieden conſenterende de voorſz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorſz. Neering en Viſſchery voor den zelven aldaar te mogen exerceeren, met ſecluſie van alle anderen. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van wat conditie en qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen binnen den voorſz. tyd van agt Jaaren, te vaaren, handelen of te viſſen, op de Kuſten, Landen en Eilanden van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle Landen hier vooren geroert, en namentlyk 't voorſz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden als noch te vinden, directelyk noch Indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en Ingelade Goederen, en daar en boven in een peine en boeten van zes duizend Guldens voor ieder Schip 't welk aldaar bevonden zal worden in eeniger maniere aldaar te vaaren, gehandelt of geviſt te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeven van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de Supplianten. Ontbieden daarom en bevelen wel expreſſelyk allen Gouverneurs, Juſticieren, Officieren, Magiſtraten en Inwoonders der voorſz. Vereenigde Nederlanden, dat zy de voorſz. Compagnie Supplianten ruſtelyk en vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroy en conſent, ceſſerende alle contradictiën en Empeſchementen ter contrarie, want wy 't zelve ten dienſte van den Lande bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, en Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 25 October, 1633.

Naa deezen is geen verlenging van Octroy meer verleent; maar de Viſſcherp open gelaaten; want in 't Jaar 1641. wierd door de Heeren van Overyſſel ter vergadering verſcheenen / voorgedragen / van hunne Principalen gelaſt te zyn / om Devoir te doen / dat by vernieuwing van 't zelve Octroy, d' Ingezetenen van haare Provintie daar mede zouden ingeſloten worden; gelyke Inſtantie is vervolgens door de Heeren van Uitrecht voor de Haaren gedaan / en by die van Gelderlandt ingelyks. Ook waren alle Steden in Hollandt, die te vooren in de Compagnie niet waren geweeſt / van de zelfde gedachten; zulks dat naa 't eindigen van 't Octroy, 't zelve is in 't wild geloopen / zonder dat 'er eenige vernieuwing of prolungatie is op gevolgt.

't Octroy ten einde gelopen, wierd de Viſſchery weer open geſtelt.

Schoon nu de Maatſchappy haaren eerſten ſtand verloor / zoo is echter met geen minder luſt / deeze Walviſchvangſt onvermoeit voortgezet / en in een bloeyende Staat gebleeven / waar by zich ook verſcheide aanzienlyke Kooplieden van Zaandam, Oorſzaan, de Ryp, enz. voegden.

En met yver voortgezet.

Behalven dat deeze Viſſcherp en Groenlandſchen handel meer wederwaardigheden dan den handel van andere Handelaars onderhevig is / zoo moet ze ook niet weinig met het bulderend Noorden worſtelen / waar by mede het Ys telkens eenige Schepen en Sloepen t' onbruikbaar maakt; hierom was 't / en om de jaarlykſche voordeelen die echter uit deeze Viſſcherp genoten wierden / dat haare Hoog Mogh: de vaart op Groenlandt en d' omleggende Noordſe Gewesten aan een ieder hadden open gezet; alhoewel ſomtyds tot voorkoming van gedreigde ſchaaden / 's Landts Overigheit haare Ingezetenen deeze Vaart verboden hebben / 't zy om de Manſchap / die anders tot deeze Vaart gebezigt wierd / tegen den Vyand ter Zee te gebruiken / 't zy om 't waagen van gewinzichtige Kooplluiden niet te veel den ruimen toom te geeven / en om geen vyandlyke Kapers / ten nadeele van 't Vaderlandt / door de gewaagde Schepen ter Walviſchvangſt uitgeruſt / te verryken; of ook dat zich de Baatzucht niet zou moogen inlaaten / om ten nadeel van den Lande in uitheemſche Compagnien deel te neemen. Welk verbod voornamentlyk tot ſtyving van de noch vereende Compagnie verſtrekte / en in 't Jaar 1633. uitquam / aldus luidende:

Om wat reden ſomtyds de Viſſchery verboden wierd.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN; Alzoo met groote koſten en zwaare Periculen, alhier te Lande ingebragt is de Neering van de Walviſſchery en andere Zee-Monſters, om de zelve te doen en te exerceren binnen de Limiten van *Nova Zembla* tot *Fretum Davis*; tot conſervatie van welke Neering, wy hier bevoorens hebben verleent *Octroy* aan de Bewinthebberen van de Noordſche Compagnie, om de zelve uit deze Landen privative binnen de zelve Limiten te doen. Doch nu komen wy in ervaaring, dat door toedoen van eenige ongeruſte Menſchen, de welvaart dezer vereenigde Nederlanden benydende, getracht word de voorſz. Viſſchery, by

by directe en indirecte wegen en middelen, te contramineeren, om de goede Ingezetenen dezer Landen van de voorſz. Neering t'ontzetten, en de verwachte vruchten zelf te genieten, poogende tot dien einde in deeze Vereenigde *Provintiën* tot hun te trekken veele Ingezetenen en Inwoonders dezer Landen, om by andere wegen als door directie en belyd van de voorſz. Noordſche Compagnie, binnen de voorſchreeve Limiten te vaaren, en de Neering van Walviſchen en andere Zee-monſters te pleegen, exerceeren, en de zelve elders buiten deeze Landen te diverteren. En dat veele onzer voorſchreeve Ingezetenen hun vervorderen zodanige dienſten aan te neemen, anderen daar toe te indiceren en helpen aanneemen, mitsgaders in uitheemſche Compagnien en Vojagiën te participeeren, ende zelve met hunne middelen te helpen formeeren, ſtrekkende al 't zelve tot groot nadeel van de voorſz. Compagnie, intereſt van de gemeene welvaart deezer Landen, en uitneemende groote ſchade van veele Ingezetenen van dien, daar uit de voorſz. Compagnie is geformeert, waar tegens naa behooren dient voorzien en alle mogelyke order geſtelt. ZOO IS 'T, dat wy naa voorgaande deliberatie geordonneert, geſtatueert en bevoolen hebben, ordonneren, ſtatueren en bevelen wel expreſſelyk by dezen, dat geene Ingezetenen of Inwoonderen van deeze Vereenigde Nederlanden, 't zy Commiſen, Schippers, Stuurlieden, Zeevarende mannen, noch anderen van wat qualiteit of conditie hy zy, directelyk of in directelyk zullen onderſtaan uit deze Vereenigde *Provintiën* of andere Landen te vaaren op de Walviſch-neering, of van andere Zeemonſters, in eeniger manieren binnen de Limiten van *Nova Zembla* tot *Fretum Davis*, anders als in dienſt van de voorſz. Geoctroyeerde Compagnie, op peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't pond; verders verbieden en interdiceren Wy mede allen en een iegelyken Ingeboorne, Onderdanen, Ingezetenen of Inwoonders, eenige Schepen of Zeevaarende Lieden dezer Landen, tot zodanige Schepen te verhuuren, op peine van verbeurte der zelver Schepen en Goederen, en voorts van een peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't ſtuk, en arbitrale correctie, en daar en boven daar van moeten deſiſteren, en zulks laaten vaaren. Verders ordonneren, ſtatueren, en bevelen by dezen, dat de Ingezetenen deezer Landen die haar al bereits buiten den dienſt van de meergenoemde Compagnie zoude mogen hebben verhuurt, om te vaaren op den Walviſchvangſt en andere Zeemonſteren binnen de voorſchreeve Limiten, dat zy haar buiten den zelven dienſt zullen hebben te begeeven en onthouden op peine als vooren: Gelyk ook de huuren noopende de Schepen die uit deze Landen directelyk buiten de meergenoemde Compagnie binnen de meergemelde Limiten aangenomen zyn te vaaren, zullen komen te ceſſeeren, en zoo de voorſchreeve Overtreeders haar buiten deze Vereenigde Nederlanden quamen t'onthouden, zullen de Sententiën ter zaake van de voorſchreeve mulcten te wyzen, evenwel geexecuteert worden aan hunne goederen hier te Lande gelegen, of bevonden wordende. En zullen alle Officieren en Juſticieren in deeze Vereenigde Nederlanden, mitsgaders ook alle anderen in onzen dienſt wezende, hun hier naa reſpectivelyk reguleren, en de peinen by dezen geſtatueert tegens de Overtreeders der zelve vervolgen, decreteeren en executeeren, zonder eenige conniventie, diſſimulatie, of verdrag; en zullen de peinen verdeelt worden, een derde voor den Officier die de executie doen zal, een derde voor den Armen der plaatze, en een derde ten behoeve der gemeene zaake: Alzoo

Wy

Wy zulks ten dienſte van den Lande bevonden hebben te behooren. En opdat Niemand hier van Ignorantie hebbe te pretenderen, ontbieden en verzoeken wy de Heere Staten, Stadhouderen Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de *Provintiën* reſpective, van *Gelderlandt*, 't Graaffchap *Zutphen*, *Hollandt* en *Weſt-Vrieslandt*, *Zeelandt*, *Uitrecht*, *Vrieslandt*, *Overyſſel*, en Stadt *Groeningen* en *Ommelanden*, en alle andere Juſticieren en Officieren, dat zy deze onze Ordonnantie van ſtonden aan alomme doen verkondigen, uitroepen, publiceren en affigeeren in alle Plekken van deze Landen, daar men gewoonlyk is, dusdanige uitroeping, publicatie en affixie te doen. Gegeeven in *'s Gravenhage* in onze Vergadering, en onder onze Cachet en Paraphure en Signature van onzen Griffier, op den 11 Maart 1633.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Eilandſche Walviſch allenks van voor Spitsbergen verjaagt en verdreeven, en werwaarts geweeken, word onderzocht. De geweeke Viſch op de Noortbank vervolgt. Zeeviſſchery ondernomen. 't Traankooken geſtaakt. Traanketels en andere Gereedſchappen weder vervoert en Pakhuizen geſloopt. De Viſch 't eenemal in Zee en 't Ys geweeken. De Compagnie geſcheiden, word de Viſſchery voor byzondere Rederyen vry, doch veel bezwaarlyker als eertyds verricht.

DEeze beweeging der Walviſſchen / (in 't voorgaande Hoofdtdeel gemeld) naa te ſpeuren en te vervolgen / zal ons gelegentheit geeven / om ons eigentlyk voorteemen / het onderwys in de tegenwoordige Viſſchery raakende / wat naader in te zien. Wy hebben dan hier voor / in de ruime en wyde bepaaling van den Noordkaper / mede zyne tyd en plaats onderſcheidentlyk aangeweezen / vervolgens ook / de van oudts en hedendaagſche Robbe en Walrus-vangſt overwoogen / desgelyks de paalen van de Eilandſche Walviſch niet alleen wyd en breed uitgeſtrekt gevonden / maar hen ook als in 't midden van deeze bepaling / aan dit gemelde en welgelege groot en aagtryk Eiland Spitsbergen, om voor gegeevene reden / in groote meenigte zien vergaderen / zulks deeze Viſch / gelyk de Noordkaper naar de Noordkaap, mede niet oneigentlyk naar dit Eiland / de Eilandſche Walviſch mag genoemt worden. Insgelyks hebben we reeds getoont / alhoewel eenigzins door 't verſchil zyner geſtaltheit / dat d' Eilander zyn gewoon verblyf wat Noordelyker als de Noordkaper neemt / doch dat voornamentlyk het onderſcheid van Noordkaper / hen / gelyk de Repger en Leeuwerk / aldus van elkander afzondert / en ieders aangeweeze plaats doet verkiezen. Ook hebben we met verſcheide redenen onderzocht / hoe de Noordkaper in zyn ruim gewoon en natuur-

Eilandſche Walviſch, waarom dus genoemt.

natuurlyk geweſt aan de Noortkaap, en byzonder by Ysland op 't zelverſte is aan te treffen; en om de zelve reden is den Eilander genegen zyn verblyf om en omtrent Spitsbergen uit te kiezen/ vermits dit Eiland om deg zelfs welgelegentheit en aasryke gronden hem zeer behaaglyk voorkomt; maar alzoo deeze zyne keurlyke verblyfplaats / vervolg'ns dooz een meenigte van Vyanden zodanig is bezocht/ dat het ſcheen men alleen toegelegt had om hem t' eenemaal op 't lyf te vallen / waar dooz hy allenks zodanig in zyne ruſt is geſtoozt / dat hy naar een ander verblyf heeft moeten omzien / dies zullen we nu onze gedachten / laaten gaan/ werwaarts hy zyn verblyf ſedert genomen heeft / en teffens onderzoeken / of men niet eenigen blyk van voozdeel / gelyk de Noortkaper tyd en plaats zou keeren t' onderſcheiden / om hem in zyne tegenwoozdige ſchuilplaatſen op te zoeken.

Hoedanig die door de ſterke handhaving der Viſſchery van voor Spitsbergen verdreeven is;

En werwaarts geweken onderzocht.

Middertwyl wy dit onderzoek doen/zullen we ook teffens van ons beoogde komen handelen; derhalven ſtaat ons eerſt t' overdenken/ werwaarts deeze Viſch de wyk genomen heeft; en wanneer we die hebben naageſpeurt/ hoe men zich omtrent den zelven te gedzagen zal hebben; wat liſten en verſchalkingen dienen aangewent om hem te betrappen/ en hoe men de byzondere tyden en plaatſen/ in de algemeene tyd en plaats/ op een gantſch andere wyze als met de Noortkaper/ 't onderſcheiden heeft/ zal mede vervolgens aangemerkt wozden.

Deeze Viſch / die dooz zyn groote meenigte en ſterke voortteeling/ gelyk uit het aangetoonde ruime queekveld kan afgeleid wozden / niet lichtelyk was t' eenemaal op te vangen/ echter kon dooz dit geweldig vervolgen / moozden en dooden van verſcheide Natiën langs de geheele kuſt/ zyn hoofd dooz de meenigte zyner Vyanden naaulyks boven water opheuren; dies wierdze genoodzaakt dit Geweſt/ alhoewel hen aangenaam / alleniks te verlaaten. Om nu kortheitshalven by de Viſſcherp der Hollanders alleen te blyven/ waar uit alle de andere Viſſcherpen konnen afgeleid wozden / zoo begonnen deeze Viſſchen / het gemelde Smeerenburg in de Hollandſche-Baay, 't allereerſt te leeren kennen / en bemerkende dat alhier de verzaamelplaats hunner Vyanden was / begonnen ze die te ſchuuwen / want zoo dzaa zy deeze Baay gewaar wierden / als mede de Schepen en meenigte der Sloepen daar om heen zwervende / kenden ze aan dit gewoel / wat hun naakende was / ſchoon zy te vooren in hunne onnozelheit op de zelven aan en om zwommen/ en zich dus als weerlooze Schepſelen lieten dooden; maar nu op 't enkel beſchouwen van de zelven / leerden ze hunnen vyand kennen/ en ſtelden 't eerlang op 't vluchten. Dus moeſt men dan deeze ſchuwe en vliedende Viſſchen/ met zeer grooten arbeid naa roeyen / en eindelyk waren 'er zoo weinig meer overgebleeven / dat men ſomtyds naa veel gedaane moeite en krachtig naa roeyen / echter niets opdee / zulks de Sloepen wederom leedig aan boozd quamen. Dit nu klaagde men den Commandeurs / en men pleegde raad wat verder te doen ſtond;

De Eilandſche Viſch dus ſchuw gemaakt, viel de Viſſchery moeijelyk te voltrekken.

de

de Viſſchen vond men 'er niet meer zoo overvloedig / en die daar gevonden wierden / waren zoo ſchuuw / dat ze bezwaarlyk konden gevangen wozden. Hier op gaf men laſt naar de Noordbank te vaaren / dewyl daar noch Viſch genoeg was. Deeze Noordbank liet vooz aan in de Noordbaay, omtrent twee mylen van de Schepen die onder Smeerenburg leggen; deeze gemelde Baap is groot en wyd / en was boven dien benevens meer andere Bayen / ten dien tyde / een ongemeene Viſchryke Baap. Op deeze Noordbank, als gezegt is / vond men Viſch genoeg / want ſchoonze om de gemelde reden van Smeerenburg af week / echter was ze noch op andere plaatſen t' eenemaal niet geweeken. Hier dan Viſch genoeg vindende / ſchoon eenigen dooz den tyd mede ſchuuw wierden / kon men 'er dooz de meenigte nu en dan eenige betrappen / en dus weder magtig wozden; maar deeze Viſſcherp viel deg te moeilyker / nademaal zoo veel meer tyd / weegens de afgelegentheit der Schepen in 't roeyen en in 't boegſeeren der Viſſchen verſleeten wierd / dat men zoo veel niet kon uitvoeren als te vooren / toen de Viſſchen by en om de Schepen / gantſch weerloos gevangen wierden; derhalven bleef het afhuuren der Noozdsvaazders / om traan te laaden / mede achter. Eindelyk konden de Groenlandsvaarders zelfs geen volle laading meer bekomen; en dit verliep allenks zodanig / dat 'er geen Viſſchen / noch in de Hollandſche-, noch in de Noord- en Zuidbayen, dervolgens ook op de Noordbank meer gezien wierden / vermits ze alle buiten de Wal weeken / waar dooz deeze Landviſſchers niet alleen ſchaars vol / maar dervolgens ſchaars half vol / en eindelyk met een ſchraale vangſt t' huis quamen. Dit maakte dan met een dubbelen manſchap / die op 't Land en op de Schepen gebezigt wierd / wegens zoo een zwaare uitruſting / een genoeg ſchraale uitdeeling / en eindelyk begonnen ten laatſten zoo ſterk te verliezen / als men in 't eerſt krachtig gewonnen had; dus liet het de Compagnie ten laatſten zaaken / en gelyk men zich in den beginne onderling verbonden had / ſpraak men nu om te ſcheiden / waar dooz de oude Viſſcherp / die te vooren onbepaalt en vry was / daar naa bepaalt en alleen vryheid op Zee had / nu weer geheel vry ſtond / beide aan Land en op Zee te Viſſchen / zulks het weder een geheele vryе Viſſcherp wierd.

Men vervolgt de wykende Viſch op de Noordbank, alwaar de Viſſchery weer hervat wierd.

't Afhuuren der Noordsvaarders word eindelyk geſtaakt

En de Viſſchery allenks ſchaarsch

Dat voor de Compagnie een ſchraale uitdeeling veroorzaakt, en eindelyk ſchaade,

Maar aleer de Maatſchappy het noch geheel opgaf / liet men 't boegſeeren met de Viſch naar de Schepen achter; men ging met de Schepen / in plaatſe vooz Smeerenburg te leggen / in de Bayen viſſchen / en men begon de Viſch te ſtenffen / die te vooren aan Strand by de Hookerpen wierd gebragt; doch vervolgens de Viſch op Zee wykende / ſtak men mede in Zee / en ging buiten 't Land langs de Wal viſſchen. Nu gebeurden 't wel dat men elkanders Bayen quam bezoeken en begluuren / maar 't wierd vooz eerſt niet toegelaaten / een ieder wilde zyn eigen vryheit behouden; eindelyk wierd noch toegelaaten dat men wel in eens anders Baay havenen mogt / maar niet viſſchen / gelyk dit onder

De Zeeviſſchery word ondernomen,

de byzondere Zee-Viſſchers mede wel toegelaaten wierd / want ſchoon 'er maar een eenige Sloep in een vreemde Baay quam / moeſt men de Harpoen uit de Milk weg neemen en bergen / of men mogt 'er niet inkomen. Eindelyk wies men in de Viſſchery een groote verandering onderwozpen: want de Viſch / die uit zyn eigen natuur als gezegt is / van allerwegen naar dit groote en welgelegen Eiland / om des zelfs vette en aasryke gronden en Baayen / gewoon was af te zakken / wierd dus niet alleen onder de Hollanders / maar ook onder alle de andere Natiën / tegens hunne natuur / geweldadig verdzeeven / en rondom de gantſche Kuſt verjaagt. De Viſch dan buiten de Baayen blyvende / kon men den dienſt van de Traankookerpen en Pakhuizen als vooz deezen niet meer hebben / als toen men de Viſch in meenigte en overvloed / in de Baayen omtrent deeze Kookerpen ving / naar Land boegſeerde / het Spek afſneed / op 't Land in vinken kapte / en vervolgens tot Traan kookte; buiten de wal viſſchende viel dit te verre van de hand / om derwaarts te boegſeeren / men moeſt gelyk de Zee-viſſchers / de Viſch ſtenſſen / en het Spek te Scheep in vaten ſuyden / en dus mede voeren / vermits het gereeder was / dan naar Land om daar te loſſen en vervolgens weer te laaden. Derhalven begon men dit groote werk / dat met zeer zwaare koſten langs de geheele Kuſt was opgerecht / nu allenks weder af te breeken; men burg vooz eerſt de kopere Traanketels / en uit de Pakhuizen de vaten / lynen / lenſſen en meer andere gereedſchappen. Ook verbielen wel haaſt deeze Pakhuizen / of ze wierden dooz den moedwil der Mattroozen geſloopt en verbzand. Dus zyn 'er van al dit koſtbaare werk / in alle de Baayen / langs de geheele Kuſt / niet meer dan eenige der gemelde overblyfzels van Muraadjes en Fondamenten te zien.

Het Traankooken geſtaakt, en 't Spek in Vaten gedaan.

Traanketels en andere gereedſchappen wederom medegenomen, en ſommige Pakhuizen geſloopt.

Dit ſchoone en welgelege Land tot de Viſſcherp / waarom / als gezegt is / al veel te doen was geweeſt / zullig 'er de Vozſten en Mogentheden zelfs over gemoeit wierden / t' eenemaal van de Viſch verlaaten zynde en blyvende / zoo wierd deeze Viſſcherp van alle Natiën wederom aan een ieder vrywillig overgegeeven / of t' eenemaal verlaaten. Dus wierd dan dit Eiland / dat om de Viſſcherp der Eilandſche Walviſch onvry was gewozden / wederom vooz een ieder vry gemaakt / zullig men 'er nu niet alleen havenen mogt / maar ook vry viſſchen / indien 'er waar te viſſchen viel; maar dooz de zeer gevoelige indzukſelen die deeze Viſch had opgevat / heeft ze zodanig een ſchryk vooz dit Geweſt gekreegen / dat ze niet alleen vooz een tyd van daar geweeken is / maar ook noch tot heden deeze Kuſt ontwykt en myd: ten zy om de Oost / of zoo verre het Ys de Kuſt bereikt; doch buiten het Ys / wozd 'er naauwlyks een eenige Viſch omtrent dit ſchoone wel eer Viſchryke Land gezien.

De Viſſchery te lande afgeſchaft, en aan een ieder vry gegeeven.

De verlaating der Viſſchen van dit zeer welgeleege en aasryke Eiland / baarde geen kleine verandering in de Viſſcherp / waar op men te vooren nooit zou hebben gedacht / wanneer men langs deeze Kuſten /

op

op der zelver vette gronden / en binnen in de Baapen / by en omtrent de Hoofkerpen / zodanig een ontelbaare meenigte Viſch vond / die zoo gemaklyk by en om de Schepen gevangen wierd / dat ze hunnen Opand gelykzaam van zelfs byquam en in hun geweld viel; want had men dit gedacht / of eenigzins te gemoet gezien / wat zou men niet al onwaardeerbaare koſten hebben konnen ſpaaren / die allerwegen langs de Kuſten dooz alle Natiën waren gemaakt ? Nademaal wy reeds de reden tot deeze zoo wichtige verandering hebben verſtaan / en ingelykx getoont dat deeze Viſch / zodanig een bzeed en ruim queekveld hebbende / niet t' eenemaal is opgevangen / maar alleen van daar geweeken / zoo zou men konnen vzaagen / of het den Viſſchers bekent is / werwaarts de Viſch geweeken zy / of waar hy zich nu onthoud ?

Maar nademaal dit alles vooz onzen tyd is voorgevallen / zoo zullen wy hier van mede / als by overleevering en uit eenige Journaalen van oude Commandeurs en anderen gehouden / gelyk uit de voorgaande berichten / een beknopt verhaal doen. Schoon nu deeze Viſch / om de getoonde reden / alhier weleer in groote meenigte van allerwegen vergaderde / zoo blykt echter uit zyn ruime uitgeſtrekte bepaaling / hier vooz aangeweezen / dat dit nochtans niet dan een klein gedeelte van deeze zeer groote meenigte is geweeſt / die alom / doch op d' eene plaats min en op d' andere meer / dooz deeze wyde uitgeſtrektheit is verſtrooit. Mogelyk is 'er aan eenige plaatſen in 't Oost-of Weſtys / Out-Groenland, te Zembla of omtrent de Tartariſche kuſten / alwaar tuſſchen de Rivieren zich veel Walviſſchen onthouden / niet min zodanig een groote toevloeping van Viſch geweeſt / en misſchien wel noch / als doit omtrent Spitsbergen plagt te wezen. Immers aan Jan Mayen Eiland, is 'er ingelykx een grooten toevloed / gelyk aan Spitsbergen, geweeſt / dat aan veele overgebleeve Muuraadjes van Traankookerpen en Pakhuizen / in eenige der zelver Baapen noch tegenwoozdig te vinden / kan beweezen wozden / gelyk men vervolgens zal toonen.

Aan Jan Mayen Eiland eertyds mede een groote Viſchery geweeſt.

Wanneer wy van 't wyken der Viſſchen ſpreeken / verſtaan we die Viſch die jaarlyks gewoon was aan deeze Kuſten te komen : deeze is dooz het gemelde ſterk opvangen en vervolgen / allenks van daar geweeken ; eerſtelyk ſchuuwden ze deeze Hoofkerpen en legplaatſen der Schepen / Sloepen / en wat daar van afhing / vervolgens de Baapen / en verders de Gzonden langs de wal / vermits zy overal vervolgt wierden. Dus weeken ze dan van de geheele Kuſt naar alle oozden / van waar zy gewoon waren te komen / en allenks wat meer op Zee / en in 't Yß. In deeze ruimte waren ze wat meer verſtrooit / en in zodanig een meenigte niet by malkander als in de Baapen / derhalven wierd de Viſſchery hier dooz wat meer gevallig / en met veel meer moeiten en arbeid verzeld. De Compagnie het geluk hen t' eenemaal begeevende / gaf men 't dan eindelyk op. Toen wierd deeze Viſſchery van byzondere Reederyen / zoo van de Hollanders als ook van andere Natiën achtervolgt /

De Viſch t' eenemaal in Zee en in 't Ys geweeken.

De Compagnie geſcheiden,

Wierd de Viſſchery aan byzon-

dere Rederyen vry geſtelt;

volgt / die het eene Jaar meer en 't andere min opdeeden / waar in men noch tot heden toe volhard; maar de Engelſen en Deenen lieten ten eenemaal zahken.

En word noch geoeffent:

Die zich tot heden noch in deeze Viſſcherp bezig houden / zyn Hollanders / Franſen / Hamburgers en Bremers / waar van de eerſten het grootſte gedeelte uitmaaken.

Doch veel bezwaarlyker als certys verricht.

De Viſch dus van de Wal in Zee geweeken / en van de Zee-viſſchers aldaar geduurig vervolgt / wierd allenks noch wilder en ſchuuwer / zulks ze in de ruime Zee t'eenemaal verſtrooiden / dat de Viſſcherp nu gevalliger en moeilyker maakt; want ſchoon de geheele Zee tuſſchen Jan Mayen-Eiland en Spitsbergen, alwaar de Viſſcherp toen wierd gepleegt / dooz eerſt met deeze en meer andere Viſſchen gelykzaam was bezaait / zoo wierd echter deeze Viſch / dooz 't geſtaadig jaagen en vervolgen / mede aldaar in Zee zodanig ontruſt / en in deeze ruimte van de eene ter andere plaatz gedzeeven / dat 'er dikmaals maar een enkelde en ſomtyds geheel geen Viſch wierd gezien. Men begon dan in Zee mede naar de Banken te zoeken / alwaar men toen veeltyds groote Schoolen by elkander kon aantreffen / vermits de Viſch alhier op hun aas afquam. Maar eerlang wierden deeze Banken zoo ſterk met Schepen en Sloepen bezocht / dat het de Viſch daar mede niet lang houden kon. Ten dien tyde was 'er onder anderen een ongemeene Viſchryke Bank dooz de Zuid-baay, omtrent ter halver gezicht onder 't Land / alwaar dooz een zeker Commandeur / Keere genoemt / verſcheide Jaaren naa den anderen veel Viſch gevangen wierd / en derhalven lang naa dien tyd / ook heden noch dooz eenige oude Commandeurs Keers-Kaar geheeten / maar 't is dooz het geſtaadig vervolgen nu mede een leedige Kaar gewozden.

Deeze Viſch dus geweldadig van de Kuſt gedzeeven / moeſt eindelyk dooz de zelve geweldpleeging mede de Zee ruimen / vermits ze dooz dit geduurig jaagen / dooden en vervolgen / niet alleen hoe langer hoe ſchuuwer wierd / maar men moeſt noch onderhevig zyn / dat 'er ſomtyds eenige Viſſchen / reeds gequeſt / ontquamen; want niet alleen dooz een opkomende miſt / ſtozm of onweer / moeſt men ſomtyds de lynen kappen / en de Viſch aldus gequeſt met den Harpoen verlaaten / maar zelf by ſchoon weer / wierd men in deeze ruimte / dikmaals zoo verre in den wind van de Schepen weg geſleept / dat men om niet t'eenemaal van de Schepen af te dwaalen / genoodzaakt wierd om te kappen.

De Viſch begeeft zich eindelyk in 't Ys, om veiliger te wezen.

Ook begon de Viſch allenks zich meer naar 't Ys / als in een ſterkte of bozſtweering te begeeven / zulks dat het dikmaals gebeurde / zoo dzaa men een Viſch geſchoten had / dat ze zich aanſtonds naar 't Ys wende / ſchoon men nergens daar omtrent geen Ys bevoogen kon; waar uit dan genoegzaam kon voorſpelt wozden / dat ze hun hoegs wel wiſt te houden / en men derhalven niet verre van 't Ys wezen moeſt. Wanneer dan de Viſch in 't Ys liep / vermits men toen met de Schepen ſchzoomde in 't Ys te zeilen / kapte men de lyn af / en lied ze dus gewond met

de

de Harpoen in 't Ys vluchten; hier mede raakte ze / zich gewond voelende / noch verder aan 't vluchten / en met zodanig een verbaastheit / als of ze noch geſtaadig met de Sloepen vervolgt wierden / zulks ze byna tot geen bedaaren komen kon / en deeze vluchtende Viſſchen bzagten 'er meer anderen aan 't vluchten. Hier dooz kreeg nu de Viſch zodanige ſcherpe en gevoelige indzukſelen / en een geweldigen afkeer vooz 't Land en d' ope Zee / dat het hen ſcheen in 't zaad / merg en gebeente als doozgedzongen / zo dat ook de Jongen de zelve indzukſelen ſchynen aangebooren te zyn / want zoo wel de Jongen als d' Ouden zyn alle gezaamentlyk uit Zee geweeken / en zwemmen nu zelden in de ruime Zee / en met den rug bloot / maar onthouden zich liever in 't Ys / waar in zy zich beter bedekt konnen houden. Deeze Viſch dan aldus uit het Land op Zee gedzeeven / en dooz de meenigte zyner Vyanden het daar meede niet konnende harden / is ze allenks t' eenemaal in 't Ys / het Weſtys genoemt / geweeken ; maar eer zy de Zee ruimden / onthielden 'er zich noch veel aan den Zoom van 't Ys / en somtyds in en buiten 't Ys. Nu wierd goede raad duur; men ſchzoomde het Ys te naaderen / en echter noodzaakte hen de Viſch / dat men 't derwaarts wenden moeſt / doch eermen beſloot in 't Ys te loopen / viſte men langs den zoom en in groote bogten en kommen met een taamelyke bangſt / maar eindelyk / om zyn Vyand / waar 't mogelyk / noch verder t' ontwyken / hielt zich de Viſch gelyk als ſchuil en bleef in 't Ys. De Viſſchers dit merkende / vermits ze buiten 't Ys niet meer te vinden was / maar echter van de Steng in 't Ys kan gezien / en mede by ſtilte hun geblaas gehoozt wozden / beſlooten / alhoewel ſchzoomlyk / om ze in 't Ys op te zoeken / dat ze vooz eerſt niet verre behoefden t' onderneemen / of vonden de Viſch ; men maakte dan ſlegts de Schepen aan eenige ſchotſen vaſt / eer men zich noch aan de velden betrouwde / en veelen hadden toen in 't los Ys noch een goede bangſt / want in 't eerſte vond men 'er zeer veel Viſch / waar dooz by onderbinding geleert wierd / dat de Viſch niet was opgevangen / maar alleen van d' eene naar d' andere plaats verjaagt.

En word afleenks ſchuwer.

Men beſluit dan met de Schepen in 't Ys te looopen om de Viſch naa te ſpeuren.

ZESDE HOOFDTSTUK.

De Ysviſſchery ondernomen , waar in veele Schepen blyven. Hechter en ſterker Schepen op de Groenlandſche Viſſchery uitgeruſt. 't Wyken der Viſſchen naader ingezien en overwoogen. Of de Viſch zich naader aan de Pool zou konnen onthouden onderzocht; en werwaarts de geweeke Viſch zich veilig vinden zou, naageſpeurt.

DE Viſſcherp / eer men tot het in zeilen van 't Ys beſloot / was reeds al vyp wat aan 't quynen geraakt / maar wierd nu weder-

De Viſſchery in 't Ys ondernomen.

wort veel voordeeliger uitgevoert, maar is het bly ven van veele Schepen ondienstig geworden.

om goed; echter openbaarde zich toen een andere zwaarigheit / hier in beſtaande: dat by miſtig weer of by ſtorm / nu veel meer Schepen verlooren wierden / die op de ſchotſen dreeven of daar tegen aan zeilden / dat men in de Zee-en Land-viſſcherp zoo niet onderhevig was geweeſt / derhalven zocht men in 't eerſt / voor deeze Yſviſſcherp / naar oude en min koſtelykſte Schepen / die op de Koopvaardy niet meer bequaam waren / en geen dryooge waaren meer voeren konden; deeze Schepen wierden 'er / om de hooge prysen van Traan en Baarden / aan gewaagt / want als 't quardeel traan den prys van 60, 70 ook wel 80 guldens haalen kon / gelyk dikmaals is gebeurt / en de baarden omtrent half zoo veel waarde opbragten als de traan / als mede wel is geſchied / maar veeltyds iets minder / zoo maakte een Schip / met eene laading van 600, 7 of 800 quartdeelen Spek een zeer goede uitdeeling voor de Reederp.

Waarom oude Schepen vervolgens wierden uitgeruſt, en in de Viſſchery gewaagt.

Maar alzoo de veranderlyke loop der Viſſchen / ook zodanig een verandering in de Viſſcherp maaken moeſt / zoo maakte de gemelde hooge prysen der waaren / mede wel haaſt een verandering in de Schepen / vermits de Viſſchen allenks verder in 't Ys hunnen Vpand ontweeken; dies moeſt men met de Schepen / die in 't eerſt aan een ſchots ſtil bleeven leggen / en alzoo den laading inkreegen / nu wat dieper in 't Ys zeilen / dat zonder ſchotzen te maaken niet wel geſchieden kon / waar door men toen by ondervinding leerde / dat een ſterk Schip / beter een bong van een ſchots kon tegenſtaan / als een oud of zwak Schip ten deelen of geheel volraaden zynde / welke duurbaare waarde men in 't verliezen der zelve Schepen miſſen moeſt; dus bezigde men toen voortaan tot de Viſſcherp wat ſterker Schepen / of men liet 'er nieuwe in 't byzonder daar toe maaken. Om de zelfde reden worden nu de Groenlandsvaarders / zeer ſterk / en veel ſterker als andere Koopvaardy Schepen gemaakt / echter worden 'er jaarlyks noch eenige in 't Ys verlooren / want ſchoon ze tegens het inzeilen voor de ſchotzen wat beter verzien zyn / niet te min konnen ze gelyk eertyds de dryning / diep in 't Ys zynde / insgelyks de parſſing van velden en ſtarden niet uitſtaan; maar in 't los Ys bezet zynde / vermits daar de parſſing zoo zwaar niet is / vind men zich noch wel veilig / ten zy dat eenige Velden van achteren dit los Ys aanvoeren; doch met miſtachtig en ſtormig weer zich tuſſchen de velden en ſtarden bezet vindende / zonder te konnen opruimen / zoo moet alles / hoe ſterk en zwaar het zy / door dit aandringende Ys / buigen en barſten; want men vind 'er zodanige Ysvelden of groote brokken van dit t' ſaamgeſtremde Element / als in d' Ysviſſchery breeder zal blyken / die 6, 7 of 8 Mylen en meer in den omtrek groot zyn / zulks 'er ſomtyds 50 60 of 70 Schepen om leggen / die elkander over zodanig een Ysveld van 't eene tot 't ander eind naauwlyks konnen zien; de parſſing van dergelyke velden / of andere veel kleender / Starden genoemt / wanneer men die niet ontwyken kan / is

Door 't verder indringen der Viſſchen in 't Ys word men genoodzaakt ſterker Schepen dan ooit naar Groenland te zenden.

dan

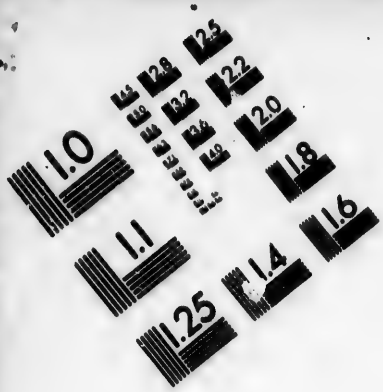

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

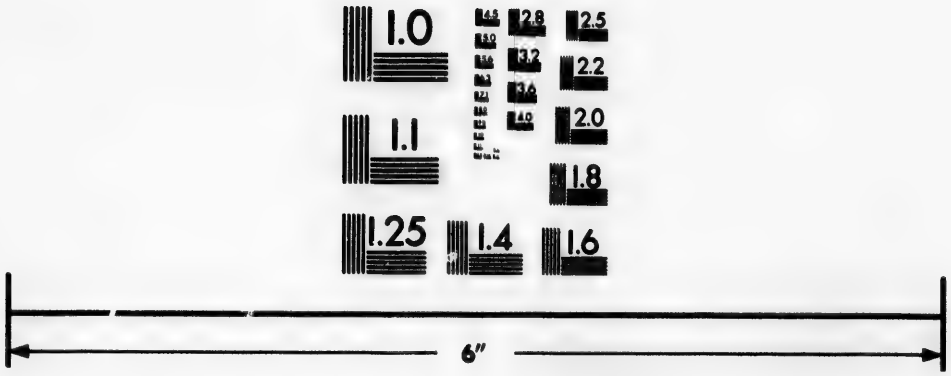

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

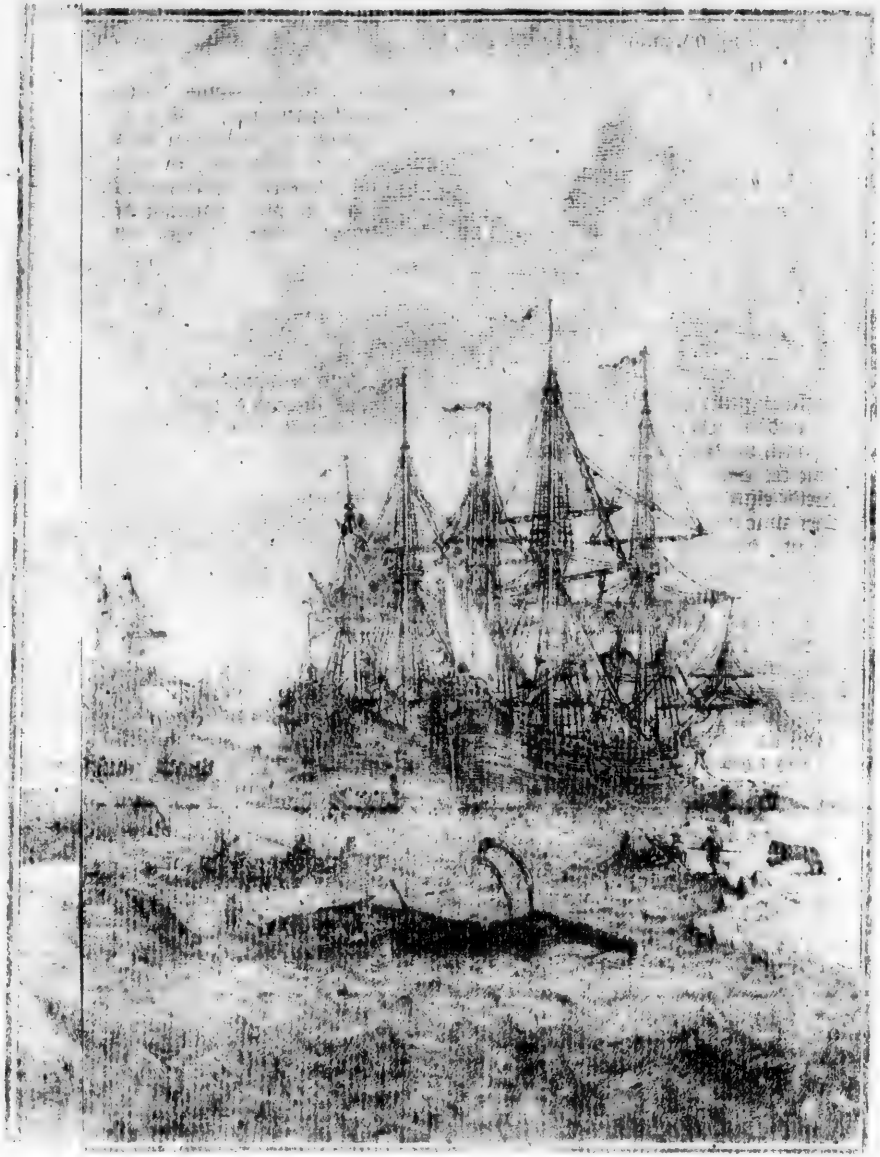

dan eindelyk voorzaak / dat 'er ſomtyds eenige Schepen door verlooren worden.

Wat het meerder gevaar der Schepen in d' Yſviſſcherp aanbelangt / als wel door deezen in d' oude Land- en Seeviſſcherp was / heeft de ſchaadelyke ondervinding genoeg doen leeren ; maar het verloopen en 't verplaatſen dier Viſſcherp / wat meer ons oogmerk raakende / en ook van meerder belang zynde / zal 't niet ondienſtig wezen / vervolgens daar van wat breeder te handelen. Overmits we nu onze gewoone of tegenwoordige Weſtys-Viſſcherp allenks beginnen te naderen / en ook thans wel het zaakelykſte is ; zal 't onze opmerking dies te meer waardig zyn / wanneer we daar uit eenig onderwys en licht zullen vinden / dewyl 't niet alleen op mondelinge overlevering ſteunt / maar ook door eigen ondervinding is waargenomen. Doch eer wy hier in voortgaan / zullen we onze opmerking op 't verplaatſen der Viſſchen wat naader inzien / vergelykende die met de gegeeve gelykenis van 't Haarelemmer Meer en der zelver Meer-Viſch / of die van de Rotganzen en andere Wiervoogels / op de Wieringer Gronden of in de Wieringer Waard by Wieringen zich onthoudende ; dus zoude deeze Viſch van de eene ter andere plaats konnen verdreeven worden / maar door de gemelde eigenſchap zyner natuur / en door het aldaar vindende aas / dat met zyne natuur / gelyk de Reyger op de aal aast / zeer wel over een komt / dies kan deeze Viſch buiten zyne bepaaling / en bygevolge zyn Geweſt / geheel niet wyken.

Het wyken der Viſſchen nader ingezien, en wat 'er uit volgen zou overwogen.

Echter zou hier uit wel eenige bekommering konnen opgevat worden / nademaal deeze Viſch zyne Vpanden geduurig ontvliedende / in vervolg van tyd het Weſtys mede ontwyken mogt / dat tegenwoordig de jaarlykſe Viſch-plaats is / alzoo zy 't uit de gegeeve ruime bepaaling genoeg zou konnen doen ; wat raad was 'er dan overig / en waar zou men ze dan zoeken ? Nu zyn ons in dien opzichte de voornoemde gelykeniſſen trooſtelyk / overmits we hen eenige ruimte op Zee en aan Land konnen geeven / gelyk ook waarlyk geſchied / dat zy dan eindelyk / als het hart van hun gewoon Geweſt zynde / weder naar hun oude verblyfplaats zullen toezakken ; inzonderheit naar 't Land / vermits dit door de daar omtrent gelege vette en aasryke Gronden en Zapen / zoo zeer met hunne natuur overeenkomt. Maar wat hier mede niet wel overeen ſchynt te komen / is / dat deeze Viſch zodanig een ſchrik voor de Zee en vrye wateren heeft opgevat / dat hen die als aangeboren ſchynt te wezen / zulks hier door deeze hoop weder verdwynt / van nooit zodanig een vermaakelyke en voordeelige Zee- en Landviſſcherp te zullen genieten ; En dewyl de ſchrik waar mede de Viſch bevangen is hen nu zelf belet / lang met de rug bloot en boven water te zwemmen / zoo konnen ze dan moogelyk zoo naaukeurig niet waarneemen waar zy zyn / als wel voor deezen / en ook het Land zoo gemaklyk niet bereiken / dan alleen om de Oost / of zoo verre het Yſ de Wal raakt /

raakt / of derwaarts gedreeven word. Eer wy dan met het onderwys en 't verhaal van de Weſtys-Viſſcherp vooртgaan / en ons tot het Weſtys naderen / zullenwe daar van vooraf alhier iets melden.

Uit de ruime bepaaling aan deeze Viſch gegeeven / is nu wel te vermoeden / dat ze door dit geweldig vervolgen wat heen en weer word gedreeven / maar niet / dat ze ooit 't eenemaal zal worden opgevangen; dus hebben we niet zonder reden / 't gemelde verdryven beoogende / deswegen wat langwylig geweeſt / om zyne paalen / niet alleen / zeer wyd en echter naar waarheit uit te reiken / als mede in deeze ruime bepaaling veele vette / vreedzaame en ſtille oorden voor hunne queeking aangemerkt / alwaar zy noch heden nooit worden of zullen worden ontruſt / of geſtoort; welke een der voornaamſte is / rondom en wat nader aan de Pool / werwaarts wy zo wel van onze zyde als van de Tartariſche kant / wegens het Ys nooit konnen koomen; en ſchoon dit in den Winter door 't toeloopen van 't Ys geen plaats kan hebben / is 't echter in den Zomer rondom deeze wyde uitgeſtrektheit van een andere geſteltheit / daar dit zelve Ys den toegang der Schepen wel belet / maar zoo veel te yzer een verbipf der Viſſchen vergunt. Behalven het reeds gemelde / zou men dit daar noch konnen byvoegen; by voorbeeld: de Vogelen worden immers zoo wel in onbewoonde als bewoonde Landen en Eilanden / in zodanig een ontelbaare meenigte aangeteelt / dat 'er het opvangen der zelven gantſch geen hinder aan geeft / gelyk veelen met ons / die ooit onbewoonde Landen bezocht hebben / wel konnen begryppen / en dat mede de Vogelvangers niet onbewuſt is / die met ſchieten / en voornamentlyk in den Herfſt met netten hun werk daar van maaken / om een goede vangſt te doen; deeze Vogelaars merken uit de koers veeler Vogelen / dat ze uit ons Land niet zyn vooртgekomen / en niet dan in den vertrek-tyd / wanneer ze naar 't Suiden de wyk neemen / alleen maar ter ververſching ons Land aandoen. Uit de koers deezer Vogelen zeggen we / en mede by onderzoek kan men genoegzaam weeten / dat haare vooртteeling in zeer groote Duitſche / Sweedſche / Noordſche en andere Boſſchen / en de daar omtrent gelegen Heiden / Bergen en onbewoonde Woeſtenyen / zodanig overvloedig moet zyn / dat 'er geen opvangen eenigen hinder aan kan doen. Men aanmerke insgelyks de Kuit-Viſſchen / wiens Viſſcherp men in Bergs of andere enge Wateren met vrucht verbieden kan / maar [illegible] Haarlemmer Meer / de Suidzee / Noordzee of andere ruime wateren / onbeſloote Meeren / waar in de Viſch zich elders ſchuil houden kan / zou zulks noodeloos zyn; want den overvloed of ſchaarsheit van Viſch / in zodanige Wateren / hangt voornamentlyk aan den Oodlyken Zegen / in 't wel of qualyk ſlagen van de geſchoote kuit / en kan 'er alsdan mede de Viſſcherp weinig hinder aandoen.

Of de Viſch zich wat naader aan de Pool zou konnen ont houden, in overweeging gebragt.

Schoon nu de Eilandſche Walviſch geen kuit ſchiet / maar gelyk eenige Dieren / waarſchynlyk niet meer dan 2 of 3 Jongen te gelyk voort brengt

brengt / zoo is echter uit het reeds getoonde ruime queekwerk wel te begrypen / dat het opvangen aan zodanige kleine en geringe oozden / weinig hinder / aan dus een meenigte / uit zoo een wyde uitgeſtrektheit voortkoomende / geeven kan.

Nu ſtaat ons voortaan op hunnen koers / werwaarts die in hunne vlucht wozd genomen / en nevens meer andere reeds gemelde zaaken te letten; vermits wy aangaande het opvangen deezer Viſſchen niet behoeven bedugt te zyn / nademaal 'er echter op d'eene of andere plaats in hunne bepaaling genoeg te vinden zyn: Want alzoo wy in de Suidys-Viſſcherp nevens andere zaaken hunne koers raakende / aldaar iets van gemeld hebben / zoo ſtaat 'er ons nu in de Weſtys-Viſſcherp / ingelyks als op een der gewigtigſte zaaken te letten. Doch voorzaf zullen we / aangaande het wederkeeren naar den ontweken oozt van See en Land / dit noch zeggen / vermits we door onze redenvoering wegens 't opvangen wat geruſter zyn / dat de gemelde ſchuik onder deeze Viſſchen / zeer weinig hoope geeft / de See-en Land-Viſſcherp ter deezer plaatſe met veel vrucht te zullen doen; ook is de ruimte en uitgeſtrektheit / aan deezen oozt op See en aan 't Land gegeeven / van zodanig een belang niet als 't wel ſchynt. Waar is 't / dat nu voornaamentlyk de Viſſcherp in 't Ys wozd geoeffent / maar jaarlyks in 't zaaizoen komen 'er ook dagelyks veele Schepen / by ſtormachtig weer / of om ververſſching in verſcheide Wapen / Reeden en Havens / zulks dat 'er naaulyks eenige Viſch in een der Wapen kan komen / gelyk ſomtyds noch wel door een afgedwaalde gebeurt / of men jaagt ze naa; en wat aanbelangt in See / zyn 'er van 't begin tot in 't laatſte van 't Zaaizoen geduurig veele Schepen in dit Geweſt / die in 't eerſt koers langs het Ys heen en weer houden / om een bequaame gelegentheit te zoeken / hoe best in 't Ys te komen / wanneer ze vervolgens in 't midden van 't zaaizoen of wel op 't laatſt / Suidelyk weder uit het Ys gekomen / en een ſchraale vangſt hebbende / 't zy om de Noozd / Ooſt of naa hooger graden zeilen en aldaar weer in 't Ys loopen; vinden ze dan ondertuſſchen Viſch op See / dat nu zelden om de aangeboorne ſchuik geſchied / wozd 'er alle pooging aangewend om ze magtig te worden. Om dan het vergeleekene hier aan toe te paſſen / zou men voor eerſt deezen oozt / zoo wel ter See als naar Land / voor een tyd op deeze wyze niet moeten bevaaren / en dit noch eenige Jaaren naa den anderen / zulks allenks de diep gevatte ſchuik der Viſſchen mogt komen te ſlyten. Om echter de kracht van de gemelde gelykenis / buiten deeze niet wel gebeurlyke zaak / genoegzaam te begrypen; laat ons dies aangaande eens letten / op de reeds gevoerde redeneering over de Suidys-Viſch / hier voor aangeweezen / die meede jaarlyks / by onderbinding / al wyr wat ſchuikachtiger en ſchuuwer is gewozden / ſchoon de zelve daar door zoo veel See en Land myd en blyft myden / zoo ziet men echter een meenigte van deeze Viſch met het zelve Ys afkomen / en

Werwaarts de geweeke Viſch zich veiligſt zou onthouden koonen, aangeſpeurt.

dus ons opgevangen of verlooren deel / volgens de gelykenis / dikmaals vergoeden.

Dus kan men hier uit wel merken / wat de verhuizing dezer Visschen aanbelangt / indien ze zich anderwerf in gevolg van tyd verplaatsen mogten / dat ze zoo lange onze Walvisschen zich jaarlyks daar onthouden / niet licht weder hunne verlaate plaatsen zullen opzoeken en innemen / maar dat men ze derhalven elders anders in hunne gemelde ruime bepaaling zal moeten opzoeken.

Maar nademaal wy nu tot onze tegenwoordige Visch-plaatz / namentlyk onze jaarlykse Westys-Visscherp genaderd zyn / zullen we tot dat onderwerp overgaan / hoe men zich in deeze tegenwoordige gesteltheit / of in gevolge van verdere verandering / best zal hebben te draagen.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Westys-Visschery hoe verre die zich uitstrekt, en hoedanig kan verdeelt worden. Hooge Graden tegenwoordig de Visschrykste. Bequaame plaatsen en tyden noodig in acht te neemen. 't Zuidelykste van Spitsbergen 't voordeeligste in de Visschery geacht; waar de Visch geduurig aas vind, en dus gereeder op hooge dan op laage Graden gevonden word.

Westys-Visschery hoedanig uitgestrekt.

DE Westys-Visscherp is ten opzichte van de geheele uitgestrektheit / een klein en gering gedeelte / doch ten aanzien van de Deelen die wy daar in onderscheiden zullen / is dit gedeelte echter als een geheel aan te merken. Dus zullen wy dan de Westys-Visscherp in haar geheel / tusschen de Straat-Davis en 't Eiland Spitsbergen begrypen / en wat aanbelangt haare deelen / die wy daar in zullen aanmerken / zyn voornamentlyk deeze vier; te weeten: op hooge graden in 't Wy; Om de Oost; op laage graden in 't Wy; en 't Jan Mayen-Eiland.

In vier verdeelingen aangeweezen.

De Eerste Verdeeling op hooge graaden.

Dit eerste / als ook het voornaamste Deel / is begreepen / op hooge graden in 't Wy / te weeten: tusschen de 77 en 79 graden / hier voor reeds aangeweezen. Hier ter plaatze treyft het meeste groy der Schepen in 't Wy te vinden / weinige zyn 't / die op een halve graad Zuidelyker of Noordelyker voorzingen. Hier ter plaatze zeggen we voord nu jaarlyks de meeste Visch gevangen / niet alleen om dat 'er de meeste Schepen zich onthouden / maar ook om dat 'er de meeste Visch tot deezen tegenwoordigen tyd toe noch gevonden word. Hier onthoud zich / gelyk voor deezen omtrent Spitsbergen hun aas / derhalven is 't niet vreemd /

Alwaartegenwoordig de meeste Visch gevonden word.

dat

dat ze zich nu alhier / gelyk eertyds aldaar om dit aas vergaderen. Deeze Viſch die als gezegt is / eerſt van 't land en vervolgens uit zee verdreeven / heeft nu op gemelde hoogte zyn vooznaamſte verblyf zedert eenige jaaren genomen / en onthoud zich als noch alhier.

Wat het Jan Mayen-Eiland aanbelangt / alwaar van ouds gelyk te Spitsbergen een groote Viſſcherp is geweeſt / doch nu weinig meer bevaaren wozd / echter om de Ooſt of op laager graden / konnen 'er ſommigen noch wel een gelukkige Viſſcherp aantreffen ; maar naar ons oozdeel / is de beſte plaats tot de Viſſcherp op de reeds gemelde hooge graden / en wy merken / dat de Commandeurs / veelyds deeze plaats boven anderen uitkiezen ; doch of ze dit meeſt gevalligſt en maar volgens den gewoonen ſleutel van anderen naaboen / dan of ze dit booz zekere kundigheit in acht neemen / ſtaat ons eens t'onderzoeken ; want wanneer men zyne verrichting niet gevalliger wyze maar met een by zich zelven overgelegde kundigheit volvoert / kan men in buitengewoone ontmoetingen en voozvallen / zich te beter naar de gelegentheit ſchikken / of herſchikken / indien zulks wozd vereiſcht / daar men anders raadeloos niet weet hoe of werwaarts zich te keeren of te wenden.

't Is dan een algemeene kundigheit of wetenſchap die by ons niet alleen / maar by veele oude Commandeurs genoegzaam bekent is / en gelyk wy van de Boozkaper hebben gezegt / als mede van den Eilander hebben opgeſlagt / dat men nevens de gemelde plaatſen / ingelyks de tyden moet onderſcheiden ; en derhalven is 'er dan mede een tyd / op een byzondere wyze tydig / op de gemelde hooge graden / en weder naa een andere tyd om de Oost / een andere op laager graden / een andere booz in 't ys / een andere dieper in 't ys ; en of boven de reeds gemelde / noch eenige andere ongenoemde plaatſen / in aanmerking mogten komen / deeze zullen in de verhandeling zich genoegzaam zelf openbaaren.

Niet alleen is 't noodig de bequaamſte plaatſe t'onderſcheiden, maar ook de gevoeglykſte tyden wel in acht neemen.

Dit nu voozaf gezegt / ſtaat ons te letten / om wat reden de gemelde plaats op hooge graden / doch mede op zyn tyd / boven alle anderen uitmunt.

In onze voozgaande verhandeling over d'oude Landviſſcherp / hebbenwe reeds getoont / hoe uitneemende het groot Eiland Spitsbergen tot de Viſſcherp gelegen was / en zulks niet alleen om de menigte der allom leggende aagtbre Gronden en Baijen / maar ook om de weligeleentheit zoo wel booz Viſſchers / en op een byzondere wyze booz de Viſſchen / leggende niet alleen gelykzaam in 't midden en in 't harte van de Walvis-Zee / maar ook by uitneementheit voozdeelig voor de Viſſcherp / en in 't byzonder booz de Viſſchen / ſtrekkende zich ten Noozden in het Ys / en met het Zuideinde buiten 't Ys / derhalven her veel beter dan Oud-Groenland en Zembla gelegen legt / alwaar 't des Winters t'eenemaal in 't Ys beſloten wozd / zulks dat 'er geen Viſch

't Spitsberger Zuideind 't voordeeligſte voor de Viſchery.

daar omtrent zyn verblyf houden kan; daar en tegen het Spitsberger Zuidcinde, verre in Zee zich uitſtreekende / noch zeer lange onbeſloten van 't Yſ blyft / en niet dan by harde en felle winters t'eenemaal in 't Yſ wordt bezet / en dus bezet zynde / zelden of nyma nooit in 't vaſt Yſ ingeſloten wordt / vermits de Zee den buiten rand telkens tot aan de Wal in ſtukken breekt / zulks dat 'er de Viſch 't geheele jaar door zich genoegzaam onthouden kan / en ook begeerig is zich aldaar t'onthouden / om reden van den overvloet van 't gemelde Walviſch-aas / dat geſtaadig by en om de Wal dryft / zoo dat het door de veelheit der omleggende gronden / en diep in 't land loopende Baijen geſtaadig wordt afgekeert / vermits eenige deezer Baijen 10, en 12. mylen landwaarts in loopen / die door de veelheit haarer gronden / ingelyks door de vette en ſlibberige afwateringen / van de veelvuldige valeijen en gebergen weederzyds aan de Rivieren gelegen / een zeer ſterken groei en wasdom aan dit aas verooraaken / dat door de jaarlykſche ondervinding genoeg bevestigt wordt; want wanneer men een weinig de Rivieren landwaart in loopt / vind men nevens de gemelde valeijen en gebergen / alwaar het verſche en grondige van 't land afſtroomende water / door de warmte der zonne / die landwaarts haar meeſte kracht heeft / een menigte van dit aas / zulks dat aldaar een ſterken aangroei wordt beſpeurt; want op ſommige deezer plaatſen ſchynt het water gelykzaam van dit aas te leeven: en dit is de reden waarom de Viſch wel eer van allerwegen op dit Eiland afkomende / der zelver Baijen zodanig heeft vervult gehad / als in de Landviſſcherp is gemeld; en om de zelfde reden zal de voornoemde plaats op hooge graaden / boven alle andere oorden voor de Viſſcherp uitmunten.

Alwaar zich de Visch altoos onthouden kan;

en geduurig van genoegzaam aas word versien

Welk aas door de beweeging van den ſtroom telkens ginds en herwaarts dryft; Doch meeſt omtrent deeze kuſt gevonden word.

Genomen dat het gemelde aas / behalven wat op de buitengronden wordt voortgeteelt / met d'afwatering der Rivieren t'zeewaarts dryft / en vermits het onbeſtierlyk in zich zelven is / zoo volgt het geduurig de ſtroom; of nu wel een groot gedeelte met ſtroomen en weerſtroomen / zeer verre in zee dryft / zoo blyft doch het meerendeel / vermits het daar geſtadig aangroeit / in en omtrent het land / en dieshalven hoe dieper in zee / hoe veel te meer het wordt verſtrooit.

Laat nu met de ſtroom / die meeſt om de Suidweſt gaat / een groot gedeelte door zee / door en met het yſ / op laage graden dryven / zoo zal 't echter op de gereedſte plaats / allereerſt / ook 't allervolſt en meeſt aandryven: en deeze is de gemelde plaats / tuſſchen de 77 en 79. graden in 't Weſtyx begreepen. Deeze plaats is wel de naaſte en gereedſte / te meer / om dat de ſtroom / eer zy zynen Suidweſt koers neemt / door eerſt langs het land meer om de Noord dan om de zuid gaat / en dus wordt het met de zelve / daar 't anders dieper in zee zou dryven / derwaarts gevoert.

Deeze plaats is gelegen / dwars of recht midden door 't Land / alwaar ook de grootſte en beſte Gronden en Baijen zyn / die wel 't meeſte aas

aaſ uitleveren / te weeten: de Horizont en Klok-Baijen, d'Yszont, 't Achter Vooreland, de Kruis- en Magdelene-Baijen, behalven noch veel meer andere kleine Baijen / aan de gemelde groote Baijen grenzende. Hier uit blykt nu / waarom deeze Viſch uit zee en van land gedreeven zynde / en echter zyn aaſ zoekende / deſwegen zyn gewoon geweſt niet t'eenemaal haar verlaaten / en derhalven deeze plaats voor alle anderen uitkieſt.

Indien wy hier noch een uitdoegende wind byvoegen / als dikmaals uit de Liefde-Baay, Wye-Baay en 't Waigat voortkomt / ingelyks de gemelde uitdyning in 't los dooijen en gaande raaken van 't ys / by een hand vol ſtof op 't water vergeleken / zoo zal een groot gedeelte van het afkomende aaſ / meede deeze plaats moeten paſſeeren; derhalven komt naar 't meeſte aaſ alhier de meeſte Viſch / en op de meeſte Viſch komen de meeſte Schepen af.

Dus kan men genoegzaam begrypen / dat / vermits het gemelde aaſ op de binnen en buiten gronden vallende / in en om het land op de voorzeide hooge graden veel gereeder en voller zal aankomen als op laager graden / want het deeze graden met de gemelde Zuidweſt ſtroom eerſt paſſeeren moet. Hier voor hebbenwe reeds gezegt / dat ook op laager graden in 't ys / volgens onze peiling verſcheide Banken worden gevonden / alwaar nevens het dus van land afſtroomende aaſ / ingelyks in den zomer mede veel aaſ word getreit / waar zich als dan ook byp veel Viſch ſchynt t'onthouden / gelyk eenige gelukkige Viſſchers / ſomtyds aldaar een gelukkige Viſſchery hebben gehad.

Het zal op deeze gronden vallende, is gereeder op hooge dan laage graden te vinden. Zulks het daar ook een voordeeliger Viſſchery maakt.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Werwaarts de Viſch te vinden, wanneer plaatſen en tyden wel worden onderſcheiden, naa 't verloop der Zaizoenen, komt de Viſch naar de gewoone plaats weer afzakken. Werwaarts de Viſch zich 's winters onthoud, die in 't voorjaar 't beſt langs den zoom van 't ys te vinden is, en waar; maar laater in 't ys, en om wat reden. Welke tyd om de Ooſt in de Viſſchery waar te neemen, en hoe gevaarlyk in 't Ooſtys te loopen is.

MEn moet benevens de plaatſen ook de tyden wel onderſcheiden / vermits ieder plaats zynen bezonderen tyd vereiſcht. Waar by 't / dat men wat laater in den zomer op laage graden mede op de rechte plaats zoude konnen wezen / als vervolgens breeder blyken zal; maar in den voegtyd / wanneer het ys noch niet regt gaande is / en alleg / be-

Plaatſen en tyden wel in acht genomen, werwaarts men de Viſch dan vinden zal.

behalven de buiten rand / noch t'eenemaal vast legt / zoo zal men deze Visch veel zekerder op gemelde hooge graden vinden / dan wel op laager graden; de reden waarom / kan uit onze voorgaande redeneering genoegzaam afgeleid worden. Doch 't lust ons alhier een gedeelte van 't voorgaande te herhaalen.

Wy hebben dan de Walvisschen de zelfde voortteelt toegeschreven / gelyk de Ojevaars / en meer andere Vogels van natuure bezitten / die volgens de gemelde baken / uit Egipte onze en andere Landen komen vinden; dus komen deze Visschen / op den herfst / in 't dicht loopen van 't ys / veder zyne gewoone plaats / daar hy gewent en welbedzeeven is / langs de gemelde baken / onderwater de kortste weg naar den buiten zoom van 't ys vinden; en om dat hun leven door een genome dwaalkoers / alhier niet min in gevaar staat / als door een dwaalkoers der gemelde Vogelen / zoo moeten we de Visschen in hunne zeer ruime uitgestrektheit / gelyk als aan een zeker gedeelte of gedeelte / daar zy door gewoonte bekent zyn / verbinden of bepaalen.

Alhoewel nu de Westys Visch van laager / met die van hooger graden / jaarlyks in 't Westys wat meer te samen komt / als wel de Suidys Visch / die niet anders als in harde Winters met het Suidys / zoo als gezegt is / tot het Westys overkomt / zoo zynze derhalven in veele opzichten van elkander niet t'onderscheiden / gelyk van de Suidys Visch is gemeld; echter is 't zeer waarschynelyk / dat de Visschen / op de kusten van Oud-Groenland gewent / met de Visschen by Spitsbergen zich onthoudende / alsdan met het openen van 't ys / in 't selve ys te zamen komen / en dat ze dan ook in 't dicht loopen van 't ys / ieder weer door hunnen bekenden weg / naar hun gewoone plaats zullen keeren. Deezen die dan aan de kusten van Oud-Groenland zyn gewent / zullen waarschynlyk aldaar zoo verre door 't ys wyken / als 't langs de selve kusten vast yzest / en mogelyk in harde winters wel geheel tot aan de Straat-Davis; insgelyks die by en omtrent Spitsbergen zyn gewent / zullen van onder de Pool / of van zoo verre zy het ys ingedrongen zyn geweest / weder naar Spitsbergen keeren: eensdeels om dat hen dien weg beter / als naar Zembla of Oud-Groenland bekent is / want alhier te dwaalen is te gevaarlyk / zulks hun leven van een etmaal stil yziezend weer afhangt; anderdeels / om dat ze mede kennis hebben / aan 't daar te vinden aas / waar van zy op andere verre afgeleege plaatsen onkundig zyn / vermits wy hunne paalen al te wyt hebben uitgebreid / om op alle plaatsen bekent te konnen wezen. Ook is 't met deeze Visschen als met alle andere Schepselen / daar wat te doen valt / schoolenze met veele ingebooznen te samen / gelyk by d'oude Landvisscherp is gebleeken / zulks vreemdelingen bezwaarlyk plaats vinden / en indien zy met geweld wilden indringen / zouden ze mogelyk als een vreemde koe uit de wey / of een vreemd eend in de byt / uitgebeeten worden. Maar behalven dit / zoo is de greenigte te groot / zulks ze hun in

De geweeke Visch zal naa 't verloop der Zaizoenen weder naar; de gewoone plaats afzaken.

in verſcheide wylen moeten afzonderen / vermits ze niet allen in een der gemelde plaatzen hun verblyf konnen neemen / immers zodanig niet / dat ze hun beſtaan aldaar vinden zouden / want tot dusdanige groote lichaamen word veel vereiſcht.

Nu ſtaat op deeze twee redenen te letten / eerſtelyk / al de Viſch aan wat oort die ook zy / moet in den winter zich naar den zoom of buiten rand begeven / en ze hun 'er ook verder nergens inhouden / dan de zee met min of meer ſtorm / den zoom koud of ſmal heeft ; om deeze reden is 'er voorzeerſt in den voegtyd de beſte Viſſchery / om dat men alsdan / langs den geheelen zoom / de Viſch noch aan den buiten kant verzamelt vind / daar men anders wat verder in 'er zoekt / dikmaals door groote ruimtens / het hart van 't ys door den diepen gaande geraakt / van veld tot veld zeilen moet / en maaſtyds Viſch benneemt / om dat ze dan door vele openingen hunnen vpand beter kunnen ontwyken. Werwaarts zich de Viſch des Winters onthouden moet.

Dus is dan de voorzyde voor eerſt allerweegen 't beſt / zoo wel op hooge als laage graden / te weeten / langs den zoom van 't ys / maar om de Oost / vermits het daar dan noch vaſt legt / heeft dit geen plaats. Ten tweeden ; waarom nu de voorzyde niet alleen in 't algemeen / maar ook in 't byzonder beſt geacht word / op de gemelde hooge graden / kan uit het voorgemelde lichtelyk afgenomen worden ; te weeten : om dat 'er alsdan getoont is / het meeſte aas te vinden zy. De Viſch die dan in 't dicht loopen van 't ys op laager graden / als voor hun de kortſte weg zynde / uitkomt / zal waarſchynlyk naar dat aas / de gemelde hooger graden zoeken / of laager naar de Gronden van Jan-Maijen Eiland en Oud-Groenland, langs den zoom afzakken / om dat 'er mogelyk op deeze Gronden / meerder aas dan in de ruime zee langs den zoom te vinden is ; derhalven is nevens de jaarlykze ondervinding / uit deeze redeneering licht te begrypen / waarom de gezeide plaats op hooge graden / boven d'anderen uitmunt / doch mede op zyn tyd / te weeten / om de gemelde reden in den voegen voorzyd / want als de tyd wat verder verloopen is / en 't hart van 't ys door de voorjaars ſtroom / en door 't booyen begint te breeken en gaande te raaken / of door wind en ſtroom t'ontſluiten / zullig dat de Viſch op een byzondere wyze alhier verzaamelt / zich als dan weder door 't ys han verſpreiden ; waar by dan komt / dat zich eerlang weder een groote Vloot Schepen van alle Natien opdoet / die meerendeel op deeze kleine plaats / alleen maar twee graden begreppende / in 't ys tracht in te dringen / om deeze Viſch naa te ſpeuren of te vervolgen. Als deeze Vloot dan in den eerſten en hevigſten aanval / van ieder Schip 5, 6, of 7, ſloepen te water ſtrykken / vertoont dit een opzichte van de kleine plaats een magtige Vloot / en ten aanzien van de Viſſchen een zeer verbaaſtyn vpands leger / waar door dan eerlang onder de alhier verzaamelde Viſſchen / een geweldige ſlachting geſchied / gelyk genoegzaam uit de jaarlykſe Viſſchery kan gebordeelt worden / want op zommige jaaren worden 'er door deeze Schepen

In 't voorjaar de Viſch 't beſt langs den zoom van 't ys te vinden ;

en meeſt op hooge graden,

of omtrent de gronden van Jan-Maijen Eiland en Oud-Groenland ;

Maar laaten in 't gebroken ys.

en om wat reden.

Wat getal van Viſſchen ſomtyds gevangen worden.

pen en meeſt op deſe plaatſ / 18 of 1900 Viſſchen gevangen / behalven noch veelen die gedood zynde hen ontzinken / of onder 't Ys ſmooren en zitten blyven / en eenige die gequeſt zyn / echter noch doorſlippen / of door 't breeken der lynen het met den Harpoen ontvluchten; zulks het niet vreemd is / dat d'overigen alsdan naar een goet heenkomen omzien / en dus de verſpreiding door 't Ys te meer verhaaſten; waar uit nu licht te begryppen is / dat deeze plaatſ mede van zyne weigelegentheit allenks veranderen moet / en door deeze geſtelthеit / voortaan de naam van boven andere uit te munten / niet lange zal behouden. Gelyk zich dan de Viſſchen hier door verſpreiden / zoo verſpreiden zich mede de Schepen om deeze vluchtende zoo veel mogelyk is naa te zetten / en hen ontweeken zynde / elders wederom naa te ſpeuren; dus blyven ze ook wel met den ſtroom / wyd en zyd van elkander / waar door deeze plaatſ / de Spanden geweeken zynde / allenks weder met andere word gelyk geſtelt.

Wat tyd om de Ooſt in de Viſſchery waar te neemen;

Wat aanbelangt de tyd op andere plaatſen te Viſſchen / en voor eerſt om de Ooſt / deeze is op een gemeen jaar / daar wy nu van ſpreeken / zoo vroeg niet / als wy dezelve op een Zuyd-Ys-jaar hebben aangemerkt; want op een gemeen jaar / is 't er op verre naa zoo veel ys niet / zulks dat het Spitsberger Zuid-einde alsdan in 't ys niet ingeſlooten word / maar bloot in vrye zee buiten 't ys blyft uitſteeken. En vermits dan de gemelde Zuidys-Viſch / met het Zuidys zeer verre van 't Weſtys geſcheiden / beoosten Spitsbergen blyft; derhalven valt de koers deezer Weſtys Viſſchen in 't eerſt Noordelyker / doch niet t'eenemaal / eenige uitgezondert / zoo Ooſtelyk als van de Zuidys-Viſch is gezegt; dies zal 't er zoo vroeg niet / en ook in 't geheel om de Ooſt / nu zoo veel niet te doen wezen / als dan; daar en boven indien 'er weinig ys is / zal 't wel haaſt met de Zuidweſt ſtroom / om de Zuid worden afgeleverd; dus kan het met een uitlandige wind / eerlang om de Ooſt zoo ruim worden / dat de ſchyfk deezer Viſſchen niet toelaat derwaart te komen afzakken / zulks dat men om de Ooſt alsdan meer ruimte te zeilen heeft / eer men eenige Viſch zal verneemen; Om dan aldaar diep in 't ys te zeilen / alwaar men ze insgelyks in ruſt buiten ſchyfk voor hunnen Spand vinden zou / en dat alzoo zeker als op veele andere plaatſen; echter is men 't niet gewoon / en dit om verſcheide redenen / alzoo min als op laager Graden te waagen / want beide Schip en leven ſtaan 'er veel meer in gevaar / door de ſterke parſſing van 't ys uit de wyde Bayen en 't Waygat afkomende; ook kan men 'er door andere ſchepen zoo wel niet geburgen worden / wanneer men zich tuſſchen 't land en 't ys bevind / en dus verre inwaarts is gezeilt; daar noch by komt / dat de ſtroom / die aldaar Noordwaarts ſchynt te trekken / zulks men om de Noord maalende / zoo magtig verre van de hand afdwaalt / en midden in 't ys verwart / dat 'er geen mogelykheit meer word gezien / om met ſloepen den buiten zoom van 't ys te bereiken.

Gevaarlyk aldaar in 't Ys te zeilen, en om wat reden.

't Ys

't Is hier dan met een gemeen jaar in den Maa-tyd / alzoo tydig / als in den Hooytyd / en geheel anders als op de Viſch-plaats van hooge graden gelegen / wanneer de Viſch van onder de Pool / of uit het Hoogben / 't zy Noord-weſt / Noord-oost / en van allerwegen / d'eene wat voeger en d'andere wat laater / om niet in 't ys bevroren te worden / wedert den buiten zoom van 't ys begint te zoeken / en om voorgemelde reden meer op Spitsbergen als elders anders boek / om van hunnen vyand / zich dan uit het ys bevindende / niet gehinderd te worden ; zoo zal 't zelden miſſen / indien 'er eenige ſtrooken ys langs de wal afkomen / of men zal 'er mede Viſch vinden ; wy zeggen dit van een gemeen jaar / want anders kan dit in 't midden van de teelt-tyd / en noch voeger als getoont is / mede wel plaats hebben / doch deeze Viſch is voor een andere hoeks in 't vluchten / zoo verre in 't Noorden en Noord-weſten opgewerken / dat men ze veel zelderdt om de Oost zal vinden / wanneer zich den Maa-tyd wederkeert / dan dat men ze in 't midden van de teelt of voeger ontdekken zal.

Wanneer de Viſſchery alhaar 't best tydig is.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

De Viſſchery op laage graden wanneer die tydig is. Oud-Groenlands ſtrekking, en hoe het zich gemeenlyk opdoet; voor wiens kuſt mede Walviſch-aas te vinden is, waar omtrent zich ook wel Viſch onthoud. 't Onderſcheid in de wyking der Viſſchen naar hooge of laage graden aangemerkt; wat koers naar de gemeene Viſſchen te houden, en hoe die in 't wederkeeren af te wachten zyn. Des Schryvers eigen ondervinding en waarneeming in de koershouding getoont.

Wat de Viſſchery op laage graden / en wel voornamentlyk de tyd der zelve aanbelangt / die wy hoytheits halven onaffcheidelyk verhandelen zullen ; dat men dan op dit volgende lette : Oud-Groenland ſchynt zich volgens de ſtrekking van 't ys / en den hoeks der ſtroomen / omtrent Zuid-weſt en Noord-oost tot de 77ſte graad uit te ſtrekken / waar het gelyxaam eindigt / of Noordwaarts op ſchynt t'ontvallen / vermits de ſtroom by deezen hoek / eer die zynen Zuidweſt hoeks neemt / Zuidwaarts ſchynt uit te vallen / zulks dat het ys op de voornoemde hoogte / gemeenlyk zeer verre buiten 't ander ys zeewaarts wordt uitgezet / en daarom gemeenlyk de ſtaert van 77 genoemt ; het ſchynt ook dat de zelve ſtroom langs Spitsbergen om de Noord vallende / het ys mede Noordwaarts tot op heele hooge graden treft / en ver-

Wanneer de Viſſchery op laage graden tydig is. Hoe verre zich Oud-Groenland ſchynt uit te ſtrekken. Waar de ſtromen gemeenlyk 't ys doen koers houden, aangeweezen.

volgens in 't ys rond maalende / by deezen hoek weder Zuidwaarts uitvalt / en dan zynen koers langs 't gemelde land / eerſt recht om de Zuidweſt begint te neemen: zoo dat men op hooge graden / door deeze maaling / niet zoo zeer om de Zuidweſt loopt / als op laage / zulks 'er de Schepen veel meer gevaar onderworpen zyn / maar / bezet zynde / ook te lichter los maalen zullen / dan wel op laage graden / waar men met den gelykmaatigen ſtroom / lang kan bezet blyven / doch de perſſing veel min gevaarlyk is / tenzy by ſtorm / die dan mede het ys door ſommige winden kan openen / en dus behouden zynde / de bezette Schepen weder verloſſen en redden.

Hoedanig zich Oud-Groenland opdoet en vertoont.

Dit Land nu heeft zich aan beelen op eenige plaatſen met hooge bergen vertoont / op andere plaatſen met groote inhammen; waar uit blykt dat 'er gelyk aan Spitsbergen, ingelyks diepe Baayen en Rivieren zeer verre landwaarts in ſchynen te loopen / zoo dat dit Land van de 77ſte graad / verder Noordwaarts onbekend is / en waarſchynlyk mede van veele vette en aagtbare gronden / binnen en buiten lands zal verzien zyn; en nademaal het in zyn geheel iets Zuidlyker als Spitsbergen legt / zal 'er moogelyk den aangroei van dit zaad en aas landwaarts / in de ſlibberige afwateringen der valeyen / in 't Somerzaaizoen ook zeer ſterk zyn / naar welk aas dan / gelyk omtrent Spitsbergen, zich ingelyks wel Viſch onthouden zal. Gelyk we nu deezen van de Spitsbergers / en die van de Zuidys-Viſch mede eenigzins hebben afgezondert / zoo 't dan ook wel konnen wezen / dat deeze Viſch aldaar geen yland vernemende / zich in de Straat-Davis met meerder yverigheyt / als omtrent Spitsbergen, in deszelfs Baayen ongedenkt quam aazen / maar of ze in 't ys mede aldaar / met de Spitsbergers / gelyk de Zuidys-Viſch in harde Winters ook eenigzins te zaamen komt / en de gemelde ſchyn mede zoo zeer heeft gevat / dat ze / dit ys met een uitlandige wind van land dryvende / zich met het zelve mede laat afvoeren / gelyk om de Oeſt of omtrent Spitsbergen veelmaals geſchied / zulks is noch onbekent; immers is 'er aan een menigte zich daar onthoudende Viſſchen / volgens gemelde redenneering niet te twyffelen.

Voor wiens Kuſten waarſchynlyk mede veel Walviſch-aas te vinden is,

en waar zich ook veel Viſch onthouden moet.

Men lette nu eens / vermits we wat meer ter zaake komen; nademaal deeze Viſſcherp op laage graden / alleenig wat meer begint in gebruik te raaken / zoo zal dan de voorige redengeeving vervolgens ook met d'ondervinding ten deelen overeenkomen.

Dit voornoemde Land / voor dese winters / zoo verre als wy langs het zelve gewoon zyn onze Viſſcherp te oeffenen / en ſomtyds noch verder / t'eenemaal in 't vaſte ys ingeſloten / zoo dat de Viſch als dan het zelve ten deelen langs het Land om de Zuid / ten deelen dwaars door 't ys naar den zoom of buiten rand / moet ontruimen; derhalven moet de Viſſcherp op laage graden / mede in den voegen tyds voor in 't ys waargenomen worden: maar daar / zullen mogelyk zoo veel verzaamelde Viſſchen niet te vinden zyn / als van deeze op hooge graden is gezegt

zegt / om dat het meeſte groſ waarſchynlyk langs het Land de wyk neemt / en verder langs den zoom naar 't gemelde Land en landaag laager afzakt / en voor een gedeelte naar 't Spitsberger aas / of noch hooger zynen koers heeft genomen ; nochtans is 't hier in den Vooryd ſomtyds goed / maar op hooge graden / om de gemelde redenen / en volgens jaarlykſe ondervinding / wel zoo zeker en beter. Echter zal 't in 't midden van de teelt waarſchynlyk hier wederom beter wezen / gelyk we nu vervolgens voorneemens zyn / dit wat klaarder aan te toonen.

Wat onderſcheid in de wyking der Viſſchen van hooge en laage graden, aan te merken is.

Deeze Viſch zal in 't openen van 't yſ / met die van hooger graden / allengs verder in 't yſ wyken / ten deelen mede om de zelfde oorzaak / als voor zynen vyand vluchtende / en zulks voornamentlyk naar het voornoemde Oud-Groenlands aas ; dierhalven 'er dan tuſſchen deeze en de Spitsberger Viſch een merkelyk onderſcheid word gevonden ; de Spitsberger Viſch vlucht door nood van den vyand geperſt / en komt naa een verloopen tyd / de vyanden meeſt geweeken zynde / alsdan voor een gedeelte / weder naar hunne aasplaats afzakken / maar deeze wykt vrywillig en blyft geweeken / tot aan / of naby de kuſten van hun geweſt / want hunne voornaamſte aasplaats is diep in 't yſ / en de Spitsberger / voor in 't yſ / hun aas word met de gezelde afwateringen van landwaarts op den binnen zoom tegen dit yſ / en een ſtuk weegs daar in gedreeven / en 't Spitberger aas daar en tegen naar den buiten rand / want de voornoemde Baayen en Rivieren / zullen met haare afwateringen te gelyk met d'algemeene ſtroom / 't gemelde aas voor een gedeelte wel in 't yſ dryven / maar zelden tot in 't harte / en noch minder naar den buiten hant. Dit aas dan / komt veel eer van Spitsbergen, wyl het deezen ſtroom wat meer te baat heeft / of van de daar leggende hanken afzakken.

Hier uit begrypt men lichtelyk / dat het oude gebruik / indien 't op deeze wel of qualyk word begreepen / in een zeker opzicht / echter meer vreemd is / wanneer men op laage graden gedreven / tracht uit het yſ te komen / en op hooger graden het wederom zoekt te hervatten. Myns oordeels was 't anders beter / dat men / aldaar gedreven zynde / of van den eerſten aankomſt af / zyne Viſſcherp op laage graden trachte te voltrekken / en geen genoegen in den eerſten aanbal vindende / zulks men de Viſch bevind te wyken / dat men de zelve dan eerlang volge / doch op een gemeen jaar alhier met een geheel andere koers / als op een Suidys-jaar / gelyk reeds van de Suidys Viſch is gemelt / te weeten Ooſt / en hier Weſt op ; en of 't gebeurde / vermits de Viſch ſpoediger door 't yſ kan ontwyken / als ze door de Schepen en Sloepen veeltyds konnen gevolgt worden / die door hier van 't yſ licheeklyk weerhouden zynde / de Viſch tyd heeft om middertyd t'eenemaal t'ontkomen / zulks 'er dan in eenige dagen geen Viſch vernomen word : echter moet men zyn oogmerk op ieder plaats in 't byzonder wel in acht nee-

Wat koers naar de gewenſte Viſch te houden.

men / nu op deeze / en volgens met d'eerſte gelegentheit wederom Weſt of Noozd-Weſt op / naa de ruimte zich ſchikken wil / namentlyk recht op 't land aan / want de Viſch wykt hier maar alleen / en vlucht niet weg; men zal ze / niet alleen volgens gezegde reden / maar naar ondervinding / als noch te toonen ſtaat / dus doende / eer men 't land bereikt wel weer vinden; ontmoet men ondertuſſchen een belt of bank daar zich Viſch onthoud / kan men 'er wat vertoeven / want waar Viſch is / vind men de rechte plaatſ; zoo niet / men wozde echter niet verdzietig / noch men blyft 'er zonder opdoening van Viſch ook niet zoo lang leggen / als op hooge graden / daar de Viſch verdzeeven zynde / zelf uit eigen beweeging en natuur weer naar toe zakt / van hier volgt men ze dan / indien 't geſchieden kan / tot onder 't gezicht van 't Land / alwaar men niet alleen deeze wykende Viſſchen eindelyk wederom vinden zal / maar ook een gedeelte van de voornoemde / langs het Land / en om de Zuid geweekene Viſſchen / zullen / dus door 't ys zeilende / en weder om de Noozd gaande / verſcheiden ontmoet wozden / trachtende mogelyk den gemelde hoek naar 't Noozden om / of anders met t'outſluiten van 't ys / in 't hart van 't zelve naar banken te zoeken / en dit hoe nader aan land / hoe eerder de wykende Viſch mede aldaar te vinden zal zyn. Dit leert ons niet alleen de gezegde reden / maar ook d'ondervinding; want gelyk de Spitsbergen Viſch zyn aas by en omtrent dit Eiland zoekt / insgelyks doet deeze in en by dit Land.

en hoe men dezelve weder afwachten moet?

Dat dan aldaar / te weeten by Gale-Hamkes of Oud-Groenland, zich veel Viſch onthoud / zal mede nevens deeze redengeeving / by d'ondervinding wozden vertoont:

In den jaare 1684 of 1686. (de juiſte tyd is ons ontſchooten) was 't dat Commandeur Cornelis Pietersz. Duinker, toen Stuurman zynde / en vervolgens ook onzen Stuurman geweeſt / volgens zyn eigen verhaal / nevens verſcheide Schepen aan een ys veld leggende / onderanderen ook dese van den Ammiraal Alemonde, te weeten: Gerbrand en Jan Dirksz van der Velde, en Martin de Bas, met dit veld eenige dagen / langs en in 't gezicht van 't land dzeeven; dus iets meer naar de landzyde van dit ys veld dan d'andere Schepen leggende / zagen ze / dat ze gedurig langs dit land om de Zuid-Weſt dzeeven / ziende dagelyks verandering van land / dan eens hooge uitſtrekkende hoeken / dan weer diepe bogten en Baijen / somtyds / als zich het ys wat opende / ſtonden ze in beraad om naar land te zeilen / doch de Viſſcherp belette dit telkens / want zy zagen gedurig Viſch / juiſt by geen groote ſchoolen / en ook somtyds geen; wanneer ze dan de gevangene ſienſten en afgemaakt hadden / zagen ze eerlang weer Viſch / welke tyd wederom waargenomen wierd / om te viſſchen. Zy kreegen dan een volle lading / en verſcheide van d'andere Schepen vertrokken / reeds vol zynde / voor hen naar huis. Jan Dirksz van der Velde getaakte aan dit veld in den grond / doch wierd van de twee anderen by zich hebbende gered /

Wat by deeze afwachting waargenomen is?

Waar uit een goede vangſt volgde.

gereed / en 't Schip / wiens mast reeds gehapt was / wierd weder hersteld / raakende nevens d'andere twee mede vol / zulks / toen deeze drie Schepen van dit veld vertrokken / hadden ze te saamen / zoo ons bericht wierd / meer dan 60 Visschen gevangen.

Op zodanig een wyze / is Jacob Hardebil, toen Commandeur / en vervolgens myn Speksnyder geweest / mede eens langs dit land gedreeven / alwaar hy zeer veel Visch vernam / doch vond zich teliens bezet / zulks 'er niet kon gevischt worden / en ook in den laaten Maa-tyd zyn Schip moest laaten zitten / komende met sloepen in omtrent 21 etmaal / met veel sukkeling / zeer afgemat en byna wanhoopende / eindelyk in zee / en vervolgens in 5 etmaal over zee aan Ysland aan te landen / en van daar onverwacht zeer laat wederom t'huis. Deeze Commandeur heeft ons mede veel van de vertooning deezes lands verhaalt / hoedanig het zich in hooge bergen / laage dalen / uitstrekkende hoeken en diep in 't land loopende Rivieren / of Baaien heeft vertoont; maar dewyl hun gemoet door angst en bekommering byna wanhoopende was geworden / waar door hun verstand scheen verbystert / en hun gezicht byna gebroken / zoo vertoonde dit land zich veelmaals niet naar zyn eigentlyke gestaltheit; somtyds dachten ze Kasteelen te zien / waar van sy zich verbeelden de vlaggen te waajen / bekommert zynde als of ze door vpanden te duchten hadden. Maar het verhaal der eersten / als beter by hun verstand zynde / dan de laatsten / verdienden ook beter geloof. Verder bericht hier van gegeeven.

Meer zoudenwe van dit Land / en de daar onthoudende Visschen door 't verhaal van anderen konnen byzetten / maar om niet te langwylig te zyn / zullen we dit liever met eigen ondervinding besluiten:

Wy voerden dan in den jaare 1698. een klein Scheepje de vier Gebroeders genaamt / daar wy 't voorige jaar 7 Visschen mede t'huis gebragt hadden; den eersten Jung vongen we 3 Visschen op de breete van 77½ graad / aan een groot ysveld / alwaar drie Schepen aanlagen / en eerlang noch vier anderen by quamen; wy dreeven hier mede in den tyd van 18 dagen om de Suid tot op 75½ graden / zynde eene ruimte van 2 graden / in welken tyd wy noch 5 groote Visschen vingen / maakende met de voorige drie / te samen 8 Visschen uit. Barent Otse quam toen mede by ons met 3 Visschen; verders zagen we geen meer Schepen / en de voorgemelde / waar onder zich Simon Jansz en Klaes Keuke bevonden / waren reeds vol / of meerendeel vol naar huis vertrokken. Barent Otse quam alhier t'overlyden / en zyn Volk vingen in korten tyd / by ons leggende / 7 of 8 Visschen / in welken tyd wy alleen zynde / onze agtste Visch machtig wierden / vermits het ons met doorslippen / 't breeken van lynen / en 't niet konnen vast geraaken / in 't laatst wat tegen liep; nademaal 'er dan eindelyk wat maaling in 't ys quam / en wy niet meer als een of twee Visschen / naa zy groot waren / konden Des Schryvers eigen ondervinding aangeweezen.

den bergen / zoo beſlooten we / om alle gevaar t'ontgaan / hoopende in 't uitzeilen noch wel een levende / of doode Viſch te zullen vinden / van daar te vertrekken / ſchoon we noch al telkens Viſch zagen; maar vermits we onze lading al te duurbaar achtten / om 't gemelde gevaar t'ontgaan / lieten we alhier alleen het Schip van Barent-Otſe, met het ſienſen bezig / en die vervolgens mede meeſt vol t'huis quam.

Zyne waarneeming en koers houding getoont;

Dit Yſveld / ſchoon wy 't land nooit hebben gezien / ſcheen echter alhier niet verre van land te wezen / want wy bevonden ons in 't uitzeilen / dat ons geweldig ontſchoot / met zeer goede giſſing / omtrent 40 mylen in 't ys geweeſt te zyn / houdende onzen koers in 't zeilen Oost ten Zuiden 33 mylen door zwaar ys / eer we in zee quamen / alwaar we toen noch al eenige mylen door loſſe ſtreemen en ſlarden koers hielden.

'T Was dan den 26ſte July / dat we beſlooten / dus verre door Godts zegen redelyk gevangen hebbende / van 't voornoemde Yſveld los te maaken / namen affcheid van ons gezelſchap / en zeilden Oostelyk uit / waar wy buiten 't veld veel los ys en ſlarden vonden / en noch verſcheide Viſſchen vernamen / waar naa wy mede vielen / maar konden niet vaſt raaken; dewyl we dan tuſſchen deeze ſlarden zwaarigheit voor ons Schip maakten / en ook gevallig vaſt raakten / echter beſlooten we / hoe 't zich tuſſchen deeze ſlarden met de Viſch ſchikken mogt / terwyl ons de wind gunſtig waar / om weder voort te zeilen. Agttien mylen Oost Zuid-Oost gevorderd / vonden we by een der ſlarden een doode Viſch / daar wy 't wederom vaſt maakten / beginnende het toen met een donkere ſneeuwjagt hard te waaijen; dit was onze negende Viſch en wy ſneeden die / vermits hy al begon te traanen / van over boort in onze vaten / en vulden 'er 32½ quardeelen van / maakende met de voorige 8 Viſſchen te ſamen 390 quardeelen ſpek. Toen wy tot den 3den July door ſtorm en tegenwind / aan de gemelde yſſchotſ gelegen hadden / raakten we weder los / en vervolgens noch eens aan een ander yſveld vaſt / zulks wy den 9 July in ruime zee quamen / en verder onzen koers naar 't Vaderland namen / na dat we Oost-Zuid-Oost door verſcheide ſchotſen noch twintig mylen gezeilt hadden.

En doet een goede vangſt op.

Verdere waarneeming aangeweezen.

Nu ſtaat hier aan te merken / ſchoon wy nooit land hebben gezien / vermits 't gemelde yſveld zoo verre zich uitſtrekte / datwe echter niet verre van land zullen zyn geweeſt. Wy zagen den 26ſten July van daar zeilende / aan en by het zelve yſveld en in eenige ſlarden noch geduurig viſch / en ſedert tot den 9de July / toen wy in zee quamen / vonden we geen eenen Viſch meer / behalven de gemelde doode: echter paſſeerden we in groote ruimtens verſcheide welgelegen yſvelden en veele ſlarden / ingelyks vyf Schepen / 2 aan een veld leggende en 3 om de Noord-Oost zeilende; men zou hen van ons veld geerne kennisſe gegeeven hebben / maar onze ruimte die wy te volgen hadden / leide ons te verre buiten hen om / zulks wy geen gelegentheit vonden om hen te kennen /

nen / noch min om te ſpreeken; wp vernoegden ons dan alleen met te denken / dat indien zp wiſten wat ons wedervaaren was / zp verlang een andere koers in 't zeilen neemen zouden / en aldaar niet blpven leggen. Meerder zal 't niet noodig zpn om onze redeneering met d'ondervinding te doen beveſtigen.

Nu is noch overig de Viſſcherp aan Jan Mayen-Eiland te gedenken; maar nademaal deeze t'eenemaal buiten gebruik is geraakt / zullen we 'er dieshalven maar kortelpk in 't volgende Hoofdtſtuk van gewag maaken.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Viſchrykheit eertyds aan Jan Mayen-Eiland, mede allenks afgenomen. Overwintering aldaar en op Spitsbergen ondernomen; wat deezen op Spitsbergen zyn ontmoet. Verſcheide Obſervatiën over 't Noorderlicht, en een Redeneering over der zelver vreemde verſchynſelen, volgens ingekomene berichten.

VAn ouds is aan Jan Mayen-Eiland gelpk te Spitsbergen, mede een groote Viſſcherp geweeſt / als uit het reeds verhaalde van onzen Stuurman Teunis Baltiſz. kan afgeleid worden / wiens Vader / gelpk gemeld is / op een Jaar in twee reizen voor de Compagnie omtrent 2000 quardeelen traan van daar heeft gehaagt. Jan Mayen-Eiland eertyds zeer Viſchryk geweeſt.

Allereerſt is dit Eiland door eenen Jan Muyen ontdekt / en gelpk in 't 2de Deel is gezegt / in den Jaare 1611 voor d'eerſtemaal bevaaren; tot den Jaare 1633 heeft de Compagnie mede aldaar haare Viſſcherp niet alleen achtervolgt / maar ook gelpk te Spitsbergen verſcheide Hoofkerpen gezet en opgerecht; en zich in eenige Baven vaſt gemaakt hebbende / ſcheenenze toen door een volkplanting zich aldaar allenks noch vaſter te maaken / laatende daar en te Spitsbergen zeven mannen overwinteren / die ook gezamentlpk overgebleeven zpn; waar van we deeze te Spitsbergen overwintert / van hun wedervaaren dit kort bericht geeven zullen: Overwintering aldaar en op Spitsbergen.

't Was in 't Jaar 1633 dat des Compagnies Schepen op den 30 Auguſti uit de Noord-Baay in zee liepen. Des anderen daags viel 'er voor 't overwinterende volk weinig voor / dan alleen dat ze eenige Meeuwen en Keen ſchooten / om 'er zich gedurende den winter van te bedienen / en ſlaa tot ververſſching zochten. Den volgenden dag zond men de ſloep uit om Keen te ſchieten / doch wierden genoodzaakt in de Zeeuwſche-Bay te loopen / alwaar een tent van 6 overeendſtaande riemen te maaken / Wat deeze te Spitsbergen geduurende dien tyd wedervoer.

hen/ en met een zeil van de sloep te dekken: men hakten 'er eenig brandhout uit het ys aldaar door de zee opgeworpen. Na 't verloope getys brakmen de tent weer af/ en met de sloep te water zynde/ hoorde en zag men verscheide groote Walvisschen; vervolgens mistig en buyig weer uitgestaan hebbende/ quam men zonder verdere verrichting 's nachts weer by de Loots.

Men viste den 3 September veele Walvischbaarden/ die met hoogwater op strand gehaalt/ schoon gemaakt wierden en geburgen; ook vertoonden zich somtyds Walvisschen in de Baay. Op den vyfden roeide men met de sloep naar de West-Baay om naar Visch of eenig ander voordeel om te zien/ doch zonder iets uit te rechten. Den volgenden dag wierd de sloep bemant; men roeide naar de Engelsche Baay om 'er doode of gestrande Walvisschen naa te speuren/ of ook om Beeren te schieten/ Walrussen te vangen/ of eenig ander wild op te doen; maar te vergeefs; in 't wederkeeren vertoonden zich echter verscheide Walvisschen/ waar van eenigen seer tam waren. Weder aan de Loots gekomen/ maakte men twee sloepen dusdanig tot Visschen gereet: men kuipte twee baten winddicht/ die als boepen dienen zouden/ met een lyn ter lengte van omtrent 70 of 80 vademen daar aan vast gehecht; deeze baten brachtmen in de sloep waar in de Harpoenier was met vier mannen verzelt/ en in d'andere sloep de twee overige/ die ten dienst van d'anderen wezen zouden.

Toestel tot het visschen gemaakt en hoe.

Den zevenden wierden 'er weer eenige Walvisch-Baarden gevisch/ die men schoonmaakte en in 't Pakhuis burg. Vervolgens scherpte men de Lenssen en Harpoen/ droogden de voorgangers en vervaerdigde alles wat men in 't visschen noodig had. Buiten de Noord-Baay hoorde men verscheide Walvisschen blaazen/ doch deeden niets op. Van den agtsten tot den twaalfden viel 'er weinig voor/ dan dat men eenige Seerobben zag en echter niet magtig wierd; met de sloep/ om verversching te soeken uitgeroeit/ vond men op de zoo genaamde Blaaberg eenen overvloed van dit gewas/ naar waterkorps gelykende/ doch 't moest met groote moeiten van 't gebergte gehaalt worden/ alwaar zich jaarlyks veele Meeuwen onthouden/ door wiens mist het aankleevende mos als gemest/ dit kruid weelrig voortkomt/ waar onder ook een soort van juniper gevonden wierd. Van dit gebergte wierden ook zeewaart eenige Walvisschen gezien. De sloep naar 't laage land op de Reejacht uitgezonden/ dee men den Biskayer-hoek aan/ en 't laage land bereikt/ sloeg men 'er een tent op om 's nachts zyn verblyf onder te neemen. Op de jagt uitgegaan/ verdeelde men zich in tweën/ ieder met een hond verzien/ dus wierden 'er drie Reën opgedaan en naar de sloep gebragt. Vervolgens zag men weder eenige Walvisschen/ als mede een vuurstraal op een der nysbergen nederdaalen/ waar op de zelve eenigen tyd staan bleef en daar naa verdween. Den dertiende quam men met de drie gevange Reën en de verzamelde kruiden weder aan de Loots/ alwaar het Reevleesch

Reën gevangen, en kruiden tot verversching gezocht.

vleeſch gezuiverd wierd en opgehangen / om het dus dooz 't vziezen te beter te bewaaren / zulks het hen in den winter vooz ververſchjing dienen mogt. Ook zag men toen buiten de Noordbaay veele Walviſſchen.

Eene doode Walviſch opgedaan.

Des anderen daags wierd 'er een verſch geſtozve Walviſch gevonden / zonder dat 'er lensſteeken of een harpoen-wonde aan beſpeurt wierd / mogelpk was deeze Viſch dooz haaren vpand de Dwaartviſch overwonnen en dood gejaagt. Veel arbeid en moeiten wierd 'er beſteed / om deeze Viſch / die groot was / en men een wpfje bevond te zpn / uit den ſtroom in zeekerheit te boegſeeren / maar alles was vzuchteloos / zulks de ſtroom hen naa een afgeſloofden arbeid weder zeewaart dzeef / tot ze het eindelpk moeſten opgeeven / en naa zwaar ſtozmachtig weer uitgeſtaan te hebben / den volgenden dag weder aan de Loots quamen. Dzie dagen naa den anderen had men ſtozmachtig weer / zulks 'er niets kon uitgerecht wozden; maar op den 19 September bemande men de ſloep met al den manſchap vooz 4 of 5 dagen van alle behoefte verzien / om de verlaate Viſch die aan dzeggen gelegt was / weder op te zoeken / doch niet gevonden wierd / wat moeite men in 't naſpeuren aanwende. Op den 20ſten 's avonds zagmen de maan 20 dagen oud en 2 graden in Aries, vooz d'eerſtemaal boven 't gebergte / Zuid-Oſt ten Zuiden / tot des anderen daags de Zon zich weder vertoonde. Op den agt en twintigſten wierden 'er weder eenige Viſſchen in de Baap gezien / zonder dat 'er iets op uitgerecht kon wozden. Den volgenden dag wederom Viſſchen omtrent de Gevers gezien / geraakte een der zelven vooz de Loots aan den grond vaſt / die zich met groot geweld wederom vlot arbeide / ſlaande geweldig met den ſtaert en vinnen / waar naa zp zich weder naar 't diepwater begaf. Den dag wende men alle mogelpken vlpt aan / om een deezer Viſſchen die zich toen veel vertoonden / magtig te wozden; men werkte eindelpk zoo veel uit dat 'er ten Zuid-Oſten van de Loots / omtrent den Ysberg een Walviſch geſchooten wierd / waar op de gemelde vaten buiten boozd gewozpen wierden / die een groot gewoel in 't water maakten / doch de harpoen / na dat de Viſch met de vaten eenigen tyd gelopen had / geraakte aan 't ſlippen / zulks men zich in zyne verwachting bedzoogen zag / vermits men meende / naa 't afmatten van de Viſch / dooz deeze vaten / de zelve met Lenſſen verder af te maaken / doch de manſchap te zwak zynde / liep alles vzuchteloos af.

Een Viſch geſchooten, die 't echter mede ontſnapt.

Het Gevogelte verrekt,

'T Was dan op den derden October dat het Gevogelte allenks begon te vertrekken / ook verzamelden zich mede de Meeuwen / om gelpk den Opevaar een gemaatigder Geweſt op te zoeken; en in de Noord-Baay vertoonde zich weder eenige Walviſſchen. Dooztaan tot den 13den zag men noch al veel Viſch; nu begon het reeds zoo fel te vziezen / dat men een van de vierwaten overend gezet / ter dikte van 3 duim bevzooren vond / eer men vier honde bereiken / zulks de bodems der vaten van 't bevzieſen uitwaarts weeken. Op den 15den op 't Gebergte zich begeeven hebbende / zag men de Zon in 't Zuiden noch even boven den Horizont

en 't begint fel te vrieſen, terwyl de Zon zich naaulyks weer laat zien.

waar op ſtaat gemaakt wierd / dat men ze dat jaar niet meer zien zou. Ook wierden 'er weder eenige Viſſchen in de Baay gezien / waar op echter niets konde ondernomen wozden. Het bier omtrent agt voet van den haart ſtaande / bevond men nu tot den grond bevzooren / zulks het vat opgeſlagen wierd / het pz in ſtukken gehakt en dus geſmolten / een ſchzaalen dzank maakte. Den 22ſten vertoonden zich wederom eenige Walviſſchen in de Baay / waar op mede niets kon ondernomen wozden. Maar den 25ſten vernam men de eerſte Beer die met lenſſen en roers nagezet wierd / doch te water gaande / het weder ontſnapte. Op den 27ſten moeſt de Zon volgens uitreekening een graad onder den Horizont blzven / echter bevond men noch 7 of 8 uuren ſcheemering. Op dien dag wierden 'er in de Noord-Baay noch eenige Viſſchen gezien. Verder in dzie of vier dagen niets voozvallende / als dat 'er twee Walruſſen gezien wierden / waar van d'eene vooz den kop geſchoten / het echter ontquam.

Voortaan een afneemende ſcheemering gezien.

Op den vpfden November had men noch 4 of 5 uuren ſcheemering / die voortaan dageliks afnam. Sedert den zesden tot den veertienden wierden 'er nu en dan eenige Beeren en Voſſen gezien / waar van een gevangen wierd. Nu ſloeg men weer een bevzoore vat bier op / welk pz ſtukken geſlagen en geſmolten wierd om te dzinken / ſchoon 't nabp 't vuur had geſtaan om niet te bevziezen. Op den 26ſten vzoor het zoo ſterk / dat men in een open gehakte bpt / om 'er een fuik in te zetten / naa twee of dzie uuren weder een hand dikte pz vond. Verder is 'er tot den vpfden December niets merkwaardigs voozgevallen dan dat 'er een Beer beſtreeden en gedood wierd / gevild en 't vet en de huid in de Loots gebzagt. Den zevenden gevoelde men zodanig een bittere koude / dat ſchoon men een groot vuur aan den haart en in de kachel ſtookte / echter niemand zich in zpn koop verwarmen kon / zulks men genoodzaakt was vooz 't vuur te gaan zitten. Ook bevond men toen 't Azpn vat mede bevzooren. Om deeze onlydelyke koude te maatigen / verplaatſten eenigen hunne koopen nabp de kachel / en anderen bleeven met de voeten vooz 't vuur zitten: jaa 't was zoo bitter koud / dat hoe ſterk de kachel geſtookt wierd / indien men maar een korte poos in de koop gelegen had / moeſt men 'er weder uit / en om de leden warm te houden / geſtaadig wandelen.

Onverdragelyke koude.

Den twintigſten December ontrent den middag met Suidelyk licht / dat noch vooz de ſcheemering van den dag wierd aangezien / vermits men eenige dagen geen licht vernomen had / want de Zon in 't teeken van Capricornus zynde / had ze de Suiderlykſte bzeete bereikt; de Maan toen 20 dagen oud en 23 graden in Leo, twyffelde men deeze ſcheemering te verooizaaken / of dat het een Nooſderlicht zp geweeſt; vier dagen hier naa ſchoot het Nooſderlicht zoo ſterk / dat men 'er over verbaaſt ſtond / welk licht bpna de gantſche nacht beſtand bleef. Vervolgens quamen 'er nu en dan eenige Beeren omtrent de Loots ſnuffelen / waar van een geſchooten wierd / doch bulderende weg liep / als mede den volgenden

Sterk Nooſderlicht gezien.

dag

dag die 't ook ontquam / wozdende toen noch meer Beeren vernomen; 't Noozderlicht was dien dag en volgende nacht uitneemende sterk / over welk verschynsel men verwondert was. Vervolgens wierd 'er noch op eenige Beeren jagt gemaakt / waar op om de diepe sneeuw geen voordeel kon behaalt wozden. Op den laatsten dag van 't Jaar vernam men weder eenige Beeren / waar van 'er een geschooten wierd / die 't echter noch ontquam.

Met den aanvang van 't Nieuwejaar / wierden 'er somtyds noch eenige Beeren vernomen / als mede veele Vossen waar van 'er een geschoten wierd. Den zevenden Januari wierden verscheide Beeren omtrent de Lootg gezien; twee daar van geschooten / wierden verder met Lenssen gedood / vervolgens gevilt / en de huiden en 't vet geburgen. Vooztaan tot den twaalfden / zag men en vernam veele Beeren / twee wierden 'er geschoten en mede met Lenssen gedood / tot den tweeentwintigsten stond men onbydelyke koude uit / en wierden somtyds noch verscheide Beeren gezien / waar van eenige geschoten wierden / die men vilde en de huit en 't vet naar de Lootg bzagt. Deezen dag wierd men een heldere scheemering in 't Zuiden gewaar / en den volgenden Nacht een zeer sterk Noozderlicht. Den 25sten zag men 6 of 7 uuren dag-scheemering en den volgenden dag wierd het volkomen licht / zulks het gesternte omtrent den middag in 't Zuiden niet meer gezien wierd. Vooztaan tot den 31sten wierden 'er noch verscheiden Beeren gezien / en somtyds eenige geschoten die 't echter noch ontquamen. Maar op den derden Febzuari wierd 'er wederom een Beer geschoten en verder met Lenssen gedood / gevild en de huid nevens 't vet in de Lootg geburgen. Nu viel 'er verder deeze geheele Maand weinig aanmerkelyks vooz / dan dat 'er somtyds noch al Beeren gezien wierden en eenigen gedoodt / en op den 22sten wierd de Zon wederom van 't gebergte boven de kimmen gezien.

Eenige Beeren geschooten.

De Zon wederom gezien.

Op den derden Maart was 't dat 'er een zwaare strydt tegen een groote Beer voorviel / deeze met twee kogels omtrent de kaaken geschooten / viel daar op onder den voet / klouwende met de poten daar de schoot getroffen was / waar op men met Lenssen op deezen Beer aanviel; de zelve weder opgestaan / stelde zich te weer / en ontweldigde een der bestrydersg de Lens / spzingende naar hem toe / zulks hy neerviel / waar op een ander man toeschoot om zyn maat t'ontzetten / wiens Lens mede in de loop bleef / zoo dat dan deeze Beer met al den manschap aangevallen / echter het noch ontwozstelde en Baapwaart liep. Tot den vpftienden wierden 'er noch veele Beeren gezien / eenige gedood / als mede verscheide Vossen die zich nu weder begonnen te vertoonen; 's Avonds zag men de Maan bzna geheel verduisteren / doch naar d'uitreekening der Eclipsen in den Almanak / moest deeze verduistering een dag eerder zyn geschied. Vervolgens schoot men dagelyks veele Vossen; deeze Vossen gevild zynde / liet men 2 of 3 dagen in de lucht hangende bevriezen / welk vleesch als dan gekookt en met pzui-

Maan Eclipsen dag vroeger dan d'uitreekening.

men en razpnen geſtooft / voor een goede en ſmaakliſte ververſchinge verſtrekte. Voortaan tot den 29den April viel 'er weinig voor / als uit en dan op Beeren en Oſſen jagt te maaken / waar van ook eenige geſchooten wierden ; maar op den 7evenden de Sloep weder te water gebragt / maakte men jagt op twee Walruſſen / waar van d' eene met den harpoen geſchoten wierd en verder gelenſt / den hop afgeſneeden en tanden uitgetrocken.

Dus verder niets van belang voorvallende / dan dat het noch ſomtyds ſel houd was / en dat men tuſſchen beiden taamelyk gemaatigd weer had / zoo was 't op den 27ſten dat men omtrent den avond wederom twee Walviſſchen gewaar wierd / die langs de ſtrand hoerg naar de Noord-Baay namen. Men maakte van toen af de Sloep weder tot de Viſſcherp gereed / om op gelegentheit eenig voordeel op te doen.

Spitsberger Kermis ingeſteit en gevierd.

Op den eerſten May vermaakte men zich met twee kannen goed Bier en een bak warme Wyn / waar mede dien dag de Spitsbergſche Kermis wierd ingeſtelt. Omtrent deezen tyd vertoonden zich weder veele Berg eenden / doch waren zoo ſchuuw dat 'er geen gevangen wierden. Sedert tot den 25ſten was men dagelyks bezich op Beeren / Walruſſen / Robben / Berg eenden en ander Gevogelte dat zich wederom vertoonde / jagt te maaken / waar van eenige geſchooten en gedood wierden ; Maar 't was op den 27ſte May dat men een bemande Sloep gewaar wierd / zulks dit geen kleine vreugde baarde / als zynde deeze de eerſte die in 9 Maanden min 5 dagen gezien was. Deeze Sloep was / door den Commandeur Cornelis Crouff', toen met zyn Schip voor de Robbe-Baay gekomen / voorafgezonden / en quam mede dien zelven avond voor de Weſt-Baay ten Anker ; en den 30ſten quamen noch vyf Schepen / namentlyk d' Ammiraal / Vice-Ammiraal / Schout by Nacht nevens twee anderen in de Weſt-Baay ter Reede.

Wederom een Sloep uit 't Vaderland gezien.

Waar op de aankomſt van eenige Schepen volgt.

Dus wierden deeze zeven mannen / op Spitsbergen overwintert / in volkome gezondheit op d'aankomſt der Schepen gevonden ; Maar in dit Jaar 1634. wederom zeven andere Mannen aldaar gelaaten / ſtorven die allen / waar door de verdere onderneming om 'er Volk te doen overwinteren achterbleef.

Vervolgens is echter noch gebleeken / dat men de Landviſſcherp zoo wel hier als op Jan Mayen-Eiland, toen noch t' eenemaal niet wilde opgeven / maar hoe lang die naa deezen noch heeft geduurt / hebben we nooit vernomen ; immers heeft den tyd doen leeren / dat 'er zoo wel hier als aan Spitsbergen, een Diſchryke Viſſcherp is geweeſt. De Viſch dan met der tyd alhier gelyk te Spitsbergen van Land en uit Zee verdreven / zyn eindelyk de Traankeetels en verdere gereedſte en beſte Gzoenlandſche Gereedſchappen / weder uit de Pakhuizen gehaalt / en de Compagnie ſcheidende / is dan mede Jan Mayen-Eiland gelyk Spitsbergen verlaaten / zulks dat de Eilandſche Walviſch beide deeze Eilanden eerſt

De Viſſchery op Jan Mayen Eiland en te Spitsbergen geſtaakt.

anwyp

onwyp hebbende gemaakt / nu dooꝛ hunne wykneeming weder tot een wyp-land zyn gewoꝛden.

Nu 't hier pas geeft / ons over het Noozderlicht / waar van we zoo even geſpꝛoken hebben / en ook in 't eerſte Deel / 't derde Hoofdſtuk gewag is gemaakt / een weinig uit te laaten / zullen eenige Obſervatiën dooꝛ den Heere Maraldi en anderen daar over gedaan / en de * Koningliphe Societeit der wetenſchappen te Parys opgedꝛaagen / ons dit volgende berichten: *Obſervatiën over 't Noozderlicht van den Heere Maraldi bygebꝛagt.*

Sedert eenigen tyd heeft men reeds / alhoewel met een onvolmaakte kennis / van een zeeker bꝛyzonder Licht in de Noozderliphſte Landen / als Noorwegen, Yslandt, en andere Geweſten / geweeten; welk Licht den Heer Gaſſendi de Noozder Dageraat heeft genoemt / nademaal het in helderheit den Dageraat nabꝛy komt; dit Licht is echter met het zelve zeer verſchillende / dooꝛ den nachtelyken tuſſchen tyd waar in het zich vertoont / en men kan het noch vooꝛ den Dageraat / noch vooꝛ een Schemering neemen.

Wy hebben / zegt den Heer Maraldi, in 't Jaar 1716. te Parys een aanmerkelyk en zeldzaam † Verſchynſel beſchouwt; 't was op den 11den Apꝛil 's Avonds ten half elve / toen het zich begon te vertoonen / nadat de Schemering zich omtrent twee uuren geendigt had. 't Beſtond in een groot en helder Licht / zich langs den Horizont Noozdweſt ten Noozden verſpꝛeidende. Het begon met den ondergang van Eté, onder den Weſtelyken voet van Auriga, en 't ſtrekte zich vervolgens over 't weſtelyke been van Perſeus uit / paſſeerende tuſſchen de ‡ Geſtarnteng Andromeda en Caſſiopea, en eindigde in 't Hemelgeſtel onder 't hoofdt van Cepheus. De uitgeſtrektheit van dit Licht / van 't Weſten tot in 't Noozden / beſloeg omtrent 80 Graden. De bꝛeete ſtrekte zich ter eene zyde onder den Horizont, van waar het ſcheen vooꝛt te komen / en ter andere zyde tot 7 Gꝛaden in hoogte uit / behalven ter wederzyds uitbꝛeiding waar 't minder bꝛeet was. De helderheit van dit licht verſpꝛeide zich overal even krachtig / en 't verzwakte niet dan omtrent het verhevenſte deel. De lucht was zoo klaar / vooꝛnamentlyk omtrent den Horizont, en dit Licht zoo helder / dat men 'er met het oog zelf / de vooꝛnaamſte Starren van Perſeus, Andromeda en Caſſiopea dooꝛ zag. De Star in de Weſtelyke hiele van Perſeus, was omtrent twee graden laager dan d' uitterſte ſtrekking opwaarts van 't licht; de ſchoone Star van 't hoofdt van Meduza, ſcheen midden dooꝛ zyn bꝛeete; ook zag men omtrent de bovenſtrekking de kleine Noozderliphſte Starren van Adromeda en de Suidelyhſte van Caſſiopea. *Hoedanig deeze Verſchynſelen te Parys zyn gezien.*

Wy beſchouwden vervolgens / dat de Starren van Meduzas hoofdt en de knie van Perſeus, zich in den aanvang minder van 't verſcheene licht / dan in 't vervolg verdoofden; bovenal vertoonde zich de Star van

* Zie *Memoires de l'Academie Rojale des Sciences*, 1716.
† *Phenomene.* ‡ *Conſtelasions.*

van Perſeus, toen veranderlyker in hoogte dan d'anderen / terwyl het licht egaal bleef was / en gedurig dooz de zelve Starren nabp den Meridiaan paſſeerde / die ten opzichte van den Horizont, niet zichtbaarlyk van ſtand veranderden; waar uit bleek / dat dit Licht / geen deel met de beweeging van 't Primum Mobile had / en dpgevolge niet Hemels was / maar veel eer aan ons * Dampgeweſt verknocht / en dat het verſchillig was met het licht dooz den Heer Caſſini op den Zodiac ontdekt / gemeenſchap met de beweeging van 't Primum Mobile en de eige beweeging van de Zon hebbende.

Behalven het beſtendige en overeenkomende licht / was 't met den Dageraat weinig verſcheelende / maar helderder en witachtiger; men zach vervolgens eenige Kolommen van een weinig levendiger licht / die naar den ſtaart van Comeeten geleeken. Deeze Kolommen van onder den Horizont opgekomen / en zich van beneden naar om hoog ſtrekkende / bzeidden haar een weinig boven de opperuitgeſtrektheit van 't licht uit. Zp geleeken naar rook- of water-ſtraalen / en ſcheenen niet dan zoo veele lichtſtraalen te zpn. Men zag 'er telkens veele van / die op verſcheide plaatzen het Horizontale Licht doozſtraalden / en hooger doozgedzongen / wierden haare opperdeelen hoek of ſpitsachtig. Twee graden waren ze omtrent bzeet / ſtrekten zich ter hoogte van 7 of 8 graden uit / en waren naauwlyks een half minuut zichtbaar. Wanneer deeze Kolommen verdweenen / zagmen 'er in acht of tien minuuten geen / maar alsdan verſcheenen 'er wederom anderen op verſcheide plaatzen van 't licht; Dus vernieuwde telkens dit verſchynſel in den tyd van een uur / en duurde tot 's nachts ten half twaalve. Vervolgens zag men deeze † rechtſtandige Kolommen niet meer / en het Horizontale Licht dat tot dus verre helder was geweeſt / verminderde allenks / 't zp dat het dooz d' opkomende Maan verzwakt wierd / die toen een quartier na elve den Horizont bereikte / te weeten / een quartier-uur dooz dat de Kolommen verdweenen waren / en dat het licht zwakker wierd; 't zp dat de ſtoffe die 'er oozzaak van was / niet meer zoo overvloedig dan in den beginne waar. Hoedanig dit ook wezen mag / het licht nam af / en 't wierd / weinig meer dan in een minuut / bynaa onzichtbaar.

Den volgenden dag / 's avonds ten half tienen / met een heldere lucht / zagen we een ſtreek van diergelyk licht als den voozgaanden avond verdweenen was / onder 't Geſtarnte van Caſſiopea, maar 't was zwak en verdween eerlang. Deeze lichtſtraalende Kolommen wierden toen maar eens gezien / zich ‡ rechtſtandig uit den Horizon verheffende. Deezen dag en dien zelven avond / woei het ſtyf uit den Zuid-Oosten.

Op den 13den Apzil / 's avonds een quartier vooz negenen / naa 't eindigen van de Schemering / de lucht helder en ſtil weer zynde / begon men aan den Horizont / onder de Starren van Caſſiopea een zwak licht te

* *Atmoſphere.* † *Perpendiculairen.* ‡ *Perpendiculair.*

te zien / dat ten tien uuren noch in den zelven ſtaat was; maar omtrent half elf / was 't krachtig vermeerdert / zoo wel in uitgeſtrektheit als helderheit. Het was grooter en klaarder dan den voorigen Avond / maar niet zoo helder naar d' uitterſte uitgeſtrektheit / als dat van den 11den zich had vertoont. De ſtand en d' uitgeſtrektheit waren / gelyk het licht van den eerſten dag / en het ſchynſel duurde omtrent een half uur. Terwyl men op de geſtrektheit van 't licht acht gaf / zag men by de uitterſte en Ooſtelykſte ſtrekking / een deezer Licht-Kolommen / die door een achtereenvolgende beweeging van 't Noord-Oosten naar 't Noord Weſten / in weinig min dan een minuut haar gantſche uitgeſtrektheit doorliep / en zich aan 't Weſtelyk uiteinde verſpreide. Vervolgens begon het Horizontale Licht te verzwakken / en verdween omtrent half twaalf uuren t' eenemaal. Twee achtereenvolgende dagen waren de Wolken het belet onzer verdere obſervatiën, en men zag het licht niet meer / doordien de Lucht betrokken was.

Bericht van een Verſchynzel te Dieppe beſchouwt.

Door een bericht aan den Heere Valincour gezonden / verſtonden we / dat men te Dieppe, op den 11den April des zelven Jaars / 's avonds ten half elven / aan den Horizont ten Weſten een Wolk beſchouwt had / die zich naar 't Noorden uitſtrekte / en in den tyd van een uur / ter hoogte van 35 Graden verhefte; zich toen kloots-gewyze in een trekkende / wierd ze vervolgens roodachtig / en noch meer rechtſtandig gereezen / wierpze een blam uit / die omtrent een quartier uur gezien wierd. Deeze kloot daalde vervolgens naar by den Horizont, alwaar ze zich verſpreide / en de lucht voortaan tot Middernacht betrokken zynde / verdween dit verſchynſel. Deeze obſervatie te Dieppe, is op den zelfden tyd als d' onze van den 11de April gedaan / en ze komt ook in eenige omſtandigheden daar mede overeen / want het verſchynzel liet zich ten Noorden zien / en 't duurde beide omtrent een minuut. Maar in d' andere omſtandigheden / quamen de verſchynſelen van Parys met dit van Dieppe niet overeen. Te Parys begon men het licht ten half elven te zien. Te Dieppe zag men ter zelver tyd in 't Weſten een Wolk / en deeze wolk vertoonde zich niet rood / dan ten half twaalven in 't Noorden; dus zag men te Dieppe het licht niet / dan een uur naa d' eerſte obſervatie te Parys gedaan. Wy zagen gedurende een uur in 't Horizontale Licht / veele Lichtgeevende Kolommen / daar in 't bericht van Dieppe, niet dan van een blam geſpreken word / die maar een quartier uur duurde.

Deeze verſchillende omſtandigheden doen blyken / dat dit het zelfde Verſchynſel niet is geweeſt / ter zelver tyd in beide deeze Steden gezien / maar twee onderſcheidenen / die door een ſtoffe van de zelve natuur konnen veroorzaakt zyn / zich door 't * Dampgeweſt deezer byzondere Steden verſpreidende.

Als mede in Engeland,

In Engelandt en in eenige Steden ten Weſten van Vrankryk, heeft men

* Perpendiculairement. † Atmoſphere.

men op den 17den Maart in 't zelve Jaar een groot Verſchynzel gezien / ſchynende met het licht door ons te Parys beſchouwt / overeen te komen.

Te Nieuwark, in 't Graafſchap Nottingham, zag men ruim een uur naa zonnen ondergang / ten Noord-Weſten / twee genoegzaam donkere wolken / een weinig van elkander geſtreckt / en 20 of 25 graden boven den Horizont. Uit ieder deezer wolken quam met een groote ſnelte / een licht voort / ſtaartsgewyze uitſtraalende / en gelykende naar de ſtraalen die ſomtyds de zon nabyden Horizont geſchoten / door de wolken ſcheit. Deeze ſtraalen ſpreidden zich van 't Noord-Weſten tot het Noorden / door een groot gedeelte van de lucht uit / en verhinderden echter niet / dat men 'er de Starren door zag / alhoewel iets flaauwer / gelykerwys men die door nevelachtige wolkjes ziet. In 't overige van de Lucht / zag men de Starren blinken / gelyk by helder vriezend weer en donkere Maan. Van 9 uuren 's avonds verminderden deeze lichtſtraalen tot 10 uuren / wanneer ze toen weder toenamen / en tot half twaalf uuren duurden. Het licht uit deeze ‡ Verhevelingen voortgekomen / was zoo krachtig / dat men 'er kapitaale letteren by leezen kon.

Te Londen ſcheen de Horizont, ten Noord-Oosten met zeer donkere en dikke dampen bezet / in welker midden / men gelykzaam een Maalſtroom van een roſachtig licht zag / dat allenks lichter wierd / en zyne ſtraalen / als van vuurpylen / naar veele plaatſen door de lucht ſchoot. Deeze ſtraalen zich met een groote ſnelheit verſpreidende / veroorzaakten in de gulfachtige lucht / een lichten rook / die dyna tegelyk op de zelfde wyze / en met de zelfde uitwerking weder vervat wierd. Deeze lichte rook / was zoo doorzichtig / dat men 'er de Starren door zag / en zoo lichtſchynend / dat men 'er de huizen door onderſcheiden kon / zullks het met het maanlicht dyna overeen quam.

Bericht van een verſchynſel te Breſt gezien.

Volgens een ander bericht / aan den Heere Valincour uit Breſt gezonden / had men op den 17den Maart / by een zeer heldere lucht / 's avonds omtrent 7 uuren / een ſoort van een Regenboog vernomen / van kleur doorgaans wit en zeer helder. Hy wierd in 't Zuiden gezien / en beſloeg van 't Oosten naar 't Weſten / een ruime uitgeſtrektheit van lucht. Van 't Oosten nam 't eene eind zyn aanvang / nabyden * Leeuwe-ſtaert / hy breide zich vervolgens over het geſtarnte van Gemini uit / dat ter midden van den Hemel ſtond / waar deeze Boog drie graden breet was / en door de Pleyades vervolgende / eindigde de boog aan het hoofdt van Ariës. Hy vertoonde zich als een witte en doorſchynende wolk / wiens licht een weinig het aardryk verlichte / zonder dat 'er de doorzicht der Starren door gehinderd wierd.

Deeze Boog omtrent 9 uuren allenks verdweenen / zag men ten Noorde nabyden Horizont een licht / naar een ſchoonen dageraat gelykende / dat zich van 't Noord-Weſten tot aan 't Noord-Noord-Oosten uitbreide. Uit dit licht quamen gedurig zeer witte en heldere ſtraalen voort /

‡ *Meteoren.* * *Cauda Leonis.*

voozt / die aan 't Aardryk een ſoozt van daglicht gaven / naar een ſchoonen zomerſchen Dageraat gelykende. Deeze ſtraalen waren alle ‡ evenwydig / en ſtrekten zich tot op 48 en 50 graden hoogte uit: Telkens quamen ze te voozſchyn / en verdweenen weder; maar als men ze niet zag / vertoonden zich / vooz dat ze wederom verſcheenen / uit het horizontale licht een weinig donkere dampen / in de gedaante van golven evenwydig met den Horizont, die zich met een uitneemende ſnelte / tot aan 't † Coppunt verheften / waar ze verdweenen. Deeze verwiſſeling / duurde tot 11 uuren / en midderwyl zag men noch onderſcheidentlyk / dooz deeze dampen de allerhelderſte ſtarren. Ten 11 uuren vertoonde zich in 't Noozden / een licht / ſterker dan 't voozgaande / verſpreidende allerwegen zeer witte ſtraalen. Ten half twaalven wierden de ſtarren bedolven / en een wolk / waar mede de lucht bedrok / dek dit licht verdwynen.

Men ſtaakte toen deeze obzervatiën, geloovende het verſchynſel geëindigt was; maar den volgenden dag / bzagten de Viſſchers bericht / dat ten twee uuren naa middernacht / de lucht wederom opgeheldert zynde / het licht van nieuws weder ſterker ſcheen / zeer heldere ſtraalen uitwerpende.

Den zelfden dag / 's avonds tuſſchen 7 en 8 uuren / zag men nabp Dieppe, twee mylen van de Zee / gelykzaam een langhairige Comeet uit Zee opkomen / die zich tot 9 uuren zien liet / waar uit een verdwynende helderheit naar de Kuſten van Engeland voozt quam. In dit Licht zag men vlammen ontſteeken / die zich in de wolken als een felle bzand vertoonden. En Insgelyks op de Kuſten van Langudoc.

Op den zelfden nacht van 17 Maart / heeft men mede een groot Licht op de Kuſten van Langudoc gezien. Volgens 't onderzoek dat hier over dooz den Luitenant van d'Admiraliteit van Agde wierd gedaan / en aan den Abt Bignon gezonden / hebben verſcheide Schippers van Cartaanen / om te Viſſchen uitgevaaren / bericht: dat ze omtrent 9 of 10 uuren / tuſſchen de Kuſt van Agde en de Golf van Vendres, ten Weſten van deezen Zeeboezem / een groote helderheit gezien hadden / bpna den Dageraat in 't opkomen van de Zon gelyk / doch iets rooder en in Kolommen verdeelt / d'eene klaarder dan de andere; dit was gezien dooz die geenen die 't naaſt aan land waren / tuſſchen de Golf van Vendres en ten Weſten 't kleine Steedje Groviſſa genoemt. Dit Licht ſcheen zoo helder / dat men de Kaap Saint Pierre genoegzaam bekennen kon / een afſtand van dzie mylen ten Weſten van de Golf. Maar de Viſſchers / verder in Zee zynde / zagen dit licht zoo ſchoon noch helder niet. Men zag het omtrent een uur / en 't verdween vervolgens ten Zuiden. Dzie deezer Cartaanen waren genoodzaakt geweeſt / aan de Kaap Quiers een haven te zoeken; men verſtond 'er / dat de bewoonders van deeze Kaap / dit Licht mede op de Kuſten van Langudoc

‡ *Parallel.* † *Zenit.*

gudoc gezien hadden / en geloofden 't dooꝛ een hevige brand elders ontſtond.

Soo veel men dooꝛ dit bericht begrypen kan / met een bysondere en naaukeurige maart van deeze kusten vergeleeken / ſcheen het / ten opzichte der geenen / die zich in gelyken ſtant van de Golf van Vendres bevonden / en ingelyks met deezen van de kaap Saint-Pierre , dat het licht zich van 't Nooꝛd-Westen tot het Zuid-Westen vertoonde; in plaats dat het in de Nooꝛderlyke gedeeltens van Vrankryk , zelf des nachts tuſſchen 't Nooꝛd-West en Nooꝛd-Oosten gezien wierd.

Bericht van een Verſchynſel in d' Ukraine beſchouwt.

De Heer Abt Bignon , ontfing mede een andere Obſervatië over een bysonder verſchynſel / dooꝛ den Pzing van Moldavië te Solnin in de Ukraine , op de volgende wyze in acht genomen: Op den 15den Maart 1716, in den nanacht ten vier uuren in 't Nooꝛd-Oosten / en ter hoogte / waar de Son gemeenlyk twee uuren naa zyn opgang staat / zag men een ſoozt van langſtraalend en zeer fyn licht ; dat zich vervolgens bovenmaate kolomſch-gewyze uitbreide / waar van 't benedendeel hoekig en kantig was / en 't bovendeel zich ſpits als een lang eindigde. Het was vuurig van kleur / en zyn breete wierd dooꝛ veele witte groeven onderſcheiden / die allerwegen van 't benedendeel tot aan 't * toppunt dooꝛgingen. Een uur na dat het zich uitgebreid had / veranderde allenkis de roode kleur en wierd wit; deeze verandering / aan 't bovenend begonnen / vervolgde dus t' eenemaal tot naar 't benedendeel ; en eenige minuuten naa deeze verandering / verdween de kolom.

Dit Verſchynzel is 't eerſte / van allen die dit Jaar in verſcheide Gewesten van Europe gezien zyn. 't Is op den 15den Maart beſchouwt / twee dagen vooꝛ die / die men in Duitsland, Engeland en Vrankryk heeft gezien / en bina een Maand vooꝛ dit / dat we beſchouwt hebben. 't Scheen eenige overeenkomſt met deeze Piramiden van 't Licht te hebben / in Engeland op den 17den Maart in verſcheide deelen van de Lucht waargenomen / en van 't Horizontale Licht geſcheiden.

Obſervatien over dusdanige Verſchynſelen te Coppenhagen.

Onder de Berichten van de Koninglyke Societeit der weetenſchappen van Berlin , vind men Obſervatiën van dite diergelyke Verſchynſelen te Coppenhagen in de Maanden Febzuari en Maart van 't Jaar 1707. gedaan. 't Is te gelooven / dat deeze Obſervatiën van den Heere Roemer zyn / een beruchte Mathematicus. In de eerſte beezet / die den eerſten Febzuari gedaan is / ziet men omtrent ten elf uuren 's avonds / een ſoozt van Boog / die zich van 't West-Nooꝛd-Westen tot aan 't Nooꝛd-Nooꝛd-Oosten uitbreide / en in d' afgelegenſte plaats van den Horizont, drie graden hoogte had. Deeze Boog / teeg vervolgens en ſcheen zeer helder in zyn gantſche uitgeſtrektheit. Een half uur naa Middernacht quam 'er allenkis een nieuwe Boog / boven den eerſten te vooꝛſchyn / en ten een uure zach men Straalen als balken zich vertoonen / die zich naar om hoog begaven / als of ze gewozpen waren. We-

* Zenit.

se

ze Straalen begonnen zich toen in den bovenſten Boog te vertoonen / vervolgens in den benedenſte / en zy reezen 4 graden boven den bovenſten Boog. Een twee uuren was dit Verſchynzel in zyn volle klaarheit. 't Was verre boven den Horizont verheven / en 't verſpreidde zich allenks dooz de gantſche Lucht. Waarnaa een opkomende miſt / dit verſchynſel deê verdwynen.

De zelve Aſtronomiſt bericht van een ander diergelyk Verſchynſel waargenomen / maar niet zoo ſchoon noch volmaakt als 't eerſte; het vertoonde zich den eerſten Maart in 't zelve Jaar / van tien uuren 's Avonds tot een uur naa Middernacht / en in 't zelve Luchtgeweſt. Eindelyk meld hy noch van een derde Verſchynſel / dat zich den 6den Maart in 't zelve Jaar tuſſchen 7 en 8 uuren 's avonds zien liet / doch min regelmaatig dan het eerſte was. Het had dit in 't byzonder / dat de meeſte Straalen die uit deeze Boog voortquamen / tot aan 't bovendeel der Lucht reezen; die weinig tyds daar naa verdween / en 't Verſchynſel verdween. Hy merkt aan / dat dit Verſchynſel / klaarder en krachtiger te Pinemburg, twee mylen van Coppenhagen gelegen / verſcheen; waar uit hy beſloot / dat het daar toppig wierd / en dat het bygevolgе zoo laag en naby het oppervlak der Aarde was.

In deeze Berichten van de voornoemde Societeit, ſtaat 'er noch een andere Obſervatië over het zelve Verſchynzel uitgedzukt / op den zelfden Dag van den 6den Maart 1707. te Berlin dooz den Heere Kirchius gedaan. Deeze Aſtronomicus, beſchouwde 's Avonds ten agt uuren een ſoozt van Regenboog / maar breeder / wiens lengte uit den Horizont omtrent 100 graden beſloeg. Het opperſte gedeelte van deezen Boog ſtond 8 of 10 graden boven den Horizont, waar uit verlichtende Straalen voortquamen / die naar 't * toppunt hoerg namen. Vervolgens zag men boven den eerſten Boog / een tweede / ter hoogte van 30 graden te voorſchyn komen / maar hy was niet volkomen. En te Berlin gedaan.

Indien de Obſervatiën van dit Verſchynzel / op een zelvigen nacht te Coppenhagen en te Berlin gedaan / van een weinig meer omſtandigheit waren / zou men den affſtand hebben konnen bepaalen / als deeze † Verheveling boven 't oppervlak der Aarde had; Maar nu wy in twyffel ſtaan / of de bovenſte Boog te Berlin gezien / de zelfde is / die men te Coppenhagen zag / of indien hy veel eer de benedenſte is geweeſt / dat waarſchynlyker zy; want te Coppenhagen wierd dit Verſchynſel van wegen de Wolken / niet dan tuſſchen 7 en 8 uuren zichtbaar / en te Berlin wierd de benedenſte Boog ten 8 uuren gezien / daar het ſchynt dat de bovenſte / niet dan omtrent 9 uuren zich opdeê / wanneer reeds dit Verſchynzel / meer dan een uur te Coppenhagen zichtbaar was geweeſt. Indien men vooronderſtelle / dat deeze de benedenſte Boog zy / die op beide plaatzen zichtbaar was geweeſt / dat 't waarſchynlykſte is / en dat het verſchil van Poolshoogte tuſſchen Coppenhagen en Berlin, byna on- Redeneering daar over.

* Zenit. † Meteore.

den zelfden Meridiaan gelegen / dzie Gzaden zp / reekent men den afſtant van 't Verſchynſel boven 't oppervlak der Aarde / vyftien mylen van Parys te zyn. Maar zoo men onderſtelt / dat de bovenſte Boog te Berlin gezien / deeze zp / die te Pinemburg of te Coppenhagen is gezien geweeſt / zal den afſtand van 't Verſchynſel / boven 't oppervlak der Aarde / dziemaal grooter moeten zyn.

De Obſervateur van Coppenhagen geeft genoegzaam te kennen / dat hy in 't voorgaande Jaar / andere diergelyke Verſchynſelen beſchouwt heeft / en voegt 'er by: dat ze jaarlyks in Noorwegen en in Ysland gezien worden. Noch word 'er gezegt / dat den Hiſtoriſchryver Saxon gewag maakt van een groot Noorderlicht in 't Jaar 993. den 26ſte December / gedurende een uur gezien.

Obſervatiën van den Heer Gaſſendi by-gebragt.

Noch vinden we een Obſervatie van een Noorderlicht in de voorgaande Eeuw / door den Heere Gaſſendi gedaan. In 't Jaar 1621. den 12den September / nabv Aix in Provence zynde / wanneer de Avondſchemering omtrent geeindigt was / zag hy naar 't Noorden boven den Horizont een Licht / dat naar een zeer helderen Dageraat geleek / en tuſſchen d' op-en onder-gang van Eté begreepen / 60 graden boven den Horizont beſloeg. Het boven einde was als een Boog / die op een ongevoelige wyze / ter hoogte van 40 Gzaden reeg. De ſtoffe waar uit dit Verſchynzel beſtond / was zoo dun / dat ze niet belette de Starren te zien. Van den Horizont tot de opper gedeeltens / was 't door veele lichtende balken door ſtraalt / die ten einde tandachtig waren. Deeze balken waren deurtsgewys helder en donker / ieder van twee graden * rechtſtandig met den Horizont. Dit Verſchynſel vertoonde zich niet alleen in en omtrent Provence, maar de Heer Gaſſendi bericht / dat het was te zien geweeſt te Cioutat, te Digne, te Grenoble, te Dijon, te Parys, te Rouan, te Toulouſe te Bourdeaux, en in 't Veld voor Montauban, welke Stadt toen beleegert was.

Hy toont aan / behalven dit Verſchynſel / noch vier andere diergelyke gezien te hebben / een in Febzuari / een in Apzil en twee in September / maar dat ze zoo krachtig niet / dan het eerſte waren / en dat alle deeze Verſchynſelen / door eenige dagen met ſchoon / helder en ſtil weer verzeld / gevolgt wierden.

De gewoone tyd der Verſchynſelen aangeweezen.

Door deeze Obſervatiën alhier aangehaalt / blykt dat alle deeze Verſchynſelen byna van de zelve natuur waren / ſchoon d' eene zich grooter / klaarder en beter dan de anderen vertoonden; dat de eigentlykſte tyden van 't Jaar voor dusdanige Verſchynſelen / de Maanden Febzuari / Maart / Apzil en September zyn / alhoewel 'er zich volgens 't getuigenis van den Jaarboekſchryver Saxon, noch in December / omtrent den Winter † Zonneſtand hebben laaten zien; dat deeze Verſchynſelen zich vertoont hebben / in een helder weer en naar een of verſcheide warme dagen / is dat Gaſſendi en Kirchius getuigen / en dit

* *Perpendiculair.* † *Solſtice.*

dit heeft men mede in beide de Verſchynſelen van 't Jaar 1716. waargenomen.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verſcheide vreemde Ontmoetingen en Ongevallen aan Groenlandsvaarders bejeegent. Wat wegens de Viſſchery op en omtrent Jan Mayen-Eiland in acht genomen is. Hoedanig de loosheit tuſſchen de Weſt-en Zuid-Ys Viſſchen t' onderſcheiden; waar over bedenkingen vallen. Overweeging hoedanig een bequaame en voordeelige Viſſchery onder Oud-Groenland op te ſpeuren.

Moeijelyke ongelegentheden die ſomtyds de Viſſchery onderhevig is.

EErwe van den handel en 't bedryf deezer Groenlandſche Walviſchvangſt afſcheiden / luſt het ons noch eenige moeijelyke ongelegentheden te verhaalen / die deeze Viſſcherp ſomtyds onderhevig geweeſt is. 't Gebeurde dat Commandeur Cornelis Gerritſz. Ouwe Kees met zyn Schip de Gortmolen, in 't Jaar 1660. in Groenland op de Neering leggende / en reeds zeven Viſſchen gevangen / de agtſte Viſch te zien kreeg; zulks 't terſtond val val geroepen wierd. De Commandeur 't allereerſt by de Viſch gekomen / ſchoot 'er zyn Harpoen in; midlerwyl komt 'er de tweede Sloep by / daar Jacob Dieukes Harpoenier op was / en gereed / om zoo draa de Viſch weer boven quam / zyn Harpoen mede in te ſchieten; maar deeze Viſch recht onder de Sloep opkomende / ſtiet met zyn kop zodanig tegen de zelve aan / dat het kraakte: door welke ſlag de Harpoenier uit de Sloep ſtuite / en in plaats van 't Harpoen in de Viſch te ſchieten / viel het in de Viſch: De Harpoenier ſchooten in 't vallen uit de Sloep / twee bogten van den Voorganger om zyn been / dus raakte hy op de Viſch / achter op 't plug-end / tuſſchen 't lyf en de ſtaart te zitten / wordende door zyn eigen Harpoen en Lyn op de Viſch gehouden / en moeſt toen mede / waar de Viſch zwom. Ondertuſſchen deeden d' andere Sloepen hun beſt / om hem t' achterhaalen / en te redden: doch te vergeefs / vermits de Viſch ſnelder zwom / als zy roeijen konden. De Commandeur geen kans ziende hem te beroeijen / riep hem toe: Jacob ſny de Lyn ſtukken. Maar vermits hem 't mes dwars in zyn zak lag / kon hy 't niet uittrekken. Eindelyk geraakte zyn Harpoen / wiens Voorganger hy als een toom in de hand vaſt hield / uit de Viſch / waar door hy van deezen Zee-ruiter dienſt gelukkig ontſlagen wierd / van een ander Harpoenier gereed / en in zyn Sloep geburgen / vervolgens t' Scheep gekomen / zich van dryooge kleederen verzien hebbende / dee men wederom een togt naar deeze ontzwomme Viſch / die ten laatſten noch gevangen wierd.

Wat het Schip de Bleeker wedervoer,

In den Jaare 1670. gebeurden 't Jan Lourenſz. Pit Commandeur op 't Schip de Bleeker, een Viſch gevangen en geſtenſt hebbende/ dat hy/ om uit te ruſten/ wat ging ſlaapen/ beveelende den Stuurman met een Sloeps Volk de wacht te houden; maar naauliks een half uur geruſt hebbende/ ſtak 'er een harde Zuid Ooſten wind op/ zulks de Zee zeer hol ſchoot: Het Schip in 't Ys bezet/ bzaken de Schotſen booz 't hol gaan der golven. Toen gelaſte de Commandeur / de Boozzeilen los te maaken/ om dieper in 't Ys te zeilen; doch 't ſtoer dwerſch boven 't water uit zyn Wingerdingen gehangen / en geen tyd wilende verſpillen om 't aan te hangen/ zeilde men dus voozt / om met de Schooten en Bzaſſen te ſtuuren. Booz deezen ſterken wind / wierden de groote Ysſchotſen zoo geweldig bewoogen / dat ze ſomtyds tot aan de ſtuiſten van 't Schip reikten : en 't Schip den verkeerden weg op willende / en met den neus naar Zee / wierd het volk zoo zeer verlegen / dat ze 27 ſterk zynde/ zich van 't Schip op de loſſe Schotſen Ys begaven/ die geweldig op en neer woelden. Zy kroopen dan over eenige Ys-boomen/ van d' eene op d' andere Schots / yswaard in/ op hoop van een Ysveld te zullen aantreffen/ hebbende ter ipfberging dzie Sloepen by zich/ die zy over 't Ys arbeiden moeſten.

Dat in 't Ys blyft, en hoedanig het volk ſukkelt om zich te redden.

Dus van d' eene op d' andere Schots zwervende / geraakten ze eindelyk op een Ysveld / daar zy zich toen een etmaal onthielden. Ondertuſſchen de Commandeur met noch zeven mannen 't Scheep gebleeven/ zette het booz Marszeil by / hopende booz 't krachtig aan zeilen de ſchotſen te doen wyken/ om zoo in ruime Zee te geraaken. Maar op een voozby dzyvende ſchots / bzak de loef-mars-ſchoot ſtukken / waar op het Schip tegen de buitenſte ſchots aandzaaide/ en zodanig/ dat de geheele zyde in week/ dzaayende vervolgens in Zee / en viel eerlang op zy/ zulks zy/ ſchoon d' overige Sloepen gereed hingen/ genoeg te doen hadden/ om 't met een Sloep t' ontvluchten / en hun leven te redden. 't Schip dus gupt zynde/ zwurven ze met de Sloep in Zee/ langs den zoom van 't Ys/ in een geweldige jagtſneeuw/ zulks ze naauliks konden van zich zien. Eindelyk de lucht opklaarende/ wierd de Commandeur zyn ander Volk gewaar / en gewuiſt hebbende/ quam de Harpoenier met een end lyns / naar de buitenſte ſchots/ en wierp die den Commandeur toe / waar op vervolgens de Sloep op 't Ys wierd getrokken. Te zamen aldaar anderhalf etmaal hun verblyf genomen hebbende / zonder eenig Schip te zien/ zeide de Commandeur : Mannen, die my en zyn leven lief heeft, volge my ; En 't volk in de Sloepen verdeelt hebbende / bzagten ze de zelve van 't Ys weder in Zee. Na 12 uuren omzwerveng / geraakten ze behouden in 't Schip van Commandeur Parshout , die hen voozeerſt borg / en vervolgens een gedeelte van 't Volk in andere Schepen overzette.

Commandeur Cornelie Bille,

Commandeur Cornelis Claaſz. Bille in den Jaare 1675. een volle lading bekomen hebbende/ verloor zyn Schip in 't Ys/ vermits het booz 't aan-

't aanzetten en perſſen der ſchotzen t' eenemaal bezet lag. Toen moeſten ze zich met 34 Perſoonen 14 dagen lang / met 8 halve bzooden ieder van 6 pond en 4 Edamſche kaazen / behelpen. Deezen dus 14 dagen met roeijen en zeilen in Zee gezwurven hebbende / wierden eenigen wanhoopig / vermits ze nu dooz den honger / dozſt en koude zodanig afgemat waren / dat zy 't ſcheenen op te geeven / echter quamen ze ten laatſten Schepen te zien / die hen borgen. Deſ van deeze zwerveliugen / quamen dan naa veel ſukkelens met hun Sloep aan 't Boozd van den Commandeur Dirk Pieterſz. van de Velde, voerende 't Schip de Kruiskerk van Haarlem.. Dit Schip lag by Spitsbergen booz Smeerenburg, aan een groot Yſveld / toen 'er deeze 6 mannen aanquamen / en verzochten den Commandeur Ipfberging / die hen niet geweigert wierd / laatende hen van alleſ volop diſſen. Maar vier van hun / zeer ppnlpk zpnde / vzoeg hen den Heelmeeſter wat hun deerden / en waarom ze noch zoo bedzukt zagen / vermits ze nu uit den nood en geburgen waren? zy gaven hem te kennen / dat ze onlpdelpke ppn aan hunne voeten hadden / dooz de geleedene koude verooꝛzaakt. De Heelmeeſter hunne voeten beziende / oozdeelde ze bevzooren te zpn / zulks hy aanſtondt vleeſchpekel warm maakte / en in een balp gegooten / liet hy ze met de voeten daar in zitten. Omtrent een uur hen dus geſtooft hebbende / gevoelden ze noch meerder ſmerte / dat den Wondheelder moed ter geneezing gaf. Vervolgens het doode vleeſch weg geſneeden / verbond hy hunne voeten met bequaame geneesmiddelen / waar dooz zy in weinig dagen dus verre geneezen wierden / dat ze wederom dienſt konden doen.

zyn Schip verliezende, moet zyn volk zich zeer kommerlyk behelpen;

En word ten laatſten geburgen.

Ondertuſſchen nadat de Commandeur Cornelis Bille met vpf van zpn manſchap / in een andere Sloep elf dagen lang / in zwaare ſtozm / jagtſneeuw / ſtrenge koude / honger en dozſt / jammerlpk gezwurven hadden / zagen ze mede Schepen / en wierden dooz een Schip van Staveren gebozgen. Dzie van deeze vpf mannen waren de beenen mede bezwooren / en noch erger dan de vier gemelden. De Heelmeeſter van dit Schip geen kans ziende hen te geneezen / of moeſt hen de beenen afzetten; daar in Commandeur Bille niet willigen wilde; dies hy zich mede met de Sloep naar 't Schip de Kruiskerk van Haarlem begaf / den Commandeur van de Velde zpnen Wondheelder verzocht / om naar zpne dzie ellendige matroozen eens te komen zien / dien hy op 't Schip van Staveren gelaaten had. Dit hem ingewilligt / voer hy met den Heelmeeſter aan 't boozd van 't vooznoemde Schip. Zy deeze Patienten gekomen / en alleſ naaukeurig onderzocht hebbende / nam hy aan / hen onder Godts zegen te geneezen / dies hem alleſ aanvertrouwt wierd: waar op hy al 't doode vleeſch wegſneed / en kragtige geneesmiddelen gebzuikende / zulks 'er in 18 uuren een ſcheiding quam / en vervolgens vooꝛt vaarende / zag men hen in 10 of 12 dagen buiten gevaar; waar op toen den 27 Auguſti 't volk van de gebleeve Schepen ver-

verdeeld wierd / vermits 'er aan een Ysveld voor Smeerenburg 13 Schepen gebleeven waren; zulks eenigen van 't volk / op een Ysveld omtrent 72 dooden hadden gezien / en de noch overgebleevene zeilden / zoo uit de Tuid- als Noord-Bay met 125 Schepen wederom naar huis.

Eenige ſchepen in 't Ys bezet, hoe dit afliep.

In den jaare 1676 / de Commandeurs Cornelis Gerritſz Ouwe Kees, voerende het Schip de Gortmolen, en zyn broeder Cornelis Gerritſz Jonge Kees, de Hoop op de Walviſch, als mede Jan Dirkſz Veen Commandeur op 't Schip de Vaandrager / in Groenland op de Heering leggende / en zulks by den grooten Ysberg in de Straat van Hinlopen, of 't Spitsberger Waigat, wierden ze op den 13den Auguſti / wanneer de Schepen zich gemeenlyk / om 't gevaar van 't Ys / naar huis begeeven / van zodanig een meenigte ſchotſen en Ysvelden bezet / dat ze in de Wars geklommen / de zelve niet overzien konden / noch ergens open zee gewaar wierden; waar door de Schepen dus tegen den grond aangedrongen / ſchoon 't water op zyn hoogſte gevloeit was / echter noch anderhalf voet / op een harde grond verbleit zaten; leggende het Ys tot op den grond / en zulks op d'anderg neer / die wel drie vadem onder 't water in den grond ſtaken; waar door deeze drie Schepen dus t'eenemaal bezet bleeven. Toen nu de tyd van 't jaar verloopen was / en dat hen de Son allenks begon te begeeven / als mede de koude en vorſt dagelyks toenam / begon de manſchap niet weinig verleegen te worden / geen uitkomſt ziende / om van daar te raaken. Welke verleegenheit zoo verre ging / dat het volk van den Commandeur / Cornelis Gerritſz Ouwe Kees begon te morren / zulks ze hem dreigden te verlaaten / om het gevaar t'ontvluchten. Dies dit zyn volk voor het meerendeel beſloot / zich van eenige Sloepen te verzien / en alles wat voor 2 of 3 weeken onderhoud noodig was / vermits zy de reeſening maakten / dat het hen niet weinig zuur zou vallen / de Sloepen eenige mylen over 't Ys te ſleepen / eer zy d'open Zee bereikten.

Eenig ſcheeps volk onwillig, beſluiten nun Schip te verlaaten,

De Commandeur ingegelyks niet liever wenſſchende / als zyn en hun leven / nevens het Schip te redden / en in behouden haven te brengen / kon echter niet beſluiten / 't Schip en al wat 'er in was / t'eenemaal te verlaaten; dies zocht hy zyn volk te beweegen / op hem ſcheep te blyven / 't zy door harde / 't zy door beweeglyke redenen / naar 't volk en hy gemoed was: hen voorhoudende en trachtende in te boezemen / dat Godt Almagtig was; dat / 't zy door ſtorm of ander toeval / 't Ys zou konnen ſcheuren en van elkander wykende / een opening maaken / enz. Door dusdanige redenen 't volk een weinig tot bedaaren gebragt / konden ze echter hunne angſt en vreeze / van eindelyk daar te moeten hun leven eindigen / niet verzetten; weshalven zy ten laatſten beſloten met de Sloepen hun uitkomſt te zoeken; tot welk beſluit zy den Commandeur dus aandrongen / dat hy 't hen onder deeze reden toeſtond; zeggende: Nademaal gy volgens myn raad, de goedheit Godrs niet afwachten wilt, maar u zelven tracht te redden; neemt dan Sloepen, en zoo veel Lyfsbehoefte

Dat echter door een aantpraak van den Commandeur gehinderd word.

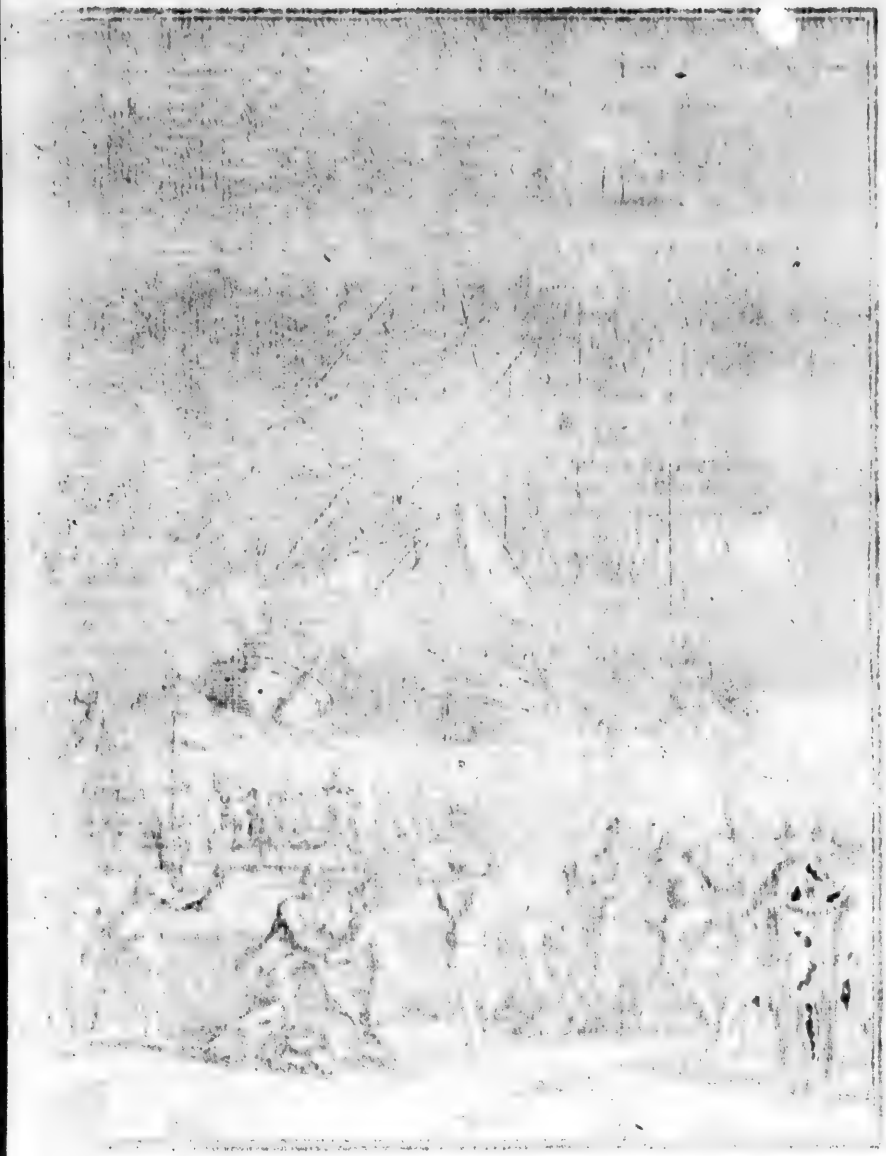

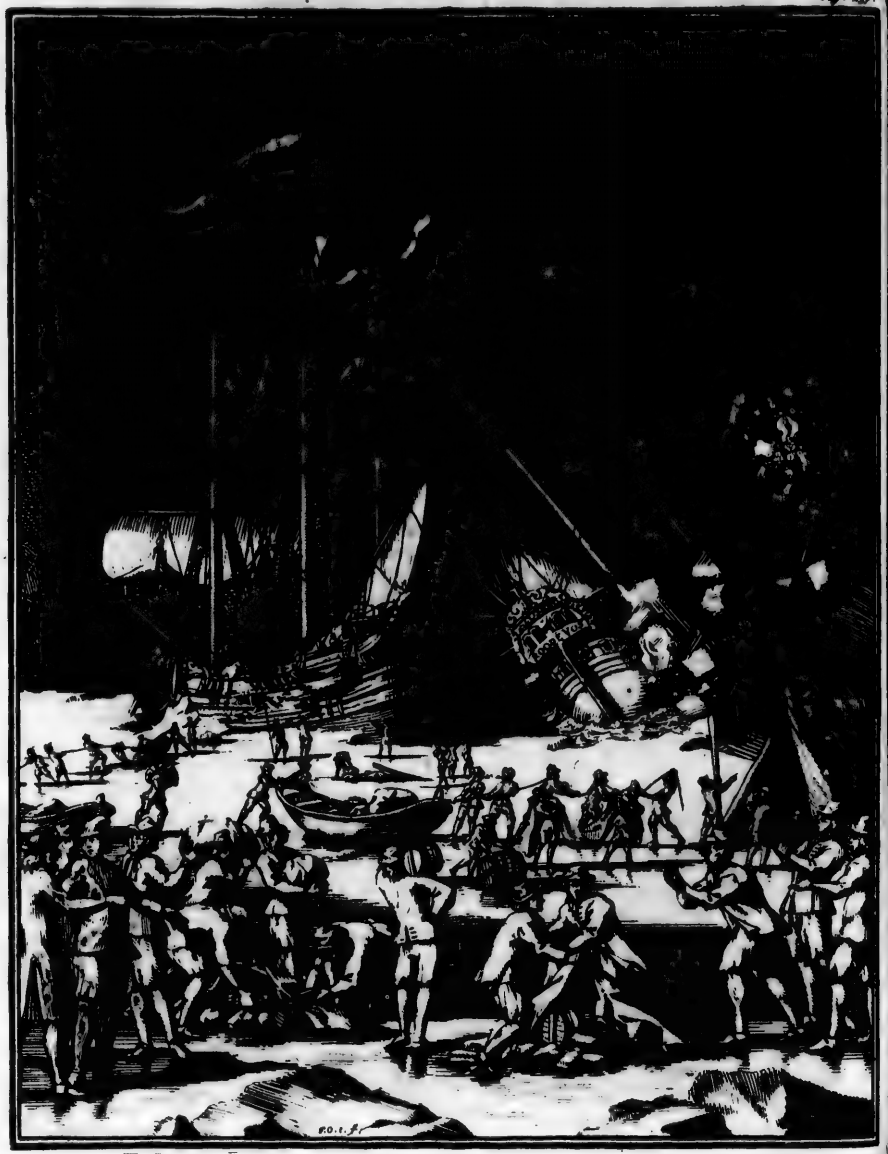

hoefte als gy begeert, en vaar wel op uwe reis. Ik blyf; die by my blyven wil, die kan; die gaan wil, mag gaan. Maar gy die gaat, moet weeten: wanneer gy dus vertrekkende, 't Schip verlaat, en naa eenige dagen ſukkelens, niet voort kont geraaken, alsdan weder t'Scheep zou meenen te komen, om uw leven hier te bergen, dat 'er dan geen lyfberging voor u wezen zal. Hier mede zet ik u dan uit. Gy moet 'er by leven en ſterven, want met den voorraad die in 't Schip overblyft, kan ik en alle die by my blyven, te langer als dan beſtaan. Deeze reden dooz den Commandeur / te gelyk met een ſtreng en beweegelyk weezen uitgeſpzoken / troffen 't Volk zodanig / dat ze t'eenemaal als rabeloozе menſchen ſtonden / en zich niet durfden onderwinden 't Schip en den Commandeur te verlaaten.

Als zp nu dus 19 dagen in 't Ys bezet gelegen hadden / ontſtond 'er 's Nachts tuſſchen den 31ſten Auguſti en 1ſten September bp ſtil en mooi weer / zonder ietz te merken waar uit zulks mogt ontſtaan / een onverwachte beweeging en woeling in 't water / waar dooz de Schepen genoegzaam een gang over en weer beweegden / vlot / los en dziftig wierden; toen ſpoede men om d' Ankerz aan boozd te winden; boegſeerden de Schepen / 't Waigat uit / en zulks voozbp de Papegaaishoek, zeilende / met een Noozdooſte Wind / dooz 't Ooſtpz heen / tot den Biskayer toe / en quamen den volgenden dag in de Zuid-baay, en verbolgens behouden 't huis. Waar op een Onverwachte ontſtaaging van 't Ys volgt.

In 't Jaar 1678. voerde Cornelis Claaſz. Bille een nieuw Schip in Groenland op de Neering zpnde / en reeds twee Viſſchen in hebbende / lag hp aan een Ysveld vaſt / en zoo dicht bp 't Schip de Roode Vos, dat de achterſtevens naauwlyks een baam van elkander lagen. Deeze Schepen dus dicht bp den anderen zpnde / en dooz geen gevaar beducht / vernam men / dat / zeer ſchielyk / vermits men wegens een dikke nuſt niet van zich zien kon / eenige loſſe ſchotſen / en daar op een Ysveld op hun aangedzongen / waar dooz het Schip de Roode Vos, dat noch bpnaa leeg was / en dieshalven hoog uit 't water lag / (wie ſchzikt niet vooz dit ongeval!) geheel en ongebzooken onder 't Veld / daar het aan vaſt lag geſchooven wierd / met al wat 'er in was / zulks men 'er noch Maſt noch Vleugels meer van zag / noch ooit van gezien heeft; en dat in zoo een kozten tyd / dat het Volk genoeg te doen had / juiſt boven zpnde / om hunne behoudenis te zoeken / en ziende het Ysveld zoo geweldig aankomen / zoo ſpzongen ze alle uit het Schip op 't Veld daar zp aanlagen / om t'ontkomen. 't Nieuwe Schip van Cornelis Bille, wierd zodanig dubbeld geneepen / dat 'er eerlang de balken ter zyden uitſtaken; en 't Volk burg zich mede op 't gemelde Veld. Vermits nu het Schip dus noch 4 of 5 uuren geprangt tuſſchen de Ysvelden bleef hangen / deë men allen mogelyken bipt / om 'er de Apſtogt uit te lichten / nevens bpf Sloepen; en naar bpf uuren weeken de Velden weder van elkander / 't Schip viel om / en liep vol wa- Eenige Schepen deerlyk in 't Ys bezet en vergaan. Den Manſchap zich op 't Ys reddende, ſtaat groote bekommering uit.

water / zulks eerlang het eene gedeelte te gronde ging / en 't andere weg dreef. De menschen toen omtrent 60 sterk / op dit Ysveld staande zagen / elkander met bedroefde oogen aan / hun beider Schepen quyt geworden / zonder dat ze andere Schepen vernamen of wisten te vinden. Nu was goed raad duur; het leven te redden / was aller oogmerk / maar in 't middel om 'er toe te komen / daar in waren ze verschillig. De Commandeur Cornelis Bille wilde nevens zyn Stuurman met twee Sloepen vertrekken / om zonder vertoeven andere Schepen op te zoeken / gelyk zy ook met eenig Volk deeden / na dat ze te vooren eenige Leeftogt hadden verdeelt: ook raakten ze van den anderen af / zulks d'eene vroeg en de andere laat t' huis quam. De Harpoenier Jacob Dieukes en 't overige Volk / stemden d' andere drie Sloepen by zich te houden / op 't Ysveld te blyven tot het weer wat bedaard was / en de mist op klaarde en sneeuw ophield / zulks ze dan te eerder Schepen konden zien. Dies maakten ze van de riemen en geburgen zeilen een tent op 't veld / waar in zy zich twee dagen ophielden; ma. geen Schepen vernemende / begaven ze zich mede in Zee. Eenigen tyd omgezworven hebbende / quamen ze by een Frans Schip dat hen voor eerst innam. Vervolgens zag Jacob Dieukes 't Schip de Karlseboom, weet 'er met agt man naa toe / verzoekende den Commandeur hen te willen inneemen; waar toe hy geenzins bewilligen wilde; echter aanhoudende / sloegen ze weder een tent op 't Ys op / ter zyden 't Schip; maar alzoo 't zeer bitter koud was / en niet wel op 't Ys te harden / zoo liet den Commandeur van de Karlseboom, alhoewel hy de barmhartigheit scheen uitgetrokken te hebben / hen binnen 't Scheeps-hoord slaapen. Naa 8 of 10 dagen toevens / gelast den Commandeur / 't Schip en zeilen los te maaken / om door 't Ys boorende van daar te vertrekken. Jacob Dieukes met zyn Volk dit ziende / hielden met de Sloep achter aan 't Schip vast; maar zy wierden met het werpen van brandhouten zodanig begroet / dat ze genoodzaakt waren los te laaten / en weder een ander Schip te zoeken. Eindelyk vonden ze naa 12 uuren omzwervens / Jan Kaar, die hen bergde / en in 't Vaderland bragt.

Eenigen geburgen,

Doch anderen onmenschelyk afgeweezen,

En ten laatsten geburgen.

In 't zelve Jaar was 't / dat Jan Dirksz. Veen, Commandeur op 't Schip d' Eendragt, den 2den Julp in 't Westys op de hoogte van 76 graden gekomen / en een ongemeene bangst van 22 Visschen in hebbende / van een gebleeve Schip op 't Ys vond leggen / eenige baarden van omtrent 5 Visschen / die hy / als meede een groot Kleeder van zyn Schip zynde / om voor zyne Kleedery deg te eyliet t' huis te komen / in zyn Schip borg. Dit naaulyks verricht hebbende / zag hy een Ysveld op hen afkomen / en klimt derhalven in de Voorsmars / laat de touwen los / en de zeilen bysetten; Maar 't Schip blyft echter leggen / zonder zich te beweegen; men wist niet wat 'er aan haaperde / en allerwegen omgekeeken hebbende / merkte men niet / dat de paardelyn / door

't Schip de Eendragt word jammerlyk met een ryke vangst door 't Ys overkruit, en hoe,

dooz verbaaſtheit wegens 't Ys in Zee geſmeeten / daar een neushaak aan vaſt was / onder water in een dooigat vaſt zat. De Commandeur haaſtig uit de Doozmaars / in de Bezaansmaars geklommen / om te zien waar 't aan ſchoize / wierd dit gewaar ; op zyn geroep wozd dan de Lyn in 't Schip los gemaakt / en ruim op geviert / zulks de Neus-haak / gemaakſt wierd uitgeligt. Aanſtonds hier op zeilen ze nevens 't gemelde Veld heen ; middertwyl begeeft zich de Commandeur weder op de Doozmaars / om uit te zien / waar best het gevaar van 't Ys t' ontkomen : maar in 't omdraayen naar den opening / daar 't Dooz-Schip al dooz was / wierd het Achter-Schip / zodanig tuſſchen twee Velden in geneepen / dat de Commandeur haaſtig uit de Doozmaars beneden kommende / aanſtonds zyn voeten van Scheepsboozd op 't Ys zette / geſolt ook eenige van zyn Volk beeden / die nochten ſpoedigſten dzie Sloepen buiten boozd kreegen / om 't leven op 't Ys te redden ; dit naauwlyks verricht / zagen ze hun ryk geladen Schip / met volle Tonnen / dzie Sloepen / en alles wat 'er in en aan was / zelf tot over de toppen der Maſten en vleugels / 't eenemaal onder 't Ys geſchooven / zulks zy genoeg te doen hadden de zuiging van 't ſchuivende Ys t' ontwyken. Het Schip dus onderwacht verlooren hebbende / zagen ze elkander met treurige oogen aan / vermits zy van geen of zeer weinig levensmiddelen verzien waren / en geen Scheepen noch Land ziende / niet wiſten werwaarts 't te wenden. Maar de Commandeur toen hy in de Doozmaars was / had 3 mylen Noozd-Ooſtwaarts een Schip gezien / waar mede hy zyn Volk trooſte / zulks ze geraaden vonden zich derwaarts te begeeven. Waar op zy / 42 Mannen ſterk zynde / zich met dzie Sloepen op weg begaven. Maar 't heuvelig en dik beſneeuwde Ys / baarden hen niet weinig arbeids om de Sloepen vooz te ſleepen / zulks de Commandeur veel moeiten had / zyn Volk / voozt te trooſten / vermits hy zelf 't moeyelykſte en gevaarlykſte werk moeſt uitvoeren. Dus met veel ſukkeleens twee mylen gevozdert zynde / konden ze niet langer voozt. Doch daar te bly ven hadden ze niet dan de dood te verwachten / dies ſchepten ze weder moed / om 't Schip te bereiken. Men liet dan twee Sloepen op 't Ysveld / en begaf zich met de andere derwaarts / die met een ongelooflyke moeiten over vaſt en los Ys wierd getrokken / zulks ze ten laatſten 't gemelde Schip ontdekten. Toen bereikte men met een onverdroeiden arbeid den volgende dag het Schip / 't Raadhuis van Jiſp genoemt / daar P. P. Pater Commandeur op was / waar in zy geburgen wierden.

Het Volk zich op 't Ys bergende, moet ellendig ſukkelen.

Doch worden ten laatſten geburgen.

In den Jaare 1668. is 'er een hagchelyke Beereſtryd voorgevallen / welk verhaal wy mede hier in zullen laſſen. 't Gebeurden dat Commandeur Jonge Kees, bezeerende het Schip de Hoop op de Walviſch, naa eenige Viſſchen gevangen hebbende / zyn Schuit / in 't Ys gelegen / met twee touwen achter uit / aan een Yſchoits vaſt gemaakt lag. Zyn Volk dooz 't afmaaken van 2 Viſſchen / vermoeit in de Hoop leg-

Hagchelyke Beereſtryd, en hoe die afliep;

leggende om te ruſten / waren 'er maar weinig van d' overige Manſchap / die boven de wacht hielden. Een van hen achter uit van boozd ziende / wierd aanſtondts een groote Beer gewaar / zittende op de ſchotg waar aan hun Schip vaſt lag. Hier op beſloot men / in ſtilte / om het in de hoop leggende Volk niet t' ontruſten / een Sloep af te ſtrijken / om op den Beer een togt te waagen; maar de Loper van het Tafel / hoe zacht men die om de klamp ſozde / echter welte ze den Commandeur / die / wanneer 'er iets te doen was / niet veel ſliep. Wakker gewozden / ſpoede hy zich naar boven / vzaagende: wat is 'er te doen? want zoo dza men een Sloep hoozt ſtrijken / hoopt men Viſch te zien en aan den lyn te krygen. Hier op toonde men hem dien Beer. De Commandeur die wel gewoon was d' eerſte in beweeging te zyn / gaf laſt een tweede Sloep te ſtrijken / en noch eenig Volk uit de hoop te porzen / om beſtand te zyn. Men ſtak daar op van boozd; de Beer ziende het hem te gelden / neemt over de ſchotg de vlucht en begeeft zich te water. Middertwyl roepen ze met de Sloepen ter andere zyde van de ſchotg. De Commandeur de voozſte zynde / en d' eerſte by den Beer / vzengt hem met een Lens zodanig een zwaare wonde toe / zulks hem de darmen den Buik uit ſingen.

Om dien Beer niet meer te quetſen / waar dooz zyne hitte te zeer beſchaadigt wierd / liet men hem vervolgens een tyd lang zwemmen / met gedachten dat hy 't niet lang maaken zou. De Beer echter hoe doodelyk gewond hy was / ſtelde zyne uitterſte krachten te werk / en klauterde zeer vaardig op een vlakte / doch vyf voeten hoog uit het water dzyvende ſchotg. Hier meende men dat hy den geeſt geeven zou. Deeze Beer op zyn buik neer geleegen / ruſte met den bek op zyn voozſte pooten / gelyk de kat op een muis loert. De Commandeur om deezen ſterbenden Beer / zoo hy meende / verder de reſt te geeven / rukt met zyn Sloep naar deeze ſchotg en ſpzingt 'er op / met een ſchietleng gewapent / waar aan een end lyn / agt of negen vademen lang / vaſt was / om deſ noot zynde de leng weer te rug te trekken. Op deeze Pſchotg voozgeſtapt / ziet men hem gantſch onverwacht / dooz deezen woedende Beer overvallen / die met een bzullend gelaat / eilings opſpzingt / ter wyte van bynaa 24 voeten. Dooz deezen ſpzong verraſt / geraakte de Commandeur onvoozdachtelyk onder den Beer / zulks hem zyn ſchietleng uit de hand en over 't hoofd vloog. Dus overmant / zette hem de Beer zyn linker poot in 's mans rechter zyde / en zyn rechter klaauw / op zyn linker bozſt / blikkende met zyn vzeeſſelyke tanden om den kzot af te byten. Een verſchzikkelyk Schouſpel waarlyk! Die van de Sloepen met d' uitterſte verbaaſtheit dit ziende / maakten niet weinig gerucht / ſchzeeuwende: help, help, ſpringt op de ſchots, op dat men de Commandeur ontzette! een van hun allen de kloekmoedigſte zynde / ſpzong uit de Sloep / met een Sloeps haak in de hand / om den Commandeur t' ontzetten; een zwak geweer waarlyk tegen zoo een

Waar in de Commandeur in 't uitterſte gevaar geraakt.

woedend Beest. Doch 't zy dooz deeze gebaarmaaking / of 't snel voortroepen van d' achter zynde Sloep / de Beer niet min schielyk bespronden / nam aanstondts de vlucht. Dus wierd dan de Commandeur uit 's doods kaaken gerukt / en quam t' eenemaal van doods schrik bevangen weder by zyn Volk. Dochgelukkig word gered. Vervolgens week de Beer weder ter zyde van de schots / en zoo digt aan de kant / dat ze hem uit de Sloep met een lens bereiken konden. Waar op men dooz had / hem met lenssen voortaan de rest te geeven / daar in de Commandeur niet bewilligen wilde / zeggende: Indien men het Beest in de Sloep kreeg, 't waare op een man twee drie gewed. Doch een end houts in de Sloep leggende / en naar den Beer gewozpen / met gedachten om hem dooz den kop te treffen / dat echter miste / zoo liep 'er dit Dier naa als den Hond naar een steen / maakende een afgrysselyk misbaar. Ondertusschen verdzoot het den bestrydersmet deezen Beer zoo veel werks te hebben / dies sloegen ze den Commandeur dooz zich op 't Ys by den Beer te begeeven / om hem van allerwegen te bestoken en dus van kant te helpen / of naar boozd te roepen / en zulks om dat het sterk sneeuwde. 't Eerste ingewilligt zag eerlang de Beer zich dooz acht mannen aangetast ; waar op dit Beest voet dooz voet achterwaarts deinsde / en telkens met het optrekken van zyn snoet / vertoonde hoedanig het in den bek gewapent was. De Commandeur hier op zyn schietlens vattende / met gedachten om het Dier in de bozst te treffen / dat echter weinig scheelde / maar ze bloog tusschen zyn voozste pooten dooz. De Beer bleef boven deeze lens staan / afwachtende wie die weder haalen zou ; vervolgens het Beest van d' een op d' andere schots gedzeven en magteloos gewozden / heeft het eindelyk moeten opgeeven / en is ten laatsten noch ten pzoop zyner overwinnaars gebleeven.

Een ander geval van gelukkiger uitslag / is een Jongeling gebeurt / die zich met een jongen wat te verre van de Sloep te land had begeeven / en wel haast een groote Beer op hen zagen afkomen ; zy geen hang ziende het t' ontloopen / besloot den oudsten / die een lens in de hand had / zich te weer te stellen / plaatsende de jonge achter hem. Eerlang komt dan de Beer met een groote verwoedheid toegeschooten / meenende deezen Jongeling op de bozst te spzingen ; doch hy wierd met de eerste steek / zodanig van zyn doodvyand getroffen / dat hy dooz hunne voeten neerviel / en naaulyks zich meer verroerde / vermits dit Beest in 't hart geraakt / dus eerlang den geest gaf.

Wat den Commandeur Muizer wedervoer.

Commandeur Dirk Jansz. Muizer is 't in den Jaare 1679. gebeurt / dat zy op den tweeden Jump vier Visschen hebbende gevangen / op dien dag mede vier Beeren schooten. Dat 'er ook ongemeen veel Beeren / onder een felle koude en jagtsneeuw / op de gevange Visschen afquamen / waar mede zy genoeg te doen kreegen. Vervolgens weder een Visch ziende / wierd die dooz den Commandeur zelf geschooten / doch de Visch sloeg de lyn stukken / en ontsnapten 't. Eerlang hier naa

de Stuurman mede een Viſch / die zoo ſnel liep / dat hy de Sloep voor een ſchots Y's komende / met de kiel om hoog tozende / waar dooz de Kuiper Simon de Vos de lyn om de beenen kreeg / en dus zyn leven verloor. De Sloep onder eenige ſchotſen doorgehaald / wierd vervolgens zonder weinig beſchadigt te zyn weer gevonden; en de lyn die noch aan de Sloep en Viſch / als ook om des Kuipers beenen vaſt was / tozende men zoo ſterk naa zich / om de Viſch magtig te wozden / dat het Harpoen bzak / waar dooz zy de Viſch miſſen moeſten.

En Insgelyks anderen wedervaaren is.

Vervolgens 10 Viſſchen op zyde hebbende / wierden ze geweldig van de Haapen beſtreeden / zulks twee mannen werks genoeg hadden / om ze van de Viſch te houden / en hoe naaukeurig dat 'er op gepaſt wierd / bevond men dat ze wel 13 quardeelen Spek van de Viſch gehaalt hadden. Deeze Haapen zyn logge en groote Seedieren / de grootſte omtrent ter groote als een Jol; boven in den bek hebbenze dzie regels tanden als de tanden van een zaag / en zulks binnen en buitenwaartg / waar mede ze groote hachten uit de Viſch komen haalen; zoo dat het ſchadelyke dieren zyn.

Insgelyks is 't Commandeur Dirk Storm in 't Jaar 1681. gebeurt / dat ze op den 20ſte Juny op de hoogte van 78 Gzaden 38 Minuten gekomen / zodanig in 't Y's tuſſchen de ſchotſen en Velden bezet en gedzongen wierden / dat het Voozſchip t' eenemaal uit het water wierd geligt; dieshalven het Volk eenige Sloepen op 't Y's veld rukkende / en zich met eenigen Scheepsleeftogt hebbende verzien / zich aldaar een tyd lang behelpen moeſten / tot dat het Schip weder vlot wierd.

Noch is 't den zelven Commandeur in den Jaare 1682. op den 1ſten Juny wedervaaren / dat ze een Viſch geſchoten hebbende / de zelve Weſt ten Noozden aan 14 glazen lang / lynrecht / zoo geweldig voortliep / dat ze geduurig met vier Sloepen naaſleepten / en zoo ſnel / dat hun Schip hen met alle onder-en boven-zeilen / blinden enz. volgende / nergens naa zodanig een vaart maaken kon. Eindelyk tegen 't Y's komende / tozende de Lyn aan ſtukken / en dus verlooren ze hun buit. Vervolgens ſchooten ze een andere Viſch / die 15 lynen uitliep / zulks ze hem uit het gezicht qupt wierden; doch daar naa vonden ze die vaſt aan 't Schip de Karſſeboom, die ſchoonze hem gedood hadden / gedoogen moeſten / dat d' eerſte Schieters hem mede namen.

De Schryver in 't Y's hevens anderen bezet geweelt.

Om nu tot ons eigen wedervaaren wederom over te gaan: zoo zyn we in den Jaare 1699. toenmaals de Vergulde Bykorf voerende / den gantſchen Zomer in 't Y's / dooz langduurige Noozdooſte Winden / op dzie Franſe en een Hollander bezet geweeſt / midlerwyl wy wel veel Viſch vernamen / maar konden niet Viſſchen; dies zyn we in 't laatſt van July / noch ſchoon zynde / weeder uit het Y's gekomen / en aldaar langs den Toom naar Landzeilende / verſtonden we uit de ons tegenkomende Schepen / dat 'er om de Ooſt niet te doen was / en dat

'er

'er wel 100 Schepen bezet lagen: dus besloot men / met een blind en tegen ons oogmerk strydend besluit / derwaarts niet te stevenen / maar het naar Ysland te wenden / dat gantsch verkeert uitviel; want daar naa ging de Oost open / en wierden 'er noch veele Visschen gevangen / daar 't aan Ysland met de langduurige Noord-Oostе Wind / door 't Ys niet te doen viel.

Aan Jan Mayen Eiland gekomen, vind 'er verscheide overblyfselen van de Oude Visschery.

Wy passeerden dan den vierden Augustus 't Jan Mayen-Eiland, en lieten 't binnen door voor de Noor-Baay dryven. Self voeren we toen met twee Sloepen aan Land; daar gekomen / zagen we 'er noch wel 20 Sloepen tegen elkander opgekant / op de zelve manier gelyk men de Sloepen in Holland overwintert; insgelyks twee groote Bootg / eenige Traanbakken en Vaten / en een groote stapel kabeltouw / naar gissing 4 of 6 op malkander leggende / maar 't was alles reeds zodanig bedorven / dat 'er niets dan dryfhout aan was / ende touwen voor papier-stoffe dienen konden. Men kon van dit alles en verdere fondamenten van Traanketels en Pakhuizen wel afneemen / dat 'er wel eer / gelyk aan Spitsbergen mede lustig wat te doen was geweest / doch nu niet meer overig / dewyl 'er by / noch omtrent dit Eiland / niet een enkelde Visch / dan eenige Dinvisschen worden gezien. Echter is 't er nooit in vergelyking van Spitsbergen, zoo overvloedig Visschryk geweest / want de Noord-Baay, die de grootste van alle zyne Bayen is / als de Marimuts-Baay, Zuid-en Hoepstoks-Bayen enz: zyn ook ten aanzien van de Spitsberger Bayen, voor geen Bayen te reekenen / en niet anders dan Bogten by de Biskayer- of de Mossel-Bayen te vergelyken; zelf kan 't geheele Eiland met alle zyne Bayen / ruim genoeg in Zee / wel 't eenemaal in deeze wyde Bayen beslooten leggen / vermits deeze ruime Bayen omtrent tweemaal zoo diep Landwaarts opgaan / als dit geheele Eiland lang is / en in dzeete kan het 'er ook naaulyks by haalen; zulks dit met elkander gantsch geen vergelyking heeft.

Wat 'er omtrent dit Eiland in 't achtgeeven op de Visschery waar te neemen is.

Om dan van dit Eiland af te zien / zoo is onze meening / dat men de Visch alhier / naar dit aas op den zoom van 't Ys zodanig niet kan zien vergaderen / als we op hooge Graden by Spitsbergen hebben getoont / om reden / dat 'er de Stroom / die langs dit Eiland / dat verre in Zee legt / om de Zuidwest valt / en dus het Aas in de wyde Zee doet wegdryven / daar en tegen de Spitsberg[illegible] Stroom het gemelde aas / op de gezegde hooge Graden tegen den Zoom van 't Ys aanzet; en indien men zulks echter wilde stellen / dat om gemelde reden / zeer qualyk kan geschieden / zoo kan men 't niet anders dan naar evenmaatigheit doen / welke Visch / dan by deeze Visch die op hooge graden vergaadert / te vergelyken is / als van dit Eiland in vergelyking van Spitsbergen is gezegt; maar men kan echter wel vermoeden / wanneer de Visch in den Herfst den buitenkant van 't Ys zoekt / en de vorst het zelve / gelyk veeltyds in den Winter gebeurt / geheel tot aan 't

Eiland

Eiland uitbzeid / dat dan de Visch / met het Ys op de Gzonden van 't Land zich wederom zal beginnen t' onthouden / als een gedeelte Benoozden of Bezuiden 't zelve aan den Zoom / en in den vzoegen Voozdpd daar gekomen / zou men in 't Ys zpnde / bpnaa niet min een goede vangst konnen doen / als op zpn tpd om de Oost; maar 't Ys met den doop smalder wozdende / en als dan de Visch weder dooz den gemelden schzik wpkende / zal deeze Visch dan mede met het Ys / gelpk ze om de Oost doet / insgelpks van 't Land afwpken.

Deeze onze langwplige en over verscheide zaaken niet min merkwaardige redeneering / twpffelen wp niet / of zal reeds een tamelpke voldoening gegeeven hebben; maar nevens 't geene ons noch overig is / zouden we noch geerne eenige nadere oplossing over het gezegden willen geeven.

Hoedanig de loosheit tusschen de West- en Zuid-Ys Visschen t' onderscheiden;

Dooz eerst is 't overige / d' aanmerking over de loosheit der Westpks boven de Suidpks Visschen / en hoe men 'er op een gemeen Jaar moet acht op geeven / of wanneer ze nagespeurt zpn / wat listen men gebzuikt om ze te betrappen.

Men zal nu reeds wel konnen begrypen / hoedanig de Spitsberger Visschen / bp en omtrent dat Eiland gewend / op den Herfst in 't dicht loopen van 't Ys / in een grooter getal / uit het Noozden en Oosten / naar dit vermaarde Aagrpke Eiland / zullen weder afzakken / en zulks te eerder als naar eenige andere plaatsen; 't legt ook verder in de reden opgesloten / ten waare het hunne gemelde en aangeboozne schzik belette / of ze zouden / op een gemeen Jaar / wanneer het Suideind verre buiten 't Ys blpft uitsteeken / niet alleen noch het land / maar ook de open See tusschen 't Ys en Land / gelpk van oudts / de gantsche Winter dooz in bezit neemen. Wp zullen vervolgens hier op bzeeder een aanmerking voozdzaagen / of ze dooz deeze schzik nooit verder afwpkt / dan de See en 't Land van 't Ys wozd bezet / dan of ze hunnen Vyand geweeken zpnde / noch wel eens een slootje zou durven overspzingen.

Waar over geredeneert word.

Desgelpks zal men ook uit onze redeneering wel konnen begrypen / dat men in de Visscherp op laage graden / immers zoo wel als op hooge graden / een geheel anderen koers moet neemen op een Gemeen- als op een Suidpks-Jaar / en bpzonder op een buiten gewoon Suidpks-Jaar / wanneer Spitsbergen geheel in 't Ys besloten legt / en het Suidps om de Zuidkaap met een langduurige Noozd-Ooste wind / zeer laag tot aan het Westpks wozd afgedzeeven / en dat het alsdan op laage graden aan de Oostelpke- of Zeevelden / mede zeer goet Visschen kan wezen; maar behalven dit / zien we / dat op een gemeen Jaar / de hooge boven de laage Gzaden / en op de laage Gzaden / de Westelpke of diep in 't Ys leggende Velden / op haaren tpd / boven de Oostelpke of Zee-Velden zpn te stellen / en hoe verder in alles / de vzoege en laa-

ter

ter tyden zyn t' onderscheiden / nevens meer andere wel aangemerkte zaaken / zullen we nu beter dan voor deezen begryppen komen.

't Schynt nu vreemd / dat op het Visschryke Oud-Groenland verder geenen toeleg wordt gemaakt / om 'er mede van onderen op / langs dit Land Visscherpen aan te stellen / want dat 'er in 't dicht loopen van 't Ys / een meenigte Visschen langs dit Land / door de schotsen en slatden / en langs den Soom / om de Suid wyken / blykt mede uit d' algemeene getuigenis van meest alle de Commandeurs ; vermits eenpaarig van hen getuigt word / dat 'er jaarlyks in den Voortyd / een groote meenigte uit het Suiden door 't Ys / om de Noord passeeren. Dit zoo zynde / zou men aldaar met veel minder gevaar voor Menschen en Schepen / een bequaamer Visscherp konnen aanstellen / als om de Oost / want men zou 'er van de Straat-Davis zyde / of van onderen op / zoo verre dit Land van 't Ys bevryd was / allenks langs het land tot nahy het Ys / een bequaame Baay of Reede konnen zoeken / waar yet Schip of de Scheepen voor gevaar bevryd lagen / om middelerwyl met Sloepen / nevens 't waarneemen der Visscherp / de Kust verder t' onderzoeken / zulks men al verder op / goede Reede vindende / zich als dan met een uitlandige en Ys afzettende wind / of andere voorkomende gelegentheden / zou kunnen verplaatsen / en dus verder en verder indringen ; geviel 't / dat men 'er bezet wierd / en naar benedenwaarts langs de wal niet wilde afzakken / zoo kon men by d' eerste gelegentheit / alsdan dwars in 't Ys steeken / en zich / gemerkt dat men 'er mede op de Heering wezen zou / aldus dwars door 't Ys / op een gemakkelyke wyze redden / dat anders om de Oost niet geschieden kan / dewyl men 'er genoodzaakt is het Land te houden ; want wilde men aldaar dwars van Land in 't Ys steeken / was 'er geen doorkomen aan / men zou volgens het reeds gezegde / alsdan zeer verre van de hand verdaalen / en zich midden in 't Ys belemmert vinden / zulks 'er geen redden meer aan was. En wat de Menschen aangaat / deezen zouden zich met Sloepen langs 't Land of door 't Ys naar Ysland , gelyk somtyds gebeurt is / deg te beter konnen bergen. Het lust ons hier over noch dit volgende aan te merken.

Des Schryvers overweeging, om een bequaame Visscherey voor Oud-Groenland op te speuren.

't WAALFDE HOOFDTSTUK.

Zaaken wegens de Visschery noodig in acht genomen. Eerste achtgeeving. Hoe men zich in 't verschalken der Visschen bedient. Tweede achtgeeving overwoogen. Overweeging aangaande de wyking der Visschen. Derde en laatste achtgeeving betracht. De geweeke Visch 't naast in 't Ys op te speuren. Wat best by verdere verandering in 't wyken der Visschen dient in acht genomen. Oogmerk en waarom men deeze verkreege ervaarnis mededeelt.

Wat verder wegens de Visschery dient in acht genomen, en in overweeging gebragt.

Die zaaken zyn 'er / die ons nu verder staan t' onderzoeken / te weeten :

I. 't Overige dat ons te verhandelen staat / namentlyk hoedanig de loosheit der Westys Visschen in acht te neemen is.

II. Of de Visschen / wanneer de Schepen vertrokken zyn / zich wel weder buiten 't Ys / in Zee en aan Land duyven betrouwen.

III. Of men aan Oud-Groenland geen bequaame Visscherp zou konnen oprechten.

Dit alles zullen we nu zoo kort en klaar als 't mogelyk is / trachten te beantwoorden.

Eerste achtgeeving waar in die bestaat.

Op 't eerste zullen we / namentlyk wat de loosheit der Westys Visschen boven de Suidys Visschen aangaat / alleen kortelyk zeggen / dat we ons gedragen / aan dat geene dat reeds daar van in d' onderscheiding deezer Visschen is gezegt ; en om dan zulks in 't woornaamste deel wel waar te neemen / zal men daar uit konnen gewaar worden / waar toen deeze Visch voer / en waar laater / moet opzoeken / en gevonden hebbende / wel letten / als ze ons van plaats tot plaats / en allenks zal ontwyken / hoe men dan zyne verdere loosheit / in 't betrappen / met list en weder-loosheit zal moeten aanleggen en tegen gaan / zulks zy 't niet t' eenemaal ontwyken konnen / wanneer ze het diep in 't Ys trachten te ontkomen / alwaar ze gaatige Ysvelden vinden ; hier dient dan wagt op zodanige gaten gesteit : wyl deeze Visch naar 't midden / om niet geraakt te worden / of is 't gat te klein / zy wringt zich zoo veel mogelyk is / met het lyf weg / en sluit de neus toe / zulks ze dan wel gequest / maar niet gedood kan worden. Zich dan wat uit gerust hebbende / en niet onervaaren zynde / wat hen by de Sloepen naakende is ; neemt ze de wyk dwars van de Sloepen af / en vermits ze niet te houden is / moet de Lyn stukken of de Harpoen weg.

Vind

vind men deeze Visch aan een effen en vlak Yswelt / wykt ze zo dra men 'er aankomt / of men ziet ze nooit weer ; is 't op een Bank of Aasplaats daar zy zich onthoud / wykt ze naar de naast daar aangelege plaatsen / daar ze gemaklyk onder door kan / of in 't los Ys / en indien dit op eenige plaatsen genaakbaar of open is / zoekt ze de digtste plaatsen uit / alwaar men met geen Sloepen in kan roeyen / vermits deeze Visch van onder in 't water kan naaspeuren en zien waar zy wezen moet om ons t' ontwyken ; zulks dat ze zodanige plaatsen uitkiest / die voor ons ongenaakbaar zyn / schoon men ze ziet / of indien men 'er echter bykomt / niets op uitwerken kan. Worden ze in groote ruimtens ontdekt / vind men ze zoo schuuw / dat 'er t' eenmaal niet / of zeer zelden by te komen is / wat listen daar toe worden aangewend / 't zy dat men ze van achter een schoets / of met wylikken / zoekt te betrappen / echter zyn ze zoo erg / dat ze leggen te luisteren / van waar het geluit komt / en zy weeten dan hun oog derwaarts te wenden / om ons alzoo t' ontgaan. Verdeelt men de Sloepen in een ruime kringsgewys wyd van elkander / weeten ze die van onderen ziende / in 't opkomen wel zo verre te myden / dat ze gereed genoeg komen zyn om weer t' ontwyken / eer een van allen hen naderen kan. Wy hebben in zodanig een geval / twee witte Sloepen ten dien einde gebruikt / ons zelve en de onder Harpoenier met een zeildoekse rok in 't wit gekleed / de riemen doen inneemen en den Stierder laaten wrikken / om hen dus als over een stuk Ys te verschalken / maar alles was vergeefs / dermits zy ons wel haast gewaar worden ; en om deeze reden zoekt men aan de Yswelden naar groote en diepe bogten / om ze t' eerder te betrappen. 't Soude te lang vallen / alles te verhaalen wat ons wegens de loosheit deezer Visschen is ontmoet / en door eigen ondervinding op deeze en diergelyke voorvallen bejegent is.

Waarom zich de Schryver in 't verschalken der looze Visschen bediende.

Door Godes zegen zyn we veelryds in 't naaspeuren der Visschen / niet zeer ongelukkig geweest ; maar 't ontmoeting van zodanige looze Visschen / heeft ons geluk al vry wat gemaatigd / en onder de onkundige of min looze Suidys Visschen / heeft het Godt believt / ons tweemaal te bezoeken / en zulks op de krachtigste Jaaren van onzen tyd / met ons Schyp in 't deste of 't voorste van den keelt te verliezen ; 't eerste geschiede in een stoym / door 't springen van de Keusshaak en 't breeken van het ander touw / reeds drie Visschen binnen 't boord hebbende ; 't laatste wel voor by maap weer / door middel van een Visch / toen we al 7 Visschen gevangen hadden / en mogelyk de volle lading zouden gekreegen hebben / gelyk voor 't eerste ingelyks goede gelegentheit was / om nach verscheide Visschen magtig te worden ; want het Schyp dat een gedeelte van ons goed burg / voerde Jacob Caspersz. , die vervolgens noch 5 of 6 Visschen bing. Dit nu op 't eerste gezegt hebbende / gaan we tot het tweede over.

Kampen door den Schryver geleeden, en hoe.

't Tweede beheist dan / of de Visschen / de Schepen verrokken zyn-

Tweede acht geeving en overweeging.

de/ niet wel een ſlootje/ gelyk men zegt/ durven over ſtappen/ en zich dan buiten 't Yſ/ op Zee en ook naar Land begeeven; te meer/ dewyl de onbewoonde Landen/ voortaan door overwintering geen belet aan deeze Viſſchen geeft; echter is 't waarſchynelyk/ voor zoo verre men naaſpeuren kan/ dat de gemelde Spitsberger Viſch/ by en omtrent dit Eiland gewend/ en die van Zembla, Tartarie, Oud-Groenland en alle anderen/ buiten 't Yſ niet komen/ nademaal de gemelde ſchyfik voor Zee en Land/ door deeze langduurige en zeer ſcherp gevoelige indzukſelen/ zodanig diep in 't bloed/ zaad/ merg en beenen/ is in en door gedzongen/ en derhalven hen als aangeboren/ en tot een tweede natuur gewozden; want hoe voeg men daar ook mag komen/ zoo vind men de Viſſchen op voornoemde hooge Graden/ en om verſcheide redenen/ ſomtyds tegen over en midden voor 't Land/ ten zy dat 'er ſtrooken Yſ naby Land dryven/ of anders niet; en niet tegenſtaande hoe laat men van daar vertrekt/ wanneer de Viſch reeds al in 't wederkeeren is/ om uit het Noozden/ of van allerwegen uit het hart van 't Yſ naar den buiten zoom af te zakken/ om niet ſchielyk onder 't Yſ beſlooten te wozden/ zoo wykt ze echter nooit verder op Zee/ of komt aan of voor het Land/ als het Yſ de Zee en 't Land nadert/ gelyk we zulks met opmerking verſcheidemaalen hebben vernomen; doch onder anderen om hier van af te treeden/ zal 't merkwaardig zyn dit volgende te verhaalen:

't Was in den Jaare 1703 of 4, dat we met 2 Viſſchen uit het Yſ komende/ geraakte met het Schip 't Witte Schaap, nevens vier anderen voor Spitsbergen onder den Zeeuſchen Uytkyk bezet/ maar alzoo wy vervolgens onze Journaalen met dit Schip verlooren hebben/ is ons de tyt ontſchooten/ wanneer wy aldaar quamen; Immers wy lagen 'er verſcheide weeken/ en zoo wy meenen geraakten we den 24ſten Auguſtus van daar/ vaarende langs de wal binnen door/ tot onder Smeerenburg, en den 26ſten van daar door de Zuid-Baay in Zee. De bydſchap/ van zich weder uit deeze langduurige en benaaude bezetting in ruime Zee te zien/ was onder ons Volk ongemeen groot/ waar in wy mede niet weinig deel namen. Midlerwyl wy aldaar lagen/ hoozden en zagen we dyna dagelyks Viſch/ ſomtyds eenige weinigen en dan weer meer/ veeltyds ook wel binnen/ maar meeſt buiten de Baay/ doch wy lagen zo dicht bezet/ dat men niet viſſchen kon; dikmaals begaven we ons aan den voornoemden Uitkyk te Lande/ en zagen van daar in kleine openingen en wzakken tuſſchen de ſchotſen in gelegen/ op verſcheide plaatſen Viſch boven komen/ die teffens van anderen/ wanneer ze weg dooken/ gevolgt wierden; en in 't vertrekken zagen we in de Noord-Baay mede verſcheide Viſſchen/ waar van een der zelven ons heel naby quam/ vindende toen wel bequaame ruimte om te Viſſen/ maar wy hadden genoeg te doen om onze Schepen te redden/ zulks wy de Viſſchen niet aan-

De ſchryver in 't Yſ beset, geraakt 'er noch gelukkig van ontſlagen.

Wat hem midlerwyl is ontmoet;

aandeeden. Onder Smeerenburg leggende / zagen en hoorden we mede verſcheide Viſſchen omtrent Makly: Oud en in de Hollandſche-Baay blaazen; terwyl wy hier lagen / quamen we op den Berg Marri met de Borſten genoemt / welke Borſten niet dan grote Paſſcheuvels zyn / ter groote van een Hollandſche kleine Duim of groote Hoolſtolp / waar op wy ons begaven / en lieten ons vervolgens tot op den groo-ten Berg af ſullen.

Zu wat hy op een Berg geklommen al-daar waar-nam.

Hier zynde / zagen we van deezen Berg verſcheide Schepen voor de Magdalene-Baay en omtrent de zelve in Zee / en aan den Zoom van 't Yſs / die aldaar niet verre van Land lag / kruiſſen / terwyl de geheele Vloot in de Kruis- en Magdalene-Baay, de zelfdag verſcheenen zynde / op onzen komſt waren wachtende; wy konden toen niet beſpeuren / en hebben 'er ook vervolgens nooit van gehoort / dat ze aldaar in Zee of onder het Yſs / by 't land Viſch hebben vernomen / maar by ons zoo verre de Zee en 't Land van 't Yſs wierd geraakt / zagen we zeer veel Viſch / die noch dagelyks ſcheen te vermeerderen; dat by deeze Schepen zich geheel anders vertoonde; gelyk als of het buiten den tyd was / en buiten de paalen van de Walviſch-Zee, ſcheen te wezen / zulks 'er naaulyks Viſch beſpeurt wierd / niet tegenſtaande ze in 't Yſs by ons / gelyk gezegt is / dagelyks wierd gezien en gehoort; en wat het Taaizoen aangaat / dit ſtrid om verſcheide reeds gemelde redenen / noch dagelyks te verbeteren.

Des Schryvers overweeging omtrent de Viſchen in 't ontwyken der Schepen.

Men zou hier op mogen denken / dat deeze Viſch / eveneens gelyk wy van den Berg in Zee zoo verre over 't Yſs de Schepen konden zien / zy van gelyken met zoo diep en noch dieper te daalen / ingevolge het zelve zien / en de Schepen als hunne Pyanden vermeemde / de Zee als dan noch myden / maar weg zynde zullen ze zich dan mogelyk op Zee begeeven / en ook aldaar buiten 't Yſs / maar 't gemelde aas afkomen en de Wayen en Gronden bezoeken; doch het tegendeel is blykbaar / ſchoon wy nooit zoo vroeg daar komen / of zoo laat van daar vertrekken / zulks men 't vernemen kan / zoo is 't echter uit meerandere reeds getoonde redenen kennelyk: waar komen ze zich ſomtyds om de Oos / doch binnen den omtrek van 't Yſs by de Schepen in de ruimte begreepen / of ook in 't Yſs in een groote menigte omtrent de Schepen en Sloepen / als gezegt is / ſpeelen / zouden ze ingelyks de Zee van Schepen meerendeels ontbloot en opgeruimt ziende / de zelve dies te meer komen myden / en verre buiten 't bereik der overige Schepen / een wyk gebruik van de Zee neemen; en niet tegenſtaande zagen we toen de Zee nader by ons / dan de Schepen lagen / maar vernamen geen Viſch buiten 't yſs; zulks het blykbaar is / dat haare natuur / die eertyds wynoodig op Zee was / ingelyks naar 't Land en d' aangryke Gronden plagt te trekken / nu door de gemelde ſcherpe Inbruikſels / zoo verre is vervreemt of verandert / dat ze noch Zee noch Land /

zonder van 't Ys als hunne beschanzing bedekt te zyn / aldaar noodt derven te voorschyn komen.

Wanneer men dan op deze en de voorzaf gegeevene redenen acht geeft / schynt het klaar / dat het zaalzoen niet zoo zeer / als wel de gemelde schyn voor de wyde en ruime wateren / door hunne veranderde natuur / hen nu binnen 't Ys doet blyven. Echter dryft hen het Zaalzoen in een ander geval / als gezegt is / somtyds uit het hart van 't Ys / tot aan den buiten zoom : maar door de aangeerfde schyn / nu zoo zeer niet als eertyds geheel op Zee ; want in dit geval is hunne gemelde neerdaaling mede zeer dienstig / vermits wy van de Steng af / of van een Berg niet alleen de blaauwe der Zee / maar ook de Zee zelf zeer verre over 't Ys konnen zien / alzoo ook zy / diep neerdaalende / konnen mede deze blaauwe en ook de Zee zelf zeer verre onder 't Ys door zien / dat hen by 't Winter Zaalzoen / in hun wederkeeren uit het Noorden en het hart van 't Ys zeer dienstig is / nevens noch andere redenen niet alleen in 't stellen van hun koers / maar ook in 't spoeden van hunnen weg / want de Vorst ophomende / wanneer ze dan geen Zee of blaauwe daar van zien / moeten ze zich met dies te meer der yder langs de gemelde baaken naar buiten haasten ; maar die ontdekkende / kunnen ze op hunne Banken of Aasplaatsen dies te myer verroeven : zoo dat men besluiten kan / dat ze zich alsen wel met het zaalzoen binnen en buiten 't Ys ontbieden / maar nu om d' aangetoonde reden zodanig niet als eertyds / geheel op Zee / of buiten 't Ys / 't zy in en buiten de Baapen onthouden.

Derde en laatste achtgeeving overwogen.

Het derde of laatste beheift / of 'er mogelyk volgens deeze getoonde dispaaarheit / geen bequaame Visscherye aan Oud-Groenland te maaken was ? hier op zullen we antwoorden : Dat de Visscherye als gezegt is / van Land op Zee / en uit Zee nu in 't Ys verplaatst zynde / en om de getoonde reden / zynen voornaamsten stand op de voornoemde hooge graden heeft begreepen / zoo zien we / zoo lange dit op de zelfde wyze geschied / geene redenen tot verandering : want dit naar onze gedachten d' alder bequaamste plaats is / steunende op de gegeeve redenen / die over de geheele ruime uitbreiding van de gantsche Walvisch-Zee te behenken is ; Waar 't zou konnen gebeuren / dat door de veelvuldige ontroerenissen / deeze Visch jaarlyks aldaar door omzwervende Schepen aangedaan / de Visscherye alleenig / gelyk onder 't Land en op Zee is geschied / mede wel mogt bedurven worden : derhalfs men zich voortaan jaarlyks vroeger derwaarts begeeven moet / indien men ze noch aan den buiten Zoom / om de gemelde reden / aldaar verzaamelt will vinden ; want by een slappe Winter / wat laat aan 't Ys komende / zal ze meerendeel dikmaals in 't hart van 't Ys geweeken zyn / eer men 'er nadeeren kan / zulks dat we dan somtyds geneegzaam in groote ruimtens en openingen van Veld tot Veld konnen zeilen / en schier naaulyks Visch verneemen of te zien komen.

Daa

Maa zodanige ſlappe Winters / wanneer 'er opening genoeg wozd gevonden / als dan is 't / om de getoonde reden / die nu wel behoozde begrepen te wozden / op de boozmoemde hooge graden 300 goed niet / als naa harde Winters / wanneer het Ys op onzen aankomſt noch geſlooten is / en dierhalven de daar verzaamelde Viſch noch op zyn plaats en aan den buiten Zoom van 't Ys.

Met dusdanige ſlappe Winters dan / alwaar 't op de gezeide hooge Graden en om de Oost al te ruim is / vind men 'er weinig blykbaarheit tot een goede vangſt / dies zou men wel doen / vooz 300 veel Oud-Groenland aanbelangt / dat men vooz eerſt / volgens de voozgaande onderwyzing / van deeze hooge graden op laager van 7, 6 of 75 graden gedzeeven zynde / in plaats van uit te zeilen / om naa gewoonte het alhier of om de Oost weer te herwatten / liever dooz 't Ys zeilde / tot bpna of binnen het gezicht van 't Land / want men behoozde uit onze gantſche redeneering nevens d' ondervinding nu wel te begreppen / dat de voozgemelde meenigte der Viſſchen niet opgevangen of weg is / maar dat de Viſch alleen geweeken zp ; dies zeilt men derhalven maar vzymoedig toe / ſchoon dat wel 't grootſte gedeelte al te verre ten Noozden ontvlucht is / echter zal men 'er noch een goed gedeelte langs de kuſt vinden / want met deeze ſlappe Winters / zullen de boozmoemde Baeyen en Rivieren 300 veel te meer uitſtroomen / en 't gemelde aas als dan in en dooz 't Ys gedzeven wozden / naar welk aas men dan d' gerwpffelt de Viſch geruſt zal vinden te aazen ; en dit zal genoegzaam uit onze voozgaande redeneering en bevinding zoo van ons als anderen volkomen blyken / en han volgens de reden daar uit afgeleid wozden.

Des Schryvers aanpryzing by 't willen van Viſch, in 't Ys of naar de Walte zeilen.

Maar indien men / uit het bedpp deezer Viſſchen / als uit een voozbeeld wilde bezoigt zyn / wat noch moeitig gebeurt of ondernoomen / als of deeze Viſch alleniks in 't weederkeeren uit het Noozden / wel een andere koers moest leeren neemen / en zich wat meer naar Zembla of Oud-Groenland, als naar Spitsbergen mogt begeeven / vermits ze ons / op deeze laatſte plaats Ysgwaart in / naaulpks geheel ontwyken kan / om dat wp hen veeltpds wat te vzoeg bykomen / eer dat het hart van 't Ys zich geopent heeft / zulks wp in 't openen alleniks indzingen / tot dat de ruimte en uitgeſtrektheit meer opening geeft / en wp hen ook meer beginnen te verliezen.

Wanneer wederom een verandering in de Viſſchery wegens 't wyken der Viſſchen moeſt gemaakt wozden ; Wat dan dient in achtgenomen ;

Indien 't nu mogt gebeuren / dat 'er met der tpd zodanig een verandering in hun wederkeerende koers wierd beſpeurt / en wp gelyk eerſtmaals het Land / vervolgens de Zee / en eindelyk de boozmoemde plaats op hooge graden mede leedig vonden / en derhalven ook daar dooz genoodzaakt wierden / wederom een nieuwe verandering in onze Viſſchery te maaken : dan zouden wp 't liever op de gezegde manier van onderen op / of dooz 't Ys / aan Oud-Groenland eens willen bezoeken / als aan Zembla, in Diſco, of tuſſchen Zembla en Diſco in 't Zuid

't Land of Oostpy / want volgens onze redeneering is 'er op alle deeze plaatsen Visch ; laat nu op alle deeze plaatsen de diphbaare Visscherp even goed zyn / zoo is 't echter aan Oud-Groenland van een grooter verwachting / niet alleen / om dat het daar voor ons wel 't gereedste is / maar ook om dat 'er ons leven door 't verliezen van Schepen wat minder gevaar loopt / als op d' andere plaatsen / en derhalven zal 'er de Visscherp ook met meerder yzpmoedigheit konnen waargenomen worden / dewyl men alsdaar met Sloepen langs deeze kust / dwersch van en op Ysland , en van daar met Deensche Koopvaarders / zich zelven veel beter als van de voornoemde andere plaats redden kan.

Waar voor echter de Schryver noch voor eerst niet beducht schynt te wezen.

Doch deeze bekommering voor het tegenwoordige noch noodeloos synde / dewyl de Visscherp op hooge graden als noch taamelyk wel slaagt / zoo is deeze verandering tot dus verre niet noodzaaklyk / nademaal 'er noch geen reden tot deeze verwisseling word gevonden / en 't zal mogelyk ook noch in lange niet noodig zyn / nademaal telkens de Visch door 't gemelde aas aangelokt / zich niet t' eenemaal van het gedreigde gevaar ontslaan kan / en mogelyk daar in noch lange zal volharden.

Wanneer echter iemand / die de Fortuin alhier tegen liep / eens wilde veranderen / men kan 't hem niet ontraaden / noch ook niet aanraaden / waar van dit de reden is : Dit Land onderhangt de Stroom / eveneens als d' Oostzyde van Spitsbergen ; van de Westzyde / zet de Stroom / als hier voor gezegt is / het Ys af en op de Oostzyde aan ; desgelyks zal dit Land met de gemelde Oostzyde vergeleeken / (doch niet zoo erg) met een uitlandige Wind / geheel vry van Ys komen zyn / maar met een laagerwal / zal ook het Ys / de Stroom te baat hebbende / waarschynlyk veel eer en gereeder wederom aan de Wal zyn / als met een laager op de Westzyde van Spitsbergen ; wanneer dan een Commandeur / met een wankelend of onvast ontwerp by zich zelven / aldaar aan de Wal komende / 't zy te vroeg of met een Oostelyke Wind / het Ys noch t' eenemaal vast vind / zal hy dan licht / om volgens zyne indeelding den tyd aldaar niet te verzuimen / zonder verrichting van daar weder naar de gewoone Visch-plaats keeren / vermits men wel gelukkig zyn zou / indien men op zynen aankomst ten eersten 't Ys los gedoolt vond / en met een Westelyke wind een vry en open Zee tusschen 't Ys en 't Land aantrof ; dewyl men 't met zodanig een onvast ontwerp aldaar / gelyk om de Oost / lang daar op te wachten / op zoo een ongewoone plaats niet durft bestaan : Derhalven zullen wy 't noch raaden noch ontraaden.

Voor en tegen bedenkingen over des Schryvers oogmerk ter onderwys bygebragt.

Wat nu onze Beschryving van deeze Visscherp aangaat / die wy / met een uitvoerigkyk onderwys hebben voorgedragen ; hier van zal door eenigen mogelyk geoordeelt worden : Dat deeze Visscherp zoo onregelmaatig / wisselvallig en veranderlyk is / dat men 'er door onderwys geen voordeel meê behalen kan ; maar wat ons aangaat / wy

wp hebben 'er onzen dienſt van gehad / en 't zal ons waarſchynlyk nooit meer te pas komen; doch indien we ons daar in noch bezigen lieten / zouden wp 't vooz ons zelve nog niet geerne miſſen. 't Is ons wyders genoeg / dat we alleſ ten beſten vooz d' ongelukkigen en vooz de jonge eerſt beginnenden en noch ongeoeffenden Commandeurs voozgedzaagen hebben. Welke wiſſelvallige en veranderlyke voozvallen / die daar in komen voozkomen / zyn ons dooz den tyd en dooz opmerking niet onbekend gebleeven / en hoe wp veele daar van / niet in 't algemeen / maar ieder naar zyne bpzondere voozvallen oozdeelden / is ons mede wel bewuſt / en derhalven vooz ons gantſch geen vzeemde zaak; ook hebben we in een ander geval wel bevonden en noch meer gehoozt / hoe men over een ongemeene in- of uitwendige quaale deſ ligchaams / met verſcheide Doktoren en Wondheelderſ raad pleegende / naaulyks twee onder allen eensgezind daar over zal vinden; doch hierom han men echter de Genees-en Heel-kunſt in 't algemeen t' eenemaal niet wzaaken. Insgelyks is 't 'er meé gelegen / indien iemand dooz te weinig opmerking / van de Viſſcherp in 't algemeen geen kennis genoeg heeft / en daarom van de zelve uit haare veranderlyke voozvallen wilde oozdeelen / dat 'er noch dooz ervaarentheit / noch dooz opmerking eenige weetenſchap in te pas han komen. 't Is dan onvoozzichtig / indien men zodanig een onkundig en onervaaren menſch / ten eerſten zonder onderzoek wilde vooz geloofbaar aanneemen; echter zyn 'er wel zeekere voozvallen / waar in men noch dooz ervarentheit / noch dooz opmerking niet wpzer ſchynt te komen wozden; maar deezen zyn alleen vooz zich in 't bpzonder / en niet algemeen / waar van wp eenige der zelven alhier eens zullen voozſtellen.

Wat order men in de Viſſchery te volgen en in acht te neemen heeft;

Hier vooz hebben we de plaatſen in 't Weſt-ys tuſſchen de 77 en 79 graden beſchzeeven en begreepen / en dooz onze redenering aangemerkt / als de beſte van alle anderen in onzen tyd bekent. 't Zy dat het weetende of onweetende geſchiede / meeſt allen volgen ze dan hier in / vooz zoo verre een regelmatige ozder / dat ze het meerendeel / eenigen uitgenomen / op deeze plaatſen trachten in 't Ys te komen; Die dit nu onkundig doet / ducht 'er te meer gevaar / en denkt op meer andere plaatſen alſ deezen / maar volgens eigen bekentenis / noch regel noch ozder alhier willende bekennen / zoekt men dan dikmaals Zuid en Noozd / zonder te weeten waar te vinden: Maar die dit weetende doet / ziet dit gevaar niet aan / en dzingt verder dooz / eer zyn ſnellen tyd aldaar verloopt / welker vooznaamſten tyd / alſ getoont zy / om de betoogde reden niet lang van duur is.

Dus ziet men ze dan alhier meeſt allen zoo gezamentlyk gelukkigen / alſ ongelukkigen / naar vermogen in 't Ys zeilen; alſ dan treffen het nu de Zuidelykſten / dan de Noozdelykſten / dan de Ooſtelykſten / dan de Weſtelyken; en ſommigen treffen mede dit ongeluk / dat ze dooz miſt of ſtozm hun Schip verliezen / of bezet wozdende / hen het

Die in ſommige deelen gevalligly-ke uitkom-ſten geeft.

ſnelle Taaizoen verloopt / zulks ze niets daar toe konnen doen. Ook treffen 'er ſommigen een groot Ysveld aan / daar 20 / 30 ja 40 Schepen het rondom aanklampen: eenige mylen van daar / doet zich een ander groot en ſchoon Veld op / daar ſomtyds 40 / 60 en ook wel 80 te gelyk uit verſcheide Natiën beſtaande / zich rondom vaſt maaken. Tegen dit eerſte Veld / komt dan uit den Suiden een ander groot Veld afzakken / en plaaſt zich juiſt zoo / dat het met een groote uitſteekende punt / de Viſch / die voortyds uit den Suidweſten om de Noord-Ooſt gaat / verre baiten de Schepen / t' zeewaard van dit Veld gelegen / komt om te wyzen; eenige andere Schepen dan / op deeze gewyſde koers aan ſchotſen in 't los Ys leggende / komen hier door gelukkig te worden / en de Schepen dieper in 't Ys / aan de Weſtzyde van dit Veld gelegen / door de zelve vertoont zich het gemelde Veld / gelyk als met een tuſſchen ruimte een ſchoone loop van Viſch / recht op deeze Schepen aan / waar door zy allen aldaar / d' eene min d' andere meer / een gelukkigen ſlag doen; naa verloop van tyd / met dit Veld om en om te zeilen / komen eindelyk deeze Schepen / by die geenen die t' Zeewaart van dit Veld gelegen / en niets opgedaan hebben; by elkander gekomen / hangt hen / die niets gevangen hebben / 't hooft / en zyn zeer moeſelyk dat zy 't niet mede aan de Weſtzyde hebben aangeleid / daar eenigen wel hadden konnen aankomen / en anderen niet / maar deeze gelukkigen zyn in 't tegendeel vrolyk en wel gemoed.

Voorbeelden hier aangeweezen;

En de gevalligheden ander aangetoont.

Doch met het andere Ysveld / heeft het een gantſch anderen uitſlag / hier worde de Schepen aan de Weſtzyde door Velden en ſtarden zodanig bezet / dat 'er naaulyks Viſch kan by komen / maar een lange reeks van Velden en ſtarden / wyzen langs een gladde kuſt / een groote loop van Viſſchen / gelykzaam recht op de Schepen t' Zeewaart gelegen aan; juiſt loopt dan de Wind uit Zee of naar 't Ooſten / en maakt alhier een laager op dit Veld / waar door men zich tot ruimen gereet maakt / om met het omzeilen weder een opper te zoeken; naaulyks hier toe gereed / komt dan de Viſch by hun / waar door zy aldaar worden opgehouden / en leggen bly vende / een zeer goeden Vangſt doen / zulks 'er eenigen 6 / 10 / 12 ja 20 dooden op zy haalen; middelwyl komt het los Ys op de laager afdryven / zulks ze bezet worden / waar door d' anderen aan de Weſtzyde gelegen een opper en ſchoone ruimte bekomen / doch deezen loop Viſch is bezyden hen om gepaſſeert; echter zyn ze verheugt wanneer ze deeze Schepen over 't Veld zien / waar aan ze wel haaſt beſpeuren / door het langs / dwerſch en verward leggen / bezet te zyn / dat ze daar aan geen deel hebben; maar naa verloop van tyd verandert deeze hunne blydſchap in droefheit; deeze hunne Viſch in de bezetting overgenomen / raaken ze wederom los / behalven een der gelukkigſte / 18 of 20 Viſſchen gevangen hebbende / deeze word van de ſtarden zodanig beloopen / dat 'er het

Schip

Schip bipft / maar alle d' anderen ten deelen wel vollaaden / komen met het omzeilen bp deeze leedige Schepen. Hier nu zpn deeze Weſtelpkſte zeer verdzietig / dat ze het niet mede aan d' Oostzpde hebben aangelegt / maar wat raad ? dit is gebeurt / en in 't toekomende zie beter toe. Wat gebeurd 'er nu / weder bp een ander Eylveld gekomen ? juist leggen het d' ongelukkigen weer aan de verkeerden / en de gelukkigen aan de rechte zpde aan ; insgelpks gaat het ook met de Schepen uit de Zuid en Noozd bp elkander gekomen / d' eene is dooz een goede bangſt verheugt / en d' andere / leedig zpnde / bedzoeft.

Wp hebben dooz Godes zegen / met veel moeiten / peplen en naarſtige opmerking / wel een redelpk goed begrip van de Viſſchery bekomen / en echter hebben we 't mede verſcheidemaalen buiten ons weeten op de verkeerde zpde aangelegt ; maar dit Tafereel volgens onze vedeneering / van de plaats / aart en koerts der Viſſchen in ons verſtand pzentende / hebben we echter in diergelpke tegenſpoeden / zeer zelden moedeloos geweest / en veeltyds ons Volk moed gegeeven / zeggende : Viſch is 'er genoeg / ze is alleen maar dooz de verandering van 't Zaalzoen van deeze plaats wat geweeken / dog niet weg / Godt geeft ons het geluk aldaar komende / wp zullen ze wel weder vinden ; gelpk we vervolgens noch wel iets daar van melden zullen. Hoedanig den Schryver zich somtyds verleegen heeft gevonden, doch echter het nooit t'eenemaal heeft opgegeeven.

Alle zodanige voozvallen nu / zpn ons niet mede onbekent / en wp zouden uit onze naarſtige opmerking / noch veel van diergelpken konnen bpbzengen / als nevens het slippen en bzeeken van ipnen ; bezetting in 't beſlooten Ys enz: waar in noch regel noch ozde ooit te vinden is ; doch dit alles zpn alleen maar de bpzondere voozvallen onderhevig / en niet het algemeen / en buiten dit bipft echter de Viſſchery in 't algemeen / als 't voornaamſte deel der zelve / zoo als die in 't beſchreevene doorgaans zeer wel geregelt dooz komt.

Het luſt ons noch eenige zaaken de Viſſchery in 't algemeen raakende / bp nader onderwps dooz te ſtellen / waar uit dat blpken zal / dat men zich noodzaakelpk / naar een wel geregelde ozder ſchikken moet. Men lette dan / dat behalven op onze uitverkoore plaats / tuſſchen 77 en 79 graden het landaas op de voozſchreeve wpze / dooz de beſtiering van den ſtroom 't allereerſt en meeſt wozd aangevoert / en behalven dat is 't 'er ook zeer bankig en heel bzeed grondig / gelpk wp in den Jaare 1698. op 78 graden 36 minuten / 36 mpten van 't Voorland, dit bp verſcheide peilingen tuſſchen 100 en 200 vademen diep bevonden hebben ; en in den Jaare 1699, op 77 graden 15 minuten van 't naaſte Land / bp goede giſſing omtrent 56 mpten / vond men 'er 150 vademen diepte / op 77 graden 9 minuten 170 vademen / en een ander omtrent ons leggende / heeft 'er het loot op 80 vademen gewozpen. Zaaken in 't algemeen in acht te neemen, en hoe.

Op deeze koerts hebben we het in 't zelve Jaar / en meermaals bzeetgrondig gevonden / en meeſt een zachte vette geelachtige asgraauwe kleigrond / waar dooz deeze plaats nevens haar natuurlpken aanwas /

met het aandzpvende aas rpklpk wozd verzien ; derhalven ig 't niet ongereegelt / al onthoud zich hier Viſch / en men zal 'er ook mogelpk nader bp land wel grond vinden / maar wp hebben 't geluk niet gehad / miſſchien de banken mis gezeilt zpnde / om 'er grond te werpen / ten zp een mpl 2 of 3 van Land en zulks op veel minder diepte ; maar bp gemeene tpden moet men dus verre van Land zpn / eer men eerſt recht aan d' Hebelden komt.

Verdere redeneering over dit onderwerp;

Van deeze plaats / hebben we hier vooz een veel breeder geregelde oozzaak getoont / als mede hoedanig en van waar de Viſch zich alhier in zoo een groote meenigte vergadert ; hoe in 't Voozjaar / hoe in Gemeene Jaaren / en hoe op Suid-pg Jaaren / gelpk op meer andere plaatſen gebeurt. Nevens de weigelegentheit van deeze plaats / ſtaat ook te letten op de welgeregeltheit van den tpd / en men zal / als van den Haring beſpeurt wozd / bevinden / dat men deeze Viſch in 't Voozjaar in geen diep water / en in 't Najaar onder 't Land niet behoeft te zoeken ; ingelpks vaart men wat laater als de Vloot uit / of een traag Schip hebbende / of met ſlagboegen op d' reis wat ongelukkig zpnde / en alhier merkelpk laater dan naar gewoonte komende / zoo bedenkt men zich wel / eer men in 't pg zeilt / en onderzoekt uit alle de teekenen die konnen beſpeurt wozden / of het een Gemeen-Jaar dan of het een Suid-pg Jaar is.

En wat daar in waar te neemen ſtaat,

Men houde met ſtipjes in de Kaart / gelpk wp gewoon waren te doen / van der zelver lengte / een jaarlpkſche aanteekening / en men zal 't met goede giſſing / breed of ſmal bevindende / daar uit ten deelen konnen gewaar wozden ; indien niet : zeilt men liever een ſtukweegs naar Land / en tracht deeze kennis dan uit de beſchouwing van 't Land te bekomen ; is 't dan een Suid-pg Jaar / men zoeke volgens onze beſchzpving als dan op heele hooge graden te komen / en zoo veel mogelpk is / boven alle de Schepen in 't pg te loopen / want op deeze plaats is 't wel goed geweeſt / maar dooz de daar leggende Vloot / dan veel te laat / als mede vooz die geenen die in 't pg leggen / vermits de beſte tpd voozbp is ; doch is 't niet al te laat / kan 't 'er ſomtpds noch wel goed zpn / bewpl het hier dan langer als met een Gemeen Jaar / volgens onze beſchzpving / goed kan blpven ; Maar is 't een Gemeen Jaar / zal 't dan min verſchillig wezen ; als dan kan men keur neemen / 't zp boven of beneden 't gemeene groß der Schepen / doch niet bp de zelven ; en voozts waar / of op wat tpd / diep of ondiep / of in 't pg / 't zp Oost of West te zoeken / men volge onze Beſchzpving / en men zal bevinden / dat 'er in de Viſſcherp in 't algemeen / benalven de gemelde bpzondere gevallen / een zeer ordentlpke order / in plaatſen en tpden moet onderhouden en waargenomen wozden / of anders / behoeft men / zonder Godes Zegen / hier niet te komen.

Sommigen zpn 'er echter / die in 't Taalzoen van den gewoonen regel afwpken / en 't ſchpnt hen wel te gelukken ; hier op zou men kon-

konnen zeggen : dat men dieg aangaande niet min ervaaren dan eell ander is / doch wp zullen 't geenzins tegenſpzeeken / maar 't is ook geen gemeene tegel ; want indien zp dit alle beeden / dan was en bleef weder deeze plaatg / volgens de reden / de beſte van alle plaatſen.

Eindelpk zullen we alhier ter zaake / noch ietg van ong eigen wederwaaren verhaalen / waar uit het ſchynen zal / alg of we ong zelven pzpzen wilden ; echter zullen we op hoope van dienſt aan anderen te doen / hier in niet nalaatig zpn / want de wanfoztuin heeft dooz Godts goedheit en beſtiering onze ingebeelde wpsheit t' eenemaal tot zotheit gemaakt / dat ſchoon ong iemand wilde pzpzen / hoopen we / dat wp dooz onze eigen nietigheit / deeze pdele ſchaamteloosheit wel zullen ter zpden ong konnen laaten neerglpden / immerg eenige lof dooz ong te willen zoeken / zou nu ontpdig zpn ; wp moeſten 'er toen naar getracht hebben / toen men 'er dienſt of genot van had konnen genieten. Wp waren dan in den jaare - - - alhier met een klein Schеepje / het wapen van Texel genaamt / nebens veele anderen op den zoom van 't Yg en kruiſten / terwpl 't alleg noch vaſt en wel geſloten lag / en bermitg wp meeſt alle buiten de zelve waren / verliep het zaaizoen binnen deezen zoom noch zoo ſchielpk niet ; maar eindelpk bewuſt zpnde / dat de Biſſcherp wel eer hier buiten in Zee pleeg te geſchieden / en nu reedg lange bin[illegible] in 't Yg was geweeſt / konden we ong gedult niet langer opſchoz[illegible] maar zagen eindelpk een ſleuf die een goed ſtuk inwaartg liep / do[illegible] dooz / echter zeilden wp 'er op goed vertrouwen in / zo lange tot ze vaſt liep. Daar leggende / was 't Zeewaart wel haaſt dicht / en wp zagen ook aanſtondg Viſch / doch 't was 'er te dicht om onze Biſſcherp te konnen verrichten ; maar tot ong geluk : Eerlang begon het Yg inwaartg zich te openen / en wp geraakten 'er wel haaſt dooz / en aan de Ygvelden bp taamelpk veel Viſch / wingen eerlang bp een Gemeen Jaar / namentlpk 7 groote Biſſchen ; wp vulden onze twee onderſte laagen en quaamen wel haaſt met ong ſlenggat vol Spek weder in Zee ; daar zpnde / lieten wp 't dzpven / om het Spek in de Vaten te beatenden / die ook meeſt alle vol raakten / zulkg dat 'er mede een gedeelte van onze Schooven * moeſten opgemaakt wozden / doch wp zouden in d' overige en verder in de Diktalie-baten / noch wel een halve Viſch hebben konnen bergen. Hier dzpvende / zagen we verſcheide van de gemelde Schepen / noch leedig zpnde / die zoo zp meenden / in 't pg niet konden komen / en derhalven noch allerwegen kruiſten.

's Schryvers eigen wedervaaren, en hoe hy zich hier in gedroeg.

Om dan onze redeneering over deeze gewichtige Biſſcherp te ſluiten / zoo zpn deeze onze gedachten alleen ter neder geſtelt / om voornamentlpk

Oogmerk waarom hy deeze Beſchryving van de Vis-

* Schooven zyn geſloopte Vaten, of Duigen, die van ieder Vat door twee of vier Hoepbanden worden in en by elkander geſtooken, en dus gekuipt, om te gemaklyk t' Scheep te konnen voeren, zulks, wanneer men elders Vaten noodig heeft, deeze geſloopte duigen weder op zet, en tot Vaten maakt.

schery en zyne ervaarnis meededeelt, die echter aan een ieders goedvinden word gestelt.

lyk tot onderwys voor alle jonge en eerst aankomende Commandeurs en andere Bedienden ter Groenlandsche Visschery te dienen; hierom is 't dat we de moeiten op ons genomen hebben / om deeze zoo wyd vermaarde Visscherp / tot dus verre noch onbeschreeven zynde / dus eenvoudig en klaar te beschryven / als ons mogelyk is geweest. Voor een gedeelte hebben we ons van de getuigenis der voornaamste oude Commandeurs en anderen bedient / doch voor 't meerendeel alleg uit onze eige Journaalen en Aanteekeningen naar eigen ondervinding op een gestelt. Echter laaten we dat / als in een Tafereel voor 't verstand en de bequaamheit van een ieder opengelegt / mits vryheit genietende om 'er zich naar eigen goeddunken van te bedienen / zoo en zodanig als best naar een ieders begrip zal geoordeelt worden.

DARTIENDE HOOFDTSTUK.

Misbruik in den handel van Traan en Baarden eertyds ingesloopen, en wederom afgeschaft, door een Mandament daar tegen uitgegeeven. Den Groenlandschen handel van inkomende rechten ontheven. Wat deeze Vischery sedert den Jaare 1670. heeft opgedaan en gevangen. Reglement over 't bergen van Goederen uit de verongelukte Schepen. Naamlyst van alle de Hoofdt-Reeders en Commandeurs van de Groenlandsche Visschery.

NAdemaal we wat het oeffenen en waarneemen van deeze Wisselvallige Visschery aangaat / voor zoo verre ons oogmerk was / in de voorgaande Hoofdtstukken reeds breedvoerig genoeg hebben afgehandelt; zullen we nu noch / doch kortelyk / een schets van den Handel uit deeze Visscherp ontspryoten / voorstellen / en vervolgens wat den geheelen omslag en de behandeling van de Walvischbaargt aangaat / mede een kort bericht geeven / op dat een ieders weetgierigheit omtrent deeze verrichting mag worden voldaan / nademaal we ons vleyen / dat het den Leezers niet onbehaaglyk voorkomen zal.

Ongegronde Windhandel door baatzucht ingevoert;

Om nu de Welstand van den Koophandel / uit deeze Groenlandsche Visscherp spruitende / ten besten te voorderen: zoo hebben 's Lands Overheden zorge gedraagen / dat alle dryftige / winderige en ongegronde Voorkooperyen van Traan en Walvisch-Baarden bereugelt wierden / die eertyds door loosheit van baatzuchtige Maakelaars nu en dan waren ingevoert. Deeze Wind-Negotie / had in Partyen te leeveren of t' ontvangen / eenige Kooplieden somtyds zodanig belemmert / dat men 'er by meenigte zou hebben zien springen / wanneer den tyd van

van de leevering of den ontfang verſtreeken waar; midlerwyl 'er niet weinig valſche en bedzieglyke konſtenarpen in zwang gingen.

't Was om deeze reden / dat omtrent den Jaare 1675 en dartig van de verleedene eeuw / een Mandament tegen zodanige Wind- en Optie-Partpen uitgegeeven en verleend wierd; welk Mandament, waar in de naam van Pzing Frederik Hendrik aan 't hoofdt ſtond uitgedzukt / tot ontſlaging van zodanige Wind-Partpen diende / en men vervolgens gewoon wierd / den geenen te noemen / zich met Pzing Fredrik Hendrik te behelpen / die zich 'er van bedienden. Die tydelyk word afgeſchaft.

Maar om deezen Gzoenlandſchen Handel / die als een Goudmyn vooz Nederlant verſtrekte / deſ te beeter te bevoozdeelen en voozt te zetten; zoo wierden in den Jaare 1675. de Traan / 't Walviſch-Spek / de Baarden / Walruſtanden en Robbevellen / wederom van inkomende Convoygelderen vyz geſtelt / waar mede deeze Viſſchery ſedert ten tyde van de Noozdſche Compagnie was belaſt geweeſt; dat niet weinig de luſt tot deeze onzeekere Viſſcherp verwakkerde / jaa zodanig / dat onze Nederlanders de andere Natiën byna t' eenemaal doodboeren. De Groenlandſche Viſſchery van inkomende Convoygelden ontlaſt.

Hoedanig de Gzoenlandſche Reederp Jaarlyks met haare Wiſſelvallige Viſſcherp en Walviſchvanſt geſtaan heeft / zal blyken in de volgende Ipſt / uit een vooznaame Reeders hand ons medegeeſt; waar in ſedert den Jaare 1670. tot deezen tegenwoozdigen tyd vertoont wozd / het getal der Schepen telkens op de Gzoenlandſche Walviſchvangſt uitgeruſt / wat Schepen in 't Ys gebleeven en verongeluke zyn / en hoeveel Viſſchen jaarlyks gevangen; welk getal van Guardeelen Spek deeze gevange Viſſchen hebben uitgelevert / en ten welker pzyzen de Traan en Baarden jaarlyks zyn verkocht; en dit alles als in vergelyking met de pzyzen van de Raapolp / die / naa dat 'er een ſchzaale of ryke vangſt is geweeſt / gemeenlyk volgens den pzys van de Traan ryzen of daalen moet. Maar alzoo in de eerſte dzift van deezen handel / wanneer men de tyding van de wel of qualyk geſlaagde vangſt ontfangt / deeze pryzen ſomtyds geweldig ryzen of daalen / en alsdan noch niet beſtendig zyn; zoo wozd deezen Gzoenlandſchen Handel / in 't vooznaamſte vertier van Traan en Baarden (dat in de Maand October is) echter met een beſtendige koershouding gedzeeven / gelyk alles in deeze volgende Ipſt wozd vertoont; waar in wy ten dienſte van naaukeurige Reeders / Kooplieden en Anderen / een uitreekening over't gantſche Gzog der Gzoenlandſche Vloot en haare Vangſt / dooz elkander gereekent / gevoegt en opgemaakt hebben; en beneeden aan zoo veel leedigeplaats gelaaten / om jaarlyks alles wat vervolgens in deeze Viſſcherp en Traan en Baarden-handel voozvallen mogt / daar in aan te teekenen; zulks / indien men deeze Ipſt geduurig met een naaukeurige aanteekening achtervolgt / altoos een nette ſchets en waare afbeelding van den Gzoenlandſchen handel hebben kan. Wat voordeelen deeze Viſſchery in een reeks van Jaaren heeft bygebragt.

NAAU-

Naaukeurige LYST van de Hollandtſche

Sedert den Jaare 1670. tot

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Viſſchen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Viſſchen.	Quard. Spek.
1670	- 148	- - 4	- 792	- -	-	- -
1671	- 155	- - 6	- 630½	- -	-	- -
1672 } 1673 } 1674 }	Om de Troubel Tyden verbod op de Groenlandſche Viſſchery geweeſt.					
1675	- 148	- - 14	- 881½	- -	-	- -
1676	- 145	- - 7	- 808½	- -	-	- -
1677	- 149	- - 3	- 686	30050	4 19/20	201 19/20
1678	- 110	- - 18	- 1118½	- -	-	- -
1679	- 126	- - 3	- 831	39857	6½	316 11/20
1680	- 148	- - 12	- 1373	52406	9 7/20	354 3/5
1681	- 172	- - 6	- 889	30306	5 1/20	176 1/5
1682	- 186	- - 9	- 1470	62960	7 7/20	338 3/5
1683	- 242	- - 11	- 1343	43540	5 11/20	179 11/20
1684	- 246	Om de Oost blyven zitten. 11 Gebleeven. 14	- 1185	44730	4 81/120	181 41/60
1685	- 212	- - 23	- 1383½	55960	6 11/20	263 7/20
1686	- 189	- - 11	- 639	29543	3 1/20	156 16/20
1687	- 194	- - 16	- 617	23211	3 7/20	119 13/20
1688	- 214	- - 7	- 345	14600	1 11/20	68 9/20
1689	- 163	- - 11	- 243	10120	1 7/20	62 7/20
1690	- 117	- - 5	- 818½	34960	6 11/20	298 7/20
1691	- - 2	Van Hamburg en Bremen uitgevaaren, en hier verboden.	- -	-	-	- -
1692	- 32	- - -	- 62	1748	1 1/20	87
1693	- 89	- - 8	- 175	8480	1 9/20	95 1/20
1694	- 62	- - -	- 156½	7562	2 11/20	121 1/20
1695	- 96	- - -	- 201	9106	2 1/20	94 1/20
1696	- 100	- - 6	- 380	14975	3 1/20	149 3/4
1697	- 111	- - 8	- 1274½	42281	11 17/20	380 11/20

Jaaren

Groenlandtſche VISSCHERY;

deezen tegenwoordigen Tyd.

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1670	— —	— —	— —	— —	— —
1671	— —	— —	— —	— —	— —
1672	— —	— —	— —	— —	— —
1673	— —	— —	— —	— —	— —
1674	— —	— —	— —	— —	— —
1675	— —	— —	— —	— —	— —
1676	— —	— —	— —	— —	— —
1677	— —	— —	— —	— —	— —
1678	— —	— —	— —	— —	— —
1679	— —	— —	— —	— —	— —
1680	— —	— —	— —	— —	— —
1681	— —	— —	— —	— —	— —
1682	— —	— —	— —	— —	— —
1683	31 = 26	31 = 27	— — 30	— — 30	34 = 28
1684	34 = 29	29 = 24	— — 33	— — 27	30 = 45
1685	34 = 27	28 = 18	— — 28	— — 18	47 = 33½
1686	48 = 29	29 = 19	— — 38	— — 23	35 = 27½
1687	55 = 40	42 = 26	— — 49	— — 36	30½ = 37½
1688	54 = 43	52 = 27	— — 52	— — 52	31½ = 37
1689	68 = 53	80 = 45	— — 56	— — 74	37½ = 45
1690	60 = 32	77 = 36	— — 35	— — 40	48 = 32
1691	63 = 45	110 = 73	— — 61	— — 105	41 = 33½
1692	65 = 51	205 = 100	— — 65	— — 155	34½ = 37½
1693	72 = 62	205 = 165	— — 62	— — 185	44 = 37¼
1694	65 = 57	180 = 50	— — 60	— — 160	42 = 45
1695	63 = 55	240 = 160	— — 58	— — 180	43 = 52½
1696	76 = 40½	240 = 125	— — 50	— — 135	48 = 46
1697	31 = 30	140 = 50	— — 32	— — 55	— — = 37

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Visschen	Quard. Spek.
1698	- 140	- - 6	- 1488½	55985	10 27/186	399 9/2
1699	- 151	- - 3	- 775½	30835	5 21/183	204 1/3
1700	- 173	- - -	- 907	36548	5 23/33	211 3/3
1701	- 207	- - 12	- 2071½	67507	10 3/4	326 3/4
1702	- 225	- - 5	- 697½	24388	3 11/117	108 8/9
1703	- 208	- - 5	- 646½	24527	3 22/176	117 18/18
1704	- 130	- - 1	- 651½	23701	5 1/188	182 11/18
1705	- 157	- - 3	- 1664½	52346	10 182/176	333 17/17
1706	- 149	- - 1	- 452½	15299	3 3/88	102 11/11
1707	- 131	- - 1	- 128	5431	0 11/11	41 6/11
1708	- 121	- - 3	- 525½	20731	4 134/183	171 20/21
1709	- 127	- - 1	- 190½	8237	1 137/176	64 29/33
1710	- 137	- - 2	- 62	3379	0 62/187	24 8/17
1711	- 117	- - 5	- 630½	20589	5 1/3	175 5/6
1712	- 108	- - 5	- 370½	14203	3 1/2	131 77/108
1713	- 94	- - 3	- 256	12854	2 2/3	136 15/17
1714	- 108	- - 3	- 1234	37490	11 23/33	347 7/24
1715	- 134	- - 5	- 696½	25830	5 23/88	192 21/27
1716	- 153	- - -	- 519	20216	3 30/57	132 120/171
1717	- 180	- - 5	- 391	14463	2 11/186	80 7/30
1718	- 194	- - 8	- 281¼	13103	1 211/176	67 107/184
1719	- 182	- - 3	- 308	10100	1 13/57	55 1/3
1720						
1721						
1722						
1723						
1724						
1725						
1726						
1727						
1728						
1729						
1730						
1731						
1732						
1733						
1734						
1735						

Door elkander gereekent, Viſſchen	Quard. Spek.
10 177/186	399 84/186
5 78/186	204 138/186
5 138/186	211 138/186
10 8/186	326 24/186
3 84/186	108 84/186
3 84/186	117 138/186
5 1/186	182 41/186
10 162/186	333 177/186
3 114/186	102 101/186
0 138/186	41 60/186
4 132/186	171 120/186
1 132/186	64 109/186
0 168/186	24 84/186
5 138/186	175 138/186
3 72/186	131 132/186
2 24/186	136 84/186
11 84/186	347 72/186
5 22/186	192 24/186
3 20/186	132 20/186
2 8/186	80 8/186
1 144/186	67 102/186
1 12/186	55 6/186

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1698	25 = 26	76 = 42	- - 24	- - 86	36 = 40
1699	36 = 37	80 = 51	- - 37	- - 66	41 = 40
1700	37 = 41	58 = 51	- - 38	- - 54	- - = 36
1701	31 = 33 = 35	80 = 48	- - 31	- - 54	36 = - -
1702	36 = 40	85 = 57	- - 40	- - 76	29 = 30
1703	39 = 27	69 = 48	- - 39	- - 62	- - = 30
1704	41 = 42	69 = 56	- - 40	- - 58	- - 31
1705	30 = 27	57 = 35	- - 27	- - 36	28 = 27 = 29
1706	43 = 42 = 40	58 = 36	- - 42	- - 57	28 = 29
1707	60 = 58	75 = 50	- - 59	- - 75	32 = 34
1708	50 = 63	66 = 50	- - 53	- - 61	40 = 50
1709	90 = 65 = 80	77 = 58	- - 86	- - 74	50 = 80
1710	100 = 90 = 78	110 = 58	- - 86	- - 110	66 = 30
1711	76 = 39	97 = 59	- - 53	- - 68	33 = 30½
1712	41½ = 44 = 50	100 = 67	- - 40	- - 78	31 = 28
1713	45 = 65	176 = 100	- - 54	- - 130	30½ = 45⅝
1714	70 = 52 = 43	165 = 80	- - 49	- - 140	50 = 40
1715	52½ = 42 = 47	145 = 80	- - 44	- - 100	50 = 34
1716	47 = 48	136 = 82	- - 47	- - 126	40 = 36
1717	45 = 55	120 = 60	- - 53	- - 147	29 = 31
1718	53 = 64	145 = 170	- - 54	- - 162	31 = 32
1719	53 - 56	185 = 215	- - 54	- - 215	30 = 31
1720					
1721					
1722					
1723					
1724					
1725					
1726					
1727					
1728					
1729					
1730					
1731					
1732					
1733					
1734					
1735					

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Viſſchen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Viſſ.	Quard. Spek.
1736						
1737						
1738						
1739						
1740						
1741						
1742						
1743						
1744						
1745						
1746						
1747						
1748						
1749						
1750						
1751						
1752						
1753						
1754						
1755						
1756						
1757						
1758						
1759						
1760						
1761						
1762						
1763						
1764						
1765						
1766						
1767						
1768						
1769						
1770						
1771						
1772						
1773						
1774						

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1736					
1737					
1738					
1739					
1740					
1741					
1742					
1743					
1744					
1745					
1746					
1747					
1748					
1749					
1750					
1751					
1752					
1753					
1754					
1755					
1756					
1757					
1758					
1759					
1760					
1761					
1762					
1763					
1764					
1765					
1766					
1767					
1768					
1769					
1770					
771					
772					
1773					
1774					

Noch

Noch ſtaat hier aan te merken / dat 'er in Oorlogstyden met Vranckryk / in deeze voornoemde Jaaren / 87 Schepen genomen zyn / en ook wederom van deeze genomen Schepen / 3 hernamen en 5 geraantzoeneert ; alſ mede dat 'er in den Jaare 1677 en 1701, 2 Schepen zyn verbrand ; welke geleedene ſchaade over 't groſ van deeze Viſſcherye / by deeze verongelukte en in 't Ys gebleevene Schepen mede gevoegt worden kan / indien men over d' overſchietende voordeelen van deezen Groenlandſchen handel een overſlag zou willen maaken.

Om nu op 't allernaaukeurigſte de Groenlandſche Reederye en Bemimaars van alle weetenswaardige zaakelykheden / 't zy belang of geen belang in deezen hebbende / te voldoen / hadden we wel voorgenomen / een jaarlykſche Lyſt van alle de Schepen / ieder in 't byzonder / op deeze Viſſcherye uitgeruſt / op te maaken / en hier inlaſſende / hen mededeelbaar te maaken ; waar uit niet alleen het jaarlyks beſtier der Hoofdreeders of Boekhonders zou konnen worden ingezien / maar ook wat Schepen en Commandeurs onder hun opzicht van tyd tot tyd op deeze Walviſchvangſt zyn uitgereed / en hoe ieder in 't byzonder 't eene Jaar gelukkiger of ongelukkiger dan 't andere in deeze wiſſelvallige Viſſcherye zyn geweeſt. Waar alzoo dit / in een Boek / van inhoud alſ ons beſteh had toegelaaten / al te verre uitwyden zou / nademaal het door zodanig een byeed uitloopende aanteekening / wel een apart Boek-Deel vereiſchte ; zoo hebben we ons gevlyt / met deeze beknopte Lyſten van de jaarlykſche uitruſting ter Groenlandſche Walviſchvangſt in 't algemeen / zoo wel van die van onze Nederlanders reeds getoont / alſ van de noch volgende Hamburgers te zullen voldoen.

Wat voordeelen de Hamburgers in de Groenlandſche Viſſchery hebben behaalt.

Overmits wy dan meenen / met het vertoonen van een Lyſt van de Hamburgſche Groenlandſche Walviſchvangſt / de Reederye geen ondienſt te zullen doen / waar in men gelyk in de Hollandſche Lyſt is aangeweezen / meede naaukeurig vind aangeteekent / het getal der Schepen jaarlyks op deeze Viſſcherye uitgeruſt en in Zee geloopen ; wat Viſſchen die gevangen hebben / en hoe veel Walviſch-Spek die hebben uitgekeevert ; om daar in mede / alſ met eenen opſlag te konnen zien / wat voordeelen de Hamburgers in deeze Viſſcherye ſomtyds genoten hebben : doch die hen nu en dan alnede wel eens zeer ſchaal is uitgevallen. Waar by noch komt / dat hen gedurende dien tyd / 34 Schepen Dyandyk ontweldigt of verbrand zyn / waar van eenigen met een zwaar rantzoengeld ſomtyds wierden geloſt. Hoedanig Wiſſelvallig deeze Viſſcherye by hen mede jaarlyks is uitgevallen / word in deeze volgende Lyſt / die met een naaukeurige aanteekening is achtervolgt / blykbaar getoont.

Naam-

Naaukeurige LYST van de Hamburgſche Groenlandtſche VISSCHERY;

Sedert den Jaare 1670. tot deezen tegenwoordigen Tyd.

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Viſſchen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Viſſchen.	Quard. Spek.
1670	- 40	- - -	- 155½	8652	3 71/80	216 1/10
1671	- 40	- - -	- 351	16937	8 1/40	423 37/40
1672	- 47	- - 1	- 516½	23365	10 61/80	496 37/40
1673	- 53	- - 7	- 589½	29128	11 1/4	549 1/4
1674	- 74	- - -	- 521	30275	7 3/4	409 3/4
1675	- 83	- - 2	- 484⅜	25710	5 39/80	309 1/2
1676	- 53	- - 1	- 103½	4833	1 11/16	91 1/16
1677	- 72	- - 1	- 295⅜	14685	4 21/80	203 11/16
1678	- 55	- - 2	- 513½	22827	9 1/4	378 3/4
1679	- 44	- - -	- 217⅜	11906	4 21/80	270 1/2
1680	- 49	- - 5	- 467	19128	9 3/8	390 3/8
1681	- 51	- - 5	- 280⅜	10193½	5 27/80	199 17/40
1682	- 51	- - 2	- 414½	18577	8 1/10	364 1/2
1683	- 54	- - 3	- 307¼	10904	5 1/16	201 29/80
1684	- 57	- - -	- 227½	11333	3 111/120	198 37/40
1685	- 56	- - 4	- 335½	14857	5 111/120	265 17/40
1686	- 54	- - 1	- 126½	6840½	2 11/160	126 71/160
1687	- 54	- - 2	- 135	5696	2 1/2	105 13/40
1688	- 56	- - 2	- 41	1855	0 3/16	33 7/16
1689	- 43	- - 2	- 38¼	1860	0 153/320	43 11/40
1690	- 35	- - -	- 180¼	8752	5 1/20	250 9/20
1691	- 43	- - -	- 20	919	0 20/43	21 16/43
1692	- 33	- - -	- 105	5000	3 1/11	151 47/55
1693	- 52	- - 5	- 83½	3873	1 161/165	74 31/132
1694	- 54	- - 6	- 75½	4221	1 121/160	78 1/8
1695	- 45	- - 1	- 51⅞	2732	1 41/280	60 12/40
1696	- 52	- - 1	- 136⅛	6295	2 161/224	121 3/32
1697	- 57	- - 4	- 515	18344	9 3/17	321 47/68
1698	- 54	- - 3	- 471½	20041	8 271/288	374 7/96
1699	- 52	- - 1	- 111	5057	2 7/13	97 1/4
1700	- 53	- - 1	- 189½	8341	3 161/166	157 45/83

Jaaren

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Visschen.	Quard. Spek.
1701	- 54	- - 3	- 544½	19521	10⅛	361⅛
1702	- 58	- - 2	- 109¾	4141	1$\frac{307}{353}$	71$\frac{21}{58}$
1703	- 54	- - 2	- 102	5266	1⅜	97⅓
1704	- 8	- - -	- 33	1298	4⅛	162¼
1705	- 32	- - 1	- 175	6511	6$\frac{1}{32}$	224$\frac{6}{32}$
1706	- 34	- - -	- 33	1500	0$\frac{33}{34}$	44$\frac{2}{17}$
1707	- 26	- - 1	- 35½	1470	1$\frac{9}{52}$	56$\frac{7}{13}$
1708	- 22	- - 1	- 39½	1810	1$\frac{37}{44}$	86$\frac{4}{11}$
1709	- 23	- - 1	- 71	2682	3$\frac{3}{23}$	116$\frac{14}{23}$
1710	- 32	- - -	- 8	- 427	0¼	13$\frac{11}{32}$
1711	- 26	- - -	- 152½	4352	5$\frac{13}{52}$	167$\frac{6}{13}$
1712	- 18	- - -	- 41	18.1	2$\frac{7}{18}$	101$\frac{1}{2}$
1713	- 18	- - 2	- 27	1465	1½	81$\frac{7}{18}$
1714	- 32	- - 2	- 205	5814	6$\frac{13}{32}$	181$\frac{11}{16}$
1715	- 40	- - 1	- 125	5247	3$\frac{1}{5}$	131$\frac{7}{40}$
1716	- 44	- - 1	- 79½	3447	1$\frac{71}{88}$	78$\frac{15}{44}$
1717	- 49	- - 2	- 60	2883	1$\frac{11}{49}$	58$\frac{41}{49}$
1718	- 49	- - 1	- 41¼	2229	0$\frac{45}{196}$	45$\frac{23}{49}$
1719	- 54	- - 2	- 33	1586	0$\frac{11}{18}$	29$\frac{10}{27}$
1720						
1721						
1722						
1723						
1724						
1725						
1726						
1727						
1728						
1729						
1730						
1731						
1732						
1733						
1734						
1735						
1736						
1737						
1738						
1739						
1740						

Nu hadden we geerne ter voldoening van ons voorneemen gezien / dat we alhier mede zodanig een volkome Ipst / van de Schepen / voor Bremen op de Groenlandsche Visscherp uitgerust / hadden konnen inlassen / nademaal van deeze Stadt Jaarlyks omtrent van 15 tot 20 Schepen op de Walvisschvangst uitgereed / in Zee loopen / die mede somtyds niet alleen met een taamelyke / maar ook ryke Vangst zyn t' huis gekomen; doch alzoo we de zelve zoo volkomen als die van de Hollandsche en Hamburger Schepen niet konden magtig worden / zullen we ons dan met het aangetoonde moeten vergenoegen.

Om mede zoo veel mogelyk was allen wanorder in 't bergen van den Manschap en Goederen / van de in 't Ys blyvende of verongelukte Schepen voor te komen; hebben de belanghebbende Reeders van de Groenlandsche Visscherp / door hunne Gemagtigden een Reglement ontworpen / en aan haar Hoog: Mog: gepresenteert; waar op toen dit volgende besluit genomen wierd:

Extract uit de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt en Westvriesland, in haar Ed: Gr: Mog: Vergadering genomen, den 22sten Januari, 1695.

BY resumptie gedelibereert zynde op 't Advis van de Heeren haar Ed: Gr: Mog: Gecommitteerden, hebbende, in gevolge en tot voldoening van der zelver Resolutie Commissoriaal van den 30sten October laastleden, geexamineert de Requeste by eenige Gecommitteerden uit de Geintresseerdens van de Groenlandsche Visschery, aan haar Hoog: Mog: gepresenteert, houdende, dat in den Jaare 1677. door haar was beraamt, vast gestelt en gedaan drukken de Ordonnantie hier naa geinserreert; en dat die van dien tyd tot nu toe, niet alleen by de Visschers deezer Landen, maar by die van Hamburg, Bremen en Embden was achtervolgt èn nagekomen, doch dat niet geapprobeert zynde, daar door zoo nu en dan eenige moeyelykheden quamen t'ontslaan, verzoekende mitsdien dat haar Ed: Gr: Mog: die Ordonnantie gelieften te Approbeeren, breeder onder de Notulen van den 6den November laatstleden gementioneert; hebben haar Ed: Gr: Mog: geapprobeerr, zoo als geapprobeert word mits deezen het Reglement en Ordre hier naa volgende:

Order op 't bergen van den Manschap en Goederen, der in 't Ys verongelukte Schepen.

Reglement en Ordre, beraamt by de Gecommitteerde van de Groenlandsche Visschery, over 't bergen van den Manschap en Goederen der in 't Ys verongelukte Schepen.

I: WAnneer een Schip verongelukt, en den Commandeur en 't Volk hen zoekende te salveeren, zal het eerste Schip daar ze by komen, dit moeten doen, en dezen een ander Schip aantreffende, zullen die de helfte van 't voorsz. Volk overgeeven, gelyk het zelve geburge Volk ook zal moeten

overgaan, ten waare het tweede Schip alreede geburge Volk in hadde, in welk geval het Volk naar rato zal worden verdeelt, ieder evenveel, de voorſz. twee Schepen elk de helft van 't Volk in hebbende, en by andere Schepen komende, zullen alsdan weder verdeeling doen, als vooren is geſchied.

II. De Victuaille die de geborgenen aan boord brengen, zal by hun zelfs worden geconſumeert, en wat noch over wezen mogt, als ze aan het tweede of volgende Schepen gekomen zyn, zullen ze 't zelve naar rato het Volk overgeeven; van gelyken de geſalveerde Sloepen geen Victuaille mede brengende, zullen dan uit Chriſtelyke Liefde worden geaſſiſteert, mits ook werk doende als andere Matroozen.

III. Zoo wanneer Schip, Schepen en Goederen in Groenlandt quamen te blyven, of verlooren wierden, zoo zal den Commandeur en Schipper, of hunne plaats repreſenteerende, ieder voor zoo veel hen aangaat, zoo lange zy daar by zyn, hun vrye keur hebben, of zy 't goed willen laten bergen, en voor wie, mits dat de Commandeurs daar preſent zynde, mede hun believen zullen hebben, om alzulke Goederen over te neemen, of niet.

IV. Doch iemandt by zodanig gebleeven of verlooren Schip, Schepen of Goederen komende, die verlaaten mogten wezen, en niemandt daar by vond, zal vermogen zodanig Goed te bergen, van welke geborge Goederen, het zy Walviſchvangers Gereedſchap, Spek, Traan en Walviſchbaarden, insgelyks Walrustanden en ook Scheeps Gereedſchap, of wat diesaangaande meerder zoude mogen wezen, hier te Lande komende, de eene helfte zal genooten worden by den Berger, en d'andere helfte by die het verlooren hebben, aan wie den Berger de helft zal moeten uitkeeren, zonder daar voor vracht, parreniers-geldt, of andere onkoſten te mogen eiſchen of pretenderen.

V. Indien geburgen Schip, Schepen of Goederen voor het bergen, door de Maantgelders en Parteniers mogte verlaaten zyn, zullen zy Maantgelders, noch Parteniers van het geburge Schip, Schepen noch Goederen niet genieten of vermogen te pretendeeren, en zal in dat geval het Goed van 't Schip, en dat van de Walviſchvangſt gaan en genooten worden by ieders Reeders.

VI. Maar het Volk van 't gebleeve Schip, Schepen en Goederen daar by zynde, en de goederen hebbende helpen bergen, zullen uit het zuivere vierde part van al 't geborgene, de Maantgelders van 't Schip hun bedonge Maantgeldt, en de Parteniers voor hun gedaanen arbeid, Maantgeldt tot 20 guldens 's maands genieten, tot het blyven van 't Schip toe, alzoo de Parteniers in dat geval als Maantgelders tegens de gemelde 20 guldens 's maands worden geconſidereert, te reekenen van de Geldelooze maandt, doch het voorſz. vierde part zoo verre niet konnende ſtrekken, zal een ieder, zoo Maantgelder als Partenier, naar advenant moeten miſſen, en 't geene boven de voorſz. Maantgelden van 't zelve vierde part overſchiet, zal komen ten profyte van de Reeders.

VII. De Commandeur die eenig Goed bergt, zal de bedonge portie reekenen, ten aanzien van zyne Partiniers, naar advenant van 't Capitaal dat 'er van komt, gereekent het zelve Capitaal als vangſt van Traan en Baarden; maar de Maantgelders zullen 'er niet van genieten, en zullen vyftig quardeelen Traan, en zeſtien hondert pond Baarden voor een Viſch gereekent worden, 't geborgene tot Capitaal te maaken, en de Traan en Baarden te begrooten naar de Markt.

VIII.

VIII. Alzulke Goederen geborgen en in 't Schip zynde, zal alle voorval van ſchade en avery zoo wel ſubject zyn als eigen goedt.

IX. Iemandt in 't Ys een Viſch gedoodt hebbende, en door ongelegentheit niet konde aan Boord krygen, blyft Eigenaar zoo lange iemandt van 't Volk daar by is, en geen Volk daar by zynde, ſchoon aan een Schots vaſt gemaakt, zal die daar by komt deeze Viſch mogen naar zich neemen.

X. By 't Landt zich bevindende, en iemandt een Viſch hebbende, mag die voor Anker, Dregge of een Touw vaſt leggen, nevens een merk of boey daar op, en ſchoon 'er niemandt by is, blyft ze echter voor den Eigenaar leggen.

XI. Zoo in 't gaan naar Groenlandt, onder 't Amiraalſchap, in 't defendeeren iemandt verminkt wierd, zal daar voor in redelykheit by de Gecommitteerdens van de Groenlandſche Viſſchery te conſidereeren, betaalt worden, en zulks te reparteren over de gantſche Vloot, zoo ook in 't wederkeeren.

XII. Eindelyk, of 't geviel dat eenige zaaken, in deezen niet aangeroert, mogten te voorſchyn komen, zullen 't zelve by goede Mannen laaten afdoen.

Was geteekent:

Simon van Beaumont.

Al 't geene de ondergeſchreeven Gecommitteerdens ten dienſt van de Viſchery hebben noodig geoordeelt, door deezen aan de Geintreſſeerdens kenniſſe te geeven.

Willem Baſtiaanz.
Jan van Tarelink, Pieterszoon.
Cornelis Beets.
Albertus Doornekroon.
Cornelis Corneliſz. Blaauw.
Meyndert Arentſz.
Lucas de Lange.
Simon Gerritſz. Viſſer.
Seger Eenhoorn.

't Luſt ons mede een Naamlyſt van alle de Hoofd-Reeders of Directeurs en Commandeurs over de Groenlandſche Viſſcherp / niet alleen van de Hollanders / maar ook van de Hamburgers en Bremers / ieder afzonderlyk / volgens order van 't A B C / hier te laaten volgen / tuſſchen beiden zoo veel plaats laatende / om in vervolg van tyd / de verandering daar in voorvallende / jaarlyks te konnen worden ingevult:

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS Over de HOLLANDSCHE GROENLANDSCHE VISSCHERY.

Rotterd.	Adriaan de Ruiter en Zoon.	Cornelis Simonſz. Honing.	*Zaand.*
	Abraham van der Pot.	Cornelis en Jan Honing.	
Amſterd.	Albert Doornekroon.	Cornelis en Dirk Eyf.	*Weſtza.*
	Anthoni en Henr. van Vollenhoven.		
	Albert Kramp.	Dirk Klaaſz. Muizer.	*Sardam.*
Sardam.	Arent Claaſz. Blom.	Dirk Timmer.	*Jiſp.*
	Aris Haring.		
de Koog.	Arent Nanning.	Evert van Huſſen.	*Rotterd.*
de Ryp.	Adriaan de Lange.	Elias van Laar.	*Amſterd.*
Rotterd.	Barthold de Ruiter.	Frans Karel Geun.	*Amſterd.*
Amſterd.	Bartholomeus van Haalen.	Francois van den Bogaart.	
Hoorn.	Burger Schuurman.	Floris Corneliſz. de Lange.	*Zaand.*
Purmer.	Boudewyn Pereboom.	Frans Verwer.	*Nieuwd.*
Edam.	Boudewyn Pont.		
Sardam.	Bruivis en Louwe.	Gysbert de Lange.	*Rotterd.*
Rotterd.	Cornelis de Ruiter.	Gerrit en Kryn van Holſt.	*Krimpe.*
Amſterd.	Cornelis Schaap.	Gale Gales.	*Amſterd.*
	Cornelis van Ommeren.	George Bruin.	
	Cornelis Danſer.	Grieland en Blaſius.	
Hoorn.	Cornelis Avenhorn.	Gerrit Reverant en Jacob Rauwenhof.	
Sardam.	Cornelis Dirkſz. Tewezſ.	Gerrit van Sante.	*Sardam.*
	Cornelis Simons Muze.	Gerrit Janſz. Rog.	
	Cornelis Michielſz. Kalf.	Gerrit Backer.	*Ooſtzaan*
	Cornelis Klaaſz. Groot.	Gerrit Beſt, Gerrit en Klaas Vis.	*Zaand.*
	Cornelis Janſz. Aris.		
Uitgeeſt.	Cornelis Muuze Blaauw.	Gerrit Aris Kaaskoper.	*de Koog.*
de Ryp.	Cornelis Eenhoorn.	Gerrit Wagenaar.	*Broek.*
	Cornelis Floris Kaars.	Gerrit Hoofdt.	*Weſtza.*
Zaand.	Cornelis de Lange.		

Hen-

Rotterd.	Hendrik Brakels Wed. en Zoon.	Klaas Kroon.	*Edam.*
Amſterd.	Hendrik van Eſterwegen.	Klaas Groot.	*Sardam.*
	Hendrik van Dorſten.	Klaas Arentſz. Meyn.	
		Klaas Janſz. Floor.	
		Klaas Wormer.	*Purmer.*
Rotterd.	Jacob Noordhy Wed.	Van der Lip en Boelema.	*Amſterd.*
	Jacob Beyerman.	Leendert Witte.	
	Jan en Paul Charron.	Lambert Mets de Jonge.	
	Jan Seelen Dirkſz.	Leendert Schelte.	
Amſterd.	Jan, Pieter, Hermanus en Abraham van Tarelink.	Lyn Klaaſz. Schaap.	*Sardam.*
	Jan du Pierou Wed.	Lourens Cornelisz. Louwe.	
	Jacob du Pierou Janzſ.	Lourens Mol.	*Viſp.*
	Juſtus de Vries.		
	Jacob Victor.		
	Joan d'Orville.	Matthys Boſch.	*Rotterd.*
	Jooſt Voogt.	Mattheus Rees Wed. en Zoonen.	*Dordr.*
	Jacob Looten.		
	Jan van Vembergen.	Michiel Bruinvis.	*Sardam.*
Amſterd.	Jacob Alewyn Ghyzen.	Muus Mannis.	*Viſp.*
	Jan Wynkoop.	Marten Mol.	
	Johannes Einthoven.		
	Jan en Jacob Blom.	Nicolaas Cornelisz. Kalff.	*Sardam.*
Hoorn.	Jan Boterpot.	Nanning Theunisz.	*de Ryp.*
	Jan Boendermaker.		
Edam.	Jacob Theengs de Jonge.	Pieter Jacobus en Abraham Kops.	*Amſterd.*
Sardam.	Jan Aris Korver.	Pieter Verniers.	
	Jan Louwe de Jonge.	Pieter Kaarsgieter en Jan Riethoven.	
	Jan Moll.	Pieter van Dorſten.	
Weſtza.	Jacob en Jan Hoofdt.		
	Jan Dirkſz. Blaauw.		
Viſp.	Jan Jacobſz. Mol.	Pieter Vaartſz.	*Hoorn.*
	Jacob Mol.	Pieter Haak.	*Enkhui.*
	Jacob Soet.	Pieter Gerritſz. Zalm.	*Sardam.*
de Ryp.	Jan Albertſz. Boom.	Pieter Bleeker.	
	Jan van Hoorn.	Pieter Gerbrantſz. Gorter.	*Zaand.*
	Joſua Eenhoorn.	Pieter Lubbertſz.	
	Jan Klaaſz. Kee.		
Nieuwd.	Jan Moen.	Pieter Mol.	*Viſp.*
Amſterd.	Karel Marchand.		

Rotterd.	Roelof en Anthoni Eelbo.	Teunis Winding.	*de Ryp.*
Amſterd.	Royeſtein en de Vries.	Vechter Otto.	*Edam.*
Edam.	Roelof Boot.	Willem van Os.	*Rotterd.*
Sardam.	Simon Groot.	Ysbrand Lely.	*Wormv.*
Zaand.	Simon Klaaſz. Baas.	Zeger Mol.	*Viſp.*
Viſp.	Simon de Lange.	Zeger Vettes.	*de Ryp.*
Alkmaar.	Teunis Strop.		

NAAM-

de Ryp.
Edam.
Rotterd.
Wormv.
Viſp.
de Ryp.

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS, voor de Hollandſche Groenlandſche REEDEDERY naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walviſch Vangſt uitgeruſt.

ALdert Aldertſz.
Adam de Jong.
Adriaan Adamſz. Oom.
Adriaan de Beſte.
Adriaan Teddes Bakker.
Adriaan Janſz. Blank.
Abraham Raveſtein.
Adriaan Breet.
Adriaan Cornelisz. Klein.
Ary Pieterſz. Viſſer.
Adriaan Willemſz. Vader.
Aart Dirkſz.
Andries Willemſz.
Adriaan Amoureus.
Ary Crooswyk.
Aris uit de Woude.
Arent Claaſz.
Adriaan Jacobſz. Oom.
Andries Fredrikſz.

Bouwe Clynzorg.
Bruin Janſz.
Broer Snyder.
Baart Jan.
Baart Simonſz.
Bartel Koopman.
Barent Hendrikſz.

Cornelis Gybertſz. Zorgdrager.
Cornelis Olferts.
Claas Schaap.
Cornelis Eelmers.
Claas Govertſz. Viſſer.
Cornelis Adriaanſz. Klein.
Claas Pronk.
Cornelis Aves.
Claas Jurriaanſz.
Cornelis Root.
Claas Willemſz. Brouwer.
Cornelis Floriſz. van de Helder.
Claas Arentſz. Thuin.
Cornelis Gerbrandſz.
Claas Mol.
Cornelis Pieterſz. Ruiter.
Coenraat Egertſz. Vlieger.
Claas Dammeſz.
Claas Kok.
Cornelis Jurriaanſz.
Cornelis Leek.
Cornelis Janſz. Ligter.
Claas van Marken.
Claas Danielſz. van Borkum.
Cornelis van Leeuwen.
Claas Pranger.
Claas Pranger de Jonge.
Claas Valk.
Cornelis Janſe Spits.
Claas Keuke.
Cornelis Adriaanſz. Bakker.
Cornelis Gieles.
Claas Adriaanſz. de Jong.
Cornelis Pieterſz. Rykers.
Claas Pieterſz. Rykers.
Cornelis Janſz. Bakker.
Claas de Leeuw.
Cornelis Heikoms Abbo.
Cornelis Viſſer.
Claas Janſz. Donker.

NAAM-

Corne-

Cornelis Halfkaag.
Claas Visman.
Cornelis Groenendyk.
Cornelis Bonk.
Cornelis Root.
Claas Pieterſz. Top.
Cornelis Dirkſz. Suiker.
Cornelis Loots.
Claas Kriek.

Dirk Janſz. Ryker.
Dirk Pieterſz. van de Velde.
Dirk Willemſz. Voogt.
Dirk Hugo Roodbol.
Dirk Alders.
David Janſz.
Dirk Zachariaſz. Bakker.
Dirk Ariaanſz.
Dirk Meynderſz. Spyker.
Dirk Zwik.
Dirk Kuiper.
Dirk Sling.

Eelmer Janſz.
Erik de Leeuw.
Engelbregt Couwenhoven.

Fredrik Nanningſz.
Fulp Wybrantſz.

Gerrit Janſz. Hoorrier.
Gerrit Ariſz. Kramer.
Gerrit Kragt.
Gerrit Abrahamſz. Hogerwerf.
Gerbrand Remmerſz.
Gerrit Mayer.
Gysbert Jaçobſz. Ommekomme.
Gerrit Willemſz. Groot.
Gysbert Jacobſz. Pille.

Huibert den Draak.
Hidde de Vries.
Hendrik de Leeuw.
Huibert Adriaanſz. Viſſer.

Hendrik Alberts van Marken.
Heyn Meyne de Vries.

Ian Dirſz. van de Velde.
Iacob de Boer.
Ian Corneliſz. Bogaart.
Ian Ioriſz. van den Broek.
Ian Iacobſz. van Bel.
Iacob Adamſz. Oom.
Iacob Hoek.
Iob van Royen.
Iacob Hugo van der Plas.
Ian Michielſz. Calff.
Ian Ianſz. Goedhart.
Ian Springer.
Iacob Los.
Ian Karnemelk.
Ian Corneliſz. Groot.
Iacob Hagel.
Iacob Corneliſz.
Ian Thim.
Iacob Roos.
Iacob Willemſz. Leeuw.
Ian Spaander.
Ian Ianſz. Trompetter.
Iacob Lambertſz.
Iacob Corneliſz. Korf.
Ian Geus.
Ian de Vries.
Iacobus Groeneveldt.
Iacob Bras.
Ian Iacobſz. Bras.
Ian Adriaanſz. Viſſer.
Jillis Pekelharing.
Ian Corneliſz. Prinſe.
Iacob Corneliſz. Broertjes.
Ieremias Ieremiaſz.
Ian Steenhuis.
Iacob Willemſz.
Iacob Areutſz. Zey.
Iacob Schol.
Ian Koog.
Iacob Klok.
Ian Simonſz.

Ian

Ian Roeland Zweeve.
Iacob Soet.
Ian Byl.
Iacob Zegerſz.
Ian Corneliſz. Nannis.
Ian Daane.
Ian Sloot.
Iacob Kammel.
Ian Reus de Ionge.
Ian Willemſz. Mulder.
Ian Harmenſz. Kok.
Ian Bakker.
Ian Adriaanſz. de Ionge.
Iaye Koopman.
Ioris Pronk.
Iacob Rintjes.
Ian Corneliſz. Droeviger.
Ian Spyker.
Ian van Buuren.
Itſe Fredriſz.
Ian Klaaſz. Bakker.

Karſten Fredrikſz.

Leendert de Wit.
Laurens Ariaanſz.
Lourens Fykes.
Liewe Hals.
Lourens Verbeek.

Marten Floore de Wit.
Marten Pieterſz.
Marten Simonſz. Waling.
Meyndert Darſcher.
Meyndert Knol.
Marten Pieterſz.

Outger Rep.
Otto Alders van Molqueern.

Pieter Dirkſz. van de Velde.
Pieter Pieterſz. Winter.
Pieter Gouda.
Pieter Gerritſz. van Emden.
Pieter van Dam.
Pieter Alderſz.
Paulus de Ruiter.
Pieter Maartſz.
Paulus Thim.
Pieter Franſz.
Pieter Krefting.
Pieter Dirkſz. Soetelief.
Pieter Willemſz.
Pieter Groen.
Pieter Schol.
Pieter Zeeman.
Pieter Dykerman.
Paulus Kramer.
Pieter Valk.
Pieter Corneliſz. Hottentot.
Pieter Baartz Steenhuis.
Pieter Nanning.
Pieter Claaſz. Rykers.
Pieter Corneliſz.
Pieter Ianſz. Smit.
Pieter Klaver.
Philip Silo.
Pieter Beurs.

Quiryn Adamſz. Oom.

Riewert Andrieſz.
Reyer Corneliſz.
Remmert Remmerſz.
Riewert Dirkſz.
Reyer Corneliſz.
Reltje Corneliſz. Bonk.
Riewert Roelofz.

Simon Ianſz. Walig.
Simon Hottentot.
Simon Quaſt.
Sybrand de Iong.
Simon Sleevoogt.
Simon Dekker.
Simon Corneliſz.

Schouke Douwesz.
Simon Iansz. Tel.

Tys Simonsz. Wardes.
Theunis Duif.
Theunis Iansz. Giet.
Theunis Pauw.
Theunis Strop.
Theunis Dogger.
Tide Lolling.

Tobias Boekholt.

Willem Iacobsz. Krook.
Willem de Heer.
Willem Leeuw.
Willem Poort.
Willem Schokker.
Willem Brouwer.
Willem Koster.

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS Over de HAMBURGER en BREMER GROENLANDSCHE VISSCHERY.

ARent Biljet.
Albert Br. Wreede.
Albert Bruins.
Abraham Eſchbach.

Barent Berkhy Senior.
Barent Berkhy Junior.

Cornelis Laurenſz.

David Worms.
Daniel Meinertshaage Wed.

Ernſt Goverts Pieterſz.
Everard Knubel.

Fredrik Waan.
Frans Poppe.

Gerard Gull Wed.

Herman Munſter.
Hans van Laar.
Hendrik Otto.
Hendrik Nieukerk.

Iohan Beets Wed.
Iacob de Vlieger Karelſz.
Iohan de Lanoy Junior.
Iohan Albert Ankelman.
Iſaak Delboe.
Iohan Preſent.
Iohan Jurge Ruter.
Iohan Will: Schaufhauzen.
Iohan Plump.
Iohan Witt.
Iohan Maximiliaan Winkeler.
Iohan Bernhard Mulhauzen.

Lucas Kramer.
Laurens Kramer.

Nicolaas Burmeeſter.

Pieter Eden.
Philip d'Erberveld.

Rudolf Amſing.
Roelof Aſpes.

Salomon de Vlieger.

Willem Sander.

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS van de Hamburger en Bremer Groenlandſche REEDERY, naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walviſchvangſt uitgeruſt.

Andries Pieterſz.
Andries Jacobſz.
Andries Jurgenſz.
Andries Pieterſz. Haan.
Aſmus Nanningſz.
Aris de Weert.

Baltzer Man.
Boye Theuniſz.
Broer Rykeſz.
Bleyke Michielſz.
Broer Boyſen.

Claas Karſtenſz.
Cornelis Riewerſz.
Chriſtiaan Brink.
Claas Janſz.
Cornelis Corneliſz.
Claas Rootſpraak.
Cornelis Fredrikſz.
Cornelis Boyſen.
Cornelis Jurgens.
Cornelis Pieterſz. Haan.
Cornelis de Vries.
Cornelis Willemſz.
Cornelis Haayen.

Dirk Dirkſz.
Dirk Albertſz.
Dirk Sielrand.
Dirk Taken.
Dirk Claaſz.

Eſelke Ariaanſz.

Fredrik Riewertſz.
Ficke Dreyer.
Fredrik Simonſz.

Gerzon Krop.
Gerrit Corneliſz. Geus.
Gerrit Andrieſz.

Hendrik van der Smiſſen.
Hans Boyſen.
Hendrik Claaſz.
Hans Jurgen Duhn.
Harmen Kok.
Hans Janſz.
Hans Jaſperſen.
Hendrik Brand.
Hauwelke Pieterſz.
Hans Karſtenſz.
Hendrik Boyſen.
Hendrik Roeloffſz.
Hendrik Leurſen.
Hendrik Segelke.
Hendrik Biſewig.

Hen-

Hendrik Segelke Fredrikſz.
Herman Weſſelſz.

Ian Toomſen.
Jurriaan Hendrikſz.
Ian Vos.
Ian Pieterſz. Haan.
Iacob Olkers.
Iacob Floris.
Ian Paap.
Iurgen Riewerſz.
Jochem Ianſz. Vos.
Iurgen Eſchelſz.
Iurgen Kroger.
Ian Iacobſz.
Iurgen Molman.
Ian Geertſz.
Ian Coordes.
Ian Hazelqop.
Iacob Roelofz.

Karſten Ianſz.
Karſten Corneliſz.

Laurens Pieterſz. Haan.
Laurens Boyzen.
Leendert Rykſz.

Meyndert Pieterſz. Haan.
Michiel Feddes.
Matthys Claaſz.

Nanning Boyſen.

Otto Segelke.

Pieter Pieterſz.
Pieter Boyſen.
Pieter Janſz.
Pieter Molman.
Pieter Dolk.
Pieter Janſz. Poen.
Pieter Vlielander.
Paul Paulſz.

Roelof Roeloffz.
Reikmer Roelofz.
Roelof Walman.
Riewert Jacobſz.
Riewert Fredrikſz.
Ryke Haayen

Simon Hendrikſz.
Simon Boyſen.

Tjerk Rintjes.
Tonjes Meyer.

Volkert Nanningſz.
Volkert Roeloffz.
Volkert Nanningſz.
Volkert Roelofz. Junior.
Volkert Paulſz,

Willem Corneliſz.
Willem Dirkſz.
Willem Willers.
Willem Ariaanſz.

NAdemaal ons naa't afdrukken van onze Verhandeling een bericht ter hand quam / aangaande een ongemeene Visch het voorleden Jaar gevangen / gemeenlyk Cachelot of Potvisch genoemt / dies konden wy niet nalaten / dit den Lezer alhier mede te deelen: Deeze Visch van de Walvisschen t'eenemaal t'onderscheiden / zoekt een Aas ten voedzel / niet dat van't Walvischaas niet over eenkomende / en derhalven zal die zich mogelyk meer in andere Gewesten / dan in Gzoenlandt onthouden.

Men acht het een deezer Visschen is geweest / in den Jaare 1635. op de Hollandsche Kust te Scheveningen gestrand. Ook zyn'er nu en dan eenigen door de Bishayers omtrent hunne Kusten gevangen. Maar / de reden waarom wy hier van deeze Visch gewag maaken / is / dat'er in den Jaare 1718. en 1719. eenigen in of omtrent Gzoenlandt en de Noordkaap gevangen zyn. De aanmerkelykste deezer Visschen was omtrent 70 voeten lang / uit wiens hoofdt 24 Tonnen bzeyns gehaalt en gevuld wierden / eene stoffe waar van de Sperma Ceti (alom by de Geneeskundigen bekend) word bereid.

De gestalte deezer Visschen is dusdanig: Het Hoofdts bovendeel is uitneemende groot en veel dikker dan van de Walvisschen / hebbende zyne blaasgaten voor in't hoofdt / ter onderscheiding van de Walvisschen / die de zelven achter op't hoofdt en boven de oogen hebben. De mond / van de laatst gevangene Visch was in d'onder kaak van 42 Tanden verzien / waar van d'afbeelding hier mede word vertoont. De Tong Spits en dun was geelachtig van kleur; leeverende deeze Visch omtrent 25 Vaten Spek uit / welkers traan niet minder van deugd als die der Walvisschen bevonden is. Verders wat zyn Ligchaam aangaat / 't zelve is meer / dan't hoofdt / met de Walvisch over een te brengen / insgelyks de oogen / vinnen en een blakleggende staart / zynde van kleur op den rug bzuin en onder aan de buik wit.

Het Bzeyn deezer Visch / gezuivert en tot Sperma Ceti bereid / had eertyds een waarde van 20 of 30 guldens het pond / doch met deeze tweejaarige vangst / is dit waardig geneesmiddel / om der zelver overvloed / voor 3 of 4 guldens verkocht / wordende eertyds voor een Ton ongezuivert of onbereid 100 en ook wel 120 guldens besteed / daar men die nu tot tien of 15 guldens hoopen kan.

De bereiding deezer Sperma Ceti geschied op de volgende wyze: Men neemt een tobbe / waar in deeze stoffe / uit het Hoofdt van den Cachelot of Potvisch genomen / word gedaan / die dan met Zout en water daar by gedaan / genoegzaam word omgeroert / en men alsdan het vuile en bloedige bovendzyvende / afschuimt / telkens tot dzie of viermaal weder zout en water daar by doende / tot de stoffe gantsch wit word; vervolgens met versch water zoo dikmaals begooten / tot'er het zout wederom afgespoelt is. Als dan laat men deeze witte stoffe door grys hardoes papier zygen of trekken / tot ze t'eenemaal wit en zuiver word / wanneer men ze dan weder door vyf grysvapiere vellen zygen laat / en vervolgens geperst zynde / een schilferachtige gedaante krygt.

C. G. ZORGDRAGERS

HEDENDAAGSCHE

GROENLANDSCHE WALVISCHVANGST.

In alle haare Hoedanigheden, Behandelingen en 't Scheepsleven beschouwt.

Behelzende d'uitrusting der Schepen, d'aanneeming van 't Volk, 't koershouden naar Groenlandt, en wat bedieningen, op de Neering, geduurende de Visschery worden waargenomen; verders de t'huiskomst der Schepen en afdanking van 't Volk; als mede hoedanig de Traan gekookt en Baarden gezuivert worden.

GROENLANDSCHE WALVISCHVANGST.

In haare Behandeling en byzondere Scheepsleeven en gedrag beſchreeven.

NAa dat wy voornamentlyk ter onderwyſs van noch jonge en weinig ervaare Commandeurs en andere Bedienden van de Groenlandſche Viſſcherye / breedvoerig genoeg in onze afgehandelde Beſchryving hebben uitgewyd / en door naarſtige opmerking en eigen ervaarentheit / deeze onze gedachten meer ten nutte van hen / dan voor opmerkende Boekoeffenaars ter neer geſtelt ; zoo hebben we daarom ook veele geringe / doch echter wel weetenswaardige zaaken / deeze Viſſchery aangehoorig / allen Commandeurs zoo wel als ons bekent / met voorzicht aldaar overgeſlagen / zulks onze redeneering daar door niet buiten haar gewicht wierde geſtelt / noch den onderwezenen mogte belemmert hebben : Doch wy zullen nu kortelyk al wat dies aangaande is / hier van melding doen.

Hoedanig de GROENLANDSVAARDERS worden uitgereed.

DE Reederye willende Schip of Schepen tot de Groenlandſche Viſſchery uitruſten / zoo beſtaat de zelve uit een Maatſchappy van eenige Perſoonen die dan gezamentlyk een Vleet of Armazoen doen vervaerdigen / zynde deeze Maatſchappy in $\frac{1}{24}$. $\frac{1}{12}$. $\frac{1}{16}$. $\frac{1}{8}$. $\frac{1}{4}$. parten verdeelt ; hier toe word gemeenlyk een der Meede-of Hoofd-Reeders tot Boekhouder of Directeur aangeſtelt / die met bewilliging der gezamentlyke Belanghebbers een bequaam en ervaaren Perſoon tot Commandeur aanneemen / om met deeze Vleet op de voorhebbende Walviſchvangſt in Zee te gaan / en 't gezag van dien op zich te neemen. Voorafgaande toebereidſelen, tot de Walviſchvangſt.

Wanneer men zodanig een Vleetwerk gereed maaken zal / Voornamentlyk als het gantſch nieuw word aangelegt / en een Schip daar toe uitgehaalt / laat den Boekhouder ondertuſſchen veele goederen daar

toe / in de Maanden November of December bpeen zaamelen / en wozd dan ook dooz den zelven een bequaam Schip gehuurt / om in 't aanſtaande Doozjaar op de Walviſchvangſt uit te ruſten. Deeze Gzoenlandſche Schepen zpn naar maate van de Vleet en Equipagie dusdanig:

Wat Schepen daar toe bequaam en noodig zyn.

	voet-lang.	wyd.	hol.	't dek.		Sloep.	Mannen.
Een Schip van	100	26	11½	6	vereiſcht een Vleet van	4	28
	107	28	12	6½		5 en 6	35 en 42
	112	29	12½	7			
	118	30	12½	7½		7	56

welke Schepen / dooz van de Steven / tot achter aan de Fokkeruſt met een pzere bozſtlap moeten beroubbelt zpn / en verder ingelpks ter zpde tot achter aan de Daalbank verdubbelt en met Pzere Bouten of Sypkers wel gehecht en verzien ; 't zy het Schip nieuw is of veeleer in Zee geweeſt / echter is 't noodig dat men hier dooz zorge draagt / op dat het te beeter tegens 't Gzoenlands Ps beſtaan kan / om 't Schip daar dooz niet te verliezen / of genootzaakt te wozden met het zelve naar Spitsbergen te zeilen / de Viſſcherp te ſtaaken / en het aldaar te doen lalefaten / gelpk nogtans dikmaals geſchieden moet.

Hoe deeze Schepen noodwendig moeten verzien worden,

Indien men zelf een Schip tot de Vleet koopt / laat men 't vervolgens wel verdubbelen / en zulks tot aan de achterſteven toe / als ook onder 't Vlak tot aan de Kiel. Wanneer men een of de Vleet heeft gekocht / moeten de Vaten verhaalt of verkuipt wozden en met nieuwe hoepen verzien / die omtrent 10 voet dienen lang te zpn ; dit wozd gemeenlpk dooz den Kuiper gedaan / die met de Vleet naar Gzoenlandt vertrekken zal. Hier dooz geniet deezen Kuiper 3½ ſtuiver dooz 't Quardeel / als mede dooz de Pypen / maar dooz de halve Quardeelen wozden 3 halven dooz 2 heelen gereekent. Als 'er eenige vaten beſchaadigt zpn / 't zy den bodem uit of koppen af / daar dooz geniet den Kuiper een bpzonder arbeidsloon / te weeten : 5 ſtuivers dooz ieder vat of anders wozd hem dit onder dagloon voldaan / gemeenlpk op 24 ſtuivers 's daags en van dzank uitkomende. Deeze dus verhaalde Vaten in de Schuit afleeverende / ontfangt hy van ieder volle Schuit 6 ſtuivers. Ook moet men den Kuiper van biezen / krpt en ſypkers verzien.

en waar van.

Toeſtel voor den Leeftogt, enhoe vervaardigt.

In de Maand Maart is 't wanneer men de Victalie tot de uitrusting begint gereed te maaken ; als dan geeft men laſt om hard Bzood te laaten bakken / uit ⅔ Kogge en ⅓ Carwy beſtaande. Doozaf verzoekt men van den Impoſtmeeſter van 't gemaal een Cedul van - - - zakken Kogge en - - - zakken Carw tot Bzood naar Zee aan den Bakker - - - - - - vermits men ⅛ minder als den vollen Impoſt betaalt. Om dan 18 vaten Hardbzood te laaten bakken / heeft men daar toe nodig :

24 zakken

24 zakken Rogge, als deeze 't Laſt 103 g. guld. koſt,
komt de zak tot - - f 4 - - is f 96 — - —
12 zakken Tarw, als deeze 't Laſt 154 g. guld. koſt,
komt de zak tot - - f 6 - - is f 72 — - —
Voor den Impoſt op de Rogge tot 17½
ſtuiv. de zak - - f 21 - 4 - —
Voor den Impoſt op de Tarw, tot 35
ſtuiv. pen. de zak. - - 21 - 4 - —
f 42 - 8 - —
Voor de Ceelen - - 8 - 8
42 - 16 - 8
't Maalloon van de Rogge tot 3 ſtuiv.
de zak - - - f 3 - 12 - —
't Maalloon van de Tarw tot 4½ ſtuiv.
de zak - - - 2 - 14 - —
6 - 6 - —
Voor 't bakloon tot f 2 - - de zak - - 72 - — - —
Koſten dan deeze 18 Vaten Hardbrood, ieder op
200 ℔ gereekent - - - f 289 - 2 - 8

In April laat men 't weeke Roggenbrood bakken / waar toe dan omtrent 12 of 14 zakken gebeezigt worden.

12 zakken Rogge tot 103 g. guld. 't Laſt is de zak
tot - - - f 4 - — - — f 48 - — - —
Voor den Impoſt tot 17½ ſtuiv. de zak f 10 - 12 - —
Voor de Ceel - - - — - 4 - 4
10 - 16 - 4
't Maalloon tot 3 ſtuiv. de zak - f 1 - 16 - —
½ Schepel Zout - - - - 15 - —
Bakloon van 336 halve Brooden
tot 1 ſtuiv. - - - 16 - 16 - —
19 - 7 - —
Zo dat deeze 336 halve Brooden koſten: - f 78 - 3 - 4

De zemel / die van deeze Rogge en Tarw komt / onder 't Hardbrood verbakken / word voor een gedeelte onder 't weeke Brood gebeezigt / en 't overige by een opgehoopte maat verkocht.

Nu zou vereiſſchen dat hier de noodige Scheepsvoorraad en Leef-

tocht beſchreeven wierde / die naar maate van den Maanſchap moet op gedaan worden / en waar van wy hier een Lyſt zullen laaten volgen; te weeten / voor een Schip voerende:

4 Sloepen met 28 Eeters
5 Sloepen met 35 Eeters
6 Sloepen met 42 Eeters
7 Sloepen met 50 Eeters
} ieder zoo veel als noodig zy.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 4 Sloepen en 28 Eeters.

13 Vaten hard Brood.
12 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
16 Zakken Gort.
12 Zakken graauwe Orten.
12 Zakken witte Orten.
7 Tonnen Vleeſch.
12 Vierendeels Boter.
500 ℔ Zoetemelks Kaas.
350 ℔ Edamſche Kaas.
400 ℔ Spek.
800 ℔ Stokviſch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
2 ℔ Stokſuiker.
5 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Peper.

2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
20 Vaten Bier.
4 Halfvaten beſte Bier.
2 Halfankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
2 Ankers Azyn.
1 Vleskelder Rinſen Annys.
1½ Vierendeel Moſtert.
18 Vaamen Brandhout.
22 ℔ Kaarſſen.
6 Vaten of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten Greene Zaagſel.
2 Zakken ongerafineert Zout.
Eenige Rollen Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
Hey en Reys Bezems.

25 ℔ Buskruit, Kogels van 1 of 2 ℔. Musketkogels en Hagel.

LYST

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 5 Sloepen en 35 Eeters.

15 Vaten hard Brood.
16 Zakken week Brood.
1 Vat Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
18 Zakken Gort.
14 Zakken graauwe Orten.
14 Zakken witte Orten.
8 Tonnen Vleeſch.
13 Vierendeels Boter.
600 ℔ Zoetemelks Kaas.
400 ℔ Edamſche Kaas.
500 ℔ Spek.
900 ℔ Stokviſch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
5 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Stokſuiker.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
25 Vaten Bier.
6 Halfvaten beſte Bier.
2 Ankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
1 Vleskelder, dubbelde Annys, Lavas, Lepelbladen, enz.
½ Aam Azyn.
1¼ Vierendeel Moſtert.
26 Vaamen Brandhout.
25 ℔ Kaarſſen.
1 Vaatje Houtskoolen.
6 Vaten, of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten greene Zaagſel.
Eenige Rollen Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
15 Boſſen Zwavelſtokken.
25 ℔ Buskruit.
Kogels van 1 of 2 ℔.
Musket Kogels, en Hagel.
Hey en Reys-Bezems.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 6 Sloepen en 42 Eeters.

18 Vaten hard Brood.
18 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
15 Vierendeels Boter.
20 Zakken Gort.
20 Zakken graauwe Orten.
18 Zakken witte Orten.
9 Tonnen Vleeſch.
700 ℔ Zoetemelks Kaas.
600 ℔ Edamſche Kaas.
600 ℔ Spek.

1000 ℔ Stokviſch.
30 Vaten Bier.
7 Halfvaten beſte Bier.
3 Ankers Wyn.
½ Anker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
½ Aam Azyn.
1½ Vierendeel Moſtert.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
2 ℔ Stokſuiker.
5 ℔ Brood of Poejer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Noremuskaat.
1 Vleskelder met Rinſche Annys, Lavas, Lepelbladen, enz.
26 Vaam Brandhout.
25 ℔ Kaarſſen.
6 Vaten of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten greene Zaagſel.
6 Rollen Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
Hey en Reys-Bezems.
15 Bos Zwavelſtokken.
25 ℔ Buskruit.
Kogels van 1 of 2 ℔.
Musket Kogels en Hagel.

Het Schip uit zyne Winterlaag gehaalt / gekalefaat zynde en op Stroom gebragt / komt in 't laatſt van Maart den Commandeur met 8 of 10 Perſoonen aanboord / om alles gereed te maaken / en de leege Vaten over te neemen / die in 't Ruim geburgen worden / waar nevens een gedeelte berkenbrandhout gebruikt word / om de Vaten vaſt te ſtouwen en tuſſchen beiden aan te vullen.

Hoe men de Schepen beballaſt,

Vervolgens pompt men dan omtrent 200 Vaten of de 2 onderſte laagen vol zout of brak water / om 't Schip voor ballaſt te dienen. Heeft men eenige yzerebands Vaten / plaatſt men ze onder en omtrent het groote Luik in 't Plenggat.

Ook moet de Voorboeg van binnen tegen de Wanden aan tot de onder Dekbalk / aan weerzyde wel geſtut worden / op dat het Schip in en tegen 't Ys zeilende / te beter moge beſtant zyn.

En den Manſchap huurt,

Allenlyk den tyd naaderende om 't verdere Scheepsvolk te huuren / alsdan begeeft zich gemeenlyk den Commandeur naar Amſterdam of andere Plaatſen / van waar hy met zyn Schip word uitgeruſt / alwaar in een Herberg / ieder Huurling / gehuurt zynde / 10 of 12 ſtuivers wynkoop geeven moet / en vervolgens naar 1 of 2 dagen met zyn hooigoed / kiſt en plunje t' Scheep komen. Midderwyl word dan het onderſtaande Armazoen of de Vleet naar 't Schip gezonden / als mede alle den Leeftocht aan boord gebragt. Vervolgens komt er een Verſchwater Schip mede aan boord leggen / waar uit men omtrent 25 of 30 vaten met verſchwater vult en overpompt / om gedurende de reis de ſpys in te koken.

Wat tot een Groenlandſche Vleet word verrelcht.

LYST

LYST van een GROENLANDSCHE VLEET.

Of

ARMAZOEN tot 6 Sloepen en 42 Man.

450.	Nieuwe Vaten of Quardeelen van 17 Stekkannen tot f 4½ 't Vat. -	f 2025 = 0
30.	Pypjes tot f 4 -	= 120 = 0
50.	Halfjes Vaten tot f 2½ -	= 125 = 0
100.	Oxhoofden tot f 1	= 100 = 0
		f 2370 = 0
	Touwerk:	
60.	Nieuwe Walviſchlynen, ieder 125 Vademen lang, weegende 75 of 80 ℔ tot 44 ſtuiv. -	= 960 = 0
3.	Troſſen tot Voorgangers 36 vaam lang, dik 90 draaden, weegende 55 ℔ tot 9 ſtu.	= 24 = 10
1.	Kenter Jyn, 66 vaam lang, dik 4½ duim, weeg. 180 ℔. tot 3½ ſtuiv. -	= 31 = 10
1.	Kenter Leng, 14 vaam lang, dik 6½ duim, weeg. 120 ℔. tot f 36 = 't Schip ℔	= 14 = 0
1.	Topreep, 16 Vaam lang, dik 5½ duim, weeg. 100 ℔ -	= 12 = 0
		f 3412 = 0

	Komt van hier nevens	f 3412 = 0
2.	Troſſen tot Taakels en Loopers. weeg. 170 ℔ - -	= 19 = 15
1.	Manteltros, weeg. 110 ℔ -	= 13 = 0
	Touwerk tot Grondtouwen, en Stroppen tot Takels en 2 Hangers, weeg. 180 pond. -	= 21 = 10
	Blokwerk:	
1.	Kenter Jyns Blok, met 3 Pokhoute Schyven. -	= 8 = 0
1.	Kenter Jyns Blok met 2 Schyven -	= 6 = 0
6.	Dubb. Bloks tot de Sloepen onder de Galg, waar van 4 met 3 Schyven en 2 met 2 Schyven. -	= 16 = 0
4.	Enkelde Bloks tot de zelven -	= 4 = 0
2.	Enkelde Spek-Karnaat Blokken -	= 2 = 8
9.	Takel-Bloks. 2. Neus Jyn Bloks. 1. Dubbeld. Te zaamen voor de Sloep Takels. -	= 18 = 10
		f 3521 = 3

Komt

Komt van de andere Zyde		f 3521 = 3
2. Dubbelde Spektakel Bloks	=	4 = 0
4. Enkelde Spektakel Bloks	=	6 = 0
1. Enkeld Blok voor de Cluis	=	2 = 0
4. Enkelde Bloks tot de Grondtouwen en om de Sloepen te sorren	=	1 = 12
2. Kinnebaks Bloks, om de Lynen in te haalen	=	1 = 10
1 Greene Waterpomp, 14 voet lang, en yzer beslag	=	7 = 0
5. Nieuwe Sloepen tot f 70 =	=	350 = 0
1. Sloep met de kooker	=	74 = 0
Voor 't verwen	=	12 = 0
6. Sloeps Kompassen	=	1 = 16
60. Nieuwe Riemen	=	60 = 0
100. Roeidollen	=	1 = 16
50. Stuurders dollen	=	0 = 15
50. Eke Harpoen Stokken	=	20 = 0
25. Ysboomen	=	21 = 5
600. Sponssen tot de Vaten	=	7 = 10
Kuipers Gereedschap:		
1. Strykbank	=	2 = 10
2. Beytels in dezelve	=	1 = 4
1. Sponsboor	=	4 = 10
1. Kraanboor	=	1 = 5
Zeildoek:		
6. Sloeps Zeilen van 100 Ellen, Vlaams Linnen en maakloon	=	50 = 0
		f 4151 = 16

Komt van hier nevens		f 4151 = 16
1. Spekmaniering van 9 Ellen Kanefas, en maakloon	=	5 = 8
1 Waterslang, van 14 ellen beste Kanefas, en maakloon	=	10 = 10
40 Ellen oud Zeildoek tot Sloepskleedjes	=	10 = 0
Yzere Gereedschappen:		
40. Nieuwe Harpoenen	=	60 = 0
10. Oude Harpoenen	=	4 = 0
50. Nieuwe Lenssen	=	75 = 0
6. Walrus Harpoenen	=	4 = 10
6. Walrus Lenssen	=	4 = 10
7. Neushaaken, van 100, 70, 60, 56, 52, 33 en 30 ℔ te samen 400 ℔	=	80 = 0
6. Sloeps Dreggen	=	9 = 12
1. Yszaag	=	16 = 0
10. Spekmessen	=	20 = 0
5. Baardmessen	=	10 = 10
7. Kapmessen	=	14 = 14
6. Strantmessen	=	12 = 12
4. Bankmessen	=	7 = 12
4. Ysbylen	=	8 = 0
6. Paar Ysspooren	=	3 = 12
6. Baardklaauwen	=	8 = 8
6. Sloepskapbyltjes	=	4 = 10
12. Handhaakjes	=	2 = 8
12. Bankhaakjes	=	1 = 4
12. Sloepshaaken	=	2 = 2
10. Haakje Pieks	=	2 = 0
3. Spekhaaken	=	1 = 4
4. Mallemokshaaken	=	1 = 0
6. Haaken tot Ysboomen	=	1 = 16
20. Prooken tot Ysboomen	=	4 = 0
		f 4536 = 18

6 Sloeps

Komt van d'andere Zyde		f 4536=18
6 Sloeps Marlpriemen	=	0=12
4 Driekante Vylen	=	1= 0
3 Platte Vylen	=	0=15
4 Schraapers	=	1=14
2 Yzere Mookers	=	2=10
1 Koevoet	=	1=16
4 Taakelhaaks tot de Sloepen. 10 gemeene Haaks. Kleine W: Handen	=	10= 3
12 Kleine Wanthaakjes	=	2= 0
1 Lenskiſt	=	3= 0
1 Harpoenkiſt	=	3= 0
Een party Spykers	=	6= 0
Koper-Koksgoed en andere Gereedſchappen:		
1 Roodkopere Vleeſchketel en dekſel, weeg. 45 ℔ à 15 ſtuiv.	=	33=15
1 Orretketel en dekſel weeg. 32 ℔	=	24= 7
1 Gortketel en dekſel weeg. 28 ℔	=	21= 0
1 Geelkopere Viſchketel, weeg. 14 ℔ en 't yzere Hengſel	=	11= 6
1 Roodkopere Doofpot weeg. 14 ℔ met een Yzer Hengſel	=	10=16
1 Kopere Pikpot, weeg. 13 ℔	=	10= 0
3 Kopere Traanpompen weeg. 36 ℔ met 2 yzers tot de Pompſtokken	=	27= 0
1 Koopere pomp, weeg. 16 ℔	=	13= 0
1 Roodkopere Traantrechter weeg. 8½ ℔	=	6= 7
		f 4726=19

Komt van hier nevens		f 4726=19
1 Kopere Gortpan	=	3=10
1 - - Dooppan	=	3= 0
1 Kleine Dooppan	=	1=15
1 Kopere Lepel met een yzere Steel	=	1=16
1 Kopere gegate Lepel	=	1= 8
1 Koffi Ketel	=	3= 3
1 Schuimſpaan	=	1= 8
2 Kopere Hanglampen	=	2= 8
1 Koekepan	=	1=15
1 Tabl[illegible] Confoor	=	1= 4
1 Kop[illegible]ein Handwasbak	=	5= 0
2 Bierkraanen	=	1=10
2 Vertinde Wynkraanen	=	1= 8
1 Handblaker	=	1= 0
1 Snuiter	=	0=16
Blikwerk:		
1 Groote Lynoly Fles	=	3= 0
1 Boomoly Flesje	=	1=10
1 Speſery Trommel	=	2= 0
1 Koffi Trommel	=	0=18
1 Vullis Bakje	=	0= 6
1 Schryflaatje	=	0=16
Tin-Koksgoed:		
10 Ronde Tinnelepels	=	1= 0
4 Langwerpige Lepels	=	0=12
1 Zoutvaatje	=	0= 6
1 Wyntrechter	=	0= 5
1 Bierkan	=	1=15
Koks en andere Goederen:		
2 Yzere Spekvorken	=	0=18
4 Yzere Kaarsſteekers	=	0= 4
1 Kaarshanger	=	0= 2
1 Tang	=	1= 0
1 Tang in de Kajuit	=	1= 8
		f 4774= 0

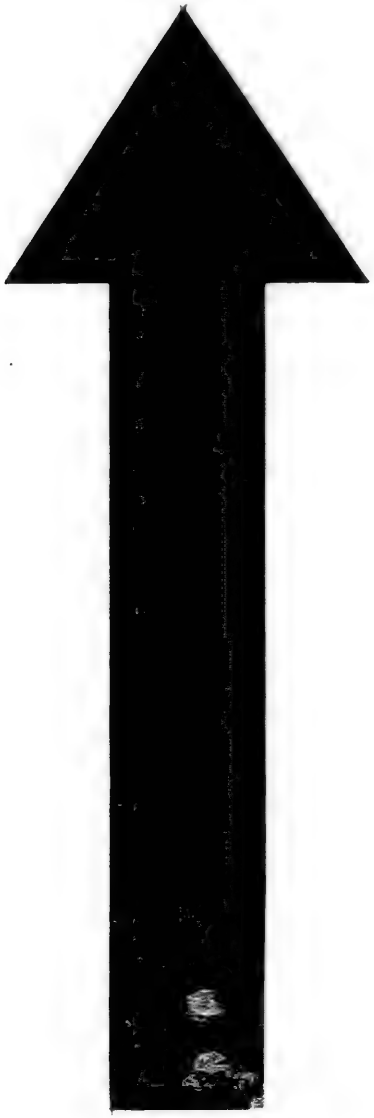

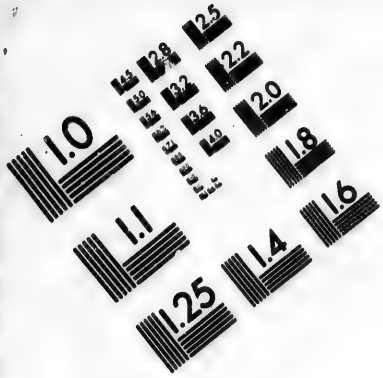

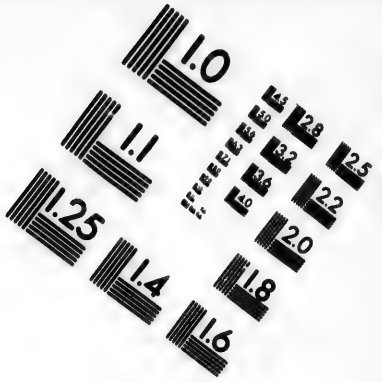

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

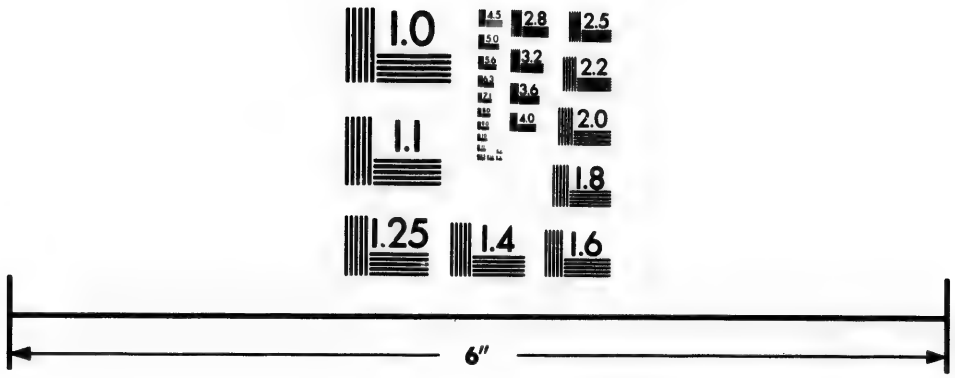

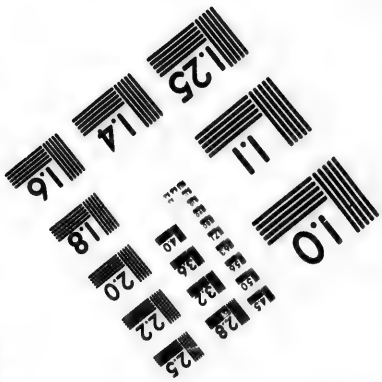

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Komt van d'andere Zyde	f 4774	0
1 Blaasbalg	2	0
1 Blaasbalg voor de Kajuit	1	0
2 Vuurſlag Laadjes	0	8
1 Slypbord	0	5
1 Stokboender. 1 Stoffer	0	18
3 Beſlagen Ballaſt Schoppen	1	10
1 Slypſteen	2	8
6 Wetſteenen	1	4
3 Broodkorven	2	5
7 Groote holle houte Bakken	2	2
8 Vlakke Bakken	1	12
12 Houte Tafelborden	0	12
4 Enkelde boter Schaalen	0	8
1 Dubbelde	0	4
6 Dooplokjes, 5 Zoutlokjes	0	8
1 Houte koks water Pompje	1	2
1 Boterſpaan	0	3
1 Moutje	0	8
1 Azyntap, 1 Schuurbak	0	5
6 Groote en 6 kleine houte lepels	0	12
8 Aarde Bierkannen	1	12
1 Groote Bierkan	0	8
12 Aarde Tafelborden	0	15
4 Witte aarde Schotels	1	0
3 Witte aarde Koppen	0	6
2 Boter Schotels	0	3
1 Aarde Confoor	0	2
1 Smoorpan, 2 vlakke pan. en 2 dooppan.	0	12
1 Gaate Schotel	0	3
14 Potten	0	10
3 Rooſchotels, 1 Pan	0	11
	f 4799	16

Komt van hier nevens	f 4799	16
9 Paar Porcelein Koffi goed	6	0
1 Spoelkom	0	16
1 Spiegel in de Kajuit	1	16
3 Bierglazen	0	13
12 Wynroemers	2	8
12 Servetten	6	0
2 Tafellakens	3	12
1 Vleskelder met 9 Vleſſen	3	0
1 Boek van de Chriſtelyke Zeevaart	2	0
6 Pſalmboekjes	2	8
Hout-Waaren tot Scheepsgebruik:		
1 Greene Balk tot de Sloepsgalg, lang 33 voet, dik 10 of 12 duim	f 12	0
Maakloon	2	0
4 Pokhoute Schyven.	3	8
	17	8
1 Spekſpil en klampen, met Maakloon	8	10
1 Sloeps Braadſpit, 6½ voet lang, 11 duim dik	1	10
6 Sloeps Maſten	3	0
30 Kapravens Sparren tot Lensſtokken	13	0
2 Juffer Sparren, lang 18 voet	0	12
20 Tingels en 10 Latten	1	5
8 Latten ter zyde van 't Schip	2	4
2 Greene Ribben, lang 18 voet dik 5 of 6 duim	3	15
1 Rib 3 of 4 duim. 2 Ribben, 2 of 3 duim	2	8
	f 4882	1

Kom-

Komt van d'andere Zyde		f 4882 = 1	
6 Eeke Maatbalkjes	=	3 = 18	
12 Brooddeelen, dik 1 duim	=	6 = 6	
3 Spekgootsdeelen, lang 30 voet, 1½ duim dik	=	4 = 10	
4 Denne Deelen, lang 18 voet	=	2 = 8	
1 Greene Deel voor de Spekbank, lang 26 voet, dik 2 duim	=	2 = 0	
2 Deelen, lang 24 voet	=	1 = 16	
		f 4902 = 19	

Komt van hier nevens		f 4902 = 19
2 Deelen, lang 12 voet	=	1 = 2
3 Greene Einden, lang 7 voet	=	2 = 5
9 ½ Duims Bladen wagenſchot	=	7 = 13
4 1 Duims Bladen wagenſchot	=	4 = 8
2 1½ Duims Bladen wagenſchot	=	2 = 12
4 1½ Duims Bladen wagenſchot	=	2 = 12
4 Marslatten	=	1 = 0
Beloopende zodanig een Vleet		f 4924 = 11

De Hoofdt-Reeder of Boekhouder verzoigt nu van 't Convoy t' Amſterdam / Hardam / of andere plaats van waar het Schip wozd uitgeruſt / een Paspoozt / en moet aldaar Bozge ſtellen of teekenen / dat het Schip en de Laading by behoude reize wederom binnen deeze Nederlanden zal moeten retourneeren; betaalende:

Voor de Borg-Ceel	=	f 1 = 10
't uitgaande Paspoort	=	= 1 = 4
ter Secretary	=	= 1 = 10
		f 4 = 4

Omtrent den 6 of 8ſten April monſtert men alle het Scheepsvolk; alsdan begeeven zich de Boekhouder en Commandeur te ſcheep en in de Kajuit / laatende dooz den Kajuitwachter het volk een dooz een binnen komen. Dozaf ontfangt den Commandeur f 100 = - of f 150 = - op hand; dooz 't helpen bevozderen en gereedmaaken van de Equipagie f 25 = - bedingende verders dooz ieder Quardeel Spek of Traan / ('t Quardeel op 12 Stekannen geteekent) zoo hy in de vangſt opdoen mogt 20 of 25 ſtuivers; als mede dooz ieder Walviſch of der zelver Walviſchbaarden f 20 of f 25 = — Monſtering van 't Scheepsvolk, en hoe.

Dervolgens geniet de Stuurman f 60 = - of f 65 = - op hand / en van ieder Quardeel Traan 16 of 17 ſtuivers. De Harpoeniers ontfangen ieder f 50 = - of f 55 = - op hand / en genieten van 't Quardeel Traan 14 of 15 ſtuivers / ook wel ietz meer / doch niets dooz de Baarden. Die geenen die by Maandgeld gehuurt wozden / zyn de volgende:

	s' Maands
Timmerman - - -	f 36 = of f 40
Bootsman - - -	= 28 = - = 0
Kok - - - -	= 28 = - = 0
Kuiper - - -	= 28 = - = 0
Chirurgyn - - -	= 26 = - = 0
Noch voor de Medicamenten en Kiſt, eens voor al - -	= 26 = - = 0
Schieman - - -	= 25 = - = 0
't Gemeene Vaarensvolk of Mattroozen, ieder - - -	= 18 = of f 20
Jonge Mattroozen, ieder -	= 14 = of f 15
Koksmaat - - -	= 12 = - = 0
Kajuitwachter - - -	= 10 = of f 11

Gelyk hyeeder in deeze volgende Monſter-Rol is te zien.

Algemeene Monſterrol.

MONSTER-ROL van 't Schip het Wapen van Texel, in de Hollefloot gemonſtert, en met 4 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard. Geld.	Op Hand.	Voor de Viſch.
Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager *Commandeur* -	= 20	f 125	f 0
Simon Kool, *Stuurm.*	= 17 =	70 =	0
Jacob Lakeman, *Harpoenier* en *Spekſnyd.*	= 18 =	75 =	10
Jacob Ommekome, *Harpoenier* - -	= 17 =	70 =	0
Fredrik Cornelisz., *Harpoenier* -	= 15 =	55 =	0
Jan Hendrikſz., *Harpoenier* -	= 14 =	50 =	0
Voor de *Parteniers*	= 101	f 445	f 10

MONSTER-ROL van 't Schip de 4 Gebroeders, in de Hollefloot gemonſtert, en met 5 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard. Geld.	Op Hand.	Voor de Viſch.
Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager, *Commandeur* -	= 20	f 125	f 0 = 0
Simon Kool, *Stuurm.*	= 16 =	60 =	1 = 10
Jan Smidt, *Harpoenier Spekſnyder*	= 15 =	60 =	6 = 6
[illegible] Outgers, *Harpoenier en Spekſnyd. Maat*	= 15 =	60 =	3 = 3
Fredrik Cornelisz, *Harpoenier* -	= 15 =	60 =	0 = 0
Jan Hendrikſz., *Harpoenier* -	= 13 =	45 =	0 = 0
Voor de *Parteniers*	= 94	f 410	of 10 = 19

Pieter

	Op Hand.	Voor de Viſch.
Pieter Prins, *Timmerman* en *Stuurder*	f 40	f 3=0
Jurrian Inſelman, *Kuiper*	= 36	= 4=0
Jan Snyder, *Bootsman* en *Lynſchieter*	= 35	= 2=0
Pieter van Rarep, *Schieman* en *Stuurder*	= 35	= 4=0
Oom Geet, *Kok*	= 33	= 2=0
Daniel Snor, *Chirurgyn*	= 29	= 1=0
Klaas Oly	= 27	= 2=0
Boy Fredrikſz., *Stuurder*	= 27	= 4=0
Teunis Willemſz., *Stuurder*	= 27	= 3=0
Oom Siewertſz.	= 27	= 2=0
Cornelis Pieterſz.	= 27	= 2=0
Jan Bakker	= 27	= 2=0
Dirk Pieterſz.	= 27	= 2=0
Harmen Jacobſz.	= 26	= 2=0
Jan Willemſz., *Ondertimmerman*	= 26	= 3=0
Klaas Janſz. Tel	= 26	= 2=0
Hans Concent	= 26	= 2=0
Klaas Garmetſz.	= 22	= 2=0
N: N:	= 20	= 1=0
Simon Pieterſz., *Koksmaat*	= 19	= 1=0
Geert Jacobſz. *Kajuitwachter*	= 15	= 2=0
Komt voor Maandgeld en voor de Viſch	f 577	f 48=0
Voor Wynkoop te rug	f 9=0	
Voor de Meeſters Kiſt	= 29=0	
Op hand als hier nevens	= 445=0	
	= 483	
Beloopende de Monſtering	f 1060	= —

	Op Hand.	Voor de Viſch.
Abraham Lambertſz., *Timmerman*	f 36	f 1= 0
Oom Siewerſz., *Bootsman* en *Stuurder*	= 27	= 3= 0
Klaas Oly, *Kok*	= 27	= 2= 0
Cornelis Janſz. *Schiem.* en *Stuurder*	= 26	= 3= 0
Adam Plaan, *Kuiper*	= 27	= 1= 0
Jan Hoogwerf, *Chirurgyn*	= 27	= 2= 0
Jan Gaaf, *Ondertimm.*	= 20	= 1= 0
Dirk Rynders, *Lynſchieter*	= 19	= 2=10
Huipert Pieterſz., *Lynſchieter*	= 19	= 2=10
Lourens Hendrikſz., *Stuurder*	= 19	= 3= 0
Eelke Jetz *Stuurder*	= 19	= 3= 0
Pieter Janſz. Wit	= 19	= 1=
Cornelis Pieterſz.	= 19	= 1= 0
Boy Fredrikſz., *Stuurd.*	= 18	= 4= 0
Pieter Broeders, *Lynſch.*	= 18	= 2=10
Simon Rykſz. *Lynſchie.*	= 18	= 2= 0
Jan Michielſz. *Lynſch.*	= 18	= 2=10
Jan Thomiſz.	= 18	= 1= 0
Jentje Hantjes	= 18	= 1= 0
Lourens Teuniſz.	= 17	= 1= 0
Ariaan Corneliſz.	= 17	= 1= 0
Cornelis Dirkſz.	= 17	= 1= 0
Jan Boon	= 16	= 3= 0
Fredrik Melchers	= 16	= 1= 0
Huibert Jurriaans, *Koksmaat*	= 11	= 1= 0
Heyn Janſz. *Kajuitwachter*	= 11	= 1= 0
Komt voor Maandgeld en voor de Viſch	f 527	f 49= 0
Op de hand als boven	= 410	
Beloopende de Monſtering	f 937	= —

Zulks dat het Maandgeld van een Schip voerende 4 Sloepen bedraagt, f 577=- voor de Viſch f 58=- en 't Quardeel-Geld f 5=1=- zynde dit Jaar den Manſchap ſchaars en ongemeen wel gewild; dus wierd op de t' Huiskomſt in de Hollefloot weederom gemonſtert, hebbende een Vangſt van 61 Viſch 305 Quardeelen Traan.

Zoo dat het Maandgeld van een Schip voerende 5 Sloepen bedragt f 427=— voor de Viſch f 59=19=- en 't Quardeelgeld f 4=14=— dit Jaar was den Manſchap beeter te bekomen; dus wierd mede op de t' Huiskomſt wederom in de Hollefloot gemonſtert, hebbende een vangſt van 9 Viſſchen, 396½ Quardeelen Traan.

Waar uit ligtelyk kan opgemaakt worden / wat 'er al door deze Reedery moet worden betaalt.

Noch hebben de Maandgelders van ieder Viſch 20 of 30 ſtuivers / en die voor Stuurder op een Sloep word aangeſtelt / genet van de Viſch f 3=— De Voorleezer of Voorzanger heeft op de voornoemde reis voor deezen geeſtelyken dienſt mede f 3=— van de Viſch. De Wynkoop door 't Volk in 't aanneemen tot den dienſt gegeeven / word hen nu wederom geſchonken. Dervolgens begeeft zich 't meeſte Volk van 't Schip weder naar Land / om zich van eenige kleederen / koopgoed en proviſie van tabak / jenever / enz. te verzien / die dan naa 2 of 3 dagen wederom t' ſcheep moeten komen.

Omtrent den 10den of 12den April ligten de Schepen / op Stroom leggende / het anker / en komen / naa de wind is / in 4 of 5 dagen in Texel / tuſſchen 't Oude Schild en 't Nieuwe Diep ten anker. Alsdan komt gemeenlyk een der Heeren Commiezen op de Helder / alwaar de Commandeur de Paspoorten vertoont en laat teekenen / betaalende daar voor 30 of 40 ſtuivers.

Wanneer en hoe de Schepen in Zee loopen,

Op den 18den of 20ſten deezer Maand / loopen de Schepen / de Wind en Stroom dienende / ieder met een Lootsman verzien / 't Texel uit in Zee; het Schip door hem buiten de derde Ton gezaagt / en uitgelootst / gaat deeze Loots weder van boord / in een Lootsmans vaartuig / hem daar toe ten dienſt / en zeilen de Schepen 't Zeewaarts hunnen koers / gelyk wy in 't Jaar 1700. volgens dit Journaal onzen koers hielden:

Uit-

Uittrekſel van ons JOURNAAL, koers houdende naar Groenlandt, met ons Schip de VERGULDE BEYKORF, in den Jaare 1700.

En Voorbeeld van koershouding aangeweezen.

Dat.	Koerſſen.	Myl.	Gegiſte Breete.	Bevonde breete.	Winden.	Weer.	
25	N. W. t. N.	2½	53=10	- -	W. Z. W.	Slap topzeil.	April.
26	N. t. W. ½ W.	28	55= 3	- -	Zuidelyk.	Topzeil.	
28	N. N. W. ¼ W.	55	- -	58=18	O. N. O.	Reefkou, Katenes 5 mylen N. W. van ons.	
30	O. Z. O. ½ O.	28	- -	58=15	N.	Onderzeilen.	
1	O. t. N.	14½	58=25	- -	N. N. W.	Topzeil.	May.
2	N. ½ O.	14	59=28	- -	O.	Onderzeilen, met regen.	
3	N. W. t. W.	17	- -	60=49	O. N. O.	Topzeil, en mottig.	
4	N. W.	17	61=40	- -	N. N. O.	Slaptopzeil; en veranderden onze zeilen.	
5	N. W. t. W.	8	62=13	- -	N. N. O.	Slaptopzeil, en buijig.	
6	N. N. O.	16	- -	63=18	N. W.	Reefkou, en vochtig.	
8	N. ½ W.	36	- -	65=32	N. O.	Reefkouw, droog, helder en koud.	
9	N. W. ½ W.	20	66=40	- -	N. O.	Slaptopzeil, men ſchiet de lynen in de Sloepen.	
10	N. N. O.	12	- -	67=12	Ooſtelyk.	Stilte, en warme zonneſchyn.	
12	N. O. ½ N.	22	68= 0	- -	Variabel.	Veranderlyk.	
16	O. t. Z.	12½	- -	- -	dito N. O.	Veranderlyk.	
18	N. N. O.	27	- -	70=30	O. Z. O.	Reefkou.	
19	N.	24	72= 6	- -	O. Z. O.	Reefkou, met Sneeujagt.	
21	N. O.	57	74=47	- -	Zuidelyk.	Styftopzeil.	
23	N. O. t. N.	45	- -	78=50		't Voorland 9 mylen Ooſt van ons.	
25	N. W.	21	van Land.	79=20	Alhier was 't aan 't Ys dicht; ziende eenige Viſſchen en 8 Schepen.		

VErmits we dit Jaar alleen op de platte Kaart zeilden/ is de lengte niet behoorlyk waargenomen. Alle de verdere zaakelykheden en voorvallen ons dus verre en noch verder in en naa de Viſſcherp ontmoet/ ſtaan omſtandig in ons generaale Journaal aangeteekent; maar/ nademaal in de Viſſcherp de byzondere gevallen van ieder byna verſchillende zyn/ zullenwe derhalven deezen en ook alle de anderen byzonderhe-

derheden / alhier achterlaaten / en de Viſſcherp in 't algemeen zo kort en klaar als doenelyk is beſchreven.

Algemeene toeſtel tot de Viſſchery.

Toeſtel tot de Viſſchery vervaardigt.

Op de hoogte van 61 tot 66 Graden alduſ gekomen / en goet weer zynde / begint men alles tot d' aanſtaande Viſſcherp gereed te maaken. Eerſtelyk laat de Commandeur zyn Stuurman en Harpoeniers by hem in de Kajuit komen / overleggende met hen / bewyze nu reeds hunne Matroozen hebben leeren kennen / tot welker byzondere bedieninge een ieder bequaam zy / om onder Godts Zege in de Viſſcherp dienſt te konnen doen. Dit dan met elkander in de volgende order opgeſtelt hebbende / laat de Commandeur al het Volk by de groote Spil te ſamen komen / en leeſt hen deeze volgende ſchikking en order voor; zeggende voor af: een iegelyk gelieve naerſtig toe te luiſteren, naar de uitdeeling van zyn nieuwe bediening, boven de gewoone, die hem heden word opgegeeven, om op ons Schip, genaamt de *Vergulde Beykorf*, de Viſſchery te bedienen, zoo de Heere voor dit Zaizoen, gelieft te zegenen.

Order op ieders bedieninge.

LYST der BEDIENINGEN.

In 't Flenſſen.

Op de Viſch. Jacob Hardebil, *Spekſnyder.* Jan Hendrikſz. *Harpoenier.* Jan Smidt. *Harpoenier.* Fredrik Corneliſz. *Harpoenier.*

Malmokken in de Sloep aan de Viſch Willem Corneliſz. Tirk Evertſz. Klaas Corneliſz.

Aan de Spektakels. Jan Klaaſz., *Bootsman.* Boy Broerſz., *Schiem.*

Strantſnyders. Oom Siwert, *Stuurman.* Pieter Broederſz. Pieter Korf.

In 't Afmaaken.

Achterbankſnyders. Jacob Hardebil, *Spekſnyder.* Jan Smidt, *Harpoenier.* Jan Hendrikſz. *Harpoenier.*

Spek op Klaas. Fredrik Corneliſz. *Harpoenier.* Willem Corneliſz.

Strantſnyd. Oom Siwert, *Stuurman.* Pieter Korver.

Haakje Piks. Heyn Janſz. Jan Corneliſz.

Kappers. Abraham Lambertſz., *Timmerman.* Dirk Janſz., *Ondertimmerman.*

Picke-

In 't Flenſſen.		In 't Afmaaken.	
Piekeniers of Haakjepiks.	Heyn Janſz. Dirk van Texel. Jan Klaver. Jan Corneliſz.	*Kappers.*	Pieter Broederſz. Dirk van Texel. Wybrand Janſz. Tierk Evertſz. Klaas Joriſz.
Koning. *Koningin.*	Jan Jeltjeſz. Klaas Corneliſz.	*Spek op Bank.*	Harmen Teuniſz. Warner Hendrikſz. Jan Klaver. Klaas Gerritſz.
Aan de Voorſpil.	Gysbert Willemſz., *Kok.* Adam Plaan *Kuiper.* Jan de Graaf. Barent Klaaſz. Foppe Tierkſz.	*In't Ruim.*	Boy Broerſz., *Schieman.* Gysbert Willemſz., *Kok.* Adam Plaan, *Kuiper.* Barent Klaaſz. Foppe Tierkſz. Jan de Graaf.
Aan de groote of achterſpil.	Abraham Lambertſz. *Timmerman.* Dirk Janſz., *Ondertimmerman.* Iſaak van den Broek, *Chirurgyn.* Jacob Pieterſz. Harmen Teuniſz. Wybrand Janſz. Klaas Gerritſz. Klaas Joriſz. Warner Hendrikſz.	*Aan de Spekkarnaat.*	Jan Klaaſz., *Bootsman.* N. Foppe. Iſaak van den Broek, *Chirurgyn.*
Met de Kan en Brandewyns bak.	*Koksmaat.* *Kajuitwachter.*	*Koning.* *Koningin.*	Jan Jeltjes. Klaas Corneliſz.
		Met de Kan en Brandewyns bak.	*Koksmaat.* *Kajuitwachter.*

Om in beide deeze gedaantens van Bedieningen op het Werk en de maaling van 't Ys toe te zien.

Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager, *Commandeur.*

DEeze Bedieningen verdeelt zynde/ moet zich een ieder/ 't zy hem lief of leet/ met de hem aanbedeelde bediening laaten vergenoegen/ ten zy dat twee met elkander willen ruilen/ die ieder te vooren een andere

bediening hebben gehad / dat dan met bewilliging van den Commandeur wel geſchied.

Naa deeze verrichting neemt de Commandeur de eerſte heur van de Sloepen; daar naa krygt by loting ieder Harpoenier zyn eigen Sloep en Volk / en begint de zelve met zyne manſchap toe te taakelen of tot de Viſſcherp gereet te maaken. Eerſtelyk de Lynen geſozteert hebbende / ſplitſt ieder Harpoenier zyn eigen Lynen aan elkander / die dan dooz den Stuurder en Lynſchieter zeer gevoeglyk in iederg Sloep / in 't achter Lynhok 5 / en in 't vooz Lynhok 2 op elkander wozden ingeſchooten / en zulks in ieder Sloep 7 Lynen / lang ieder 120 Vaam / maakende te ſamen 840 Vaademen. Deeze Walviſch-Lynen wozden van zeer goede Hennip gemaakt / leenig gedzaait en ook geteert / zy beſtaan in omtrent 51 duimen diameter en uit 3 dzaaden dikte. Teffens deelt men ook de riemen en lenſſen uit / zo dat men in ieder Sloep 6 riemen en 6 lenſſen heeft. Dien zelfden dag of weinig dagen daar naa / wozden mede de Harpoen of Pzer kiſten geopent / en daar uit aan een ieder naa zyne bediening vereiſcht / zyn bpzonder Gereedſchap gegeeven / om het tegen d' aanſtaande Viſſcherp / met vplen / ſippen / bekleeden / beſchaaven enz. gereed te maaken; de Harpoeniergs krygen dan vooz eerſt hunne Lenſſen / Harpoenen / en Staartmeſſen; de Bankſnyders hunne Bankmeſſen / en Kappergs hunne Kapmeſſen; de Strantſnyders hunne Strantmeſſen / en Spekſnyders hunne Spek-en Baardmeſſen; Verders krygen insgelyks de Kuimgaſten / Plekenierg / Malmohken / enz. ieder hunne bpzondere Gereedſchappen / die zeer veel / en naar de bpzondere gedaantens der Viſſcherp zoo veelerlep zyn / dat men ze hier niet alle opnoemen kan; want de Viſſcherp dzie bpzondere gedaantens heeft: de eerſte beſtaat in 't viſſchen of 't vangen der Viſſchen alleen; de tweede / de Viſch gevangen zynde / beſtaat in 't Flenſſen / namentlyk: de Viſch van overboozd aan ſtukken in 't Schip en in 't Flenggat te arbeiden; de derde is / om by nader gelegentheit het Spek weder uit het flenggat / boven op 't Schip te haalen / aan vinken te ſnyden en te kappen / om verder in de vaten te doen / en dit heet men 't afmaaken; naa deeze dzie bpzondere gedaantens / hier naa bzeedet te beſchryven / heeft ieder zyne bpzondere Gereedſchappen. Bp voozbeeld: de Harpoeniergs zyn by d' eerſte gedaante der Viſſcherp / in de Sloepen Harpoeniergs; by de tweede gedaante in 't flenſſen Spekſnyders; en by de derde gedaante in 't afmaaken Kappergs / Bank-of Strantſnyders / waar toe zy zich zelven of de Commandeurs oozdeelen beſt bequaam te zyn: en naa alle deeze bpzondere Bedieningen / zyn ook hunne bpzondere Gereedſchappen. Als Harpoeniergs ontfangen zy in de Viſſcherp hunne Voozgangers / Lenſſen / Harpoenen / Kap-en Staartmeſſen nevens de daar toe behoorende Stokken; insgelyks Mikken / ſteene Vardehanden enz. Als Spekſnyders krygen ze hunne Spek-en Baardmeſſen / Spek-

Uitdeeling der byzondere Gereedſchappen tot ieder bediening gehoorig.

Dzie afzonderlyke hoedanigheden of gedaantens in de Viſſchery aangemerkt.

Spekſtroppen en Wetſteenen / Vardehanden / Laarzen / Spooren / enz. en in 't afmaaken zyn zy Happers / Bank- of Strantſnyders / hier toe ontfangen zy hunne Hap- Bank- en Strantmeſſen / met haare ſteene Strykers / Bank en Handhaakjes als daar toe gehoorig zyn ; dit nu alles in 't byzonder te beſchryven zou voor ons en den Leezer te langdraadig zyn / dewyl dit genoegzaam uit de voorgaande Lyſt der Bedieningen kan afgeleid worden. Gelyk nu met deeze Bedieningen geſchied / zoo is 't ook met alle de anderen / van de meeſte tot de minſte toe / een ieder hygt naa zyne bequaamheit / volgens de vertoonde order / zyne bedieninge / en vervolgens ook zyne gereedſchappen / die geheel anders in 't Viſſchen zyn / beſtaande in Harpoenen / Lenſſen / Riemen / Dollen / Stroppen enz. als in 't Flenſſen / wederom anders in 't afmaaken / en alhaar weer anders op de Viſch / anders in de Sloep / anders op 't Schyp / anders in 't Ruim enz. welke Gereedſchappen hen voor 't meerendeel ook aanſtondts met het openen der Kiſten worden gegeeven / om de zelven tegen d' aanſtaande Viſſcherp te ſcherpen en gereed te maaken / ten einde men op de Viſchplaats gekomen / en Viſch aantreffende / in dit wigtig geval niet in verwarring mogt geraakten / of door verbaaſtheit verkeerd werk doen / maar dat men in alle deeze byzondere gedaantens / zich wel gewapent op zyn poſt mag ſtellen. By voorbeeld : in de eerſte gedaante / moet een ieder op het enkel woord / Val val! dat 'er geroepen word / aanſtondts en vaardig overboord en in zyne hem aangeweeze Sloep vallen / by zyn eigen dol / en eigen riem / de dollen en ſtroppen gereed hebbende / zyn / om terſtond alles / waar toe hy geſchikt is / aan te vatten / (want de Viſch zal hen niet afwachten) en dus met alle d'andere gedaantens ; een ieder moet zich dan / aanſtondts gereet zynde / volgens zyne order / wel gewapent op zynen poſt begeeven. En waar die in beſtaan.

Deeze nu aangeweeze gedaantens in de Viſſcherp / vertoonen zich hoetelyk ieder in haar byzonder gedrag / als vervolgens blyken zal.

De Walviſchvangſt in haare eerſte gedaante en behandeling beſchouwt.

MEeſt word nu de Viſſchery in 't Weſtys en voornamentlyk by de Yſgwelden ondernomen ; deeze beſchreeven zynde / zullen we die in 't los Yſ en om de Oost mede aan 't Land met weinig woorden gedenken. Gemeenlyk zoekt men op de hoogte van 75 of 76 Graden het Yſ aan te doen ; verder langs het zelve tot 77 Graden gekomen / tracht men naar een gelegentheit om daar in te zeilen / want tuſſchen de 77 en 79 Graaden / begeeft zich het meeſte gros der Schepen / wanneer men 'er opening vind / in 't Yſ / trachtende door het los Yſ / voor aan den zoom door de Tee gebroken / door te dringen / tot aan de vaſte en groote Yſgwelden. Om wat reden deeze hoogte van Graaden en deeze Eerſte gedaante van de Viſſchery, wat die zy.

Yſvelden verkooren worden / iſ hier voor in 't tweede en derde Deel der Beſchryving genoeg getoont. Als men deeze Velden / ſomtyds 6 of 8 mylen in den omtrek beſlaande / bereikt heeft / komen 'er dikmaals veele Schepen zich aan vaſt maaken / 't zy met een Paardelyn of een Kabeltou verzien met Neushaaken / in voorafgehakte gaten van 't Yſ vaſt gelegt en geankert ; alsdan worden 1 of 2 Sloepen / ieder met 6 Mannen / 7 Lynen en 3 Harpoenen / een aan den voorganger zynde / verzien / d'eene aan Stuurboord / en d'andere aan Bakboord leggende / en op de Brandwacht omtrent een Muſket ſchoot van 't Schip gezonden / die het tegen dit Veld aanleggen / verwachtende de Viſch van onder dit Veld / of ook wel langs het zelve op te komen / want deeze Viſch zich elders daar onder begeeven hebbende / kan zodanig een groot Yſveld / zonder ademhaling / niet onder door zwemmen / en komt dan somtyds boven om adem te ſcheppen ; maar indien men de Viſch tegen een der ſlarden of tuſſchen kleine Yſſchotſen ziet opkomen / wanneer dit te verre buiten het bereik der Sloepen is / en vervolgens dan weer onderloopt / mist men die en is ontſnapt. Hier uit is nu wel te begryppen waarom men de Velden verkieſt.

De Viſch naagespeurt en Sloepen op brandwacht uit gezonden,

Het Schip zeilende / wordt alsdan op deeze wyze de Viſch naagespeurt : een der Sloepen op de Brandwacht achter het Schip uitgezonden / gaat midlerwyl de Commandeur op 't Verdek wandelen / en een der Harpoeniers voor op 't Schip / om allerwegen uit te zien of men geen Viſch gewaar wordt : deeze beſpeurende of elders hoorende blaazen / roept of wuyft men die van de Sloep toe / Viſch te zien. Deeze Sloep of de voorverhaalde Sloepen / de Viſch van onder een Veld ziende opkomen / roeit men in aller eil naar de zelve toe / en by de Viſch gekomen / ſchiet men 'er de Harpoen in. Deeze Harpoen is een van

De zelve opgedaan word geſchoten,

vooren geſcherpt Yzer ter langte van 33 duimen / gelyk deeze afbeelding vertoont : Aan 't ronde huis of den Kooker *a* wordt den Voorganger vaſt gemaakt / met een geſplitſt oog dat met een dun bindtouwetje wordt toegebonden / op dat die niet afglyden zou. Deeze Voorganger wordt van de allerſterkſte Hennip gemaakt / moet wit / leenig en ongeteert zyn / om in de Groenlandſche koude wel te konnen buigen / zynde omtrent 36 voeten lang. In 't huis of den kooker van de Harpoen wordt een ſtok / ter lengte van 7 of 8 voeten geſtoken / waar aan den Voorganger mede vaſt gebonden is / alzoo de Harpoenier door 't beſtier van deeze ſtok / te beeter in de Walviſch ſchieten kan. Deeze met de Harpoen getroffe Viſch / om zynen Vyand t' ontwyken / en zich gewond voelende / begeeft zich ſchielyk weer onder 't Veld of d'omleggende Yſſchotſen / en noch onvermoeit zynde loopt de eerſte 5 Lynen uit het achter lynhok / ſchoon met een ſlag om de Sloepsſteven weerhouden / zeer ſchielyk en ſnel uit ; de

Man-

Manschap op 't Schip de wacht houdende / dit ziende / en Val val! geroepen hebbende / komt 'er eerlang de Sloep aan d' andere zyde gelegen / of een andere Sloep op / die zyne 5 achter Lynen als dan met een schootsteek aan deezen opheeft ; maar te laat gekomen / heeft de eerste zyne 2 Voorlynen / noch tot een voorbozg hebbende / eerst zelf op zyne achterlynen / roepende en schreeuwende luitheels om hulp. Dit vindenwe heel aardig door een ervaare Dichter dus beschreeven:

De Harpoenier ziet om, zoo ras men speurt een Visch,
Hy legt zyn riem dwars neer, en gaat het roeyen staaken,
Stapt over bank, en staat gereed om wat te raaken.
Vyf Lynen achter in, en voor nog twee tot borg,
Elk by de drie duim dik, dan is men buiten zorg,
Te vooren al gesplist. De vyf die achter leggen,
Zyn ruim zes honderd vaam, men mag met waarheit zeggen:
Dat zeven Lyns gesplist, de vyf en twee te saam;
Wel reiken van 't Harpoen, agt honderd vyftig vaam.

En verder:

't Sa Mannen, elk zie toe, waar zalme hem onderscheppen?
Zie ginder voor dien zoom; elk gaat zich dapper reppen.
Val, val: wanneer men dit van 't opperhoofd maar hoort,
Elk rolt gelyk een kloot voort daadlyk over boord.
De rappe gasten, als de brakk' en haazewinden,
Zyn eer men honderd telt, dan nergens meer te vinden.
Of 't klaar, of graau weer is, of 't hagelt, sneeuwt of mist,
Daar word niet naa gezien, en nimmer tyd vergist.
Men roeit 'er recht op aan, geen roeyer durft omkyken,
Om niet door Visch of Staart, die schrik baart, te bezwyken.
Dus roept hen moedig toe, de Harpoenier vol vuur,
't Sa Mannen wakker aan! hy is ons, binnen 't uur.
Pas op nu Stuurder, zoo, zoet, sachjes, zonder schreeuwen,
Haal uit! Courage, Sa! als Turken en als Leeuwen.
Dat 's braaf! nu zyn we 'er by; zit vast: de riemen in,
De Lynen kant en klaar, dat 's weer een nieu begin.
De Harpoenier schiet toe, dat hem de beenen beeven;
Welk oorlogs Kapitein zou niet de moed begeeven?
't Harpoen zit wakker diep; daar drilt de stok 'er uit;
Dat vlyt de gasten wel.

Wanneer dan by verzuim op 't Schip goede wacht gehouden is / of dat het Volk om laag zynde / niet tydelyk te voorschyn komt / en dus te laat komende / echter legt men in de Sloep 2 slagen om de Steven;

En hoe men met de geſchoote Viſch handelen moet.

dus toznt de Sloep vooz met de randgaard tot aan 't water / en om het Vs te mpden / viert men dan eenz toe / dan weer aanhoudende / ſtaande de Sloep half over end / zoo veel de zelve van vooren ipden kan / tot zoo lange de Harpoen ſlipt of de Ypn bzeekt; waar dooz men dan de Viſch niet ziet magtig te wozden / eindelpk met 7 Ypnen het endtje moet laaten ſlippen / want de Viſch noch niet afgemat zynde / is te ſterk en met geen kragt te keeren; eer zou ze een kabeltou aan ſtukken rukken / dan ze zich daar meede weerhouden liet: gelpk verſcheide maalen in 't bezette Vs gebleeken is / werpende hem in een gat een ſtrik om den Staert. In 't zwemmen nu deeze tweede midlerwpl aldus opgeheelt en daar aan vaſt zynde / houd ze wederom met eene / en ſomtpds naar toeſtand van zaaken / ook wel met 2 Sloepen om de ſteven / om dus de Viſch allenks te vermoepen / die dooz dit weerhouden en den zwaaren tozn der Ypnen afgemat wozd / in zpn loop begint te vertraagen / zulks zp mede ten einde ademloos wozd / en genoodzaakt / eer 10 Ypnen uitgeloopen zpn / wederom boven te komen; want het ietz ongemeens is / zoo men een derde / (die niet verre van daar / op deezen het oog heeft) moet opheelen. De Viſch dus van onder het Veld wederom opkomende / is / gelpk men wel vermoeden kan / zeer vermoeit / en moet dan ook te langer / zpnen adem haalende / boven blpven / om zyne krachten weer te herwinnen. De Sloepen onderwpl zich een kanonſchoot verre langs het Veld onderling verdeelt hebbende / en wederom bp de Viſch gekomen / ſchiet 'er de eerſte noch een Harpoen tot meerder verzekering in / of d'eerſte ſlippen mogt / en die van 't Schip met een Geuz of Sjou ſpn gegeeven hebbende / aan wat zpde de Viſch gezien wozd / komen 'er die van d'andere zpde mede bp; alsdan begint men te lenſſen / en men tracht de Viſch met Lenſſen van 6 voet lang / in welkers koker een ſtok van agt voeten lengte ſteekt / tuſſchen zyne ribben tot in 't ingewand te treffen en dus te dooden. De punt of ſchaft van de Lenz / op de ribben krom of ſtomp geſtooten / roept de Harpoenier weer om een andere / vermits 6 Lenſſen / te weeten / 3 aan ieder zpde van de Sloep / tot dit werk aldaar gereed leggen; De Viſch dan onderwpleu weederom onder geſchooten / neemt hp zpn ſloepz mokertje / vpl / en wetſteen met hem vooz in de Sloep / om tot dit werk gereed te hebben; alsdan legt hp deeze krommne Lenz op de Steven / ſlaat die met het mokertje recht / vplt en wet ze wederom ſcharp / terwpl men met de Sloep al roepende koerz naar de Viſch ſtelt / om die weder op te ſpeuren. Deeze Lenz is een pzere Spies / vooz bzeed en Scherp met een ſpitſe punt / en achter met een holte of koker verzien / waar om de zelve te beſtieren / een Stok ſteekt / gelpk dit afbeeldſel vertoont.

Die gelenſt word,

De Lenz op een bequaame plaatz / achter de Vin en omtrent het Hart / tot den hoo-

ker

ker of den stok / tusschen de ribben in de Visch gestoken / begint nu eerlang de selve in plaats van water / onder 't ademhaalen / bloed te blaazen; maar indien deeze lengsteeken op de ribben afstuiten / als dikmaals gebeurt / maaken ze geen doodwonden / waar op dan ook geen bloedblaazing volgt / ten zy de Harpoen tusschen de ribben door geschooten was; want het bloed uit het ipf in de keel komende / word het aldus door den adempyp derwaarts gevoert en terstond met het water uitgeblaazen / dat door geen doorgaande steeken / op de ribben stuitende / niet geschieden kan; gelyk mede de slippende harpoenwonden wel weer genezen konnen / als ons aan der selver littekens gebleken is.

De Visch dus gelenst / zwemt al ademende ginds en herwaarts / slaande ondertusschen / doch d'eene min en d'andere meer / geweldig met de Staert en Vinnen / om deeze lengsteeken zoo veel mogelyk te ontgaan. De Harpoeniers / die zich nu ter weerzyden van de Visch laaten roepen / om deeze slagen t'ontwyken / roepen somtyds: stryk! dan weer / roei aan! dat om te beschouwen een zeldzaam gezicht baart / maar voor deeze bestryders / somtyds met een wilde Visch / ook wel een verwaarlyke en hachelyke strid word / want indien deeze slagen treffen / zyn ze naar de kragt en zwaarte van 't ligchaam / ook krachtige en zwaare slagen / zulks waar die raaken / geweldig hard aankomen / slaande somtyds Sloepen in den grond en aan stukken / waar mede eenig volk te sneuvelen komt / of zwaar word gequest Niet min aardig dan 't voorgaande / merkt deezen Dichter 't Lenssen aan:

Leg riemen binnen boord, neem Lenssen in de hand,
Oranje blaast hy al, steek tot in 't ingewand.
Het briessend heete bloed, springt uit verscheide gaten,
Verre over hals en kop; zoo dat zulk aderlaaten,
Hy jaarlyks niet behoeft, heeft hy 't eens uitgestaan;
Laat hem wat spartelen, straks is 't met hem gedaan.
De naare en bange dood doet hem den staart zoo rukken,
Kon hy daar mee begaan, in honderduizend stukken,
Zou hy de Sloepen slaan.

Wanneer deeze steeken wel treffen / word zodanig een Visch somtyds / zonder dat hy zich weer onder water begeeven kan / gedood; maar meest / om zyne Vyanden t'ontwyken / begeeft hy zich / een weinig uitgerust hebbende / of half zynen adem gehaalt / weder onder 't Veld / alwaar hem zyne ontvange wonden / vermoeping en half herhaalden adem / niet lang verblyf vergunnen / dies loopt hy voor de tweede reis / zelden meer dan 1 of 1½ Uyn uit / nademaal hy door schyn

En eindelyk gedood.

ſchyn en verbaaſtheit belet word verder te loopen; waar by komt / dat zyne wonden / doodelyk zynde / hem noodzaaken weder te doen keeren / midlerwyl hy geen tyd overig hebbende zich te redden / aan zyne wonden ſterft of ademloos onder het veld ſmooren moet. Eerlang zonder eenigen uitſtel komen dan alle Sloepen by een / en achter elkander geſchaart / tracht men met alle magt de geſtorve Viſch van onder 't Veld naar zich te haalen / want indien men daar mede vertoefde / zou hy door zyne inwendige hitte van zyn bloed eerlang zwellen / en dus tegen 't Ysveld oprysende eenige holte boven zyn ligchaam door 't doopen van 't Ys maaken / waar door deeze onderneeming wel haaſt ondoendelyk vallen zou; indien dit echter te bezwaarlyk valt / terſtond haalt men 't bygeleege Schip / en wind de Lyn of beide de Lynen om de groote Spil / of tracht met zeilen de Viſch van onder het Veld te ſleepen / en dit niet gelukkende / moeten de Harpoenen ſlippen of de Lynen aanſtukken. By aldien de Viſch nog leeft / en door de tweedemaal weder van onder het Veld komende / is hy door dien zwaaren toom der Lynen / en voornamentlyk door zyne wonden eindelyk zoo vermoeit en magteloos geworden / dat hy zich alsdan zeer gemaklyk laat dooden. De Viſch dood zynde / kentert of draait zich veeltyds om / 't zy dat dit natuurlyk zy / of wegens de zwaarte der Lynen / en dryft dus met den buik boven; dit ziende / hoort men aanſtonds uit alle de Sloepen een groot geroep en gejuig / elkander met de Mutſen over 't hoofd toewuivende / ſchreeuwende en roepende: Geluk Commandeur geluk met de Viſch; waar op de Commandeur wederom antwoord: U ook zoo mannen al te maal; want meeſt alle hebben ze belang hier by.

Hoe met de doode Viſch gehandelt,

Nu tyt men aan 't werk om d' uitgeloope Lynen weder in te palmen / en in de Sloepen allenks wederom aan ſchyven ordentelyk in 't Lynhok weg te ſchieten. In 't uitloopen moet de Lynſchieter wel toezien / dat 'er door den ſnellen uitloop geen bogten achter den anderen vatten de / in ſtrikken 't Volk om arm of beenen ſlingeren / of om de Steven of aan 't Ys zich hechten / zulks 'er geen ongelukken den Volke of de Viſch mogte overkomen.

Van deeze Sloepen onder deg / die niet dan alleen gelenſt hebben / en geen Harpoen geſchooten / roepen 2 Sloepen en een Lyn daar onder door / om de vaſte Lynen op te vangen / en dit verricht hebbende / leggen ze ieder een voor in de keep van hunne Steven / en beginnen 'er dan gezamentlyk aan te haalen / om de Viſch zoo verre te doen kenteren / dat men 'er de Harpoenen uit ſnyden kan / en teffens de noch in ſteekende Lenſſen uittrekken / door de Viſch in 't Lenſſen uit de hand gewrongen / of met voordacht tot meerder quetzing daar in gelaaten. Dit gedaan zynde / roept de Spekſnyder of een der oudſte Harpoeniers om een Staertmes / vermits ieder Sloep onder de Voſten aan voord een touw heeft / waar in zodanig een mes hangt; De Staert dan afgeſneden / ſnyd hy mede in ieder vin een gat / waar door die beiden met een

En Lynen weder ingehaalt,

een Vintouw daar toe gebezigt / over den buik om geen water te konnen ſcheppen / by een wozden geſozt / nevens de twee ſtaartſlippen daar by / de middelknokkel uitgeſneeden zynde / alzoo ze geen nut doet / laat men zinken. Naa deeze verrichting ſteekt men een gat in 't plug of ſtaartend / waar dooz met een darde-hand een boegſeertouw wozd geſtoken / boegſeerende dus de Viſch / het plugend vooz / met alle de Sloepen naar boozd / want de mond in 't ſterven zyn kracht om te ſluiten verliezende / gaat dooz zyne zwaarte open / zoo dat de Viſch met een open mond / bezwaarlyk voozt te krygen zou zyn. Dit ſtaart affnyden en 't boegſeeren wozd mede dooz dien Dichter dus geeſtig verteit: De Viſch naar boord geboegſeert.

Nu Mannen hy is dood; eer men aan 't ſnyen, 't ſcheuren
Kan komen, moeten eerſt de Vinnen vlak op 't lyf
Met touwen vaſt geſort. Neem 't Spekmes, dat is ſtyf
Twee voeten lang, en 't hegt, zoo lang een man kan vaamen;
Sny af de Staart, door 't lid moet gy het netjes raamen.
Een gat nu door den ſtuit, en ſteekt 'er 't ſleeptou door.
Wy moeten met hem heen, maar 't achter end moet voor.
Boegſeer hem nu aan boord; doch 't wil zoo luttel ſchieten,
Een onverduldig volk, zou 't ligtelyk verdrieten.

Tweede Gedaante der Walviſchvangſt, het Flenſſen genaamt, hoedanig hier mede omgegaan word.

AAn boozd gekomen / maakt men de gevange Viſch met een touw op zyn vaſt; dan laat de Commandeur / den Kajuitwachter een houte bak met bzandewyn gereed hebbende / ieder dzie lepels vol van deezen ſterkken dzank nuttigen / waar op de Spek-Koning / een der onervaarenſte Matroozen / die als van 't hoofdt tot de voeten van traan dzuipt / dubbel rantzoen heeft / en 't overige in een ſleſje vooz hem bewaart. Vervolgens wozd 'er weder ten ſpoedigſte de Bzandwacht uitgezonden / die als gemelt is / hunne poſt waarneemen. Dus dan deeze / of meer anderen daar by opdoende / en geen blyk ziende vooz eerſt meer Viſch magtig te wozden / of dat men dooz maaling van 't Vy daar niet durft vertoeven / zoo begint men zich dan tot het flenſſen gereed te maaken / ſcheerende de 2 Spektakels / als mede het Kenter en Neusjyn / wiens boven blokken alvoorens / noch in See zynde / daar toe reeds op haar plaats zyn gehangen; alsdan vat een ieder zyne te vooren gereed gemaakte Gereedſchappen / tot het flenſſen behoorende / ter hand; ook zet men eenige vaten uit het Flensgat / op 't onder en boven dek vooz 't Breſpit of op de Hut / min of meer na dat men Viſſchen om te flenſſen heeft. Dit Flensgat / hier toe naar Rantſoen genoten.

Toeſtel tot het ſteenen gemaakt.

pzopoztie van 't Schip in 't ruim gemaakt en opgeruimt / de Boozſpil gezet / bomen in de Spillen / 't end van de 2 Spektakels daar om / laarzen en ſpooren aangedaan / en boozts alle Gereedſchappen bp der hand en gereed zpnde / zoo haalt men de Viſch onderwplen ook wel onder 't opruimen aan Bakboozd op zp / met het plugend booz / dat met een ankertakel booz aan de Fokkemaſt zpnde / een weinig wozd opgezet / het hoofdt naar achteren / alwaar de Neushaak met een lange ſtrop aan 't Neuszpn vaſt / in 't groote Want hangende / booz eerſt booz in zpn mond of onderlip / nu op zpn rug leggende / wozd ingeſlagen ; dan wozd de keel of 't onder haaken / met dit Zpn zoo verre opgewonden / dat het een weinig boven water is / anders zouden de Spekſnyder en zpn Maat / daar op gekomen / met de keel of dit haaken wegzinken / waar booz deezen op het lpf niet hoeven bezozgt te zpn.

En hoedanig hier mede word omgegaan.

Dus nu de ſnaaren geſtelt / gaan de Spekſnyder en zpn Maat op de keel en 't hooft / en 2 andere Harpoeniers op 't lpf hun werk verrichten / hebbende ieder een Sloep bp zich / te weeten aan 't hoofdt en aan 't lpf / in welker Sloepen ieder / 2 Mannen zpn / Malmokken genoemt / en zulks om dat ze ſomtpds / de Viſch over zpnde / terwpl de anderen het Schip opruimen / met hunne haaken eenige Malmokke Meeuwen / die op dit ſmeerig water aazen / doodſlaan / waar van dan Poespap wozd gekookt ; deezen zpn geſtelt om met hunne Mokhaaken de Sloepen / tot des Spekſnyders dienſt / aan te haalen en aan te houden / daar zp 't noodig achten / waar in niet alleen hunne Gereedſchappen / als Meſſen / Strpkers / Wetſteenen / Vardehanden / en Spekſtroppen leggen / die zp dan het een / dan het ander moeten toereiken / weer aanneemen en daar in leggen / maar ook moeten ze / aan de zpde van de Viſch gekomen / daar zp wegens de ronte niet konnen ſtaan / ſomtpds op den kant van de Sloep gaan zitten en daar aan leunen.

't Spek afgeſneeden, en hoe.

Deeze Spekſnyders nu / ſnyden booz eerſt het Spek dwars over 't Lpf / in riemen van 1½ voet bzeed / maar het lengſtuk achter de Vinnen en nevens de Oogen / alwaar 't groot kenterzpn wozd aangezet / ſnyd men 2 voeten bzeed. Buiten aan 't water een lange ſnee dwars booz alle de voorige ſneeden gegeeven / wozd booz ieder ſtuk nevens het water een gat geſtoken / om 'er een Spekſtrop met een Vardehand booz te ſteeken / waar naa het Boozſpektakel op 't lpf d'Achtertakel op 't hoofdt of de keel daar wozd aangezet ; wanneer dan de Spilgaſten aan beide de Spillen beginnen te bzaapen. Die op 't lpf loozen dit in de vliezen op het vleeſch af / ter lengte van 5 of 6 voeten / dan wozd het weder dwars afgeſneeden / ter groote van 1 of 1½ Quardeel Spek / zwaar genoeg om over te winden ; op de keel wozd het tot in den mond doozgeſneeden / bzpvende het voozſte dan los op 't water / 't achterſte eenigzins aan de tong vaſt zpnde / wozd daar af / als op

het

het ſpf gelooſt; dus ſnydende / roept men telkens / dooz de brandewyn en den luſt tot dit werk vol leeven zynde: achter draaiom! voor draaiom! voor benje eerſt! achter benje, voor draaiom! luſtig mannen, 't is om de brandewyn, draaiom! Deeze eerſte hagjes in 't Schip zynde / wozden dooz de Strantſnyders / terwyl men de andere alweer opwind / van haar vleeſch / vliezen / en kreng gezuivert / en aan ſlengshagjes van een voet in 't vierhant geſneeden / die dooz de Piekeniers met hunne haakjepieken dooz 't ſlengſluikje in 't Ruim gewozpen / aldaar van de Spekkoning wozden weggeſtouwt. Hoedanig vernuftig de kentering van de Viſch wozd te weeg gebzacht / is dooz den zelven Dichter dus aangemerkt: Wat gedrag daar omtrent waargenomen,

Een aardig gaauwe greep, gun dat ik het u zeg,
Heeft dit vernuftig volk; een Ezel zou 't nooit droomen,
Naau weet ik hoe dit is in 's menſchen brein gekomen:
De Viſch heeft hoek noch kant, is glad, onnoemlyk zwaar,
Geen ketting, haak, nog leng, gebruikt men geenzins daar.
Zy kanten hem met hem: hy 's dood; wat 's dat te zeggen?
Die wat langmoedig is, zal ik het uit gaan leggen:
De Viſch moet zyn gekant, niet onder, noch om 't lyf;
Hoe vat men hem dan aan? zy neemen tot geryf
Een mes; een ſneê langs 't lyf, twee dwers, zoo naar beneeden,
Digt tegen 't boord van 't Schip, zegt 't Opperhoofd, met reden:
't Gat door den binnen kant, 't Jyn vaſt daar aan genaait;
Wind aan zyn eigen Spek; ſny los, de ſpil maar draait.
Hoe meer de riem verlangt en hoe zy laager ſnyen,
Hoe makkelyker hy by 't Schip op komt te glijen.
't Haalt recht op in het lood, 't kan niet te veel of min,
't Blyſt net van pas en hoog, volkomen naar hun zin.

De eerſte kentering / waar van het meeſte Spek komt / overgewonden / wozd het groot kenterſyn met de groote Spil of 't bzaadſpit aangehaalt / en 't gemelde lengſtuk / zoo verre op de Viſch gelooſt / terwyl die al loozende kentert / tot dat hy met de zyde en baarden boven komt; alwaar dan het Neusſyn van de keel nu los zynde / met de Neushaak wooz in den neus wozd aangeſlagen / en de neus met magt van Volk zoo verre opgehyſt / dat die nevens de baarden genoeg boven komt; dit Spek van deeze tweede kentering op de zelfde wyze overgewonden en in 't Ruim gebzagt / heeft de Spekſnyder / hier zoo veel Spek niet als op de keel vindende / de baarden ondertuſſchen van 't neusbeen wat los geſneeden / waar aan dan 3 baardankers met haare klaauwen wozden gehegt / daar in de 2 Spek-takels met een wooz-of Anker-takel wozden ingehaakt / en een halstalp van onder het Bezaangwant daar in geſlagen / om de zelve uit de keel iets achteruit te taliën / Vreemde wyze om de Viſch te kenteren. Hoe de Baarden uitgeſneeden,

alsdan ſnyd de Speliſnyder de zelve voozt geheel los / en dus wozden dan de eerſte 3p baarden met deeze 3 takels in haar geheel opgewonden en in 't Schip gezet; aldaar tuſſchen het groote en 't voozluik leggende / wozden ze dooz den Strantſnyder eerſt van haar overvloedig tandvleeſch gezuivert / dat dan dooz de Piekeniers met hun haakjepieks wozd over boozd gewozpen. Naa deeze verrichting / wozden ze met baarbplen aan boſſen van elkander geklooft / de groote maat of overmaatbaarden / 3 / 4 of 5 in een bos / en de kleinen of ondermaatbaarden 5 of 6 in een bos; dus kan dan een Viſch van 50 Quardeelen Spek / omtrent 40 boſſen en van zodanig een 3pde 240 of 250 Maatbaarden / nevens noch omtrent 200 kleine of ondermaatbaarden uitleeveren / weegende ſchoon te ſamen 900 of 1000 ℔ / en dus nat met haar tandvleeſch 1200 of 1300 ponden. Echter kan men dit niet net weeten / nademaal Viſſchen van gelyke groote / ſomtyds zeer ongelyke baarden in lengte en zwaarte uitleeveren. Dit uitſnyden en overwinden der Baarden / wozd mede niet onaardig dus verhaalt:

En daar met omgegaan word.

Hoe veel baarden gemeenlyk een Viſch uitleevert.

Het Spek nu weg geſneên, zoo komen blood de baarden,
Van d'eene kant, de Viſch, (men houd ze in groote waarden)
Van binnen in den mond aan 't neusbeen vaſt gegroeit,
En ongelooflyk digt, zy dienen uitgeroeit.
De grootſte Meeſter in de kunſt der Chirurgyen,
Deê niet, zelfs door de tang van *Aquæpendens*, glyen,
Dees grooten *Polypus*, zoo wonderlyk getakt,
En onbeweeglyk vaſt: neen; 't moet 'er uit gehakt,
Met beitels, ankers, en verſcheide ſoort van meſſen;
Men ſnyd het rondom los; 't getal driemaal van zeſſen
Is daar aan bezig, zy ſtaan op en in den kop,
En op de barringhouts, de reſt van boven op,
Om 't ſchaaken van twee Jyns; men hyſt dan aan het takel:
En 't ſchynt, voor die dit nooit gezien heeft, een mirakel.
De gantſche zy word met drie ankers vaſt gevat,
Men wind, hyſt, ſnyd en ſcheurt, met zulk geweld, zoo dat
De nagels, ſchyfs, en bloks, en loopers ſtaan als ſnaaren;
't Hout is van 't eelſte ſtof, en Want van 't beſte garen;
't En leed het anders niet. Dus krygen zy het los,
Als 't hangt en boven komt, het ſchynt bynaa een bos.
Het word op d'overloop terſtond dan neergeſtreeken;
Men klieft het daar van een, men gaat het kleinder breeken,
Tot vyf, zes aan een bos, dan door de luiken neer,
En tuſſchen de quardeels geſtoken.

Deeze baarden dus van elkander gekloofd / wozden vooz eerſt op 't Boven-of Onderdek / tuſſchen ſtutten daar toe gemaakt / opgeſtouwt en

en neergelegt. Dit verricht hebbende/ begint men ten laatſten aan de derde kentering/ om de Viſch tot zoo verre te kenteren/ dat die op de eerſte zyde/ met zyn neus of kruin/ tegen 't Schip aan/ en 't einde der baarden dwarſ daar af gelegen hebbende/ nu met zyn neus of kruin/ dwarſ daar af/ en 't einde der baarden daar naa toe komt te leggen; het Spek dan van deeze derde en laatſte kentering/ op de voorgaande wyze over en in 't Ruim gebragt/ zoo word met deeze zy baarden wederom als met de voorigen gehandelt; daar naa het lengſtuk nedergelaaten/ en gelyk het andere Spek in 't Ruim geburgen; zynde dit lengſtuk van een Viſch van 50 Quardeelen/ 30 of 32 voeten lang.

Indien men nu alleen maar een Viſch heeft gevangen/ en alhier geen kans ziet meer op te doen/ of wegens de maaling van 't Ys van plaats veranderen wilde: zoo kon men deeze gevange Viſch/ zonder te gaan ſlaapen/ eerſt ſtenſſen; maar wy ſtellen hier nu/ dat 'er 5 Viſſchen/ teffens naa den anderen/ zonder te ſlaapen/ gevangen zyn/ waar mede reeds merkelyk meer dan de gewoone waaktyd is verloopen; deeze waaktyd reekent men in See/ met 3 quartieren/ 8 glazen/ en de ſlaaptyd 16 glazen; in 't Ys/ met 9 quartieren 8 en 8 glazen; alwaar in de Viſſcherp of het daar aan vereiſchte werk beezig zynde/ is 't waaken geheel anders als in See/ namentlyk 16 glazen/ en 't ſlaapen 8 glazen/ ten zy het met het werk anders uitkomt/ om 18 of 20 glazen te moeten waaken/ doch hier tegen laat men wel weer 10 of 12 glazen ſlaapen. Deeze in 't werk zynde gewoone waaktyd van 16 glazen/ met het vangen van deeze 5 Viſſchen ruim verloopen zynde/ zoo gaatmen/ na dat de bzandewyn door den Commandeur gelaſt is uit te deelen/ 't gebed gedaan en de Kok geſchaft heeft/ voor omtrent 10 glazen ſlaapen; deeze ſlaaptyd om zynde/ heeft de Kok of Kokxmaat de koſt wederom klaar/ en den Commandeur gepoxt hebbende/ vraagt hy hem/ of het gebet zal worden gedaan; hier toe bewilligt/ poxt hy al 't volk by kooyen om/ en luit de klok tot het gebed. Naa deeze verrichting vraagt de Kok weder of men zal opſchaffen/ dat dan/ indien 'er geen merkelyk belet zy/ word toegeſtaan; hier op luid men wederom de klok om te ſchaffen. De gewoone order in 't ſchaffen is om de 16 glazen/ of dziemaal in den tyd van 24 uuren: maar wanneer het ſomtyds met het werk zoo geleegen komt/ is 't wel eens 14 en dan weer 18 glazen; doch 18 glazen geweeſt zynde/ word het vervolgens weder zoo 't mogelyk is/ om de 14 glazen geſchikt. Immers/ altoos blyft deeze order dziemaal in den tyd van 24 uuren: overmits men hier door in deeze koude Geweſten/ met een ordentelyke eetenstyd het lyf vris houden moet/ zoo dat men hier in naaukeuriger/ dan in 't ſlaapen is.

Hoedanig de ſlaap en waaktyden worden waargenomen.

De geſtelde 5 Viſſchen gevangen en opgedaan/ daar op geſchaft/ geſlaapen en weer geſchaft hebbende/ laat de Commandeur/ eer men weer aan 't werk gaat/ door zyn Kajuitwachter/ wederom als te vooren/ de bzandewynsbak boven bzengen/ die zich dan op 't Bakſluik

of de Stuurplegt nederzet / roepende luidkeels; Bezaansſchoot aan! Bezaansſchoot aan! Dit hoorende / komenze allen om dezen bak / neemende ieder 3 of ten hoogſten 4 lepels vol / voor zyn kantzoen. Ondertuſſchen genieten de Commandeur met zyn Hooge Officieren / als de Stuurman en de Harpoeniers / in de Kajuit mede een hapje geſuikerde bzandewyn / ten zy dat het werk zulks niet vereiſcht / alsdan gaat hy nevens hen mede aan deeze bak een ſlokje neemen.

Dus nu zich naa 't viſſchen wederom verwaarſt hebbende / begint men zich weder als te vooren / tot het ſlenſſen gereed te maaken. De eerſte dan van deeze 5 / als reeds vertoont is / geſlenſt zynde / zoo is den tyd van 10 of 12 glazen bereids verloopen; indien men nu deeze 5 Viſſchen in 2 termynen zou willen ſlenſſen / ſlenſt men 'er dan noch een / die men / alles opgeruimt en gereed zynde / in den tyd van 7 of 8 glazen ſlenſſen kan; hier naa word nu de ſlaaptyd uitgeſtelt / doch tydelyk met een tuſſchenpoos onder den arbeid eens geſchaft; vervolgens gaatmen naar maate van 't waaken / wederom voor den tyd van 10 of 12 glazen ſlaapen. Middelerwyl 'er nu een zwakke wacht word bezet / en niet gevischt kan worden / zoo laatmen de Chirurgyn en de Kajuitwachter wel alleen de wacht houden; doch eenigzins gevaar duchtende / neemt de Commandeur zelf / of een van zyne Harpoeniers deeze wagt waar: maar in de ruimte zynde en vermoeden van Viſch op te doen / blyft een der Harpoeniers met 2 of 3 man / best in 't werk te miſſen / met zyn ſloep op de bzandwacht leggen. Deezen 1 of 2 glazen op de voornoemde wacht gleegen hebbende / terwyl het volk pas even de ſlaap heeft gevat / en alsdan vaſt raakende / roept een van deeze op 't Schip de wacht houdende / terſtond: Val val! Deeze Viſch gevangen hebbende / en daar op wederom vaſt raakende / of dat men onderwyl genootzaakt word met het Schip en de Viſſchen te ruimen / zoo kan men op diergelyke manier zeer worden afgemat / zulks men al roepende met de riem in de hand wel in ſlaap vallen zou. Indien 'er dan geen verhindering om te ſlaapen voorvalt / en de voornoemde glazen uit zyn / de oeffening van Godsdienſt waargenomen zy / geſchaft en de bzandewyn om gedeelt / gelyk reeds gezegt is / zoo ſlenſtmen vervolgens dan de 3 overige Viſſchen / op zodanig een wyze als de voorigen / in den tyd van 18 / 20 of 22 glazen / naa de Viſſchen groot / 't Schip wel bemant en de orders wel gereguleert zyn; men ſchaft dan tuſſchen 't werk op zyn tyd / maar gaat niet ſlaapen / voor den arbeid afgedaan is.

Deeze ſlaaptyd geruſt hebbende / en al 't ſlenswerk opgeruimt / laat men de wacht wederom in de gewoone quartieren rond gaan / als te voren / en alhier noch eenigen tyd willende blyven leggen / ſtelt men de bzandwacht weder uit; doch in den tyd van 1 of tweemaal 24 uuren geen Viſch verneemende / begint men zich tot het afmaaken gereed te maaken / dat echter door beletſel van Viſch die zich op doet / wel 3 / of 5 etmaal kan uitgeſtelt worden: maar langer leggende / begint het

ſlens-

ſlengwerk te traanen / en 't zou te ſchaadelyk zyn / doch in 1 of tweemaal 24 uuren kan 't niet ſchaaden / terwyl 'er midlerwyl meer bloed dan traan uitzypen zal.

Derde Gedaante van de Walviſchvangſt, het Afmaaken genoemt, hoe hier mede gehandelt word.

Toeſtel tot het afmaaken, of derde gedaante der Viſſchery.

WAnneer dan geen beletſel vooz 't afmaaken voorvalt / begint men 't by 't voorluik eerſt op te ruimen / ſtouwende tuſſchen deſe alles met leege vaten en bzandhout vol / en zoo veel ſpek als 'er van 't voorige opruimen leggen kan ; d'overige vaten plaatſtmen zoo lang boven / op de Hut en in 't Schaapehok vooz 't Bzaadſpit / van 't voorgaande opruimen tot het ſlenſſen noch vol geſtouwt zynde ; en vermits men de groote Spil / als by 't ſlenſſen niet noodig heeft / zet men deeze zoo lang op de Stuurplecht twee hoog op elkander / tot aan de tweede laag die vol water is : alsdan licht men een vat uit / waar naa d'anderen met een ſpoozſtok konnen op zy geſchoozt wozden / zulks het water dan in 't ruim ſtozt / dat wederom achter / waar beide de pompen gaan / wozd uitgepompt ; doch d'onderſte laag laatmen echter vaſt leggen / die met kopere pompen wozd leeg gepompt / en verder met zwabbers bzoog uitgewiſt. Dus nu vier laagen tot aan 't ſpek in 't ſlengat opgeruimt hebbende / zoo wozd dan midlerwyl de Spekgoot en Bank mede boven gereed gemaakt ; deeze Bank ter langte van 20 en bzeete van 2 voeten / op 3 of 4 kleine vaten of ſchzaagen gezet / wozd 'er de Spekgoot van de zelve langte / wyd en diep 1½ voet / vooz geſtelt / met het eene end op de lyſt van 't groote luik / of op een blok of bzeeuwſtoel / en 't andere over dit voorluik / alwaar een groote ſpekmamiering wozd aangehangen / reikende omtrent op de gemelde onderſte laag in 't Ruim ; deeze dus geplaatſt / wozden de Slippen der Walviſch-ſtaerten / buiten boozd onder de Fokkeruſt hangende / en binnen 't boozd onder de ſchildbanken leggende / hier toe aan ſtukken van 2 voet in 't vierkant geſneeden / en van de Kappers op deeze Bank gelegt / om 'er het ſpek op te kappen / als zynde van een taapen en zenuwachtigen aart / en daarom daar toe zeer bequaam / want anders kapte men wel haaſt de Bank aan ſtukken / en de meſſen eerlang bot.

Wat elk in deeze verrichting te doen ſtaat,

Maa deeze verrichting / neemt een ieder wel haaſt zyne daar toe vereiſchte gereedſchappen ter hand / gelyk te vooren in 't ſlenſſen is geſchied ; de Strantſnyders hunne Strantmeſſen / de Kappers en Bankſnyders hunne Bank- en Kapmeſſen met de Strykers / Wetſteenen / Bank- en Handhaakjes. Insgelyks de Piekeniers hunne Spek- en Handhaakjes ; de Gootmannen hunne ſchoppen / om het ſpek langs de goot in 't Ruim te ſtryken ; de Bootsman maakt 2 ſpekhaakjes

aan

aan de Karnaat / waar mede hy 2 hagjes te gelyk kan opzetten; de Koning en Koningin hunne kloppers om 'er deeze haakjes mee in 't ſpek te ſlaan / als mede hunne pikhaakjes / om 'er deeze hagjes mee voor de hand te ſleepen; en de Kuimgaſten hunne ſpekbaalies / ſchootsvellen / ſpekkranſſen en pzikkers. Alles nu gereed zynde / wel geſchaft en 't rantzoen genooten / roept de Commandeur: Sa mannen, rangeer, rangeer elk op zyn poſt! luſtig Bootsman ſtryk af de Karnaat en zet ſpek op! Hier op begeeft zich ieder op zyn poſt / gelyk de voorſtaande lyſt vertoont; de Karnaat geſtreeken / vat de Koning en zyn maat ieder een haakje aan / en ſlaan die met de handen of anders met hunne kloppers in 't ſpek; de Chirurgyn en zyn maat deeze en meer anderen opgezet hebbende / worden deeze hagjes van de Piekeniers met hunne pikhaken niet alleen voor de Strantſnyders geſleept / maar ook ozdentlyk voorgehouden / vattende met hunne haaken het kreng / dat door de Strantſnyders / in 't Ruim

en hoedanig met het ſpek gehandelt word;

ſlenſſende / nu t'eenemaal zuiver word afgeſchilt / en 't ſpek aan bequaame hagjes geſneden; de Piekeniers dit kreng overboord gewozpen hebbende / doen weer als te vooren. Van deeze gezuiverde ſtukken by voorbeeld / neemt Willem Cornelisz. zyn gaading en werpt die ozdentlyk op Klaas / zynde een Blok met 3 pzere pennen / alwaar dan Fredrik Cornelisz. die in deeze pennen ſlaande / van haar zwoozt zuivert / en met zyn ſtrantmes 't zelve afſnyd; Willem neemt dit vervolgens met zyn handhaakje weder weg / en werpt het voor de Spekbank; alle dit van 't zwoozt en kreng gezuiverde ſpek / word van de Perſoonen in de Lyſt Spek op Bank genoemt / geſozteert: het taapſte naar de zyde van de Kappers geſchooven en 't zagſte om te ſnyden voor de Snyders gelegt / die ieder ten einde van de ſpekbank geplaatſt zyn. Alsdan roepen de Kappers / Spek op Staert, en de Snyders / Spek op Bank! de gemelde Perzoonen die zich wederzyds van de Bank verdeelen / en die de ſtaert bedienen / werpen met hunne handhaakjes deeze geſozteerde hagjes op de ſtaertſtukken / d'andere voor de Snyders op de bank: Dit eerlang aan vinken van een half voet lang en twee duim bzeet gekapt en geſneeden zynde / ſtrijken het met hunne meſſen weg en in de Goot; alsdan roept die geene die het zyne afgedaan heeft / als gezegt is / terwyl d'andere in 't ſozteeren opziet / den roeper weer bedient. Welke bezigheit den Dichter dus beſchryft:

Noch is 't maar half gedaan; Wat zal 'er nu meer reſten?
Hou met langmoedigheit noch maar een weinig ſtal,
En leen zeg ik uw oor, aan 't geen noch volgen zal.
Bankhagjes zyn in 't Ruim van boven neer geſmeeten;
Hoe 't in de vaten komt, dient niet te zyn vergeeten:
Dat 's weer een ander werk, van onderſcheiden zwier,

Zoo

Zoo groot in kracht niet, maar knaphandig rap en fier:
Ook niet in aar gewaad, gelyk *Commedianten*
Gewoon zyn; neen: men ziet hun werk doen zonder wanten.
Hun Koning slaat zeer knap in 't fiensgat hagjes an
't Karnaat, daar op zoo hyst ook boven noch twee man;
De Bootsman stuurt 't Karnaat, als 't boven is gekomen,
Men strykt het op 't verdek; nu heb ik noch vernomen,
Dat onder hen, twee maats Strantshyders zyn genaamt,
Noch twee zyn hen ten dienst, voor Piekeniers befaamt:
Maar zulken niet, die in den Oorlog staan te drillen,
En om vyf stuivers 's daags hun leven willen spillen;
Hun piek is maar een haak, doch lang omtrent vier voet;
Hier mede kanten zy de hagjes, en men doet
Terwyl zyn best, om 't spek het onrein af te shyen;
Werpt krengen over boord, en stoot het spek ter zyen,
Naar een paar andre maats, genaamt de Spek op Banks;
Hun glibbrig smeerig werk, heeft gantsch niet slims noch manks,
Maar alles goed geweer; dies ieder een handhaakje
Vat van den Overloop: voor hen een zeer klein zaakje:
Zy wippen 't op de bank, daar negen, tien op zy,
Met messen in de hand, staan shyen op een ry,
In d'andre hand een haak, daar zy het spek meê vatten;
Zy slaan hun haaken in, alleens gelyk de katten
Haar klaauwen in de muis.

Onder dit gewoel beginnen mede de Ruimgasten te roepen; boven hou, stryk spek af! een van deeze Spek- op Bank- bedienden/ neemt dan zyn spekschop/ en strykt het gehapte spek langs deeze goot in de voornoemde mamiering/ alwaar de Ruimgasten dit met hunne baalies waarneemen; d'eerste zyne baalie vol hebbende/ haalt de strik onder aan de mamiering toe/ en een ander zyne baalie daar onder zettende/ opent deeze strik weder/ en vol zynde/ haalt ze wederom toe/ maar de mamiering leeg vindende/ roept men weer als te vooren; boven hou, stryk spek, en zoo vervolgens. Deeze met hunne baalies vullen dan elk een byzonder vat; hier toe bezigen zy hunne daar toe gemaakte Spekkranssen/ die ruim een vat wyt zyn/ en op het spongsgat geplaatst/ op dat hen geen vinken ontslippen/ noch tusschen de baten ontvallen; zy kanten dan deeze baalies een weinig tegen deeze kranssen op/ en laaten die als trechters vol loopen/ leggende vervolgens met hun boyst op den kant van de baalie/ om de vinken/ met de hand het spongsgat in te schuiven. Het vat tot aan 't spongsgat vol geloopen/ neemen ze hunne pikkers/ zynde een stok van 4 voet met een zeere pen/ en stouwen daar meede het spek ter voorden toe vol/ en dan vervolgens weer aan een ander gegaan/ om insgelyks op te vullen. Deeze onderste laag/

En eindelyk in 't Ruim gelaaten en in Vaten gedaan.

synde viermaal zeven / of 28 vaten / volgemaakt en door den Kuiper toegeslagen / roepen ze / naar die van boven / om de te vooren opgeruimde leege vaten / en leggen in de tweede laag / viermaal acht / of 32 vaten / behalven noch eenige voor in de Boeg / waar tusschen ook de gemelde beesten Baarden geplaatst worden / om 't brandhout te spaaren / dat dan van daar / ten dienst van de Stok verplaatst wordt. Deeze tweede laag klaar leggende om te vullen / wordt het bequaame tyd om weer te schaffen / en ook vervolgens om te slaapen ; wanneer men zich door 't slaapen dan weer verquikt heeft / gaat het werk als te vooren wederom vreedig van de hand / zulks men in den tyd van ieder glas / omtrent 3 quartieren vol / stipden / kappen en vullen kan. Met deeze twee laagen gaat men dus vervolgens van vooren naar achteren voort / ruimende het Spek in 't steugat van vooren naar achteren / tusschen 't Dek en boven op 't Schip zoo veel op / dat men wederom op d' andere Speekvaten komen kan / om die te vullen ; men leert dan alleen de goot om / en plaatst de mantiering uit het Doozluik in 't groote Luik ; als dan begint men daar te vullen en de baarden weg te stouwen. Alhier mede twee laagen tot achter de groote Mast gevuld hebbende / brengt men zoo wel de Bank als de Goot / achter de Mast / en plaatst die daar even eens als te vooren is gezegt. Deeze wegstouwing van 't Spek in de Vaten / wordt ons mede dus door den Dichter beschreven :

Dit Spek dus klein gesneên aan strookjes, noemt men Vinken,
Zy gleyen zelf daar heen, en in een gat zy zinken,
Zoo lang gelyk de bank; dit volk, schoon het niet schrikt
Voor werk en arrebeid, heeft nochtans 't werk geschikt
Op een zeer ligte wys: de Goot heeft een Mantiering
Aan 't end, dus hebben zy in alles goê bestiering.
En al hun ganesch gedrag een vaste en nette voet.
Elk weet zyn werk, en hoe hy zich gedragen moet.
Twee mannen aan de goot, elk met een schop in handen,
Die stryken Vinken voort, om naar beneên te landen.
By naa de rest van 't volk, noch zeven of agt man,
In baalles vangen zy 't, zoo vaerdig als men kan,
En draagen 't overal, waar dat de vaten leggen:
Voor, midden, achter in, en zonder veel te zeggen.
Zy steeken 't 't sponsgat in, en stampen 't vast, zoo dat
De Traan wel meenigmaal, loopt boven uit het vat.

Wat voor een onderſcheid in de Walviſchvangſt door de gelegentheit van 't Ys dient waargenomen.

HEt Spek alderſ opgeruimt / de baarden en leege vaten toegeſtouwt / 't Schip wederomſchoon / en alles op ſtel ſpinde / verlangt men weer naar meer werk; alzdan wordt het viſſchen / en de opgedaan hebbende / het ſtenſſen en 't afmaaken / wederom in ieders byzondere gedaante / even als te vooren behandelt; doch in 't eerſte gedaante / is in de Viſſcherp / in zeeker opzicht / een merkelyk onderſcheid aan te merken. Deeze worde beſchreeven / aan een dun en dichte Veld / is aan dergelyk Veld wederom het zelfde; maar aan een gaatig Veld / aan ſtarden / in los Ys / en de Oost / en by land / dit alles is onderling en met het eerſte zeer beſtryttende / dat men op een verhoogterde wyze / met regte worden alduſ onderſcheidenlyk begreepen kan. Onderſcheid in de Viſſchery aangewreezen;

Eerſtelyk / onderſcheid men het Ys in Velden / Starden en los Ys / dat ieder weer in 't byzonder / in een ongelyke groote beſtaat. Een ſtuk Ys van 2 mylen in 't ronde / noemt men een Veld / van 10 mylen mede een Veld / kleinder Ysbrokken dan 2 mylen / worden groote- en noch kleinder / kleine ſtarden genoemt / noch kleinder van ½ myl zyn groote Schotſen / en deeze groote en kleine Schotſen / worden 't los Ys geheeten. en d'onderſcheiding van 't Ys.

De Velden zyn dan in groote en hoedanigheit zeer verſchillende. Groote en dichte Velden zyn 't gemakkelykſte en 't voordeeligſte om te viſſchen / 't gemakkelykſte / om dat de Viſch onder een dicht Veld geen aantogt bindende / teffens weer omtrent de baar omzwervende / bloepen te voorſchyn komen moet; 't voordeeligſte / om dat een groote Vlak meer Viſch betrappen en bevangen kan / dan een kleine; de Viſſcherp aan zodanig een Veld beſchreeven zynde / volgt nu deeze aan een gaatig Veld. Die beſchreeven word.

Een dun en gaatig Veld / 't zy groot of klein / is niet voordeelig om te Viſſchen / want de Viſch geſtoort / en onder zodanig een Veld loopende / haalt zyne adem in deeze gaten / want hy anders om zynen adem te ſcheppen gemoedzaakt was weer te keeren; hier op zich in ademhaaling weat geſtelkt bindende / ſtelt hy deeltyds zyn koers dwarſchtende dwarſch van zynen Spand af / en naar een gat verder Noordwaart gelegen / doch zeer zelden weder te vag. Wanneer dit gemerkt word / zal men dan zelden een tweede Sloep opheetlen / want zoo dra men dit beſpeurt / ſlaat men een tweede Vlag van de ſteven / en tozit 'er zoo ſpoedig men kan de Harpoen uit / of de lyn aan ſtukken; maar indien men aan een goede plaatſ gelegen is / waar alleen niet dan 2 of 3 gaten beſpeurt worden / doetmet eerſte niet verre in een Veld gelegen is / Hoe men de Viſſchery hier naa geſchikt.

ig./ of men han het uit een Sloep / met zyn bot gemaklyk bereiken / dan laat men de Viſch / met dit bot/ van 't eene in 't ander gat wel loopen / op hoop dat die weer te rug keeren zal ; doch dit niet gelukkende/ begeeven zich eenige met leuſſen naar de Viſch/ niet om te dooden / maar in zyn neus te pikken/ om hem dus tot het wederkeeren te noodzaaken : echter ſchynt de ſchrik voor zyne Vpanden hem hier naa niet te doen luiſteren / loopende telkens van 't eene gat in 't ander / zonder zelden weer buiten 't Ys te keeren. Alle poogingen te vergeefs aangewend / ſteekt men dan de Viſch in 't naaſt aangeleege Veld dood/ en viert een kanon of anker aan een bozg op de lyn / met gedachten om hem te doen zinken / en dus van onder het Ys dooz te haalen / dat ſomtyds wel gelukt / doch veeltyds haalt of wind men 'er met de Spil de Harpoen uit / of de lyn aan ſtukken ; alsdan geen beeter middel vindende/ ſleept men een Sloep derwaarts / en ſnyd 'er het Spek af / ſleuſſende de hagjes vervolgens naar 't Schip ; doch dit valt te verdzietig en 't verſpilt te veel tyd / die dan te koſtelyk is. Om deeze reden zal men 't niet licht aan een gaatig Veld vaſt maaken / vermits het onderſcheid aan een gaatig- of digt Veld in de Viſſchery zeer groot is / echter konnen de byzondere gevallen in beiden gelukkig en ook wel ongelukkig zyn : te weeten/ dooz maaling van 't Ys / goed of quaad weer / 't tieren der Viſſchen/ goed of quaad gereedſchap / beeter en erger plaats / enz. en deezen zoo veelerlep / dat men ze niet alle beſchryven kan.

Wederwaardigheden in 't driftig of gaatig Ys ontmoet, en hoe,

Wy zullen dit met een geval / ons zelven wedervaren beſluiten : In 't Jaar 1705. quamen we met het Schip het witte Schaap / zeer vroeg in 't Ys en aan een goed vaſt Veld / by ons / het Schip 't Wapen van Haarlem zynde/ en zonder meer Schepen te zien. Ons Schip naauwlyks vaſt / geraakte ook een van onze Sloepen vaſt aan een Viſch / waar op het / alle de Sloepen van boozd gezonden / deeze Viſch eerlang opgeeven moeſt / ſchietende noch kozt naa den anderen / 6 Viſſchen / en kreegen ze ook allen / zonder dat 'er een ſlipte / in eene Val aan boozd. Ook wierden die van 't by ons leggende Schip / mede 6 Viſſchen magtig. Deeze Viſſchen aan boozd geboegſeert / was dien loop der Viſſchen t' eenemaal voozby geſchoten. Men had reeds booz Vinxteren / alle de Viſſchen geſlenſt / afgemaakt en in de Vaten. Terwyl wy hier noch lagen / quamen 'er eenige Schepen noch ſchoon zynde / achter ons om zeilen / en ons ſmeetig ziende / maakten 't by ons vaſt. Wy in 't tegendeel/ vermits we nu en dan maar een Viſch gewaar wierden / maakten 't toen los / en quamen / alhoewel noch in 't gezicht van deeze Schepen/ aan een ander gaatig Veld / waar veel Viſch gevonden wierd / zulks wy eerlang elfmaal vaſt raakten / eer wy 'er een van magtig wierden / loopende d' anderen in de gaten / die wy tozonden / met het bzeeken van lynen / of dooz 't kappen / met het

in

in de Sloep voerende hapmes / ten dien einde aldaar gereed gehouden / verliezende dus eenige Harpoenen en Lynen. Schoon nu de gevallen meenigerlep en wisſelvallig zyn / zoo kan echter uit dit geval / het onderſcheid der Viſſcherp / aan een dicht of gaatig veld / genoegzaam afgeleid wozden.

Middelerwyl wp alhier met het ſtenſſen van de zevende Viſch bezig waren / wierden we zodanig van de ſtarden beloopen / zulks wp ons Schip verlooren / met welk verlies ons twee zaaken zeer ongevallig voozquamen; eerſtelyk moeſten we ons ſchoone Schip / met 7 Viſſchen reeds gevangen / dus met bedzoefde oogen in een onherſtelbaaren ſtaat aanzien / en andermaal terwyl 't noch vzoegtydig was / en das wp op ons veel Viſch vonden / konden we ons echter van deeze ſchoone geleegentheit niet bedienen. Dit dee ons dan aan 't zeggen van den gelukkigen Matthys gedenken / zyn Schip verliezende / terwyl hy veel Viſch alom zwerven zag; zeggende: wat zwaarigheit was 'er, hadden we nu maar een ander Schip, dan vonden we geleegentheit genoeg, al deeze ſchaade te konnen boven komen.

Nu zou hier wel voegen / eenige byzondere omſtandigheden over 't verliezen van Schepen te verhaalen / en hoe het zich daar omtrent ſomtyds toedzaagt / of hoe vervolgens beſt zig zelven en de goederen te ſalveeren; als mede hoe hier over onder de Heeren een verdzag is gemaakt / reeds in 't laatſte Hoofdſtuk van het derde Deel der Gzoenlandſche Wiſſcherp vertoont; wat het zy in 't Ys te zeilen of te booren / of dooz 't zelve geperſt te wozden / en hoe men zich dan te gedzaagen heeft / of te herſtellen; wat het is in zwaare of lichte bezetting / in perſſing / en zwaare of lichte depning te leggen / en wat vooz-zozge daar tegen in diergelyke ontmoetingen dient genomen te wozden: deeze en meer andere voozvallen die zoo veelvuldig zyn / dat men 'er zich naaulyks uit te redden weet / zyn dan alhier niet te bepaalen / nademaal ons jaarlyks ook / tot leertweezen veele ſmeetelyke wederwaardigheden dieswegen voozgekomen zyn; derhalven zullen we hier van niet bzeeder ophaalen / maar nu tot de Viſſcherp in 't los Ys overgaan.

De Viſſchery in 't los Ys, hoedanig die dient waargenomen.

Wat de Viſſcherp in 't los Ys aangaat / deeze is wel zoo zeeker / maar niet min moeyelyk als aan een gaatig Veld. In 't los Ys bezet zynde / of zoo dicht leggende / dat men 'er met geen Sloepen tuſſchen dooz / of om de ſcholſen roeyen kan / om de vaſte Viſch t'achtervolgen; dit belet dan het viſſchen / en 't wozd / ſchoon

Viſſchery in Los en drift-tig Ys hoedanig men die waarneemt.

ſchoon 'er veel Viſch gezien wozd / ook niet ondernomen ; want deeze Viſch is alſ met een angel niet te weerhouden / maar moet met hem te volgen / alſ aan een ſnoer gelegen / met Lenſſen vervolgens gedood wozden. Het Vs dan los en open zynde / dat men 'er kan tuſſchen dooz roeyen / om by de vaſte Viſch te komen ; wanneer dan Viſch vernomen wozd / ziet men naar een zwaare ſchots om / die 3 / 4 of 5 vademen dikte onder water heeft / bequaam in een harde wind / om 't Schip niet alleen op de wind / maar ook boven 't ander Vs. te houden. Alſ dan gaat men aan 't zelve alſ aan een Veld vaſt maaken / en met de Sloepen op bzandwacht leggen / wozdende evenseens alſ aan een Veld / om de 8 glazen / deeze wacht verwiſſelt en weder afgeloſt. Indien men alhier aan een Viſch vaſt raakt / volgt de vaſte Sloep de Viſch / ſchoon onder 't Vs doozloopende / zoo veel geſchieden kan / en men ſcheelt by de ſchotſen om ; doch kan dit niet geſchieden / tozmt men geſtadig / om niet uit te tozmen / met gedachten om de ſchots te doen bzaaijen. Wil dit niet gelukken / maakt zich een Sloep / die altoos tot een waarbozg by de voorige blyft / gereed om op te heelen / terwyl d' andere Sloepen zich aan wederzyden verdeelen / en volgen de koers van de vaſte Sloep ; indien deeze bzaait / bzaaijen zy mede ; de bozgſloep op geheelt zynde / zet dan gelyk de eerſte een ſjouw of muts op een riem / om dus niet alleen de vaſte Sloep van de Lenſſen altoos t' onderſcheiden / maar ook tot een teeken / dat zoo lange de ſjouw aan of op de riem is / blykt dat de Viſch noch vaſt zy / doch de ſjouw weg genomen en de riemen neer gelegt / de Viſch los en ontſnapt is. Alsdan roeit men in ſteede van naar de Viſch te zoeken / naar deeze Sloep / helpt die zyne ypnen inhaalen / en komt weer aan boozd. Doch deeze Viſch / naa een klein half uurtje wederom boven komende / ſchiet 'er de eerſte bygekome Sloep noch een Harpoen in / en men begint te lenſſen. Middlerwyl trachten 'er / d' andere Sloepen zoo bzaa alſ 't mogelyk is / by te komen / doch dit kan zoo ſpoedig alſ langs een Veld niet gelukken ; veeltyds kan men uit de Sloep over 't Vs de opening derwaarts niet zien / derhalven roeit men wel eens in een fuik / van waar men weerkeeren moet ; alsdan loopt men naar een hooge of heuvelachtige ſchots / om 'er een opening op te ſpeuren / zulks men ſomtyds de ſchotſen met veel moeiten van elkander ſcheuren moet / of naar een opening een geheel anderen weg omroeijen.

Ondertuſſchen de Viſch tyd vindende om uit te ruſten / is die ſomtyds al weer weg / eer men 'er met de Sloepen bykomt ; want veeltyds zullen de Viſſchen naar 't dichtſte Vs zoeken / alwaar het bezwaarlykſt is by te komen. Middlerwyl trachten de vaſte Sloepen / tuſſchen 't Vs dooz ſcheelende / de Viſch zoo veel mogelyk

en ſomtyds moeyelyk valt.

gelyk is te volgen ; maar dit dooz zwaare ſchotſen niet konnende volvoeren / moet 'er ſomtyds een derde of vierde Sloep opheelen / en konnen dus doende wel 14 / 16 of 18 Lynen vooz een Viſch uitſtaan ; met zodanige en dergelyke ſukkelingen / heeft men niet weinig moeiten aan te wenden en veel tyd te verſpillen / eer de Viſch dood is. De Viſch nu dood en gevangen zynde / gebeurt het dat men dikmaals zeer verre van 't Schip geraakt / zulks men derwaart dooz 't Ys te arbeiden / werks genoeg heeft om 'er met de Viſch aan te komen / en ook ſomtyds niet aankomen kan / zoo dat men genoodzaakt wozd met het Schip by de Viſch te komen: Maar indien men zich op een bank bevind / en de Viſch tracht naar den gront te loopen / kan men 'er noch taamelyk ſpoedig een dood krygen ; doch dit wil zich zelden dus ſchikken / dat 'er twee Viſſchen teffens / gelyk dikmaals aan een Veld gebeurt / vaſt raaken / vermits deezen ieder een byzondere weg loopende / en men genoodzaakt wozd op te heelen / zoo heeft men dan geen Sloepen genoeg / om beide deeze Viſſchen te vervolgen.

Dit nu zal genoeg zyn om te begryppen / waarom de Velden / en voornamentlyk de dichte / vooz 't loſſe Ys verkooren wozden / en zulks om deeze drie byzondere redenen ; te weeten : om de meerder tyd verſpilling ; om de meerder blykbaarheit van Viſch te zullen opdoen / dewyl een ſchots niet zoo veel als een Veld kan opvangen ; en eindelyk / om dat de Viſch van tyd tot tyd loozer wozd / en zich nu niet zoo veel als eertyds in 't open Ys onthoud / maar te meer in dicht dryvend los Ys / waar in men niet wel viſſchen kan.

Viſſchery om de Ooſt, hoe men zich daar in gedraagt.

Hoe de Landviſſchery en om de Ooſt waargenomen word.

Wat de Viſſchery aan Land of om de Ooſt aanbelangt / deeze is wel de gemakkelykſte / en minſt gevaarlykſte om Schepen te verliezen ; maar zelden of nooit haalt men 'er zoo veel Viſch teffens op zy / als aan een Veld. Men viſcht 'er zeilende / met een Sloep achter aan 't roer op Wzandwacht geleegen. Viſch ziende / zeilt men 'er met het Schip naar toe ; by de zelve gekomen ſteekt de Sloep derwaarts / ten zy de Sloep vaerdiger kan roeyen / of de Viſch windwaart van 't Schip is / en als dan wuiftmen van 't Schip de Sloep naar deeze Viſch toe. Vaſt geraakt zynde / roept men Val val ! ten waare dat 'er zoo veel Viſch vernomen wierd / dat reeds alle de Sloepen te water waren. Deeze vaſte Sloep ſtelt dan alhier / gelyk in 't los Ys / een mutſ of ſjouw op de riem ; de

Viſch

Viſch hier gemeenlyk naar den grond loopende / verdeelen zich de andere Sloepen aan weerzyde van de vaſte Sloep / en roepen naar de beweeging van deeze Sloep / zoo die dooz de langs den grond zwemmende Viſch wozd getrokken. Hier nu wozd zelden opgeheelt / vermits de Viſch naaulyks meer dan 1/ 3 of 4 Lynen uitloopt. Dus een hal uur weg blyvende / komt de zelve zeer vermoeit boven ; alsdan zyn 'er de Sloepen / op 't ſpoor gevolgt / te ſpoediger by / dan in 't los Ys kan geſchieden / want ſchoon hier al eenige Ysſtriemen dyven / echter is 't 'er veeltyds vryer en opender dan in 't Ys / en geraakt de Viſch dus ſpoediger dood / midlerwyl het Schip derwaart zeilt / dies heeft men die eerlang op zy / en men begint van ſtonden aan te ſlenſſen / om 'er dooz ſtozm niet van verſteeken te wozden ; laatende onder 't ſlenſſen een Sloep op de Zandwacht leggen / en indien die vaſt raakt / ſtaakt men dit ſlenſſen / tot zoo lange deeze Viſch wederom weg is / of gevangen en aan boozd gebzagt ; als dan wozd het ſlenſſen weder aangevangen. Deeze geſlenſt hebbende / en geen Viſch meer verneemende / zeilt men naar een Baap / om daar af te maaken / te ſchaffen / en 't randzoen t' ontfangen / houdende in alles weder de zelfde tydozder als vooz is gezegt ; maar 't waaken wozd naar 't werk alhier ſomtyds mede al vyf wat uitgereikt / en bequaame tyd vindende / wozd dan ook de ſchade van 't ſlaapen genoegzaam wederom ingehaalt.

Naa 't vertoope zaizoen, hoe men 't weder naar 't Vaderland wend,

Het zaaizoen vooz de Viſſcherp verloopen zynde / of dat men dooz een gelukkige vangſt zynen laading gekreegen heeft / wend men 't Schip weder naar 't Vaderland ; wanneer men dooz ſtozm of hard weer alsdan beloopen wozd / gebeurt het dikmaals dat de Spekvaten barſten en lek wozden / waar dooz de traan uit het Spek geſyppert / de vaten uit lekt / in 't ruim en onder de pompen loopt ; het Schip als dan wat lek zynde / wozd teffens deeze traan met het water uitgepompt. Om hier in te voozzien / plaatſt men een hak boven op 't Dek vooz de pompen / waar in dit water loopt / en men alsdan de bovendzyvende traan affſchept / terwyl 't water onder uit en buiten Scheepsboozd loopt. Deeze traan als verkleumt zynde / en onbequaam om onder de andere traan te kooken / wozd dan in byzondere Vaten gedaan / en gemeenlyk aan de Vzukopers verkocht / die deeze tot bzuine traan kooken.

En behouden t' huis gekomen, de betaling word gedaan.

Wanneer men vervolgens weder / 't zy in Texel / of op de Maas / behouden is aangeland / en vooz deſ uitreeders Stad of plaats ten anker gekomen / laat dit de Commandeur gemeenlyk dooz eenig ſloepsvolk den Hoofdt-Reeder of Boekhouder bekent maaken. Eerlang komt dan de Boekhouder aan boozd / om 't Volk / vooz

vooz maandgeld dienende / te betaalen ; van dien tyd afgereekent toen zy geld op hand ontfangen hebben / en wanneer zy zyn in Zee gegaan ; de Maanden gereekent op 30 of 31 dagen / na dat de zelve lang zyn / en den dag tot 12 uuren ter middernacht.

De Officieren en Partenierg / die by de Viſch en 't Vat of Quardeel gedient hebben / geeft men ieder iets op reekening ; 't overige wanneer het Spek tot traan is gekookt en de roeying der Quardeelen gedaan / of by 12 Stekannen opgenomen is ; verder krygt dan een ieder zyn bedonge huur of loon / gelyk in de hier voozgeſchzeeve Monſterrol is te zien.

Nu is noch overig vooz alle weetgierige Beminnaarg van weetenswaardige zaaken / de behandeling en Manier van Traanbereiding / koztelyk alhier vooz te ſtellen / en zodanig alg men die jaarlyks / vooznamentlyk in Noozd-Hollandt / gewoon is in de daar toe geozdineerde Traankokerpen te bearbeiden ; nademaal we nu reeds al 't vooznaamſte wat de handhaaving van 't Walviſchſpek aangaat / en hoe dit tot deeze Kokerpen / vooz af / in 't zoo genaamde Afmaaken / te Scheep al is bereid. Ingegelyks zullen we ook met weinig woozden de verdere bereiding en zuivering der Walviſchbaarden vooz ſtellen / waar van we in 't voozvoemde afmaaken / ten deelen vooz zoo veel tot bequaame Scheepsberging noodig was / melding hebben gedaan.

Hoedanig men met de Traanbereiding en zuivering der Walviſchbaarden handelt:

De Traankokerpen in Noozd-Hollandt zyn van roodkopere Pannen ter wyte van 10 of 11 voeten verzien / doch in Zuid-Hollandt / alg te Rotterdam en elders bezigt men gemeenlyk niet dan groote pzere Potten / om daar in het tot Vinken gekapte of gesneede Walviſchſpek te kooken. Deeze roodkopere Pannen zyn naar binnenwaarts of in 't midden eenigzins holder dan naar den rand / en zoo diep / dat 'er omtrent 5 Vaten Spek ingaan / en kan gekookt wozden ; vooz af ½ Ton water / vooz 't aanbzanden daar in gegooten / wozd 'er het Spek / te vooren te Scheep in vaten geſtouwt geweeſt / by gedaan / en een vuur van hout onder geſtookt. Ondertuſſchen deeze kooking geſchied / wozd het Spek telkens dooz twee mannen geroert / om toe te zien dat het niet aan de Pan hange of aanbzande. Wanneer dit Spek dus

De Toeſtel der Traankokeryen beſchreeven.

twee of drie uuren gehoolt heeft / en men oordeelt de Traan volkomen uitgelevert heeft / ſchept men die met groote kopere lepels uit deeze Pannen in vierkante bakken / van boven met roosterwerk verzien / waar door de traan in deeze bakken loopt ; zulks de uitgehoolte Vinken van 't Walviſchſpek op dit roosterwerk leggen blyven ; welke Vinken in Lynzaat baten of anderen gedaan / niet dan voor hondekoſt dienen / of ook wel om 'er ſpin van te hoolen ; deeze Vinken worden / naa de Viſſcherp wel is uitgevallen of ſchraal geweeſt / van 30 ſtuivers tot 5 Guld. de Ton verkocht.

en hoedaanig met de Traan gehandelt word,

Deeze Traan dus warm uit de Pan geſchept / loopt ze vervolgens in een andere houte Bak / lang 17 voet / wyd 6 voet en diep 3 voeten / twee derde parten vol koud water zynde / waar op de zelve te koelen ſtaat / tot wederom een andere Pan met Spek genoeg gehoolt heeft. Alsdan word de Traan in een tweede Bak met water over geſtort / en daar uit in een derde van de zelve groote met water gedaan; middlerwyl zinkt het dikke of grondſop / dat men prut noemt / op den grond deezer bakken / en men tapt dan de traan uit deeze laatſte Bak / door een goot loopende in Baten / alle met nieuwe hoepen verhaalt en wel verzien / die omtrent vol zynde / met een houte ſpons en ſtopdoek verzorgt / alsdan worden toegeſlagen / en op een bequaame legplaats gerolt.

Noodzaaklyk is 't dat de Traan in de gemelde Bakken op 't water verkoelt worde / vermits anders de warme traan in geen Baten zou te houden zyn. Deeze Baten of Quardeelen / zyn gemeenlyk 16 of 18 Stekannen groot / en worden door een gezwoore Traanroeijer gemeeten / merkende alsdan den inhoud van Stekannen en Mingels met een ryſtang of yzer omtrent het ſpongsgat / waar op dan de traan volgens deeze meeting word verkocht ; wanneer nu de gekochte traan zal afgelevert worden / komt gemeenlyk een Kuiper van des Kopers wegen / en haalt met een kopere Pomp of Suiger al het dzabbige van onderen op / en vult de Baten dan weder met zuivere Traan tot een mingelen naa op. De Verkoper is vervolgens ten zynen koſte gehouden / deeze Traan van de Kokery af te leveren / 't zy naar Amſterdam of elders waar 't den Kooper begeert.

Wat voor Bedienden tot een Traankokerynoodig zyn.

Tot zodanig een Traankokery worden gemeenlyk 7 Perſoonen ten dienſt vereiſcht ; te weeten : den Baas die 't opzicht heeft / genietende 36 ſtuivers 's daags / voorts twee Kookers / een Gootoppaſſer / twee Kuipers en twee Sjouwers of Stookers / ieder

20 ſtui-

20 ſtuivers 's daags / waar nevens noch de koſt / die hen dooz een Vzouw gekookt en bereid wozd / en daar booz 10 ſtuivers dagloon heeft / gelyk ook een Waaker booz ieder nachtwacht 10 ſtuivers ontfangt.

De Kookery ontfangt van ieder Quardeel of 12 Stekannen vyf ſtuivers. De pzut uit de Balkken als mede de Lil wozd in onde Vaten open en overend ſtaande gedaan; wanneer de Ton ſchynt / wozd hier van de bovendzyvende Traan afgeroomt / en vervolgens den Pzutkookers verkocht / die daar bzuine traan van ſtoofen / en uitperſſen / dooz Lopers / Leertouwers en andere gebzuikt.

De Quardeelen rekentmen op twaalf Stekannen / en een Stekan houd 16 Mingelen; waar van d'onkoſten zyn als volgt: Vooz 't koopen 2 ſtuivers het vat; Inpoſt van 't Bzandhout 't vat ½ ſtuiver met ¼ verhooging; vooz ieder vat traan vzachtloon naar Amſterdam 3 ſtuivers / maar van 't Schip naar de Kookery 2 ſtuivers / en de leege Vaten 1 ſtuiver: betaalende noch in den verkoop vooz ieder Quardeel aan de Courtagie 3 ſtuivers.

Hoedanig de Walviſchbaarden gezuiverd worden,

Wat de Walviſchbaarden aanbelangt / deeze wozden gemeenlyk by de Traankokerpen ſchoon gemaakt / nademaal ze eerſt overgekomen / noch aan boſſen aan elkander vaſt zyn; dus wozden ze dan met een ſcherpe pzere Gzaaf / een booz een van malkander gelooft / vervolgens met ſmalle pzere Schoppes afgeſtoken / en 't wit dat aan de koppen zit / met een ſtompe Diſſel afgediſſelt; hier naa wozden ze om te weeken in 't water gelegt / daar weder uitgenomen met heibeezems afgeſchzobt / en afgeſpoelt / vervolgens op zyn eind te dzoogen gezet / voozts op een bank of plank gelegt / het haar ter zeiden afgeſneeden / en met een meſ de koppen gedunt en wat of geſnoeit. Vervolgens wozden dan deeze baarden / by dzoog weer in de open lucht / eenige uuren op latten te dzoogen gelegt / en dzoog zynde / in 't Pakhuis gebozgen en opgelegt.

Een Walviſch 45 of 50 Quardeelen Traan uitleeverende / daar van komen gemeenlyk 400 ſtuks Maatbaarden / alle meer dan 6 voeten lang / weegende dooz elkander 3 of 4 pond / naa de Viſch vet of oudt is / wozdende d' overige Ondermaatbaarden genoemt / en gemeenlyk twee booz een gereekent / deeze weegen van zodanig een Viſch omtrent 250 pond. De Baarden van een mannetjes Walviſch zyn wat dikker / zwaarder en krommer / als van de wyfjes Viſſchen / en derhalven aan deeze geſtalte wel te onderſcheiden.

en wat ieder Viſch omtrent uitleeveren kan.

Hoedanig deeze Traan en Baarden verkocht wozden / en in pzijs ſomtijds iaarlijks groote verandering onderheevig zijn / hebbenwe genoegzaam in de voozaf beſchzeevene Ajſt / in 't derde Deel dartiende Hoofdſtuk omſtandig vertoont; werwaarts wy den weetgierigen Leezer wijzen / en hier mede een einde van onze verhandeling maaken.

TOE-

TOEGIFT

Voor de

GROENLANDSCHVAARDERS,

En

MATROOZEN.

Matroosje die de Zee bemint,
En kleine ſchatten overwint,
Die vaart naar 't Ooſten en naar 't Weſt,
En houd de warmte voor het beſt,
Daar men moet waters drinken,
Die wel ſtinken.

Zyt gy het warme Land nu moe,
Zoo peurt eens meê naar Groeland toe,
Daar zult gy over vuilen ſtank,
Van 't ſtinkend water tot uw drank,
Noch over heete dagen,
Niet veel klaagen.

Hebt gy een broek vyf zes aan 't gat,
En dan noch om de lenden wat,
Een buffeltje, een rok twee dry,
En noch een bollikvangers py,
Zes kouſſen om twee beenen,
Gaa dan heenen.

Verziet u van, op dat gy 't vat,
Een goede bullak onder 't gat;
Een dikken beeſt van een kombaers,
Die trekt dan dichjes om den naers,
En dan de neus geſteecken
Onder 't deeken.

Naau legje dan wel fraai te kooy,
En ſlaapt zeer makkelyk en mooy;
Dan roept 'er een, als waar hy mal,
Door 't heele Schip: Sa val, val, val.
Straks moetje op dat roepen,
In de Sloepen.

En vraagje dan wat dat beduid;
Daar loopt 'er een aan ly vooruit,
Het is een Walviſch machtig groot:
Nu luſtig mannen ſteekt hem dood:
Hy zal oranje blaazen;
Braaf als baazen.

Sa luſtig, roeit hem naar zyn gat,
Eer dat hy kieſt het hazepat;
Daar krygt hy een harpoen in 't lyf,
Byget hy loopt geweldig ſtyf;
Daar krygt hy lenſſen ſteeken:
Hy 's bezweeken.

Dan voert de Commandeur het woord:
Sa mannen met den Viſch aan boord,
Daar zal men 't zamen vroolyk zyn,
Met een rantſoentje brandewyn,
Wilt luſtig maar boegſeeren;
Braaf, als Heeren.

Als men dan wat geſlaapen heeft,
En dat de Viſch wel boven zweeft,
Dan zal 't 'er op een flenſſen gaan.
Men brengt Spekmeſſen op de baan,
En doe de Spil wel draayen.
Zoo, laat waayen.

Sa luſtig mannen als een pop,
En wind het dryvend hagjen op;
Al hoog genoeg: kom luſtig, draa,
Sny ſtukken, ſnytze in 't flensgat, gaa;
Strak zullen wy de baarden,
Aan gaan vaarden.

Na dat het flenſſen is gedaan,
Dan zal 't weer op een ſnyen gaan;
Jan hagel word nu Officier,
De minſte is dan een Piekenier;
Dus moet elk een zyn zaaken
Daar naa maaken.

Nu mannen, zonder veel verzuim,
Sa hyſt wat hagjes uit het ruim;
Een ander roept, Spek aan de bank;
In 't Flensgat roeptmen: wacht zoo lank,
Ik moet eerſt hagjes haalen,
zonder draalen.

In 't ruim roept Schieman met geweld;
Brui Spek in 't ruim; hoe is 't hier geſteld?
Een ander roept nu weer: ſa voort,
En brui de krengen buiten boord;
Kom jongen, tap eens drinken,
Of 't zal ſtinken.

Als dan den arbeid is gedaan,
Zoo zal de Kok aan 't kooken gaan,
Een wakre ketel bier en brood;
Is die in 't lyf, geen kommer groot
Men daar behoeft te lyën,
weêr aan 't ſnyën.

Zoo doende raakt het Schip vol Spek;
Aan traan zal zyn dan geen gebrek;
Jan hagel word de kop ſchier kroes,
Hy is zoo ſmeerig als de droes;
Maar 't geldje zal het moeten,
Weêr verzoeten.

Wanneer men komt weêr t' Amſterdam,
Of waar men 't laaſt zyn afſcheid nam,
Dan zoekt elk weder naar zyn weerd;
Alwaar al 't geldje word verteert,
Met dag en nacht te drinken,
En rink luiken.

BLADWYZER
Der voornaamſte Zaaken.

A.

Aanmerking over de koershouding der wykende Viſſchen 217. Hoedanig de afwachting der geweeke Viſſchen waar te neemen. 218. 220.

Aas, zie Walviſch Aas.

Aasryke Gronden omtrent *Spitsbergen*, werwaarts een overvloed van Viſch eertyds quam afzakken. 160. 175.

Achtgeving (*noodige*) in 't Ys, en hoe zich daar in te gedragen. 145.

Achter-Voorland by *Spitsbergen*, is aasryk. 211.

Acte aan de Noordſche Compagnie verleent, bewyſt het gevoelen van den doortogt naar Indiën. 121.

Acte van *Continuatie* en *Prolongatie* op 't *Octroy* der Groenlandſche Viſſchery 181.

Acte van *Verdrag* met de Vrieſche Compagnie. 188.

Afmaaken, wat dat is in de Viſſchery. 317. Toeſtel hier toe aangeweezen. 318.

Algemeene toeſtel tot de Viſſchery. 302.

Aloude Hiſtorien der Noordſche Geweſten, haare onzeekerheit aangeweezen. 58.

America, of het aan *Groenlands* grenſt onderzocht. 25.

Amſterdammer Eiland, by *Spitsbergen*, door de Hollanders bezeten. 160. 179.

Arngrimus Jonas over de bevolking van Yslandt onderzocht, en wederſproken. 62.

d' Aſiaanſche Odin onder d' aloude Yslanders geeert, en wat men van hen gebeuzelt heeft. 57.

B.

Baarden (*Walviſch*) en haare geſtrektheit in den mond van de Viſch beſchreeven 82. 90. hoeveel ieder Viſch uitlevert 89. 314. 329. waar toe deeze de Viſch dienen. 90. hoe de zelven worden uitgeſneeden 313.

Baſques, de eerſte aanleiders tot de Walviſchvangſt. 172.

Bedenkingen voor en tegen over des Schryvers oogmerk wegens d' onregelmatigheit in de Viſſchery 254. wat order hier in te beramen zy 255. en gevalligheden aangeweezen 256. zaaken in 't algemeen die opmerking verdienen. 257.

Beerebaay op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.

Beerenberg de voornaamſte Berg van *Jan Mayen Eilands* beſchreeven. 79.

't Beeren Eilandt door Willem Barentſz. ontdekt. 111.

Beeren, (*witte*) meer Zee- dan Landdieren en waarom. 6.

Beerenſtryd, hoe hagchelyk ſomtyds uitvallen kan. 241.

Behouden Haven, aan d' Yszontbaay op Spitsbergen gelegen. 178.

Bekkeneel van een Eenhoorn Viſch, zie Eenhoorn.

Biskayers, of die aanleiding tot de Walviſchvangſt gegeeven hebben 99. en of deezen Landaart eertyds op hunne kuſten Walviſſchen opdeeden onderzocht. 100.

Biskayer Hoek op Spitsbergen door de Biskajers bezeten. 161. 179.

Bochardus gevoelen onder de Bevolkers des Aardryks. 59.

Brandwacht op de Viſſchery uitgezet en hoe. 306.

Brandewyns Baay op Spitsbergen ontdekt. 161. 179.

Bronnen en haare zeldzaame uitwerking beſchreeven 36. wonderlyke opwelling van heete bronnen aangemerkt. 44.

C.

Centraal vuur, of dit met de brandende Bergen gemeenſchap heeft, onderzocht. 41.

BLADWYZER.

Commandeurs, hoe eertyds in de Viſſchery als Schippers dienden. 99.

Compagnie (*Deenſche*) van Groenlandt te Kopenhage opgerecht. 22.

Compagnie (*Groenlandſche*) van Hollandt, Zeelandt en Vrieſchlandt opgerecht 172. 183. 188. en weer geſcheiden. 201.

D.

Deenſche Baay op 't *Deenſch Eilands* voor *Spitsbergen* door de Deenen bezeten. 160. 179.

Deenſche Kronyk, met vreemde en fabelachtige vertellingen van *Groenlands* aangevult. 12.

Deukaledoners wie die waren. 64.

Dichthunde der Yslanders van welk een aart die was. 51.

Diſco op Spitsbergen ontdekt 161. alwaar noch overblyſſels van Traankokeryen zyn te zien. 177.

Doddemans Eilandt op Spitsbergen. 191.

Doortogt door de *Waigats* en *Straat-Davis* onderzocht 108. overweeging over deezen doortogt, die mede van de zyde van *Japan* ondernomen word 109. verſcheide gevoelens en getuigeniſſen wegens deezen doortogt bygebracht 109. 110. wat de Heeren Ysbrands Ides en Witſen van den zelven geſchreeven en gevoelt hebben 120. 't Ys de eenigſte hinderpaal om den toeleg te voltrekken 121. een Acte aan de Noordſche Compagnie verleent, in gevalle van doorgeraaking, in de havens van d'Ooſtindiſche Compagnie te mogen aanlanden. 121.

E.

Eenhoorns, veel in *Groenlandt* en omtrent de *Straat-Davis* te vinden 6. of de zelve van Zee- of Landdieren voortkomen, naaukeurig onderzocht en beweezen geen hoorns maar tanden te zyn 7, 8. 't Bekkeneel van een Eenhoornviſch beſchouwt 7. gevoelens der Ouden over de Eenhoorns onderzocht 8. Twee hoorns in 't hooft van een Eenhoornviſch gezien 9. De geſtelthеit deezer hoorns onderzocht 9. Wat voorval een Handelaar dier hoorns in Moſcovie ontmoet. 10.

Eenhoornviſch door Groenlanders gevangen en hoe. 22.

Eilanden (7) voor Spitsbergen ontdekt. 161. 179.

Eilandſche Walviſſchen, eertyds omtrent *Spitsbergen* en *Jan Mayens Eilands* gevangen, en waarom 78. hunne natuurs geſtelthеit aangemerkt 78. Op deezen worden de Groenlandſchvaarders uitgeruſt 81. hunne geſtalte en onderſcheiding van andere Viſſchen beſchreeven 81. Voortteeling der zelven aangemerkt 85. *Leeuwenhoeks* gedachten over 't lang leven deezer Viſſchen 86. Waarom Eilandſche Viſſchen genoemt. 197. hoedanig van voor *Spitsbergen* verdreeven. 198.

't Eilandſche Walviſch Gewiſt, hoe verre het zich uitſtrekt en te bepaalen zy 105. 123. 't Kan zich door de Tartariſche Zee uitbreiden 125. dat gebleeken is door een Walviſch in de zelve Zee gevangen, waar in een Hollandſche Harpoen gevonden wierd. 126.

Engelſen, d'eerſte Bevaarders van *Spitsbergen* 158. trachten de Hollanders deeze vaart te betwiſten 158. dat bygelegt word 159. eigenen zich 't eerſte voorrecht in de Spitsberger Viſſchery toe. 177.

Engelſche Baay, benoorden 't Voorlandt van *Spitsbergen*. 160.

Engelſche Haven, achter 't Voorlandt van *Spitsbergen*, door d'Engelſen bezeten. 160.

Engelſche Viſſchery, hoe die eertyds beſtond. 162.

Erik d'eerſte Volkplanter van *Oud-Groenlands* 2. wiens nazaaten de Stad *Garde* bouwen 4. en vervolgens *Alde* ſtichten. 4.

F.

't Flenſſen wat dat is 311. en hoedanig daar mede omgegaan word. 312.

Flocco, voor den derden ontdekker van Yslandt gehouden. 61.

Fondamenten van *Traankokeryen*, zie Overblyffels van Muuraadjes en Fondamenten van Pakhuizen en Traanketels.
Forbiſchers (*Martin*) ontdekking in Groenlandt en hoe. 19.

G.

Gale Hamkes, aan *Oudgroenlandt*, mede een goede Viſchplaats aangeweezen. 218.
Gardanus, de tweede ontdekker van Yslandt geacht. 60.
Gedenweens in de *Viſchery*, driederley en hoedanig. 304.
Gereedſchappen ten dienſt der *Viſchery*, hoedanig uitgedeelt. 304.
Geſtaltheit der *Geweſten*, hoedanig dit een onderſcheid van gemaatigtheit maakt 132. 't eene Geweſt met het ander vergeleeken 132. waar door de omzwerving van 't gebrooken Ys word getoont. 133.
Gewaand Goudzaat of Stofgoud ingeladen, wat den Schipper deswegen ontmoet. 22.
Groene Herberg aan de Yszondbaay op *Spitsbergen* gelegen. 178.
Groenlands ſtrekking beſchreeven 1. door wie en waarom *Groenlandt* genoemt. 2.
Groenlandt, door *Erik* en zyn Zoon *Leiffe* bevolkt, en 't Kriſtendom allenks ingevoert 3. Verſchil over de tydreekening deezer bevolking tuſſchen d' Yslandſche en Deenſche Kronyken 3. Gemaatigde lucht in *Oud-Groenlandt* en ſtrenge koude 11. Hoedanig de Vaart op *Oud-Groenlandt* ſchynt geſtopt 23. of *Groenlandt* aan *Tartarië* of *America* grenſt, onderzocht 25. Waarom deeze ſtrekking onzeeker blyft 26. Onderzoek en beſluit over de Groenlands aangrenzing. 33.
Groenlanders beſchreeven 15. Hun gedrag van eenigen naar Deenemarken overgevoert 18. Drift tot hun Vaderlandt 19. zyn onbequaam bevonden om in de Kriſtelyke Godsdienſt onderweezen te worden, en om de Deenſche Taal te leeren 20. hunne geſtalte beſchreeven. 21.
Groenlandſche Maatſchappy te Koppenhagen opgerecht, zenden Schepen naar *Groenlandt*, en handel met dien Landaart gedreeven. 22.
Groenlandſche Maatſchappy in Nederlandt, wanneer een begin genomen, en met een Octroy begunſtigt 173. Omtrent met d' Ooſtindiſche Compagnie op een tyd begonnen 191. Redenen waarom de zelve weer vernietigt is. 192.
Groenlandſche Schuitjes en Vaartuigen beſchreeven, en hoe de Groenlanders daar mede weeten om te gaan. 19.
Groenlandswaarders hoedanig die worden uitgereed 287. Wat Schepen tot de Viſſchery bequaam zyn 288. en hoedanig men die ballaſt. 292.
Groenlandſche Vloot, wat daar toe word vereiſcht. 293.
Groenlandſche Viſchery, hoedanig eertyds in en omtrent de Bayen gehandhaaft 184. Voor een ieder open geſtelt 195. 202. verbod ſomtyds daar op gelegt en waarom. 195.
Groenlandſche Walviſchvangſt, hoedanig en wanneer begonnen 172. deeze Viſchery beſchreeven en in haare behandeling, 't Scheepsleven en gedrag beſchouwt. 287.
Gronden voor *Jan Mayen Eilandt* en *Oud-Groenlandt*, wanneer daar de Viſch beſt aan te treffen. 213.
Grootius gedachten over de bevolkers van *America* bygebragt. 59.

H.

Halvemaans Eilandt voor *Spitsbergen* ontdekt 161. alwaar noch overblyffels van Traanketels zyn te vinden. 177.
Hamburger Baay op *Spitsbergen* by de Hamburgers bezeten. 160.
Harlinger Kokery op *Spitsbergen*. 190.
Harpeniers hadden eertyds 't beſtier over de Viſſchery 99. wierden voor gevaarlyke waaghalzen aangezien en derhalven zeer geacht. 100.
Harpoen, het voornaamſte werktuig waar mede de Walviſſchen gevangen worden. 306.
Hecla, een beruchte Berg van Yslandt, en wat zelzaamheden men van den zelven

BLADWYZER.

vertelt, niet dan op bygeloof gegrond 40. Oorſprong van 't branden van dien Berg onderzocht. 41.

Hoopiſloks Baay op *Spitsbergen*, waar gelegen. 179.

Hollanders, wanneer zy de vaart op *Spitsbergen* voortzetten. 158.

Hollandſche Baay op *Spitsbergen*, by de Hollanders bezeeten. 160. 179.

Horizons Baay op *Spitsbergen* by d' Engelſen bezeeten, 160. alwaar noch overblyffels van Traankokeryen zyn te zien. 177.

I.

Jan Mayen Eilandt eertyds zeer Viſchryk 78. 180. 201. 221. door wie en wanneer ontdekt 78. 221. des zelfs Kuſten beſchreeven 79. Bayen aangeweezen 80. en overwintering aldaar gedaan. 221.

Jan Teuniſſens Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 161.

Ingulfus, d' eerſte Grondlegger van Yslands Bevolking en hoe geacht 61. dat door *Arngrimus Jonas* geſteevigd word, maar onderzocht zynde, wederſprooken. 62.

K.

Kentering der gevange en gereeze Viſſchen hoe bezwaarlyk die is, door een byzonder voorval getoont 104. die echter word te boven gekomen en hoe 105. Vreemde wys van Kenteren. 313.

Klok Baay en *Behoude Haven* bezuiden 't Voorlandt op *Spitsbergen* door d' Engelſen bezeten 160. heeft vervolgens den Hollanders voor een verzamelplaats van een ryk gelaade Vloot gedient. 178.

Koershouding naar *Groenlandt* in 't Zeekiezen ten voorbeeld geſtelt. 301.

Koude, ſtrenger omtrent de Kuſten dan in ruime Zee. 129.

Kronyk, zie Deenſche of Yslandſche Kronyk.

Kruisbaay, op *Spitsbergen* waar geleegen 179. is Aasryk. 211.

L.

Landwinden veroorzaaken des Zomers warmte en 's Winters koude. 136.

Leeuwenhoeks aanmerking over 't oog van een Walviſch en over de perſſing van 't Water waargenomen 83. Waarom in de Spaanſche Zee geen grond te pylen is 84. Gedachten over 't lang leven der Walviſſchen. 86.

Leiffe d' eerſte aanleider tot het Kriſtendom in Groenlandt geweeſt. 3.

Lens, wat voor een werktuig dit in de Viſchery is. 308.

't Lenſſen der Viſſchen, hoe dit in zyn werk gaat. 308.

Lieſde Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.

Lindenaus (*Gotske*) ontdekking van Groenlandt en zyn wedervaaren aldaar 16. Andermaal derwaart op ontdekking uitgezonden, en wat hem ontmoet. 17.

Lome Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 161.

Loosheit tuſſchen de Weſt- en Zuidys Viſſchen hoe t' onderſcheiden 246. hoedanig deeze Viſſchen in hunne loosheit te verſchalken. 249.

Lucht; gemaatigtheit der Oud- Groenlandſche Lucht. 11.

Lynen, zie Walviſchlynen.

Lyſt van de Hollandſche Groenlandſche Viſchery en der zelver Vangſt ſedert eenige jaaren. 269.

Lyſt van de Hamburger Groenlandſche Viſchery en vangſt ſedert eenige jaaren. 269.

Lyſt van Victalie of Leeftogt voor Schepen van 4, 5. en 6 Sloepen. 290.

Lyſt van een Groenlandſche Vleet of Armazoen. 293.

Lyſt der Bedieningen in de Viſſchery. 302.

M.

Maan Eclips een dag vroeger op *Spitsbergen* dan volgens uitreekening gezien. 225.

Maandgelders wat die verdienen. 300.

Maat-

Maatbaarden, hoeveel ieder Viſch omtrent uitle. vert. 89.
Maatſchappy, zie Groenlandſche Maatſchappy.
Magdelene Baay, waar gelegen 179. is Aasryk. 211.
Maraldi, bericht van verſcheide Obſervatiën te Parys, te Dieppe, in Engelandt enz. over 't Noorderlicht. 227.
Martinieres gevoelen van het *Waigat* bygebragt 107. en verdacht gehouden. 108.
Misbruik in Traan- en Baardenhandel ingeſloopen en weder afgeſchaft. 260.
Monſtering van 't Scheepsvolk naar Groenlandt hoe geſchied. 297.
Monſterrol in een ſchaarſe en Ruimen tyd van Manſchap. 298.
Moſſelbaay op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.
Munk (*Jan*) op ontdekking van een Straat tuſſchen *America* en *Groenlands* uitgezonden 27. loopt de *Straat Hudzon* in, alwaar hy met eenige inwoonders handelt 27. en naamen aan d' ondekte Landen en Kuſten geeft 29. zyne overwintering, 30.
Munks overwintering beſchreeven en wat ellende hy uitſtond 31. maar komt eindelyk weder in Denemarken aan te landen 32. tracht andermaal een togt te doen, en zyn vreemd wedervaaren en dood. 33.
Munks Haven, waar geleegen. 28.
Munks Winterhaven, aan de Kuſt van Nieu-Denemarken 29. alwaar deezen Zeeheld overwintert is en wat hy daar aanmerklyk vond. 30.

N.

Naamlyſt van alle de Directeurs en Commandeurs der Hollandſche Groenlandſche Viſſchery en handel. 274.
Naamlyſt van alle de Directeurs en Commandeurs van de Hamburgſche Groenlandſche Viſſchery en handel. 281.
Nadocus voor d' eerſte ontdekker van Yslandt gehouden. 60.
Noord Baay van *Spitsbergen* eertyds Viſchryk 199. Overwintering aldaar door 7 Mannen gedaan. 221.
Noord Bank eertyds voor *Spitsbergen* een goede Viſſchery geweeſt. 199.
Noorderlicht of Nachtſcheemering hoedanig in *Groenlandt* 11. en te Spitsbergen gezien 224. 't zelve door verſcheide Geleerden naageſpeurt en te Paris, Dieppe, Breſt in Engelandt en langs de Kuſten van Langudok, te Koppenhagen, Berlin en elders waargenomen. 227.
Noordkapers konnen zich in een warmer Geweſt dan de Eilandſche Viſſchen onthouden, en waarom 87. hebben hun meeſte verblyf omtrent de Noordkaap en Yslandt, alwaar deeze Viſch zyn aas vind, aangewezen 91. meer dan een Ton Haring in de maag van een Noordkaper gevonden 91. onthoud zich lieſſt in diep water, waarom hy de Noordzee ſchouwt 93. zyne kundigheit van zyn Natuurlyk Geweſt aangemerkt 94. waar deeze Viſch het zeekerſte is aan te treffen 95. dat onder Ysland en de Noordkaap word geſtelt 96. Ondieptens door hem geſchouwt, en waarom, en zyne tydelyke plaatsverwiſſeling aangewezen. 97.
Noordkapers Aasteelt waar en wanneer tydig 97. die deeze Viſch weet waar te nemen. 98.
Noordooſterland by Spitsbergen ontdekt. 161. 179.
Noordpool (Reistogt naar de) en om de zelve door een Groenlandſchvaarder voorgeſtelt, en wat daar van te denken zy. 107.
Nova Zembla door Willem Barentſz. bezeilt 112. Overwintering aldaar en hoe kommerlyk die afliep 113, Akelige toeſtand van deeze overwinteraars 114. hunnen te rugtogt naar 't Vaderlandt met d' uitterſte gevaaren vermengt. 118.

O.

Obſervatiën over 't Noorderlicht en der zelver uitwerkſelen vertoont. 227.
Octroy aan de Groenlandſche Maatſchappy verleent 173. Continuatie verkreegen 181. 193. wanneer geeindigt. 195.

Om de Oost, hoedanig de Visschery waar te neemen. 214.
Onder Maatbaarden, wat die zyn. 89.
Ongevallen den Groenlandsvaarders bejegent 235. 236. 237. 240. 241.
Onderzoek of de Zuidys Visch van hun gewoon Gewest kundig is. 151.
Oog (*Walvisch*) beschreeven en naaukeurig door den Heer Leeuwenhoek onderzocht 83. Aanmerking daar over. 85.
Oostzyde van *Spitsbergen* meer dan de Westzyde met Ys bezet en waarom 152. voorbeeldelyk getoont. 153.
Ordre op 't bergen van den Manschap en Goederen gestelt en bekrachtigt. 271.
Ordres op de Bedieningen in de Visschery. 302.
Overblyfsels van Muuraadjes en Fondamenten van Pakhuizen en Traankokeryen op *Spitsbergen* noch te vinden 177. op *Jan Mayen Eilands* hoedanig daar gevonden. 245.
Overdenking over de Zuid- en Westysvisch in 't houden hunner onderscheide koersen. 146.
Oud-Groenlands, hoedanig de vaart derwaart zou zyn gestopt 23. waar door alle gemeenschap met d' aloude Bewoonders is afgesneeden 24. hoedanig dit Gewest zich uitstrekt 215, hoe het zich opdoet. en voor welkers Kusten zich veel Visch onthoud 216. Overweeging hoe alhier een bequaame Visschery op te speuren zy. 247.
Oudheit van *Yslands* onderzocht 56. 57. 60. 61. 64. 65.
Overwintering op *Spitsbergen* hoe die afliep, 221.

P.

Potvisschen, onthouden zich om de Zuid 78. 87. Eenige deezer Visschen omtrent de Noordkaap gevangen en beschreeven. 284.

R.

Reeneveld, een Reede op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.
Reistogten (verscheide) ter ontdekking van den doortogt naar Indiën door byzondere Natiën gedaan 108. waar door geen ander belet dan 't Ys alleen gevonden word. 109.
Reuzen, hoedanig in d' aloude Historiën by vergelyking ingevoert 58. Voor de eerste bevolkers van 't Noorden genomen, dat onderzocht word. 59.
Robben beschreeven 163. waar die meest te vinden zyn 165. listen gebruikt om deeze Zeedieren te vangen, en hoe veel Spek die uitleeveren. 166.
Roede Baay, waar op Spitsbergen geleegen. 179.
't Ryfen der gevange Visschen, waar toe eertyds diende, doch word nu meer nadeelig dan voordeelig geacht en waarom 101. Hoe bezwaarlyk een gereeze Visch te kenteren zy 103. door een voorval aangeweezen. 104.

S.

Schaakspel, hoe vernuftelyk door d' Yslanders behandelt. 56.
Schoepstogt van Willem Barentsz. kortelyk aangemerkt. 111.
Schepen in 't Ys bezet, hoedanig die zoo veel mogelyk is te redden 76. 238. en verlaaten worden. 239.
Schryvers (verscheide) over d' Outheit van Yslandt vergeleken. 64.
Schuitjes (Groenlandsche) beschreeven. 19.
Strelingers, d' eigen inwoonders van *Groenlands* geacht 5. die vermeent worden omtrent de *Straat-Davis* t' huis te hooren en Amerikanen te zyn. 5.
Slaap en *Waakryden* hoedanig in de Visschery waargenomen. 315.
Sleeptouw, wat het eertyds was, als tot de Walvischvangst diende. 100.
Smeerenburg op 't Amsterdams Eiland by *Spits-*

Spitsbergen, een beruchte Traankokery eertyds geweest 179. alwaar een voordeelige Visschery was 180. groot gewoel al daar wegens de zelve. 191.
Sneeuwdeeltjes en der zelver verwisseling beschreeven, en hoe die voorkomen. 74.
Spaansche Zee, waarom daar met het loot geen grond is te pylen. 84.
Spek van Robben en Walrussen, wat Traan dit uitlevert. 165.
Spuma Ceti, uit geen Walvischzaad te bekomen en waarom 85. is 't brein van een Potvisch, en hoedanig dit word bereid. 284.
Spitsbergen, wat bericht *Leonin* van dit Land gegeeven heeft 25. Van wie en wanneer ontdekt 67. Gesteltheit van 't Landt en hoe zich deeze Kust opdoet 68. Word 's winters t' eenemaal in 't Ys bezet 68. Is steenrotsig van grond en gantsch bergachtig 69. strekking der Bergen 70. Verscheide Baayen aangeweezen 70. Ongemeene koude van dit Gewest en waar uit die ontstaat 71. door Richard Nicolzon beschreeven 258. strekking en gelegentheit van 't Eilandt 159. eertyds het welgelegenste voor de Visschery. 161.
Spitsbergen Waigat ontdekt. 161.
Spitsberger Zuidend, de voordeeligste plaats voor de Visschery en waarom. 210. 214.
Straat Davis, van waar zich de Westsy-Visschery tot aan *Spitsbergen* uitstrekt. 208.
Straat Hudson, door *Munk* de straat Christiaan genoemt 27.
Stroomen, hoedanig die 't Ys van voor *Spitsbergen* om en wegvoeren. 153.

T.

Tartarie, of het aan *Groenlandt* grenst onderzocht. 25.
Tartarische Zee, waar in een Walvisch gevangen, een Hollandsche Harpoen in 't lyf hebbende. 126.
Thule (Islande) voor Yslandt gezocht. 64.
Togten ter ontdekking van *Groenlandt*, vallen vruchteloos uit 13. Forbisschets ontdekking. 13.
Torwald en zyn zoon *Erik* beide Noorwegers, eerste ontdekkers van *Groenlandt*. 2.
Traankokeryen eertyds voor de Landvisschery op *Spitsbergen* hoedanig gebezigt. 174. worden wederom gestaakt. 200.
Traanbereiding en haaren toestel beschreeven 327. en wat voor Bedienden hier toe gebeezigt. 329.

V.

Verhevelingen beschreeven, en hoe die ontstaan. 72.
Verschynsels in Munks overwintering aan Zon en Maan gezien 30. een diergelyk verschynsel op den Togt van Willem Barentsz. naar *Zembla*. 111.
Victualie tot uitrusting der Groenlandsvaarders, hoedanig verzorgt word. 288.
Vinwisschen onthouden zich gemeenlyk in warmer Gewesten dan d' Eilandsche Visschen, en om wat reden 87. Als mede om de Zuid en somtyds wel in de Spaansche en Middelandsche Zeen 91. Zyn ook wel voor *Spitsbergen* gezien, en onthouden zich mede om de Oost 92. Waaraan deeze Visch met de Walvisch t' onderscheiden. 92.
Visch geschooten, hoedanig daar mede gehandelt word 308. en gedood hoe naar boord gebragt. 310.
Visschery in haar eerste gedaante beschouwt. 305.
Visschery op hooge Graden, hoe aldaar aan te treffen. 213.
Visschery aan *Jan Mayen Eilandt* en te *Spitsbergen* gestaakt. 226.
Visschery op Laage Graden, wanneer die tydig is. 215.
Visschery in 't Ys, hoe die word aangelegt 324. en echter moeyelyk valt. 325.
Visschery om de Oost, wat daar in moet worden waargenomen. 325.
Visschaykheit van de Groenlandsche Zee. 6.

Vlakken Hoek op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.
Vogelen, hunne zeldzaame onderſcheiding der neſten aangemerkt. 154.
Voordeelen door de Hollandſche Viſſchery in een reeks van jaaren aangebragt 261. als mede door de Hamburgers behaalt. 268.
Voorlandt van Spitsbergen beſchreeven. 178.
Voortteeling der Walviſſchen aangemerkt. 85.
Vyanden trachten zich in de Groenlandſche Viſſchery in te dringen 185. die by verdrag ingelaaten worden. 188.

W.

Waarneeming in 't Ys bezet zynde, 124. als mede omtrent de Viſſchery van *Jan Mayen Eilandt* en hoe 245. Hoedanig die mede in 't algemeen voor de Viſſchery drieſeedig dient in acht genomen. 248 tot 252.
Waigat (*Spitsberger*) van 't Waigat van *Nova Zembla* t'onderſcheiden. 71.
Waigats van *Novia Zembla*, of 'er een doortogt te vinden zy, onderzocht 106. blykbaare teekenen diesaangaande aangeweezen 106. *Martiniere* gevoelen, die het tegendeel beweeren wil 107. dat verdacht word gehouden 108. Wat *Ysbrands Ides* van deezen doortogt geſchreeven heeft 120. de Heer *Witſens* gedachten over 't zelve onderwerp. 121.
Walruſſen beſchreeven 162. waar meeſt te vinden, worden met een byzondere Harpoen geſchooten en met lenſſen gedood. 167.
Walruſtryd te lande, hoedanig ondernomen. 169.
Walrusvangſt, voordeelig door den Commandeur Ryke Yſe aan d' ooſtkant van *Spitsbergen* uitgevoert. 170.
Walviſchaas beſchreeven 87. en hoedanig van aart 88. waar het meeſt gevonden word en door den ſtroom ſomtyds naar 't diep water gevoert 88. Grondgewas waar uit dit aas voorkomt 89. om wat reden de Walvifch zich alleen met dit aas vergenoegen moet en hoe de natuur van zyne geſtalte daar toe alleen eigen is 89. welk aas meeſt met den ſtroom om en omtrent *Spitsbergen* gedreeven word. 210.
Walviſch Gewaſt in zyn uitgeſtrektheit aangemerkt 123. en door Voorbeelden bepaalt. 127.
Walviſſchen, onthielden zich eertyds veel omtrent Spitsbergen 25. 78. wat waarſchynlyk hun aas of voedſel is 26. Veelerly ſoorten van deeze Viſſchen volgens gedachten der Schryvers aangemerkt 80, werwaarts de Walviſſchen hunnen loop in 't Voorjaar hebben 86. hoedanig zy door 't zwakke Ys, om adem te ſcheppen, doorbooren konnen 124. Deeze Viſſchen op te vangen ondoenelyk geoordeelt en door voorbeelden beveſtigt 126. Moeten des winters noodzaaklyk om 't beſloten Ys de Noordpool en de Noorderlykſte Geweſten ruimen 128. zich dieper in Zee en Zuidwaarts begeeven, of zich omtrent den zoom van 't ys onthouden 130. Hoedanig deeze Viſſchen van de geſteltheit der gronden, dieptens en wateren kundig zyn, om hun gewoon Geweſt te vinden 155. Hoe deeze Viſſchen in 't Ys geweeken zyn. 202.
Walviſch in den Tartariſchen Oceaan gevangen, in wiens rug een Hollandſche Harpoen gevonden. 126.
Walviſchbyten, van wat gebruik in de Viſchery. 306.
Walviſch Spek, beſchreeven 85. Hoedanig hier mede in de traankooking gehandelt word. 318.
Walviſchvangſt, wanneer en op wat tyd de Schepen daar op uitgaan 26. hoe veel te moeyelyker nu dan eertyds te voltrekken 198, word nu in 't ys geoeffent 203. Hoedanig in 't ys dient waargenomen. 321.
Walviſchvlucht nageſpeurt 198. en 't gevolg van dien overwoogen. 205, 206, 207, 212, 213.
Waterperſſing, hoedanig door den Heer Leeuwenhoek by gelegentheit van 't opwinden

BLADWYZER.

den van een gezonke Walvisch betoogt. 83.
Wederwaardigheden in 't driftig en gatig ys, en hoe daar in te voorzien 322. in 't los ys hoe zich daar in te gedragen. 323.
Westysvisch, hoe die zich met de Zuidysvisch vereenigen kan 131. deeze Visch zeer loos om gevangen te worden 141. zwaarigheit der onbedreevene Commandeurs die hen in 't Westys ontmoet 144. d' onnoozelheit der Westysvisschen in een sneedige loosheit verandert, waar door die nu de openzee schouwen. 149.
Westysvisschery voornamentlyk omtrent *Spitsbergen* te beginnen, vervolgens 't *Jan Maijen Eilandt*, d' Oudgroenlandsche Kusten tot aan de *Straat Davis* t' achtervolgen 158. Verdere uitgestrektheit aangemerkt 208. hoedanig plaats en tyd van deeze Visschery t' onderscheiden 209. en werwaarts de Visch dan te vinden. 211.
Wibe Jansz. Water, alwaar noch overblyfsels van Traankokeryen te zien. 177.
Willem Barentsz., eerste ontdekker van *Spitsbergen* en wanneer. 67.
Windverkoopery der Yslanders onderzocht. 48.
Windorigen handel in Traan en Baarden ingetoomt en hoe. 260.
Witvisschen beschreeven. 162.
Wormius een naaukeurig onderzoeker der Noordsche byzonderheden, zyn gevoelen wegens de Eenhoorns ingevoert 7. in wiens Kabinet een Schuitje en al den toestel der overgevoerde Groenlanders naar Denemarken word bewaart. 21.
Wyde Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 161. 179.
Wykneeming der Walvisschen, hoedanig hier op acht te geeven. 253.

Y.

Ys, hoe omtrent *Spitsbergen* de gesteltheit is, in acht genomen 75. hoedanig het door Storm, dooi, wind en stroomen van de Westzyde van *Spitsbergen* word afgescheurt. 150.
Ysbergen, Ysbrokken, Schotsen en Velden, veel en vervaarlyk groot omtrent *Spitsbergen* te vinden. 26. 70. 76.
Yslands (omtrent) en d' omleggende Gronden de Noordkaper te vinden. 95.
Yslands strekking beschreeven en door wie dus genoemt 34. wanneer bevolkt 35. aart en gesteltheit van 't Land de heete Bronnen en haare zeldzaamheit beschouwt en beschreeven 36. Zeldzaame Meeren 39. Hoedanig eertyds dit Eilandt in Landtstreeken was verdeelt 49. d' aloude bestiering en regeering door overheering der Noordsche Koningen veranderd 50. ongebaandheit van 't Land 55. Verre gezochte oudheit van 't Eilandt en d' eerste bevolkers 56. Verscheide gevoelens over deeze bevolking 60. d' aloude gelegentheit eenzelvig met het oude *Thule* bevonden. 64.
Yslanders, waar in hunnen handel bestaat 47. hunne gewaande Windverkopery onderzocht, die niet dan op bygeloof steunt, en dierhalven word uitgewist 48. Heidensche Godsdienst van dien Landaart hoedanig die eertyds bestond 50. hunne gestalte en aloud gedrag 51. Dichtkunde onder hen en hoe die gehandhaaft wierd 52. en fabelachtig afgeleid 53. Wooningen deezer Eilanders beschreeven 54. hunne wyze van Veewyding en waar mede zich dien Landaart geneert 55. hunne Godsdienst en Taal. 56.
Ysvolden, kleinder onder 't Land dan in ruime Zee, en waarom. 77.
Ysvisschery, heeft het ryzen der gevange Vischen niet noodig 101. 103. Wanneer en hoedanig ondernomen en hoe de Schepen hier op worden uitgerust 204. best in 't voorjaar aan den Zoom van 't Ys en, op hooge graden waargenomen. 213.
Yzons Baay, waar gelegen 178. is aasryk. 211.

Z.

Zee, gemaatigder in koude dan 't Land. 129.
Zeedieren, als Walrussen en Robben, waarom gevangen wierden 163. wat waarde die

BLADWYZER.

die hadden en eertyds een rijke vangſt den Viſſchers verſtrekte. 164.
Zeelandſche Compagnie tot de Groenlandſche Viſſchery mede geoctroyeert. 183.
Zeeviſſchery, hoedanig die behandelt wierd. 100. wanneer ondernomen. 199.
Zeeuſche Uitkyk, waar op *Spitsbergen* gelegen 179. daar mede eertyds Traankokeryen zyn geweeſt. 191.
Zeewinden brengen des Winters warmte en des Zomers koelte by. 136.
Zoom van 't Y, hoe die zich uitſtrekt 125. alwaar de Viſch in 't voorjaar op hooge graden aan te treffen is. 213.
Zonnewarmte en haare werkzaamheit onderzocht. 134.
Zuid Baay waar een Traankokery der Vriezen, op Spitsbergen is geweeſt. 191.
Zuidpool, omtrent de zelve naar alle ſchynbaarheit, mede Zuider Walviſſchen te vinden. 127.
Zuidys, hoedanig het bezuiden *Spitsbergen* om, met de Viſch tot aan 't Weſtys komt afrakken 131. In dit Ys eertyds een voordeelige Viſſchery geweeſt 146. Wyde uitgeſtrektheit van 't Zuidys aangeweezen 147. hoedanig aldaar tydig gekomen, een goede vangſt aan te treffen is. 148.
Zuidys Viſch, hoe die gemeenlyk komt opſchieten, en waar aan die te kennen zy, of met de Weſtysviſch t' onderſcheiden 140. zyne onbedreeventheit in 't Weſtys, dat de Zuidysvlooten een goede Vangſt veroorzaakt 141. Hoedanig deeze Viſch zyne vlucht Ooſtelyk neemt 142. Voorbedachte vluchtkoers van de zelve aangeweezen, zynde om de Ooſt wel ervaaren, maar om de Weſt onbedreeven 143. hunne tydige vlucht voor de komſt der Vloot 150. zulks dan niet als jonge Viſſchen worden opgedaan, die mede naar hun gewoon Geweſt wyken. 151.
Zuidzee (in de) op de hoogte van 55 Graden veele Walviſſchen gezien, dat vermoedelyk maar Vinviſſchen zyn geweeſt. 127.
Zwaard of *Zaagviſch* beſchreeven, een groote vyand van den Walviſch. 141.

EINDE.

Drukfeilen, dus te verbeeteren:

Pagina.	Regel.	Staat.	Lees.
19	29	Verveelde	Verbeelde.
27	10	door branden	door't branden.
27	13	Straaten Zee	Straat en Zee.
40	9	Puinſteen	Puimſteen.
57	44	en zich dus.	en dus.
101	2	wacht men	wachte men.
127	38	Zom-Gereweſt	Zomer-Geweſt.
131	30	ſchaarheit	ſchaarsheit.
132	21	hoogte	hooger.
134	34	bergachtih	bergachtig.
178	3	de Engelſe Baay wierd genoemt.	een Engelſe Baay was.
199	4	liet	legt.
223	in de kantwyzing onder aan	weer laat zien	meer laat zien.
219	2	Noch	Noch.

D'overige zullen in 't leezen niet hinderen.

Eenige Boeken die by den Boekverkoper *J. Oosterwyk*, gedrukt of in Quantiteit te bekomen, zyn

A. M. Merian Surinaemsche Insecten / met de Kruyden waer op dezelve gevonden zyn. op Imperroal Papier. Folio.

——— ——— Europische Insecten / met de Kruyden waar op de zelve gevonden zyn. Groot Papier. Quarto. 3 deelen.

——— Deeze beyde Werken ook naer 't Leven Geschildert.

W. Goeree Mosaïsche Oudheden der Hebreeuwsche Kerken. Folio. 4 deelen. met Platen / van Luiken.

W. Cave Apostolische en Kerkelyke Oudheden. Folio. 2 deelen. met Platen van Luiken.

F. Josephus Joodsche Historien. Folio. beste Druk. met Platen van Luiken.

Rumphius Amboinsche Karitetkamer. Folio. met Platen.

C. de Bruyns Reysen door Moscovien / Persien en Indien. Folio. met Platen.

Beschryvinge van Spanje en Portugal. Folio. met Platen.

Alle de Treurspelen van Joost van den Vondel. 2 deelen. Quarto. op Nieuws beter Cierlyker en Correcter als oit te voren Gedrukt.

Phedrus Fabulen / door Hoogstraten. met Platen. Quarto.

Resolutien van Consideratien als ook de Secrete Resolutien / der Staten van Hollandt / ten tyde van 't Pensionarisschap van J. de Witt. 3 deelen. Quarto.

P. Marins Compleete Dictionaire / Frans en Duits en Duits en Frans. 2 deelen. Quarto.

Bybel in Quarto. 2 deelen. met Platen.

Het Woordeboek der H. Schrift en Josephus Quarto. met Platen.

L. Rotgans Poëzy. met Platen. Quarto.

Valkeniers Verwart Europa. 2 deelen. Quarto.

W. Rogers Reys door de Suid-Zee. Quarto. met Platen.

Litgous Reysen. met Platen. Quarto.

De Verbeeterde Nieuwe Hollandsche Scheepsbouw. Quarto. met Platen.

Den tegenwoordigen Staat van Groot Ruslandt / met het Leven van den Czaar met Platen. Octavo.

A. Bogaert Roomsche Magentheit. met Platen. Octavo.

Wiskonstige Uitvindingen van Schoorsteenen die niet Rooken. met Platen. Octavo.

J. de Regts Mengeldigten / nieuwe Druk wel een derde Vermeerdert. Octavo.

Inleiding tot de Negotie. Octavo.

Quevedo Menschen Leeven van de Wieg tot het Graf. Octavo.

M. Brouerius Sinnebeelden der Tonge. Octavo. met Platen.

Het Leven van den Spaanschen Avanturier. 2 deelen. met Platen. Octavo.

Kragten der Kruyden om die als Thee te Gebruiken / dienstig voor een lang Gezont en Krolyk Leven. Octavo.

P. van Loon Penningkunde. met Platen. Octavo.

't Leven van de Prins van Vriesslandt. 2 deelen. met Platen. Octavo.

Uitgelezene Keurstoffen. Octavo.

En meer andere Boeken, zo als in 't Frans, Duits en Latyn.